

**KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI
KANCELLÁR NAPLÓJA
1523-BÓL**

BUDAPEST
2004

KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI KANCELŁAR
NAPLÓJA 1523-BÓL

KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI
KANCELLÁR
NAPLÓJA 1523-BÓL

Sajtó alá rendezte
ZOMBORI ISTVÁN

Budapest
2004

Kiadja:
MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA
MUNKAKÖZÖSSÉG (METEM) Budapest
és a
HISTORIA ECCLESIASTICA HUNGARICA ALAPÍTVÁNY

Felelős kiadó:
Várszegi Asztrik

Fordította:
Boronkainé Bellus Ibolya

A fordítást lektorálta:
Érszegi Géza

A kötet megjelenését támogatta:
OKTK „Kulturális hagyományaink feltárása, nyilvántartása és kiadása”
kutatási főirány
a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány és a

International
Visegrad Fund

www.visegradfund.org

A fotókat készítette:
Dömötör Mihály

ISBN 963 8472 84 7

Nyomdai előkészítés:
Sigillum 2000 Bt.

*Mártinak,
Áronnak, Patrícianak, Laurának*

TARTALOM

Előszó	9
Krzysztof Szydłowiecki naplója 1523-ból magyarul	11
Fordította: BORONKAINÉ BELLUS Ibolya	
Bécsújhely	11
Pozsony	47
Krzysztof Szydłowiecki kancellár naplója 1523-ból latinul	
Gondozta: ÉRSZEGI GÉZA	107
Bevezetés	107
Acta legationes	109
Index chronologicus	209
Concordantia foliorum paginarumque	210
Appendix	
Instructio Ferdinandi archiducis Austriae ad Antonium de Comitibus Paduae	213
Jagelló–Habsburg rendezési kísérlet 1523-ban	
Krzysztof Szydłowiecki naplója alapján	
Írta: ZOMBORI István	219

I.

Krzysztof Szydłowiecki kancellár élete és magyarországi kapcsolatai	219
Az 1523-as konferencia előzményei	226
A soproni találkozó	231
Magyarország bel- és külpolitikai helyzete a bécsújhelyi konferencia idején	234
A cseh ügyek	237
Lengyelország a 16. század elején	240
A német lovagrend és Lengyelország	248
Lengyelország és az orosz–tatár veszély	252
A moldvai fejedelemség ügye	254
A pápaság és Velence magyar politikája ¹¹⁷	256
A Habsburg család és az osztrák tartományok, V. Károly és I. Ferdinánd kapcsolata	258
Ferdinánd és Mária királyné	269

II.

Az 1523. október 15-december 16. között rendezett nemzetközi konferencia	274
A bécsújhelyi tárgyalások	282
A török ügy	282
A porosz ügy	284
Magyar-Habsburg ellentétek, Anna főhercegné helyzete	285
Titkos tárgyalások	287
A pozsonyi összejövetel	289
A cseh ügyek	290
A moldvai fejedelemség kérdése	293
A porosz ügy	297
Moszkva, a tatárok és egyéb lengyel diplomáciai gondok	298
A magyar–velencei kapcsolatok	300
A ragúzai követ jelentése	300
Bizalmas és titkos tárgyalások	302
A lutheri tanok terjedése.	304
Magyar belpolitika és a királyi udvar megreformálása.	306

III.

Ami a naplóból kimaradt.	319
A napló jelentősége	327
A kéziratok keletkezése és sorsa	327

* * *

Felhasznált irodalom	329
Rövidítések jegyzéke.	335

Vocabularium	337
Személy- és helynévmutató.	359

Dziennik Krzysztofa Szydłowieckiego z 1523 roku	367
Deník Kryštofa Szydłowieckého z roku 1523	370
Denník Kryštofa Szydłowieckeho z roka 1523	372
The Diary of Krzysztof Szydłowiecki from 1523.	375

Képek	379
------------------------	------------

ELŐSZÓ

A magyar történeti kutatás már a korai időszaktól, azaz a 19. század utolsó harmadától kezdve számontartotta Szydłowiecki kancellár naplóját. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Oroszországban, Szentpétervárott és Moszkvában magyar történeti forrásanyagot kutató történészek, elsősorban Supala Ferenc és Géresi Kálmán, akik az 1870-es években végezték e kutatást, azonnal felhívták a figyelmet és előbb Supala csak kivonatossan másolta le, mert erre adtak neki engedélyt, Géresi azonban (1874. március 12–24. között) már teljes terjedelmében lemásolhatta és ezt az Akadémia Történelmi Bizottságának másolatos anyagai között tartották. Az itt őrzött kéziratot egészen napjainkig forgatták és idézték a korszakkal foglalkozó kutatók. Azonban mindenki csak az öt érdeklő témához szükséges adalékot emelte ki, elsősorban politikatörténeti, illetve társadalomtörténeti kérdések vitás részeinek eldöntéséhez. A 19. században, illetve az első világháború végéig terjedő időszakban osztrák, sőt lengyel kutatók is a budapesti másolatot használták.

Hasonló okból került a jelen sorok szerzője kezébe is a kézirat, 25 évvel ezelőtt, főként a Habsburgok magyarországi tevékenységét és V. Károly magyar vonatkozásait vizsgálva. De az első benyomások után világossá lett, hogy a magyar történelem olyan sokoldalú, alapos és megbízható, narratív forrásával van dolgunk, amely indokoltta teszi, hogy a szakmai és érdeklődő nagyközönség elé tárjuk teljes terjedelmében. Teljesen érthetetlen, hogy az 1870-es évek óta ismert kézirat és a Magyarországon hozzáférhető teljes szöveg birtokában a gyakori idézgetés közepette senki nem szánta rá magát akár a latin szöveg közlésére, akár egy teljes magyar fordítás elkészítésére.

Sajnálatos ez magyar vonatkozásban annál is inkább, mert a Mohács előtti Magyarországról ilyen részletes, alapos beszámolót egy alapvetően hazai-nemzetközi vonatkozású eseményről nem ismerünk. Még inkább érdekessé teszi a forrást az a nemzetközi vonatkozású információs része, amiről viszont eddig szinte egyetlen szó sem esett. Ez az 1523. október közepétől december közepéig terjedő beszámoló fontos adalékokat szolgáltat a 16. század első harmadának kelet-európai viszonyaira és az itteni államok szoros egymásrataltságára. Mindezek alapján nyugodtan leszögezhetjük: e forrás kiadása hasznos hozzájárulás az osztrák, cseh, szlovák, lengyel, román, horvát, szlovén, német, orosz és török történészek munkájához is. Fontos megjegyezni azt is, hogy a külpolitikai és belpolitikai téren egyaránt rohamosan hanyatló magyar királyság részéről ez a Mohács előtti időszak utolsó, látványos külpolitikai cselekvése, egy végső kelet-európai csúcstalálkozó.

A napló tanulmányozása azt is világosan megmutatja, hogy az európai hatalmi harc fő iránya, – a Habsburg-francia viszály – által megosztott európai hatalmak figyelméért és segítségéért mindent elkövetni akaró kísérletről van szó ezen összejövétel esetében, ahol pápai támogatással a magyar-lengyel igyekezet nyugat-európai támogatást szeretett volna elérni Ferdinánd főhercegen át V. Károly császártól.

De a térség gondjai a fenyegető török veszéllyel együtt nem igazán bírtak döntő súllyal a nyugat-európai hatalmi harcban, így az itteni érdekek – a komplex lengyel–oroszlengyel–török–tatár–moldvai–magyar–cseh–osztrák–velencei stb. relációval együtt – helyi problémának számítottak. Ez a mai napig megszívlelendő tanulság. Hiába hivatkozik minden fél arra, hogy itt az egész kereszténység érdekeiről van szó, az egyes országok, uralkodók saját érdekeiket helyezték előtérbe. Ezt nem is nagyon lehet felróni nekik, mert ez az időszak az önálló nemzetek kialakulásának kezdete és az egyéni sajátosságok meghatározó szerepe ekkor kezd lassan érvényre jutni.

A naplóban olvasható nemzetközi konferencia résztvevői európai szintű külpolitikai, illetve konkrét katonai tervekről tárgyalnak. Hogy az ott vázoltakból és eltervezettekből nem lett semmi, az nemcsak a résztvevők akarátán, vagy gyengeségén múlt, hanem azokon is, akik nem voltak ott – és akik nélkül az európai ügyekben nem lehetett dönten (pl. a franciák, Velence, a német rendek stb.). Másrészt az egész európai politikai, gazdasági helyzet egy ilyen egyeztetésnek nem kedvezett, az objektív adottságok pedig eleve kizárták katonai szempontból is az itt tervezett óriási hadjárat megindítását a török ellen. A forrás különleges értékét jelenti az, hogy nemcsak a mintegy két hónapon át tartó nyilvános tárgyalássorozat pontos, részletes dokumentumát őrzik, hanem a háttérben folyó két, vagy többoldalú, különleges titkos megbeszéléseket is.

A kézirat kiadásának munkálatai szakmai, pénzügyi és szervezési okok miatt húsz éve tartanak. Örvendetes, hogy végre most sor kerülhet a mű megjelenítésére. Az említett időszak alatt számos kiváló történész, irodalmár segített abban, hogy a kötet jelen formájában elkészüljön. Köszönetet mondok Balázs Mihálynak, Benda Kálmánnak, Bessenyei Józsefnek, Karol Biernackzkinak, Fazekas Istvának, Jakó Zsigmondnak, Heckenast Gusztávnak, Kovács József Lászlónak, Kozma Mihálynak, Körmendy Adriennek, Körmendy Kingának, Nagy Ádám numizmatának, Orbán Imrének, Ötvös Péternek, Petneki Áronnak, Püspöki-Nagy Péternek, Solymosi Lászlónak, Somorjai Ádámnak, Spekner Enikőnek, Szarka Lászlónak és Tóth Istvánnak szíves segítségüket.

Külön köszönetemet fejezem ki a feldolgozás folyamán nyújtott hasznos tanácsokért és segítségért Kubinyi Andrásnak. A latin kézirat gondozását az eredetivel való egybevetését végző Érszegi Géza szintén nagy mértékben hozzájárult a kötet igényes megvalósításához, amiért hálával tartozom neki.

Végül az anyag feldolgozásához az első pillanattól kezdve teljes odaadással tárulóló, és a fordítás kapcsán a szakmai kapcsolatot messze meghaladó baráti támogatást nyújtó Lakatos Pálnak kell a legnagyobb tisztelettel adózni, aki e kötet megjelenését sajnos már nem érthette meg.

Szeged, 2003. június

Zombori István

KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI NAPLÓJA 1523-BÓL*

Fordította: BORONKAINÉ BELLUS IBOLYA

BÉCSÚJHELY

Í¹ZSIGMOND ÚR, LENGYELORSZÁG FELSÉGES KIRÁLY URA, LITVÁNIA NAGYFEJEDELME, OROSZORSZÁG, POROSZORSZÁG STB. ÖRÖKÖS URA, A TEKINTETES ÉS NAGYSÁGOS KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI URAT, SCHMYLOW ÉS WIELKI OPATÓW URÁT, KRAKKÓI PALATINUST, FŐKAPITÁNYT ÉS LENGYELORSZÁG FŐKANCELLÁRJÁT JELÖLTE KI ÉS KÜLDTE EL KÖVETKÉNT A FELSÉGES FEJEDELEM URAK: LAJOS, MAGYARORSZÁG, CSEHORSZÁG STB. KIRÁLY URÁNAK ÉS FERDINÁND ÚRNAK, AUSZTRIA FŐHERCEGÉNEK A TALÁLKOZÓJÁRA. ENNEK A KÖVETSÉGNEK AZ IRATAI KÖVETKEZŐK.

Mi, Zsigmond, Isten kegyelméből Lengyelország királya, Litvánia nagyfejedelme, Oroszország, Poroszország stb. örökös ura, jelen iratunkkal kinyilvánítjuk és világossá tesszük azt, amit és ahogyan őseink és elődeink az összes keresztény császárokkal, királyokkal és fejedelmekkel egyetemben teljes jóindulattal szem előtt szoktak tartani: a jó barátságot, jó szomszédságot és a kölcsönös jó kapcsolatot. Elődeink az igaz hit ellenségeinek a keresztények határaitól való távoltartásában már hosszú ideje szüntelenül nagy erővel fáradoztak, sőt magukat és vagyonukat önként és derekasan ennek szentelték: így mi is az ő nyomdokaikba lépve mindenki irányában, de különösen a Keresztény Egyház gyarapodása és védelme érdekében mindig készségesnek mutatkoztunk – amennyire erőnkől tellett.

Ezért történt, hogy a korábbi években fivérünkkel, a jeles emlékezetű Miksa császárral, igen kedves és szeretett rokonunkkal Ausztriában találkoztunk, hogy a különböző háborúkba bonyolódott keresztény világ végre valahára béküljön már meg, és létrejöhessen valami határozott megállapodás, hogy a hitetlenek erejét megtörjük és visszaszorítsuk. Ennek érdekében kötöttünk és írtunk alá a néhai felséges császárral több szerződést, amelyeket a keresztény egyház sok sürgető ügye miatt öfelsége utóda, a felséges és Í² kegyelmes Károly fejedelem úr, Isten kegyelméből a rómaiak választott császára által meg akarunk újítani és erősíteni.

Tekintettel a testvéri szeretetre, figyelmességre, továbbá a nemes Ausztriai Házzal való vérségi kapcsolatokra, amely öfelségéhez köt bennünket, valamint hogy

* A fordítás szövegében található jelzések magyarázatát ld. a 107–108. oldalon.

mind őfelsége, mind a mi országaink és birtokaink igazságosabban és megfelelőbb módon kormányoztassanak, a nagyságos Krzysztof Szyd^owiecki, palatinusnak, krakkói kapitánynak, országunk kancellárjának stb., őszintén szeretett hívünknek, aki irántunk tanúsított becsületessége, sok erénye, valamint az ügyek intézésében való derekassága miatt számunkra igen kedves és szívesen látott, s biztos tudomásunk szerint megfontolt és érett gondolkodású, teljhatalmat adtunk és engedélyeztünk. Továbbá ezen levelünk hatálya alapján teljhatalmat adunk és mindenféle lehetőséget engedélyezünk ilyen megállapodások megkötésére; ezen kívül s néhai felséges Miksa császár úr és közöttünk létrejött szerződéseknek a felséges Ferdinánd úrral, Spanyolország infánsával, Ausztria főhercegével stb. nevünkben való megerősítésére, megújítására, jobbá tételére, bővítésére, vagy bizonyos dolgok elhagyására, amelyek az említett szerződésekben foglaltaknak. A főherceg az említett felséges és kegyelmes Károly úrtól, a rómaiak választott császárától is megfelelő hatalommal, megbízatással és lehetőséggel rendelkezik, hogy – amennyiben nekünk, országainknak és birtokainknak hasznára van –, új szerződést kössön. Királyi szavunkkal és hitelünkkel megígérjük, hogy mindazt, amit majd a már említett nagyságos Krzysztof Szyd^owiecki Ausztria felséges főherceg urával a fentebb leírt módon a nevünkben megtárgyal, véghezvisz, lezár, megerősít és megújít, bármelyiket ezek közül örök időkre éppúgy törvényesnek, elfogadottnak és szilárdnak tartjuk majd, minden cselet és csalárdságot félretéve, mintha valamennyit mi saját magunk hoztuk volna létre, végeztük volna el és zártuk volna le.

Ennek tanúsítására jelen levelünket saját kezünkkel aláírtuk, és pecsétünk ráfüggesztésével megerősítettük.

Kelt Krakkóban, az Úr 1523., uralkodásunk 17. évében, Szent Hedvig ünnepe előtti vasárnapon

Zsigmond király írta alá.

[³ Utasítás a nagyságos Krzysztof Szyd^owiecki úr, krakkói palatinus, kapitány és Lengyelország kancellárja részére a király nevében, Magyarországra vonatkozóan.

Nyilvánítsa ki elsősorban azt, hogy mennyire szeretnénk kedvezni és segíteni mindenben felséges unokaöcsénknek, s gondoskodni az ő és országai jó állapotáról, s ahogyan eddig sem kíméltünk semmiféle fáradságot vagy költséget, a jövőben is így teszünk, bármikor szükségesnek látjuk.

Nyilvánítsa ki, mennyire kívánatosnak tartottuk mindig az őfelségével és a felséges Ferdinánd főherceg úrral való találkozást, mivel meggyőződésünk szerint ez az összejövetel nem csupán országainknak és rendjeinknek, hanem az egész kereszténységnek üdvös lesz. Erről a méltóságos Kázmér herceg úr és Gerendi, őfelsége követei serényen tárgyaltak velünk, de mivel az otthoni nehézségek kötöttek le minket és nem tudtunk egy ujnyira sem eltávozni, csak azok megtárgyalása és elrendezése után, őfelsége bizonyára elfogadja és helyesli, hogy királyságunk országgyűlését a szokottnál korábbra, Szent Hedvig közeledő ünnepére tűztük ki, hogy ekkor az otthoni dolgok elrendezése után könnyebben találkozhassunk őfelségével és Ferdinánd főherceggel, amiről őfelségét értesítettük is követé, Gerendi által.

Mivel pedig őfelsége Ferdinánd főherceggel együtt ezt a találkozójukat eme szándékunk szerinti időpont elé helyezte, minket pedig későn értesített, még

akkor sem tudtunk volna ilyen hirtelen és rövid idő alatt intézkedni, ha futárt alkalmazunk, vagy ha mellőzni akartuk volna országgyűlésünket, amelytől pedig – nemcsak nekünk, hanem öfelsége számára is –, az ügy jó elintésének sok mozzanata függ.

Hogy azonban ne tûnjék úgy, hogy bármilyen tekintetben öfelségétől és a közös ügy alapos megtárgyalásától távol maradunk, Nagyságodat küldtük |⁴ magunk helyett – igaz, kényelmetlenül érezvén magunkat –, hogy öfelsége mellett legyen és mindenben szolgálatára álljon, ami csak számára és a mi jó közös ügyünk érdekében hasznosnak és üdvösnek látszik: erre ajánlja magát teljes egészében öfelségének.

Ha egyáltalán említés történik az időpontról, amikor majd öfelségével és Ferdinánd főherceggel találkozni tudunk, közölje Nagyságod, hogy azt nem lehet tudni a török által beiktatott eme új tatár kán miatt. Ő ugyanis bizonyos fenyegetésekkel olyan zsoldot követel tőlünk, amit mi az elődjének fizettünk, aki a moszkvai cár ellen segített minket. Ezek ellen kell majd terveket kidolgozni és megfelelő óvintézkedést tenni, mielőtt valami másról intézkednénk. Ha pedig a helyzet azt követelné, hogy öfelségével később találkozzunk, kerüljön most sor előzetes tárgyalásokra és mindazon dolgok előkészítésére, amelyeket majd a találkozónkon kell elintézni és rögzíteni, hogy az a találkozó ne legyen hiábavaló, s hogy növelje tekintélyünket mind ellenségeink, mind mások előtt.

A porosz ügyvel kapcsolatban, bár úgy véljük, a nagymester nem lesz ott és a többi döntőbíró távolléte miatt semmi komoly dolog nem történhet, ha mégis valamit tárgyalnak, elsősorban arra ügyeljen Nagyságod, hogy úgy intézzék a dolgot, ahogyan Toruńban megegyeztek, ama négy cikkely szabályozásához visszatérve. Ha ez nem volna lehetséges, és a fegyverszünet megkötéséről tárgyalnának, úgy irányítsa a dolgot, hogy történjék meg mindkét fél részéről az elvett területek visszaadása és minden maradjon úgy, ahogy a legutóbbi háború előtt volt, a fegyverszünetet öt vagy hat évre meghosszabbítva, és a dolog maradjon függőben alkalmas időben való elintézésre a Toruńban megkötött szerződés pontjai szerint.

Továbbá meg kell látogatnia nevünkben a felséges Ferdinánd főherceget és mindkét királynét. Szeretetünk lehető legjobb kifejezése mellett jelezze a velük való találkozásra irányuló óhajunkat, amely már régóta eltöltött bennünket. Addig is, míg ezt kinyilváníthatjuk, Nagyságodat küldtük el, hogy helyettünk és |⁵ nevünkben azon a találkozón mindent elintézzon, ami csak közös jólétünket és az egész kereszténységet illetően hasznosnak látszik, s hogy erre szentelje magát s minden igyekezetét.

Meg kell látogatnia a pápai legátust is, és ki kell nyilvánítania előtte, hogy milyen nagyon örül annak, hogy ő ezekbe az országokba látogat, mert reméljük, hogy tanácsával és a főpásztor segítségével, valamint a mi közreműködésünkkel sok hasznos dolog történik. Közölnie kell az okokat, hogy miért nem tudtunk jelen lenni ezen a találkozón, bár szerettünk volna. Magunk helyett azonban Nagyságodat küldtük, hogy elintézzon mindazt, ami alkalmasnak látszik. Minthogy pedig felséges unokaöcsénkkel együtt csak mi ketten tartóztathatjuk föl a törökök és tatárok oly nagy tömegét, a hitetlenek hatalmasra növekedett erejével szemben szükség van a mi közreműködésünkre és az egész kereszténység erejére, hogy elolthassuk ezt a nagy tűzvészt. Buzdítsa a legátus a főpásztort, hogy minél gyor-

sabban egyesítse az egymással viszálykodó keresztény fejedelmeket és nekünk alkalmas segítséget nyújtson, különben rövidesen nyilvánvalóvá lesz, hogy a keresztény ügy elveszett.

Továbbá a pápa a legátus úrnak a p^oocki püspökségben 1 000 forintnyi ellátásáról gondoskodott. Mivel ezt a legátus úr a döntésünkre bízta, tárgyalni kell vele, hogy erről az ellátásról kívánságunkra mondjon le és annak fenntartását Rómában érvénytelenítse. Minthogy országaink püspökségei eléggé, sőt túlságosan is meg vannak terhelve ezekkel az annatákkal, ezenfelül az állam egyéb terheit is hordozzák, sehogyan sem tudnak helytállni, ha pedig – országunk törvényeivel ellentétesen –, új pénzterhek nehezednek rájuk, ezt már alattvalóink sem tudnák semmiképpen elviselni.

Azután meg kell látogatnia azokat az előkelőket is, akiknek megbízólevél íródott, ki kell nyilvánítani gondoskodásunkat és aggodalmunkat királyunk és országunk jó állapotát illetően. El kell mondania, hogy el kívántunk utazni arra a találkozóra, s azt is, hogy miért nem tudtunk ott megjelenni, s hogy Nagyságodat küldtük magunk helyett |⁶ mindennek elintézésére, bár nem csekély veszteség ez számunkra. Mégis, mint ahogyan soha máskor sem hiányoztunk, amikor az ügy megkívánta, és nem kíméltünk sem fáradságot, sem költséget, úgy most is vonakodás nélkül megtettük azt, amit az idő megkövetelt s amit elveink megengedtek, s a jövőben is nagyon szívesen megteszünk mindent.

Mindenkit buzdítani kell arra, hogy elsimítva az egymás közötti belső viszályokat, fordítsák minden igyekezetüket és gondjukat a megbékélésre, felséges királyunk és állama jó helyzetének megszilárdítására. Ne engedjék, hogy öfelsége zsenge kora miatt nézeteltérésbe keveredjék országaival, mert így az összes szomszéd s az egész kereszténység is veszélybe kerülne. Emlékeznek továbbá a boldog emlékezetű, felséges testvérünknek, Ulászló király úrnak az érdemeire és jótéteményeire, vegyék figyelembe felséges királyunk zsenge korát és nehézségeit, valamint mindnyájunk közös baját, amiben a kereszténység szenved. Minden erejüket megfeszítve gondoskodjanak arról, hogy felséges királyukat segítsék és igyekezetükkel támogassák.

Ha a közös védelemről tárgyalnak majd, vagy bármi más, különösen bennünket érintő dolog kerül szóba, szorgosan írassék meg nekünk az országgyűlésre.

Eme összefoglalva jelzett dolgokat Nagyságod bölcsessége szerint úgy bővítse és módosítsa, ahogyan az ügy és méltóságunk megkívánja. Egyéb ügyekben pedig – ahogyan az alkalom kínálja –, legyen megfontolt és serény, akire mindent rábízunk.

|⁷EMLÉKEZTETŐ A TITKOSAN MEGTÁRGYALANDÓ DOLGOKRA

A cseh ügyekkel kapcsolatban el kell mondani, hogy az elbocsátott előkelők panaszkodnak: ez velük szemben annak az országnak a rendjével és előjogaival ellentétben történt; hogy ezért öfelsége ne akadályoztassék ügyeiben és mindenben – amennyire lehetséges –, nyugodtan és az alattvalók egyetértésével uralkodjék, mert ez az idő leginkább ezt követeli meg, kérjük öfelségét, hogy az ügyet illő mód-

szerekekkel mérsékelve egy esetleges belső lázadásnak minden lehetőségét szüntesse meg.

Moldva vajdájáról el kell mondani, micsoda embertelen öldöklés árán szerezte meg hatalmát. Földjének előkelőit – akik fölnevelték és akik mindedig őrizték a földjét, s a hitetlenek elleni dolgokban tapasztaltabbak voltak –, majdnem mindüket eltette láb alól. Ennek következtében alattvalóinak szíve annyira megkeseredett és minden annyira összezavarodott, hogy szükségesnek látszik ott valaki másnak az élre állításáról gondolkodni, nehogy a török ezt az alkalmat kihasználva közös országaink eme nem közönséges pajzsát megkaparintsa. Hiszen sem azok az emberek nem képesek sokáig ekkora zsarnokságot eltűrni, sem ő nem tudja majd megvédeni magát a töröktől az előkelők lemészárlása után.

Ha történetesen Dacia¹ királyáról történik említés, mondja el, ami az ő kizárásával kapcsolatban nyilvánvaló, továbbá, hogy köztünk és közte határozott együttműködési szerződések léteznek, amelyeket ő mégis megszegett a porosz háború idején azzal, hogy minden módon ellenségeinket támogatta.

Hasonlóképpen Franciaország felséges király uráról el kell mondani, ha beszélgetés közben szóba kerül, hogy elküldte hozzánk követét egy levéllel, amelyben kifejezi aggodalmát Magyarországgal kapcsolatban, minket pedig arra buzdít, hogy segítsünk és gondoskodjunk felséges unokatestvér urunkról és Magyarországról. Felajánlotta, hogy Magyarországnak akkora támogatást nyújt, amekkorát bárki a leghatalmasabb keresztény fejedelmek közül kész nyújtani, jöllehet igen súlyos háborúk |⁸ kötik le az őt ért joggalanságok miatt.

Fenséges leányunknak, Hedvignek a házasságát illetően el kell mondani, hogy az ügyben még semmi sem történt, s hogy legyen szabad tetszésünk szerint tárgyalni és várni, minthogy még semmiféle megegyezést nem kötöttünk senkivel. És mivel leányunk még nincs férjhez adandó korban, így a dolog könnyen halasztható.

Továbbá tárgyalni kell majd azokról a rablásokról, amelyek Nagy-Lengyelország határain Lausitzból és főként Swyebodzini területről történnek: s mivel általában ezeknek a rablóknak a menedékhelye a sczenyeczkai nemeseknél van, arra kell törekedni, hogy mihamarabb megfélemezzék őket és gondoskodjanak arról, hogy rabló betöréseket efféle szabadosság következtében ne követhessenek el, mert ezekből óriási zűrzavar támadhat. Hasonlóképpen tárgyalni kell majd a Komorowskiaknak szolgáltatandó igazságról.

Jelezze Nagyságod azt is, hogy kémeinktől, akiket Törökországban tartunk, tudomást szereztünk a török helyzetéről és előrenyomulásáról. A törökök császára ugyanis összes csapatával és erőivel a következő év nyarán meg akarja támadni Magyarországot és be akar nyomulni, hogy kívánsága szerint birtokba vehesse. S hogy mi ne nyújthassunk segítséget öfelségének és országainak, a török egy tatár kánt iktatott be, aki emberekkel, ágyúkkal, pénzzel bőkezűen segített és támogatott, folyamatosan támogat és a következő nyáron is támogatni fog. Azért teszi ezt, hogy az támadja meg Lengyelországot, vegye ostrom alá a határon levő Kamenyec várát, hogy így terelje el e figyelmüket, s ne tudjunk segítséget

1 Dácia, azaz Dánia, amelynek királyát II. Keresztélyt (1513–1523) néhány hónappal korábban üzték el a trónról saját nemeseik.

nyújtani öfelségének és Magyarországnak. Tárgyaljon Nagyságod a swidnici pénzről is, hogy szüntessék meg és ne verjenek többé pénzt ennek az országnak a kárára.

ELINDULT PEDIG A NAGYSÁGOS KÖVET ÚR KRAKKÓBÓL OKTÓBER 2-ÁN, PÉNTEKEN, S IGEN GYORSAN TETTE MEG AZ UTAT, HOGY EL NE MULASSZA A FEJEDELMEK TALÁLKOZÓJÁT. ÁMBÁR POZSONYBA HIRDETTEK MEG EZT A TALÁLKOZÓT, A FELSÉGES FERDINÁND ÚR, AUSZTRIA FŐHERCEGE MÉGIS ÚGY INTÉZKEDETT, HOGY AUSZTRIÁBAN, BÉCSÚJHELYT KERÜLJÖN SOR A TÁRGYALÁSRA. A FEJEDELMEK TEHÁT BÉCSÚJHELYRE JÖTTEK AZ EMLÍTETT HÓNAP 15. NAPJÁN, CSÜTÖRTÖKÖN, ÉJJEL EGY ÓRA TÁJBAN. EZEN A NAPON A NAGYSÁGOS KÖVET ÚR BÉCSBŐL ELTÁVOZVÁN TRAIKIRCHENBEN TÖLTÖTTE AZ ÉJSZAKÁT. EZ A VÁROS NÉGY KISMÉRFÖLDNYI² TÁVOLSÁGRA VAN BÉCSÚJHELYTŐL.

*A következő napon
október 16.*

A következő napon, vagyis a fentebb említett hónap 16. napján, pénteken pedig |⁹ elindultak az ausztriai Bécsújhelyről a lengyel király tekintetes és nagyságos követ ura elé Ausztria felséges főherceg urának tanácsosai: Fülöp rajnai palotagróf úr, Alsó- és Felső-Bajorország herceg ura, főtisztelendő Kristóf úr, laibachi püspök és seckauai kormányzó, valamint Ausztria felséges főherceg urának tanácsosa stb., továbbá a főtisztelendő N. bécsújhelyi püspök úr és a felséges főherceg úr tanácsosa, a méltóságos Johann Gayman úr, a Szent György lovagrend nagymestere, a fejedelem tanácsosa, Johannes Fabri tisztelendő úr, a teológia doktora és tanácsos stb.***

Végül egy negyed mérföldre utánuk ugyanabból a városból elindultak a követ elé Magyarország és Csehország stb. felséges király urának, Lajosnak a küldöttei: László főtisztelendő egri püspök úr, Magyarország kancellárja, és Thurzó Elek, Sárkány Ambrus, Balassa Ferenc nagyságos urak 100 lovassal és a követet illő tisztelettel fogadták. Az említett osztrák főherceg úr követeivel és lovasaival egyesülve tisztelettel a szállására vezették Lengyelország királyának már említett követ urát. A felséges fejedelmek, Lajos, Magyarország királya és Ferdinánd, Ausztria főhercege egészen a vesperás idejéig ebéddel várták a követ urat, aki azonban bizonyos elfogadható indokokkal kimentette magát.

*Ugyanazon a napon
október 16.*

Ugyanazon a napon hívásra a várba jött a lengyel király nagyságos követ ura mindkét fejedelem küldötteivel együtt, s az fejedelmek színe elé |¹⁰ járulva terjedelmesen tolmácsolta királya, királynéja s gyermekeik nevében felségeik üdvözlését és testvéri szeretetét stb., az egyházi és világi tanácsos urak nevében imáikat

2 kb. 30 km. 1 német mérföld 7,58 km.

és szolgálataikat és végül az fejedelmeknek és mindkét felség tanácsosainak királya szeretetét stb., a lengyel király tanácsosai általi testvéri szeretetet és jószomszédi kapcsolatot stb. Miután ezeket elmondta, a követ úr mindkét fejedelemnek átnyújtotta megbízólevelét, és a kancellár mindkét fejedelemtől el is fogadta a megbízólevelet.

A két fejedelem összehívta tanácsosait, és rövid megbeszélés után a főtisztelendő egri püspök úr, Magyarország kancellárja mindkét király nevében bőséges köszönetét fejezte ki a mindkét fejedelem iránti szeretet és üdvözet kinyilvánításáért. Számukra igen kedves lett volna a felséges lengyel király úr személyes eljövetele, mivel azonban nagy fontosságú közügyek miatt nem tudott eljönni stb., nagyon szívesen veszik, hogy oly igen kedves és hűséges tanácsosát és főkancellárját küldte el erre a nagyon fontos találkozóra. Mivel pedig ez a nap már a vége felé járt, a követ úr kihallgatását másnap reggelre halasztották.

*Ugyanazon a napon
október 16.*

Ugyanazon a napon az éjszaka első órájában a nagyságos követ úr az előbbi módon üdvözölte a felséges fejedelem asszonyokat, mindkét fejedelem kedves feleségét királya, királynéja s felségeik gyermekei nevében, testvéri szeretetüket nyilvánította, s mindkét felséges asszonynak átnyújtotta a megbízólevelét stb.

Mindkét fejedelem asszony összehívta a tanácsos urakat, és röviden tanácskoztak, beszélgettek egymással.

A főtisztelendő győri püspök úr mindkét fejedelem asszony nevében bőséges és illő köszönetet nyilvánított Lengyelország felséges királyának, királynéjának és gyermekeiknek, örömét fejezve ki jó egészségük és kedvező helyzetük miatt stb.

*A Szent Lukács evangélista ünnepét megelőző szombaton
október 17.*

¹¹ A Szent Lukács evangélista ünnepét megelőző szombaton a két fejedelem tanácsosai által meghívta a követ urat a várba, s ott az említett fejedelem urak valamennyi saját tanácsosuk elbocsátása után csak ketten maradtak, továbbá maguknál tartották a császári felség követét, Andrea de Burgo urat. Akkor Lengyelország követ ura ékes lengyel nyelven előadta követsége tárgyát, amit a fejedelem uraknak a p³ocki várnagy a követ úr utasítására latin nyelvre fordított. Végül a követi megbízatás meghallgatása után a fejedelem urak Andrea de Burgo úrral, a császári követtel tartott tanácskozás után az említett Andrea úr által válaszoltak a lengyel király követ urának.

A fejedelem urak egészében megértették a tekintetes Nagyságod által bölcsen előadott követi beszámolót, s lehető legnagyobb köszönetüket nyilvánítják Lengyelország felséges király urának, nemcsak mint vér szerinti testvérnek és rokonnak, hanem mint igen kedves atyjuk urának is, hogy mivel személyesen nem tudott eljönni erre a találkozóra, Nagyságodat küldte el, aki a nagy fontosságú ügyek intézésében igen bölcs. A fejedelem urak állhatatosan azt kérik, adjon nekik tanácsot és felségeik hön szeretett atyja, Lengyelország felséges király ura helyett támogassa őket, hogy a saját ügyeiről, de elsősorban országaik és birtokaik ügyeiről gondoskodni tudjanak.

Azután maga Andrea szolt: Rá kell térni a különleges ügyekre, nehogy kifogyjanak az időből, mert országaik közügyei miatt mindkét fejedelemnek minden késedelem nélkül távoznia kell innen. Ezért, hogy Nagyságod jobban tudjon tanácsot adni, tudnia kell: két dolog miatt hívták össze ezt a találkozót, mégpedig mindkét felség közös és magánérdekében.

Az egyik közös érdek: a török ügy, és mivel a török császár mindkét fejedelemnek s az én uramnak, Lengyelország felséges királyának közös ellensége, ezért szükség van arra, hogy közös elhatározás alapján közös hadjárat is jöjjön létre ellene. Erről a dologról felséges nagyságodnak többet is elmondanak majd mindkét fejedelem utasítására, az Apostoli Szentszék követének és mindkét felség tanácsos |¹² urainak a jelenlétében. Miután Nagyságod meghallgatta az elhangzottakat, közölje, mit kíván ezzel a dologgal kapcsolatban megfontolni, vagy válaszolni, s végleges választ akkor adjon, amikor erre felkéri.

A másik magán érdek: Nagyságod jól ismeri a magyar állapotokat és erkölcsöket, hiszen bölcs tanácsával már több ízben nagy segítségére volt Magyarországnak felséges király atyja urának, s ezért tudja, milyenek azok az emberek, akik között nincs semmi rend, semmi szeretet, gyakran szednek adót, de amit sokan adnak, azt kevesek egymás között osztják szét, és a király saját helyzetének s az ország határainak a védelmére semmivel sem rendelkezik. A király ezek bűnét saját tanácsosaira fogja, a nép pedig a tanácsosokkal együtt az egész bűnt a királyra hárítja vissza, senki sincs, aki megfontolva cselekednék, mindenki a másokra tekint, és senki sem tesz semmit. Már odáig jutott a dolog, hogy maguk a magyar urak akarnak mihamarabb országgyűlést tartani, hogy azon mindent sebtében ragadjanak ki a király kezéből, mindezek által csökkenjen a királyi tekintély. Sőt az egész ország tekintélyét egy olyan valaki előtt alapozzák meg, aki mit sem törődik az én felséges fejedelmekkel, Lengyelország felséges királyával.

Jóllehet ezt a sokat emlegetett találkozót elsősorban és nyilvánvalóan a török ügyek miatt szervezték, mégis főként eme magánjellegű dolog miatt, amelyhez igen nagy mértékben szükséges volt uratoknak, Lengyelország felséges király urának és a mi urunknak a személyes jelenléte. Mert én a szent császári felség különleges megbízásából és a magam óhaja alapján igyekeztem nagyon állhatatosan és őszintén Lengyelország király urának szent felségét szolgálni, akit egyrészt az én uram, a császár, másrészt eme két fejedelem úr édes testvérének, sőt igen szeretett atyjának tart és mindig tartani kíván. Ausztria felséges főherceg ura meg kívánja újítani öfelségével a régi szerződéseket, amelyeket öfelsége nagyatyjával, Miksa császárral kötöttek, s ahol szükség van rá, bővíteni is, ha erre nagyságodnak felhatalmazása van. Ezért az fejedelem urak engem és az urakat: Salamancát s elsősorban a főtisztelendő egi püspök urat, Magyarország kancellárját jelölték arra, |¹³ hogy nagyságod házához jöjjünk és ott Magyarország felséges király urának helyzetéről tanácskozzunk: ezt az én uram, a felséges Ferdinánd főherceg úr saját ügyeként kezeli.

Mínthogy nagyságod egykor öfelségeik elődeinek – mind Miksa császárnak, mind Ulászló királynak –, mindig hasznosan tudott szolgálni és ügyeiket intézni, ezért a fejedelem urak azt kérik, hogy nagyságod ily szorult helyzetükben álljon felségeik rendelkezésére, mert az fejedelmek erre várva addig semmit nem tettek.

Előzetesen azt is tudnia kell tekintetes nagyságodnak, hogy bár az apostoli követ úrnál van pénz arra, hogy Magyarország felséges király urának segítséget nyújtson, ő nem akarja azt átadni, csak ha előbb szabályos sereget gyűjtenek a török ellen.

A nagyságos követ úr azt válaszolta: Lengyelország szent királyi felség urának az a szándéka, hogy felségteknek mindig mindenben kedvezen, s azért küldött engem, hogy felségteknek, országaiknak, tartományaiknak minden köz- és magánügyben szolgálatára álljanak: erre a legkészségesebben ajánlom magamat. Felsőégeiknek nem kisebb gonddal, igyekezettel és őszinte hűséggel fogok szolgálni, mint hasonló esetekben felséges király uram megbízásából őfelségeiknek: a néhai császári felségnek és Magyarország néhai király urának, igen kedves uraimnak szolgáltam.

Úgy jövök nagyságod házába, követ uram, mint a császári felség követ urának a házába, hogy ott más urakkal együtt tárgyaljunk.

Burgo így válaszolt: Én itt ezeknek az fejedelmeknek közös szolgálattévő tanácsosa vagyok, azért nem cselekszünk másképpen, hanem ezekkel az urakkal együtt el fogunk menni nagyságodnak, a jeles és igen kedvelt követnek a házába és szállására.

Úgy igaz, ahogyan tekintetes nagyságod követi beszédében mondotta, s amiben felségeik egyetértettek: azt a hármastalálkozót hosszabb időre el kellett volna halasztani, hogy Lengyelország felséges J¹⁴ király ura, felségeik igen kedves atyja jelen lehessen és élére állhasson annak az összezejövetelnek. Am két ok önmagában is elegendő volt, ami miatt ezt a hármastalálkozót nem lehetett elhalasztani. Az egyik az, hogy uram, a felséges Ferdinánd főherceg úr elsősorban eme hármastalálkozó miatt jött el Németország távoli részeiből, mert nagyon sürgette őt a felséges királyné, hogy viszontlássza igen kedves fivérét, Ferdinánd fejedelem urat. Nem kevésbé sürgette Ausztria méltóságos főherceg asszonya, aki nagyon vágyott hön szeretett egyetlen fivérének, Magyarország felséges király urának meglátogatására. A másik ok az, hogy egyes magyar urak sietnek ezzel az összezejövetellel, vagyis a magyar országgyűléssel, mert azt akarják, hogy azon tekintélyét veszítse Magyarország felséges ura és semmit ne tegyen; főként ezért nem volt szabad elhalasztani ezt a találkozót.

Ama hármastalálkozó megtartásának lényeges oka volt az is, hogy uram, Ausztria felséges főherceg ura ne hiába tegyen meg olyan hosszú utat Németországból jöve, ahol sok fontos államügyet mellőzött, csak azért, hogy részt vehessen ezen a hármastalálkozón. Most ismét visszatérésre kényszerül, hogy minél gyorsabban odaérjen a nürnbergi gyűlésre, az itáliai és számos más ügy intézésére, amelyek talán hosszú ideig foglalkoztathatják, Franciaország királyának makacssága miatt, aki nem hagy fel a háborúskodással, hacsak rá nem kényszerítik. Az ő országát egyik oldalról a császár serege, másfelől Anglia királya szállta meg.

Nagyságos követ úr, közös tervekkkel gondoskodjunk Magyarország felséges király ura helyzetének rendezéséről, amihez elő kellett készíteni az utat. Mindezek elintézése után Magyarország felséges királya minél hamarabb jöjjön Lengyelország felséges király urához, oda és amikor akarja. A német lovagrend méltóságos nagymestere is odajön majd, és mindent megtesz, ami tetszeni fog

1¹⁵ Lengyelország felséges király urának és őfelségeiknek. Ő már néhányszor jelezte a királyi felségnek, hogy már megvannak a tisztas és dicséretes feltételek a Lengyelország felsége király urával kötendő örökös béke megkötéséhez. És mivel a felséges fejedelem urat, Ausztria főhercegét, uramat, Lengyelország felséges király ura meglátogatásának nagy vágya tölti el, szüksége van arra, hogy Lengyelország felséges király ura időben értesítse a felséges fejedelmeket az oly igen óhajtott találkozó helyéről és napjáról, mert mindkét fejedelem nagyon vágyik arra, hogy őfelségét mint atyját lássa. Mert a főherceg úr ezen a nürnbergi birodalmi gyűlésen, amely a következő Szent Márton ünnepkor lesz, néhány dolog előzetes elrendezése után, arra fog törekedni, hogy a többi dolgaitól mentesítse magát s minél gyorsabban odaérkezzen a hármass találkozóra. Ha őfelsége nem tudna ott személyesen megjelenni, el fogja küldeni tekintélyes és kiváló követeit arra az összejövetelre, hogy minden dolgot megfelelően megtárgyaljanak, elrendezzenek és lezárjanak.

*Ugyanazon a napon
október 17.*

Ugyanazon a napon a fejedelem urak, Lengyelország királyának követ urával együtt, a palotába mentek a tárgyalásokra, és ugyanoda jött az apostoli követ is. Mindkét fejedelem valamennyi tanácsosa helyet foglalt: jobb oldalt Magyarország és Csehország, bal oldalon pedig Ausztria főherceg urainak tanácsosai.

A már említett főtisztelendő egi püspök úr mindkét felséges fejedelem nevében a következő beszédet tartotta: Főtisztelendő legátus úr, tekintetes és nagyságos követ uram! Felséges fejedelem uraink nem akarják magukat s uraságtokat üres szavakkal fárasztani, kivált, mivel uraságtok ismerik a közös ellenség, a török császár nagyságát és hatalmát, aki napról-napra növeli birtokait és befolyását, a mi fejedelmeink pedig gyengülnek, mert birtokaikat és tartományait az ellenség a határokon gyakran megtámadja és fosztogatja. Fejedelmeink viszont, akiknek a védekezéshez csak kevés hadnépe van, immár kezdenek 1¹⁶ gyengülni, sőt teljesen kimerülnek, ha folytonosan hadat kell fenntartaniok országhatáraik védelmére. Azonfelül pedig, amíg Belgrád a török kezén van, addig fejedelmeink országai és birtokai nem lesznek biztonságban, sőt állandó zaklatásnak lesznek kitéve. Felsőégeik ezért, akik számára minden közös, és jobban bíznak Istenben, mint a saját erejükben, tanácsosaikkal alaposan és gyakran tanácskozva, azon a véleményen vannak, hogy országaik helyzetére tekintettel semmi sem üdvösebb és hasznosabb, mint az, hogy támadó háborút indítanak a török ellen.

Mert ha háború indul ellene, csak akkor lesznek tőle biztonságban fejedelmeink, akik az Úristen nevében akarják próbára tenni szerencsájüket, és inkább akarnak harcolni az ellenséggel, mint lassacskán, vagy nagyon gyorsan, felőrlődni egy hatalmas felségeik országait és birtokait folytonosan zaklató és támadó ellenség által.

Ehhez még az is hozzájárul, hogy Lengyelország felséges király ura, aki felségtekre, mint legkedvesebb vérrokonaira, sőt mint fiaira tekint és aki úgy, mint azelőtt sem maradt távol soha az én felséges király uram ügyeitől, most sem akarván távol maradni felségeitek köz- és magánügyeitől, elküldte oly kiváló és bölcs követét, főkancellárját, aki a mostani piotrkowi országgyűlésen is, amelyet

uram, Lengyelország felséges királya tanácsosaival együtt a közjó érdekében tart, méltóan tudott volna szolgálni öfelségének és országainak. Mégis – mint mondtam –, saját ügyeit mellőzve elküldte őt, hogy felségtekkel együtt tanácskozzék a közös nagy és hatalmas ellenségről.

Az én fejedelem uraim ezért arra kéri nagyságtokat, tekintetes és nagyságos követ uram, hogy saját fejedelme helyett és nevében tanácskozzék ezekről a dolgokról öfelségeikkel, és mondja el, mit tehet Lengyelország felséges király ura a közös ellenség elleni közös védekezés érdekében.

Azt is szükségképpen el kell mondani uraságtoknak közös értesítésképpen, |¹⁷ hogy Lengyelország felséges király ura mind levélben, mind nagyméltóságú követe útján, jelezte fejedelmeinknek, hogy ő, aki folytonosan nagy igyekezettel úgy gondoskodik felségeitekről és birtokaikról, mint a sajátjairól, kémei útján – akiket nem csekély költségen tart Törökországban azért, hogy tudomást szerezzen a török helyzetéről és előrenyomulásáról –, értesült arról, hogy a törökök császára a következő év nyarán összes csapatával és erejével meg akarja támadni Magyarországot és be akar nyomulni, hogy óhaja szerint birtokba vehesse. És hogy Lengyelország felséges királya ne tudjon segítséget nyújtani felséges unokaöccsének, igen kedves fiának és az ő országainak, a török egy tatár kánt iktatott be, akit hadnéppel, ágyúkkal és pénzzel bőségesen támogatott, erősített, s folytonosan segít s még erőteljesebben segít majd a jövő nyáron, hogy támadja meg Lengyelországot és határvárát, Kamenyecet szállja meg. Minden módon zaklassa és támadja Lengyelországot, hogy így terelje el Lengyelország felséges királyának figyelmét, hogy ne tudjon segítséget nyújtani unokaöccsének és Magyarországnak. Tudnia kell nagyságodnak azt is, nagyságos követ uram, hogy Ausztria felséges ura, a főherceg úr, az általános dolgokról át akar térni a különleges dolgokra, vagyis, hogy megtudja Magyarország felséges király urától, szám szerint mennyi embert és ágyút tud öfelsége országaiból, birtokaiból és tartományaiból eme közös ellenség, a török császár ellen kiállítani. Ha ezt megtudta, öfelsége is részletesen írásba foglalja a csapatok és ágyúk számát, amit Magyarország felséges királyának segítségére tud adni. Ezért, nagyságos követ út, Magyarország felséges király ura erről tanácsot fog tartani, és erre a tanácskozásra nagyságodat is meghívja, hogy végre |¹⁸ a felséges főherceg úrnak választ adhasson, s hogy öfelsége is illő módon felelhessen nekünk arra, miként tudja segíteni felséges király urunkat és országait.

Lengyelország királyának nagyságos követ ura így válaszolt: Felséges fejedelem urak! Mindezek, amiket felségtek nevében bölcsen előterjesztettek és alaposan taglaltak, a kereszténységre váró hadviselés súlyos terhét tartalmazzák. Ezért érett megfontolásra van szükség. Mihelyt ez megtörtént, mindezekre válaszolni fogok felséges király uram nevében. S amikor hívnak majd, felségedhez megyek, felséges király uram, és a közös ellenség ügyében kölcsönösen tárgyalok majd felséged tanácsos uraival, felséges király uram megbízása alapján.

*Vasárnap, Szent Lukács evangélista ünnepén
október 18.*

Vasárnap, Szent Lukács evangélista ünnepén reggel, a lengyel király követ urának szállására érkeztek az urak: a főtisztelendő egri püspök úr és Magyarország kancellárja, a császári követ, Andrea de Burgo, Salamanca, Ausztria főherceg urának kancellárja és kincstárnoka, akik kölcsönös bizalmukat nyilvánítva, titkosan, a következőket tárgyalták meg. Tudniillik, hogy Magyarország felséges királya korban növekszik, jellemében és rendtartásában hanyatlik, erkölceit tekintve megromlott, azok, akik vele vannak a kamarában, egyáltalán nem tisztelik, senki sem fél tőle. A kamarába bárki beléphet, aki akar, és amikor csak akar. Mindenki, a sok belépő előtt is, mezítelen testtel mutatkozik. Asztalánál nincs semmi rend, mindenki össze-vissza érkezve étkezik, tréfálkozik és egyedül őt nevetik ki nyilvánosan. Ráadásul semmit sem tud megőrizni, mielőtt bármi a kezébe kerül, mindent elajándékozik, s ami még ennél is rosszabb, gyűrűs pecsétjével ellátva sok ezret, sőt várat is ad. Akiknek pedig ezer forintokat ad, még arra sem méltók, hogy száz dénárt kapjanak. A méltó és hasznos szolgálóknak, ¹⁹ tiszteteknek és határvidékek védelmezőinek pedig nincs mit adnia. Nem bőkezű, hanem meggondolatlanul nagyon pazarló. Aki csak akar, levelet ír s azt ő aláírja s gyűrűs pecséttel látja el; minden fordított rendben történik. A közadókat nem jól hajtják be, sőt kevés jut a királyi kamarába, ezt a nép nagyon jól látja, s ezután nem fog semmiféle adót fizetni s jól is teszi, hiszen az ő vére és veritéke vettetik a kutyák elé. Ő maga mit sem törődik azzal, mekkora jövedelme van, s mennyire van szüksége az ország határainak védelmére és a végvárak megőrzésére.

Sok királyi levelet mutattak ott meg, amelyeket gyűrűs kispécsettjével látott el, és királyi kezével írt alá. Ezekben hitvány személyeknek nagy összegeket és sok selyemholmit ajándékozott.

Mutattak még más leveleket is, amelyeket ő a kincstárnokhoz írt, s alá is írt, hogy az selyemdolgokat vagy pénzt küldjön. Ezeket a holmikát vagy a pénzt a hivatalnokok csak elküldik, a király nem is látja, viszont a levélhordók a dolgokat vagy a pénzt a maguk javára használják.

Burgo így szólt: Magam titokban már kértem őt, sőt térden állva könyörögtem, hogy hagyjon már föl az effélékkel, legyen király, ne pedig az emberek nevetségének tárgya. Azzal is megfenyegettem, hogy ha ezekkel föl nem hagy, megvetik majd őt alattvalói, vagy mindent kivesznek a kezéből, s úgy felfalják őt, mint egy malacot, vagy kitaszítják őt a királyságból. Lengyelország felséges királya és ura és Ausztria főhercege nem tudta őt ezektől a hibáktól megszabadítani.

Burgo folytatta: Újra meg újra megtette ezt a főtisztelendő egri püspök úr is, mint jó szolgálattevő, aki mind négy szemközt, mind a nyilvánosság előtt igyekezett a lelkére beszélni, sőt meg is fenyegette őt.

Mondtuk együtt is, külön-külön is a felsége királyné asszonyának, hogy fordítsa el a királyt az ily nagy bajoktól és illetlen rendellenességektől, ám midőn azt reméltük, hogy jellemét követi, kiderült, hogy már őt is megrontották azok, akik az ő és a király kamarájában vannak, és előbb esznek, mint misét ²⁰ hallgatnak. A király a tanácsban ülve semmire sem figyel, semmit sem mond, semmit sem akar megérteni. A templomban nem imádkozik, gyakran előfordul, hogy egész nap eszik, az államügyekkel nem foglalkozik behatóan, vadászatokra, vigasságokra jár

stb. Folyton az asszonyok között van, s egész nap a királynénál időzik, nem azért, mert annyira szereti őt, hanem hogy játszhasson, ami ott minden rend és méltóság nélkül történik.

Míg ezeket tárgyalták, mindkét fejedelem tanácsosai ünnepi misére hívták a felséges lengyel király úr követ urát, ennek végeztével a követ úr ugyanott ebédelt.

Ugyanazon a napon

október 18.

Ugyanazon a napon az étkezés befejezése után a felséges Ferdinánd herceg úr fogadta a követ urat; Burgo urat kivéve senki sem volt jelen, és ott Magyarország felséges királyának erkölcséről és helyzetének rendezéséről stb. tárgyaltak. Ugyanott a herceg úr terjedelmes beszédben nyilvánította ki a Lengyelország felséges király urával való örökös szeretetének, kapcsolatának és a szövetség kibővítésének óháját.

Ugyanaznap este

október 18.

Ugyanaznap este a követ urat meghívták Magyarország felséges király urához, ahol megjelent Magyarország felséges király urának valamennyi tanácsosa. Megtárgyalták ott, hogy mindenképpen szükséges a törökök császára ellen támadó háborút indítani a már kifejtett okokból és sok más meggondolásból. Tárgyaltak arról is, ami a Magyarország felséges király ura által a török ellen küldendő fegyveresek és ágyúk számára vonatkozik. Visszatértek itt arra is, amit az előző évben a bécsi tárgyaláson megbeszéltek ez a két fejedelem, hogy tudniillik mekkora létszám állhat rendelkezésükre a török ellen, és jelezték Németország fejedelmeinek: 100 000 fegyveres. Magyarország urai ezért a királyukkal megállapodtak abban, hogy valamennyi országból és tartományukból 60 000 embert és 100 |²¹ ágyút ajánlanak föl, teljes felszereléssel együtt.

Lengyelország királyának követ ura így szólt a királyához: Mint követi beszédben említettem, a néhai felséges Ulászló úr halála után az én felséges király uram sohasem hagyta cserben unokaöccsét, nagyon kedves fiát, s annyi háborúba bonyolódva is nyomban nem megvetendő sereget küldött öfelsége országának segítségére, most is nem csupán saját országa érdekében tart általános országgyűlést, hanem öfelsége országainak érdekében is. De mivel már tudja felséged, hogy a törökök császára arra rendelte a tatár kánt s azért segíti emberekkel és pénzzel, hogy király uramat és országait támadja meg, sőt Kamenyec várát is vegye ostrom alá, hogy így akadályozza meg öfelségét abban, hogy felségednek segítséget nyújthasson. Felséges király uram azért is tartja most országgyűlését, hogy idejében elejét vegye ezeknek a veszedelmeknek, s majd úgy határoz, hogy öfelsége személyesen egész haderejével Podolia földjére megy, ha úgy észleli, hogy nagyszámú ellenséges haderő akarja megtámadni országait. Ha pedig kisebb haderő támadna, akkor öfelségének nem csekély sereget kell készenlétbe helyeznie, hogy országa határvidékei a védekezés idejére biztonságban maradhassanak.

Ezen okoknál fogva öfelsége nem tudja pontosan megmondani, mekkora létszámú haderővel tudná felségedet támogatni és a közös ellenség ellen segíteni.

Őfelsége – mint mondtam –, sohasem szokta cserbenhagyni felségedet, nemcsak mint unokaöccsét, hanem mint igen kedves fiát sem, s miután orszá-
gairól gondoskodott, amennyire csak módjában áll, segítségére lesz felségednek
és a nemes Magyarországnak, ha ezt szabadon megteheti. Mert azok a seregek is,
amelyeket őfelsége toboroz majd és Podolia földjén helyez el, különösen ha szemé-
lyesen is mellettük lesz, nagy segítségére lesz felségeteknek és országainak. Egy-
részt: mivel ha a tatár meg akarja támadni őfelsége országait, nem tudja ezt meg-
tenni, csak ha a törökök császára |²² nagy seregekkel megsegíti őt. Ezzel viszont a
török seregeinek csökkentésére és megosztására kényszerül, s őfelsége kivédi a
veszélyt, hogy a török a tatárral egyesítse erőit. Másrészt: a királyi felség a
moldvai vajda földjét a törökök és a tatárok támadásaival szemben mindig meg-
segíti, ha ezt szükségesnek látja, mert Moldva földje mintegy védőbástyája Ma-
gyarországnak és Lengyelországnak. A következő évben is megsegíti, bár a
moldvai vajda ifjonti hevében nem úgy viselkedett őfelségével szemben, mint
kellett volna, de végül is megbánta tettét, s nagy tisztelettel és megbecsüléssel tár-
galt urunk, a felséges király úr követeivel. Azt is nyilvánosan bevallotta, hogy ha
uram, a felséges király úr tanácsai szerint járt volna el és viselkedett volna, nem
került volna ekkora zűrzavarba s belső otthoni bizonytalanságba.

A követ úr azt is hozzátette: Jóllehet szent felségtek bölcs tanácsos uraival
együtt mindennek a kezdetét, folyamatát, végső kimenetelét megfontolja, mielőtt
bármibe belekezdene, s bár bízom az Úristenben, hiszen az ő ügyéről van szó, ha
az ellenséggel csatába bocsátkozik királyi felségtek, győztesként fog kikerülni. Tá-
jékoztatásként azonban hozzá akartam tenni, hogy felségtek tanácsosaival együtt
jól fontolja meg, mennyire bízhat idegen fejedelmek segítségében s külső védel-
mében. Tekintsen példaként Magyarország és Lengyelország egykori felséges ki-
rályára, Ulászlóra, az én felséges király uram atyjára, az ő igen kedves nagy-
atyjára,³ akinek mind az Apostoli Szék, mind sok fejedelem igen nagy segítséget
ígért. Ám amikor tette került volna a sor, egyedül a magyarokkal és a lengye-
lekkel, meg kevés csehvel küzdött a török ellen, s az egyenlőtlen küzdelemben or-
szágaink sok preláthusával, bárójával, előkelőjével és alattvalójával együtt elesett.
|²³ S mivel felségtek országainak tanácsosaival támadó háborút határozott el a
török ellen, adja az Úristen, hogy az jól kezdődjék, s még jobban fejeződjék be –
s ahogyan felségtek és tanácsosai jónak látják –, közöljék Ausztria felséges fő-
herceg urával, mennyi embert és ágyút ajánl föl felséged országaiból és tartomá-
nyaiból a közös ellenség, a törökök császára ellen.

És minthogy a tárgyalás csak az éjszaka második órájában ért véget nagy ne-
hezen, az Ausztria felséges főherceg urának való válaszadást másnapra halasz-
tották.

3 I. Ulászló magyar király (1440–44) III. Ulászló néven lengyel király (1434–1444) Zsigmondnak,
II. Ulászlónak nagybátyja volt, így II. Lajosnak nem nagyapja.

*Szent Lukács evangélista ünnepét követő hétfői napon
október 19.*

Szent Lukács evangélista ünnepét követő hétfői napon a lengyel király követ urát meghívták a várba, s míg ott tanácskozott a felséges király úrral és Magyarország tanácsosaival, odahívták a felséges Ferdinánd fejedelem urat, aki tanácsosaival jött el. A főtisztelendő egri püspök úr adta meg a választ – mint arról fentebb szó esett –, hogy a már említett okok miatt Magyarország felséges király ura tartományaiából és országaiból 60 000 katonát és 100 ágyút szándékozik adni a török ellen az összes szükséges dologgal együtt. Jóllehet Magyarország felséges királya reméli, hogy sokkal nagyobb létszámú csapata lesz a közös ellenség ellen, azért megnevezi a létszámot, hogy ennél kevesebb ne legyen, bár öfelsége nagyon reméli, hogy több embere lesz, s minél többet szedhet össze, annál inkább hasznára válik a keresztény úgynek.

Ausztria felséges főherceg ura, amikor felséged már pontosan tudja, hogy a felséges király úr milyen létszámú haderőt és mennyi ágyút fog adni, gondolja át és mondja meg, mennyi embert és ágyút küld a közös ellenség ellen. A püspök úr is elmondta részletesen mindazt, |²⁴ amit a lengyel király követ ura elmondott, hogy miért nem lehet meghatározni a haderő létszámát, amelyet a felséges lengyel király úr küldeni tud, a követ úr által elmondott és a magyar király kancellár ura által a főherceg úr és Magyarország, valamint Ausztria tanácsosai előtt nyilvánosan elismételt okok miatt.

Midőn ezek elhangzottak, az említett főherceg úr tanácsosaival egy kis ideig félrevonult, majd visszatérve Magyarország felséges király ura, az apostoli követ és Lengyelország királyának követ ura, valamint Magyarország, Morvaország és Csehország tanácsosai előtt így szólt: Felséges király uram! Ausztria felséges és méltóságos főherceg ura, az én kegyes uram, alaposan megértette tanácsosaival együtt az előterjesztett ügyet, amely súlyos és megvalósításában igen nehéz, mert a törökök császára ellen indítandó támadó háborúról van szó, akinek nagysága és hatalma mind felséged, mind az én felséges fejedelmem számára jól ismert. Ezért ez az ügy jó és érett megfontolást igényel, aminek megtárgyalására nem napok, hanem hosszú hónapok szükségesek. Mégis, felséges fejedelmem holnap reggel összehívja tanácsosait, velük áttekinti az előterjesztett fontos és jelentős ügyet, s amilyen gyorsan csak tud, dönt majd, és felségednek holnap meg is adja a választ.

*Ugyanezen a napon
október 19.*

Ugyanezen a napon a főtisztelendő egri püspök úr, Magyarország kancellárja, Andrea de Burgo úr, Salamanca, Ausztria főherceg urának kincstárosa a lengyel király követ urának szállására mentek, és ismételten nagyon alaposan megtárgyaltak Magyarország felséges király urának helytelen szokásairól és rossz helyzetéről.

|²⁵ Ott a püspök úr és az említett császári követ megmutatták a követ úrnak, hogy adtak tanácsokat írásban pontokba szedve Magyarország felséges király urának helyzetének és szokásainak megjavítása érdekében. Azt is megmutatták, hogyan válaszolt ő írásban az egyes cikkelyekre.

A püspök úr és a császár követe arról is beszámolt, hogy az ő gyakori sürgető, nyilvánosan és négy szemközt elhangzott könyörgésükre Magyarország felséges

királya megígérte szokásainak megváltoztatását, ám ez sohasem tart tovább hat, vagy nyolc óránál, nyomban azután megváltozik és a korábnál rosszabb tévelygés következik be.

A püspök és a császári követ urak azt is elmondták, hogy hosszasan beszélgettek arról Magyarország felséges király urával, hogy a válasz, amit nekik írásban adott, nem a király fejében fogant, hanem azokéban, akik az udvarában vannak s akik őt minden rosszra csábítják, sőt a királyné erkölceit is megrontották. A királyné sem hártja el ezeket a bajokat, hanem növeli úgy, hogy ha három hasonló országuk volna, akkor sem tennének semmit a védelem érdekében, az sem lenne elég nekik a hiúságokra és a szórakozásokra, mivel ők nemcsak, hogy semmit sem törődnek a közügyekkel, de még csak nem is gondolnak azokra.

Ugyanott az urak írásba foglalt cikkelyeket mutattak a követ úrnak arról, hogyan viselkedik bármelyik katolikus fejedelem és király, azaz a császár, Lengyelország királya, Ausztria főhercege, Franciaország királya és más fejedelmek, továbbá elmondták: bár a király meghallgatja a tanácsokat, amelyeket neki adunk, mégis, mivel már szakállas és nős, szerényen és illedelmesen kell vele tárgyalni, hogy úgy ne tűnjék fel a dolog, hogy a méltósága ellen mondunk valamit, mert esetleg egyszerre csak félelmetes, kemény és makacs lesz, s azért legalább is más királyok példája révén kell vele szót értenünk. Mert ha nem változtatjuk őt meg |²⁶ tizennyolcéves korában⁴, semmit sem tehetünk a huszadik évében, ha addig hagyják őt uralkodni a rossz szokásai miatt. Nem azt mondom, hogy a bűnös élete miatt, hiszen ő nem házasságtörő, nem futkos házról házra, nem zsarnok, alapjában véve természetesen jó király, de igen rossz szokásai vannak, amelyekhez azok révén jutott el, akik vele vannak az udvarban – és ameddig ott lesznek, semmiképp sem tudja megváltoztatni szokásait.

Ezért a felséges lengyel király úr követ ura, ti. akik az ő atyját helyettesítitek Ausztria felséges főherceg urával együtt, tárgyaljátok-fontoljátok meg ezeket. Javítsátok őt meg, mert ha továbbra is meg akarjátok őrizni őt a királyságban, az semmiképp sem lehetséges nagy vérontás nélkül.

Salamanca azt mondta: Nagyságos és tekintetes követ úr! Az én felséges fejedelmem mindent meg fog tenni nagyságoddal együtt, ami a felséges magyar király úr helyzetének megjavításával kapcsolatos, hiszen kétségtelenül rászorul a gyors javításra mind szokásait, mind helyzetét tekintve, máskülönben veszélytől kell tartani.

Az említett cikkelyeket a lengyel király követ urának titkos jegyzője felolvasta, kijavította és letisztázta⁵:

|²⁷ Legyen egy főudvarmestere, vagy két tekintélyes és derék embere, akiknek a következő lesz a feladata: Mindenkinek parancsoljanak, akik az udvarban szolgálnak. Az övék legyen a felséges fejedelem személye és udvara felügyeletének terhe, továbbá őrizzék az összes kincset, az arannyal átszőtt kelméket és minden egyebet, amit a kincstárba szállítanak.

4 II. Lajos király 1506. július 6-án született, tehát ezen a napon 1523-ban betöltötte a 17. életévét és a tanácskozás idején már a 18.-ban volt.

5 Vö. a december 14-én leírtakkal.

Jegyezzék fel, hogy ezek és más egyebek közül mi kerül a kincstárba, hogyan és kiknek osztják szét, és mindezekről vezessenek nyilvántartást. Ugyancsak nekik kell ügyelniük arra, hogy az fejedelem élete az ártalmas dolgoktól biztonságban lehessen.

A kamara ezen miniszterein kívül válasszanak néhány kamarást, négy, hat, vagy nyolc megbízható, bölcs és tekintélyes férfit, hogy ők felváltva szolgáljanak az fejedelemnek.

A többi kamarás akkor lépjen az udvartartásba, ha hívják őket.

Továbbá, az fejedelemnek ebbe a kamarájába más is csupán hívásra léphet be.

Azután legyen a királynak néhány megbízható titkos tanácsosa, akikre dolgainak intézését rábizza, mint például az örgróf úr, a főtisztelendő esztergomi érsek, a vajda úr és a főtisztviselők, akik mindenkor mellette állnak és néhány más megbízható ember, akiknek a tanácsait az fejedelem mindenben hasznosíthatja.

Az ő feladatuk lesz gondoskodni arról, hogy mindent az fejedelem tekintélyével és akaratával jól szabályozzanak, és minden jövedelmet helyesen kezeljenek és kellő mértékben adjanak ki úgy, hogy a nagyobb szükségletekre többet, a kisebbekre kevesebbet fordítsanak.

|²⁸ Továbbá, hogy tudják, mennyit kell kiadni takarékosan az fejedelem konyhájára, mennyit a kellő és illő öltözködésre és egyéb szükséges kiadásokra, azért, hogy a végvárak el ne hanyagoltassanak.

Továbbá, hogy tudják, mennyi elég évente az udvartartásra és a végvidékek ellátására. Az udvart azonban át kell szervezni, hogy csak olyan létszámú legyen, amekkorát a jövedelmekből fenn lehet tartani a királyi felség udvarának ékeségére. Jobb kevés embert tartani rendben és gondoskodással, hogy mindig készségesek legyenek, mint nagy tömeget zürzavarban.

A konyha és az udvar ellátása érdekében jelöltessenek meg a biztos bevételek, hogy az fejedelem ezekben ne szenvedjen hiányt.

És miként szükséges tudni, mennyi a kiadás, éppúgy arról is tudomást kell szerezni, hogy mennyit lehet mindenünnen beszélni, és a tisztviselőknek gondoskodniok kell arról, hogy a jövedelmek szaporodjanak. Mindezekhez az is megkívántatik, hogy minden olyan tisztviselőtől számadást követeljenek, akiknek a keze által az fejedelem és az ország jövedelmei kiadatnak és bevételnek, illetve már bevételtek.

Miután a jövedelmek nagyságát megtudták, mindenekelőtt azt kell szem előtt tartani, hogy mekkora összeg szükséges a végek megvédelmezésére. Ezt az összeget biztosabb helyekről és szilárdabb jövedelmekből vegyék el, s ami ezen felül marad, azt a nagyobb és kisebb szükségletek szerint költség el. Ám gondoskodjanak arról, hogy a királyi felség konyháját és személyes szükségleteit kielégítsék – mint fentebb meg van írva –, mindenkor megfelelő mértéket tartva, nehogy tékozlás, vagy fölösleges kiadás történjék.

A kancellár mindig figyelmeztesse a királyt az elintézendő dolgokra, hogy |²⁹ készen lehessen és ne forduljon elő, hogy olyankor megy szórakozni, amikor ügyeket kellene intézni. Azokat a feladatokat pedig, amelyeket az fejedelem távollétében a tanácsosok elintézhetnek, intézzék el úgy, hogy az fejedelem ily módon mentesüljön a fölösleges munkától.

A kancellár gondoskodjék arról, hogy ne adjanak ki olyan írásokat, amelyeket kárt okoznak az fejedelemnek, a feladatokat ossza szét a titkárok között, ossza fel

a tartományokat, és a kerületeket úgy, hogy egymásnak ellentmondó, vagy a jog formájával ellenkező iratot senkinek se adjanak.

A kincstáros a jövedelmekből gondoskodik az fejedelem hasznáról, takarékoskodik, hogy semmit ne adjanak ki fölöslegesen, csakis a király és az ország törvényes szükségletére. A kisebb tisztségviselőitől kapjon számadást, ahogyan azután ő is tartozik számot adni.

Az udvarmesterek, vagy háznagyok, végezzék kötelességüket az fejedelem és az udvar tisztessége és fénye érdekében mindabban, ami jog szerint a feladataikhoz tartozik.

Mi sem szükségesebb annál, hogy a fejedelem jó tanácsokra támaszkodjék, s bármit is határoz ezekkel, öfelsége tartsa kézben. De az fejedelem lelkét sem kell szüntelenül gondokkal terhelni, olykor szórakozással és vadászatokkal szükséges felüdülni, hogy a megújult lélek a nagyobb feladatokra élénkebb, vidámabb és készségesebb legyen.

A szórakozás és a vadászatok azonban ne mindenkor, hanem a maguk idejében történjenek úgy, hogy a feladatokat, amelyek révén az fejedelmek kormányozni szoktak, ne hanyagolja el.

Ügyelnie kell a fejedelemnek arra is, hogy a titkos dolgokat ne tárgyalják meg sokaság jelenlétében.

Segítse a tanácsait és tisztviselőit, bízza magát rájuk és védje meg őket, hogy nyugodtabban szolgálhassanak. Ne hagyja, hogy az irigyek áskálódásai legyűrjék őket, mert annál nagyobb lesz a fejedelem tekintélye, minél nagyobb biztonságban élnek a tanácsosok és a jó tisztviselők az fejedelem keze és hatalma alatt.

Ha pedig azt tapasztalja, hogy a tanácsosok és a tisztviselők közül egyesek nem jól működnek, egyéb tanácsosai egyetértésével mozdítsa el őket, és mindenkivel szemben úgy viselkedjék, hogy a jók szeressék, a rosszak pedig féljenek tőle. Egyébként nem lesz engedelmesség, sem félelem, hanem viszálykodás és szét-húzás, valamint lázadások törnek ki, amelyek által még a legnagyobb országok és birodalmak is mindig elbuktak.

Sok egyebet ki lehet még gondolni ami az fejedelem jó helyzetére és országának gyarapodására, továbbá a fejedelem méltóságának növelésére szolgál, s amit egy derék fejedelem találékony és jó tanácsadóival könnyen kikutat és megtalál, ha szorgalmas, gondos és munkát fordít rá.

*Szent Lukács evangélista ünnepe utáni kedden
október 20.*

[³¹ Szent Lukács evangélista ünnepe utáni kedden a két fejedelem követei és tanácsosai a várba hívták a lengyel király nagyságos követ urát.

Ott mindkét fejedelem jelenlétében, az apostoli követ, a lengyel király követe és mindkét fejedelem tanácsos urai előtt a trieszti püspök úr⁶ a felséges Ferdinánd főherceg úr nevében a következőket mondta: Felséges király úr! A török ügyet, mint felséged nevében az én felséges fejedelem uramnak, a főtisztelendő egri püspök úr tegnap alaposan és bölcsen előterjesztett, az én felséges fejedelem uram méltóságos, tisztelendő és nagyságos tanácsos uraival együtt, akik jelen le-

6 Helyesen a trentói püspök, Bernhard von Cles, Ferdinánd bizalmas embere szólalt fel

hettek, megfontolta és megtárgyalta az összes körülményeket, nehézségeket és a szükséges teendőket figyelembe véve. Látja a dolog nagyságát, látja, hogy az ellenség ereje megnövekedett, látja, hogy a keresztény fejedelmek viszálykodnak. S hogy ne tűnjék úgy, hogy őfelsége távol marad a saját birtokaitól és felséged ügyeitől, mint közös ügyektől, eme közös ellenséggel szemben, azért őfelsége tanácsaival írásba foglaltatta és felségednek felolvastatta, mit lehet tenni, hogyan kell a török elleni hadat megszervezni és felvonulni.

Ennek a válasznak a tartalma következik és így hangzik: Jóllehet őfelsége új gazda a tartományaiban és még családi ügyeit sem rendezte el megfelelően, és minden tartományát adóssága miatt elzálogosítva találta, azután megkapta őket, sok és komoly kiadás terheli őt, mind az utazásokkal kapcsolatban (egyrészt a katolikus császári felséghez, másrészt a birodalmi gyűlésekre menetelekben), mind a palotagróf s azelőtt Franz von Sickingen sváb ligájának⁷ hadjárataival kapcsolatban. Őfelségével együtt valamennyi tartománya és területe is sok kárt és veszteséget szenvedett. Ezek Horvátország határain s a hadjárat során Magyarországon már két éve |³² a török elleni harci ágyúk, gyalogosok és lovasok seregét kötik le, hogy elkerüljék és elhárítsák az ő mindennapos betöréseiket – miként ezekről a dolgokról őfelsége és tanácsa már értesült és meggyőződött. Őfelsége nagy horderejű birodalmi ügyekben is kénytelen áldozatokat hozni, és ezek nem kevésbé fogják akadályozni és lekötni, mint ahogyan már jelenleg is bizonyos létszámú katonát tart a határokon a helvétekkel szemben; 10 000 gyalogost kénytelen küldeni Burgundia és a wittenbergi herceg ellen –, a katolikus császári felség, valamint a francia király is a helvétek széthúzása és egyet nem értése miatt. Ezek miatt még mindig nincs nyugalma, hogy megvédje és megőrizze elsősorban a wittenbergi hercegséget, és más birtokait, továbbá hogy a károkat és a romlásokat elkerülje, amelyek az említett helvétektől és a wittenbergi hercegségtől következhetnek be. És még sok más dolog is van, ami őfelségét terheli és nyomasztja, amit a rövidség kedvéért nem tartott felsorolandónak. Mivel a fent említett ügyek annyira sürgetik őfelségét, azt a segítséget, amit szívesen nyújtanak, azok miatt nem tudja nyújtani. Mégis, testvéri szeretetből és jószándékból, amellyel őfelsége erején felül is igyekszik megsegíteni a királyt, a fent jelzett dolgok miatt, amelyek nyomasztják, őfelsége megsegítésére a török elleni vállalkozáshoz 10 000 fegyverest, azaz 8 000 gyalogost, 1 000 nehéz és ugyanannyi könnyű fegyverzetű lovast, továbbá 30 darab, a hadsereghez tartozó táborigényű ad minden felszereléssel és a hozzájuk szükséges dolgokkal együtt, erre az időre, azaz négy hónapnyi időtartamra, vagy ha a szükség úgy kívánja, még két hónapra. Úgy, hogy Magyarország felséges királya is hasonló időre fizesse ki a zsoldosait és tartsa készenlétben őket, oly módon és olyan feltételekkel, amelyek alább következnek.

Először is: ebből a seregből helyezzenek el annyi katonát |³³ Horvátország határain, hogy azok a részek biztosítva és védve legyenek, s hogy innen ne történhessenek kárt okozó betörések a felséges fejedelem tartományai ellen.

7 A birodalmi lovagok 1522–23-as, fejedelmek elleni fölkelésére utal, amelynek Franz von Sickingen és Ulrich von Hutten volt a vezetője.

Másodszer: addigra, míg a két fejedelem megállapodik egymással, Magyarország felséges királya legyen rajta, hogy az a 60 000 zsoldos, továbbá a 100 harci ágyú készen legyen hiánytalanul úgy, hogy valamennyi alkalmas legyen a háború haladéktalan megindítására.

Harmadszor: ez abban az esetben áll fenn, amennyiben öfelsége tartományait a franciák és a helvétek, vagy a wittenbergi herceg nem támadja meg. Ez ugyan semmiképp sem várható, ha azonban mégis megtörténnék, öfelsége azt teszi majd, amit tud és úgy viselkedik iránta, mint jó testvér és sógor.

Negyedszer: a hadseregnek azt a részét, amelyik csehékből, morvákból és sziléziaiakból áll majd, egyesítsék a mi seregünkkel, hasonlóképp azt a segédcsapatot is, amelyet a pápa és a birodalom ad majd – főként a nyelv, a szokások, a természet és a hadviselés hasonlósága miatt.

Ötödször: öfelsége egyezék meg a főherceggel mind a főkapitány, mind más, alacsonyabb rangú kapitányok személyét illetően.

Hatodszer: abban az esetben, ha a kettejük között megállapított időre Magyarország felséges királya és az ország a korábban említett 60 000 zsoldost és 100 ágyút nem tudná kiállítani, és felséges fejedelmünk a meghatározott időre a fenti megállapodás értelmében sereggel jönne és az ígéret ellenére készületlenül találná a magyarokat, akkor öfelsége és az ország kártérítést tartozik adni a főhercegnek minden kiadásáért és a károkért, amiket ez okból elszenved. |³⁴ Ezért nyújtson kellő biztosítékot is, ugyanis öfelsége a tartományaival együtt annyira kimerült és legyengült a fent leírt okok és körülmények miatt, hogy ha most egy ilyen vállalkozás meghiúsulna, s aztán esetleg egy másikat kell vállalni, akkor az öfelsége számára igen nehéz és súlyos lenne.

Hetedszer: mivel vannak néhányan Horvátország bizonyos részeiben, akik a törökkel gyakorlatilag kölcsönös kapcsolatban állnak, s így nagyon gyanúsak, sőt az be is bizonyosodott, ezért most azonnal sújtsák őket kellő büntetéssel, fenyítsék meg és tartóztassák le őket, nehogy valamiképp értesítsék a törököt, s így a terveinket és a vállalkozásunkat elárulják nekik.

Nyolcadszor: öfelsége gondoskodjék országában jó és egyenértékű pénzről, mert máskülönben egyetlen idegen, vagy külföldi személy sem szállít, vagy hoz a hadsereg számára élelmiszereket, ha pedig ezek hiányoznak, az egész vállalkozás összeomlik. Ha ez megtörtént, öfelsége is rendelkezni fog arról, hogy a német pénznek kellő értékben meg legyen az árfolyama.

Kilencedszer: most hozzák nyilvánosságra a Sziléziából, Morvaországból és Csehországból jövő hadnép létszámát, mind a lovasokét, mind a gyalogosokét, hasonlóképpen azt is, hány gyalogos és lovas lesz a magyaroktól, könnyű, vagy nehéz fegyverzetű, hogy annál könnyebben és alkalmasabb módon lehessen megállapítani és kijelölni a sereg vezéreit és kapitányait.

Tizedszer: az a 60 000 zsoldos valamennyi igazi zsoldos katona, háborúra alkalmas és kiképzett legyen.

A fent említett valamennyi dolog szükségessége miatt még a következők jutnak eszünkbe, amiket nyilvánosságra kell hozni és figyelembe kell venni:

Először is az időt, amikorra az összes hadnépnek készen kell állnia.

|³⁵ Másodszer: mely helyen?

Harmadszor: hol és hogyan akarják a törököt megtámadni?

Negyedszer: mi a módja az élelmiszerekről való gondoskodásnak, mivel őfelsége úgy értesült, hogy Nándorfehérváron túl kevés falu van, vagy egyáltalán nincs is.

Ötödször: azonnal küldeni kell Szofihoz⁸ is és el kell érni nála, hogy egyidejűleg ő is támadja meg a törököt az ő oldaláról, hogy a török arra kényszerüljön, hogy megossa és elkülönítse az erőit, s így jobban csökkenjen és gyengüljön a hatalma.

Hatodszor: azonnal rendeljenek követeket a leendő pápához és birodalomba, hogy mindkét fejedelem nevében utazzanak oda, és kérjenek segítséget.

Hetedszer: mindkét felség munkálkodjék a felséges lengyel király, a porosz nagymester és a moszkvai nagyfejedelem közötti egyetértés és béke érdekében, hogy a király annál könnyebben és nyugodtabban tudja a segítségét nyújtani. Hasonlóképp dolgozzanak a tatárral való béke érdekében, és adják meg a tatárnak a bizonyos időre szóló pénzszeget, hogy maradjon nyugodtan otthon és ne támadja meg a lengyel királyt; ezen összeg kifizetéséhez Magyarország királyának is hozzá kell járulnia.

Végül a fejedelem félrevonult a tanácsosaival és Magyarország felséges király ura is a követ úrral, valamint országának tanácsosaival, s egy kis megbeszélés után a főtisztelendő egri püspök úr, országának kancellárja útján ezeket mondta: Felséges fejedelem! Az én felséges király uram nagyobb segítséget remélt felségedtől |³⁶ és minden tartományból, amelyek igen nagyok. Hogy erről a szinte közös ügyről felségeddel is tárgyalhasson és a kölcsönös testvéri szeretet alapján megegyezhessen, az én felséges király uram azt kívánja, hogy felséged ennek a válasznak egy kópiáját, vagy példányát adja majd át, s végül ő királyi felsége néhány tanácsosával történt megbeszélése után választ fog adni, amennyire a rövid és szűkös idő engedi.

A tanácskozást a következő napra halasztották, amikor a lengyel király követ urát arra kérték, hogy tanácskozzék velük a felséges osztrák főherceg úr által adott korábbi ajánlatokról.

*Ugyanazon a napon
október 20.*

Ugyanazon a napon a felséges fejedelem urak, a magyar király, az osztrák főherceg, az apostoli legátus, a császári felség követe, a lengyel király követe és György örgróf úr egy másik palotába vonultak, s az ottani ülésen az apostoli legátus úr ezeket mondotta: Felséges fejedelem urak, méltóságos és nagyságos urak! Hiábavaló nekünk a közös ellenségről, a törökről tanácskozni, ha előbb nem gondoskodunk arról, hogy a keresztény fejedelmek összefogjanak. Tudta ugyanis Leó pápa urunk és utóda, Adorján pápa, mennyire ártalmas a Lengyelország felséges király ura és Poroszország méltóságos nagymester ura közötti háború. Ezért öszentségeik követek révén tárgyaltak, s tárgyaltak levelek és apostoli brevék útján, hogy ezek a fejedelmek megegyezhessenek és igaz testvéri szere-

⁸ Szofi néven említették a korabeli Európában Ismail perzsa sahot (1501–1524), akinek országa ellen a szultánok többször viseltek háborút. A magyarok számára ez a török erők elvonását jelentette.

tetre juthassanak. Amíg ez a dolog óhajtott céljához nem ér, felségeitek igyekezenek tárgyalni a felséges lengyel király úr nagyméltóságú követ urával, hogy ez a dolog nyugvópontra juthasson és illő módon elintéződjék.

A lengyel király követ ura így válaszolt: Felséges fejedelem urak, főtisztelendő, méltóságos és nagyságos |³⁷ urak! Világos és nyilvánvaló felségeitek és uraságaitok előtt, hogy az én felséges király uram semmi, még a legcsekélyebb háborús okot sem adott a méltóságos porosz nagymester úrnak. Felséges királyom ugyanis, aki állandóan háborúzik a hitetlenek ellen, semmit nem tart gyűlöletesebbnek, mint a keresztény fejedelmek háborúskodását, főként a vele oly szoros kapcsolatban lévő méltóságos nagymester úrral, országának tanácsosával. Tőle őfelsége semmit sem kívánt és nem is kíván mást, mint hogy a nagymester úr és rendje Poroszországban tegyen eleget annak az írásnak, amit mi örök békeszerződésnek hívunk, s ezt ő úgy tartsa meg és úgy tegyen neki eleget, ahogyan azt a többi porosz nagymesterek, az ő elődei tették, amit úgy tartottak meg, mint amit az apostoli legátus és a keresztény fejedelmek követői szokásosan és törvényesen elrendeztek. Ugyanúgy ezt az ügyet, ahogy az én felséges király uram, és a néhai boldog emlékezetű Ulászló, Magyarország felséges király ura, királyi felséged édesapja a néhai boldog emlékezetű Miksa császár őfelségével az elmúlt bécsi összejövetelen megtárgyalta. Miksa császár őfelsége mint igazságos úr és keresztény fejedelem jól és éretten megfontolva a fejedelem urakkal és tanácsadóikkal, helyeselte ezt az örök békeszerződést, és azt akarta, hogy a nagymester úr és rendje úgy tartsa be és őrizze meg azt, miként betartották és megőrizték egykor Frigyes császárnak, a szent emlékezetű Miksa császár elődjének az idejében. Erről a császári felség más saját kezűleg aláírt nyílt levelet is küldött az én felséges király uramnak és a nemes Lengyelországnak, amit felséges fejedelem uram, az osztrák főherceg, felséged már látott, hiszen én felségednek megmutattam és tudomására hoztam. Legkegyelmesebb király uram őfelsége úgy remélte, hogy a nagymester úr könnyebben és szívesebben hajlik tartozása rendezésére, mint az elődei, akik bár nem voltak oly szoros rokoni kapcsolatban, |³⁸ minden nehézség nélkül megtették.

Azután a császár követe, Burgo úr így beszélt: Az én kegyes uramnak, Lengyelország felséges király urának tekintetes és nagyságos követ ura, méltóságos örgróf uram! Az egész ügy a fegyverszüneten múlik, amelynek idejéből már több elmúlt, mint amennyi hátra van, és semmi sem történt az ítéelő bírák részéről, méltóságos nagymester úr azért nem tudott cselekedni, mert az én felséges fejedelemem, Ausztria főherceg ura különböző feladatokkal van elfoglalva – hol a német, hol az itáliai, hol a helvét lázadásokkal, azután ezzel a hosszan tartó francia háborúval és sok egyéb dologgal –, és nem tudott részt venni a békéltetésben. Hasonlóképpen Lengyelország felséges király ura, aki állandó háborúkat visel a hitetlenek ellen, nem tudta magát szabaddá tenni, hogy találkozzék a két fejedelemmel. Ezt a találkozást a méltóságos nagymester úr nagyon óhajtotta és sokáig szíves jóindulattal várta, be akarván fejezni ezt az ügyet. Ezért követ uram, ha van felséges királyodtól teljes felhatalmazásod, és méltóságos örgróf uram, ha van megbízásod testvéredtől, a porosz nagymestertől, akkor meg fogunk kísérelni valami közbülső megoldást, ami révén isteni segítséggel az örök békét meg lehet kötni és meg lehet erősíteni.

A lengyel király követ ura így válaszolt: Felséges fejedelem urak, főtisztelendő úr és nagyságos urak! Elég kimerítően elmondtam felségteknek, hogy felséges király uram semmi újat, semmi szokatlant nem kíván a nagymester úrtól, csak azt, hogy tegyen eleget az örök békének, miként elődei tették, s ha könnyen létrejön a megegyezés, egyetértés és illő szeretet követi, amivel az én felséges király uram illeti majd a méltóságos nagymester urat mint az ő unokaöccsét.

|³⁹ Az örgróf így szólt: Felséges fejedelem urak, főtisztelendő uram és nagyságos urak! Semmit sem szeretnék inkább, mint azt, hogy örök béke legyen kedves nagybátyám, Lengyelország felséges király ura és fivére, Poroszország nagymester ura között. De mivel fivére, a nagymester úr, semmit sem tudott erről a találkozásiról, azért semmivel sem bízott meg engem, csak amit már régóta többször is írt nekem, hogy már minden dolgot előkészített: bizonyos jó és tisztességes feltételeket arra, hogy legyen béke a nagymester és Lengyelország felséges király ura között. Én nem adtam és nem is adok neki tanácsot erre a háborúra vonatkozóan. Nem tudom, kit hallgatott meg, s azt sem, kik voltak ott a rendből, akik rossz tanácsot adtak neki erre a háborúra, tanúm Lengyelország és Magyarország felséges király ura, hogy soha nem adtam tanácsot erre a háborúra. Tegnap azonban egy, abba a rendbe tartozó sánta kereszties lovag, akinek itt van a hivatala Ausztriában, említette nekem, hogy jön erre a találkozási egy kereszties lovag, egy bizonyos Eisenburg gróf úr, már Bécsben van, s remélem, hoz majd valami üzenetet.

A lengyel király követ ura így válaszolt: Ezzel az üggyel kapcsolatban nincs semmi megbízatásom, mivel nálunk, Lengyelországban a porosz örök béke ellen, valamint magánemberként mondani annyi, mint a keresztényeknek az Evangélium ellen, a törököknek pedig a Korán ellen szólni. Lengyelország felséges király urai sem szoktak ezügyben semmit tenni, csakis az országgyűlésen az összes tanácsosokkal és az ország valamennyi területének küldötteivel együtt. Mégis, ha valami tisztességes és megfelelő dolgot hallok, amit a nagymester úr részéről ajánlanak föl, és ami az örök béke megőrzésére irányul, majd elküldöm az én felséges király uramhoz erre az országgyűlésre, amit most tart, és innen várom a választ és az utasítást mindaddig, amíg meg nem érkezik.

|⁴⁰ Burgo, a császár követ ura így válaszolt: Felséges király uram, a porosz nagymester úr ismételtlen megírta felségednek, hogy kész eljönni az egyezmény megtárgyalására és megkötésére. Azt mondja és jelzi, hogy tisztességes feltételei vannak. Ezért feltétlenül szükséges, hogy felségeitek közbejárjanak ebben az ügyben, ha az én felséges főherceg uram nem tudna részt venni, miként szívesen tenné, hogy személyesen találkozzék Lengyelország felséges király urával, mint az ő igen kedves atyjával, amikor csak ő akarja és jelzi. Lengyelország felséges király ura el fogja küldeni jeles követeit Magyarország felséges király urának udvarába, és más döntőbíró urak is elküldik megbízottaikat, s eljön majd a porosz nagymester úr is, amikor hívják. Csak Lengyelország felséges király ura jelezze idejében, hogy illően elküldi és útnak indítja magas rangú követeit, mert előfordulhat, hogy az én felséges fejedelem uram távolabb eső helyeken tartózkodik.

A lengyel király követ ura így válaszol: Felséges király uram semmit sem tart kívánatosabb dolognak a keresztény fejedelmek közötti békénél, és ezt a békét szívesen fölkarolja, de őfelsége nem fogadja el a torui tárgyalásokon választott

döntnök urak megbízottainak némely szerződését, illetve döntését. Ezért bármi történik, az apostoli legátus, a császári felség követei és a magyar-cseh felséges király úr megbízottai által aláírt torui egyezmény alapján történjék.

Azután az örgróf úr szól: Mivel maguk a döntőbírák saját személyükben nem tudnak eljönni, valami új közbülső megoldással próbálkozhatunk mindkét fél egyetértése ügyében, s talán gyorsabban jön létre megegyezés. Én is remélem az Úristenben, hogy ez könnyen megtörténik, ha a felséges király urak találkoznak. |⁴¹ A nagymester úr is el fog jönni, amikor hívják.

Azután Ausztria felséges főherceg ura szól: Hallottuk valakitől, hogy Bécsben kell lennie egy keresztes gróf úrnak Poroszországból; várjuk meg őt, ha el kell jönnie, holnap ideér.

Emiatt az ügyet másnapig függőben hagyták.

*Ugyanazon a napon
október 20.*

Ugyanazon a napon Morvaország és Csehország tanácsos urai a magyar király úr őfelsége elé járultak, hangoztatva: nem tudják nyugodt lélekkel elviselni, hogy a felséges Ferdinánd főherceg úr az ő igen kedves hitvesének, Magyarország királyné asszonyának nem teljesítette a hitbér-ráírást, miként arra a boldog emlékeztető Miksa császár kötelezte őt. A császár követéhez, Burgo úrhoz intézve beszédüket hozzátették: Császári követ uram! Ti zaklattátok a mi felséges király urunkat és bennünket is bizonyos sértésekkel illetetek, hogy a hitbért rá kellett volna írni a felséges Mária királynéra, pedig ez már megtörtént, úgyhogy ő már a tisztviselőit is azokban a javadalmakban tartja. S tetszéstek szerint mindent megígértetek, amit Ausztria felséges főherceg urának hasonlóképpen meg kellett volna tartania, de eddig még nem tett semmit. Ezért van szükség arra, hogy ti is sürgessétek Ausztria főhercegét, a felséges Ferdinánd urat, hogy tegye már meg azt a hitberráírást és szerezen neki érvényt.

Mi pedig, felséges király uram, most mindannyian átmegyünk Ausztria felséges főherceg urához és kötelességünk szerint arra kérjük őt, hogy készítse el azt az átírást, mert felségednek az ő házában nem illik annyira sürgetni, amennyire nekünk lehet legkegyelmesebb urunk, felséged nővére érdekében.

Lengyelország királyának nagyságos követ urához is szóltak: Nagyságos követ úr! Nagyságod is tudja, hogy Lengyelország felséges király ura, mint igen kedves nagybácsi, sokat fáradozott, és |⁴² ahány tárgyalás csak volt e házasság ügyében, őfelsége nélkül egyetlen egy sem zajlott. Ezért nagyságod is segítsen minket a felséges király úr nevében.

A lengyel király követ ura így válaszolt: Felséges király úr, főtisztelendő és nagyságos urak! Felséges király uram szent felsége nem feledkezett el Ausztria főhercegnőjéről, a felséges Anna asszonyról, mint unokahúgáról, sőt igen kedves leányáról, akinek helyzetéről és a hitberről való gondoskodással kapcsolatban őfelsége engem bízott meg azzal, hogy szorgalmas legyek, s hogy ebben az ügyben olyan gondossággal munkálkodjam, amint a felséges magyar király úr és uraságaitok számára tanácsosnak látszik. Ezért, ha a szent királyi felség jönnek látja, s ha uraságaitoknak tetszik, kész vagyok uraságaitokkal elmenni Ausztria felséges főherceg urához, hogy ösztönözzem és kérjem őt felséges királyom nevében.

Így válaszoltak a magyar urak: Nagyon hálásan köszönjük meg Lengyelország felséges királyi urának, hogy nem feledkezett meg Ausztria főhercegnőjéről, Anna asszonyról, és hogy nagy gondot fordít reá. Nagyságos követ úr, ezért nem látszik jónak, ha nagyságod velünk jöjjön a főherceg úrhoz. Mi magunk megyünk el és megtudakoljuk a főherceg úr szándékát, hogy a dolog immár ne szavaktól és ígéretek-től függjön, hanem valóban tegyen eleget a felséges Anna asszonynak, miként a mi felséges király urunk eleget tett a felséges Mária asszonynak, igen kedves hitvesének.

A magyar urak még ezt is hozzátették: Beszélünk kell a felséges főherceg úrral, mivel méltánytalan az a dolog, hogy a felséges Anna asszonynak nem engedik meg, hogy udvarában magyarokat, cseheket, lengyeleket tartson, holott a felséges Mária asszony udvarában és konyhájában is tart németeket, olaszokat, spanyolokat és másokat is, akiket csak akar.

|⁴³ A magyar urak a továbbiakban ezt mondták: Lengyelország felséges király urának nagyságos követ ura! Illő köszönetet nyilvánítunk nagyságodnak is, hogy nem vonakodik ilyen feladatokat vállalni velünk együtt a felséges Anna asszony érdekében, de jobbnak látjuk, agy nagyságod most nem jön velünk kérni és ösztönözni a felséges főherceg urat a felséges Anna asszonyt megillető hitbér illő módon történő átírása érdekében. Ám ha ebben a dologban keményebb lesz a főherceg úr, vagy ha el akarná halasztani, mint ezt eddig tette, akkor majd arra kérjük nagyságodat, hogy Lengyelország felséges király urának, mint a felséges Anna asszony atyjának nevében sürgesse és ösztönözze a felséges főherceg urat, hogy ténylegesen tegye meg azt a felséges Anna asszonynak, amit kötelessége megtenni.

Miután ezeket elmondták, a magyar urak átmentek Ausztria felséges főherceg urához, akinek mindezeket elmondták Anna asszony érdekében. A főherceg úr pedig hálás szívvel fogadta eme gondoskodásukat, amelyet igen kedves felesége, Ausztria felséges főherceg asszonya érdekében kifejtének, akinek szerénysége és szeretete miatt, amelyet öfelségével szemben tanúsít, többet kell és akar is adni, mint amennyire a szerződés kötelezi, mégis másnap fog majd bővebb és alaposabb választ adni.

*Szerdán, a Tizenegyezer Szűz napján
október 21.*

Szerdán, a Tizenegyezer Szűz napján Magyarország, Csehország és Morvaország tanácsos urai, akik a felséges magyar király úrral együtt jelen voltak, kérték és a várba hívták a lengyel király nagyságos követ urát, hogy felséges király ura helyett és nevében tanácskozzék velük arról a válaszról, amelyet Ausztria felséges főherceg ura adott a felséges magyar királynak a török ügyben. A követ úr ezt meg is tette, elment hozzájuk, és egész nap tárgyalt velük az előbb említettekről, amíg a magyar urak pontokba szedve összeírták, hogyan kell |⁴⁴ kiharcolni a török üggyel kapcsolatos választ a felséges főherceg úrtól annak teljesítése érdekében.

A királyi felség a felséges Ferdinánd fejedelem úr, Ausztria főhercege cikkeleire adott eme válaszának tartalma következik s így hangzik:

Először: Jóllehet a méltóságos herceg úr állandóan nagy kiadásokat tett és tesz, mégis egyetlen kiadás sem hasznosabb, mint az, amit mindkét felség országainak és alattvalóinak érdekében fizetnek ki.

A csapatok és hadmérnökök száma, amelyet a felséges fejedelem felajánl, csekélynek látszik, midőn háborút kell viselni a közös ellenség ellen. Tehát növelje öfelsége a seregnek és az ágyúknak a számát, hogy elérje a százezret, amennyit a király, a herceg és a birodalom megbízottainak nevében a múlt évi bécsi összejövetelel jónak láttak megajánlani. Bármit is szándékozik öfelsége adni, azt csakugyan adja meg minden körülmények között, feltétel nélkül.

A királyi felség nagyon kéri, hogy a felséges herceg úr személyesen jöjjön el erre a háborúra a királyi felséggel együtt.

A királyi felség gondoskodni fog arról, hogy alkalmas időre minden *** megígért dolog az ágyúkkal együtt készen legyen.

Megállapodtak, hogy a sereg egy része Horvátországban legyen, nehogy az ellenség, míg a háború folyik, a méltóságos herceg úr tartományaiba betörjön, de úgy tűnik, nem szabad megosztani a sereget, mert a török egyesülni fog s ezért szükséges, hogy egyesült erővel támadják meg.

Hogy a felséges herceg úr fizesse az ő népeit annyi ideig, ameddig a király fizeti és tartja a sajátjait. Most azonban |⁴⁵ nem lehet megmondani és kijelenteni, hogy mennyi ideig kell háborút viselni, minthogy ez a dolgok menetétől és eredményétől függ.

Úgy tűnik, hogy a különféle csapatokat nem jó egyesíteni, csak azon a helyen, ahol majd harcolni kell, vagy annak a közelében, elsősorban az ellátás miatt. Könnyebben lehet ugyanis gondoskodni az élelmezésről az előrenyomulás során, ha a seregeket megosztják, mikor pedig döntésre kerül a sor, könnyen meg lehet egyezni, hogy kinek hol kell felállni és harcolni.

A két fejedelem könnyen egyetért majd az első és a közbülső pontokra vonatkozóan, ahol a méltóságos herceg azt kívánja a magyaroktól, hogy adjanak kötelezvényt és biztosítékot az öfelségének fizetendő költségekről és kárpótlásról arra az esetre, ha a 60 000 harcost és a 100 ágyút nem állítanak ki. A királyi felség úgy látja, nincs szükség ilyen kötelezvényre és biztosítékra, egyrészt, mivel öfelsége országaival együtt a kikerülhetetlen szükséghelyzet folytán kénytelen ezt kiállítani és megadni, másrészt mivel ez a kötelezvény öfelségeik kölcsönös kapcsolatából és bizalmából következően teljesen idegennek látszik, sőt, a rokon fejedelmek között idővel valamiféle nézeteltérésre vagy gyűlölködésre is alkalmat adhat.

Azokat a személyeket, akik Horvátországban gyanúba keveredtek, a királyi felség nem akarja büntetlenül hagyni, méltón meg kell büntetni őket. Erre azonban alkalmas időt kell kiválasztani, sok ok miatt, s öfelsége nem akarja ezt kötelezettségből tenni, hanem csak az igazságosságnak megfelelően.

A királyi felség most nem tudja a pénzt megváltoztatni, hiszen azt nem azért verik, mert jó, hanem azért, mert a készülő hadjárat érdekében szükség van rá. A külföldi hadaknak lesz saját pénzük, amin élelmet tudnak vásárolni, a magyar pénzeket pedig állatokért és árucikkért, azok hasznosértéke szerint beválthatják. A külföldi pénzeket pedig, bármilyenek is, elfogadják majd.

|⁴⁶ Jelenleg nem lehet pontosan megmondani, mekkora létszámú embert tart készenlétben a királyi felség országaiból és tartományaiból, s azt sem, hányan

lesznek a nehéz, s hányan a könnyű fegyverzetű lovasok, hányan a gyalogosok. Viszont mind jól lesz felszerelve egyrészt fegyverekkel, másrészt egyéb szükséges dolgokkal, s alkalmasak lesznek az ellenséggel való megütközésre. Valamennyi országból és tartományából mindenképpen be fogja tölteni az előre jelzett létszámot.

Erre a háborúra senki sem akar pénz és zsold nélkül elmenni, arról a 60 000 emberről pedig saját zsoldon az ország szokása szerint gondoskodnak majd.

A háború megkezdésére a Gyümölcstó Boldogasszony ünnepe előtti idő látszik alkalmasnak, a hely pedig a Szerémségben, Szalánkemén mellett. Az ellenség megtámadásának módjáról a fejedelmek meg fognak egyezni, ahogyan az adott idő megkívánja.

Élelmiszerekről egészen Nándorfehérvárig sok helyről lehet gondoskodni: Németországból, Magyarországról és Morvaországból a Dunán, Stájerországból, Karinthiából, Krajnából és Szlavóniából a Dráván és a Száván, Magyarországból a Vágon, a Maroson, a Tiszán és sok egyéb folyón, amelyek Szalánkemén fölött ömlenek a Dunába, azután pedig kocsikon és szekereken sok dolgot oda lehet szállítani.

Mihelyt ostrom alá vesszük Nándorfehérvárt, vagy ha csak a közelében lesz a seregünk, a törökök császára kétségkívül oda fog jönni és szerencsét próbál. Ha legyőzzük őt, ahogyan erre reményünk van, akkor nem lesz hiány azon túl sem élelmiszerekben, mert mindaz, amit a török akart, a miénk lesz, országaival együtt.

Jónak látszik, hogy tüstént küldjenek követet Szofihoz, hogy ott tartsák őt a török elleni háborúban.

A királynak van követe a pápai udvarban, s annak ¹⁴⁷erre a feladatra vonatkozó megbízatást fog adni, s ebben az ügyben a főtisztelendő legátus úr is legyen segítségül.

A királyi felség küldjön követet, vagy követeket a birodalomba, nem azért, hogy vitatkozzanak, hanem hogy segítséget kérjenek, a méltóságos herceg pedig tekintélyével – mivel vikáriusa és helytartója a birodalomnak –, segítsen és érje el, hogy végre valóban jöjjön segítség.

A királyi felség nagyon szívesen fog dolgozni a felséges lengyel király és a porosz nagymester közti béke érdekében, mint közös testvér, s ugyanezt tegye a herceg úr is a maga részéről, támaszkodva a császári felség – a herceg úr öfelsége nagyatyja – által legutóbb hozott rendelkezésre.

A főtisztelendő legátus úr és a méltóságos fejedelem úr működjenek közre és dolgozzanak egyrészt a fejedelmek közti béke megteremtéséért, másrészt a leendő pápánál és a bíborosi testületnél az ily nagy háborúhoz szükséges segítség érdekében.

A méltóságos herceg úr gondoskodjék néhány nagyobb, a falak törésére alkalmas ágyúról, a mesterekről és más ide tartozó dolgokról. Intézze el továbbá, hogy néhány ágyút a birodalomból is adjanak.

Intézkedjék öfelsége, hogy bárkinek szabad legyen hajókat vásárolni Ausztriában és Németországban, minthogy korábban is így volt, leginkább eme közös szükség miatt.

A királyi felség nem tudja kényszeríteni a lengyel király öfelségét, hogy fizessen járadékot, s különösen nem kötelező járadékot a tatároknak, s az sem

lenne megfelelő, hogy a királyi felség most kezdjen adni valamit a tatároknak, akiknek azelőtt semmit sem adott.

*Ugyanazon a napon
október 21.*

Ugyanazon a napon, ugyanott Csehország és Morvaország tanácsos urai, akik a fentebb említett tárgyalásokon jelen voltak, válaszoltak a magyar uraknak: Jól lehet felséges királyunk alkalmatlan időben hívott minket erre az összejövételre, amelyre mi a lehető leggyorsabban jöttünk felséges király urunk parancsára, de érdemben semmit sem tudattak velünk arról, miért kellett eljönnünk erre a találkozóra. Ezért úgy jöttünk, mint magánszemélyek, s nem akarjuk a rendeket képviselni, csupán magánszemélyeket. Ezért egyáltalán nem tudunk érdemben tárgyalni erről az oly súlyos dologról, ami a rendekre tartozik, és nem magánszemélyekre, akiket mi itt képviselünk. Magánszemélyekként semmivel sem kevésbé szívesen fogunk szolgálni a legkegyelmesebb, felséges király urunknak, amennyire módunkban áll.

Ami pedig a török hadjáratot illeti, a mi király urunk szent felsége, midőn legutóbb Csehországban volt, az összes rendekkel tárgyalt erről. Nem kételkedünk, hogy ő szent felsége igen jól emlékezik ama ország összes rendjének válaszára, akik megígérték, hogy őfelsége rendelkezésére állnak a török hadjárathoz. Reméljük, meg is teszik ezt alkalmas időben, mint legkegyelmesebb urunk igaz és jó alattvalói.

A magyar urak válaszoltak a cseh uraknak: Köszönetünket fejezzük ki uraságaitoknak, hogy nem vonakodtak – mint uraink és barátaink –, az oly nagy és szükséges feladatokról velünk tárgyalni, már amennyiben az rájuk, mint magánszemélyekre tartozik. Azt is tudjuk, hogy uraságaitoknak nincs értesülése arról, hogy miért hívták meg őket, mégis elsősorban a cseh ügyek megtárgyalására, és a mi felséges király urunk tisztessége érdekében kérték ide őket. Mégis kérjük, adjanak tanácsot nekünk, ha uraságaitoknak jónak látszik, s aszerint fogunk választ adni a főherceg úrnak.

Csehország urai így válaszoltak a magyar uraknak: Tökéletesen megértettük Ausztria felséges főherceg urának válaszát, amit a mi felséges király urunknak a török ügyében adott. Értjük a viszontválaszokat is, amelyeket uraságaitok kívánnak adni Ausztria felséges főherceg urának a válaszára, s nagyon tetszenek nekünk, mint olyanok, amiket bölcsen és éretten tárgyaltak meg.

Végül arra kérték a magyar urak a lengyel király követét, hogy ebben a dologban is mondja el, amit megfontoltabbnak és hasznosabbnak lát.

A lengyel király a követ ura válaszolt: Méltóságos, főtisztelendő és nagyságos urak! Uraságaitok már elég bölcsen szóltak saját dolgaik helyzetéről, figyelembe veszik az ellenség nagyságát és hatalmát, ezért tudják, hogy ilyen hatalmas ellenség ellen mekkora csapatokra van szükség. Minthogy tehát nem fenyegeti nagyobb veszedelem e közös ellenségtől a dicső Magyarországot, mint Ausztriát, ezért méltán rá kell beszélni a fejedelem urat s egyben Ausztria főhercegét ezen és más törvényes okok miatt – mivel több gazdag s le nem romlott tartománya van –, hogy nagyobb létszámú segítséget nyújtson Magyarországnak, sőt saját magának. Mivel pedig ő maga a birodalom helytartója is, ezen a nürnbergi gyűlésen

szólaljon fel, győzze meg őket és működjék együtt abban, hogy a birodalom rendjei is adjanak kellő segítséget mind Magyarország felséges király urának, mind Ausztria főherceg urának, aki egymaga tanúsíthatja, hogy azok az országok más keresztény fejedelmek segítsége nélkül nem tudják magukat megvédeni az egész kereszténység oly hatalmas közös ellenségétől.

És éppen ezért tetszik nekem a főherceg úr válaszára uraságaitok által szerkesztett valamennyi viszontválasz.

Ami pedig az én felséges király uramat illeti, néhány szóval beszélni fogok uraságaitokhoz. Csehország és Morvaország urai! – kezdte a követ úr, és ismét szólt a felséges lengyel |⁵⁰ király úr és az ő országainak helyzetéről, tudniillik arról, hogyan áll a dolog a tatárral, sőt tulajdonképpen a törökkel, aki a tatár kánét beiktatta és nagy erővel segítette, s most is naponként erősíti azért, hogy indítson háborút Lengyelország ellen, nehogy innen segítséget lehessen vinni Magyarország számára. A töröknek ugyanis az a szándéka, hogy a következő évben megtámadja Magyarországot, miként mindezeket a követ úr bővebben kifejtette.

Lengyelország követ ura hozzátette: Ami azt a cikkelyt illeti, amelyet Ausztria felséges főherceg ura említett válaszában, hogy gondoskodni kell a következőkről: Uram, Lengyelország felséges király ura egyezzen meg Poroszország nagymester urával. Erről az a véleményem, hogy uraságaitok jónak látják a válaszadást, hogy a nagymester urat bírják rá arra, hogy Poroszország nagymester ura és rendje úgy viselkedjék Lengyelországgal és a felséges lengyel király úrral szemben, miként azt a boldog emlékezetű Miksa császár a legutóbbi bécsi találkozón írásba foglalta. A magyar urak egyetértettek abban, hogy így kell cselekedni és ezt kell mondani.

A cseh urak így válaszoltak a lengyel király követ urának: Köszönetet mondunk a lengyel király úr szent felségének, hogy miként sohasem hiányzott a mi felséges király urunk és az ő szeretett országai számára, úgy most sem akar távol maradni öfelségétől a jelenlegi és majdani szükséghelyzetekben. Bárcsak más fejedelmek is olyan készségesek lennének a keresztény ügy iránt, mint Lengyelország felséges király ura, a mi kegyelmes urunk, akkor bizonyára jobb helyzetben volna a keresztény egyház. Tekintetes és nagyságos követ úr, nagyságotok által kívánjuk magunkat és szolgálatainkat felajánlani öfelségének.

A magyar urak válaszoltak a lengyel király követ urának: Nagyságos követ úr! Nagy, sőt hatalmas hálánkat nyilvánítjuk |⁵¹ nagyságotoknak, hogy felséges király urunkat és minket, igen üdvös tanácsaival segít, s amit elmulasztottunk, nagyságod tanácsa szerint pótolni fogjuk; mind nekünk, mind a cseh urak számára jónak látszik, hogy a porosz ügyben úgy adassék vissza Ausztria felséges főherceg urának, amint nagyságod akarta, valamint bölcsen és mértéktartóan ki nyilvánítani óhajtotta.

*Ugyanazon a napon
október 21.*

Ugyanazon a napon, ugyanott, ismételten alaposan elbeszélgettek és tárgyaltak Magyarország és Csehország összes tanácsos urai és a lengyel király követ ura a felséges Anna asszony hitbéréről és arról, hogy ténylegesen gondoskodjanak az ő helyzetéről a felséges főherceg úr halála esetére, aki – nem két-

séges –, életében gondoskodik a felséges Anna asszonyról minden szükségében, de hogy halála esetén is minden tekintetben biztonságban lehessen.

*Ugyanazon a napon
október 21.*

Ugyanazon a napon, az este második órájában Andrea de Burgo úr, a császár követe, a főtisztelendő egri püspök úr, Magyarország kancellárja és Gabriel Salamanca úr stb. eljöttek a nagyságos követ úr szállására, és ott tárgyaltak a felséges Anna asszony, Ausztria főherceg asszonya hitbéréről, és megneveztek némely várat és területet, amelyek szabadok, hogy azokat ténylegesen írják rá, és a felséges Anna asszony vegye birtokába. Egyes várakat és területeket szabadítanak fel a következő karácsonyra, és akkor írják rá azokat a felséges Anna asszonyra, a többieket egészítsék ki a főhercegség egyéb jövedelmeiből, miként részletesen meg van állapítva.

*Szerda reggel
október 21.*

Szerda reggel a szállásomra érkezve az említett urak, a császár követe és Salamanca úr, a főtisztelendő egri püspök úr jelenlétében – akivel a felséges Anna asszonynak, Ausztria főherceg asszonyának a hitbéréről tárgyaltam, amiről majd én magam fogok szent felségednek megérkezésemkor beszélni –, Ausztria felséges főherceg urának a nevében így szóltak:

|⁵² Nagyságos követ úr! A porosz ügyel kapcsolatban Ausztria főhercege, a mi felséges urunk úgy látja jónak, mint korábban elhangzott, hogy – mivel nem érkezett meg az a keresztes lovag, akiről tegnap említést tett György örgróf úr, és senki sem volt ott a nagymester úrtól, aki mindenképpen küldött volna valakit, vagy ő maga jött volna el, ha tudott volna erről az összejövetelről –, ezért Lengyelország fenséges király ura válasszon ki egy időpontot, amikor akarja, és azt jelezze a mi felséges urunknak, Ausztria főhercegének, hogy midőn őfelsége majd értesítést kap Magyarország és Lengyelország fenséges király uraitól, jöjjön el, ha tud. Legszívesebben el is jönne erre a hármas találkozóra, vagy ha mégsem tudna, akkor elküldi majd jeles követeit és megbízottait Magyarország felséges királyának az udvarába, eljön Poroszország nagymester ura is, amikor hívják, s ott tisztességes megoldásokat keresnek, amelyek által megszilárdítható az örökös béke Lengyelország felséges király ura és a nagymester úr között. Reméljük, hogy mindent jól eldöntenek majd, ha olyan személyeket küldenek, akik tudnak közvetíteni és megállapodást kötni.

Azután Ausztria felséges főhercege, a mi fejedelem urunk, szívből kíván mindenben kedvére tenni Lengyelország felséges király urának, és őfelségével minél szorosabb kapcsolatba kerülni, mivel ő is meg akarja újítani, szilárdítani és – amiben szükséges –, kibővíteni ama szövetséget, amely őfelsége nagyapjával, a néhai felséges Miksa császárral létrejött. Ami elsősorban nagyon fontos lenne: írásban látni az őfelségéék közti ama szerződést, hogy őfelsége ezt a szeretetet növelje és az említett szövetséget megerősítse, de elfogyott az idő, mivel holnap reggel elmennek innen a fejedelmek magánvadászatra. És mivel nagyságod |⁵³ meg fog állni Pozsonyban Magyarország felséges királyánál, oda küldi majd

őfelsége jeles követeit, hogy velük az előbb említettekről tárgyaljanak és valami jó eredményre jussanak.

A lengyel király nagyságos követ ura válaszolt: Ami a felséges Anna asszony hitbérért illeti, az én felséges uram nem kevésbé örül az ő sikereinek, mint saját igen kedves leányáéinak, és szívesen látja majd, ha Ausztria felséges főherceg ura úgy tesz eleget, miként azt megtenni kötelessége. Ezzel kapcsolatban arra kérem uraságaitokat, gondoskodjanak arról, hogy ne legyen késlekedés, ami többnyire káros szokott lenni. Erről a dologról bővebben beszéltek a felséges főherceg úrnak Magyarország urai.

Ami pedig Poroszország nagymester urát illeti, felséges király uram meg lesz elégedve, ha Poroszország nagymester ura tisztességes feltételeket kínál, amelyeket többször is emlegettek a felséges fejedelem urak ezeken a tárgyalásokon, s amelyek révén megszilárdítható az örökös béke. Nem kétlem, hogy az én felséges király uram idejében értesíti a felséges fejedelem urat, hogy úgy intézkedjék – akár saját maga, akár követei útján –, a felséges magyar király úr udvarában, hogy megszilárdulhasson az örök béke.

Ami a szerződést érinti, ahogyan felséges király uram semmit sem tett ilyen szövetség ügyében megfontolás nélkül a néhai boldog emlékezetű Miksa császárral, továbbá a néhai felséges Ulászlóval, Magyarország király urával, az ő nagyon kedves testvérével, úgy most is, amidőn Ausztria felséges főherceg ura javasolta az uraknak, ¹⁵⁴ hogy elküldi tanácsosait Pozsonyba a felséges magyar király úr szent felségéhez – akinél én is ott leszek –, s ott őfelségével és tanácsosaival együtt tartandó kölcsönös megbeszélések után éretten megfontolva cselekedjük meg mindazt, ami megengedett módon vonatkozik és vonatkozhat a császári felséggel és Ausztria felséges főherceg urával való barátság megőrzésére és megszilárdítására, részint Magyarország és Csehország felséges király ura, részint én magam, felséges király uram nevében. Az én felséges király uram Magyarország és Csehország felséges király urát úgy kíséri figyelemmel, miként saját igen kedves fiát, s olyan gondot fordít az ő birtokaira és országaira, miként sajátjaira.

Mivel mindezek a feladatok, amelyeket uraságaitok terjesztettek elő, nagyon fontosak, ezért úgy gondoltam, szükség van arra, hogy az országaitok által mondott, megtárgyalt és általam megválaszolt minden ügyet holnap a felséges főherceg úr jelenlétében megismételjük, hogy ő is tárja föl szándékát ebben a dologban.

*A Tizenegyezer Szűz ünnepe után, csütörtökön
október 22.*

A Tizenegyezer Szűz ünnepe után, csütörtökön, a lengyel király követ urát a várba hívták és ott megállapodás jött létre a felséges Anna asszony számára ténylegesen elkészítendő átírásról, mint az itt bővebben következik.

A királyi felség sokszor sürgette a felséges Ferdinánd fejedelem urat, hogy a megállapodás szerint a felséges Anna asszonynak, az ő igen kedves nővérének a javait adja át. A felséges fejedelem mindig megígérte, hogy megteszi, amit kértek, de több ok miatt elhalasztódott a dolog, egészen a találkozáig.

A találkozón a királyi felség és tanácsosainak sürgetésére mentségül hozta föl fejedelemsége kezdetének igen nagy költségeit és hogy minden javadalmát Miksa

úr által elzalogosítva találta, s végül így mentette ki magát: Először is haladéktalanul két várost saját kezüleg a felséges asszonyra írat Ausztriában, továbbá minden egyéb szabad javadalmat, amely Anna asszonyé lenne Ausztriában a megállapodás értelmében, át fog adni és saját kezüleg hitelesít a következő karácsonyig. Azokat viszont, amelyeket Miksa elzalogosított, és most is idegen kézen vannak, azonnal ráíratni és átadni nem tudta.

Ám Anna asszony javainak nagyobb és jelentősebb része a megállapodás szerint a tiroli grófságban van. Ezeket az előbb említett Miksa császár teljes egészében elzalogosította, úgyhogy nyíltan megmondta, hogy most nem tudja azokat visszaváltani, de minden igyekezetével azon lesz, hogy minél előbb visszavásárolhassa. De a királyi felség és tanácsosainak azon sürgetésére, hogy határozott időt mondjon, a dolog nagysága és ügyeinek állapota miatt semmit nem tudott mondani.

Mégis megemlítette, hogy időközben Anna asszonymak lehetőséget fog adni – mindaddig, amíg azokat a javadalmakat nem tudja visszaszerezni –, hogy válasszon ki Ausztriában, vagy valamelyik más tartományában ugyanolyan állapotú és jövedelmű javadalmakat tetszése szerint, és azokat az említett karácsonyig öfelségének habozás nélkül oda fogja adni.

Ezenkívül a királyi felség azt is akarta, hogy nővére, a felséges asszony, abban az esetben (amitől Isten mentsen!), ha valami történnék a főherceg úrral, éppúgy nyugodtan és biztonságban birtokolhassa a saját javait, s hogy ezeken a helyeken lévő tisztségviselői, várnagyai és a többi lakosok legyenek fölesküdvé és elkötelezve neki. A felséges főherceg úr egyetértett ezzel.

Hogy meg is valósuljanak ezek a dolgok, a királyi felség megbízást ad majd Nürnbergbe induló követének.

A nagyságos követ úr mindent részletesen elmondott és elismételt Ausztria felséges főherceg urának, amint előző este a császári felség követe és Salamanca úr megtárgyaltak és elmondtak a porosz úgyról.

Ausztria felséges főherceg ura személyesen válaszolt: Nagyon szeretnénk találkozni Lengyelország felséges király urával, akinek a jelenlétét a legnagyobb mértékben óhajtjuk, mert mindenki azt mondja, kiváló személyiség és nagyon jóindulatú, előkelő megjelenésű és nagyon bölcs fejedelem. Igyekezni fogunk tehát, hogy valahára láthassuk öfelségét, akit a felséges magyar király úrral együtt igen kedves atyánknak tartunk, ezért mindent, ami csak telik tőlünk, igen szívesen meg fogunk tenni öfelségéért.

Ami a porosz ügyet illeti, szívünkben kívánjuk, hogy minél gyorsabban rendeződjék, s mindent úgy teszünk majd, mint nektek előzőleg elmondtuk s miként tegnap elhatároztátok a császári felség követ urával és tanácsosommal, Salamancával.

Ami pedig baráti szerződésünkre vonatkozik, haladéktalanul el fogjuk küldeni követeinket Pozsonyba, teljes felhatalmazással. Mégsem láthatunk tisztán ebben az ügyben, ha előbb nem olvassuk át |⁵⁷ felséges királyotoknak, a néhai Miksa császárral, a mi igen kedves nagyapánkkal, kötött szerződését, amivel kapcsolatban hallottuk, hogy volt egy másik írásos szerződés, amelyet nekünk megmutattatok. Tudom, hogy ez megvan valamelyik házunkban, de a császári felség halála után még nem tudtunk mindent megnézni. Mégis elküldjük majd Isten ne-

vében jól felkészített követeinket Pozsonyba, a felséges magyar király úrhoz, ahol ti is ott lesztek és ott hosszabb szabad idő áll rendelkezésetekre, mivel itt ily szűkre szabott időben semmit sem tudtunk elintézni.

Ugyanott így szólt Lengyelország királyának követ ura: Felséges fejedelem! Ami Gdansk és Elbinga városokat illeti – amelyek jogtalanul terhel a birodalmi kamara különféle zaklatásokkal, büntetésekkel és más módokon –, felséged már látta felséges nagyapjának, a boldog emlékezetű Miksa császárnak a levelét, aki örökre feloldotta azokat a városokat mindenféle büntetés, ítélet, felhívás, s a jelenben, múltban vagy jövőben történő zaklatás alól stb. Ez egyébként teljesen kitűnik ő császári felsége leveléből, amelyről felséged halott és tudomást szerzett, mivel azok a városok teljesen az én felséges király uram és Lengyelország alá vannak rendelve. Ezért kérem, hogy felséged – egyrészt a kölcsönös szeretettől vezérelve, másrészt, mivel az említett levél és a benne foglaltak szerint egykor Miksa császár saját magát, felségedet és a jelenlegi szent császári felséget is kötelezte –, intézkedjék, hogy mostantól kezdve ne zaklassák azokat a városokat, amelyeket felséges király uram nem szűnik meg minden jogos módon védelmezni.

|⁵⁸ A felséges főherceg úr személyesen válaszolt: Láttuk és elolvasta nekünk Miksa császár levelét a p^oocki várnagy úr, továbbá átadta nekünk egy példányát, amiből világosan megértettük, hogy a felséges lengyel király úr ezen városok fölött teljes joggal rendelkezik, ezért a városokat nem szabad zaklatni, mivel a birodalmi kamarának semmi joga nincs hozzá. Ezért, amennyire tehetjük, azon leszünk s gondoskodni fogunk róla, hogy többé ne zaklassák s ne zavarják azokat, bár a birodalom irányítói ez ügyben nagyon nehézkesek és szigorúak. Mégis, amennyire csak tudunk, teljes buzgalommal igyekezni fogunk, hogy ne zaklassák őket, s ezért a levél egy példányát magunkhoz vettük.

Lengyelország királyának követ ura válaszolt: Felséges fejedelem! Ebben az évben, midőn az én felséges király uram követe a nürnbergi országgyűlésen volt, a birodalom irányítói – midőn őfelsége követe felszólította őket, hogy ne zavartassanak az említett városok –, talán nem kellően tájékozódva nem adtak elég megfelelő választ őfelségének eme városok zavartalanul hagyása ügyében, ezért a felségeitek között levő testvéri szeretet megőrzése érdekében méltóztassék felséged odahatni, hogy őfelsége már említett városait többé egyáltalán ne zaklassák.

Válaszolt Ausztria felséges főherceg ura: Mint említettük, látjuk, hogy felséges király uratok ügye igazságos, és mi – amennyire rajtunk múlik –, őfelsége igazságát minden igyekezetünkkel támogatni fogjuk, csak – mint mondtuk –, a birodalom |⁵⁹ irányítói ebben a tekintetben nagyon önféjűek és nehézkesek.

Ami a török ügyet illeti, Ausztria felséges főherceg ura ténylegesen ezt a választ adta Magyarországnak felséges király urának: Ha Ausztria felséges főherceg urának birtokai és tartományai minden tekintetben békén volnának, minden biztonnal több embert és ágyút tudott volna segítségként adni Magyarországnak felséges király ura számára a közös ellenség, a török ellen. Mivel azonban őfelségét a svájciak, a wittenbergi herceg és az itáliai háború köti le, ezért nem tudta most az emberek és ágyúk nagyobb számát megnevezni, amellyel a felséges király urat és országát megsegíthetné.

Továbbá arra van szükség, hogy a ti felséges király uratok jól gondolja meg: a felséges főherceg úr jóval nagyobb pénzen kényszerül Németországban embe-

reket zsoldba fogadni, mint felségeket Magyarországon. Alig elegendő ugyanis öfelségének 100 000 forint egy-egy hónapra 10 000 embernek és 30 ágyúnak a szükséges kellékekkel együtt való fenntartására. Ezért az én felséges fejedelmem nem képes teljesen függetleníteni magát ebben az ügyben egészen a legközelebbi Szent Márton napon tartandó nürnbergi birodalmi gyűlésig, ahol öfelsége teljes áttekintést kap az itáliai ügyekről, a francia háborúról, továbbá a svájcikről, s aszerint, hogyan alakulnak ezek a dolgok, jelezni fogja öfelsége a ti felséges uratoknak, mekkora segítséget tud nyújtani királyi felségeiteknek és az ő Magyarországnak.

¹⁶⁰ Öfelsége nem kevésbé tartja szükségesnek, hogy Magyarország felséges király ura elküldje követeit az említett nürnbergi birodalmi gyűlésre a birodalom fejedelmeinek ösztönzése céljából, hogy az oly hatalmas közös ellenség ellen idejében megfelelő segítséget is küldjenek. A felséges főherceg úr is latba veti minden igyekezetét Németország fejedelmeinél, akik előtt tanúskodik és ösztönzi őket, hogy minél nagyobb segítséget nyújtsanak a ti felségeiteknek és Magyarországnak. Eléggé ismert, mily nagy a felséges főherceg úr igyekezete, hogy a felséges lengyel király úr megegyezzen a porosz nagymester úrral. Öfelsége oly jeles és nagyságos követének ez ügyben szándékunkat alaposan feltárjuk, szívből kívánjuk ugyanis, hogy ez az ügy jó és örök békével végződjék, amelynek érdekében minden igyekezetünket latba vetjük.

A magyar király nevében a főtisztelendő egeri püspök úr válaszolt: Magyarország felséges király ura nagyon reméli, hogy minél többet gondolkozik felséged, felséges főherceg uram, a közös ellenségről és a közös veszélyekről, annál nagyobb segítséget fog előkészíteni és adni felséges király urunknak a közös és oly hatalmas ellenség, a török ellen.

A szent királyi felség el fogja küldeni követeit erre a legközelebbi nürnbergi birodalmi gyűlésre, de nem azért, hogy vitatkozzanak, mint korábban Németország fejedelmek urai tették, hanem egyszerűen azért, hogy megtudják, ténylegesen mekkora a hadnépnek és az ágyúnak a száma, amellyel öfelsége minden körülmények között rendelkezni fog a birodalomból. Öfelsége semmi márt nem fog követeire bízni, mivel nem vitatkozásra van szükség, hanem a hadnépek megfelelő létszámára, s arra, hogy méltóztassék felséged ösztönző tanú lenni arra, hogy mekkora veszélynek vannak kitéve felségeitek birtokai, amelyek a keresztények közös segítsége nélkül nem képesek megvédeni magukat az oly hatalmas ellenségtől.

*Ugyanazon a napon
október 22.*

Ugyanazon a napon, vagyis a Tizenegyezer Szűz ünnepe utáni csütörtökön Ausztria felséges főherceg ura két tanácsosát küldte a követ úr szállására nagy köszönetet nyilvánítva neki, hogy ezen a népes összejövetelen mind a közügyekben, mind magánügyekben, nagy tisztességére és hasznára volt öfelségének. Egyúttal kéri, hogy azt az igyekezetét és szeretetét, amit öfelsége ügyeiben mutatott, ne változtassa meg, s ne is csökkentse, hanem őrizze és gyarapítsa, törekedjék arra, hogy az igazi és tökéletes szeretetet kialakítsa és megszilárdítsa Ausztria felséges főherceg ura és Lengyelország király urának szent felsége között, akit a főherceg úr, mint urát és apját, sőt legkedvesebb vérrokonát nem szűnik meg szeretni és

tisztelni. A követ úrnak pedig köszönetét, továbbá minden ügyére mindenkor készséges teljes jóindulatát nyilvánította. Ugyanott a főherceg úr előbb említett tanácsos urai a követ úrnak négy szép aranyozott ezüst serleget adtak át s egy nagyon jó lovat arra kérve őt, hogy ne ajándékként, hanem fejedelmük jóindulatának jeleként értékelje ezeket. Nem ilyeneket, hanem sokkal nagyobb ajándékokat érdemelt ki a követ úr, mivel a felséges főherceg úr uraság és új gazda ezekben a tartományokban, jelenleg nem tudott eleget tenni a kívánságainak úgy, ahogyan akart és illett volna. Mégis valahányszor alkalom kínálkozott, annyszor ajánlotta fel a nagyságos követ úrnak, hogy nem fog hiányt szenvedni semmiben, ami a tiszteletére és dicsőségére tartozik.

*Ugyanazon a napon
október 22.*

Ugyanazon a napon 17 órakor a követ úr a felséges fejedelem urakkal együtt eltávozott Ebersdorfba vadászatra, ahová napnyugta után érkeztünk meg. Mindenféle élelmiszert szolgáltak fel, igen nagy pompával, a lengyel király követ urának a főherceg úr ugyanott levő várából.

*Pénteken
október 23.*

Pénteken a fejedelem egész nap vadászott és ugyanott, a szigeten étkeztek: a felséges főherceg úr igen barátságosan és kedvesen viselkedett a követ úrral ezen a vadászaton, végül pedig két nagy vadkant küldött a követ úr szállására erről a vadászatról.

*Ugyanazon a napon
október 23.*

Ugyanazon a napon Doktorek zsidó a felséges lengyel király úrnak a porosz ügyekre vonatkozó tájékoztató levelét hozta, de császári levelet nem hozott az említett főherceg úrnak, mert feledékenységből nem küldték el. Hozott viszont alaposan és terjedelmesen megírt megbízó levelet a követ úr számára.

*Szombaton
október 24.*

Szombaton a követ úr, felséges királyának levele értelmében, beszélt Ausztria felséges főherceg urával a porosz ügyet illetően és mentegetőzött, hogy a levelet feledékenység miatt nem küldték el. Megmutatta a főherceg úrnak a megbízó levelét azt tanúsítva és kinyilvánítva, hogy Lengyelország felséges királya mennyire meg kívánja őrizni mind a császári felséggel, mind a főherceg úrral az igen erős és szoros testvéri kapcsolatot. A főherceg urat is kérte, hogy azokat a városokat: Gdanskot és Elbingát birodalmi büntetésekkel ne terheljék, mivel a lengyel király szent királyi felségének az igazságszolgáltatása eléggé ismert őfelsége számára, máskülönben az minden jog és méltányosság, a testvéri szeretet kötelező sérthetlensége ellen történnék.

A főherceg úr maga válaszolt: Követ úr, kérünk, ajánljatok minket a felséges lengyel király úr szeretetébe, akinek mi mindenben tetszeni akarunk, úgy is, mint

igen kedves atyánknak és idősebb királynak. A porosz ügyben is latba vetjük minden igyekezetünket, amennyire tőlünk telik, részint a nagymester úrral kapcsolatban, részint ezeknek a városoknak az érdekében – mint egyébként már mondtuk nektek.

Mondjátok meg öfelségének, hogy nagyon szeretnénk Lengyelország felséges király urával megismerkedni, de még nem tudhatjuk, mennyi ideig leszünk Németországban, vagy Brabantban, vagy hogyan kívánják az itáliai ügyek.

Végül a követ úr, a főherceg úr tanácsosaival együtt, átment a felséges főherceg asszonyhoz, akivel tárgyalt és elmondta, hogy Lengyelország felséges királya szívesen részt vett volna ezen a találkozón, hogy öfelségét láthassa, akit nem csupán unokahúgaként, hanem mint saját lányát és igen kedves hűgát szeret, és úgy fog cselekedni az egész ügyben, mintha a saját leánya érdekében tenné. Tárgyalásba is kezdett a felségére tartozó hitbér-ráírás érdekében, az ezzel kapcsolatos cikkelyek és írások értelmében.

Arra is kérte öfelségét, hogy gyakran tegyen említést róla a felséges főherceg úrnál, és igyekezzék – amennyire csak tud –, hogy öfelségéék között a kellő szeretet megőriztessék.

|⁶³ A főtisztelendő laibachi püspök úr azt mondta, hogy a felséges főherceg asszony ama nagy vággyal jött erre a találkozóra, hogy lássa egyformán szeretett fivérét és nagybátyját. Öfelségének el nem múló háláját fejezi ki, hogy ilyen nagy gondot fordít rá, és hogy ily nagy atyai szeretetet ígér neki, amit ő minden módon igyekszik majd viszonzni öfelségének, mint igen kedves nagybátyjának. Nem is tudott a hitbérügyről, de szívesen hallja majd annak megoldását, amiben egyébként sohasem kételkedett a felséges főherceg úr szándékát illetően.

Öfelsége erejéhez képest minden igyekezetével azon lesz, hogy öfelségéék között a kellő szeretet megőriztessék. Kéri, hogy ajánlja be őt a felséges király úrnak és királynőnek, s hogy adja át üdvözlését öfelségéék gyermekeinek. Öfelsége szívből kívánja, hogy valamennyien igen sokáig boldogok legyenek minden tekintetben. Ezután ugyanazon főtisztelendő úr által a főherceg asszony a maga nevében köszönetet nyilvánított a követ úrnak buzgó igyekezetéért, amit a felséges Anna asszony érdekében vállalt a hitbér ügyében.

Miután ezeket és még más dolgokat is elmondott, a követ úr búcsút vett a felséges főherceg asszonytól.

Végül visszatért a felséges főherceg úrhoz, akitől elbúcsúzott és szeretetébe ajánlotta Lengyelország felséges király urát, kívánva, hogy öfelségéék között minden tekintetben őrződjék meg a teljes testvéri szeretet.

A felséges főherceg úr is válaszolt: Nagyságos követ urunk, mi is nagyon óhajtjuk, hogy legyetek baráti szószólónk a lengyel király öfelségénél, akinek mindenkor tetszeni akarunk és kívánjuk, hogy a legjobb egészségnek örvendjen. És itt búcsút vett a követ úr a felséges főherceg úrtól.

*Ugyanazon a napon
október 24.*

Ugyanazon a napon eltávozott a követ úr, négy mérföldet tett meg |⁶⁴ Hainburgig, s ott töltötte az éjszakát.

POZSONY

*Szent Simon és Júdás apostolok ünnepe előtti vasárnapon
október 25.*

Szent Simon és Júdás apostolok ünnepe előtti vasárnapon megérkezett a nagyságos követ úr Pozsonyba.

*Hétfőn
október 26.*

Hétfőn a cseh urak kihallgatáson vettek részt, ahol a királyi felség három pont felől érdeklődött tőlük:

Először: mi történt azokkal, akik a királyi méltóság ellenében, a királyi felség megkérdezése nélkül összejevetelt mertek rendezni Szolcsányban, továbbá mit csináltak ott s mit határoztak azon az összejevetelen?

Másodszor: mi történt az ország törvényeinek megjavítása ügyében, hiszen egyszer már helyesbítették azok, akik az összes rend közös egyetértésével – a királyi felség tekintélye alapján – küldettek az ország jogainak a helyesbítésére és megreformálására.

Harmadszor: hogy az ország főtisztviselői – miként Leó úr és mások –, készítettek-e az adójövedelmekről és egyéb bevételekről számadást, mint az ő néha felséges atyja idejében?

Csehország urai kérték, hogy gondolkodhassanak és másnap válaszolhassanak öfelségének az előbbiekre.

*Ugyanazon a napon
október 26.*

Ugyanazon a napon a nagyságos követ úr reggelin fogadta a felséges főherceg úr tanácsosait, tudniillik a felséges fejedelmet, Fülöp rajnai palotagróf urat, a főtisztelendő Kristóf laibachi püspök urat, a méltóságos N. de Sempi gróf urat, a két brandenburgi örgrófot és a nagyságos Sárkány Ambrus urat.

*Kedden, Simon és Júdás vigíliáján
október 27.*

Kedden, Simon és Júdás vigíliáján, tárgyaltak a moldvai ügyről, amelynek a megtárgyalására eljöttek a lengyel király úr nagyságos követ urának a szállására a következők: az erdélyi vajda, az egi püspök úr, Bornemissza, Korlátkövi és Sárkány urak.

[⁶⁵ Ekkor az egi püspök úr így szólt: A szent királyi felség már néhányszor szeretett volna urasággal a moldvai ügyről tárgyalni, de mivel ezt a dolgot a legnagyobb titokban kell tartani és megtárgyalni, s mivel nálunk az a rend, hogy amikor tanácskozássra összejevünk, a királyi felség nem tárgyalhat azokkal, akikkel akar, mert mindnyájan jelen akarnak lenni, és senki sem mer nekik semmit mondani. Ezért jöttünk ide nagyságodhoz az örgróf úr nélkül, s bár benne megbízunk, mégis édes fivére Poroszország tekintetes nagymester urának, aki Lengyelország felséges király ura ellen szívesen megindítja összes ellenségeit.

Nagyságos urasággal a porosz ügyről is szeretnénk beszélni, mivel felséges király urunk és mi valamennyien erősen óhajtjuk, hogy annak a háborúnak szerencsésen vége legyen, és pedig minél hamarabb, annál jobb, hogy őfelsége megszabadulván attól a háborútól, amit méltatlanul visel, az egyesült keresztény fejedelmek között ő királyi felségének és országainak a szükség idején segítségére lehessen.

Eközben megérkezett György örgróf úr, akinek elismételték a moldvai és porosz ügyet, hogy ő is elmondja a maga javaslatát.

Miközben kölcsönösen tárgyaltuk ezt a moldvai ügyet, Magyarország urai közül egyesek azt mondták, hogy egyelőre nem kell sietni, nehogy ebből valami kellemetlenség származzék Magyarországra és Lengyelországra, főként, ha ő a királyok iránta érzett méltatlankodását megszimatozná, akkor az előbbinél nagyobb baj támadna, ugyanis a várait, amelyek Moldvában, sőt Magyarországon is vannak, átadná a töröknek. Mégis valamiképp minden vélemény egyezett abban, hogy ezt a zsarnokot idejében el kell távolítani, és egy másvalakit kell a helyére állítani, aki mindkét királyi felségnek engedelmeskedik.

A követ úr hozzátette: a felséges lengyel király úr tudva, hogy mekkora segítség függ ettől a területtől Magyarország és Lengyelország számára, midőn tudomást szerzett ama föld belső |⁶⁶ zavarairól, elküldte követeit atyai buzdításokkal és jó tanácsokkal, hogy a palatínust és tanácsadóit vezessék egyetértésre. De az a zsarnok, aki sem az Uristenhez, sem az emberekhez nem hűséges, a küldöttséget tiszteletlenül hallgatta, és őfelsége követivel méltatlanabban bánt, mint kellett volna. Később eszmélve azonban bánni kezdte, és őfelsége követével, a kamenyeci püspök úrral végre nagyon tiszteletteljesen viselkedett, és jól megajándékozván őt tisztességgel bocsátotta el, magát és állandó alázatos szolgálatait ajánlva őfelségének és országainak. Ám benne – mint mondtam –, nem kell megbízni, mert nagyobb igyekezettel keresi a törökkel meg a tatárokkal való jó kapcsolatokat, mint az felségeiteknek és országaiknak tetszenék, mert a királyi felség földjére is váratlanul bevezette a törököket a saját népével együtt. Magyarország is ellenségesen megtámadott néhány falut, s végigpusztítva fölégette őket, hogy ezzel is tanúsítsa a töröknek és a tatárnak, hogy felségteket semmibe veszi, és inkább keresi a hitetlenek, mint felségtek kegyét.

Hozzátette azt is, hogy őfelsége követével, Gáspár úrral is kevesebb tisztelettel bánt, mint kellett volna, szóban és ténylegesen, és semmiben sem tett eleget őfelsége követségének, s még több ide vonatkozó dolgot is elmondott.

Végül a magyar urak is megerősítették, hogy Magyarország megtámadása és pusztítása, továbbá a két felség követével való tárgyalás annyira méltatlanul történt. Több elítélendő tettét is emlegették, hogy tudniillik, nem csupán az élők ellen acsarkodik, hanem a holtak tetemeit is kiásta, a gyűrűktől megfosztatta és egyes tetemeiket elhamvasztott. Így, midőn kölcsönös tárgyalásokkal ezt a dolgot alaposabban áttekintettük, láthatólag mindenki úgy vélekedett, hogy ezen a télen felségeitek – ki-ki saját országában –, seregeket gyűjtsön |⁶⁷ egybe, közös megalapodás alapján, ugyanabban az időben. Felsőgtek országaiból küldje el seregeit Moldva földjére, és a felséges magyar király ugyanabban az időben hasonlóképp indítsa útnak országából a seregeit, továbbá mindkét felség egyesítse hadseregeivel azokat a moldvai menekülteket, akik felségeitek országában vannak. Meg-

tárgyaltuk azt is, hogy ha ez az ügy ekképpen nem oldódnék meg a következő télen, teljesen lemondhatnak arról a földről, ha a közös ellenséghez pártol. Hogy azt tőlünk telhetőleg megakadályozzuk, javaslatomra és kérésemre úgy határoztak, hogy a királyi felség elküldte seregének egy kiváló kapitányával Karabietzet, aki átment a Kárpátokon túli területre azért, hogy minden lehetséges módon megkísérelje őt a király udvarába, vagy országának földjére hívni – felvén attól, hogy átáll a törökhöz.

A követ úr azt is hozzátette: a királyi felséget többször is kérte szinte az összes előkelő, tanácsos és bojár, hogy akár egy csekély hadsereggel is a vajda nemzetségből származó Oláh Pétert küldje, aki felséged birtokain tartózkodik. Megígérték, hogy a nagyobb és befolyásosabb részük minden nehézség nélkül elpártol attól a zsarnoktól, míg Siarpano és a többi menekült, aki felséged országában van, a határokhoz jön néhány ductusnyira, magával Péterrel együtt. Azt is mondta, hogy sok előkelő a kamenyeci püspök úrral, felségtek követével együtt őt is bevatta a Moldvában titokban történt dologba, pedig felségtek semmi komolyabbat nem akart abban az ügyben tenni anélkül, hogy a magyar király úr őfelségét meg ne kérdezte volna.

A követ úr is megkérdezte az urakat, hogy országukban van-e olyan |⁶⁸ oláh, aki számukra kedves, mint Péter, akit oly szívesen látnak. Azt válaszolták, hogy van egy bizonyos Oláh Jankula nevű emberük, akit katonai tekintetben nagyon ajánlottak, és úgy látom, azt kívánják, hogy ezt a Jankulát válasszák meg palatinussá. Mivel pedig a magyar urak nagyra értékelik ezt az ügyet, ezért semmit sem akartak a főtisztelendő esztergomi érsek úr megkérdezése nélkül határozni, ezért ez ügyben küldöttséget menesztettek hozzá, s a negyedik napon remélik tőle a választ.

A porosz ügyet illetően az említett örgróf úr nem tudja, mit kell írásban közölnie Poroszország nagymester urával, a nála levő követe útján. Azt mondta továbbá, hogy nagyon jó lenne, ha megkísérelnék létrehozni a megegyezést, amelyről a nagymester úr azt állítja, hogy készen vannak a tisztességes feltételei. Ezért jó lenne időt szakítani az ilyen béketárgyalásra.

A követ úr azt válaszolta: Nemcsak minden keresztény, hanem a szakadárok előtt is ismeretes, hogy az én felséges király uram sohasem adott okot a háborúra, hanem mindig a nagymester úr törekedett háborúra a felséges király úr ellen, s hogy abban mit nyert, megmondják mások; az én felséges királyom szívesebben látná inkább a békét, mint a háborút, ha lehetséges.

Végül Magyarország urai úgy határoztak, hogy a király menessen küldöttséget az esztergomi érsek úrhoz is, mint a döntőbírók egyikéhez, számoljon be neki és a követ úr pontok szerint ismertette, hogyan egyeztek meg a felséges magyar király úrral és Ausztria főhercegével.

Ezeknek a cikkelyeknek a tartalma következők:

Magyarország szent királyi felsége a felséges Ferdinánd fejedelem úrral, Ausztria |⁶⁹ főhercegével együtt nem nagyon voltak megelégedve, hogy a méltóságos nagymester úr mellőzte őfelségéék összejövetelét, amelyre pedig Lengyelország felséges király ura mindkét fejedelem kívánságára elküldte a tekintetes nagyságos Kristóf urat, krakkói palatinusát és kapitányát, jeles szónokot.

És bár az említett fejedelmek a szóban forgó találkozón önszántukból, valamint az Apostoli Szentszék részéről küldött főtisztelendő legátus úrnak a kíván-

ságára és buzdítására szívesen megtárgyalták volna ezt a porosz ügyet, de a méltóságos György örgróf úr kimentette fivérét, a nagymester urat, hogy szívesen eljött volna személyesen, vagy elküldte volna követeit, teljes megbízatással erre az összejövetelre, de semmit sem tudott róla. Ha majd meghívják, eljön a nagymester úr, mivel – mondta az örgróf –, kész és tisztességes feltételei vannak az örök béke létrehozására.

Ezért az említett fejedelmek nem akarván visszatartani a felséges lengyel király urat a porosz háborútól, a keresztény ügy érdekében azt kívánták, hogy Lengyelország felséges király urának öfelsége jelöljön meg időt és helyet, amikor és ahol a felséges fejedelem urakkal, Magyarország királyával és Ausztria főhercegeével megfelelően találkozni tud.

Ha pedig Lengyelország felséges király ura és Ausztria felséges főhercege személyesen nem tudnának találkozni Magyarország felséges király urával, a felséges lengyel király úr mindenképpen küldje el jeles követeit teljes felhatalmazással a felséges magyar király úr udvarába, és ugyanabban az időben Ausztria felséges főherceg ura, valamint mindkét félnek a torúni tárgyalásokon és határozatokban megállapított más döntőbíró urai – ha maguk személyesen nem tudnak |⁷⁰ eljönni –, küldjék el követeiket. Ők Magyarország felséges király urát segíteni fogják abban az ügyben, amelyik az említett örök porosz béke megőrzésére tartozik.

Ha Lengyelország felséges király ura az összes feljebb leírt dolgot elfogadta, és majd időt és helyet jelöl ki az előbbiekre, akkor majd jelezni fogja Magyarország felséges király urának, aki azután közli ugyanezt Ausztria felséges főherceg urával és a többi döntőbíróval, valamint a nagymester urat is értesíteni fogja, hogy ugyanabban az időben és helyen találkozzanak.

Mindezekkel a moldvai és porosz ügyekkel elküldték Gerendi urat, a magyar király öfelsége titkárát az érsekhez.

*Szerdán, Szent Simon és Júdás napján
október 28.*

Szerdán, Szent Simon és Júdás napján a cseh urak az előterjesztésekről beszéltek a királyi felségnek, amire Károly herceg úr válaszolt:

Először: A Szolcsányban tartott összejövetelt illetően semmi mást nem tudnak mondani, mint azt, hogy megtartották, s hogy ott egyetértő nyilatkozatot írtak alá, amelynek kivonatát elküldtük felségednek; más megmozdulásokról nem lehet hallani, minden csendes.

Másodszor: Ami a jogok helyesbítésére vonatkozik, semmi komolyabb nem történt ebben az ügyben az egész ország nagy kárára, mert igen-igen rászorul a jogrend átalakítására és helyesbítésére. Akiket pedig erre rendeltek, nem akarnak jönni a jogrend megjavítására, azt hozván fel ürügyül, hogy nem az egész ország összes rendje rendelte őket erre. Ezért szükséges az, hogy felséged gyorsan és éretten intézkedjék erről.

Harmadszor: Ami a régi tisztviselőktől a felséged bevételeiről való |⁷¹ számadásra vonatkozik, Leó úr azt állítja, hogy felséged néhai atyjától elegendő nyugtája van, ezért szerinte ő nem köteles számadásra.

A királyi felség nevében a főtisztelendő egri püspök úr szólt a cseh urakhoz: A szent királyi felség igen nagy és állandó erőfeszítéseket tett hosszú időn át Cseh-

országban semmi mást nem óhajtva, mint azt, hogy ezt az országot jó helyzetbe hozza s helyreállítsa a rendet. Ezért öfelsége hatszor tartott országgyűlést, de semmit sem tehetett ama Leó úr és más összeesküvők titkos mesterkedései miatt, aki nemcsak a tekintélyt, hanem a királyi méltóságot sem vette tekintetbe, és sok bosszúságot okozott a királyi felségnek. Arról is döntöttek, hogy a királyi felség senki mással ne tanácskozzék Csehországban, csak a csehekkel, minket valamennyiünket, akik öfelségével voltunk, kizárt Leó a tanácskozásból, sőt szolgálóimat, akik a piacon a szükséges dolgokat vásárolták, kezdettől fogva úgy megdobálták, hogy embereimmel együtt sokáig szinte ostrom alatt álltam. Azzal fenyegetett, hogy kidob minket a királyi palota ablakán, ha oda belépünk, és sok bosszúságot okozott mind a királyi felségnek, mind nekünk.

Végül öfelsége isteni segítséggel megtartotta a hetedik országgyűlést, amelyre az összes karok és rendek sok polgára és az ország előkelői összegyűltek úgy, hogy sok év óta cseh országgyűlésen nem volt akkora látogatottság, mint ezen a legutóbbin. Ezért a királyi felség azon az országgyűlésen valamennyi egybegyűlt kérésére és egyetértésével – nem valami erőszakkal, hanem törvényes módon –, arra vette rá Leó urat és a többieket, hogy adják vissza tisztségeiket öfelségének, amelyeket azután öfelsége arra méltó alattvalóinak adott, olyanoknak, akik nem törekedtek ezekre a tisztségekre, s nem is tudták, mikor kell megkapniok ezeket. Öfelsége pedig két okból tette ezt: Először azért, mert másként nem tudta volna a királyi felség ebben az országban királyi tekintélyét érvényre juttatni, hiszen az teljesen ama Leó úr és összeesküvőinek kezében volt. És ama ország királyi felségének alattvalói sehogyan sem tudták elviselni a nagy elnyomást és az igazságszolgáltatás hiányát, mivel az országban semmiféle ítélkezést, sem az ország törvényeinek rendelkezése szerinti ülést nem tartottak meg, hanem mindent úgy tettek és ítélték meg, ahogy nekik tetszett. A másik ok, hogy öfelségének abból az országból semmilyen jövedelme nem volt, amikor hozzájuk ment, nem királyként, hanem mint közönséges embert kezelték minden tekintetben, s egyre inkább elzálogosították minden királyi javadalmat. Nagy adósságba verték s így akarták megkötni öfelsége kezeit, mivel egyetlen dénárja sem volt abból az országból, ők azonban hatalmukból és hajlamukból kifolyólag mindenre rátették a kezüket.

Így a királyi felség abban az országban új tisztségviselőket nevezett ki – mint mondtam –, akik a királyi felséget alázatosan tisztelik s öfelségének minden jóval kedveznek. A királyi felség velük egyetértésben úgy rendelkezett, hogy minden adósságot rövid idő alatt kifizetnek és öfelsége rövid idő alatt megszabadítja az országot az összes adósságtól, s később bőséges jövedelmei lesznek abból az országból.

Öfelsége azt is elrendelte, hogy meghatározott időben minden tisztviselő ítélkezzék, és bárkinek – gazdagnak, szegénynek egyaránt –, a kellő igazság szolgáltatassék, amiért öfelségének az ország szegény alattvalói végtelen hálát adnak, |⁷³ és így öfelsége – az országból való távozásakor –, mindent békében és nyugalomban hagyott hátra. Később Leó úr de Rosis úrral és más összeesküvőkkel együtt a királyi felség beleegyezése nélkül találkozót rendezett, amelyen ők összeesküdtek úgy, ahogyan a méltóságos Károly úr hivatali kötelességénél fogva átadta felségednek az ő efféle szövetségekötésüknek egy példányát: eszerint óvatosan járnak el, mintha mindent felséged méltósága és haszna érdekében ten-

nének, de valójában mindent felséged tanácsosai ellen mesterkednek. Minthogy pedig felséged az összes saját tanácsosának a feje, azért ők látszólag közvetlenül a tanácsosok ellen cselekszenek, közvetve azonban mindent felséged ellen tesznek, így akarják megfosztani felségedet a királyi tekintélytől és elérni azt, hogy az egész a korábbi módon hozzájuk kerüljön vissza.

Ugyanígy felséged gyalázatára és jogainak igen nagy sérelmére hol otthon, nyilvánosan, hol Lengyelország felséges király ura öfelségénél, hol pedig Ausztria felséges főherceg uránál panaszkodnak felségedre, hogy felséged ellenük és az ország törvényei ellen nagy sértést követett el, amikor őket erőszakkal elnyomta, s így – ahol és ahogyan csak tudják –, vádolják és hibáztatják felségedet. Sőt minket, felséged tanácsosait is minden rosszal vádolnak, hogy amikor együtt voltunk Csehországban, felségedet rossz tanácsainkkal félrevezettük és minden bajt mi okoztunk.

A királyi felség már sehogyan sem tudta tovább túrni az efféle rágalmakat, látva, hogy az egész országot s annak rendjét megzavarták, sőt nem szűnnek meg napról-napra zavarni. Ezért nehogy valami baj származzék ebből azon országban, 17⁴ öfelsége nem akart velük erőszakosan eljárni, hanem a jog eszközével kíván föllépni velük szemben. Egyeseket közülük, mint annak a pártütésnek és összeesküvésnek a fejeit, felségsértés vétkében megidézett, de ők hallatlanul vakmerően – bár öfelsége Szent Dénes⁹ napjára rendelte őket magához, hogy a pozsonyi országgyűlésen megjelenjenek –, sem személyesen, sem valamely küldöttjük által nem jelentek meg, sőt valószínűleg nem is fognak, mivel nem lehet tudni, hogy valakit is előre küldtek volna szállásuk elrendezésére. Ezért azt akarja a királyi felség, hogy ti, a felséges lengyel király úr nagyságos követ ura, adjatok tanácsot öfelségének e javaslatokkal kapcsolatban. Hasonlóképpen ti is, cseh urak, adjatok tanácsot ezekben öfelségének.

A nagyságos követ úr ezt mondotta: Szent királyi felség, legkegyelmesebb uraim! Attól az időtől fogva, amikor öfelsége boldog emlékezetű, igen szeretett fivére és felséged édesapja, a néha felséges Ulászló király meghalt, segítség és tanács tekintetében nem hanyagolta el felségedet és országait, hanem mindig támogatta felséged országait azzal, hogy nem költségen gyakran küldött követeket, semmit sem óhajtva inkább, mint hogy felséged országai jó helyzetben, békében és nyugalomban maradjanak, és nagyon nem szívesen hallott öfelsége Csehország eme belső mozgalmairól. S amikor Leó úr a többi urakkal együtt elküldött öfelségéhez, öfelsége minden módon arra törekedett, hogy abban az országban minden felséged tudomása és tekintélye szerint történjék. És amikor ama cseh urak azt kérték 17⁵ öfelségétől, hogy küldjön a felséghez jeles követeket, hogy közbejárjanak azért, hogy felségedtől orvoslást kapjanak azokban a dolgokban, amelyekben méltán kaphatnának, ha valamit felséged másként tett velük szemben, mint azt az ország törvényei és előjogai elrendelik, a felséges király úr öfelsége eme belső gyűlölködéseket enyhíteni akarván felajánlotta, hogy kérésükre követeket küld felségedhez a közbenjárás céljából, hogy őrizze meg őket, jogaikat és kiváltságait a kívánatos szabadságban, mivel az összes keresztény király köte-

9 október 9.

lessége, hogy megtartsa a törvényeket és kiváltságokat országai és alattvalói számára.

Ezért a felséges király uram nevében kérem felségedet, legyen azoknak az uraknak kegyes királya és ura, hallgassa meg őket jóindulatúan, mivel semmi mást nem kérnek, csak hogy győződjék meg felséged az ő ártatlanságukról, s hasonlóképp, ha valami jogtalanságot követtek el ellenük, vagy jogaik ellen, azokat szüntessék meg. Felséges király uram semmit sem tart jobbnak, mint hogy felséged őrizze meg alattvalóit és országait nyugalomban, ők pedig egyetértő alattvalóiként legyenek készen felséged országainak oly hatalmas ellensége ellen.

A méltóságos Károly herceg úr így szól: Felséges király! Midőn Leó urat a többiekkel együtt felséged parancsa szerint megidézték a területileg illetékes bíróságra, akkor felséged jól informált megbízottai, mint például Czyethnyai Kis Procek készek voltak törvényesen eljárni ellenük felségsértés ügyében, de én hivatali kötelességemnél fogva az ország más tisztviselő uraival együtt üléseztem abban a bíróságban. Akkor az említett megidézett urak kérték – egyesek maguk, |⁷⁶ mások jeles követeik útján –, hogy ne ítélkezzünk felettük, hanem küldjük őket felségedhez. Azt hangoztatták, hogy ők maguk akarják bebizonyítani ártatlanságukat felséged színe előtt, akit nemcsak tettel, vagy szóval, de még gondolatlanul sem sértettek meg, sőt ha tudnák, ki szándékozik felségedet s királyi méltóságát megsérteni, készek lennének, sőt készen is vannak minden javaikkal együtt életük feláldozásáig elmenve megküzdeni vele felséged és királyi méltóságának megőrzése érdekében. Ezért kérem és tanácsolom, tegyen úgy felséged, mint Lengyelország felséges király ura – felséged igen kedves atyja oly igen jeles nagyságos követ ura által kéri és tanácsolja, aki soha semmilyen szükséghelyzetben nem szűnt meg felségedet és országait segíteni. Ezért én is kérem, hogy hallgassa meg felséged azokat az urakat, mivel ártatlanságukat akarják bizonyítani felségednek. Mert egyrészt az én szememben, másrészt a többi urak szemében, akik velem együtt üléseztek ezen a tárgyaláson, semmi sem látszott tanácsosabbnak, mint elhalasztani az ily nagy ügyben történő ítélezést, mint ahogyan el is halasztottuk a következő illetékes bírósági ülésre, amelyik legközelebb hamvazószerda után lesz Prágában, ahol minden felséged megbízásai és a kötelező jogi forma szerint fog megtörténni.

Az egri püspök úr így válaszolt: Tekintetes és nagyságos követ úr! A királyi felség semmit sem kíván jobban, mint azt, hogy országait békében és nyugalomban megőrizze, és hogy így ne legyenek veszélyesebb megmozdulások ama cseh királyságban. Őfelsége, el akarván zárni az utat az ilyen veszedelmek elől, megidézte felségsértés vádjával az említett összeesküvő urakat, akikkel szemben csakis a |⁷⁷ jog eszközével él, nem tesz velük jogtalanságot. A bírák nem is idézhetik meg a gyanúsítottakat, mivel őfelsége saját személye és a területileg illetékes rendes csehországi bíróság elé idézte őket, s így őfelsége meg fogja várni azt, amit a jog eszközével döntenek el, s ahol ártatlanságukat kellőképpen megvédhetik. Őfelsége ugyanis nem akarván a jog útját elzárni előlük, menlevelet küldött nekik, nem akar mást tenni, csak megvárni, mit határoz a bíróság.

Ezek elmondása után a cseh urak félrevonultak és tanácskoztak, a királyi felség is megbeszélte a dolgot a követ úrral s néhány magyar tanácsossal határozott is, majd a főtisztelendő egri püspök úr útján válaszolt.

A főtisztelendő egri püspök úr útján adott második válasz: Bár már régen elmúlt Szent Dénes napja, amelyikre ama összeesküvő urak meg voltak idézve, akik ellen a királyi felségnek méltán el kell járnia, igaz ugyan, hogy a királyi felség Dénes-napon nem volt Pozsonyban, ők mégis követhették volna őfelségét – akár személyesen, akár megbízottaikkal –, s nem kellett volna akkora vakmerőséget tanúsítani, amekkorát őfelségével szemben minden tekintetben kimutatnak.

Már eltelt ugyanis három nap, sőt több, miután őfelsége megérkezett Pozsonyba, mégsem jelent meg senki közülük, de még a képviselötükben sem.

Őfelsége nem akarja, hogy az legyen a látszat: elhamarkodottan tesz valamit is, azért még három napon át várni fogja eljövetelüket és mint keresztény fejedelem kíván velük szemben eljárni a törvénynek megfelelően.

*Csütörtökön, Szent Simon és Júdás apostolok ünnepe utáni napon
október 29.*

Csütörtökön, Szent Simon és Júdás apostolok ünnepe utáni napon, |⁷⁸ ugyan ezen a napon a nagyságos követ urat hívták a királyi felséghez, ahol a szent királyi felség kérte a méltóságos Károly herceg urat és a jelenlévő cseh tanácsosokat, hogy adjanak neki tanácsot, mi a teendő azokkal szemben, akik a királyi felségnek először is rossz híret keltették Lengyelország felséges király ura és Ausztria felséges főherceg ura előtt, hogy a királyi felség hogyan fosztotta meg őket erőszakkal hivatalaiktól s hogy ezáltal eljogjaikat is megvonta tőlük. Ebben az ügyben összejövetelt is rendeztek a királyi felség beleegyezése nélkül, mint őfelsége elleni összeesküvők, és ugyanezen a találkozón írást is szerkesztettek.

Továbbá, mivel Leó úr megmutatta a néhai felséges király urunknak, őfelsége igen kedves atyjának a nyugtáját, amely azonban nem érvényes, miként azt a prágai gyűlésen valamennyi rend kinyilvánította. Egyrészt azért, mivel ravasz-sággal csikarta ki a néhai felségtől, másrészt, mert ezen tisztségviselők és az ország rendjei közül senki sem értett egyet az efféle elszámolással, akinek pedig méltán egyet kellett volna érteniük ezzel, ha azt törvényesen akarta volna elkészíteni. S már maga Leó úr is elállt ettől a nyugtától, s felajánlotta, hogy megteszi a kötelező számadást.

Továbbá mit kell tenni azok ügyében, akik ama ország jogainak helyesbítésére és javítására rendeltettek, de meggondolatlanul nem akartak eljönni az ország jogai helyesbítésére kijelölt helyre és időre, pedig enélkül nagy lesz a mulasztás az igazságszolgáltatásban.

Ezért az uraságok által már tegnap részletesebben előterjesztett három cikelyről mondjatok véleményt és adjatok tanácsot őfelségének, mivel ezek mellett őfelsége nem akar süket füllel elmenni, hanem mindenképpen azt akarja, hogy a jog eszközével büntessék meg azoknak a vakmerőségét, akik őfelsége hírnevének megrontására összejöveteleket rendeznek, |⁷⁹ és azokat is, akik vakmerően nem akarnak eljönni a jogrend megjavítására. Nem kevésbé akarja azt is őfelsége, hogy követeljék meg minden régi tisztviselőtől a számadást.

Végül a cseh urak félrevonultak és kölcsönös egyetértésben tanácskoztak.

A méltóságos Albertus de Perstin úr válaszolt: Szentséges király! A felséged nevében előterjesztett ügyek önmagukban is nem jelentőségűek, kiváltképp, mivel felséged méltóságát és tekintélyét, valamint ama ország államrendjének javát

érintik. Kérjük ezért, hogy érettebb megfontolás után mondhassuk el tanácsunkat.

*Ugyanezen a napon
október 29.*

Ugyanezen a napon Lengyelország királyának nagyságos követ ura az örgróf urakkal, Károly herceggel és Csehország más tanácsosaival együtt érkezett és így telt el a nap.

*Mindenszentek ünnepe előtti pénteken
október 30.*

Mindenszentek ünnepe előtti pénteken a királyi felséghez hívták a nagyságos követ urat, és ugyanott Morvaország küldöttei, Kunstadti Kuna Vilmos úr, Morvaország successora, továbbá Burian Swietlowsky úr elég hosszú ideig tartó kihallgatáson vettek részt ama örgrófság magánügyeit illetően.

Miután a szent királyi felség meghallgatta a morva urak küldöttségét, azt kérte, hogy a cseh urak a tegnapi előterjesztett cikkelyekről is mondják el véleményüket és adjanak tanácsot öfelségének, mit és hogyan cselekedjék. Ők ezt megfontolták, s időt kértek, hogy ebéd után kelljen megadniok a választ.

|⁸⁰ Ebéd után ismét hívták a követ urat, amikor a királyi felséggel való szűk körű megbeszélésen a cseh ügyekről tárgyaltak és végül a főtisztelendő egrai püspök ezeket mondta a királyi felségnek és a többi jelenlevőnek: Azért vagyunk itt kevesen, hogy azok, amiket mondani fogok a királyi felségnek és uraságaitoknak, titkosak legyenek, s a következőképp állnak a dolgok. Szinte véletlenül találkoztam velem a méltóságos Károly herceg úr, felséges jó és hasznos szolgája és tisztviselője Csehországban. Ő azt mondta nekem, hogy ezek között az urak között, akik felséges mostani tanácskozására idejönnek, úgy mint Fluk, Slik és néhányan, látszólag felségedet követik, de valójában teljesen ama összeesküvők pártjához tartoznak, s egyre inkább tőlük függenek, s inkább kémkedés céljából jöttek ide, nem pedig tanácskozás végett. Ezért a méltóságos herceg úr helyesen gondolja, hogy neki és másoknak, akik hűségesebbek felséged iránt, nem szabad nyíltan elmondani felségednek tanácsaikat, ezért általam jelezte azokat felségednek, hogy ő mit tart jónak.

Az első cikkelyről olyan tanácsot adott, hogy midőn királyi |⁸¹ felséged az itt jelenlévő cseh urakat hívni fogja, akkortól kezdve nem lehet kirekeszteni azokat, akik támogatják ama összeesküvőket – mint mondtam –, s ezért az ő jelenlétükben mindenkitől kérjen tanácsot a javasolt cikkelyekről. Mi nem fogunk semmi mást felelni, hanem mindent a királyi felség, s mi legkegyelmesebb urunk akarata szerint terjesztünk elő.

Az első cikkelyt illetően úgy véli, mindenekelőtt úgy kell cselekedni, hogy felséged, amennyire csak tudja, érezze át a ma összeesküvőknek ezt a méltatlan tettét, és felséged semmiképpen ne akarjon kegyelmet gyakorolni velük, hiszen méltatlanok rá. De azért várja ki mérséklettel, mint keresztény király, amíg ellenük a törvény segítségével döntés születik, és a tárgyalást függesszék fel a meghosszabbított időpontig. Felséged határozottabban bízza rá a herceg úrra és a

bíróság többi tisztségviselőire, hogy haladjanak előre az ügyben, és mind felségednek, mind azoknak az összeesküvőknek haladéktalanul szolgáltassanak igazságot.

A második cikkelyt illetően, amennyiben ez azokra vonatkozik, akik vonatkoztak eljönni az ország jogainak helyesbítésére, felséged írja meg nekik, hogy a király haragjának magukra vonása, valamint néhány ezer forint súlyos büntetés terhe mellett mindenképpen jöjjenek el arra a meghatározott időre, amelyet őfelsége számukra kitűz, s végezzék el a jogrend helyesbítését, nehogy az ő vakmerőségük által felséged rendelete gúny tárgyává legyen s az országlakóknak történt igazságszolgáltatást elhanyagolják.

A harmadik cikkelyre, a számadás megkövetelésére vonatkozóan azt tanácsolja, hogy felséged határozottabban bizza rá a méltóságos herceg úrra és a többi e célra kijelöltre, hogy alapos |⁸² számvetést és elszámolást követeljenek egyrészt Leó úrtól, másrészt más régi tisztviselőktől, akik felséged néhai édesapja idejében a jövedelmeket és egyéb adókat behajtották, főként, mivel egyszer már döntés és határozat született az ország valamennyi rendjének általános gyűlésén, hogy erre kerüljön sor. Mert azok a nyugták, amelyeket felséged igen kedves édesapja, a felséges király szükségtelenül állított ki nekik, teljesen értéktelenek, és hogy felséged a legsúlyosabb büntetések terhe mellett bizza rá összes régi tisztviselőjére, hogy félretéve minden halasztást és mentegetőzést, készítsék el a kötelező számadást az országnak általuk behajtott valamennyi jövedelméről és adójáról. Ha ugyanis a felség ezt elmulasztaná, és semmibe venné az ország szabályosan és törvényesen hozott rendeleteit, akkor valamennyi hívének és engedelmes alattvalójának arra fog példát adni, hogy inkább vessék meg felséged megbízásait és rendelkezéseit, mintsem engedelmeskedjenek azoknak. Így felborul a felséged és az összes rend által hozott valamennyi intézkedés, ha mindenkinek szabad majd azt tenni, amit csak akar.

Azután az egi püspök úr hozzátette: Ez a vélemény tetszik nekem, és az egész felséged nagy tisztességére és ama ország rendbehozatalára szolgál. Ezért kérem és tanácslom, így cselekedjék felséged, ha javát biztosítani akarja abban az országban, amelyből évente nagy hasznot lehet szerezni, ha úgy jár el, miként meg van szabva. Máskülönben minden bizonyára a legnagyobb zavarba és végveszélybe kerül, s ki lesz a felelős, ha nem felséged, amennyiben nem akarja hűség alattvalóinak jó tanácsait követni. Ezért a többi tanácsos urak javasolják felségednek, amit jobbnak látnak. Én nem tudok mást mondani, |⁸³ a méltóságos herceg úr minden tanácsa tetszik nekem.

Végül a királyi felség kérte a nagyságos követ urat, hogy ezekről mondja el a véleményét. De mivel már leszállt az éjszaka, a követ úr felséges király ura nevében arra kérte ő szent felségét, hogy őfelsége bölcs belátása szerint találja meg a kellő és tisztességes utakat, hogy az ügy őfelsége megsértését illetően jó úton intéződjék el, s hogy nekik sem túl kemény, sem túl engedékeny választ ne adjon. Így egyfelől elsősorban felségtek méltósága nyerjen elégtételt, másfelől azok se kezdjék feladni a reményt, mert ha keményebben válaszolnak nekik s ezáltal talán valamit terveznek, ebből a kis szikrából nagy láng keletkezhet. Különösen akkor, amikor ama ország ily hatalmas és jeles előkelő emberei ellen indul eljárás, akik a hozzájuk közel és távol állókat egyaránt könnyen mozgósíthatnák saját védel-

mükre, és az Úristen tudja, mikor és mekkora költségekkel végződhetne a belháború, aminél semmi sem rosszabb, semmi sem átkosabb, főként ebben az időben, amikor felséged leginkább rászorul valamennyi országa alattvalóinak hatóságai segítségére az oly erős török hatalommal szemben, amelytől felséged országai nincsenek biztonságban. Körülbelül ugyanezen vélemény szerint adott tanácsot az erdélyi vajda úr, arra is rámutatva: senki ne gondolja, hogy az a dolog könnyen véget érhet, ha kemény és ijesztő kezdeményezéssel indítják meg, mivel azok az urak hatalmasak, váraik, birtokaik és tekintélyes barátaik vannak. Ha pedig valami átkos belháború tör ki náluk, nem lesz vége egy éven belül, s még több ilyet mondott.

¹⁸⁴ Azután a főtisztelendő egri püspök úr haragos indulattal lépett elő, s érvekkel védte meg nézetét, hangoztatva, hogy sok ártalmas és gyalázatos dolog következik be, ha öfelsége másként jár el és cselekszik.

Ez volt tehát a méltóságos herceg úr és a főtisztelendő egri püspök urak véleménye, hogy így adjanak választ a cseh uraknak a közös tanácskozáson.

A cseh urakat megidézve a királyi felség – mintha mit sem tudna Károly herceg úrnak a főtisztelendő püspök úr által sugallt eme tanácsairól – tanácsot kért a javasolt cikkelyeket illetően. Ezekre valamennyi cseh úr nevében Albertus de Perstin úr válaszolt: Szentséges király! A szent királyi felség tegnap megbízott három cikkely előterjesztésével, amelyekről mostanra kér tőlünk tanácsot.

Felsőleges király! A dolgot alaposan megfontolva úgy látjuk, hogy valamennyi cikkely teljesen felséged személyét és helyzetét, valamint a szóban forgó Csehország kellő nyugalmát érinti. Ezért semmi mást nem tudunk és nem tudunk felségednek tanácsolni ezekkel kapcsolatban, mivel senki sem tudhatja, hogyan idézi fel magában felséged és miként értékeli az efféle iránta megnyilvánuló cselekedeteket. Felsőged azonban, akinek személyes ügyéről van szó, tegyen, amit akar saját belátása szerint, ahogyan jobbnak és helyesebbnek látja, és mi mindent meg fogunk tenni felséged döntése szerint, mint az ő hű és engedelmes alattvalói.

*Szombaton, Mindenszentek vigíliáján
október 31.*

¹⁸⁵ Szombaton, Mindenszentek vigíliáján a királyi felséghez hívták Lengyelország királyának követ urát, ahol rövid tanácskozást tartottak. Azután a királyi felség a cseh urakért küldött, s ugyanott a főtisztelendő egri [püspök] úr adott olyan választ a királyi felség nevében a fenti három cikkelyt illetően, ahogyan tegnap elmondta. Ez a válasz bővebben benne van a tegnapi napi beszámolójában, és ahogyan azt tegnap a püspök úr felolvasta a királyi felség előtt, ugyanúgy adta ma elő a cseh uraknak.

*Ugyanazon a napon
október 31.*

Ugyanazon a napon a követ úr a királyi felséggel ebédelt, de ebéd előtt, amikor már odavitték a tálcát a királyi asztalhoz, a méltóságos Károly herceg úr a következő beszédet intézte Albertus de Perstin és Štefan Slik urakhoz: A szent királyi felség ismeri uraságtok páratlan hűségét és odaadását, amellyel öfelségének mind a magán, mind a közjó érdekében szolgálni igyekeznek Magyarországon.

Ezért őfelsége uraságaitokat tanácsosai közé veszi, hogy egyrészt őfelségének, másrészt nekem, aki őfelsége hivatalában vagyok, segítetek és adjatok tanácsot. Ezért őfelsége azt akarja, hogy ezzel kapcsolatban tegyetek esküt. Ők azután köpenyüket és fővegüket levéve arccal dél felé fordulva, két ujjukat fölemelve esküt tettek a feszületre, hogy a királyi felségnek minden ügyben hűségesen adnak tanácsot, a tanácskozások titkait megőrzik, és minden köz- és magánkárosítástól megóvják stb. Továbbá sem szeretet, sem kérés, sem megvesztegetés, sem gyűlölet vagy rokonszenv nem befolyásolja őket, hanem tisztán és megbízhatóan adnak tanácsot őfelségének.

*Vasárnap, Mindenszentek ünnepén
november 1.*

Vasárnap, Mindenszentek ünnepén a felséges király és királyné a plébánia templomban voltak, ahol az apostoli követ is jelen volt. A követ azt akarta, hogy előbb hozzá vigyék az evangéliumot és egyebeket, ám a magyar urak nem akarták ezt megengedni. ¹⁸⁶ Ők azt kívánták, hogy a szertartáshoz tartozó minden tárgyat előbb a királyhoz és a királynéhez vigyék oda; ezért azután sem a királyhoz, sem a királynéhez, sem a követhoz nem vitetett oda az evangélium, sem egyéb szertartáshoz tartozó dolog.

Azon a részen, ahol a felséges király és királyné álltak, a stallumban az első helyet a lengyel király követ ura foglalta el, azután a méltóságos Károly herceg, György örgróf, majd az erdélyi vajda, végül Vilmos örgróf és más urak.

A másik oldalon, a királlyal szemben állt az apostoli követ, és azon az oldalon voltak Magyarország püspök urai is.

Mise után az apostoli követ áldást adott, ennek végeztével a lengyel király követ ura az említett többi úrral együtt a szent királyi felséget és a királynét az udvarba kísérte, azután eltávozott az erdélyi vajdával együtt, akinél ünnepi ebédet vett részt. Amikor befejezték az ebédet, a méltóságos György és Vilmos örgróf urak, a főtisztelendő egri és veszprémi püspök urak, valamint Sárkány Ambrus követték és kísérték a követ urat kellő tisztelettel a szállására.

*Hétfőn, Halottak napján
november 2.*

Hétfőn, Halottak napján reggel a méltóságos György örgróf úr a követ úr szállítására ment, s két hosszú órán át titkos tárgyalást folytatott vele.

*Ugyanezen a napon
november 2.*

Ugyanezen a napon a nagyságos követ urat a királyi felséghez hívták, ahol a királyi felség nevében a főtisztelendő egri püspök úr biztatta a méltóságos Károly herceg urat, hogy ekképpen járjon el és semmit se hanyagoljon el azokban az ügyekben, amelyekről a királyi felség nevében tegnap szó volt, mivel őfelségét nagyon nyomasztja, és nagyon a lelkére veszi az említett ¹⁸⁷ uraknak az összejövetelét és az összeesküvését. Minden tegnap elmondott dolgot részletesebben, alapo-

sabban és szigorúbban elismételt, és azt mondta, hogy maga a herceg úr a bíróság többi tisztviselőivel együtt semmit ne hagyjon abba, hanem a teljes igazságot és a jognak a szigorát alkalmazza az ilyenek ellen, ahogyan fentebb mondtuk.

Az ugyanott álló méltóságos Károly herceg úr így szólt: Felséges király! Miután megtudtuk, hogy Leó úr több cinkosával együtt felséges tanácsos urait ellen beadványt írt, kérésünkre felséges méltóztatott tekintélyével odahatni, hogy az efféle leveleket felséged színe elé vigyék.

Ján Hlawscha úr, prágai preconsul két hozzá szóló levelet hozott, egyiket Leó úrtól, a másikat egy úrtól, s kérték, hogy olvassa el azokat. A felolvasott levelek ezt tartalmazták: Felséges király urunknak néhány olyan ember adott tanácsot, akik rablók, gonoszok, igazságtalanok és csalárdak, minden becsületes ember társaságára méltatlanok, öfelsége általuk félrevezetve sok méltatlan dolgot cselekedett.

Miután ezeket a leveleket elolvasták, a méltóságos Károly herceg úr, György örgróf, az egri püspök és Bornemissza urak és az összes cseh félrevonultak, és tanácskozáván egymással külön-külön tértek vissza a királyi felséghez úgy, hogy Rosunbergk Henrik, Hradeczky Ádám, Csehország kancellárja, Albertus de Perstin, Ján Fluk, Štefan Slik és néhány más cseh úr, továbbá a három prágai consul a király baljára álltak. Károly herceg, György örgróf, az egri püspök úr, Bornemissza pedig a király jobb oldalára.

Végül Csehország kancellárja a vele együtt állók¹⁸⁸ nevében így szólt: Felséges király úr! Azokban a levelekben, amelyeket királyi felséged hallott, Leó úr és *** rágalmakat szórnak és szemrehányást tesznek felséged tanácsosainak, de senkit sem neveznek meg személyükben. Mi viszont tudjuk magunkról, hogy felségednek és Csehországnak mindig hűségesen szolgáltunk a magán- és közjó érdekében, és isteni segítséggel szolgálni is fogunk, királyi felséged a tanúnk erre. Ha tehát Leó és *** urak minket, vagy közülünk bárkit valamilyen tekintetben hibáztatna, s ha hallanánk, hogy azok az urak, vagy bárki más személyünk ellen valamit mond, mi isteni segítséggel mindenkor bizonyítani fogjuk igazságunkat és ártatlanságunkat, és tisztességünket mint becsületes emberek megvédjük majd. Ebben az ügyben azonban nem szabad sokat beszélnünk, mivel egyszersmind bírák is vagyunk. Ezért nem akarunk velük vitatkozni, amíg nem érintik s nem nevezik meg személyünket.

Végül a főtisztelendő egri püspök úr a vele együtt állók nevében így szólt: Felséges király, méltóságos herceg urak! Én és Bornemissza úr, meg a többi urak, akik felségeddel együtt a minap Csehországban voltunk, megértettük, hogy Leó úr és *** urak szemrehányása és gyalázkodása egyenesen ellenünk irányul, akik felségeddel együtt Csehországban voltunk, bár nem nevezik meg a személyeket, mi mégsem akarjuk eltérni tisztességünk, hírnevünk és feddhetetlenségünk lejáratását. Ezért a királyi felséged méltóztatásuk a mi tanúnk lenni és emlékezetébe idézni, ha valamiben felségednek nem megfelelő módon tanácsoltunk. Mi – amennyire emlékszünk –, jól tudjuk, sőt kitűnően visszaidézzük, hogy felségednek minden ügyben alaposan, hűségesen és teljes feddhetetlenséggel adtunk tanácsot. Most tehát könnyen megállapítható, hogy Csehország régi tisztviselőinek az idejében⁸⁹ felségednek és ama országnak dolga és összes ügye jobban ment-e, mint ahogyan most megy.

Remélem, hogy aki csak ép elméjű, bármennyire irigy is, kényszerűen felismeri, hogy most minden ügy messze jobban intéződik el, és szegénynek, gazdagnak egyaránt haladéktalanul igazságot szolgáltatnak.

Ezért, felséges király, mi valamennyien egybehangzóan ugyanazt mondjuk, amit ki-ki egyenként is, hogy ha Leó és *** urak ellenünk azokat a dolgokat írták, akkor ezzel súlyos és igen nagy jogtalanságot követtek és követnek el ellenünk. Bármit mondanak, vagy írnak a mi jó hírünk és becsületünk ellen, felséged kegyelme oltalmaz, mivel nem az igazat mondják, s ezt nem is tehetik mint gonosz, csalárd és hitszegő emberek velünk, felséged jó és hűséges szolgáltaival kapcsolatban. Ezért kérjük, hogy felséged álljon mellénk velük szemben, védjen és oltalmazzon meg minket az ő rosszakaratuktól, ha ezt ellenünk mondják vagy akarják mondani, mivel mi és közülünk bárki, amíg csak élünk, minden gyalázkodó megjegyzéstől megvédjük magunkat, amint az hozzánk, becsületes emberekhez, felséged hű tanácsadóihoz illik, akik mindig készek vagyunk megállni és meghallgatni, ha azok az urak, vagy bárki, ellenünk akar mondani valamit.

Azután a királyi felség azt kérte, hogy az előbb említett két oldalon álló urak és a többiek vonuljanak félre. Miután ez ügyben a követ úrral is tárgyalt, ugyanazokat az urakat magához hívta és kérte, hogy a lengyel király követ ura, mint olyan ember, aki egyik fél számára sem gyanús, adjon választ a királyi felség nevében, s ő ilyen választ adott: Méltóságos, főtisztelendő, nagyságos urak és kiváló férfiak! A szent |⁹⁰ királyi felség tökéletesen megértette, mit és milyen szavakat tartalmaz Leó és *** urak levele. Azt is megértette ő királyi felsége, hogy uraságaitok mennyire okosan, bölcsen és megfelelően utasították vissza az említett levelet és az abban foglalt kifejezéseket. S hogy uraságaitok semmit sem mulasztottak el megemlíteni, sőt – ha szükség volt rá –, meg is cselekedni mindazt, ami jó hírnevetek megőrzésére és megvédésére szolgál. A királyi felség ugyanis – amennyire beláthatta –, úgy értelmezte azt, hogy uraságaitok, mint jó és hűséges tanácsosai őfelségének, helyesen, hasznosan és megbízhatóan adtak tanácsot a király őfelségének. Ezért a király őfelsége királyi rendeletében kimondja, hogy ha az előbb említettek, Leó és *** urak levelében efféle kifejezések uraságaitok ellen szólnak, bár nem neveznek meg személyeket, soha semmit nem ártottak uraságaitok becsületének és jó hírnevének, s nem is tudnak ártani sem most, sem a jövőben bármikor. Ha pedig ebben az ügyben, még ezen felül, akár uraságaitok, akár azok az urak még többet is akarnának cselekedni, vagy mondani, a szent királyi felség, mint igazságos keresztény fejedelem, egyformán fog kellő igazságot szolgáltatni bárkinek, aki ezt kéri és követeli.

A lengyel király követ ura által adott eme válaszért és nyilatkozatért a fent nevezett urak köszönetet mondtak.

Azután a méltóságos Károly herceg úr a saját és a vele együtt álló említett cseh urak nevében így szólt: Felséges király! Mindenünnen azt az egybehangzó hírt halljuk, mintha felségednek Ausztria felséges főherceg urával a közelmúltban lezajlott összejövetelén azt tanácsoltuk volna felségednek, hogy az említett főherceg úrral kössön királyi felséged olyan megállapodást, hogy a főherceg úrtól vegye át felséged Ausztriát, Stájerországot és Karintiát, viszont adja át őfelségének Sziléziát a hercegségekkel és Morvaországgal együtt. Erre vonatkozóan |⁹¹ érdemben nem lehetett volna tanácsot adnunk felségednek, ezért ez ügyben választ kérünk felségedtől.

A főtisztelendő egri püspök úr válaszolt: A király öfelsége csodálkozik, honnan származnak az efféle koholmányok és mesék, s a királyi felség uraságaitoknak és az összes hallgatónak őszintén megvallja, hogy nemcsak hogy nem tárgyaltak ilyesmikről Őfelségéék maguk között, de öfelsége még csak nem is gondolkodott erről soha. Ezért ezt a hírt nem lehet felfogni másként, mint mesének és koholmányoknak.

*Mindenszentek ünnepe utáni kedden
november 3.*

Mindenszentek ünnepe utáni kedden a cseh urak eltávoztak és visszatértek Csehországba. Ugyanazon a napon a követ úr a felséges király úrral és a királynéval együtt érkezett, velük együtt kilovagolt vadászatra, s ott a Duna szigetén eljuttak néhány vaddisznót, majd éjszakára visszatértek.

*Mindenszentek ünnepe utáni szerdán
november 4.*

Mindenszentek ünnepe utáni szerdán a követ úr, miután meghallgatta a misét, átment a főtisztelendő egri püspök úrhoz, s egy kevés beszélgetés után visszatért szállására, ahol vendégül látott bizonyos urakat, akikkel udvariasan tárgyalt.

*Csütörtökön volt Szent Imrének, Magyarország védőszentjének az ünnepe
november 5.*

Csütörtökön volt Szent Imrének, Magyarország védőszentjének az ünnepe.

*Ugyanezen a napon
november 5.*

Ugyanezen a napon ebéd után a királyi felséghez hívták a követ urat, s ott a királynéval és a királlyal együtt tárgyalást folytattak öfelségéék helyzetének javításáról. Ezen a meglehetősen hosszú tárgyaláson senki sem volt jelen, csak György örgróf⁹² és az egri püspök.

*Szent Márton ünnepe előtti pénteken
november 6.*

Szent Márton ünnepe előtti pénteken a követ urat a királyi felséghez hívták, ahol nyilvános kihallgatáson tárgyaltak a morva ügyről, a Morva örgrófság és Magyarország között véglegesítendő határokról, amidőn a királyi felség időt fog megjelölni, amikor kieszközli a felséges uraktól, a lengyel királytól és Ausztria főhercegétől, küldjék el követeiket, hogy annál könnyebben rendeződjenek az ilyen régi és gyakori bizonytalanságok, s állandóvá válják a határvonal.

*Ugyanazon a napon
november 6.*

Ugyanazon a napon J. Plakmer kegyelmes úr ilyen üzenetet hozott Leó úrtól, amelynek tartalma itt következik:

Lev Zdeniek úr üzenete öfelségének a királynak általam, Wolfart Plaknar által, kelt¹⁰ Pozsonyban Mindenszentek utáni pénteken, stb. XXIII° esztendejében.

Legkegyelmesebb és felséges királyom! Mindenekelőtt azt parancsolta meg nekem Lev Zdeniek úr, hogy ajánljam engedelmes szolgálatomat királyi felségednek, és kívánjak felségednek, mint az úr kegyelmes királyának és az ő urának hosszan tartó egészséget továbbá boldog uralkodást. Azután pedig |⁹³ nyújtsam át megbízó levelemet felségednek stb.

Felséges királyom! Lev Zdeniek úr megbízott engem, hogy hírül jelentsem: az ő ellenségei nagy buzgalommal tárgyaltak felségedről, hogy a vele szemben ellenséges úr felségedre hasson, miközben úgy magyarázták a szolcsányi megbeszélést és egyezményt, mintha az felséged és a korábban Csehországban járt tanácsadói ellen szólna, és mintha ő lett volna az oka annak a megállapodásnak, és amellet mintha emiatt a megállapodás miatt a cseh királyságban háború törhetne ki. Mindezt az uraság nem kis csodálkozással nézi, ki magyarázta vajon így felségednek ezt a megbeszélést és megegyezést. Az úr sohasem gondolt arra, hogy ilyet vagy ehhez hasonlót tegyen, ami felséged ellen való volna, vagy ami miatt háború törhetne ki. Mert hiszen a béke és háború ügye – amíg királyi felséged még ifjúkorát méltóztatott élni –, az ő hatalmában volt, és ő nagy szorgalommal az ország békéjét megőrizte, úgy bizonyos, hogy ez a megegyezés sem olyan értelemben jött létre, hogy általa az országban bármilyen háborúskodások támadjanak. Ennek okából, és hogy az igazság is színre jusson, uram teljes alázattal kéri felségedet, hogy tanácsadói közül valakit a cseh királyságba |⁹⁴ küldeni méltóztatassék, aki ott az ügyet meghallgatná és mérlegelné. Ily módon királyi felséged valóban megismerné, hogy felséged személye, valamint felséged tanácsadói, a hercegek és urak öméltóságai, akik felséged mellett voltak, nincsenek elegendő mértékben tudatában azoknak a jogainknak és kiváltságainknak, amelyeket ez a megegyezés kijelölt, és semmivel sem korlátozott. Továbbá megismerné, hogy ez a megegyezés felséges királyi kegyelmességed hasznára és ennek a mi királyságunknak a szabadságjogai végett köttetett. Ha pedig a felséged által küldött tanácsadó ezt a megegyezést haszontalannak találná, úgy uram azt parancsolta, mondjam meg királyi felségednek, hogy arra a találkozóra barátait is el szeretné vinni, hogy ezt a megegyezést érvénytelenítsék, és elálljanak tőle, illetve hogy abban és más ügyekben felséged akarata szerint cselekedjenek. Ezzel az úr azt parancsolta nekem, hogy kérjem felségedet, azt a cikkelyt vonja vissza, s hogy arra sohasem gondolt, és nem is akart gondolni. Nehogy ebben, vagy bármi másban a felséged ellen való gonosz szándék legyen, olyan, amelyet az urához hűséges alattvalónak tennie nem szabad.

10 Ez a cseh nyelvű levél így szerepel a kéziratban.

Másodszer: a nevezett úr azt parancsolta, jelentsem királyi felségednek, hogy a néhai jó emlékezetű Petr Rozmberg valamilyen gyámsági rendelkezést tett, amely rendelkezés szerint az urat valami szintén megilleti. Ez okból kéri felségedet, hogy az urat és vele együtt az ő barátait, |⁹⁵ akiket ez a rendelkezés érint, állapotukban és jogaikban meghagyni méltóztassék, és őt a jog rendelkezései ellenére máshová ne idézzék meg. Amennyiben valaki ez ellen a rendelkezés ellen felségednél levélben, vagy bármiképpen ellenkezni akarna, kéri az úr királyi felségedet, hogy az ő alázatos kérését és kívánságát állapotában és jogában őrizze meg, és emlékezetében tartva kegyeskedjék meg nem engedni, hogy az ellen bármiféleképpen is eljárjanak. Mert azt is megmondták nekem, királyi felség, miszerint Jindrzych z Rozmbergka úr úgy számolt be felségednek, mintha ezért Petr, az ő nagybátyja az ő birtokát elszakította volna, és neki azt nem javasolta, hogy a szolcsányi megegyezéshez hozzájáruljon, és azt pecsétjével ellássa. Felsőleges királyom, amiről nekem tudomásom van, azt felségednek jelentem. Olyan hírem van, hogy a szóban forgó végrendelet két éve íródott, minthogy abban Lev úr mint legfőbb várgróf szerepel, és ugyanott Jindrich Šwambergk is – aki már korábban meghalt –, említve van, tehát ez az egész megelőzte az említett megegyezést. Ezért mint előbb, úgy most is Lev Zdeniek úr és barátai helyett kérem felségedet, hogy ezt a végrendeletet elismerni, valamint állapotában és jogában meghagyni méltóztassék. Amennyiben valakinek több joga lesz ehhez a birtokhoz, |⁹⁶ senki elől a hozzá vezető út nem záródik el.

Harmadszor: kegyelmes királyom, minthogy felséged írni méltóztatott az úrnak, hogy ő Bécsújhelyre vagy ide Pozsonyba felséged elé járuljon, ezzel kapcsolatban az úr meghagyta nekem, hogy mondjam meg királyi felségednek: ezt a levelet röviddel ezelőtt vette kézhez, és ily rövid idő alatt nem készülhetett fel, hogy felségedhez és saját maga méltóságához méltó módon indulhasson útnak, másképpen pedig nem szívesen kelt volna útra, minthogy ő felséged rokona, és úgyszintén felségedet szolgálja; már csupán azért sem, hogy az ellenségei ne örülhessenek, és nehogy valaki azt mondhassa, íme korábban mint vonult, és most miként (járul a király elébe!). És mert a királyi felség által küldött menlevél, amelyet neki küldeni méltóztatott, nem volt megfelelőképpen kiállítva, ugyanis abban csak az áll, hogy számára mint cseh király menlevelet kiadni méltóztatik, jöllehet az úrnak felséged felszólítására a magyar királyságba kell utaznia. Bár az úr tudja, hogy a cseh kancellária másféleképpen a menlevelet kibocsátani nem tudja, kéri felségedet, hogy számára a magyar kancelláriával is méltóztassék menlevelet kiadatni, amely Szent Fábián és Sebestyén napjáig legyen érvényes, addig tehát, amikor királyi felséged előtt személyesen is meg akar jelenni. Még azt parancsolta nekem, hogy felséged személyes menlevelére nincs szüksége, hacsak nem azok miatt a fenyegetések miatt nem, amelyek hozzá érkeznek. |⁹⁷ Amikor majd felségedhez érkezik, az ő ellenségei és mindenki tudni fogja, valamint felséged is megtudja, hogy szükség van-e a személyes menlevelre. Mert felségeden kívül más reménysége nincsen, ugyanis királyi felséged keresztény király és legigazságosabb úr mindenik közül, továbbá mert felséged által minden igazságosság feléled.

Ezt a három artikulust parancsolta meg nekem, hogy felségednek jelentsem, és ezeket teljes alázattal ajánlom felséged kegyelmes és igazságos megfonto-

lására. Kérem felségedet mint a legkegyelmesebb urat, hogy kegyelmesen válaszoljon ezekre az artikulusokra.¹¹

Leó úrnak erre az üzenetére a királyi felség nevében a főtisztelendő egri püspök úr válaszolt: A szent királyi felség elég világosan megértette az üzeneteket, de mivel azok a dolgok, amelyekről említést tettetek, igen nagy fontosságúak és őfelsége azokat huzamosabb ideig fontolgatja magában, s egyrészt a felséges lengyel király úr tekintetes és nagyságos követ urával, mint igen kedves atyja képviselőjével, másrészt a többi tanácsos urakkal együtt alaposan megtárgyalja mindazt, ami erre az ügyre vonatkozik, s végül a megfelelő időben őfelsége választ fog adni nektek.

*Szent Márton napja előtti szombaton
november 7.*

|⁹⁸ Szent Márton napja előtti szombaton néhány elküldött tanácsos úr megérkezett a követ úr szállására, sokan pedig hívatlanul jöttek, és így nem akartak végleges érvénnyel tárgyalni a moldvai ügyről, hanem máskorra halasztották, mivel ugyanazon a napon a moldvai vajda követe is megérkezett, akitől meg akarták tudni, milyen megbízással jött.

*Szent Márton napja előtti vasárnapon
november 8.*

Szent Márton napja előtti vasárnapon a követ úr ünnepélyes nagy vendéges rendezett, amelyen jelen volt a két méltóságos brandenburgi örgróf úr, az erdélyi vajda, három püspök: az egri, a veszprémi és a győri, Wolfgang Pescink, Érdeki János gróf, Thurzó Elek gróf, Fluk János, Andrzik Slik, Sárkány Ambrus, Tarczy Miklós, Trepka András a király és J. Phol Och a királyné udvarmesterei. A lakoma az éjszaka első órájáig tartott.

*Szent Márton napja előtti hétfőn
november 9.*

Hétfőn, mind a püspök, mind a káptalan nevében érkezett urak *** részletes és udvarias jelentést tettek arról, hogy Pozsony városában és szerte a pozsonyi püspökségben e város példájára a lutheránus szekta annyira elterjedt és folyamatosan terjed, hogy nemcsak a szent hitvallást akarják kiirtani, hanem azokat is, akik azt vallani merészlik, és nem a római szent hit, hanem a lutheránus szekta tanítását követik egészen, felséged megkérdezése nélkül. És bár szent felséged tiltó levelet küldött nekik, hogy térjenek észhez az efféle tévelygésekből, ők még inkább rohannak a tilosba, és felséged utasításait semmibe veszik.

|⁹⁹ Tiltakoztak amiatt, hogy a püspök urat a káptalanjával együtt – amikor ott van és volt –, már több ízben megtámadták és mostanáig zaklatták. Ezért alázatosan kéri felségedet, méltóztassék végre a szent hit segítségére kelni, s értse meg teljességgel, hogy ha kiirtják majd a hitet, megkísérlik felséged tekintélyét is aláásni. Ennek már vannak csírái, hiszen a felséged levelében foglaltaknak egyál-

11 A cseh nyelvű levelet fordította: Szarka László.

talán nem engedelmeskednek, ezért felséged tanácsosaival együtt gondoskodjék végre arról, hogy ne csak szavakkal, hanem más módon is járjon el az ily makacs emberek ellen.

A nagyságos követ úr sok mindent mondott felséges királya nevében. Rámutatott arra, hogy országaiban javaiknak és életük elvesztésének terhe mellett fékezte meg alattvalóit, és minden mást megkísérelt, ha egyesek szándékait megérezte. Hozzátette, hogy a felséges magyar király úr egyik őse jobban térített, mint egy apostol, hiszen az egész Litvániát megtérítette, ahol három püspökséget alapított és sok jeles dolgot áldozott a szent hitnek.¹² Hozzátette, hogy Zsigmond császár cseh királyként kezdettől fogva sok szektának hagyta, hogy gyökeret verjenek Csehországban, amelyek annyira megnöttek, hogy midőn másként már nem tudta kiirtani őket, karddal akarta ezt megtenni, de csúnyán alulmaradt, és igen sok alattvalóját és báróját veszítette el abban a harcban. Még több ilyesmit mondott és kért ez ügyben.

A magyar urak is ugyanilyen értelemben szóltak, hogy ezekről a dolgokról sürgősen gondoskodni kell, mivel nagy veszedelem fenyegeti ezeket az országokat és a szent keresztény hitet.

¹⁰⁰ Végül másnapra halasztották ezt a dolgot azzal, hogy hívják meg az apostoli követet is, György örgróf úr azonban azt tanácsolta, hogy maradjon függőben ez az ügy a következő zsinatig, mivel másként nem lehet rendezni.

*Kedden, Szent Márton vigíliáján
november 10.*

Kedden, Szent Márton vigíliáján a követ úr és az apostoli legátus úr a királyi felséghez jöttek, és hosszasan tárgyaltak erről a fentebb leírt ügyről, miután a királyi felség meghívta és bevonta a tanácskozásba az egri püspök urat, a kancellárt.

Végül odahívták a tanácsosokat, s akkor az apostoli követ beszédet intézett a királyi felséghez. Tudniillik jártak nála a pozsonyi kanonokok a pozsonyi káptalan és püspök úr nevében jelentve a nagy csapást, hogy a lutheránus tévelygés elnyomja és leigazza a szent hitet, úgyhogy azok élete és javai is veszélyben forognak, akik nem akarják követni a lutheri tévtanokat. Még egyebeket is hozzatott. Felséges király, azért mondta Dávid próféta: „fejedelmekké teszed országok felett. Nevedet hirdetni fogják”,¹³ Uram. Felséges király, tehát azért tett téged az Úristen az országok fejedelmévé, hogy emlékezzél meg az ő nevééről. Mondja is a felség mindennapi imájában: szenteltessék meg a te neved. Az Úristen azt akarja, hogy szenteltessék meg az ő neve, ne gyaláztassék ama lutheránus tévelygések által. Több mást is mondott, végül pedig ezt tette hozzá: Amit csak tudok, kötelességem szerint megteszem, sőt kész vagyok az életemet is adni a szent hit megőrzéséért. Ezzel a dolgot máskorra halasztották.

12 Anjou Hedvigről, Nagy Lajos lányáról van szó, 1384–1399 között Lengyelország királynője, és aki megtérítette a pogány Litvániát.

13 *Utalás a Szentírára: Zsoltárok könyve, 45,17-18.* Atyáid helyett fiad születnek, / fejedelmekké teszed őket országok felett. / Nevedet hirdetni fogom nemzedékről nemzedékre, / így a népek mindörökre magasztalnak téged. (*Biblia Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás. Szent István Társulat. Budapest 1976. p. 638.*)

*Szerdán, Szent Márton ünnepének napján
november 11.*

|¹⁰¹ Szerdán, Szent Márton ünnepének napján Magyarország felséges királya és királynéja a Szent Márton plébániatemplomban voltak, velük együtt hallgatta az ünnepi misét a követ úr, és a mise végeztével az apostoli követ áldást adott.

*Ugyanazon a napon
november 11.*

Ugyanazon a napon a követ úr asztalánál látta vendégül a velencei követ urakat: az egyik öt éve volt a magyar király udvarában és másnap távozik, a másik pedig az ő helyén marad a magyar király udvarában, amíg a velenceiek kiválóbbat nem küldenek.

*Ugyanazon a napon
november 11.*

Ugyanazon a napon az erdélyi vajda érkezett vendégségbe a követ úr házába, akivel egyedül tárgyalt egészen estig különböző dolgokról.

*Csütörtökön, Szent Márton ünnepe utáni napon
november 12.*

Csütörtökön, Szent Márton ünnepe utáni napon a királyi felség a követ úrral, a tanácsos urakkal és néhány főnemes úrral, a pénzről tárgyalt: hogy tudniillik a királyné öfelsége a körmöci kamarában pénzt akar veretni, s hogy ezt a királyi felség nem veretheti, hanem maga a felséges királyné, akit abban a kamarában a teljes jog megillet. Sőt, ha ellenkezőleg történék, ez csak a királynéi felség jogainak és tekintélyének csökkenésével történhetnék. A felséges királyné ezeket terjesztette elő a királyi felségnek és tanácsosainak kancellárja, a főtisztelendő győri püspök úr által. Hozzátette azt is, hogy nem szívesen hallotta, s nem tudja jószívvvel fogadni, amit az urak, az ország kincstárnoka, Thurzó Elek körmöci gróffal együtt a királynéi felség megkérdezése nélkül intéztek. Mindezeket a királyi felség nevében az említett tanácskozáson megismételte a főtisztelendő egri püspök úr, |¹⁰² az ország kancellárja.

A követ úr és a tanácsos urak által előterjesztett dolgokkal kapcsolatban kívánságok hangzottak el, amelyek szinte egyetlen dologra irányultak. A nemesi rendből valók is ugyanazt az óhajt nyilvánították ki: hogy Magyarországon mindig a királyi felség verette a pénzeket, és ezt sohasem engedélyezték Magyarország királynéinak. Sőt, ha ezt akarná is a királyi felség, sehogyan sem tehetné meg törvényesen Magyarország egész nemességének különleges hozzájárulása nélkül. Ezért van az, hogy egyetlen kincstárnok felügyeli az egész országban az új pénz verését. Ezzel Thurzó úr, aki nagy igyekezetével szolgált ebben a hivatalban a királyi felségnek, öfelsége érdekében egyetértett, de *** kívánságára és kéréseikre.

*Szent Márton püspök ünnepe utáni napon
november 13.*

Szent Márton püspök ünnepe utáni napon, november 12-én, pénteken,¹⁴ a királyi felség hívatta a követ urat, amikor a főtisztelendő egri püspök úr a moldvai ügynek minél gyorsabban, sőt azonnali megtárgyalását javasolta, a vajda úrnak Erdélybe küldése miatt. Azt is mondta, hogy az a dolog nagyon fontos, mert másként értesült a menekült bojároktól és másként a moldvai vajda követétől, aki a Márton-nap előtti szombatn érkezett ide.

A menekült bojárok ostromozták a vajdát a szokásai miatt, átkozzák kegyetlenségét, és hogy sem ígéretet, sem esküt egyáltalán nem tart meg. Ezért és más nagy gonosztettei miatt vált népszerűtlenné valamennyi alattvalója előtt.

Maga a követ pedig azt jelenti, hogy a vajda senkit sem fejeztetett le |¹⁰³ sajátkezüleg, nem zsarnokoskodott a méltányosság ellenében, bár Herburát gonoszsága és embertelensége miatt, amit ellene követett el fiával együtt, ugyanis igen méltatlanul bántak vele, méltán fejeztette le. Ezt hallva Sarpa bűnösként elmenekült. Amíg ők a földön voltak, minden befolyás az övék volt, a vajda semmit sem tudott tenni a beleegyezésük nélkül. Az egyiket lefejezte, a másik elmenekült, a néma fejedelemből ékesszóló lett, aki aztán mindent bölcsen kezdett intézni, jövedelmeit behajtotta, mindent saját tekintélye alapján rendezett el. Valamennyi alattvalója szemében kedvessé vált, úgyhogy igen forrón szeretik őt. Csökkentette az adókat, a szolgálat fáradalmait, leszállította a só árát. Herbura a vajda jövedelmeiből minden kerületben sok birtokot vásárolt nagy összegekért, amelyeket a saját maga és fiai nevére íratott. Amikor ezret adott a javakért, kétezret írt, amikor háromszázat, akkor hatszázat írt; ha valamikor arra kényszerülne, hogy az erőszakkal eladott javakat visszaadja a nemeseknek, legalább a tőke összegéhez hasonló összeget kapja mintegy kamatként. A mostani vajda úr pedig mindenkinek elengedi az említett uzorakamatokat, azaz a teljes összeg felét, és a nemesekre bízta a kizárólagos döntést, hogy aki csak meg akarta adni az összeg felét, nyerve vissza a javait, amelyeket Herbura megvásárolt. Sok más javadalmat adott és ad napról-napra alattvalóinak, s ezáltal megnövelte azoknak iránta való szeretetét.

Kipuhatoltam a vajda hírnökétől, hogy maga a vajda nem ellenezné, hogy minden menekült bojár biztonságban visszatérjen a földre, és birtokba vegyék a javaikat, s ha neki nem hinnének, vannak püspökei és néhány bojárja, akik a vajdáért |¹⁰⁴ kezességet vállalnak, hogy ezeket a menekülteket kegyeibe fogadja, életük és javaik biztosítva lesznek, kivéve Sarpát, Karabieczet és a Nagy Lagofet, akiket semmiképp sem akar országa földjén tartani.

Midőn pedig őfelsége semmi biztosat nem tud a moldvai vajda úr egynémely törvénytelen eljárásáról, mivel két egymásnak ellentmondó csoport van: a menekült bojárok minden rosszat mondanak róla, a követe viszont mentegeti, azért ebben a nagy ellentmondásosságban a királyi felség úgy véli, hogy két pontról kell tárgyalni. Különbösen amíg a királyi felség nincs biztonságban országaival együtt, sőt, nagy veszélyeknek van kitéve, hogy amikor egyik háborúval van elfoglalva, bele ne sodródjék egy másikba. Úgy gondolja, nem méltó a két királyi felséghez az

14 Eltévesztette a dátumot, helyesen november 13.

sem, hogy Lengyelország felséges király urával együtt harcoljanak alattvalójuk ellen, mégis meg kell fontolnunk ezt a dolgot: kell-e háborút indítaniok ama moldvai vajda elkergetése és egy másiknak a beiktatása miatt, vagy talán jobb, ha elsimítják a dolgot, a vajda pedig egyezsége jut elmenekült alattvalóival. A vajda követe pedig reméli, hogy ez könnyen megtörténik.

Azt is megemlésttem – mondta – a követnek, miért vezette a vajda a törököket a felséges lengyel király úr birtokaira. Ő azt válaszolta, hogy a vajda úr nem tudta, nem is gondolta, hogy a törököknek Lengyelország területére be kellett lépniük, és midőn visszatérés közben az ő szándéka ellenére az ő földjére léptek, el akarta űzni a törököket, mivel károkat is okoztak alattvalóinak. Ama menekült bojárok azonban nem engedték, hogy a vajda úr ezt megtegye, azt állítván, hogy ezzel a törököt maguk ellen ingerelné.

Miután ezeket előterjesztették és |¹⁰⁵ fölkértek arra, hogy ezekről mondjam el a véleményemet, javasoltam, hogy előbb Magyarország tanácsos urai mondják el a sajtájukat, akik ezt az ügyet már többször megtárgyalták és megfontolták. Ennek meghallgatása után azt is elmondom, mi felséged szándéka.

Megismételte azt is, amit a főtisztelendő esztergomi érsek úr Gerendi által őfelségének jelzett, hogy előbb minden módon meg kell kísérelni a vajdának a bojárokkal való megegyezését, továbbá minden egyéb orvosságot meg kell keresni és ki kell próbálni, mielőtt oda jutnának, hogy az említett zsarnok ellen háborút indítsanak, mivel a vajda mindenképpen azt fogja kívánni, hogy inkább a török tekintélye és hatalma által létezzék, mintsem ezek a felségek letegyék és rútul ki-dobják őt.

Midőn a kívánságaikat elmondták, mindenki arra a véleményre jutott, hogy az erdélyi vajda urat tüstént küldjék ki és mindenképpen próbálja meg, hogy a moldvai vajda engesztelje ki a felséges lengyel király urat azokért a jogtalanságokért, amelyekkel őfelségét megsértette. S hogy a menekült bojárokat összehozza és egyesülésre bírja és kutassa ki, úgy van-e, ahogyan a hírvívő mondja a vajdáról s az azon a földön fejedelem jó rendről, vagy pedig ahogyan a bojárok jelentik. Végül, hogy a felség semmit se tegyen, amíg mindezekről nem tájékoztatja az erdélyi vajda úr, nehogy akkor akarjunk háborúval támadni, amikor már sor került a tárgyalásra és a megegyezésre. Továbbá mind Magyarország, mind Lengyelország felséges királya küldje el követeit.

Végül a követ úr így szól: szent királyi felségeitek tudják, mekkora védelmet jelent Moldva földje felségeitek országai számára, sőt a keresztény világ legnagyobb részének is. Előre sejtve a vajda zsarnokságát elküldte jeles követeit a vajdához üdvös tanácsaival, a felségednek a moldvai vajdával kötött |¹⁰⁶ írásos szerződéseire hivatkozva, amelyeket Magyarország tanácsos urai előtt megmutatott, el akarván téríteni őt az ily nagy zsarnokságtól, s hogy ne mérsárolja le és ne űzze el a tanácsosait és bojárjait, akiknek tehetsége, ereje és tanácsa folytán az ő földje megmenekült a sok pogány veszedelemtől. A helyes magatartás más üdvös tanácsait is a lelkére kötötte, de ő nem engedelmeskedett felséged ilyen üdvös intelmeinek és kívánságainak, sőt a követet is visszatartotta a nemzetközi jog és akarat ellenére, ami sosem történt meg a királyi felség és más fejedelmek követeivel, sem az orosz, török, tatár vagy bármely más fejedelem esetében. Mi több, minden várakozás ellenére ő maga vezette a törököket titkon a lengyel király földjeire. Vezetőket és felderítőket adott

nekik segédcsoportokkal együtt, a zsákmánnyal visszatérőket igen barátságosan fogadta és megosztotta velük a zsákmányon.

Bár felséged önmaga és alattvalói nagy megterhelése nélkül meg tudta volna bosszulni rajta ezt a jogtalanságot – erre Moldva alattvalói és tanácsosai levéllel és követek útján hívták –, sőt felséged a moldvai ügyek eme zavara idején is birtokolni tudta Choczim várát, amelyet felséged kamenyeci kapitánya önként felkínált. Mivel azonban a szent felséged mindig többre értékeli azokat a dolgokat és nagyobb gondot fordít azokra, amik mindkét felség országainak, továbbá a keresztény egyházak üdvére tartoznak, mint a magánügyeire, s felséged semmi mást nem kíván, csak azt, hogy olyan vajdája legyen annak a földnek, aki tudja kormányozni és a töröktől meg tudja védeni, valamint felségtek országaihoz hűséges, nem olyan, mint emez, aki egyre nyilvánvalóbban összeesküvő, és inkább akar tetszeni a töröknek, mint felségeiteknek.

¶¹⁰⁷ Hozzátette azt is, hogy két baj közül a kisebbet kell választani.¹⁵ Nagyobb rossznak mondtam, ha annyi és oly kiváló menekült moldvai – akiknek a tehetsége, tekintélye és segítsége annyi pogány ellenségtől oltalmazta azt a földet –, megadja magát a töröknek s az ő segítségét könnyen kieszközli, hogy a véleményük alapján olyan valakit tegyen moldvai vajdává, aki örök ellensége lesz felségtek országainak. Ha a mostani vajdát elűznék és élve kijutna arról a földről, őt, mint tapasztalatlan ifjút, senki nem fogja követni, senki sem fog melléállni. Ama előkelőket és főbojárakat viszont, akiknek a bátorsága és igyekezete a jó hadviselésben ismeretes, sokan fogják követni és sokan fognak melléjük állni.

Hivatkoztam Dacia¹⁶ királyának jó példájára, aki bár felnőtt és hadügyekben jártas király, továbbá a leghatalmasabb fejedelmek a vérrokonai, mint a császár és a magyar király öfelsege, mégis mindenki elhagyta őt zsarnoksága miatt, amit övéivel szemben mutatott. Ezt az újat viszont mindenki szereti, s ama zsarnokkal szemben érte készük életüket és minden vagyonukat kockára tenni.

Azt is elmondtam öfelsegének és tanácsosainak, hogy figyeljenek oda eme ifjú rosszindulatára, aki három előkelő emberét: Sarpát, Karabieczet és Lagofetet megveti, és semmiképpen sem akarja őket visszafogadni, mivel tudja, hogy ők felségeitek és a keresztény ügyet támogatják.

Azt is elmondtam, hogy szent felséged sohasem viselt egyetlen fejedelem ellen sem támadó háborút, hanem csak védekező, vagy megtorló háborút, mert akkor is, amikor felséged sikeres háborút viselt István moldvai vajda ellen, a mostani vajda apja ellen, könnyen elűzhette volna őt a földjéről, s ezt a földet könnyen legigázhatta volna, mivel szinte valamennyi előkelő tanácsosát fogságba ejtette. De tartózkodott ettől, sőt ¶¹⁰⁸ azt parancsolta, hogy azon a földön mindent enyhébben intézzenek azért, hogy az a föld megőriztessék, mint ezeknek az országoknak a pogányoktól való védőpajzsa. Továbbá, hogy felséged semmit sem kíván jobban, semmit sem tanácsol inkább, semmiről sem gondoskodik buzgóbban, mint arról, hogy az a föld egy jó vajda uralma alatt virágozzék, aki meg is tudja azt

15 Vö. *Thomas Kempis: Imitatio Christi* 3,12,6. „Két baj közül mindig a kisebbet kell választani.”
Kempis Tamás: Krisztus követése. Pázmány Péter után átdolgozta Zsíros Ferenc. Budapest 1936. p. 147.

16 Dánia

a földet a törököktől védeni. Felséged, valahányszor szükségesnek tartotta, mindig megsegítette őt mind a törökök, mind a tatárok ellen.

Nem mulasztottam el azt is hozzátenni, hogy nem tudom, vajon királyi felséged méltóztatik-e ehhez az oly kevély emberhez küldöttséget meneszteni – a közte és menekült bojárjai között létrehozandó egyetértés érdekében –, mivel immár felséged eleget tett a szövetségnek, valamint a vajdával kölcsönösen létrehozott és általam nekik megmutatott írásnak. Elküldte ugyanis hozzá oly kiváló követeit, akik által – mint leírtam –, közölte vele oly igen üdvös tanácsait és közbenjárt a menekültek érdekében.

Azt is mondtam, hogy itt egy országnak a megmentése, vagy – Isten ments! – elvesztése forog kockán, továbbá állítom, hogy ezeknek az országoknak a közös védelme is kockán forog, ezért hát maradjanak emlékezetben a tanácsok, ahogyan azokat ki-ki adja.

Csodálkozásomnak adtam hangot, hogy ez a királyi felség inkább akar hinni ama zsarnok hírvivőjének, aki mindent elmond urának dicséretére és hasznára, mint Gáspár úrnak, a saját követének, és a főtisztelendő kamenyeci püspök úr írásainak és szavainak, aki saját szemével látta a zsarnok valamennyi mesterkedését és igyekezetét, a pogányokkal való kapcsolatait, a felségek elleni összeesküvéseit és egyebeket, sőt még a kedvében is járt. Hozzátettem, lehetetlen dolog, hogy azok a menekült bojárrok, akik derék és elég bölcs férfiak, egy ilyen zsarnokra akarnák bízni az életüket.

Sok más dolgot mondtam és tanácsoltam egyrészt példákkal, másrészt érvekkel úgy, hogy ha mindazt le kellene írnom, amiket mondtam, könyvvé nőne a levél, mégis isteni segítséggel törekszem arra, hogy amilyen gyorsan csak tudok, |¹⁰⁹ kikerüljek ebből a régi járhatatlan labirintusból, mindezeket visszatérszemkor jelenteni fogom az én szent felséges uramnak.

Így hát ezekből a tárgyalásokból semmi más nem születhetett meg, mint az, hogy a királyi felség mindenki kívánságát követte, hogy semmit sem kísérel meg és semmit sem tesz a moldvai vajda ellen, hanem megígérték, hogy azonnal elküldik az erdélyi vajda urat Erdélybe, hogy ő a királyi felség megbízottja révén, akit erre vele oda küldenek, először oda hasson, hogy a moldvai vajda keresse és találja meg – ahogy csak tudja –, felségeddel a jó kapcsolatot. Ezután kutassa fel minden irányból azokat a módokat, amelyek segítségével az összes menekült moldvait – akik vagy itt, vagy felséged országaiban tartózkodnak –, vajdájukkal való megegyezéshez és biztonsághoz lehet visszavezetni. Bármit cselekszik, vagy sejt ő ebben az ügyben, azt a királyi felségnek köteles jelenteni, az pedig megígéri, hogy semmit sem tesz felséged tanácsa és tekintélye nélkül, és megígérte, hogy felségedet minden dologról nyomban tájékoztatja.

*Szent Márton ünnepe utáni szombaton
november 14.*

Szent Márton ünnepe utáni szombaton. Végül tegnap a nap utolsó órájában eléggé szűk körű tanácskozásra hívták Moldva bojárjait. Ők a maguk és a többi menekült nevében beszéltek itt a saját helyzetükről és annak a földnek az állapotáról, továbbá arról, hogy az itteni emberek által megvetve és reményt veszítve, bizonyosan eltávoztak volna, ha az én bőkezűségem, vigasztalásom és igyekezetem

eddig a napig itt nem tartotta volna őket. A főtisztelendő egri püspök úr ilyen választ adott nekik.

A szent királyi felség nagy nemtetszéssel hallotta a ti moldvai vajdátok |¹¹⁰ kegyetlenségét, aki erőszakosabbá válva a föld több jeles személyét lefejeztette, másokat menekülésre készített és száműzött. Ezzel az elbizakodottságával azt az országot nagy veszedelmeknek tette ki. Ezért a szent királyi felsége a felséges lengyel király úrral – nemcsak mint nagybátyjával, hanem mint igen kedves atyjával – együtt, nem akarja tovább figyelmen kívül hagyni a ti panaszaitokat és valamennyi, arról a földről menekült és száműzött panaszait. Őfelségéék nagyon szánakoznak a száműzetések miatt, s már nem akarják tűrni, hogy eme gögös ember miatt az a föld elnéptelenedjék és meggyengüljön, sőt, őfelségéék törekedni és minden tekintetben gondoskodni fognak arról, hogy ti és az összes menekültek ne tőrjék tovább a száműzetést, hanem ezáltal országotok helyzete megjavuljon s abban meg is őriztessék. Őfelségéék ebben együtt fognak szorgoskodni.

Térjetekek vissza Lagofet úrhoz és a többi társatokhoz, mondjátok el nekik, hogy a szent királyi felség rövidesen elküldi a tekintetes és nagyságos erdélyi vajda urat Erdély ama részeibe, hogy ott mind veletek, mind a többi társatokkal találkozzék és tanácskozzék, továbbá hogy serényen keresse meg, hogyan lehet azt a zűrzavart megszüntetni és rendet teremteni, amint ezt ő maga veletek hamarosan találkozáskor és őfelsége által informálva bővebben el fogja mondani. Ti pedig legyetek jóindulatúak társaitokkal, mivel ezek a királyi felségek, akik vérség és országok tekintetében a legszorosabb kapcsolatban vannak egymással, titeket és azt a földet mint közös véderőpajzsukat nem hagyják el, sőt segítik majd és királyi kegyükkel halmozzák el. Életetek és rangotok megőrzése érdekében őfelsége már meg is bizott minket valamennyi szükséges dologgal.

Felsőleges király! Ez a moldvai ügy mindmáig nem tudott megoldódni, mivel az összes tényező ismeretének hiányában visszariadnak, másképp nem látnak dologhoz, csak ha előbb tárgyalásokkal kísérleteznek, s aztán megígérik, hogy mindent felséged tanácsára és tekintélye szerint tesznek.

|¹¹¹ Míg a porosz ügyben a nagyságos követ úr bölcsen és megfontoltan tárgyalt ez elmúlt napokban, a királyi felség a tanácsos urakkal úgy határozott, hogy levelet ír a porosz nagymester úrnak; annak a tartalma következőképpen:

Lajos, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya a főtisztelendő és méltóságos Albert fejedelem úrnak, a poroszországi Német lovagrend nagymesterének, brandenburgi, stetini örgrófnak; Pomeránia, a kassubok és szlávok hercegének, nürnbergi várgrófnak, Rügen fejedelmének, igen kedves vérrokonunknak és hozzátartozóinknak üdvözetét küldi és szerencsét kíván.

Ha méltóságos uraságod egyéb elfoglaltságai mellett részt tudott volna venni összejövételünkön, amelyet felséges testvérünkkel, Ferdinánd főherceggel az elmúlt október hónapban tartottunk, nem kételkedünk abban, hogy minden nézeteltérés, amely felséges nagybátyánk, Lengyelország királya és méltóságos uraságod között van, Isten segítségével talán örökre rendeződhetett vagy megszünhethetett volna.

Nagybátyánk ugyanis igen súlyos okok és országainak komoly ügyei miatt nem tudott jelen lenni, de őfelsége elküldte – a mi és az említett felséges főherceg

úr nyomatékos kérésére mind ezekben, mind pedig más dolgokban teljhatalommal felruházva –, az igen bölcs és nagy tekintélyű férfiút, a tekintetes és nagyságos Krzysztof Szydłowiecki urat, krakkói palatínust és főkapitányt, és Lengyelország királyának főkancellárját. Jelen volt a Szent Sixtus főtisztelendő bíboros ura, az Apostoli Szék követe, aki ezt a porosz ügyet nem kisebb gonddal és kívánsággal óhajtotta felkarolni, mint ha csakis ennek az egy ügynek a megtárgyalására és elrendezésére küldte volna az Apostoli Szék. Mi is felséges testvérünkkel és főherceg urunkkal oly nagyon óhajtjuk ezt a békét, |¹¹² hogy annak kieszközlésére és megerősítésére minden buzgalmunkat, munkánkat, tanácsunkat és szorgalmunkat a legszívesebben és a legodaadóbban felajánlottuk volna, de méltóságos uraságod – azon okoknál fogva, amelyeket részben leveléből, részben a méltóságos György úrtól, brandenburgi örgróftól, fivéréből, a mi rokonunktól megtudtunk –, nem jöhetett el az említett találkozóra. Hogy ne adjunk okot, vagy alkalmat bárminemű viszálykodásra, vagy háborúra, amit a felséges lengyel király és méltóságos uraságod között a keresztény egyház legnagyobb és legnyilvánvalóbb kára nélkül sehogyan sem lehet vállalni, sem viselni, különösen ezekben az időkben nem, mi és a felséges főherceg úr úgy határoztunk, hogy egy más időpontot kell megállapítani, amikor felséges nagybátyánkkal együtt el tudnánk jönni. Mert ha ezek a felséges urak, Lengyelország királya, Ausztria főhercege és a porosz ügyben kijelölt többi döntőbíró valamilyen véletlentől akadályoztatva nem tudnának jelen lenni, mihelyt tőlük megtudjuk, hogy kiváló követeket teljhatalommal és megbízatásokkal hozzánk küldik, arra az időre és helyre, ahol ezt a majdani összejövetelünket meg kell tartani, továbbá mihelyt megtudjuk igen kedves nagybátyánk, a felséges lengyel király szándékát és elhatározását, méltóságos uraságodat azonnal értesíteni fogjuk. S arra buzdítjuk, hogy gondolkodjék időközben rendjével együtt a legtisztességesebb békefeltételekről, s legyen oly készséges és jó szándékú, amilyennek ama béke létrehozása és szilárddá tétele végett lennie kell.

Jó egészséget és boldog életet kívánunk méltóságos uraságodnak.

*Szent Márton püspök ünnepén
november 11.*

Kelt Pozsonyban, az Úr 1523. évében, Szent Márton püspök ünnepén.

*Szent Erzsébet ünnepe előtti vasárnapon
november 16.*

|¹¹³ Szent Erzsébet ünnepe előtti vasárnapon esküvő volt a királyi felségnél az esti órákban, ahol előbb kopjatorést rendeztek, azután történt a házasságkötés, és a követ úr ott vacsorázott, táncolt egészen az éjszaka közepéig.

*Szent Erzsébet ünnepe előtti hétfőn
november 16.*

Szent Erzsébet ünnepe előtti hétfőn a király és a királyné reggel kilovagoltak, majd visszatérve a plébániatemplomhoz vezették az ifjú asszonyt, ahol misét hallgattak, ennek végeztével pedig a követ úr ott maradt ebédre, és az egész napot lakomázással és vendégszolgálatokkal töltötte.

*Ugyanazon a napon
november 16.*

Ugyanazon a napon választ adtak Szirczinski János úrnak, akit meghívtak ugyan, de fel volt mentve a megjelenési kötelezettség alól. A választ Korlátkövi Péter úr adta meg, mivel a főudvarmester úr nem jelent meg.

*Ugyanazon a napon
november 16.*

Ugyanazon a napon a főtisztelendő p³ocki püspök úr ügyében a követ úr hosszas fejtegetése során oly nagy figyelmet fordított Lengyelország jogainak megőrzésére, amelyet csak tudott. Maga a bíboros úr pedig, mint bölcs és ékes-szólo férfiú, így válaszolt nekem: Miután a p³ocki püspökség megürült Rómában a szentatya az azóta elhunyt Adorján pápa nyilvános konzisztóriumon azonnal a brandenburgi örgrófok egyikének adta a püspökséget, és ugyanott, ugyanabban a püspökségben 1 000 aranyforintot tartott fenn számomra költségeim fedezésére, noha azt sem nem tudtam, sem nem kértem. Az a szokás tudniillik, hogy a nyilvános konzisztóriumon senki sem szólalhat fel nyilvánosan a pápa nyilatkozata ellen. Én így szoltam a hozzám legközelebb levő bíboroshoz: A pápa nem cselekedett helyesen, hogy ezt a püspökséget az Isten egyházáért szakadatlanul küzdő felséges lengyel király úr ellenségének adta. A mi pápa urunk ezzel egyetértést kíván létrehozni a küzdő felek között, de |¹¹⁴ valójában alapot ad a háborúra.

Később, mivel az ellátás megszüntetését sürgették, azt mondtam öszentségének, tárja fel előttem a szándékát, mit akar cselekedni, öszentsége így válaszolt: Ti legátusként elmentek azokba az országokba, s ott tapasztalatot fogtok szerezni az igazatokról, mi azt akarjuk, hogy amit odaadtunk, érvényben maradjon.

Ezután így szolt a legátus: A lengyel király úr szent felsége ugyan többet érdemelt az Úristentől és valamennyi hívő embertől, sőt a hitetlenektől is, mert az összes keresztény király között a legbölcsebb, és tudja, hogy mi bíborosok nem egyetlen egyháznak, hanem az egész egyetemes egyháznak viseljük gondját, ezért bizony méltányos, hogy valamennyi egyház támogasson minket, mindegyik egy kicsit, nem pazarlóan, hanem szükség szerint. Én tehát egy szegény bíboros vagyok, mégis vigyázok a méltóságomra, ahogy tudok, csak mintegy 1 600 forintom van. Ő királyi felsége, aki a legbölcsebb és mindenki ítélete szerint a legigazságosabb, állapítsa meg, elége ez a jövedelem rangom megőrzéséhez, s ő maga tegye azt a saját igazságérzete és becsülete szerint, amit akar. Én az Úristenre, valamint az oly jó és bölcs király úr ítéletére bízom azt. Az ő erényére bízom a magam igazságát és szegénységét.

Ezek voltak a bíboros szavai, de én tudom, hogy nélkülöz és azt akarja, hogy legyen valamije, mégis azon igyekszem, hogy a küldetésemmel kapcsolatos igazi szándékát megismerjem.

*Szent Erzsébet ünnepe előtti kedden
november 17.*

Szent Erzsébet ünnepe előtti kedden reggel hívták a követ urat a királyi felséghez, ahol hosszan tárgyaltak a pénzügyről. Tudniillik, a felséges királyné asszony nem akarta |¹¹⁵ átengedni a körmöci kamarában folyó pénzverést az

ország kincstárnokának az ő külön beleegyezése nélkül. Hangoztatta, hogy ezáltal az ő tekintélye és haszna csökkenne, főként azért, mert más korábbi királynék is rendelkeztek ezzel, és ő nem akarja a jövőben magyar királynékat megfosztani ettől a joggól. Magyarország tanácsos urai tiltakoztak és ellentmondtak, hogy a pénzverés senki máséhoz nem tartozik, csak a királyi felséghez, aki országában ott verethet pénzt, ahol akar. Továbbá ennek a könnyű pénznek a verését is nehezen engedték meg a királyi felségnek, mivel ez káros az országra ama régi pénzt tekintve, amely nehéz és súlyos volt, több ezüstöt tartalmazott, mint más országok pénzei, ezért kivitték az országból s más országok hasznára beolvasztották. Ezek és más okok miatt vezették be a könnyű pénzt, kizárólag az ország érdekében.

S mivel magával a pénzzel kapcsolatban nagy volt a nézetkülönbség, a követ úr a királyi felség kívánságára többször ment a királynéhoz, és a királynétól a királyi felséghez, valamint a tanácsosokhoz, és így a király, a tanácsosok s a királyné között ismételt szolgálataival közvetítő volt.

A királynéi felség ezeket és egyéb, az ügyben tett javaslatokat és fejtegetéseket hallva másnapig fontolóra vette a dolgot, hogy alaposabban átgondolt választ adhasson ezekre.

*Ugyanazon a napon
november 17.*

Ugyanazon a napon délelőtt a Antonio de Conti padovai nagyságos gróf úr, a császári felség követe kihallgatáson vett részt és átnyújtotta Ausztria főhercegének, a felséges Ferdinánd úrnak a levelét. Ennek tartalma a következő:

A felséges fejlem úrnak, Lajosnak, Magyarország és Csehország királyának, Morvaország örgrófjának, idősebb testvérének és nagyon tisztelt sógorának Ferdinánd, Isten kegyelméből a két Spanyolország fejedelme és infánisa, Ausztria főhercege, Burgundia hercege stb., általános birodalmi helytartó, üdvözlését és ajánlását küldi!

Felséges fejlem úr, nagyrabecsült sógorom! Már felségedhez való elutazásakor lelkére kötöttük a nagyságos és általunk őszintén szeretett, Antonio de Conti padovai grófnak, a császári és katolikus felség, a mi nagyon szeretett fivérünk követének, hogy közölje nevünkben felségeddel a felséges fejedelem uraknak: Lengyelország királyának és Oroszország nagyfejedelmének, továbbá Moszkva hercegének ide vonatkozó ügyeit, amelyekkel felségednek a béke megtartása érdekében való közbenjárását óhajtjuk, mint azokat az említett követtől részletesebben meg fogja tudni. Nyomatékosan buzdítjuk felségedet, hogy az említett követnek ne csak azokban a dolgokban, amelyeket előterjeszt – mind az előbbi, mind egyéb részleges dolgokat illetően –, adjon olyan hitelt, amelyet nekünk magunknak adna, ha jelen lennénk. Továbbá, hogy felséged az előrebocsátott dolgokban igyekezzék segítségével mellénk állni és együttműködni, hogy azok a dolgok hasonló békés nyugalomra juthassanak. Ez ügyben felséged kiváltképp kedvünkben fog járni, s kívánjuk, vágyai megvalósításához mindig legyen ereje.

Kelt Bécs városunkban, az Úr 1523. évében, november 6-án.

Felséged fiatalabb fivére és jó sógora: Ferdinánd.

Végül kérte a királyi felséget, hogy mind a követek, mind levél útján sürgesse és kérje Lengyelország felséges királyát, hogy hajlítsa lelkét a békére, ne pedig a moszkvai nagyfejedelemmel való háborúra, amitől ha mentesülne, nagy hasznára lehetnek ezeknek az országoknak és egyéb keresztény ügyeknek, és hogy ezt ő maga a császári felségtől üzenatként hozza egyrészt a felséges lengyel király úrhoz, másrészt a felséges moszkvai nagyfejedelemhez, akik között a császári felség nagyon szeretné az örökös békét létrehozni.

A főtisztelendő egri püspök úr válaszolt a király nevében, aki számára pedig ez volt a válasz:

A szent királyi felség hálás szívvel hallja a katolikus szent császári felség oly jóindulatú igyekezetét, hogy a keresztény fejedelmeket össze akarja hozni, ami az összeomlóban levő keresztény hit számára nagy haszonnal járhat. Minthogy öfelségénél időzik a felséges lengyel király úr kiváló, tekintetes és nagyságos követ ura, akivel valamelyik napon ezekről tárgyalni fog és uraságotnak azután majd választ ad.

*Ugyanezen a napon
november 17.*

Ugyanezen a napon a nagyságos Johannes Schneitpöck von Schönkirchen báró úr, a szent császári felség és a felséges Ferdinánd, Ausztria főherceg urának követe a követ úr jelenlétében átnyújtotta a következő tartalmú levelet és a királyi felség előtt elmondta követi megbízását, amely teljes egészében ugyanazt tartalmazta, mint az a levél tartalmából kiderül:

A felséges fejedelem úrnak, Lajosnak, Magyarország és Csehország királyának, Morvaország örgrófiának stb., az ő idősebb testvérenek és nagyra becsült sógorának Ferdinánd, Isten kegyelméből fejedelem és mindkét Spanyolország infánsa, Ausztria főhercege, Burgundia hercege stb., általános birodalmi helytartó üdvözlését és ajánlását küldi!

Felséges fejedelem úr és nagyra becsült sógorunk! Éppen most indul felséged udvarába a tekintetes és nagyságos Johannes Schneitpöck von Schönkirchen báró, a mi szeretett hívünk, a császári és katolikus szent felséges úrnak, a mi nagyra becsült fivérünknek a tanácsosa és a mi tanácsosunk, akít itt az említett felség nevében, akarata és parancsa szerint követként bemutatunk úgy, hogy ugyanazokban az ügyekben, amelyekben a nagyságos Andrea de Burgo járt el, ugyanolyan szolgálatot teljesítsen felségednek. Mi pedig ama férfiú több lelki adományát és különösen tündöklő erényeit azért soroljuk elő rövidebben, mert azokat már éppen eléggé biztosan ismerjük az ő – részben felségednek, részben több előkelő embernek adott – javaslatai alapján. Ezért felségedet kiváltképp arra buzdítjuk, hogy ezen tanácsosunkat mintegy császári és saját hozzá küldött követünket fogadja kegyesen, és midőn ezt a részünkről reá ruházott feladatot teljesíti, azzal a bizalommal hallgassa, továbbá az ügyben való közbenjárását azzal a jóindulattal karolja föl, ami egy ilyen követhöz illő, és ahogyan felséged az ilyen szokásokat mindeddig tiszteletben szokta tartani.

Úgy véltük ugyanis, azt sem kell eltitkolni, hogy az említett katolikus és császári felség ama testvéri jóindulata és szeretete szerint, amellyel felségedet egye-

dülállóan kíséri, úgy határozott, hogy állandó követként küldi személye mellé, részint a közös megbecsülés, részint a közös haszon érdekében. Ez nekünk is szükségesnek látszott ebben a kiváltképp zavaros időben, amikor hirtelen támadt viharok és kétes hullámok miatt az emberek dolgai megrendülnek, ezért hamar elküldjük felségedhez ezt a követünket és gondoskodtunk utazásáról, s őt felségednek ajánljuk.

Kelt Bécsújhelyt, az Úr 1523. esztendejében, november második napján.
Felséged fiatalabb testvére és jó sógora: Ferdinánd.

|¹¹⁹ Azután új dolgokat is tett hozzá, hogy tudniillik a császári felség hogyan szorongatja minden oldalról Franciaország királyát, aki ellen a császár öfelségének a vállalkozása sikerrel járt, úgyhogy a francia király arra kényszerült, hogy visszavonja hadseregét Milánóból Franciaországba azért, mert a császári felség személyesen erős hadsereggel tört be Franciaországba. A császári felség annyira meg akarja szorongatni Franciaország királyát, hogy ő maga kényszerüljön keresni s megtartani a császár öfelségével kötött békét. Az elmúlt években ugyanis a császári felség semmit sem tartott kívánatosabbnak, mint hogy minden erejét és a személyét a többi fejedelmekkel együtt a kereszténység közös ellensége, a leggyalázatosabb török ellen vesse be, és a francia királyt is figyelmeztette, hogy törekedjék és készüljön fel a török elleni általános támadásra. A francia király gögösen felelt: Azok a királyok és fejedelmek, akiknek országai és birtokai határosak a törökkel, harcoljanak ellene, ahogy akarnak. Amikor szükség lesz rá, én is meg fogom védeni országomat a töröktől, ha szokat valamikor is meg akarná támadni.

Végül hívták a követ urat a tanácsos urakkal együtt, amikor a királyi felség arról tárgyalt velük, hogyan kell neki választ adni. Ekkor a főtisztelendő egri és veszprémi püspök urak ellenvéleményt nyilvánítottak azzal, hogy az illető ne kerüljön Burgo úr helyére, mivel Burgo hozta ide a felséges királynét, akit nem volna szabad hirtelen kirekeszteni.

Időközben történt a szerencsétlen eset, hogy Nándorfehérvárt ostrom alá vették és azután a mi gondatlanságunk és szerencsétlenségünk miatt elfoglalták, ezért nemcsak a császárnak, hanem a többi királynak és fejedelemnek a követeit is tanácskozársra lehetett hívni, mert maguk a királyok és fejedelmek intették övéiket a felséges királynak és öfelsége nagy veszedelemtől szenvedő országainak a megsegítésére, de mivel már van tapasztalatunk az idegen segítségnyújtásról, a tanácskozásunkon nincs szükség idegenekre és más fejedelmek követeire. A veszprémi püspök úr nyíltan megmondta: Burgo úr volt az oka az örgróf úrral együtt az országban történt minden bajnak és rendetlenségnek. Ők ketten csináltak ebben az országban minden rosszat és így nyíltan kimondom, sem a császárnak, sem a főhercegnek a követe nem kell nekünk, mivel ismét minden baj okozói lesznek.

Végül az egri püspök úr így szól: Mivel a szent császári felség és Ausztria felséges főherceg ura annyira szoros kapcsolatban álló testvérek és rokonai a mi felséges király urunknak, nem szabad sem megvetni, sem kiüzni a követüket, ezért egyáltalán nem kell arról beszélni, hogy ő olyan tekintélyű, mint Burgo, hanem csupán fogadni kell. Ugyanezen a véleményen volt a lengyel király úr követ ura is.

A főtisztelendő egri püspök úr válaszolt a királyi felség nevében: A szent királyi felség, az én legkegyelmesebb uram a legnagyobb köszönetét nyilvánítja a szent császári felségnek és Ausztria felséges főherceg urának azért, hogy az őt megillető testvéri szeretettel bánnak vele és tegyék ezt úgy is, hogy uraságod tanúsítja. Őfelsége viszont azt óhajtja, hogy mind a császári felségnek, mind a felséges főherceg úrnak minden a kívánsága szerint teljesüljön, az ő szerencsájukat őfelsége úgy tekinti, mint a sajátját. Uraságod, követ uram, őfelsége számára épp olyan kedves, mint ahogyan a császári felség és a felséges főherceg úr valamennyi követe mindig is nagyon kedves volt, mint olyan, aki testvéreitől és igen kedves rokonaitól érkezett. Őfelsége uraságodat minden kegyével és jóindulatával mindenkor elhalmozza, és uraságodnak alaposabban fog válaszolni valamelyik következő napon.

*Ugyanazon a napon
november 17.*

Ugyanazon a napon hívták a velenceiek két követét. Az egyik *** volt, aki öt éven át követi szolgálatot teljesített a királyi felségnél Magyarországon és Csehországban, a másik a velenceiek titkára, aki a királyi felségnek a méltóságos velencei dózse úrtól levelet hozott. Azt is jelentette, hogy a velencei szenátus a szent császári felséggel és a pápa urunk öszentségével, továbbá valamennyi keresztény fejedelemmel együtt örök szövetséget vállalt, amit annál szívesebben tesz, hogy a keresztény ügy ily nagy zavara idején könnyebben indulhasson hadjárat a közös ellenség, a veszett török cerberus ellen. Hosszan tartó egészséget és minden jóban, az ellenség legyőzésében szerencsét kíván. Említette a velencei szenátus nagy örömét, hogy az Úristen a király őfelségének szép és nagyszerű győzelmet juttatott a rút török fölött: az ő nevének és hatalmának az elpusztítását – mint a legvadabb és legveszettebb kutyáét – nagyon óhajtja. A méltóságos velencei szenátus a felséged és eme dicső Magyarország iránti tiszteletének és figyelmének megfelelően mindig szokott követeket tartani őfelsége udvarában, miként őt is itt tartotta az elmúlt öt évben, akiről azt gondolta, hogy végre a felségéhez, barátaihoz, édes hazájában méltán kell visszahívnia. És engem, mint vele, szinte a legbölcsebbel egyenlőt |¹²² tett a helyére, bár tehetség és bölcsesség tekintetében gyengébb vagyok nála, becsületességem sosem fogy el s nem is szűnik meg, hanem mindenkor csorbítatlan marad szent felséged és az oly dicső Magyarország szolgálatában. – Még több ilyet is mondott.

Azután az említett követ úr, aki annyi éven át teljesített követi feladatot, ilyen beszédet intézett a királyi felséghez:

|¹²³ A VELENCEI KÖVET BESZÉDE MAGYARORSZÁG ÉS CSEHORSZÁG
FELSÉGES KIRÁLYÁHOZ, HAZÁJÁBA VALÓ VISSZATÉRÉSE
ALKALMÁBÓL.

Felséges király! Felségedtől távozóban, miután követi feladatomat végrehajtottam – amire a szenátus megbízásából érkeztem –, vissza akarok térni hazámba. Már az ötvenötödik hónap telik, mióta otthonról eljöttem, s bár a hazától, feleségtől, barátoktól sokáig távol lenni igen terhes szokott lenni, s hiányoznak is enyéim, de valahányszor eszembe jut felséged embersége, erénye és kedvessége, úgy érzem, nemcsak hogy nem okozott semmi nehézséget a távollét, hanem a szerencse legkellemesebb ajándékának tartom, hogy felségednél lehettem. Olyannyira, hogy ha visszatekintek az elmúlt időre, akkor éppenséggel egy nap is soknak tűnik, ha felséged igen kedves, megszokott társasága nélkül múlt el. Még nem láttam felségedet és nemes országát, amikor már őt és azt a földet kedvelni, szeretni és figyelni kezdtem. Sok dolgot hallottam akkoriban kiváló jelleméről, sok mindent az országról is, az előzetes várakozást mégis felülmúlta a valóság, a vélekedést a tapasztalat.

Biztosabban szándékozom tanúságot tenni egyrészt hazámnak, másrészt bármelyik népnek felséged erényéről, valamint mindkét rendű előkelőinek és a nemes Magyarországnak a kiválóságáról. Mivel előkelőinek eme koszorúja engem minden igyekezettel és szeretettel versengve kísért, felséges királyom, bevallom, mind felségednek, mind valamennyiknek, igen sokkal tartozom. Ez ügyben nem mellőzhetem a kötelező közös köszönetnyilvánítást, hacsak nem akarok hálátlan lenni, vagy annak tartatni. Világos előttem, hogy mind hivatalosan, mind egyénilig, saját nevemben felségednek köszönetet kell mondanom. Először is köztársaságom nevében, amelynek tekintélye és hitele annyit ért felségednél, hogy országának legnagyobb és legsúlyosabb ügyeiben sohasem akart csatlakozni a |¹²⁴ rágalmazók szavaihoz, hanem atyai szeretettel engem magához hívatta kívánt értesülni a dolgokról. Lelkének királyi gazdagságával, feltárva alattvalóinak panaszait, engem jóságosan meghallgatott, és szenátusomnak igaz őszinteségét ismerve, a hallott dolgokat tudomásul vette. Így felségednek a gyerekkor kezdetétől való, a természettől beléje oltott jósága legyőzte a rágalmazók rosszindulatát, és gyakran megtett – mint a legjobb fejedelemhez illik –, hogy e barátokkal barátságosan és szívélyesen beszélt, továbbá barátainak hűségét és őszinteségét jótékony királyi lélekkel fogadta. Ez ügyben a szenátus és az egész köztársaság nevében hálám, sőt a legnagyobb hálám fejezem ki felséged iránt.

Nem tudok és nem is akarok felségednek irántam való halhatatlan jótéteményeiről hallgatni, mivel semmi megtiszteltetés, előny és jótétemény nem volt, amivel felséged a legbőségebben el ne halmozott volna. Nem beszélek emberi kiválóságáról, amely engem jeles katonai elismerésekkel ékesített, s szerencséjének minden fordulatában a legnagyobb tisztelettel hívott. Felséged ugyanis a velencei szenátus irányában szeretetének annyi tanúságát, jóindulatának annyi bizonyítékát, irányban pedig kegyességének oly sok jelét mutatta, hogy azoknál nagyobb még csak kívánni sem lehetett volna, és főleg személyem iránt, holott felséged előtt semmi érdemet nem szereztem azzal, amit tenni tudtam. Bizonyosra veszem, hogy abban szereztem érdemet, amit módomban állt megtenni, inkább

attól tartok, hogy netán megsértettem valamivel, midőn tiszte becsülettel és lelkem kedvességével szorgosabban igyekeztem az ő nemes országának javáról tárgyalni és a felséged iránti velencei nyíltságról beszélni.

Magamat illetően kétségeim vannak, hogy talán többször éltem vissza mértéktelenebbül a buzdításnak és a figyelmeztetésnek a lehetőségével, mint ahogyan illő lett volna.

|¹²⁵ Ám felséged iránti szeretetem, hűségem és tiszteletem tette azt, sőt kényszerített erre. Mert ha valamit esetleg a kelleténél szabadabban tettem, nézze el felséged, és a tévedést, ha egyáltalán történt, szeretettel ítélje meg. A tévedésért ugyanis bocsánatot kérek, és pedig annál bizakodóbban, mivelhogy felséged elnéző szokott lenni, s ezzel a megbocsátással kegyessége napról napra nemesebb erényévé válik. Ez oly nagy felségedben, hogy magával a tekintetével, amellyel engem néz és kegyelmes szemével azt ígéri nekem, hogy megbocsátott. Minthogy így áll a helyzet, nem látok s el sem tudok képzelni semmit, ami az irántam tanúsított kiváló és halhatatlan érdemeiért viszonzást nyújthattam. Talán Andrea Gritti, az én felséges fejedelmem viszonozza majd, viszonozza a hazám, és viszonozza ezeket – mint mondják –, a leghalmozottabb mértékben a dözse és a szenátus.

Én csak a lelkemet tudom viszonzásul nyújtani, mert ez az, amit adok, s ennél nagyobbát sem én magam nem adhatok, sem felséged tőlem nem kaphat. A lélek ápolja az ő emlékét, dicséretét és érdemeit mind szóban, mind írásban megőrzi. Bárcsak ezek szerencsésebben jutottak volna osztályrészül nekem! De legyenek bármilyenek is, mind uramnál, és szenátusomnál, mind a földkerekség bármely népénél talán sok évszázadra híressé teszik őt, és nem félek, hogy azt meggondolatlanul ígérem. Egyelőre ezt kérném magamnak, s hogy felségedért legyen szabad könyörögnöm, hogy a nagy és jóságos Isten adjon neki hosszú, boldog és szerencsés életet, a vezetők engedelmeskedjenek neki, udvari emberei szeressék, népei járjanak kedvében, barátai tiszteljék, ellenségei féljenek tőle, atyjához méltó sarj származzék tőle, országait és birtokait semmiféle háború ne kisebbitse, sem csalárdság ne ingassa meg, semmiféle ellenség ne támadja meg, öregség ne gyöngítse. És adja meg a |¹²⁶ Szentháromság egy Isten, hogy az ő, Kázmér családbeli őseitől származó, szeretetének és jóakarátának – amely az idők folyamán csak növekedett és a kölcsönös együttműködés révén megszilárdult –, a végét sem mi, sem utódaink eljövendő nemzedéke soha ne lássa, s ne hozza, ahogyan mi magunk a kezdetét nem láttuk.

A főtisztelendő egri püspök úr válaszolt a királyi felség nevében: A szent királyi felség, az én legkegyelmesebb uram mindkettőtök beszédét meghallgatta, és mindenekeelőtt köszönetet nyilvánít a nemes velencei szenátusnak jóindulatukért és együttérzésükért, amelyet mutatnak és ígérnek ő szent felségének, aki viszont kívánja nekik a minden jóban való szerencsés gyarapodást és együtt örül, hogy ők a császári felséggel, őfelsége igen kedves rokonával a kellő és remélhetőleg szilárd, örökké tartó szövetséget végre megkötötték. Titeket pedig, követ uram, ő királyi felsége egyedülálló erényetek, bölcsességetek miatt oly hosszú és jó szolgálatban tartott, amit nemcsak kedvesnek, hanem ajánlásra méltónak is ítél, miként ezt méltán kívánják uraságod legjobb erkölcei, leghűségesebb szolgálatai, ame-

lyeket uraságod öfelségének a legszorgosabban és leghűségesebben nyújtott mindenkor. Öfelsége azonban – átgondolva a dolgot –, holnap fog uraságodnak és ennek a titkár úrnak választ adni.

*Ugyanazon a napon
november 17.*

Ugyanazon a napon a főtisztelendő egri püspök úr választott Csehország volt jegyző urának:

A szent királyi felség már kezdettől fogva méltán nehéz szívvel viselte, hogy te uram, aki korábban jegyző voltál, a többi urakkal együtt összejöveteleket, szövetségeket és ligákat hoztál létre öfelsége méltósága és tekintélye ellen. Igaz, ezzel kapcsolatban bizonyítani akartátok ártatlanságotokat, és kértétek, fogadjanak benneteket a tisztázás végett, hogy soha semmi olyat nem tettetek, nem terveztetek, s nem is akartatok tervezni, vagy cselekedni, ami öfelsége méltósága és tekintélye ellen volna, sőt attól az írástól is el akartátok magatokat határolni, amennyire a becsületek ezt engedi. De a szent királyi felség nem akarja, hogy ti és mások – akik az említett összejöveteleket öfelsége beleegyezése nélkül létrehoztátok, és azon oly méltatlan összeesküvést és szövetkezést szerveztetek –, néha süket fülekre találjatok, ezért az előbbieket meg is idéztet benneteket a bíróságra. Az ítélelhozatal idejének közeledtével azonban Leó úr oltalomlevelet kért a királyi felségtől, hogy Szent Fábán és Sebestyén napjára ide jöhessen a királyi felséghez, és saját, valamint a többi társa ártatlanságát bizonyíthassa öfelségének.

Mivel pedig Leó úrnak az ügye a ti közös ügyetek is, ezért öfelsége időközben nem fog tenni semmit, hanem megvárja Leó úr érkezését, akinek oltalomlevelet is szándékozik adni annyi időre. Legfőképpen azért, mert miként öfelsége soha semmit nem szokott cselekedni a felséges lengyel király úr, mint igen kedves atyja külön tanácsa és véleménye nélkül, úgy ebben az ügyben sem tesz semmit ama királyi felség külön tanácsa és útmutatása nélkül. Ebben a ti összes erőfeszítésetek már jól ismert.

*Ugyanazon a napon
november 17.*

|¹²⁸ Ugyanazon a napon a főtisztelendő egri püspök úr választ adott Leó úr küldöttének, Plaknar úrnak, miután előzőleg tanácskozott a követ úrral és Magyarország tanácsos uraival: Követi küldetéseket, amelyet Leó úr megbízásából teljesítettetek, a szent királyi felség világosan megértette, és miként öfelsége semmit sem kíván jobban, mint országainak és birtokainak nyugalmát, úgy öfelsége semmit nem hallgatott nagyobb nemtetszéssel, mint azt, hogy Leó úr, több társával együtt, Szocványban összejöveteleket rendezett. Ezeket tiltott összeesküvéseket szöttek, amelyeket öfelsége egyáltalán nem tud jó lélekkel elviselni, és ezek miatt méltán kényszerült szigorúbban intézkedni, sőt cselekedni. De öfelsége semmit sem akar elhamarkodottan tenni, ezért jogszerűen jár el és bírósági tárgyalást rendelt el Leó úr és néhány társa ellen, és ahogyan a jog dönten fog, azzal öfelsége megelégszik.

Mivel pedig Leó úr a királyi felséghez akar jönni, hogy saját és társai ártatlanságát bizonyítsa, a szent királyi felség beleegyezett, hogy jöjjön, és hogy szabá-

lyosan és törvényesen igazolni tudja magát őfelsége előtt, őfelsége adni fog neki egy Csehországra, Magyarországra és a többi tartományaira érvényes oltalomlevelet, bár Leó úr azt mondja, hogy ő nem a felséges király úr személye, hanem mások miatt óhajtja ezt. Időközben ő szent királyi felsége, aki soha semmit nem szokott cselekedni a felséges lengyel király úr megkérdezése nélkül, küldöttséget fog meneszteni őfelségéhez, nemcsak mint bátyjához, hanem mint igen kedves atyjához, hogy ő királyi felségével tanácskozzék az előbb említett dolgokról. Mindezekről őfelsége jól tájékozott nagyságos követ ura értesítheti ama |¹²⁹ felséget, hogy mi és hogyan történt az említett szolcsányi összejövetelel őfelsége méltósága és tekintélye ellen.

Ami a néhai Petrus de Rosis úr végrendeletét illeti, a szent királyi felség semmit sem tesz abban az ügyben Szent Sebestyén napjáig, hogy időközben megérkezzék Leó úr és bemutassa őfelségének azt a végrendeletet, hogy a szolcsányi összejövetelel előtt, vagy után jött-e létre. Őfelsége, miután megtekintette a jognak és a törvénynek megfelelő méltányos igazságot szolgáltat mind Leó úrnak, mind a néhai de Rosis úr utódainak.

*Ugyanazon a napon
november 17.*

Ugyanazon a napon délután Magyarország felséges király ura vendégségbe jött a követ úrhoz, ahol fegyverbe öltözött a Johannes Ungnad báróval, Ausztria felséges főherceg urának étékfogójával való kopjatörésre. A követ úr vitte a felséges király úr pajzsát a király előtt, Vilmos örgróf pedig Ungnad báró pajzsát. A királyi felség előtt sok gróf, báró, valamint Magyarország és Csehország összes olyan előkelősége ment, akik akkor jelen voltak Pozsonyban. A követ úr szállásáról a királyi felséget táncokkal és zenével kísérték a kopjatörés színhelyére, ahol őfelsége derekasan helytállt, egy igen jó ütést adott és egyet kivédett úgy, hogy Ungnad leesett a lováról, a királyi felség pedig a lovon maradt. Őfelsége lóva mellett gyalogosan voltak György és Vilmos méltóságos örgróf urak, a Pescinkai grófok, Fluk és a két Slik, továbbá sokan mások. A kopjatörés után a lengyel király követ ura a királyi felségnél vacsorázott, és annyira jól szórakoztak, hogy nem hagyták abba egészen éjfélutánig.

*Szent Erzsébet ünnepe előtti szerdán
november 18.*

|¹³⁰ Szent Erzsébet ünnepe előtti szerdán a szent királyi felség hívatta a követ urat, akit néhányszor elküldött a felséges királynéhoz a pénzverésről való tárgyalásra. A királyné felsége a pénzverést nem akarta senki másnak átengedni, csak olyannak, aki a felséges király úrnak is felesküdt, mint fentebb írtuk. Ugyanennek a pénznek a veréséről tárgyaltak egész nap, de a királynéi felség ismét hívatta Schneitpöck urat, a császári felség és Ausztria főherceg urának küldöttét, a felséges lengyel király úr követ urat, a méltóságos György örgróf urat, valamint a főtisztelendő győri püspök urat, az ő kancellárját, akikkel hosszabban tanácskozott az említett pénz veréséről. Végül a királyné őfelsége másnapra halasztotta a válaszát hosszabb megfontolás végett.

Csütörtökön, Szent Erzsébet napján
november 19.

Csütörtökön, Szent Erzsébet napján, s mivel Szent Erzsébet napja ünnep Magyarországán, a nagyságos követ urat a királyi felséghez hívták, és miután egy keveset beszéltek az említett pénz veréséről, öfelsége elindult az ebédre, ahová a követ urat is magával vitte, s így telt el az egész nap.

Pénteken, Szent Erzsébet ünnepének másnapján
november 20.

Pénteken, Szent Erzsébet ünnepének másnapján a szent királyi felség hívatta a követ urat és arra kérte, menjen a királynéi felséghez s követeljen tőle végleges választ a pénzveréssel kapcsolatban. Mihelyt megérkezik hozzá, a követ úr, a királyné öfelsége azonnal ilyen választ adott a főtisztelendő győri püspök úr révén:

|¹³¹ A szent királynéi felség sohasem hitte s nem is óhajtotta, hogy ilyen vitára kerüljön sor a királynéi felség és igen kedves férjének, a felséges király úrnak a tekintélyével kapcsolatban. A királyné öfensége tudja ugyanis, hogy minden java a szent királyi felség kegyétől és méltóságától függ. Távol legyen tőle, hogy ő a királyi tekintélyt kisebbíteni akarja, mert ő erre sohasem gondolt, s az Úr segítségével sohasem fog: sőt öfelsége tisztelete és méltósága érdekében mindenét és saját magát is kiteszi bármiféle veszedelemnek. Mivel a királyné öfelsége tisztán látja, milyen veszedelemnek vannak kitéve s milyen helyzetben vannak öfelsége országai, ezeknek ő minden igyekezetével s vagyonával kész segítséget nyújtani. Ezért a királyné öfelsége immáron egyetért azzal, hogy a jelenlegi, vagy mindenkori körmöci kamarai pénzverő elsősorban a királyi felségnek, azután a királynéi felségnek, majd a jelenlegi, vagy mindenkori kincstárnok úrnak tegyen hűség- és engedelmisségi esküt. Ezt csakis azért kívánja, mert a királynéi felség ezzel sem magának, sem a leendő királynéknak nem akar kárt okozni. Sőt erre vonatkozólag egyetért mindennel, kivéve ha a saját s a leendő királynék jogainak és tekintélyének a megkárosításáról van szó. Azt kívánja a királyné öfelsége, hogy minél hamarabb gondoskodjanak a határerődökről, és hogy azoknak a zsoldját, akik tovább itt maradnak, fizessék ki, mivel öfelsége semmit sem vél kívánatosabbnak, mint azt, hogy ennek az országnak az ügyei öfelségéék dicsőségére és tiszteletére a legjobban menjenek.

Végül a nagyságos követ úr Sárkány úrral együtt visszatérve a királyi felséghez és az ő tanácsosaihoz, ilyen választ hozott |¹³² a királynéi felségtől, miként fentebb le van írva. Erről a királyi felség a tanácsos urakkal tárgyalt és köszönetet mondott a követ úrnak a szolgálataért és a kedvező válaszáért, mert a vitás ügy miatt már régóta sok elintézetlen közügy forog veszélyben.

Ugyanazon a napon
november 20.

Ugyanazon a napon a császári felség követ ura választ kapott a királyi felség nevében a főtisztelendő egri püspök úr által. Ezt előzőleg alaposan megtárgyalták a követ úrral, akinek végül ekképp nyilatkoztak: Nagyságos követ úr! A szent királyi felség kegyes lélekkel fogadta uraságotat mind itt, mind Sopronban. Igen nagy örömmel hallott a szent császári felségnek, az ő igen kedves sógorának az

egészségéről és sikereiről, akinek hosszú életet és olyan szerencsét kíván őfelsége, amelyet saját magának. Továbbá nagy köszönetet nyilvánít a császári felségnek azért, hogy ezt igéri: az országaival együtt ily nagy veszedelmekben forgó királyi felség mellől nem fog hiányozni. A királyi felség nem kételkedik abban, hogy a császári felség egyrészt a szent hit védelme érdekében, másrészt a köteles szeretettől eredően – amellyel őfelségéék egymáshoz kötődnek –, megsegítette volna őfelségét és az oly erős közös ellenségnek kitett országait mint a többi keresztény fejedelmek országainak védőbástyáját, ha a császár őfelsége mentes lett volna a francia háború oly súlyos terhétől. Ennek jó és gyors jövőbeli befejezésétől kívánja őfelsége, éspedig minél hamarabb, hogy ő császári felsége másra fordíthassa erejét – mint ahogyan követi jelentéseketben mondottátok –, és a többi keresztény fejedelmekkel egyesülni tudjon |¹³³ az oly hatalmas közös ellenség ellen, amely nemcsak őfelsége országai, hanem az egész keresztény világ számára félelmetes.

Ő királyi felsége tehát a császári felség ama törekvését nagyra értékeli, amit a keresztény és félig keresztény fejedelmek¹⁷ kibékítésére tesz, miként a felséges lengyel király urat, a nagybátyját és mint igen kedves atyját igyekezik összehétközíteni a felséges moszkvai nagyfejedelemmel. És ő királyi felsége nem kételkedik abban, hogy uraságod a császári felségtől olyan utasítást kapott, hogy uraságod mindent kezdeményezhessen, megtárgyalhasson s végre megegyezésre juttathasson úgy, hogy a felséges lengyel király úr és az ő birtokainak méltóságával történjék és javára váljék, mert őfelsége ügyeit és minden szerencséjét mindenkor úgy viseli szíven s fogja is viselni a királyi felség, mint a magáét. A királyi felség ezeket előírás szerint méltóztatik majd megírni uraságod által a felséges lengyel király úrnak, arra kérve őfelségét, hogy méltóztassék immáron szelídebb lélekkel felhagyni a moszkvai nagyfejedelem úrral viselt háborúval, és hogy őfelsége legyen hajlandó egyetérteni egy tisztességes és örökös békével, melynek segítségével minden jövőbeli háború oka megszűnnék.

Ő királyi felsége nem kételkedik abban, hogy uraságod úgy fog viselkedni azon a béketárgyaláson, miként az bölcs, erényes és tehetséggel megáldott emberhez illik, és ebben az ügyben is nagy szívességet fog tenni a királyi felségnek, mivel őfelsége semmit sem tart kívánatosabbnak, mint azt, hogy Lengyelország felséges király ura magának és országainak békét szerezzen, azért, hogy a magyar királynak és az ő igen súlyos veszedelmektől szenvedő országainak vagyonával, támogatásával és tanácsával a segítségére tudjon lenni. |¹³⁴ A királyi felség azt kívánja nagyságodtól, a felséges lengyel király úr nagyságos követ urától, hogy uraságod is írjon ama királyi felségnek, hogy a szent császári felség közbenjárására és Magyarország felséges király urának, az én legkegyelmesebb uramnak, az ő igen kedves unokaöccsének a kéréseire mondjon le végre valahára a háborúról, és hajoljon a tisztességes és birtokai számára örökre hasznos békére.

A felséges lengyel király úr követ ura válaszolt: Felséges király! Bár felséged zsengebb korban volt akkoriban, midőn az én király uram szent felsége háborút viselt a moszkvaiak nagyfejedelem ura ellen, s bár abban a korban még nem ért

17 A moszkvai fejedelmet érti ezalatt.

hette meg a háború okát, de azóta már megértette és jelenleg kétségkívül biztosan tudja, hogy az én felséges király uram semmi okot, de még a legcsekélyebb alkalmat sem adott a hadviselő moszkvai nagyfejedelemnek, hanem öfelségét ingerelték háborúra. Ő, aki soha semmit sem óhajtott jobban, mint a békét, akarata ellenére és szinte kényszerből vállalta a moszkvai nagyfejedelem úr ellen a nem támadó, hanem védekező háborút. Az isteni jószág, amely a benne reménykedőt nem hagyja el, megsegítette öfelsége igazságát az ilyen ellenséggel szemben, amelyik sem szerződéseket, sem esküt nem félt megsérteni.

Hogy ebből a háborúból mi haszna volt, vagy van a moszkvai nagyfejedelem úrnak, azt mind felséged, mind a többi keresztény fejedelem nagyon jól tudja. Még a tatárok is tudják, hiszen velük egyesülve szélteben-hosszában menyire elpusztították a királyi felség földjét a népeivel együtt, és micsoda hatalmas zsákmányt szereztek onnan!

|¹³⁵ Ezért méltóztassék királyi felség rábeszélni az én felséges király uramat arra, amit jogosnak, méltányosnak és tisztességesnek tart. Látni fogja királyi felséged, hogy öfelsége éppúgy kész a mind öfelsége, mind országai számára üdvös feltételekkel és elviselhető módszerekkel való békekötésre. Felséged megbízása szerint arról én is meg fogom írni a levelet, bár nagyon remélem, hogy öfelsége az összes tanácsosaival együtt teljességgel úgy fog cselekedni, ahogyan azt országainak nyugalma és haszna, a keresztény ügy és felségtek valamennyi országának békéje és jó helyzete szempontjából hasznosabbnak gondolja.

Magyarország felséges király ura pedig Lengyelország királyi felsége számára ilyen tartalmú levelet adott át:

Zsigmond úrnak, a felséges fejedelemnek, Isten kegyelméből Lengyelország királyának stb. Lajos, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya.

A nagyságos padovai Antonio de Conti gróf, a császári és katolikus felségnek, a mi igen kedves testvérünknek a követe, a minap Sopronban, azután Pozsonyban találkozott velünk. Kifejtette, azért bízták rá a követséget, hogy a felséged és a moszkvai fejedelem közötti megegyezésről és békéről tárgyaljon. A császár nevében szorgalmasan buzdított minket, hogy a béke könnyebb létrehozása érdekében mi is küldjünk levelet felségedhez. Az a megegyezés, mivel oly sok hatalmas és igen elszánt ellenség fenyegeti mindkettőnk országait, a megítélésünk szerint nem látszik megvetendőnek, vagy visszautasítandónak, kivált azért, mert azt maga a moszkvai fejedelem a császár révén a legnagyobb igyekezettel kívánja megteremteni.

Kérjük tehát felségedet, vegye figyelembe |¹³⁶ közös viszontagságainkat, amelyek mindenfelől veszedelmekkel fenyegetnek, és ne vonakodjék a békéről tárgyalni a moszkvaival, de csak méltányos és tisztességes feltételekkel, amelyek sem most, sem később nem lehetnek kellemetlenek vagy károsak felséged és országai számára. Úgy látjuk, hogy az idő nagyon alkalmas és megfelelő ennek a békének a létrehozására, hiszen az ellenség háborgat, a császár közvetítőként lép föl (csak a többi dolog is vágjon egybe és legyen megfelelő!) Erről a dologról több mindent közöltünk a tekintetes és nagyságos Krzysztof Szyd^owiecki úrral, krakkói palatinussal és főkapitánnyal, Lengyelország főkancellárjával, felséged követével, aki a mi véleményünk értelmében bővebben és tartalmasabban fog írni

felségednek, akinek igen jó egészséget kívánunk és ajánljuk magunkat, mint igen szeretett nagybátyánknak.

Kelt ***

*Ugyanazon a napon
november 20.*

Ugyanazon a napon a főtisztelendő egi püspök és Magyarország kancellárja ilyen választ adott a velenceiek követének és titkárának:

Szent királyi felség! Jóllehet nem kételkedik a velencei szenátus méltóságos urainak egyedülálló becsületességében és megbízhatóságában, Őfelsége és országai iránt, de Őfelsége nem tudja, miből ered az, hogy a szenátus jelenleg csak titkárt küldött, holott máskor mindig egy jeles követet szokott küldeni és itt tartani Magyarország felséges király urának az udvarában, olyat, mint uraságod, követ uram. Midőn engedélyt kértél őfelségétől, őfelsége akkor |¹³⁷ egyrészt a méltóságos bécsi szenátus kéréseire, másrészt hűséges és tisztességes szolgálataid miatt – amelyeket öt éven keresztül őfelségének és országainak kitűnően teljesítettél –, uraságodat visszabocsátja otthonába, kívánva, hogy jó egészségben térjen oda vissza. És ez a titkár úr maradjon itt, mint ama nemes ország titkára.

Ugyanúgy óhajtja őfelsége, hogy mondjátok meg a méltóságos dózse úrnak és a velencei szenátusnak, hogy őfelsége örvendezik amiatt, hogy ők a szent császári felséggel, őfelsége igen szeretett sógorával örök békét kötöttek, amiről azt reméli őfelsége, hogy mindig szilárd lesz és örökké tart majd.

Mondjátok meg azt is a dózse úrnak és az egész szenátusnak, hogy azon örködjenek és teljes igyekezetükkel azon legyenek, hogy más keresztény fejedelmekkel együtt az oly hatalmas közös ellenséggel, a törökkel szembeszálljanak, és isteni segítséggel le is tudják küzdeni. Ugyanígy őfelségének és országainak régi szokás szerint, lehetőleg minél nagyobb mértékben nyújtsanak és adjanak kellő segítséget, hogy őfelsége országaival együtt minél könnyebben vissza tudja szorítani és végre le tudja gyűrni az oly kegyetlen közös ellenséget.

Végül a velenceiek követ ura búcsút vett a királyi felségtől.

*Ugyanazon a napon
november 20.*

Ugyanazon a napon a királyi felség, a királynéval együtt, mezei vadászatra ment.

*Szombaton, a szentséges Szűz Mária bemutatásának napján
november 21.*

Szombaton, a szentséges Szűz Mária bemutatásának napján a nagyságos követ úr szállásán |¹³⁸ tárgyalt Antonio de Conti gróf úrral, a szent császári és katolikus felségnak, a felséges lengyel király úrhoz és Moszkva nagyfejedelméhez küldött követével. Ő közölte a nagyságos követ úrral, hogy először is a lengyel király úr őfelségéhez megy, hogy őt a császári felség nevében kérje, hajoljon inkább a békére és a moszkvai nagyfejedelemmel való jószomszédságra, mint a háborúra. Kiváltképpen ezekben az időkben, midőn őfelsége más háborúktól meg-

szabadulva, nagyon alkalmas módon tud a keresztény ügyeknek, és leginkább a felséges magyar király úr, szeretett unokaöccse ügyeinek szolgálatára lenni, amelyek nagy veszedelmekben vannak ama telhetetlen vadállatnak, a törökök császáranak a támadása miatt.

Ugyanez a követ hozzátette, hogy a császári felség nyomatékosan a lelkére kötötte és bölcsen a feladatává tette az említett felséges lengyel király úr és Moszkva nagyfejedelem közötti megegyezés létrehozását. A követ ez ügyben megígérte, hogy őszintén és becsületesen igyekszik. Azt is megkérdezte, lehetséges-e valami módon a szmolenszki várnak pénzzel való megváltása, vagy más várral való kicserélése. A lengyel király követ ura erre azt válaszolta, hogy az nagyon nehéz kérdés, és ennél a pontnál a döntést a királyi felségre hagyta.

Azt is mondta a császár követe, hogy a néhai Miksa császár és a moszkvai nagyfejedelem között létrejött szerződés megújítása érdekében utazik, hogy azt a mostani császárral megerősítse és szentesítse.

*Ugyanazon a napon
november 21.*

|¹³⁹ Ugyanazon a napon a császár követ ura kitűnő ebéden vett részt a felséges lengyel király úr nagyságos követ uránál, aki – hogy őt beajánlja –, levelet küldött általa az ő felséges király urához.

*Vasárnap, Szent Kelemen ünnepe előtt
november 22.*

Vasárnap, Szent Kelemen ünnepe előtt, a nagyságos követ úr a főtisztelendő egri püspök úrnál, Magyarország kancellárjánál ebédelt, s azután erről az ebédéről a magyar urak: az erdélyi vajda, Thurzó Elek, Sárkány Ambrus és többen mások kellő tisztelettel visszakisérték őt a szállására.

*Ugyanazon a napon
november 22.*

Ugyanazon a napon a királyi felség a vadászatáról vadkanokat küldött a követ úrnak.

*Hétfőn, Szent Kelemen napján
november 23.*

Hétfőn, Szent Kelemen napján a főtisztelendő egri püspök úr vendégségbe jött a követ úrhoz, akivel három órán át titkosan tárgyalt.

*Ugyanazon a napon
november 23.*

Ugyanazon a napon a követ úr ebéden fogadta a szentszéki bírót és az apostoli követ úr más tisztviselőit. A király egész nap vadászaton volt, s estére sem jött meg.

*Kedden, Szent Katalin ünnepe előtti napon
november 24.*

Kedden, Szent Katalin ünnepe előtti napon a követ úr hosszabb magánbeszélgetést folytatott Sárkány úrral, aki a szállására jött.

*Ugyanazon a napon
november 24.*

Ugyanazon a napon az éjszaka első órájában visszatért a felséges király és királyné a vadászatról, mindössze nyolc lovas ment előttük. Ugyanennyi női lovas szolgálta kísérte a királynét.

*Szerdán, Szent Katalin ünnepén
november 25.*

Szerdán, Szent Katalin ünnepén, a nagyságos követ úr nem volt a királyi felségnél, |¹⁴⁰ mivel az ünnep szertartásával volt elfoglalva, egyébként is ebéden látta vendégül Johannes Ungnad urat, Ausztria felséges főherceg urának étékfogóját, Fluk János és Slik István urakat, valamint a cseh kancellária titkárait, akikkel megtisztelő módon tárgyalt.

*Csütörtökön, Szent Katalin ünnepének másnapján
november 26.*

Csütörtökön, Szent Katalin ünnepének másnapján a nagyságos követ urat a királyi felséghez hívták. És mivel Magyarország tanácsos urai titokban kérték a követ urat, hogy intézzen nyilvános buzdítást a királyi felséghez és valamennyi tanácsos úrhoz a lutheránus szekta tévelygései ügyében, amikor ezzel kapcsolatban a nagyságos követ úr éretten és kellően buzdított, a királyi felség jónak látta a tanácsos urakkal együtt, hogy hívják oda a főtisztelendő apostoli követ urat. Amikor ő a királyi felséghez érkezett, igen ékes, bölcs és érett intést és felkérést intézett hozzá a Pozsony városában levő lutheri tévelygés megszüntetésének ügyében: Minél inkább figyelmen kívül hagyja ezt felséged, azok annál többet merészelnék, mert a legutóbbi napokban is egyházuk plébánosát vakmerően valósággal kiüzték és önhatalmúlag egy másik, az ő téves hitüket vallót tettek a helyébe: ha ez nagyon elterjed, rövidesen ugyanezt teszik a püspökkel is. Mert Csehországban nem hirtelen, hanem fokozatosan növekedtek azok a szekták, itt is így lesz, ha időben nem intézkednek. Felséged előtt világos példa áll nagybátyjának, sőt igen kedves atyjának, az itt levő jeles követ úr által képviselt felséges király úrnak a személyében, aki országait megóvta ettől a mételeytől, az ő példájához hasonlóan cselekedjék felséged.

Ugyanott a lengyel király követ ura nemcsak fontos, hanem bölcs felhívást is tett közzé, hogy tudniillik a keresztény királyokat |¹⁴¹ semmire se kötelezzék és esküvel se szorítsák másra, csak arra, hogy mindenekelőtt őrizzék és növeljék a szent hitet. Hozzátette azt is, hogyan hanyagolta el a néhai Zsigmond császár a cseh eretnokségeket, amikor pedig később meg akarta szüntetni azokat, akkorra már olyan erőre kaptak, hogy Prága előtt magát a császárt csúfosan legyőzték, s ebben a harcban sok bárót és előkelőt galádul lemészároltak. E csatától elbizakodva annyira erőre kaptak, hogy mindnyájan látjuk mivé lett mára.

Több más dolgot is hozzátett még előterjesztéséhez a felséges király és az ország tanácsosai számára. Végül pedig felvonult a legátus úr a király kis magán-szobájába. Sok minden hangzott el, midőn a királyi felség a követ úrral és a tanácsos urakkal a fentiekről tanácskozott, végül hívták a főtisztelendő legátus urat, akinek a főtisztelendő egri püspök úr ilyen választ adott:

Főtisztelendő legátus úr! A szent királyi felség nem azért tanácskozott oly hosszan a tanácsos urakkal, mintha kételkednék abban, hogy cselekedni kell Luthernek eme balga tévedése ellen, hanem arról tárgyalt, hogy milyen úton-módon kell eljárni az oly esztelen és vakmerő emberek ellen, akik nem félnek ezt az eretnekséget segíteni és követni. Őfelsége egyrészt saját királyi erényéből következőleg, mint a legkeresztényibb király, másrészt főtisztelendő atyaságod atyai figyelmeztetésére többé nem fogja meghallgatni az ilyen panaszokat, amilyeneket Pozsony városából olyanok mondtak, akik önhatalmúlag ténylegesen elűzték plébániatemplomuk papját és egy újat választottak maguknak. Nem fogja eltérni őfelsége azt sem, hogy az egyházi javadalmakat tönkretegyék, az egyháznagyokat elmozdítsák és a jövedelmeket a szegények új kincstárára fordítsák a kegyesség örve alatt.

Szívesen látja őfelsége, hogy gondoskodnak a szegényekről, csak a saját vagyonukból tegyék, ne pedig |¹⁴² másokéból, főként azokból ne, amelyeket őfelsége elődei istentiszteletre adományoztak. Ezért, hogy őfelsége kötelessége és királyi erénye szerint hatékonyan ügyelhessen ekkora bajokra és el tudja zárni előlünk az utat, hogy e bajok tovább ne gyűrűzzenek, valamelyik következő napon alapos tárgyalást fog tartani mindezekről a felséges lengyel király úr tekintetes és nagyságos követ urával és a saját tanácsos uraival. Ha ez megtörtént, hívni fogja főtisztelendő atyaságodat és mindent közölni fog, ha cselekedni kell akár a királyi, akár az apostoli, akár a közös, vagyis királyi és apostoli tekintély alapján az oly vakmerő szakadárok ellen. Bármilyen cselekvést tart is helyesnek őfelsége, többet nem fog süket füllel elmenni ily nagy bajok mellett.

*Szent András ünnepe előtti pénteken
november 27.*

Szent András ünnepe előtti pénteken a szent királyi felség gyorsan megbédelt, azután kilovagolt a mezőre a királynéi felséggel együtt, egészen éjszakáig: ezért azon a napon valójában semmi sem történt, a követ úr a szállásán maradt.

*Szombaton, Szent András ünnepének vigíliáján
november 28.*

Szombaton, Szent András ünnepének vigíliáján a királyi felség még hamarabb megbédelt, és ismét kilovagolt a mezőre a királynéval együtt, s így töltötte azt a napot.

A nagyságos követ úr pedig azon a napon a főtisztelendő egri püspök úrral magánügyben is tárgyalt, több mint két órán át.

*Szent András ünnepe előtti vasárnap
november 29.*

Szent András ünnepe előtti vasárnap a méltóságos György örgróf úr korán reggel eljött a nagyságos követ úr szállására, akivel egy kis időt töltött, majd együtt átmentek a királynéhez. |¹⁴³ A követ úr a király és az ország valamennyi ügyének megreformálásáról tárgyalt vele. Ennek érdekében mag a királyné is kérte a nagyságos követ urat, hogy ez ügyben is tevékenykedjék.

*Ugyanazon a napon
november 29.*

Ugyanazon a napon, ebéd után, a királyi felséghez hívták tanácskozásra a nagyságos követ urat, és a követ úr ott találta az egymással heves vitában levő főtisztelendő egri püspök urat és Batthyány urat akkor, amikor Batthyány nyilvánosan kijelentette: Ez az ország nem más miatt megy tönkre és fog elpusztulni, csakis az igazságszolgáltatás hibái miatt; igazságot csakis részrehajló módon szolgáltatnak.

A főtisztelendő egri püspök úr így szállt szembe vele: Én az ország rendes bírása is vagyok, de nem ítélek részrehajlóan, és ha mások el is tûrik ezt a gyalázatot, én nem, és nem is akarok öfelsége tanácsában és hivatalában részt venni mindaddig, amíg felséged nem dönt ebben.

Batthyány pedig így szólt: Amit mondtam, azt most is mondom, s ha majd lesz törvénykezés, akkor akarok többet mondani.

Még sok más, ezekhez hasonlókat mondtak egymásnak, végül amikor mindketten távoztak a tanácskozásról, a királyi felség a követ úrral és más tanácsos urakkal tárgyalt erről az ügyről. Miután befejezték a tanácskozást, a királyi felség kívánságára a nagyságos követ úr ilyen választ adott: A szent felség hallotta és nem szívesen hallgatta ezt a viszálykodást és gyalázkodást, amit öfelsége előtt rendeztek, Batthyány uram. Bár általánosságban mondtátok, hogy az igazságszolgáltatás részrehajlóan történt, mégis valamiképpen úgy nézett ki, hogy ez az ügy kifejezetten és egyenesen öfelsége országának kancellárja, a főtisztelendő egri püspök úr személye ellen irányul. Hiszen, főtisztelendő kancellár uram, a szent királyi felség attól az időtől kezdve, |¹⁴⁴ amióta főtisztelendő atyaságod a szent királyi felség ezen országának a tanácsában és hivatalában volt, mindig jól ismerte főtisztelendő atyaságod hűségét, feddhetetlenségét, továbbá minden köz- és magánügyben való állhatatosságát, úgyhogy főtisztelendő atyaságod bármit tett, vagy ítélt, mindig bölcsen és megbízhatóan cselekedett és ítélt, a részrehajlásnak minden jele nélkül, feddhetetlennek őrizte meg magát mindenben.

Ha a királyi felség királyi jóindulatával nem tekintené a ti szolgálataitokat, bizonyára nem hagyná büntetlenül ezt a felsége jelenlétében lefolyt vitát. A királyi öfelsége ugyanígy meghagyja, hogy a magasabb rangútól az alacsonyabb rangúig senki ne merészeljen efféle viszálykodást kezdeményezni és szemrehányásokat tenni egymás ellen az ő színe előtt, mert ezt öfelsége semmi módon nem hagyja büntetlenül.

Így lett vége az aznapi ülésnek. A szállására visszatérőben a követ úr az erdélyi vajda úr jelenlétében azt kérte a királyi felségtől és buzgón arra biztatta öfelségét, hogy ezután az ilyen dolgokat ne hagyja büntetlenül, ha a tekintélyét és a tanácsaiét is meg akarja védeni és őrizni.

*Szent András apostol napján, hétfőn
november 30.*

Szent András apostol napján, hétfőn, mivel ünnepnap volt, és egész nap nagyon rossz idő, a királyi felség a királynéi felséggel együtt, különféle vigasságokban vett részt, és a követ urat a nap utolsó órájában hívták a királyi felséghez. Akkor a királyi felséggel együtt átment a királynéhoz, és ott csak a császárnak és a lengyel királynak követei, a méltóságos György örgróf úr és |¹⁴⁵ a főtisztelendő egri püspök úr volt jelen. Itt titkosan tárgyaltak a király és a királyné épségének jobb őrzéséről, ezzel kapcsolatban ugyanis gyanakvás keletkezett és talán nyilvános fenyegetések is. Arról is tárgyaltak, hogyan vegyék elejét annak, hogy gyűlölködés és ellenségeskedés törjön ki a magyarok és az idegen udvaroncok között, aminek már komoly és rossz elemei mutatkoznak. Ezek ellen a lengyel király követ ura két javaslatot, illetve tanácsot adott.

Az egyik, hogy mind a királynál, mind a királynénál legyenek magyar és más nemzetiségű tisztviselők és udvari emberek, mivel azt híresztelik a magyarok, hogy a király, de főként a királyné nagyobb kegyet tanúsít az idegenek, mint a magyarok irányában, de ha őfelségéért olyan kegyet mutatnak a magyarok iránt, amilyet kell, mindezek megszűnnek.

A másik tanács a testi épségük megőrzésével kapcsolatos: a konyha ajtajához állítsanak egy megbízható, fölesküdtött embert, aki senkit sem enged oda be, csak fölesküdtött embereket, és hogy mindnyájan valóban fölesküdtött személyek legyenek. A felséges király és királyné ezeket a tanácsokat kegyes lélekkel fogadta.

*Szent András ünnepét követő kedden
december 1.*

Szent András ünnepét követő kedden a királyi felséghez hívták a nagyságos követ urat, a főtisztelendő egri püspök és kancellár úr nem akart elmenni a tanácskozásra azért, mert még mindig nem kapott teljes elégtételt a Batthyány Ferenc úr általi szóbeli sértés és megbántás miatt. A királyi felség mindazonáltal magával vitte a követ urat a királynéhoz, és oda hívták a tanácsos urakat szűk körű tanácskozásra, ahol ismét terítékre került ez a |¹⁴⁶ püspök úr és Batthyány között történt nézeteltérés. Ha ugyanis a királyi felség színe előtt találkoznak, minden bizonnyal sok csúnya dolgot mondanak egymásnak kölcsönösen, s ennek következtében a kis szikra a tűz lángjává növekszik.

Ezért a királyi felség kérte a követ urat, hogy hívja magához Magyarország tanácsos urait. Így hát ebéd után az akkor Pozsonyban tartózkodó összes tanácsos úr eljött a nagyságos követ úrhoz, a szállására, s a követ úrral együtt egészen az éjszaka második órájáig tárgyalták az előbbi ügyet, aminek a befejezését másnapra halasztották.

*Ugyanezen a napon ebéd előtt
december 1.*

Ugyanezen a napon ebéd előtt a főtisztelendő Ferenc, szegedi püspök¹⁸ úr Szent Ferenc rendjéből, aki Raguzából tért vissza királyi követként, a Raguzai Köztársaság nevében tolmácsolta alázatos és állhatatos hűségüket és igaz engedelmességüket, továbbá, hogy az igaz hűség és engedelmesség jeléül elküldték öfelségének a szokott adójukat: 3 000 magyar arany forintot, s már rég elküldték volna, de féltek a törökök császárától, aki nyilvánosan nyomorúságos végpusztulással fenyegette meg őket gyakori követi útján, ha királyi felségednek és országának valami segítséget, vagy akárcsak tanácsot is nyújtanának. Kérték, bocsáttassék meg nekik, hogy ők nem olyan tisztelettel fogadták öfelsége első követeit, ahogyan kellett volna, de ha ezeket valódi tisztelettel illetik, kétségkívül rögtön rájuk támadtak volna a törökök, akik miatt ezt kellett színlelniük, mintha öfelsége és országa iránt semmi hűséget nem tanúsítanának. De ebben az országban semmit sem óhajtának jobban, mint azt, hogy az Úristen valahára segítse meg felségedet, hogy kiragadja őket a török torkából, akkor ők készek nemcsak ezt az adót megfizetni, hanem mindenüket, egész életüket is átadni.

Jelentést tett néhány határvár hiányosságairól is, hozzátevé, hogy a kapitányok, jóllehet bőséggel kapnak gyalogosokat, és a lovasokat, s a rájuk eső teljes pénzösszeget a királyi felségtől, mégsem tartják meg a teljes létszámú várnépet, hanem csak a nyomorúságos és hasznavehetetlen emberek közül tartanak meg alig egytizednyit. Maguknak mindent megszereznek, végtelen sok zsákmányt szednek kegyetlenül a hatáskörükbe tartozó emberektől, és akik ellenük irányuló panasszal a királyi felséghez akarnak fordulni, azokat megölik, illetve titkos cselvetésekkel útközben megöletik.

Ugyanott a királyi felséghez küldött ugyanazon rendből való raguzai nuncius testvér örök hűséget és engedelmisséget tolmácsolt a királyi felségnek, mindazokat megismételte a szolgáltatott adóról, amit az említett okok miatt korábban visszatartottak. Egy nagy sóhajjal és óhajtással azt mondta, bárcsak adna az Úristen olyan szerencsés napokat, hogy háromszor nagyobb adót tudjanak adni a királyi felségnek és szolgálataikat nyíltan felajánlhassák.

Ugyanilyen alázatosan kérte, hogy azt az említett adót, valamint az ő érkezését tartsák a legnagyobb titokban, s azért kéri azt, mert tudja, hogy a török szultán öfelsége udvarából nemcsak az általuk a királyi felséghez küldött bizalmas jelentéseket, hanem a leveleket is, amelyeket pedig a legnagyobb titokban küldtek a királyi felségnek, megszerezte. Ezeket a törökök szultánja meg is mutatta a nunciusnak, úgyhogy ők a maguk tisztázása érdekében a szultánnak és a basáinak több mint 12 000-et kényszerültek fizetni. Ezért igen alázatosan kérte, hogy a királyi felség velük mindent csak nagy titokban közöljön, egyébként ezt a híres várost, amely nagyon meg van erősítve, végső és nyomorúságos veszedelemnek teszi ki.

Azt mesélte ugyanis, hogy egy török egy-egy faházat készített, az egyiket rodoszi mintára, a másikat raguzaira. Mindkét házban voltak emberek, akik védték, s voltak olyanok is, akik mindkét házat ostromolták. Abban a házban, amelyet Rodosznak hívtak, gyorsabban érték el a győzelmet, mint abban, aminek

18 Csaholi Ferenc csanádi püspökről van szó.

Raguza volt a neve. Miután ezt a raguzaiak megtudták, 30 000 magyar arany forintot küldtek az új erősítésekre, amelyeket nagyon kiterjesztettek. De azt mondták, hogy a legerődítettebb helyük az Úristen erejében van, csak azt kéri, hogy a királyi felség alkalmas időben nem hagyja el, hanem segítse meg őket az Úristenre, a Megváltójára való tekintettel.

Azt is mondta, hogy ez a mostani szultán annyira titkosan jár el, amikor valamire előre akar nyomulni, hogy még a basák sem tudják, csak abból következtetik ki, merre kíván haladni, hogy azon a területen senkit nem engednek szénát kaszálni, hogy minden érintetlenül maradjon. Ezt olykor két irányban is megteszi, hogy ne tudják, merre veszi útját. Ezért a múlt nyáron minden fű érintetlen maradt Magyarország irányában, s minden biztonnal meg is támadta volna, ha |¹⁴⁵ Szofi meg nem akadályozza.

A királyi felség nevében azt válaszolták, hogy öfelsége szívesebben hallgatta a raguzai uraknak ezt a nyilatkozatát, s öfelsége szívből kívánja, hogy minden tekintetben szerencsések legyenek, továbbá, hogy öfelsége erről idejében választ fog adni nekik általatok, s amint óhajtottatok, a lehető leggyorsabban teljesíteni fogja a kívánságokat.

*Szent András apostol ünnepét követő szerdán
december 2.*

Szent András apostol ünnepét követő szerdán a követ urat a szent királyi felséghez hívták, ahol ismét félrevonult a követ úr a tanácsos urakkal, és arról igyekezett meggyőzni a főtisztelendő egri püspök urat, hogy végre hajlítsa lelkét a Bathyány úrral létrehozandó békesség és egyetértésre a királyi felség kívánsága szerint, hiszen öfelsége tekintettel van a főtisztelendő kancellár úr tisztségére és becsületére. Ő azt felelte, hogy nem a viszálykodást keresi, hanem az egyetértést, s ezzel semmit sem kíván, csak a becsülete csorbíthatlanságát, s ennek védelmében nem szégyell akármilyen nagy emberrel megküzdeni, ha ingerlik. Ezért elfogadta, hogy barátaival megfontolja és megtanácskozza ezt a dolgot; nem mintha félne – mivel egyáltalán nem fél, hiszen tudatában van valamennyi jótettének –, hanem minél jobban felvértezze magát egyrészt saját megfontolásával, másrészt barátai tanácsai által, hogy így a becsülete minden tekintetben sértetlen maradjon.

*Ugyanezen a napon
december 2.*

Ugyanezen a napon a nagyságos Schneitpöck úr, császári és főhercegi követ jelentette: A felséges főherceg úr kapitányai jelezték neki, hogy a törökök Horvátországban sok mindent |¹⁵⁰ elpusztítottak karddal és tüllel. Gazdag zsákmányt szereztek innen, és még most is szervezik a csapatokat, hogy nagyobb létszámmal támadják meg újra azokat a helyeket. Azt kérte hát, hogy a királyi felség szánja meg az országot és alattvalóit, ne engedje elpusztítani, vagy – Isten ments! – elfoglalni ezt a földet, ahonnan azután az ellenség könnyebben elérhetné vágyait mind Magyarországon, mind a felséges főherceg úr birtokain.

A király nevében a főtisztelendő egri püspök úr, Magyarország kancellárja, azt válaszolta, hogy a szent királyi felség köszönetet mond Ausztria felséges főherceg urának, az ő hön szeretett sógorának, hogy annyira jóindulatú mind személyében,

mind tisztviselői révén, őfelsége országainak ügyeivel kapcsolatban. Ugyanígy a szent királyi felség is mindent meg fog tenni, amit megtehet a főherceg úr hasznára, dicsőségére és javára; és őfelsége haladéktalanul tanácskozni fog erről a tanácsos urakkal és isteni segítséggel kellően intézkedik.

*Szent Borbála ünnepe előtti csütörtökön
december 3.*

Szent Borbála ünnepe előtti csütörtökön. Mivel tegnap a vecsernye órájában jött a jelentés Rómából, hogy megválasztották az új pápát, VII. Kelement, erről Magyarország követe is jelentést tett és írt a lengyel király nagyságos követ urának, azért ma a királyi és királynéi felség a nagyobb pozsonyi nagytemplomba ment lovon, a követ úr haladt előttük az ország előkelő uraival, báróival együtt. Ugyanezen a napon a főtisztelendő apostoli követ úr az ő jelenlétükben ünnepi misét celebrált, áldást osztott, 'Te Deum laudamus'-t énekeltek, a vár és a város tornyaiból sok királyi ágyúval lövéseket adtak le, és ugyanott a pápai követ úr, a császár és a lengyel király követ urai együtt étkeztek és vigadoztak a felséges királlyal és királynéval.

*Pénteken, Szent Borbála Szűz napján
december 4.*

Pénteken, Szent Borbála Szűz napján, Magyarország tanácsos urai, részint a főtisztelendő egri püspök úrnak, részint Batthyány Ferenc úrnak fogták a pártját, és alig lehetett őket kibékíteni, mivel ők maguk nem értettek egyet. Ezért a lengyel király nagyságos követ ura nagy igyekezettel elérte, hogy a feleket egyetértésre juttatta, és a királyi felség és a tanácsos urak, illetve a felek jelenlétében s míg ők hallották, a királyi felség megbízásából véleményt nyilvánított, a tartalma itt következik:

Bármilyen okból jött is létre ez a nézeteltérés a királyi felség és a tanácsos urak előtt a főtisztelendő egri püspök úr, Magyarország kancellárja és Batthyány Ferenc úr között, ami miatt gyűlölködő szavakra került sor közöttük, immár a szent királyi felség határozattal és annak idején hozott ítéletével, ennek a nézeteltérésnek és szóbeli gyűlölködésnek véget vetett. Ő királyi felsége azt kívánja, hogy az a határozat és ítélet legyen tartós, szilárd és maradjon érvényben. De mivel az említett határozat után ismét olyan szavak hangzottak el közöttük, aminek nem kellett volna, sőt nem lett volna szabad megtörténnie, és amilyeneket ezentúl a királyi felség semmi módon nem akar eltérni. Egyeseknek szembe kellett azonban szállniok őfelsége határozataival, és valami módon meg is merték ezt kísérelni. A királyi felség pedig – egyrészt a főtisztelendő püspök úrnak, másrészt Batthyány úrnak a szavaiból –, tökéletesen |¹⁵² megértette, hogy ilyen szavak hangzottak el általánosságban a nyilvánosság előtt, és mindkét fél annak idején másképp fogta föl a másik szavait, mint ahogyan az a felek szándékában állt.

Ezért őfelsége határozottan kinyilvánítja, hogy az efféle általános kijelentések egyik fél jó hírét és becsületét sem sértették meg mélyebben, sem nekik, sem közülük bárkinek sem most, sem soha a jövőben nem tudnának ártani. Ezen felül őfelsége korábban nyilvánosan kihirdette, hogy a főtisztelendő egri püspök úr,

őfelsége kancellárja minden ügyben állhatatosan, hűségesen, bölcsen, részrehajlás nélkül, sőt teljes becsületességgel szolgált őfelségének és országainak. Így őfelsége most is kinyilvánítja és kihirdeti, hogy a főtisztelendő püspök úr őfelségének és országainak valamennyi magán- és közügyeiben és ezek intézésében teljes és tökéletes hűséggel, becsületességgel, a felek iránti bármiféle részrehajlás nélkül a legállhatatosabban és legjobban szolgált mindenkor, sőt most is folyamatosan hasznos, tisztességes és jó szolgálatokat tesz őfelségének.

*Szent Borbála ünnepét követő napon, szombaton
december 5.*

Szent Borbála ünnepét követő napon, szombaton, korán volt az ebéd, mivel a felséges király és királyné ebéd után vadászatra mentek, ahonnan az éjszaka első órájában tértek vissza.

*A szentséges Szűz Mária fogantatásának ünnepe előtti vasárnap
december 6.*

A szentséges Szűz Mária fogantatásának ünnepe előtti vasárnap, korán, virradatkor hívták a követ urat a királyi felséghez, |¹⁵³ akivel négyszemközt tárgyalt. Majd átmentek a királynéi felséghez, akivel ugyancsak négyszemközt tárgyalt egyrészt az udvar, másrészt az egész ország jobb rendjéről és helyzetéről.

Végül a követ úr, a királyi felséggel együtt, átment Szent Ferenc testvéreinek templomába nagymisére, és oda jött azután a királyné is. A mise meghallgatása után ilyen választ adtak Kuthnaur úrnak a főtisztelendő egri püspök úr által:

A szent királyi felség alaposan megismerte a ti hűségeteket és a derék becsületeket, amit őfelsége ügyeibe és dolgaiban tanúsítottatok, s amiről a méltóságos Károly herceg úr, mint őfelsége jó szolgálattevője, őfelségének tanúságot tett mind személyesen, míg itt volt, mind pedig levélben. Ezért őfelsége abban bízva, hogy nem csökkentitek, hanem növelitek majd hűségeteket és derekasságokat őfelsége és ügyei iránt, és hogy a méltóságos Károly herceg úrnak, mint őfelsége helytartójának és a prágai vár főkapitány urának mindenben engedelmességedni fogtok, nektek adja Karlstein várában a várnagyi tisztet, ebben úgy viselkedjétek, ahogy őfelsége derék és jó tisztviselőjéhez illik. Ezenfelül esküt fogtok tenni vagy itt, vagy az említett herceg úr jelenlétében, amit a királyi felség a ti belátásotokra bíz.

Ami pedig azt illeti, amit ezek a szövetkezők, sőt összeesküvők levélben írtak Morvaországba, a királyi felség szívesen hallotta a méltóságos herceg úrtól, hogy őt mindenről értesíti, és őfelsége haladéktalanul elküld majd valakit, hogy ezeket hozzá továbbítsa.

Azután, ahogyan azok a szövetkezők viselkednek a királyi felséggel szemben, ő is egészen úgy fog viselkedni velük szemben. |¹⁵⁴ A királyi felség azt is elrendeli, hogy Leó úr számoljon el mindennel, amit kapott. A királyi felség nem akar más módon cselekedni, csak ahogyan az országos szokás rendelkezik ***.

*Hétfőn, a szentséges Szűz Mária fogantatásának vigíliáján
december 7.*

Hétfőn, a szentséges Szűz Mária fogantatásának vigíliáján nagyon korán hívták a követ urat, aki egyrészt magánmegbeszélést tartott a királyi felséggel, másrészt néhány tanácsossal tárgyaltak a klisszai és jajcai bánok hadjárataról, akinek adtak ***. Ezzel aligha értettek egyet, mert miután fogadták őket, azonnal vissza is kellett térniük az említett várakba.

*Ugyanazon a napon
december 7.*

Ugyanazon a napon, lámpagyújtáskor, jött a követ úr a királyi felséghez, akivel négy szemközt tárgyalt este, több mint két órán át.

*Kedden, a rorate mise meghallgatása után
december 8.*

|¹⁵⁵ Kedden, a rorate mise meghallgatása után a követ úr a templomból a főisztelendő veszprémi püspök úrral, az ország kincstárnokával tért vissza, akivel nem keveset tárgyalt az ország jövedelmeinek begyűjtéséről és szétosztásáról, az udvar helyzetéről és létszámáról, továbbá a végvidékeken a huszárok, fegyveresek és a szomszédos bánok megőrzésének módjáról. Ekkor megadta a rendszeres jövedelmek összegét, valamint a végvárakra való kiadásokat, amint következik:

A királyi felség rendszeres jövedelmei

A budai, fehérvári, pozsonyi, kassai és szlavóniai harmincadvám kitesz mintegy	28 000 forintot
A szabad királyi városok adója – a kiváltságos és elzalogolt városok kivételével – kitesz évente	6 000 forintot
Az erdélyi szászok taksája Szent Márton adójával együtt ugyancsak kitesz	22 000 forintot
Az erdélyi huszad és ötvened vám kitesz	4 000 forintot
A szebeni aranyváltás kitesz	5 000 forintot
A raguzaiak fizetnek	500 forintot
A királyi felség kamarahaszna kitesz mintegy	20 000 forintot
Szlavóniában alig tesz ki	2 500 forintot
Az egész összeg kitesz	88 000 forintot

A végvárak kiadásai

Jajcára adatik	24 000 forint
Az erdélyi vajda úrnak	9 000 forint
A szörényi bánoknak adatott	6 000 forint
¹⁵⁶ Ugyancsak nekik kétszáz gyalogosra	4 800 forint
A temesi ispán úrnak	10 000 forint
Ugyancsak neki kétszáz gyalogosra	4 800 forint

Ezer naszádosnak pénzben és természetben adatik évente	18 000 forint
Ötszáz péterváradai gyalogosnak adnak	12 000 forintot
A kalocsai érsek ötszáz huszárjának hópénz gyanánt	12 000 forintot
Zsoldra tíz forint értékben	5 000 forintot
A zenggi és klisszai kapitányoknak készpénzben	6 000 forintot
250 gyalogosra adnak	6 000 forintot
A többi horvátországi várra adni fognak	7 000 forintot
Azonkívül Horvátország majdani bánjainak – az előbb írtak kivételével – adni fognak legalább	26 000 forintot
Az összeg kitesz	150 600 forintot

*Szerdán, a szentséges Szűz Mária fogantatásának ünnepe után reggel
december 9.*

Szerdán, a szentséges Szűz Mária fogantatásának ünnepe után reggel a nagyságos követ úr a császári felség követ urával együtt néhány órát a felséges királynál és királynénál volt, akiknél a méltóságos György örgróf úr kivételével senki sem tartózkodott: ott tárgyaltak a király és a királyné szokásairól, helyzetéről és rangjáról, valamint az udvar megreformálásáról.

Azután hívták a tanácsos urakat, akikkel tárgyaltak a püspököknek, a prelátusoknak és a pozsonyi kanonokoknak adandó válaszról, ahol a lengyel király követ ura ismét kellően, alaposan és bölcsen figyelmeztetett arra, hogy a keresztény ügy ilyen nagy baján és botrányán segítsenek. Másként ugyanis a kanonokok |¹⁵⁷ semmiképp sem akarnak ottmaradni, hanem a követ úrral kívánnak menni, hiszen főként azzal a reménnyel jöttek, hogy a lengyel király követ urának a jelenléte és tanácsa által valami jó jön létre, mivel a legkeresztényibb király a saját országait épségben megőrzi az efféle veszélytől. Sok mást is mondott még.

Végül a tanácsos urak a királyi felséggel együtt úgy döntöttek, hogy a pozsonyi tanácsból és testvérületekből hívjanak tíz, vagy több személyt, és bízzák rájuk az intézkedést a királyi felség rendeleteinek és tekintélyének semmibe vétele ügyében, mivel már sem levél, sem a követek nem érnek el eredményt ezek ellen az elszánt, vakmerő és rosszra hajló emberek ellen.

*Ugyanezen a napon
december 9.*

Ugyanezen a napon a méltóságos, főtisztelendő és nagyságos urak: György örgróf, az egi és veszprémi püspök, Bornemissza János budai és pozsonyi várnagy, Korlátkövi főudvarmester a nagyságos követ úr házában vendégségben voltak, akivel néhány órán át tárgyaltak a jobb rend megszervezéséről, egyrészt a tanácskozások tartásában, másrészt az udvari emberek és a végvidékeken levő népek megőrzése ügyében.

*Csütörtökön, a szentséges Szűz Mária fogantatásának ünnepe után
december 10.*

Csütörtökön, a szentséges Szűz Mária fogantatásának ünnepe után, a lengyel király nagyságos követ urához vendégségbe érkezett a császári felség és a főherceg

nagyságos követ ura és a következő méltóságos, főtisztelendő és nagyságos urak: György brandenburgi örgróf, az egri püspök, Magyarország kancellárja, Bornemissza János budai és pozsonyi várnagy, Korlátkövi János, Magyarország főudvarmestere. Valamennyien kérték a nagyságos követ urat, hogy |¹⁵⁸ ő velük együtt s ők vele együtt minél alaposabban írják össze azokat a cikkelyeket, amelyek segítségével Magyarország felséges királya és királynéja megreformálhatja helyzetüket és szokásaikat, valamint országaik irányítását. Ha ugyanis úgy járnak el, ahogyan szoktak és mostanig így teszik, és annyi ország jövedelme sem elég nekik a hiábavalóságokra, továbbá alattvalóik előtt is utálatosakká és megvetetté válnak, akkor attól kell félni, hogy az ő rendtelenségük következtében reményüket veszítik az ország lakói, kiváltképp ha látják, hogy minden napról-napra romlik és hanyatlik.

Továbbá a legkevésbé sem tartják szem előtt a közjó érdekét, viszont az fejedelmek mindig tréfálkoznak, szórakozni akarnak, s utálatos egyéni élvezetekre vágnak. Senki sincs, aki a közügyekkel törődne, mindenki a saját magánügyeivel foglalkozik, az ország tanácsos urai sohasem értenek egyet, bármit is határozott a királyi felség néhány tanácsosával, szinte azonnal mások tudomására jut, majd elkezdenek azon fáradozni, s minden módon megkísérelni, hogy semmi se történjék rendben, hanem minden zavaros maradjon, sőt ők maguk fosszák ki a királyt és az országot. Vannak néhányan, akik rövid idő alatt több mint hatvanezer forintot, mások tíz, ismét mások húsz, megint mások öt, megint mások nyolcezer forintot kaptak. Végtelen sok olyan személy akad, akiknek érdeme alapján és igazság szerint semmit sem kellett volna adni, és végtelen számú a sok egyéb hiba, sőt mindenütt minden dolog teljesen zűrzavaros.

A követ úr így szól: Nagy hálával tartozom uraságtoknak felséges király uram nevében azért, hogy uraságaitok gondot viselnek az én felséges király uram unokaöccsére, sőt szinte legkedvesebb fiára. Ő nem csekélyebbre értékeli felséges unokaöccse urának és |¹⁵⁹ országainak jó állapotát, mint a saját magáét. Azok a hibák, amelyeket uraságaitok jelentettek, nemcsak visszataszítóak, hanem hallani is rettenetesekek. Ezért nemcsak azon országok jó állapota érdekében, hanem az egész keresztény ügy haszna miatt sem kellett volna uraságaitoknak eltűnni, akik ama ország bölcs tanácsosai, akiknek jó tanácsait – nem kétlem –, mind a király, mind a királynéi felség megfogadta volna, és mint ifjú fejedelmeknek, mindenképp követniük kellett volna uraságaitok, ezen ország előkelőinek tanácsait. Ezért uraságaitok, akik öfelségeik minden javát, akadályait és kárát ismerik, jobban tudnak módokat és utakat találni, amelyek segítségével megtörténhet öfelségeik helyesebb életmódjának a helyreállítása, megreformálása és megőrzése. Mi a császári felség és a felséges főherceg úr nagyságos követ urával együtt fejedelmeink nevében amit csak tudunk, amire csak képesek vagyunk, azt meg fogjuk mondani, valamint tanácsolni fogjuk s arra kérjük öfelségeiket: a királyt és a királynét, hogy tartózkodjanak az effajta hibáktól és zavaroktól, s hogy éljenek az általunk és uraságaitok által számukra összeírt és adandó instrukciók szerint.

Semmit sem tehetnek uraságaitok, ami kedvesebb lenne fejedelmeinknek, mint azt, hogy velünk együtt útját állják az ily nagy bajoknak, és kijelölik a helyesebb utat.

Magyarország említett urai köszönetet mondtak továbbá a császári felségnek, Lengyelország felséges király urának és Ausztria főherceg urának, hogy annyira

gondját viselik a királyuknak és országuknak, amely most is és régtől fogva a kereszténység legerősebb védőbástyája volt, de most meggyengült. Innen más országoknak haszna vagy kára származhat, ezért kétségtelenül időben gondoskodni és segíteni kell, nehogy még a megreformálás előtt összeomolják.

Szemünkben ezért az látszik jónak, hogy |¹⁶⁰ a királyi felség válasszon ki néhány megbízható tanácsost, akinek tudomása és tanácsa nélkül semmit e tegeyen, egyébként őfelsége országaival együtt örökös zűrzavarban lesz. Őfelsége máris kiválasztotta a méltóságos György örgróf urat, mint igen kedves rokonát, engem, az egi püspököt és őfelsége kancellárját, Bornemissza urat, aki őfelsége nevelője és gondozója volt, Korlátkövi urat, a főudvarmestert, aki minden jóval el látja őfelségét és hűségesen szolgál neki. Szükséges azonban, hogy ezek a legnagyobb titokban történjenek, ugyanis uraságaitokkal való ezen ülésünkkel nagyon elégedetlenek a többi urak, mintha mi hűségesebbek lennénk, ők viszont gyanúsak és hűtlenek. Ezért szükség van arra, hogy uraságaitok, követ urak, nyilvános ülésen mossaatok minket tisztára, hiszen meghívásotokra jöttünk ide, fejedelmeitek bizonyos magánügyei miatt.

Szükséges azután, hogy a királyi felség minket és tekintélyünket megoltalmazza, mivel mi a magunk erejéből nem leszünk képesek máskülönben őfelségének szolgálni, csak ha mindenekelőtt megoltalmaz minket és mindenki cselvetéseitől megvéd, továbbá ezt a rendelkezést a legtitkosabban megőrzi. Valamint arra is szükség van, hogy mi is egyetértsünk, és egyik a másik nélkül semmit se tegeyen, kivéve, hogy mi négyen nem vagyunk kötelesek csak a királlyal és a királynéval tartani tanácskozást, hanem olykor-olykor cédulák által, még a templomokban is – mintegy véletlenül –, értesíthetjük őket, s így egy személy által sugalmazzuk az fejedelemnek, mit és hogyan cselekedjék s az ügyeket hogyan oldja meg.

Tetszett a követ uraknak ez a rend, és összeírták a cikkelyeket, amelyeket már szinte mind készen voltak, mert ezeket a lengyel király |¹⁶¹ nagyságos követ ura a legutóbbi ausztriai, bécsújhelyi találkozó alkalmával a szállásán Andrea de Burgo császári követtel és Gabriel Salamanca úrral, a főherceg tanácsosával, valamint a főtisztelendő egi püspök úrral, Magyarország kancellárjával együtt megszerkesztett. Ezeket a követ úr Magyarország felséges királyával és Ausztria főhercegével együtt akkor elolvasta. Tetszetek nekik az említett cikkelyek, a fent nevezett urak azonban egyes dolgokat átírtak és egy keveset hozzátettek.

*Ugyanazon a napon
december 10.*

Ugyanazon a napon a király és a királyné kilovagoltak vadászatra Ausztriába és két egymást követő napon ott maradtak.

*Luca ünnepe előtti pénteken és szombaton
december 11-12.*

Luca ünnepe előtti pénteken és szombaton a főtisztelendő egi püspök úr néhány órán át magánügyben tárgyalt a követ úrral a szállásán. Más magyar tanácsos urak is jöttek az ő uraságával való megbeszélésre.

*Szombaton napnyugtakor
december 12.*

Szombaton napnyugtakor a király és a királyné visszatértek a vadászatról.

*Vasárnap, Luca napján
december 13.*

Vasárnap, Luca napján a szent királyi felség a vadászatáról vaddisznókat, szarvasokat és egy hordó igen jó szerémi bort küldött a követ úrnak. A királyi felség a vadászat fáradalmi után az egész napot magányos pihenéssel töltötte.

*Szent Luca ünnepét követő napon, hétfőn
december 14.*

Szent Luca ünnepét követő napon, hétfőn, a lengyel király követe a császári és osztrák főhercegi követ úrral, valamint a méltóságos György örgróf úrral együtt átadta a királyi és királynéi felségnek az összeírt cikkelyeket, tudniillik, hogy hogyan kell nekik udvartartásukat és országaikat kormányozni. Ezeket a cikkelyeket pedig, midőn elolvasták, a királyi és királynéi felség, valamint a császári követ ismét módosították, mint az aláírásokból kitetszik. A felséges lengyel király úr követ ura – amennyire lehetett –, arról igyekezett meggyőzni, hogy lehetett volna enyhébb a módosítás, de a királyné, a császári követ és az örgróf másképp nem akarták.

Ezeknek a cikkelyeknek a tartalma a lapszéli jegyzetekkel együtt, itt következik, ekképpen:¹⁸

Elsősorban: hogy minden, ami most zürzavaros, igazi rendbe tétessék, hiszen enélkül egyetlen állam sem állhat fenn.

A rend pedig sok dologból tevődik össze, ezekből néhány itt van feljegyezve: A királyi felség azok tanácsosainak a tanácsa alapján, akiket öfelsége erre meg fog hívni, idővel még más dolgokat is hozzátehet, amelyek valószínűleg öfelségének és országainak javára, becsületére és hasznára szolgálnak majd.

Ezért úgy határoztak, hogy öfelsége tartson egy, vagy két főkamarást – miként jelenleg is –, tekintélyes és derék férfiakat, akiknek a következő lesz a feladata:

Akik a kamarában szolgálnak, parancsoljanak mindenkinek. Legyen az övék a felséges fejedelem személyének és kamarájának terhe, vagyis a felséges király parancsa és akarata alapján mindaz, ami eme hivatalukhoz tartozik, ahogy eddig is szokás volt úgy, hogy a kamarát éjjel-nappal jól őrizzék. Az alkamarások vigyázzanak minden dologra, amit a kamarába visznek. Ezek az alkamarások jegyezzék meg, hogy ezek és más egyéb dolgok közül mi kerül a kamarába, továbbá hogyan, vagy kiknek osztják ki. Mindezekről készítsenek számadást, és ők, azaz mind a kamarások, mind az alkamarások ügyelni kötelesek arra, hogy az fejedelem élete biztonságban lehessen az ártalmas dologtól.

Ezeken a főkamarásokon kívül válasszanak még néhány, négy, hat vagy nyolc megbízható, bölcs és tekintélyes embert, akik felváltva szolgálják az fejedelmet. Öfelsége válasszon ki a kamarások közül olyanokat, akik neki erre a feladatra tetszenek, hogy felváltva úgy szolgáljanak öfelségének, hogy szorgalmasan lássák el szolgálatukat.

19 Vö. az október 19-én keletkezett cikkelyekkel. Az apróbetűs rész a módosítás.

A többi kamarások csak akkor lépjenek a kamarába, ha hívják őket.

Továbbá az fejedelemnek ebbe a kamarájába másvalaki is csak úgy léphet be, ha hívják.

Továbbá legyen a királynak néhány megbízható titkos tanácsosa, akikre az ügyek állását rábízza, s akik mindenkor mellette állnak, mégpedig együttesen, nem pedig külön-külön, vagy magukban intézik a király dolgait és az ügyeket. A fejedelemnek legyen néhány megbízható embere, akiknek a tanácsait mindenben használhatja.

Az ő feladatuk lesz gondoskodni arról, hogy az fejedelem tekintélyével minden helyes módon rendeződjék és minden jövedelmet helyesen kezeljenek, továbbá a kellő mértékben történjenek a kiadások úgy, hogy a nagyobb dolgokra többet, a kisebbekre pedig kevesebbet adjanak ki.

Továbbá, hogy lehessen tudni, mennyit kell kiadni az fejedelem konyhájára, mennyit a kellő és illendő öltözködésre és az egyéb szükséges költségekre takarékosan, azért, hogy a végeket ne hanyagolják el, mert ezekről mindig elsőként kell gondoskodni.

Továbbá lehessen tudni, mennyi elég évente az udvar és a végek ellátására. Az udvartartást rendbe kell hozni úgy, hogy csak akkora létszámú legyen, amekkorát a jövedelmekből a királyi felség udvarának díszére tartani lehet. Mert jobb kevés embert jó rendben és jó ellátással tartani, akik mindig szolgálatra készek, mint összevisszaságban egy nagy tömeget, amelyik soha sincs készenlétben.

A konyha és az udvar ellátása miatt jelöljék meg a biztos jövedelmeket, hogy az fejedelem e téren ne szenvedjen hiányt. A tanácsosok gondoskodjanak arról, hogy senki ne merészelje, vagy tudja bármilyen alkalommal a királyi jövedelmeket bitrolni, vagy ezekbe beleavatkozni.

S miként szükséges tudni, hogy mennyi a kiadás, szükséges arról is tudomást szerezni, hogy mennyit lehet az egyes helyekről kapni, és a tisztviselőknek gondoskodniuk kell arról, hogy a jövedelmek gyarapodjanak. A tanácsosok pedig mindig kötelesek jelenteni a királyi felségnek, ha akadnának olyanok, akik ellenszegülnek nekik. Mindezek mellett az is kívánatos, hogy számadást követeljenek valamennyi olyan tisztviselőtől, akiknek a keze által az fejedelem és az ország jövedelmei kiadatnak, vagy bevételnek, vagy már be is szedték ezeket.

A jövedelmek nagyságát ismerve pedig mindenekelőtt arra kell figyelni, mekkora összeg szükséges a végek megvédésére, és ezt az összeget biztosabb helyekről és szilárdabb jövedelmekből szerezzék be. Ami ezen túl marad, aszerint adják ki, ahogyan a nagyobb és kisebb szükségletek kívánják. Arra azonban ügyeljenek, hogy a királyi felség konyhája és személyes szükségletei ne szenvedjenek hiányt, mint fentebb írtuk.

|¹⁶⁵ A mindenkor illő mértéktartással élve semmit ne pazaroljanak el, vagy fölöslegesen ne adjanak ki.

A kancellár és a tanácsosok mindig figyelmeztessék a királyt az elintézendő ügyekre, hogy fölkészült lehessen és ne fordulhasson elő, hogy akkor megy szórakozni, amikor ügyeket kell intéznie.

Azokat az ügyeket pedig, amelyeket az fejedelem távollétében a tanácsosok el tudnak intézni, intézzék el, hogy így az fejedelem mentesüljön a nem szükséges munkától.

A kancellár – ha azt veszi észre, hogy bizonyos levelek kárt okoznak a királynak –, vigye a király és a tanács elé, ügyeljen, nehogy olyan levelet adjanak ki, amely kárt okoz a fejedelemnek, a feladatokat pedig úgy ossza szét a titkárok között, hogy ellentmondó, vagy ártalmas, a jogi formával ellentétes leveleket senkinek ne adjanak ki.

Őfelsége a kis pecsétgyűrűt csupán kis és titkos dolgok esetében használja, olyan ügyeknél, amelyek tudniillik nem okozhatnak kárt őfelségének, és tartsa azt magánál titkos helyen, ahogyan atyja őfelsége tartotta.

Mivel pedig állítólag sokak számára sok mindent meggondolatlanul pecsételtek le ezzel a kis pecséttel őfelsége kárára, mindezeket őfelségének és tanácsosainak felül kell vizsgálniok, s ha ezek ártalmasak és kártékonyak őfelsége szempontjából, akkor utána döntsenek arról, mi a teendő ebben az ügyben.

Tartózkodjék őfelsége a nagy jelentőségű dolgok aláírásától is, s csak azokat a leveleket írja alá, amelyeket a kancellár – bizonyos tanácsosok jelenlétében –, be fog mutatni, ez pedig azért szükséges, hogy káros, vagy nem megfelelő leveleket ne íratassanak alá.

A kincstáros gondoskodjék az fejedelem hasznáról a bevételekből, és legyen szűkmarkú, hogy ne adjon ki semmit fölöslegesen, csak a király és a királyné törvényes szükségleteire, s az alacsonyabb rangú tisztviselőitől kérjen elszámolást, miként azt később magának is adnia kell.

Az udvarmesterek, vagy háznagyok ügyeljenek arra, hogy tisztüket az fejedelem és az udvar dísze és tisztessége érdekében lássák el mindazokban, amik jog szerint az ő feladataikhoz tartoznak, ne engedjék, hogy veszekedések törjenek ki az udvarban, akik pedig ilyet tesznek, azokat jogosan büntessék meg, mások okulására.

Semmi sem fontosabb pedig, mint az, hogy az fejedelem jó tanácsosokra támaszkodjék, s amit egyszer ezekben elhatároz, senki javaslatára ne változtassa meg. De nem szabad az fejedelem lelkét állandóan gondokkal terhelni, időnként szórakozással is kell töltenie az időt, hogy a lelke így felüldülve a nagyobb feladatokra elevenebb, frissebb és alkalmasabb lehessen.

De ez a pihenés is legyen a maga idejében, s ne mindig, hogy azokat a feladatokat, amelyeket útján a fejedelmek kormányozni szoktak, eme szórakozások miatt ne hanyagolja el.

Gondolkodni kell arról is, hogy a titkosabb ügyeket ne sokaság előtt tárgyalják.

|¹⁶⁷ A király segítse a tanácsosait és tisztviselőit, akikre rábízta magát és védje meg őket, hogy nyugodtabban szolgálhassanak, és ne engedje meg, hogy az irigyek kevélysége elnyomja őket, mert annál nagyobb lesz az fejedelem tekintélye, minél inkább biztonságban vannak a jó tanácsadók és tisztviselők a király keze és hatalma alatt.

Ha azt tapasztalja, hogy a tanácsosok és a tisztviselők közül egyesek nem helyesen járnak el, a többi tanácsosainak egyetértésével mozdítsa el őket, s úgy viselkedjék mindenkivel szemben, hogy a jók szeressék őt, a rosszak pedig féljenek tőle. Egyébként nem lesz engedelmesség, sem félelem, hanem viszálykodás és széthúzás, továbbá lázongások törnek ki, amelyek miatt a legnagyobb országok és birodalmak gyakran lehanyaglottak.

Ne mutakozzzék őfelsége túlzottan bizalmasnak alattvalóihoz, mert a túlzott bizalmaskodás megvetést szül.

A megbízható tanácsosok sok mindent kigondolhatnak majd, ami az fejedelem jó helyzetére, az országok növekedésére és védelmére, valamint a fejedelem méltóságának gyarapítására szolgál. Ezeket az fejedelem ügyes és jó tanácsosaival könnyen megtalálja majd, ha szorgalmasan gondot és munkát fordít rá.

Most legfőképpen arról kell gondoskodni, hogy készítsék elő azokat a dolgokat, amik a török ellen indítandó hadjáratához szükségesek, nehogy egy félkészült ellenség támadja meg a felkészületlen királyt és országát.

A magyar urak úgy látták, hogy az előbb említett cikkelyek némelyike túl súlyos, s így mindezeket máskorra halasztották.

*Luca ünnepe utáni kedden
december 15.*

|¹⁶⁸ Luca ünnepe utáni kedden a nagyságos követ urat tiszteletteljesen a királyi felséghez hívták, akinek a követségével kapcsolatban ilyen választ kapott.

A KIRÁLYI FELSÉG VÁLASZA A TEKINTETES ÉS NAGYSÁGOS KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI ÚRNAK, KRAKKÓI FŐKAPITÁNYNAK, LENGYELORSZÁG FŐKANCELLÁRJÁNAK, KIRÁLYI KÖVETNEK

Felsőes király urunk őfelsége azt kívánta volna az elmúlt hónapokban Lengyelország felséges királyától, hogy amennyiben országainak egyéb súlyosabb teendői megengednék, ne essék nehezére eljönni arra az összejövetelre, amelyet őfelsége a felséges Ferdinánd főherceggel együtt nemrégiben tartott, vagy ha fontosabb elfoglaltságai miatt akadályoztatva nem tudna jelen lenni, országának előkelői közül küldené el nagyságodat, aki az ő nevében venne részt az összejövetelen, és ő tartsa szem előtt azokat a közjóra vonatkozó dolgokat, amelyek a királyi felség a maga, a főherceg úr, valamint az egész keresztény közösség szempontjából leginkább hasznosnak látszanak.

Lengyelország felséges királya, aki a királyi felséget egyedülálló és szinte atyai szeretettel szokta körülvenni, és az ő dolgainak minden sikerében, valamint szükségében fiaként szokta őt segíteni és támogatni, a mi felséges urunk eme kívánságának is eleget akart tenni. De mivel igen alapos okok miatt nem lehetett országától távol, elküldte az összejövetelre nagyságodat – mint már korábban őfelségétől név szerint őt óhajtotta –, az előkelő és igen nagy tekintélyű férfiút, aki kiváló erényei, továbbá a mi legkegyelmesebb urunk, |¹⁶⁹ az ő felséges atya iránti szüntelen figyelmessége miatt ezen királyi felség szemében nagyon kedves és igen szeretett.

A királyi felség, ahogy illik, nagy-nagy köszönetet mond felséges nagybátyjának, hogy ebben az ügyben éppúgy, mint más dolgokban, oly nagy szeretetét nyilvánította irányában. Hiszen nem is lehetett volna alkalmasabb, vagy a királyi felség számára kedvesebb követet küldeni, mint nagyságodat, aki oly nagy igyekezettel és bölcsességgel intézte őfelsége valamennyi ügyét és annyi munkát vállalt magára, hogy ennél nagyobb, vagy többet nem is lehetne kívánni. A királyi felség igyekezni fog felséges nagybátyjának illő köszönetet nyilvánítani mindennemű szolgálatokban és a testvéri szeretetben.

A királyi felség nagy hálával tartozik nagyságodnak is, hogy őt éppúgy, mint felséges édesapját, mindenkor páratlan figyelemmel kísérte, és sok egyéb feladata közepette – nem kímélve sem az utazásoknak, sem testének, sem szellemének fáradozásait –, nagyon szívesen és készségesen elvállalta ezt a követi feladatot. Őfelsége nagy-nagy köszönetét fejezte ki nagyságodnak, valahányszor alkalom kínálkozott nagyságod tiszteletének, tekintélyének és kiváltságainak ékesítésére, sőt növelésére.

Bár a királyi felség nem kételkedik abban, hogy ennek az összejövetelnek az okait ismeri az ő nagyon kedves, felséges nagybátyja, mégis ismétlje el nagyságod, hogy két különleges ok volt: az egyik az, hogy noha ez a három fejedelem – őfelsége, a mi felséges király urunk és Ferdinánd, Ausztria főhercege szükségképp igen szoros kapcsolatban áll egymással, mégis jöjjön létre valamilyen erősebb és szilárdabb kapcsolat közöttük (ha ez egyáltalán lehetséges), és a hármasságból valamilyen egység. Az összejövetelnek a második oka pedig az |¹⁷⁰ volt, hogy megtárgyalhassák mindazokat a teendőket, amelyek fontosnak látszottak a török ügygel kapcsolatban.

Mondja el nagyságod, mi történt azon az összejövetelen, milyen cikkelyeket javasoltak mindkét részről, és főként a királyi felség által valamennyi országából följánlott 60 000 harcosról és 100 ágyúróól beszéljen, s amit még ezen felül megígért: ő maga el fog menni abba a háborúba. Ausztria főherceg ura pedig 8 000 gyalogost, 2 000 fegyveres lovast, továbbá 30 ágyút ígért, de mindezeknek végleges eldöntését a nürnbergi összejövetelre halasztották, ahová a királyi felség elküldi követeit, hogy ők a főherceget sürgessék, vegyen részt maga is a háborúban, vigyen nagyobb csapatokat, több ágyút, továbbá kérjenek ezek a követek segítséget a birodalom fejedelmektől. Mindezeket jól ismeri nagyságod és a lengyel király őfelségének igen alaposan ki tudja majd fejteni.

Ha a fejedelmektől semmit nem lehet remélni, vagy kieszközölni, a királyi felség országaival és alattvalóival együtt kénytelen lesz a saját ügyeiről gondoskodni, amíg tud.

Beszélje el nagyságos Moldva veszélyes helyzetét is, mivel a bojárok el akarják űzni a vajdát, ő pedig a bojárokat akarja eltenni láb alól. Mivel nagyságod mindkét fél követeit és a királyi választ is meghallgatta, amit mindkettőnek adott, tudja, mennyire veszélyes, ha a királyi felség bármelyik fél javára is részrehajló. Ezért el fogja küldeni Erdély vajda urát, |¹⁷¹ hogy az egész ügyet behatóbban és alaposabban ismerje és vizsgálja meg. A dolgok állás alapján bármi látszik is alkalmasabbnak és biztosabbnak, haladéktalanul jelezze és mondja el a királyi felségnek, hogy van-e, vagy lehet-e valami mód az ő kibékítésükre a tartomány veszélyeztetése nélkül. Attól kell ugyanis tartani, hogy az a fél, melyiktől őfelsége elfordul, az ellenséghez pártol és megkísérli megvédeni magát a másik féllal szemben, még magának a tartománynak a veszélyeztetése árán is. Ugyanez a vajda úr jelezze Lengyelország felséges király urának a dolgok állását, s hogy milyen tárgyalást tart a felek között, őfelsége azután majd vele fog tanácskozni arról, hogy a továbbiakban mi a teendő.

A swidnici pénzzel kapcsolatban a királyi és királynéi felség megkérdezi Lengyelország felsége királyát, megelepszik-e a nagyságodnak kinyilvánított indokokkal, hogy tudniillik még mindig ugyanazt a pénzt verik, ám ha az nagyon ter-

hesnek látszik, a királyi felség más megoldást keres majd, mert nem akarja, hogy ezekben a dolgokban a testvéri felséggel szemben jogtalanság történjék. A sziléziai gyűlést a legközelebbi Szent Antal-ünnepen fogják megtartani. A királyi felség elküldi majd oda a követeit, hogy pénzbeli segítséget, katonákat és a törökök elleni hadjárathoz szükséges egyéb dolgokat kérjenek, valamint hogy a lutheri szekta megszüntetésén és kiirtásán munkálkodjanak, amely annak a tartománynak a legtöbb városát megfertőzte. A királyi felség ügyei szempontjából nagyon hasznos lesz, ha Lengyelország felséges királya erre a sziléziai gyűlésre elküldi követét, ugyanis őfelsége tekintélye szorosan összefügg a miénkkel, ezért sokkal könnyebben intézhetik majd el egyrészt azokat a megbízatásokat, amelyeket kapni fognak, másrészt a lutheri eretnekséggel kapcsolatos ügyet. A királyi felség testvéri módon igen nyomatékosan azt kérte, hogy Lengyelország felséges királya ezt szíveskedjék tenni.

|¹⁷² Ennek az országnak valamennyi tanácsos ura végtelenül köszöni nagyságodnak, hogy soha nem esett nehezére nagyságodnak velük együtt annyi fáradozást, gondot és aggodalmat vállalni, s őket igen bölcs tanácsaival mint magán-, mind pedig közügyekben okosan segíteni. Viszonzásul készségesen felajánlják magukat és minden erejüket nagyságod tiszteletére és érdekében.

Végezetül ajánlja nagyságod a királyi felséget, országait és vagyonát felséges királyi nagybátyjának, akibe a halhatatlan Isten után a legnagyobb reményét és bizalmát helyezte.

Lajos király
saját kezével

*Szent Luca ünnepe utáni szerdán
december 16.*

Szent Luca ünnepe utáni szerdán a szent királyi felség három súlyos és díszes aranyozott ezüst kelyhet és három ruhát küldött ajándékba a nagyságos követ úrnak, mintegy viszonzásul a három arannyal dúsan átszőtt ruháért, és ezeket az ajándékokat a követ úr szállására küldte.

*Ugyanazon a napon
december 16.*

Ugyanazon a napon a főtisztelendő László egri püspök úr és Magyarország kancellárja, Pál veszprémi püspök és Magyarország kincstárosa személyenként egy-egy szép és díszes kelyhet küldtek ajándékba a nagyságos követ úrnak.

A nagyságos Bornemissza János, budai és veszprémi várnagy, Thurzó Elek tárnokmester a nagyságos követ úrnak egy-egy szép és jó török lovat küldtek és ajándékoztak.

*Ugyanazon a napon délelőtt
december 16.*

|¹⁷³ Ugyanazon a napon délelőtt a királyi felség tanácskozáásra hívta a már lóra szállt követ urat. Vele és Magyarország tanácsos uraival együtt kidolgozták az utasítást a követ urak számára, akik őfelsége megbízásából a nürnbergi birodalmi gyűlésre készültek, hogy rámutassanak a Magyarországot fenyegető vesze-

delmekre és azokra a sürgető dolgokra, amelyek a közös ellenség, a török elleni védekezéshez hiányoznak. Ennek az utasításnak a tartalma következik és ilyen:

|¹⁷⁴⁻¹⁷⁸ [*Másfél üres lap következik*]

|¹⁷⁹ Ugyanakkor Magyarország felséges királya magával vitte a követ urat a királyné öfelségéhez, és a nagyságos követ úr öfelségéikkel együtt ebédelt.

Ebéd után pedig Magyarország és Csehország felséges királynéja két súlyos aranyozott ezüst kupát ajándékozott a nagyságos követ úrnak, és nagy köszönetét nyilvánította neki azért, hogy oly bölcsen, gondosan és életlátással intézte és segítette öfelségéik ügyeit. A királyné öfelsége ugyanakkor felajánlotta, hogy mind a felséges királynál, hön szeretett férjénél, mind a császári felségnél és Ausztria felséges főherceg uránál, nagyon szeretett testvéreinél mindig segíteni fogja és előmozdítja a követ úr minden ügyét és javát. Azt is megígérte, hogy mindig szívélyes kegyet mutat a nagyságos követ úr ügyeiben és dolgaiban.

A nagyságos követ úr ebéd után elbúcsúzott mind a király, mind a királyné öfelségétől, azután öfelségéik szállásán, az udvarban lóra szállt, hogy Isten nevében visszatérjen királyához, Lengyelország felséges és legkegyelmesebb urához.

Ezért a méltóságos, főtisztelendő, tekintetes és nagyságos urak: György brandenburgi örgróf, Szapolyai János örökös szepesi és trencséni ispán, László egri püspök és Magyarország kancellárja, Pál veszprémi püspök és az ország kincstárnoka, János győri püspök, a felséges királyné kancellárja, Korlátkövi János főudvarmester, Sárkány Ambrus, Trepka András udvarmester, Batthyány Ferenc és más előkelő urak, udvari katonák nagy és megtisztelő lovassággal kísérték és vezették a nagyságos követ urat Pozsonyon kívül fél mérföldnyire, és ott elbúcsúztak az ő nagyságos uraságától. Hálás köszönetet is mondtak, |¹⁸⁰ hogy ő nemcsak mint követ, hanem mintha egy lenne Magyarország lakosai és tanácsosai közül, bölcsen és körültekintően szolgált mind a felséges király, mind az ország magán- és közhaszná, és szüksége érdekében. Mindezt neki, a követ úrnak az említett urak készséges baráti szolgálataikat ajánlották fel, ezekről ők soha nem akarnak megfélelkezni, s valahányszor szükség lesz rá, felséges királyukat figyelmeztetni és kérni fogják, hogy a követ úrhoz mindig kegyes és bőkezű király legyen.

Ugyanott a követ úr is meglehetősen bölcsen és választékosan adott feleletet, tudniillik, hogy Lengyelország felséges király ura azt a tiszteletet, amit öfelsége iránt követe személyén keresztül tanúsítanak, uraságaiknak és ennek a dicső országnak soha nem felejt el majd viszonzni és halmozott mértékben visszaadni. Lengyelország felséges király ugyanis mind felséges és hön szeretett unokaöccsét, Magyarország királyát, mind pedig az ő országait ugyanúgy szereti, mint saját magát és országait, és még nagyobb szeretettel és igyekezettel kíséri, hiszen ismeri az iránta való szívélyességet. A javaslatra még sok egyebet mondott és válaszolt, magát és készséges baráti szolgálatait viszonzásképp felajánlotta azoknak az uraknak, és kérte, hogy éljenek az ő baráti szolgálataival, mert őt magán- és közügyekben mindig őszintének és készségesnek fogják találni és megismerni.

Magyarország és Csehország felséges király ura levelének tartalma, amelyet Lengyelország felséges király urához irt és saját kezüleg aláirt Lengyelország királya nagyságos követ urának ajánlására:

A felséges Zsigmond fejedelem úrnak, Isten kegyelméből Lengyelország királyának, Litvánia nagyfejedelemének, Oroszország és Poroszország urának és örökösének, nagyon szeretett nagybátyjának, Lajos, ugyanazon kegyelem folytán Magyarország és |¹⁸¹ Csehország királya üdvözetét küldi, és minden jót, valamint üdvös sikereinek folytonos növekedését kívánja!

Felséges fejedelem, igen kedves nagybátyánk! Kértük felségedet az elmúlt hónapokban, hogy ha országaink feladatai – amelyek számosak és igen nehezek szoktak lenni –, valamiképpen el tudnánk viselni távollétét, ne essék nehezeére elnökölni azon az összejövetelen, amelyet mi a felséges Ferdinánd herceggel, fivérünkkel és igen kedves sógorunkkal együtt tartunk. Ha pedig ezt az idő nem engedné, küldje el a saját nevében a tekintetes és nagyságos Krzysztof Szyd^owiecki urat, krakkói főkapitányt, Lengyelország főkancellárját, akinek igen bölcs tanácsával éltünk minden dologban, amit megfontoltunk.

Ezért köszönetet mondunk felségednek és örökös hálával tartozunk, hogy bár ama első kívánságunkat a számunkra igen jól ismert okok és elfoglaltságok miatt nem tudta teljesíteni, úgy határozott, hogy a mi és igen kedves főherceg sógorunk másik kívánsága teljesüljön. Krzysztof Szyd^owiecki úr ugyanis részt vett az összejövételünkön, és ez a feddhetetlen, igen bölcs és tekintélyes férfiú, a nyilvánosság előtt is és magánemberként, jelenlétével, tekintélyével és tanácsaival annyira hasznunkra volt, amennyire felségedet kivéve senki más nem lehetett volna. Őt, aki a gyűlés feloszlása után igyekezett mihamarabb felséged szolgálatára hazatérni, egy ideig Pozsonyban visszatartottuk, ahogyan azt ügyeink állása megkövetelte.

Kérjük tehát felségedet, mint legjobb és legkedvesebb nagybátyánkat, ne vegye rossz néven ezt a késedelmet, ami a mi akaratunkból, nem pedig Kristóf úr akaratából történt, és a hazatérőt azzal a kegyel fogadja, amely egy ilyen nagyrebecsült férfiút megillet, és aki velünk kapcsolatban már azelőtt többször, most pedig ebben a követségben, igen kiváló érdemeket szerzett. Továbbá, hogy ezt a munkát és kiváló teljesítményt, amit a mi ügyünkben nyújtott, úgy tekintse, mint ami felségednek és nekünk egyaránt igen becses. Ezért mi sokkal tartozunk felségednek, akinek azt kívánjuk, éljen igen boldogan, továbbá kiváltképp ajánljuk magunkat.

Kelt Pozsonyban, az Úr 1523. esztendejében, Szent Luca ünnepe utáni pénteken.

Lajos király
saját kezével

KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI KANCELLÁR NAPLÓJA 1523-BÓL LATIN SZÖVEG

GONDOZTA: ÉRSZEGI GÉZA

BEVEZETÉS

A kéziratot fehér vászonborítóban, bőrbbe kötött kötetben őrzik. A címe: *Primus legationum diversarum tomus*. A varsói régi levéltárban (Archiwum Gowne Akt Dawnych) őrzik:

Jelzete: L(ibri) I(egationum) vol. 22.

A kötet vegyes összetételű és három számozása van. A ceruzás, legújabb számozás szerint az 57–146 (korábbi, 17–18. századi kézzel írt 65–155., illetve 100-191.) főlíók tartalmazzák Krzysztof Szydowiecki naplóját az 1523-i bécsűj-helyi található eseményeiről.

A különböző oldal- és lapszámok közötti összhangot külön táblázat (*Concordantia foliorum paginarumque*) foglalja össze a kötet végén.

A kiadásban azonban egyik számozást sem vettük figyelembe, hanem a kötetbe kötött kéziratot önállóan véve, saját számozással jelezzük a kézirat első lapjától az utolsóig az egyes oldalakat.

A kézirat minden egyes lapja papír, a helyenként látható vízjel: kehely csilaggal, négylábú állat: medve?

Az egyes oldalak közé különböző kezekkel írt kiegészítő lapokat és cédulákat fűztek.

A kötet írása összességében egyetlen kéztől származik és lapjain kevés javítás fedezhető fel. Ez arra mutat, hogy nem a tárgyalások idején készült feljegyzéssel van dolgunk, hanem annak tisztázatával. A tisztázatot gondosan készítették és a másoló (A kéz) által gondosan javítottatott, de más kéz javítása is felfedezhető benne (B-E kezek). Bizonyos helyeken kiegészítették adatokkal a szöveget, több helyen azonban erre nem került sor, ezért meglehetősen számos helyen találkozzunk kihagyásokkal (hiatus), a fogalmazás sem mindenütt korrekt, a szöveg helyenként rontott, illetve kimaradtak bizonyos szavak (lacuna). ezért olykor nehezen értelmezhető a forrás.

A kötet orthographiája meglehetősen következetes, ezért a következetesnek tűnő íráson lehetőség szerint nem változtattunk (pl. *nichil, michi, aduc* stb.), ahol azonban nyilvánvaló elírás található, ott javítottuk, de lábjegyzetben olvasható az eredeti, rontott szöveg.

Paleográfiai minősíthető írásjelek visszaadására nem törekedtünk, ezért a *cc* betűkapcsolatban kedvelt *ct* írásmódot nem vettük át, mint ahogy nem került átírásra az *uv* betűkapcsolat *w* betű formájában történő írása sem, továbbá az *y* kettős *i* betűvel lett átírva, ha ez lehetséges volt.

A szövegbe illesztett (92–97. oldalak) cseh nyelvű levél átírása modern.

A szövegben és a lábjegyzetben a következő jeleket és jelzéseket használtuk:

- () Ha egyetlen betű rejt egy egész szó betűsorát (sigla) vagy a rövidítési jel feloldása nem egyértelmű, ilyenkor a kiegészítés a zárójelek közé került.
- *** A kézirat szövegében hiány tapasztalható, ez – mint már volt róla szó – noha bizonyos helyeken kiegészítették adatokkal a másolt szöveget, több helyen azonban erre nem került sor, ezért meglehetősen számos helyen találkozunk kihagyásokkal (hiatus), a fogalmazás sem mindenütt korrekt, ezért olykor nehezen értelmezhető, rontott a szöveg, illetve ki-maradtak bizonyos szavak (lacuna).
- < > Valami hiányzik a szövegből, s ezért kiegészítés történt.
- > *corr.* Miből mire javított az írnok.
- add.* Valamit hozzátett a szöveghez az írnok.
- del.* Valamit kihúzott az írnok.
- inser.* Valamit később beszúrt a szövegbe az írnok.
- om.* Valamit elhagyott a szövegből az írnok.
- †† Romlott a szöveg

Mint a korábbiakból kiderül, az eredeti tisztázat kézírata fentmaradt, így lehetőség volt szövegét pontosan követni. Amikor azonban még a kézirat Moszkvában (a cári főlevéltárban) volt, Géresi Kálmán 1874-ben lemásolta, s ez a másolat a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában (MS 4945) olvasható. Az ő olvasatait gyakran vettük figyelembe, s jeleztük az eltérő olvasatát. Az eredeti kézirat MS, a másolat C siglával jelöltetik a lábjegyzetben.

É. G.

1¹ SPECTABILIS ET MAGNIFICUS DOMINUS DOMINUS CRISTOPHORUS DE SCHYDLOWYECZ IN SCZMYELOW ET MAGNA OPPATHOW, PALATINUS ET CAPITANEUS GENERALIS CRACOVIENSIS AC REGNI POLONIE SUMMUS CANCELLARIUS DESIGNATUS FUIT ET MISSUS ORATOR A SERENISSIMO DOMINO DOMINO SIGISMUNDO REGE POLONIE, MAGNO DUCE LITUANIE, RUSSIE PRUSSIEQUE ETC. DOMINO ET HEREDE AD CONVENTUM SERENISSIMORUM PRINCIPUM DOMINORUM DOMINI LUDOVICI HUNGARIE ET BOHEMIE ETC. REGIS AC DOMINI FERDINANDI ARCHIDUCIS AUSTRIE.

CUIUS LEGACIONIS ACTA SEQUUNTUR.

Sigismundus Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lituaniae, Russiae Prussiaeque etc. dominus et heres manifestum facimus tenore presencium et recognoscimus, quod quemadmodum maiores et predecessores nostri cum omnibus christianis imperatoribus, regibus et principibus bonam amicitiam, vicinitatem et mutuam coniunctionem summa cum benivolentia observare consueverunt et in propulsandis a christianorum finibus orthodoxe fidei hostibus iam a multo tempore sine aliqua intermissione nullam operam omiserunt, immo^a se suasque facultates strenue et ultro impenderunt, sic et nos illorum vestigiis inherentes erga omnes et presertim in christiane rei publice augmentum et defensionem – quantum viribus nostris eniti potuimus – propensos semper nos exhibuimus.

Quo factum est, ut superioribus annis cum preclarissime memorie cesare Maximiliano fratre et consanguineo nostro charissimo atque desideratissimo in Austria convenimus, quo tandem orbis christianus variis bellis implicitus eo tempore pacaretur haberique posset certa aliqua ratio, qua infidelium vis contereretur^b et reprimeretur, unde quasdam necessitudines, inscriptiones^c et fœdera cum ipso serenissimo olim imperatore mutuo inivimus et composuimus, quas cum ob multas et rei publice christiane necessarias causas innovari et per illius maiestatis successorem serenissimum ac^d 1² excellentissimum principem dominum Carolum divina favente clemencia electum Romanorum imperatorem etc. confirmari cupiamus.

Cum ob eum fraternum amorem atque observanciam et sanguinis inclite domus Austriae coniunctionem, qua illius maiestati devincimur tum etiam et regna et dominia tam illius maiestatis quam nostra equius et commodius dirigerentur^e, magnifico Cristophoro de Schydlowyecz^f palatino et capitaneo Cracoviensi et regni nostri cancellario etc. sincere nobis dilecto, qui nobis propter suam in nos fidem virtutesque plurimas et rerum gerendarum dexteritatem non vulgariter est charus et acceptus, ex certa nostra sciencia animoque et consilio deliberato ac maturo dedimus et concessimus damusque et harum litterarum

a necnon C

b conteretur C | *vox tamen signis abbreviandi scripta legi potest et co(n)te(rre)ret(ur) | in margine ch*

c inscriptos C

d *In angulo primae paginae inferiori a dextra A*

e dirigeretur C

f Schydo(wye)cz MS | Schydlocz C

vigore concedimus potestatem et facultatem omnimodam huiusmodi inscriptiones^a et federa inter serenissimum olim d(ominum) Maximilianum cesarem et nos confecta nostro nomine cum serenissimo domino Ferdinando infante Hispaniarum et archiduce Austrie etc., qui ad hoc eciam a prefato serenissimo ac excellentissimo domino Carolo electo Romanorum imperatore etc. sufficiens mandatum, potestatem facultatemque habiturus est, confirmandi, innovandi, meliorandi, augendi et diminuendi omniaque et singula, que in dictis inscriptionibus et federibus continentur – quantum nobis et regnis dominiisque nostris expediret – denuo conficiendi promittentes in fide et verbo nostro regio nos omne id, quod per magnificum Cristophorum de Schydlowyecz prefatum cum serenissimo domino archiduce Austrie modis supra descriptis nostro nomine actum, tractatum, conclusum, confirmatum et innovatum fuerit et quodlibet eorum seorsum^b perpetuis temporibus ita ratum, gratum et firmum habituros ac si nos ipsi illa omnia contraxissemus, conclusissemus et providissemus omni fraude et dolo semotis.

In cuius rei testimonium presentes manu nostra propria subscripsimus et sigilli nostri appensione communiri fecimus.

Datum Cracovie dominica proxima ante festum sancte Hedvigis anno Domini MDXXIII^o, regni vero nostri anno XVII°.¹

Sigismundus rex subscripsit^c.

†³INSTRUCTIO MAGNIFICO DOMINO CRISTOPHORO DE SCHYDLOWYECZ PALATINO ET CAPITANEO CRACOVIENSI ET REGNI POLONIE CANCELLARIO ETC. NOMINE REGIO IN VNGARIAM.

Declarabit imprimis, quantum fuerit super nostrum studium gratificandi et commodandi in omnibus serenissimo domino nepoti nostro eiusque ac regnorum suorum bono statui prospiciendi, quod ut re ipsa prestaremus nos hactenus nichil officii vel impendii – quandocunque^d opus videbitur – pretermisisse.

Declarabit, quo desiderio tenebamur semper cum illius maiestate et serenissimo principe domino Ferdinando conveniendi persuasum habentes cum conventum non solum communibus regnis et statibus nostris, sed eciam toti rei christiane salutarem futurum, prout de illo nobiscum illustrissimus dominus dux Casimirus et Gerendi oratores illius maiestatis sedulo egerunt, sed cum nos difficultates domestice distinerent nec liceret nisi consultis et compositis illis vel latum digitem quoquam^e discedere, statuisse nos conventum generalem regni

a inscriptionis MS

b manu A corr. MS

c scilicet C

d quidcunque C

e quoque C

1 1523 Octobris 11

nostri pro festo sancte Hedvigis proximo² maturius solito, quo tempore^a rebus domi dispositis tanto commodius cum illius maiestate et principe Ferdinando convenire possemus, quod cum illius maiestati per eius oratorem Gerendi renunciassemus, fuerit per eius maiestatem acceptum et approbatum.

Quando autem eius maiestas una cum principe Ferdinando suum hunc conventum huic tempori et opinioni nostre anteverterit tamquam nos sero cerciores reddiderit vel eciam si conventum nostrum, a quo multa rei bene gerende momenta non solum nobis, sed eciam illius maiestati dependent, premittere vellemus, nequaquam in tam repentino ac exiguo tempore – etiam si cursorem ageremus – expedire nos potuissemus.

Ne tamen ulla in parte illius maiestati ac communi rei bene consulende deesse videremur, tuam s(inceritatem) licet cum incommoditate nostra misisse |⁴ nos loco nostro, que illius maiestati adesset ac inserviret in omnibus, quecumque illi opportuna ac communi bono statui nostro conducibilia viderentur, ad quod omnem se illius maiestati offeret.

Si mencio fiet aliqua de tempore, quo posthac cum illius maiestate et principe Ferdinando convenire possemus, refferet tua s(inceritas) illud a nobis sciri non posse propter hunc novum Thartarum a Turco constitutum, qui stipendium nos, quod eius predecessori iuvanti nos adversus Moscum pendebamus, quibusdam comminacionibus exposcit, contra quos oportebit consilium capere et provisionem opportunam, priusquam aliquid aliud agamus facere, verum si res posceret, ut posthac cum illius maiestate conveniremus, fierent nunc prius tractatus ac dispositio rerum omnium, que confici ac stabiliri posthac per nostrum congressum deberent. Ne ipse congressus et inanis foret et nostram cum apud alios tum eciam hostes nostros existimacionem elevaret.

De re Prutenica, licet arbitremur magistrum illic non affuturum ac propter absenciam aliorum arbitratorum nichil solidi fieri posse, tamen si quid agetur, curabit inprimis tua s(inceritas) negocium ita, ut Thorunii condictum erat, moderatis illis quatuor articulis reducere. Quod si fieri non posset et ageretur de induciis producendis, sic diriget rem, ut sit ablatorum utrinque^b restitucio et starent omnia, uti ante bellum novissimum steterant, prorogatis induciis ad quinque vel sex annos et causa iuxta capitula Thorunii confecta interim opportuno tempore diffinienda penderet.

Ceterum visendus erit nomine nostro serenissimus princeps Ferdinandus visende ambe regine maiori – qua fieri poterit – amoris^c nostri testificacione referendum desiderium nostrum – quo tenebamus – cum illis mutuo conveniendi et quominus id prestari poterimus declarandum, missam tamen a nobis s(inceritatem) tuam, que omnia loco et nomine |⁵ nostro in isto conventu obiret, quecumque ad commune bonum, statum nostrum et tocius rei christiane utilitatem facere videbuntur, in quo se et studium suum offeret.

a tempore MS

b utriusque C

Visendus eciam erit legatus apostolicus declarandum illi nobis esse gratissimum eius ad regna hec adventum^a, quod speremus eius consilio ac ope summi pontificis nobis laborantibus multum commodi accessisse, declarande cause, cur non poterimus huic conventui – uti optabamus – interesse, tamen loco nostri tuam s(inceritatem) a nobis esse missam, que illa omnia, que opportuna videbuntur, obiret. Cum autem nos duo cum serenissimo nepote nostro soli tantam molem Thurcorum et Thartarorum sustineamus opusque sit iam auctis in immensum viribus ipsorum infidelium et nobis laborantibus omnium christianorum viribus ad tantum incendium extinguendum. Hortaretur ipse legatus summum pontificem, uti christianos principes inter se dissidentes quanto citius uniret ac nobis opportuno subsidio adesset, alioquin brevi de re christiana actum videbitur.

Item quia summus pontifex constituit ipsi domino legato pensionem mille florenorum in episcopatu Plocensi^b, quam ad nostrum arbitrium idem dominus legatus detulit, agendum erit cum illo, uti ipsi pensioni ad nostram postulacionem renunciet ac eius reservacionem Rome cassari faciat. Quandoquidem episcopatus regni nostri satis superque hiis annatis gravati ac preterea alia onera rei publice ferentes nequaquam subsistere possent, novis insuper pensionibus contra iura regni nostri involuti, quod nec subditi nostri ullo modo ferre possent.

Item proceres, quibus littere fidei scripte sunt, erunt eciam visendi declaranda cura et sollicitudo nostra de bono statu regis et regno ipsorum referendum desiderium nostrum ad eum conventum proficiscendi et quare id prestare non potuerimus quodque^c s(inceritatem) tuam loco nostri ad |⁶ omnia obeunda miserimus, licet cum incommodo nostro non vulgari, tamen ut nuncquam alias, ubi res exigebat, defuimus et nec opere nec sumptui unquam pepercimus, ita et nunc id^d, quod tempus postulavit et rationes nostre permiserunt, nos non gravatim fecisse facturosque nos esse et in posterum omnia libentissime.

Verum cohortandi erunt omnes, uti compositis inter se intestinis dissensionibus omnia studia et curam suam ad pacandum et stabiliendum bonum statum serenissimi regis et rei publice sue intendant neque paciantur illius maiestatem per teneram eius etatem in discrimen cum regnis suis venire, unde demum et vicinis omnibus et toti christianitati esset periclitandum meminisseque velint meritorum et beneficiorum in se felicis memorie serenissimi fratris nostri domini Wladislai regis rationem haberent et tenere etatis difficultatumque serenissimi regis sui et communis omnium discriminis, in quo res christiana versatur provideque omnibus viribus et studio curarent eidem serenissimo regi suo consulere et studiis suis adesse.

Si que de communi defensione tractabuntur et quicquid aliud agetur, presertim quod ad negocia nostra pertinebit, nobis ad conventum diligenter perscribatur.

a adventus C

b *In margine manu B* Ex episcopatu Plocensi 1000 flo(renos) non exigit legatus

c quod quidem C

d *manu A posterius inser.* MS

Hec summarie notata tua s(inceritas) pro sua prudencia ita extendet et moderabitur, prout res et dignitas nostra postulabit. In reliquis vero – prout illa tempus offeret – suo consilio ac industrie insistet, cui omnia committimus.

|⁷ MEMORIA AD PARTEM SECRECIUSQUE AGENDORUM.

De rebus Bohemicis dicendum illos proceres exauctoratos queri actum adversus se contra ordinacionem et privilegia illius regni, unde ne maiestas sua haberet in rebus suis aliqua impedimenta ac in omnibus – quantum fieri posset – tranquille et concordibus subditorum animis – quod maxime hoc tempus exposcit – imperaret, rogare nos illius maiestatem, ut modis aliquibus decentibus rem moderando omnes occasiones incendii alicuius intestini tollat.

De waywoda Moldavie dicendum, quanta cede ac immanitate suum dominium sit auspicatus utque iam primarios viros terre sue, per quos educatus et terra ipsa usque huc servata est et qui rerum gerendarum adversus infideles periciores erant, pene omnes e medio sustulerit et proinde exulceratis hoc modo subditorum animis rebusque omnibus adeo perturbatis necessarium videtur de preficiendo illic aliquo alio cogitare, ne per hanc opportunitatem hoc communium regnorum nostrorum non vulgare scutum Turcus interciperet, nam neque illi homines tantam tyrannidem diu sustinere poterunt neque ille cesis precipuis viris se Thurcis deffendere valebit.

De rege Dacie, si que mencio incidet, referendum id, quod de exclusione ipsius constat esseque inter nos et illum certa coniunctionis federa, que tamen ille inter bellum Prutenicum modis omnibus hostes nostros iuvando infregit.

Similiter de serenissimo domino rege Gallie – si quid loquendum intervenerit – dicendum misisse illum ad nos nuncium suum et litteras, quibus testatur suam de regno Hungarie sollicitudinem nosque ad opitulandum et prospiciendum serenissimo domino nepoti nostro et ipsi regno Hungarie cohortatur. Offerens se – licet gravissimis bellis sua iniuria |⁸ distineatur – ad prestandum ipsi regno Hungarie tantum suppeciarum, quantum ullus alter ex summatibus christianis principibus prestare voluerit.

De matrimonio illustrissime filie nostre Hedvigis dicendum rem adhuc esse integram, quod liberum sit nobis tractare et expectare quocumque modo libet, quandoquidem nichil cuiquam^a condiximus et nata nostra nondum nubili existente negocium facile moram pati potest.

Item agendum erit de latrociniiis, que in finibus Maioris Polonie ex Lusacia et presertim ex territorio Swyebodzinensi committuntur, quorum receptaculum, quia fertur esse apud nobiles Sczenyeczki, petendum, ut illi cum primum coerceantur et provisio fiat, ne latrocinia ipsa per licenciam eiusmodi exercentur, ex quibus posset aliqua ingens perturbacio suscitari, similiter et de iusticia Comorowskini ministranda erit agendum.

a cuique C

Significabit^a etiam s(inceritas) tua nos ab exploratoribus^b nostris, quos in Turcia servamus, ut sciamus de statu et progressu Turci, quia videlicet imperator Turcorum cum omnibus copiis et viribus suis anno et estate proximo vult regnum Vngariae agredi et ingredi, ut voto suo potiri possit et ne opem ferre possemus eius maiestati et eius regnis, constituit ipse Turcus imperatorem Tartarorum, quem gentibus, tormentis, pecuniis^c sufficienter adiuvit et stabilivit et adiuvat continuo pro anno et estate futura adiuuabit, ut invadat regnum Poloniae et finitimum regni castrum Camyeniecz obsadat et regnum invadat, ut sic avertat nos, ne possimus opem ferre suae maiestati et regno Vngariae^d. Aget etiam sinceritas tua de moneta Swidnicensi, ut abrogetur nec cudatur amplius in detrimentum regni huius^a.

SOLVIT AUTEM MAGNIFICUS D(OMINUS) ORATOR EX CRACOVIA DIE VENERIS 2 OCTOBRIS³ CELERRIMEQUE ITER CONFICIEBAT, UT NON NEGLIGERET CONVENTUM PRINCIPUM, QUI CONVENTUS ETSI POSONII FUIT CONSTITUTUS, SERENISSIMUS TAMEN DOMINUS FERDINANDUS ARCHIDUX AUSTRIE EFFECIT, UT IN NOVA CIVITATE AUSTRIE AGE-RETUR. VENERUNT IGITUR PRINCIPES IN NOVAM CIVITATEM DIE IOVIS XV MENSIS SUPRASCRIPTI⁴ AD HORAM PRIMAM NOCTIS, QUO DIE MAGNIFICUS D(OMINUS) ORATOR VIENNA EXIENS IN DRAYSKYR-CHYEN PERNOCTAVIT. DISTAT OPIDUM HOC QUATTUOR PARVIS MI-LIARIBUS A NOVA CIVITATE.

Postridie vero illius diei, hoc est die Veneris XVI mensis supradicti⁵ |⁹ exiverunt ex Nova Civitate Austriae consilarii serenissimi domini archiducis Austriae obviam spectabilis et magnifici domini oratoris r(egis) Poloniae illustris-simus princeps d(ominus) et dominus Philipus palatinus Reni ac Inferioris et Superioris Bavarie dux etc., ***^d reverendissimus dominus Cristophorus episcopus Laybacensis et administrator Secoviensis ac serenissimi domini archiducis Austriae consiliarius etc., reverendissimus d(ominus) N. episcopus Nove Civitatis ac serenissimi d(omini) archiducis consiliarius, illustrissimus d(ominus) Ioannes Gayman supremus magister ordinis sancti Georgii consiliarius principis, venerabilis d(ominus) Ioannes Fabri doctor theologie ac etiam consiliarius etc. ***^e.

Tandem in quarta parte miliaris ex civitate eadem serenissimi principis domini domini Ludovici Hungariae et Boemiae etc. regis exiverunt in obvium nuncii videlicet reverendissimus dominus Wladislaus^f episcopus Agriensis et regni Hungariae cancellarius, magnifici domini Alexius Thurzo etc., Ambrosius Scharkan etc.,

a-a manu C in margine MS

b-b vide textum pagina 17 MS

c manu A corr. MS

d hiatus 2,5 cm MS

e hiatus 10 versicolorum MS

f manu B in margine MS

3 1523 Octobris 2

4 1523 Octobris 15

5 1523 Octobris 16

Franciscus Balasch etc. cum centum equitibus, qui cum debito honore susceperunt et simul cum prefati domini archiducis Austrie oratoribus et equitibus coniuncti dominum oratorem r(egis) Polonie prefatum ad hospicium usque reverenter induxerunt et cum prandio dominum oratorem serenissimi^a principes rex Ludovicus Hungarie et Ferdinandus archidux Austrie ad horam usque vesperorum^a expectaverunt, qui tamen certis legitimis rationibus excusavit se de prandio.

Eadem die⁶ magnificus d(ominus) orator r(egis) P(olonie) vocatus ad castrum venit cum utriusque principis nunciis, qui ad eorum personalem |¹⁰ presenciam veniens principibus nomine regis sui et regine liberorum suarum maiestatum salutem et amorem fraternum abunde dixit etc. et nomine dominorum consiliariorum spiritualium et secularium oraciones et obsequia ac tandem dominis principibus et consiliariis utriusque maiestatis a rege suo graciosum amorem etc. a consiliariis regni Polonie amorem fraternum et vicinitatis coniunctionem etc. Hiis dictis obtulit dominus orator litteras credenciales utrique principi; a quolibet^b principe cancellarius recepit litteras creditivas.

Uterque princeps in commune suos consiliarios vocavit et paucis consultis reverendissimus dominus episcopus Agriensis et cancellarius regni Hungarie nomine utriusque principis egit gracias uberrimas de amoris^c et salutationis declaracione utrique serenitati, quibus fuisset gratissimus personalis adventus serenissimi domini regis Polonie, qui – dum propter magne importancie publica negocia non potuit venire etc. – gratissimum habent, quod tam charum et unice fidei sibi consiliarium et magnum cancellarium suum ad hunc celeberrimum misit conventum etc., quia vero iam presens dies defecit, dilata est audiencia legacionis domini oratoris in diem crastinum mane.

Eadem die⁷ prima hora noctis magnificus dominus orator serenissimas principes, utriusque principis charissimas coniuges nomine regis sui et regine ac liberorum suarum maiestatum – ut supra – salutavit et amorem fraternum declaravit, litteras creditivas utrique earum serenitati obtulit etc.

Utraque^d princeps in commune vocatis dominis consiliariis et parum^d consultis et inter se colloctis.

Reverendissimus dominus episcopus Iauriensis nomine utriusque principis gracias debitas et amplissimas fecit serenissimo regi et regine Polonie ac eorum liberis etc. gaudens de eorum sanitate et prosperitate etc.

|¹¹ Sabbato ante diem sancti Luce evangeliste proximo⁸ vocatus est per consiliarios utriusque principis dominus orator ad castrum et ibidem prefati

a-a *manu B in margine MS*

b *vel quo(que)l(ibe)t MS*

c *amore C*

d-d *Cf. inferius Uterque princeps in commune suos consiliarios vocavit et paucis consultis MS*

6 1523 Octobris 16

7 1523 Octobris 16

8 1523 Octobris 17

domini principes amotis et separatis a se omnibus suis consiliariis soli duo remanserunt et dominum Andream de Burgis oratorem cesaree maiestatis apud se dereliquerunt et ibidem ipse dominus orator regni Polonie dixit legacionem pollito^a sermone Polonico, quam ipsis dominis principibus castellanus Plocensis de mandato domini oratoris Latino sermone exponebat. Tandem exaudita legacione domini principis communicato^b consilio cum d(omino) Andrea de Burgis oratore cesareo per eundem d(ominum) Andream responderunt domino oratori r(egis) Polonie.

Domini principes abunde intellexerunt legacionem per vestram spectabilem m(agnificenciam) prudenter dictam aguntque maiores – quas possunt – gracias serenissimo domino regi Polonie non solum sicut fratri consanguineo et affini sed sicut domino patri suo charissimo, quod dum venire personaliter non potuit ad hunc conventum magnificenciam vestram magnarum rerum gerendarum prudentissimam miserit, quam petunt diligenter domini principes, ut eis consulat et in loco serenissimi domini regis Polonie patris suarum serenitatum amantissimi eas adiuvet, ut rebus suis et imprimis regnorum et dominiorum suorum prospiciant.

Deinde dixit ipse Andreas: Descendere opus est ad specialia, ne tempus consumatur, cum uterque princeps propter suorum dominiorum publica negocia cogitur discedere abhinc omni mora posthabita itaque ut sciat v(estra) s(erenissima) m(aiestas) melius consulere propter duo iste conventus est institutus propter publicum et propter privatum commodum utriusque serenitatis.

Publicum est res Turcica et quia Turcarum imperator est communis hostis utrique principi meo et serenissimo r(egi) P(olonie) domino nostro, ideo opus est, ut communibus consiliis eciam communis fiat expedicio contra eum, de qua re lacius v(estre) s(erenissime) m(aiestati) dicitur de mandato utriusque principis in presencia legati sancte sedis apostolice et in presencia dominorum |¹² consiliariorum utriusque maiestatis et dum m(aiestas) v(estra), que dicta fient, audiverit, dicat se super hoc, si videbitur deliberaturum vel responsurum et tandem dum vocabitur responsurum.

Privatum est m(aiestas) v(estra) s(erenissima) non ignorat res et mores Hungaricos tanquam illa, que suo sapienti consilio sepius magno adiutorio fuit parenti serenissimi domini regis Hungarie ipsa scit, quales sint illi homines, inter quos nullus ordo, nulla charitas sepius contribuunt et quod multi dant, hoc pauci inter se dividunt et rex pro suo statu et defensione finium regni nichil habet, rex in suos consiliarios culpam horum reicit plebs cum consiliariis omnem culpam in regem reiciunt, nemo est, qui consulat unus alium respicit et nemo aliquid agit iamque ad hoc ventum est, quod ipsi domini Hungari optant unam dietam celerius celebrandam, ut in illa tumultuarie omnia tollant de manibus regis, per quos omnis auctoritas regia diminuetur, ymo constituent auctoritatem tocius regni aput talem, qui nichil curabit serenissimum principem meum et serenissimum d(ominum) regem Polonie.

Atque ideo licet propter res Turcicas imprimis et manifeste fuit et est iste celeberrimus conventus institutus, tamen non minus, imo maxime propter hoc

a polito scilicet MS

b manu B corr. MS

privatum negocium, ad quod summe fuit necessaria presencia serenissimi domini regis Polonie domini vestri, imo et mei^a, quia ego de mandato speciali sacre maiestatis et ex meo magno desiderio studui diligentissime et sincerissime servire sacre maiestati domini regis Polonie, quem tam cesar dominus meus quam isti domini duo principes habent et semper habere volunt pro suo fratre consanguineo, ymo patre suo charissimo et serenissimus d(ominus) princeps archidux Austrie confederaciones antiquas vellet cum sua maiestate innovare, que erant facte cum cesare Maximiliano avo sue serenitatis et – ubi opus esset – augere, si habet ad hoc v(estra) m(agnificencia) mandatum. Ideo domini principes mei deputaverunt me ac dominos Salamancam et imprimis reverendissimum dominum episcopum Agriensem regni Hungarie cancellarium, |¹³ ut veniamus ad domum vestre m(agnificencie) et illic de statu serenissimi domini regis Hungarie consulamus, quem serenissimus d(ominus) princeps Ferdinandus dominus meus, ut suum proprium reputat.

S(pectabilis)^b v(estra) m(agnificencia)^b multum utiliter olim earum maiestatum predecessoribus tam cesari Maximiliano quam Wladislao regi semper scivit servire et res eorum curare, ita domini principes petunt, quod v(estra) m(agnificencia) in tantis necessitatibus earum serenitatibus serviat etc. quam expectantes principes nichil penitus fecerunt.

Hoc eciam opus est prescire v(estram) s(pectabilem) m(agnificenciam), quia dominus legatus apostolicus, licet habeat pecuniam secum pro ferendo subsidio serenissimo domino regi Hungarie, tamen illam non vult dare, nisi prius colligatur iustus exercitus contra Turcum etc.

Respondit magnificus dominus orator, quod sacra maiestas serenissimi domini regis Polonie illius est animi, quod serenitatibus vestris in omnibus gratificare semper vellet meque misit, ut vestris serenitatibus illorumque regnis, dominiis et omnibus necessitatibus publicis et privatis servirem, ad quod me offerro paratissimum ita, quod earum serenitatibus non minori cura, studio et fidei sinceritate serviam, sicut in rebus similibus earum maiestatibus de mandato serenissimi domini regis mei olim cesaree maiestati et serenissimo olim domino regi Hungarie dominis meis graciousissimis servivi etc.

Atque ita, domine orator cesaree maiestatis, veniam ego ad domum v(estre) m(agnificencie) sicut oratoris cesaris, ut ibi cum aliis dominis tractemus.

Burgo respondit: Ego hic sum communis servitor et consiliarius horum principum, ideo aliter non faciemus, sed veniam cum ipsis dominis ad domum et hospicium v(estre) m(agnificencie) insignis tanquam gratissimi oratoris.

Verum quidem est, prout vestra s(pectabilis) m(agnificencia) in sua legacione dixit, quod iste serenitates consenserant, ut is conventus trinitatis in longius tempus translatus fuisset, quod serenissimus dominus |¹⁴ rex Polonie tanquam istarum serenitatum pater charissimus potuisset interesse et preesse huic conventui, sed due cause et ipse magne fuere, propter quas non potuit iste conventus trinitatis differri: Una quod serenissimus princeps dominus Ferdinandus dominus meus ex longinquis partibus Germanie venit ob eum maxime conventum

a nostri C

b-b *in margine* sinc. vestr. magn. (sinceritas vestra magnifica seu sincera vestra magnificencia) C

trinitatis, quem valde urgebat serenissima regina, ut videret suum fratrem charissimum dominum principem Ferdinandum nec minus urgebat illustrissima princeps domina archidux Austrie, que magno desiderio cupivit invisere suum amantissimum et unicum fratrem serenissimum dominum regem Hungarie etc. Altera causa quod quidam domini Hungari accelerant cum hoc conventu sive dieta Hungarica, in qua penitus exauctorizare et nichil facere volunt serenissimum d(ominum) regem Hungarie et ob id maxime fuit necessarius iste conventus non differendus.

Hec eciam non minor fuit causa non differendi istum conventum trinitatis, quia serenissimus dominus archidux Austrie dominus meus frustra subivisset tam longum iter veniendo ex Germania, ubi multa negocia publica obmisit, solum quod interfuisset huic conventui trinitatis et nunc iterum cogitur redire et celerius exire ad dietam Nurembergensem ad negocia Italica et alia plurima, que possunt fortassis longo tempore detinere, ob hanc obstinacionem regis Gallie, qui non cessabit a bello, nisi cogatur, cuius regnum et exercitus cesaris ex una parte et rex Anglie ex alia parte invaserunt etc.

Iamque, magnifice domine orator, communibus consiliis prospiciamus de reformatione status serenissimi domini regis Hungarie, de quo reformando preparanda est via, ut hiis dispositis serenissimus rex Hungarie veniat, quanto celerius ad serenissimum d(ominum) regem Polonie, ubi et quando^a voluerit, ubi eciam et illustrissimus d(ominus) magister Prussie veniet et faciet omnia, quecunque placebunt serenissimo domino regi |¹⁵ Polonie^b et earum serenitatibus, qui et aliquociens significavit regie maiestati, quod iam habet honestas et laudabiles condiciones pro conficienda pace perpetua cum serenissimo domino rege Polonie etc. Et quia serenissimus dominus princeps archidux Austrie dominus meus magno desiderio tenetur invisendi serenissimum d(ominum) regem Polonie, opus <est>, ut serenissimus dominus rex Polonie tempestive aviset serenissimos dominos principes de loco et die conventus desideratissimi, in quo uterque princeps summa cupiditate tenetur, ut illam maiestatem tanquam patrem suum videant^c. Nam dominus archidux in hac dieta Nurembergensi, que fiet pro festo sancti Martini proximo⁹, predispositis aliquibus rebus studebit se exonerare a reliquiis eius ac tandem velocius advenire ad ipsum conventum trinitatis, ubi autem sua serenitas non posset personaliter interesse, mittet graves et insignes oratores suos ad ipsum^b conventum, ut res omnes possent commode tractari, componi et concludi.

Eadem die¹⁰ exiverunt domini principes cum domino oratore r(egis) P(olonie) ad palacium pro tractatibus et ibidem venit legatus apostolicus, ubi dum utriusque principis omnes consilarii consedisent ad manum dextram consilarii

a quum C

b-b *sinistro in margine linea verticali signatum MS*

c *manu A corr. MS*

9 1523 Novembris 11

10 1523 Octobris 17

Hungarie et Boemie regnorum, ad sinistram consilii dominorum archiducum Austrie.

Reverendissimus^a dominus prefatus episcopus Agriensis etc. nomine utriusque maiestatis principum fecit ad hunc effectum sermonem: Reverendissime domine legatē ac spectabilis et magnifice domine orator! Nolunt serenissimi domini principes domini mei defatigare se et vestras d(ominaciones) verbis inanibus, presertim quia vestre d(ominaciones) sciunt magnitudinem et potentiam hostis communis imperatoris Turcarum, qui ubi in dies auget dominia et potentiam suam, principes vero nostri deficiunt, nam eorum dominia et provincias in finibus hostis sepius invadit, sepius spoliat, principes autem nostri servantes contra eum quantulascunque gentes ad defendendum iam incipiunt^a |¹⁶ deficere, immo penitus deficerent, si deberent continue servare gentes ad defendendos fines regnorum suorum eciam quamdiu est Berlgradum in manibus Turci, tamdiu regna et dominia principum nostrorum non erunt tuta, immo semper infestabuntur. Ideo sue serenitates, quibus omnia sunt communia plus in domino Deo quam in viribus confidentes diligenter et sepius cum suis consiliariis consultantes de statu regnorum suorum nichil salubrius nichilque utilius putant quam quod Turco inferatur bellum offensivum. Nam ubi ei bellum illatum fiet, tunc erunt ab eo tuti principes nostri, qui in domino Deo volunt tentare fortunam suam et pocius pugnandum <est> cum hoste quam quod paulatim et valde cito consumerentur per hostem tam potentem et tam continue infestantem et invadentem dominia et regna suarum serenitatum etc.

Accedit ad hoc, quod serenissimus dominus rex Polonie, qui serenitates vestras ut suos charissimos consanguineos et velut filios observat et qui sicut nunquam deerat rebus serenissimi domini mei^b regis ita nunc quoque nolens deesse rebus publicis et privatis vestrarum serenitatum, misit tam^c insignem et prudentem oratorem magnum suum cancellarium, qui etiam in moderna dieta Pyotrcoviensi, quam ad presens illa maiestas serenissimi domini mei regis Polonie cum suis consiliariis pro bono publico celebrat, potuit illi maiestati et eius regnis digne inservire, tamen et propriis obmissis – ut dixi – misit eum, quod una cum serenitatibus vestris de communi hoste tam potente tam magno consulat.

Petunt itaque domini principes mei vestram m(agnificenciam), domine spectabilis et magnifice orator, ut in loco et nomine principis sui cum suis serenitatibus de hiis consulat et dicat, quid eciam possit facere serenissimus dominus rex Polonie ad hanc communem defensionem contra communem hostem.

Deinde hoc eciam necessario est dicendum d(ominacionibus) vestris in commune^d avisamentum, |¹⁷ quod serenissimus dominus rex Polonie tam per litteras suas quam per hunc suum dignissimum oratorem significavit^e principibus nostris tanquam is, qui non cessat magnam et studiosam curam habere de serenitatibus vestris et eorum dominiis sicut de suis propriis habet autem per suos exploratores^e

a-a *sinistro in margine linea verticali signatum MS*

b nostri C

c *manu A posterius inser. MS*

d que C

e-e *vide textum pagina 8 MS*

explicatam, quos^a in Turcia non mediocribus impensis servat, ut sciat de statu et progressu Turci, quia videlicet imperator Turcorum cum omnibus copiis et viribus suis anno et estate proxima vult regnum Hungarie aggredi et ingredi, ut voto suo potiri possit et ne serenissimus rex Polonie posset tunc opem ferre serenissimo nepoti et tanquam filio suo charissimo et eius regnis, constituit ipse Turcus imperatorem Tartarorum, quem gentibus, tormentis^a et pecuniis sufficientibus adiuvat et stabilivit et continue adiuvat et forcius pro anno et estate futura adiuvabit, ut invadat regnum Polonie et finitimum regni Polonie castrum Camyenecz obsidat et omnibus modis regnum Polonie infestet et invadat, ut sic avertat serenissimum regem Polonie, ne posset opem ferre nepoti suo et regno Hungarie^a, hoc etiam vestra magnificencia sciat, magnifice domine orator, quia serenissimus dominus princeps dominus archidux Austrie cupit ab istis generalibus descendere ad specialia, hoc est, ut sciat ex serenissimo domino rege Hungarie, quantum in numero gentium et tormentorum possit sua maiestas ex regnis et dominiis ac provinciis suis expedire contra hunc communem hostem Turcorum imperatorem, quo intellecto sua serenitas etiam specificabit numerum gentium et tormentorum, quem possit^c dare in subsidium serenissimo regi Hungarie. Ideo, magnifice domine orator, sacra maiestas serenissimi domini regis Hungarie desuper consilium habebit et vestram magnificenciam ad suum consilium vocabit, ut tandem |¹⁸ serenissimo domino archiduci responsum dari possit, ut etiam serenitas sua nobis debito respondeat modo, quo possit adiuvare serenissimum dominum regem nostrum et regna eius etc.

Magnificus dominus orator r(egis) P(olonie) respondit: Serenissimi domini principes! Hec que sunt nomine serenitatum vestrarum prudenter proposita et late declarata, magnam molem rei christiane et rei bellice in se continent, super que opus est matura deliberacione, qua prehabita ad ea omnia nomine serenissimi domini regis mei^d respondebo et dum vocatus fuero ad maiestatem vestram, serenissime domine rex, veniam et de^e communi hoste in mutuum cum maiestatis vestre dominis consiliariis iuxta mandata serenissimi domini regis mei pertractabo.

Dominico^f die in festo¹¹ sancti Luce evangeliste mane ad hospicium domini oratoris r(egis) P(olonie) venerunt domini reverendissimus dominus episcopus Agriensis et cancellarius regni Hungarie, magnifici domini Andreas de Burgo orator cesaris etc., Salamanca cancellarius et thesaurarius domini archiducis Austrie, qui hec sub data mutua fide secrete tractaverunt, quomodo videlicet serenissimus rex Hungarie etate crescit, ingenio et ordine decrescit, qui^g depravatus est in moribus per hos, qui sunt cum eo in camera, in nulla reverencia

a-a vide textum pagina 8 MS

b *tormentibus* > *tormentis* MS

c posset C

d nostri C

e *manu A posterius inser.* MS | in C

f *sinistro in margine dextrae manus digito notatum et add. manu A.* S.Au: MS

g quod C

habetur, nullus eum timet, in cameram omnes intrant, qui volunt et quando^a volunt, corpus suum nudum omnibus et ipsis multis intrantibus ostendit, in mensa nullus ordo, omnes passim venientes ad eius mensam comedunt, iocantur et ipsum solum publice derident et quid ultra nichil scit conservare, antequam ad eius manus aliquid venit, omnia donat et hoc – quod peius est – sub suo sigillo annullari dat multa milia etiam et castra et quibus dat milia florenorum, non sunt digni, ut eis dentur centum denarii, hiis autem qui sunt digni et utiles servitores |¹⁹ et officiales et confinium defensores, non habet, quid det, non est liberalis, sed valde prodigus sine ratione, quicumque volunt, scribunt litteras, quas ipse subscribit et annullari sigillo sigillat, omnia perverso ordine vadunt. Contributiones publice male exiguntur, ymo parve ad regiam cameram veniunt, quod plebs optime cernit et nullam deinceps dabit contributionem et bene faciet, quasi eorum sudores et sanguis canibus proicitur. Etiam ipse nichil curat scire, quantum habet^b de redditibus et quantum opus habet^c exponere ad defensionem finium regni et conservacionem finitimorum castrorum.

Ibidem ostenderunt multas regias litteras sub sigillo parvo annullari regia manu subscriptas, quibus donavit vilibus personis magnas summas et multas res sericeas.

Ostenderunt et alias litteras, quas scripsit et subscripsit ad thesaurarium, ut sibi mitteret res sericeas vel pecunias, quas res vel pecunias, dum officiales mittunt, neque eas rex vidit, sed portitores litterarum res vel pecunias huiusmodi pro se usurpant.

Dixit Burgo: Iam ego per me secrecius ipsum pecii et genibus flexis oravi, quod a talibus cessaret et sit rex et non derisio hominum. Addidi minas, quod si ab hiis non cessabit, contempnent eum subditi vel omnia ei ex manibus accipient et pascent eum sicut porcum vel eum ex regno eicient nec eum poterint ab hiis malis liberare serenissimus d(ominus) rex Polonie et archidux Austrie etc.

Dixit Burgo: Fecit hoc sepius et reverendissimus dominus episcopus Agriensis tanquam bonus servitor, qui et in privato et in publico ei persuasit, immo comminatus est.

Diximus et coniunctim et separatim serenissime domine regine, ut eum a tantis malis et tam indebitis deordinacionibus averteret, sed ubi speravimus, quod debuit sequi ingenium, iam etiam est depravata per istos, qui sunt in camera regis et eius, prius comedunt quam missam |²⁰audiunt. Rex in consilio sedens nichil attendit, nichil dicit, nichil vult intelligere, in ecclesia non orat, multociens per diem comedit, rei^d publice negocia nichil penitus attendit, vadit ad venaciones, ad solacia etc. Totus est inter mulieres continuus etc., aput reginam totum manet, non ut eam tantum amet, sed ut ibi intendat iocalibus, ubi omnia sunt sine ordine, sine dignitate etc.

a quum C

b habet C

c habet C

d res MS

Hec dum tractarentur, vocatus est dominus orator serenissimi domini regis P(olonie) per consiliarios utriusque principis ad solennia et cerimonias missarum, quibus peractis ibidem d(ominus) orator comedit.

Eadem die¹² mox peracto prandio serenissimus dominus princeps Ferdinandus accepit secum d(ominum) oratorem, ubi nemo fuit, nisi dominus de Burgo et ibi tractatum est de moribus et statu reformandi serenissimi domini regis Hungarie etc. Ibique dominus dux habundo sermone declarabat cupiditatem amoris, coniunctionis et augende confederacionis perpetue cum serenissimo domino rege Polonie.

Eadem die¹³ vespere vocatus est dominus orator ad serenissimum dominum regem Hungarie, ubi aderant omnes consilarii presentes serenissimi domini regis Hungarie. Ubi tractatum est, quod omnino Turcorum imperatori inferendum est bellum offensivum ex causis deductis et aliis multis rationibus. Tractatum est etiam quod attinet numerum gencium armigerorum et tormentorum per serenissimum d(ominum) regem Hungarie contra Turcum expediendorum. Ubi etiam reverterunt, quod anno preterito in tractatu Viennensi, dum tractatum fuit per hos duos principes, quem videlicet numerum habere possent contra Turcum et significatum fuit principibus Germanie, quia centum milia gencium amigerorum. Et ideo domini Hungarie cum rege suo concluderunt, quod nominarent ex omnibus regnis et provinciis suis sexaginta milia gencium et centum |²¹ tormenta cum universo apparatu.

Et dominus orator r(egis) P(olonie) quo ad regem suum dixit: Quemadmodum dixi in legacione mea, quod mox post mortem serenissimi olim domini Wladislai serenissimus d(ominus) rex meus nunquam defuit maiestati nepotis sui, immo filii charissimi, qui et tot bellis implicatus miserat e vestigio non contempnendum exercitum in subsidium regno sue maiestatis et ad presens sua maiestas tenet generalem conventum regni sui non minus pro suo quam sue maiestatis regnorum commodo, sed quia scit iam maiestas vestra, quod imperatorem Tartarorum ad hoc cesar Turcarum instituit et adiuvat gentibus et pecuniis, ut serenissimum regem dominum meum et regna eius invadat, immo et castrum Camyenyecz obsident, ut sic impediret suam maiestatem, ne maiestati vestre opem ferre possit. Nichilominus serenissimus rex d(ominus) meus, ut tempestive huiusmodi periculis prospiciat, ad presens celebrat generalem sui regni conventum, unde constituet vel quod sua maiestas personaliter cum suis potenciis ponet se in terris Podolie, si senserit magnam vim hostium regna sua invadere velle, quod si minor vis regna invadere debet^a, utique sua maiestas cogetur non exiguos exercitus locare, ut possint fines regni sub defensione tute permanere.

a debet cum signo abbreviandi MS | deberet C

12 1523 Octobris 18

13 1523 Octobris 18

Et hiis de causis sua maiestas non potest specificè nominare certum numerum gencium, quibus posset maiestatem vestram relevare et contra communem hostem adiuvari.

Nichilominus sua maiestas, que – ut dixi – maiestati vestre non solum ut nepoti, verum ut filio charissimo nunquam consuevit deesse, provisus regnis suis – quantumcunque poterit – adiumento erit maiestati vestre et inclito regno Hungarie, si modo id licite facere poterit. Nam et hii exercitus, quos sua maiestas colliget et^a in terris Podolie locabit vel sola personaliter cum eis aderit, magno adiumento erunt ad res maiestatis vestre et regnorum eius. Tum quia si Thartarus invadere vellet regna sue maiestatis, non poterit invadere, nisi eum Turcorum imperator |²² magnis exercitibus adiuveret, quo facto Turcus suos exercitus diminuere et dividere cogeretur et ne etiam Turcus cum Tartaro vires suas coniungat, maiestas sua defendet tum etiam quod maiestas regia terram palatini Moldavie contra invasiones Turcorum et Tartarorum semper adiuvat, dum opportunum ita fieri putat eo, quod illa terra Moldavie est quasi antemurale Hungarie et Polonie regnorum et futuro anno eam adiuvabit, licet ipse palatinus Moldavie adolescencie impetu ductus aliter se contra maiestatem suam gessit quam gerere debuit et tandem penituit eum facti ita, quod cum magna reverencia et honore tractavit oratorem serenissimi domini regis domini nostri etc. qui^{b***c} et publice confessus est, si processisset et se gessisset secundum consilia serenissimi domini regis domini mei non venisset ad tantam turbacionem et inseguritam domesticam intestinam etc.

Addidit etiam d(ominus) orator: Licet sacra maiestas vestra cum suis prudentibus dominis consiliariis antequam aliquid incipiat, preconcepit principium, medium et finem ac exitum rerum, quamvis autem habeam spem in domino Deo, cuius res agitur, quod si veniet ad pugnam cum hoste, maiestas vestra regia victrix evadet. Tamen in avisamentum hoc adicere volui, ut maiestas vestra preconcipiat bene cum suis consiliariis, quomodo fidem debet^d subsidiis aliorum principum et externis presidiis et accipiat in exemplum olim serenissimum Wladislaum Hungarie et Polonie regem etc. avum suum charissimum et patrem serenissimi domini regis mei, cui et sedes apostolica et multi principes ingencia promiserant^e subsidia, at^f ubi ventum est ad rem ipsam cum solis Hungaris et Polonis ac paucis Boemis pugnant contra Turcum, in quo prelio tamquam impar viribus occubuit cum multis regnorum suorum prelatis, baronibus, proceribus et subditis suis.

|²³ Atque ideo dum serenitas vestra cum suorum regnorum consiliariis instituit bellum offensivum contra Turcum, dominus Deus prosperet eius principia bona et meliorem exitum iamque ita – prout visum est maiestati vestre et eius dominis consiliariis – dicatur serenissimo domino archiduci Austrie iste nu-

a manu A posterius inser. MS

b quod C

c hiatus 2 cm MS

d d₃t MS | debet C

e permiserant MS

f ac C

merus gencium et tormentorum, quem maiestas vestra offert ex regnis et provinciis suis adversus hostem communem imperatorem Turcorum etc.

Et quia vix secunda hora noctis iste tractatus est finitus, in crastinum reiecerunt dandum responsum serenissimo principi domino archiduci Austrie etc.

Feria secunda¹⁴ in crastino sancti Luce evangeliste vocatus est dominus orator r(egis) P(olonie) ad castrum, ubi dum fuit in consilio cum serenissimo domino rege et consiliariis regni Hungarie advocatus est serenissimus princeps dominus Ferdinandus, qui cum suis consiliariis advenit et ille reverendissimus dominus episcopus Agriensis dedit – ut supra tactum est – responsum iuxta causas preallegatas, quod serenissimus d(ominus) rex Hungarie et dominiis seu provinciis suis daturus est sexaginta milia gencium et centum tormenta cum omnibus necessariis adversus Turcum etc. Et quamvis serenissimus rex Hungarie multo maiorem copiam sperat se habiturum gencium suarum contra ipsum hostem communem, nichilominus ideo nominavit^a specificice numerum, ut non fiat minus, licet sua maiestas optime sperat, quod plures gentes habebit et quanto plures habere poterit, tanto magis conducibile erit rei christiane.

Ideo iam, serenissime domine archidux Austrie, dum serenitas vestra expresse intellexerit, quantum numerum gencium et tormentorum serenissimus d(ominus) rex expediet etiam cogitet et dicat etiam specificice numerum gencium et tormentorum, que expediet contra hunc comunem hostem. Dixit etiam ipse dominus episcopus ea omnia habunde, |²⁴ que dicta sunt per dominum oratorem r(egis) P(olonie), propter quid non potest specificare numerum gencium, si quas serenissimus rex Polonie poterit expedire propter causas per d(ominum) oratorem dictas et per ipsum dominum cancellarium r(egis)^b Hungarie repetitas coram domino archiduce et in commune coram consiliariis Hungarie et Austrie.

Hec dum dicta sunt, prefatus d(ominus) archidux cum suis consiliariis ad partem paululum secessit et postea rediens coram serenissimo domino rege Hungarie legato apostolico et domino oratore r(egis) P(olonie) ac consiliariis regni Hungarie, Moravie et Boemie: Serenissime domine rex! Illustrissimus et serenissimus d(ominus) archidux Austrie d(ominus) meus graciosus habunde intellexit cum suis consiliariis rem propositam, que cum sit ardua et in negotio difficilimo, quia de bello offensivo inferendo Turcorum imperatori, cuius magnitudo et potencia tam serenissime maiestati vestre quam serenissimo principi^c meo est bene nota, ideo hoc negotium exposcit bonam et maturam deliberacionem, ad cuius tractatum, licet exposceretur longius tempus non dierum sed mensium, tamen serenissimus princeps meus cras mane convocabit consiliarios suos et cum illis pertractabit magnitudinem et necessitatem negotii propositi et

a nominat C

b r(egni) C

c domino C

– quanto celerius poterit – se absolvet et maiestati vestre eciam cras dabit responsum etc.

Eadem die¹⁵ reverendissimus dominus episcopus Agriensis et r(egis)^a Hungarie cancellarius, dominus Andreas de Burg(is)^b, Salamanca thesaurarius domini archiducis Austrie ad hospicium d(omini) oratoris r(egis) P(olonie) advenerunt et iterum cum summa diligencia tractaverunt de improbis moribus et malo statu serenissimi domini regis Hungarie.

|²⁵ Ibidem^c ostenderunt domino oratori domini^d episcopus et orator cesaris prefati, quomodo dederant in scriptis articulatum consilia serenissimo domino regi Hungarie de reformando statu et moribus suis.

Ostenderunt eciam quomodo eis in scriptis respondit ad singulos articulos.

Retulerunt eciam ipsi domini episcopus et orator cesaris, quod sepius eorum instantes preces et publice et privatim factas pollicebatur serenissimus rex Hungarie reformationem morum, que nunquam durant plus sex vel octo horas et statim mutacio facta et peior error priore.

Dixerunt eciam ipsi domini episcopus et orator cesaris, quod longis verbis dixerunt cum ipso serenissimo domino rege Hungarie, quod hoc responsum, quod dedit eis in scriptis, non est ex capite regis, sed ex capite horum, qui sunt in camera eius et qui eum ad omnia mala seducunt et regine mores depravaverunt, que eciam non avertat hec mala, sed auget ita, quod si haberent similia tria regna eciam nichil exponentes^e ad defensionem, non sufficerent eis ad vanitates et ludibria, quia ipsi nichil curant, sed neque cogitant de publicis.

Ibidem ipsi domini obtulerunt domino oratori articulos scriptos, quomodo se quilibet princeps et rex catholicus gerit videlicet cesar, rex Polonie, archidux Austrie, rex Francie etc. et alii principes et dixerunt, licet ipse rex audiat consilia, que ei dicimus, tamen quia iam est barbatus et uxoratus, oportet cum eo procedere modeste et debite, ne quid dicamus contra eius dignitatem in specie, quia ipse aliquando fit terribilis, durus et obstinatus, immo oportet cum eo saltem per exempla aliorum regum procedere. Nam si eum non mutabimus, dum^c |²⁶ agit XVII<I>^f annum¹⁶, nichil ei^g faciemus in vigesimo anno, si ad hoc tempus pacietur regnare propter suos malos mores, non dico propter malam vitam, quia ipse non adulteratur, non currit per domos, non est tyrannus, est omnino naturaliter bonus rex, sed habet pessimos mores, ad quos est seductus per illos,

a r(egni) C

b Burgo C

c-c *sinistro in margine linea verticali signatum MS*

d dominus C

e exponen MS | exponentes C

f *manu A corr.* MS | XVIII C

g et > ei MS

15 1523 Octobris 19

16 Numerus anni correctus; Ludovicus II rex anno die Iulii anno 1506 natus est, die itaque primo Iulii anno 1523 complevit annum vite sue septimum decimum, post autem diem primum Iulii anno 1523 annorum suorum duodevicesimum egit.

qui secum sunt in camera et – quamdiu erunt – nullo modo habebit neque mutabit mores.***^a

Itaque domine orator serenissimi domini regis P(olonie) vos, qui estis in loco patris eius cum serenissimo domino archiduce Austrie ista agite, consulite, reformate, quia si postea eum vultis conservare in regem, non erit hoc^b ullo pacto sine magna effusione sanguinis etc.

Dixit Salamanca: Magnifice et spectabilis domine orator! Serenissimus princeps meus omnia faciet cum vestra m(agnificencia), que pertinent ad bonum statum serenissimi domini regis Hungarie, qui profecto indiget celeri reformatione in moribus et statu suo, alias timendum est periculum etc.

Articuli prefati lecti sunt correcti et in mundum scripti per secretum notarium domini oratoris r(egis) P(olonie):

|²⁷ Habeat^c unum magistrum camere vel duos viros graves et probos, quorum hoc erit offitium:

Precipiant omnibus, qui in camera serviunt. Isti habeant onus et advertenciam persone serenissimi domini principis et eius camere et custodiant omnes gemmas et pannos aureos et alia, que deferuntur ad cameram.

Isti notent, quid de hiis rebus et aliis quibusvis veniet ad cameram et quomodo vel quibus distribuatur et de hiis omnibus teneant computum et isti iidem debent habere advertenciam, ut vita principis secure a rebus noxiis esse possit.

Eligantur ultra hos magistros camere aliquot camerarii quattuor vel sex aut octo homines fideles, prudentes et graves, qui alternatis vicibus serviant principi.

Ceteri camerarii tunc intrare debent cameram, quando vocabuntur.

Item ad hanc cameram principis nemo debet etiam ex aliis intrare nisi vocatus.

Item rex habeat paucos fidos et secretos consiliarios, quibus statum rerum suarum confidat, ut est dominus marchio, reverendissimus dominus Strigoniensis, dominus vaywoda et officiales primarii, qui semper assistant et alii pauci fideles, quorum consiliis princeps in omnibus uti velit.

Istorum erit offitium curare, ut cum auctoritate et voluntate principis omnia bono modo ordinentur et omnes proventus recte administrantur et cum debita mensura exponantur ita, ut ad maiores necessitates plus et ad minores minus exponantur.

|²⁸ Item ut sciatur, quantum ad coquinam principis et quantum pro vestitura necessaria et honesta ac ad alias expensas necessarias moderate exponi debeat propter hoc, ut confinia non negligantur.

Item ut sciatur, quantum sufficiat per annum pro curia et pro confinibus, curia tamen debet esse rectificata ita, quod sit tantus solum numerus, quantus servari ex proventibus poterit ad decorem curie regie maiestatis. Melius est habere paucos cum bono ordine et bona provisione, qui semper sint parati, quam unam magnam turbam cum confusione.

Et super provisione coquine et curie designentur certi proventus, ut princeps in hiis non deficiat.

Et sicut necesse est scire, quantum exponitur, ita necesse est intelligere, quid ex omnibus locis percipi potest et officiales curare debent, ut proventus ampliantur. Ad hec illud quoque^c

a hiatus duorum versiculorum MS

b manu A posterius inser. MS

c-c manu D in paginis 27-30 scriptum et posterius inser. Cf. 78 pagina MS

requiritur, ut computus exigatur ab omnibus officialibus, per quorum manus proventus principis et regni erogantur et percipiuntur et que percepta sunt.

Scita^a autem quantitate proventuum ante omnia videatur, quanta summa est necessaria ad confines tuendos, illa summa deputetur ex locis et proventibus certioribus et solidioribus id, quod erit ultra, secundum quod^b sunt maiores et minores necessitates exponantur, ita tamen provideatur, ut coquina regiē maiestatis et necessaria personē suē – prout supra scriptum est – non deficiat adhibita semper bona moderatione, ne quid dissipetur vel superflue exponatur.

Cancellarius semper moneat regem de rebus agendis, ut |²⁹ possit esse paratus et non contingat tunc ire ad solatia, quando negotia sunt agenda. Negotia autem que in absentia principis per consiliarios expediri poterunt, expediantur, ut hoc pacto princeps a labore non necessario sit liber.

Cancellarius videat, ne littere dentur, que damnum inferant principi, dividat negotia inter secretarios, dividat provincias et districtus sic, ut littere contrarie vel contra iuris formam nemini dentur.

Thesaurarius curet utilitatem principis ex proventibus et stringat sibi manus, ne quid exponatur superflue nec nisi ad legitimam regis et regni necessitatem et a suis minoribus officialibus accipiat computum, sicut etiam ipse postea dare debet.

Magistri curie vel domus curent exercere officium suum pro decore et honestate principis et curie in his omnibus, que ad eorum iure pertinent officia.

Nichil autem magis est necessarium quam ut bonis consiliis princeps innitatur^c et quicquid cum illis^d concluderit, manuteneantur per suam maiestatem, sed non est animus principis etiam continuis curis affligendus, oportet quandoque vacare solatiis et venationibus, ut animus sic recreatus ad maiora negotia alacrior et vegetior propnciorque esse possit.

Verum hoc quoque solatium et venationes suo tempore et non semper fieri debent ita, ut negotia, per que principes dominari solent, non negligantur.

|³⁰ Curandum est etiam principi, ut res secreciores coram multitudine non tractentur.

Aduvet consiliarios et officiales suos, quibus se committet et defendat eos, ut quietius servire possint et non paciatur eos opprimi per insolencias invidorum, nam tanto maior erit auctoritas principis, quanto magis consiliarii et officiales boni sunt securi sub manu et potestate principis.

Si quos autem ex consiliariis et officialibus cognoverit non recte procedere cum consilio aliorum consiliariorum, removeat illos et ita erga omnes se gerat, ut boni ament eum et mali timeant. Alias nec erit obediencia nec timor, sed discordia et divisio ac seditiones orientur, per que semper regna et imperia amplissima precipitata fuere.

Poterunt etiam multa alia excogitari, que faciunt ad bonum statum principis et incrementum regnorum et ad principis dignitatem ampificandam, que princeps probus cum solertibus et bonis consiliariis facile disquirent et invenient industria, cura et labore adhibitis^a.

a-a manu D in paginis 27–30 scriptum et posterius inser. Cf. 78 pagina MS

b que C

c imitatur C

d illo C

|³¹ Feria tertia post festum¹⁷ sancti Luce evangeliste vocatus est magnificus d(ominus) orator r(egis) P(olonie) per utriusque principis nuncios et consiliarios ad castrum.

Et ibidem in presencia utriusque principis coram dominis legato apostolico, oratore r(egis) P(olonie) ac dominis consiliariis utriusque principis, dominus episcopus Trigestinensis nomine serenissimi domini principis Ferdinandi in hec verba dixit: Serenissime d(omine) rex! Negocium Turcicum, quod nomine maiestatis vestre serenissimo domino principi meo per reverendissimum d(ominum) episcopum Agriensem abunde et sapienter pridie est declaratum, serenissimus princeps dominus meus cum illustrissimis, reverendissimis et magnificis dominis consiliariis suis, quos ad presens secum habere potuit, rem ipsam Turcicam et omnes circumstantias, difficultates et necessitates consideravit, tractavit, videt magnitudinem rei, videt potenciam hostis esse auctam, videt principes christianos inter se dissidentes. Nichilominus ne sua serenitas dominiis suis et rebus maiestatis vestre velut communibus videatur deesse contra hunc communem hostem sua serenitas cum consiliariis suis in scriptis annotare et maiestati vestre legere commisit, quid possit facere et quomodo res contra Turcum institui et procedere debeat.

Cuius responsi tenor sequitur et est talis: Licet sua serenitas sit novus^a hospes in provinciis suis et nedum res suas familiares bene composuerit et invenerit omnes provincias suas ere alieno oppignoratas et postquam acceperit ipsas provincias, passa et onerata sit multis et quam plurimis impensis tam in itineribus et profectionibus ad cesarem et catholicam maiestatem et dietas imperiales quam pro expeditionibus lige Suevie comitis palatini et quondam Francisci de Sikingenn et una cum sua serenitate omnes eius provincie et regiones fuerint multa dampna et incommoda passe, que in confinibus Croacie et expeditione^b in Hungaria iam per biennium intertenuerunt exercitum equitum et peditum ac tormentorum |³² bellicorum contra Turcas ad evitandas et propulsandas eorum quotidianas incursiones, ut de eis sua maiestas et eius consilium admoniti et cerciorati sunt. Et sua serenitas eciam in rebus illis imperialibus maximis cogatur uti impensis et non minus detenta et occupata fuerit et ad presens est in intertenendis aliquibus militibus in confinibus suis versus Elvecios et decem militibus peditibus in Burgundiam et ducem Wirtenburgensem ob discordiam et dissensionem cesaree et catholice maiestatis et regis Francie ac Elveciorum, ex quibus nullam securitatem adhuc habet ad conservandum et defendendum precipue ducatum Witennburgensem et alia sua dominia et evitanda dampna et ruinas, que a prefatis Elveciis et ducatu Witennburgensi possent coniungere et multa quoque alia sint, quibus serenitas sua est aggravata et oppressa, que brevitatis causa recensenda non duxit. Et cum cause ipse supramemorata adeo urgeant suam serenitatem, quod ea auxilia, que

a meus > novus MS

b *del.* peditum et equitum MS

libenter exhibere vellet, pretextu^a illarum^a prestare non potuerit. Tamen attento fraterno amore et benivolencia, qua prosequitur suam maiestatem sua serenitas ultra eius vires contentatur ob supra assignatas causas, quibus opprimitur, dare in subsidium sue maiestatis in expeditione contra Turcas decem millia bellatorum etc., octo millia^b pedites et mille equites gravis armature et totidem levis armature et triginta frustra seu pecias tormentorum campestrium ad exercitum attinen(tium)^c cum omnibus suis municionibus et necessitatibus et hoc ad tempus et spacium quatuor mensium vel – si necessitas urgebit – adhuc ad duos menses ita tamen ut serenissimus rex Hungarie quoque ad simile tempus suos stipendiarios solvat et interteneat et hiis aliis modis et condicionibus, que subsequuntur:

Primo quidem de isto exercitu imponantur tot gentes in confi[|]³³nibus Croacie, ut ille partes tutate^c et defense sint, ne inde alique incursiones et incommoda provinciis serenissimi principis contingat et eveniant.

Secundo quod ad tempus, quod inter ambos principes constituetur, serenissimus rex Hungarie agat, ut illa sexaginta milia stipendiariorum invicem et simul et centum bellica tormenta sint sine aliquo defectu parata ita, ut absque aliqua mora omnia ad aggrediendum bellum sint prompta.

Tercio hoc si et in quantum provincie sue maiestatis a Gallis et Elveciis vel duce Wirtembergensi^d non infestabuntur. Quod tamen nullo modo expectatur, si autem adhuc continget, sua serenitas faciet, quantum poterit et in se erit tanquam bonus frater et sororius.

Quarto quod illa pars exercitus, qui constabit ex Bohemis, Moravis et Slesitis, applicetur et adiungatur una cum exercitu nostro et similiter subsidium, quod pontifex et imperium quoque exhibebunt precipue propter conformitatem idiomatis, morum, nature et modum bellandi.

Quinto quod sua maiestas concordet cum sua serenitate tam de summo et generali capitaneo quam de aliis capitaneis inferioribus.

Sexto casu quo ad tempus constitutum inter ambos serenissimus rex Hungarie et regnum cum prefatis sexaginta milibus stipendiariorum et centum tormentis non esset paratus et serenissimus princeps noster ad prescriptum tempus cum exercitu ut supra promisso veniret et reperiret Hungaros imparatos contra pollicitacionem factam, tunc sua maiestas et regnum teneatur sue serenitati de omnibus impensis, factis et dampnis, que ob hanc causam paciatur, |³⁴ satisfacere etiam iam ob hoc exhibeat sufficientem securitatem et hoc, quia sua serenitas una cum eius provinciis adeo exhausta et attenuata est ex causis et rationibus suprascriptis, quod si nunc eiusmodi expedicio frustra fieret et deinde contingeret aliam suscipere, esset serenitati sue difficillimum et gravissimum.

Septimo quoniam sunt aliqui in partibus Croacie, qui practicam et mutuam intelligenciam cum Thurcis habent et maxime suspecti sunt et ita quoque sunt inventi, quod nunc et immediate debitis penis mulctentur, puniantur et deti-

a-a *bis* MS

b mille MS

c attinentes C

d tutare MS

e *manu A corr.* MS

neantur, ne Turcus quovis modo per eos avisetur et consilia nostra et expeditio eis prodatur.

Octavo quod sua maiestas faciat provisionem in regno suo de bona et equivalenti moneta, quoniam aliter nullus advena seu extraneus deferret nec portabit alimenta et victualia ad exercitum, que si deficeret, esset destructio tocius expeditionis et hoc facto sua maiestas et ordinabit, Germanica moneta habeat cursum in debito valore.

Nono quod exnunc declaretur numerus et quantitas gencium, que erunt ex Slesia, Moravia et Bohemia tam equestrium quam pedestrium et similiter ab Hungaris, quot erunt pedites et equestres^a, cuius condicionis levis vel gravis armature, ut eo commodius et meliori modo possint capitanei et ductores exercitus constitui et ordinari.

Decimo quod illa sexaginta millia stipendiariorum sint omnes ex stipendiariis et ad bellum apti et idonei.

Et pro necessitate omnium suprascriptorum veniunt adhuc in mentem, que sequuntur declaranda et providenda:

Primum tempus, quo ille gentes omnes debebunt esse parate.

¶³⁵ Secundo in quo loco.

Tercio ubi volunt aggredi Turcam et quomodo.

Quarto quem habent modum providendi de victualibus, quoniam serenitas sua est informata^b ultra Nandoralbam pauce vel nulle sint ville.

Quinto mittendum eciam immediate ad Zophy et procurandum apud ipsum, ut eodem tempore ipse quoque ex latere suo aggrediatur Thurcam, ut ipse Turcus cogatur dividere et segregare vires suas, quo hoc modo magis attenuatur et minuatur sua potencia.

Sexto quod immediate ordinentur oratores ad futurum summum pontificem ac imperium, qui ad eos nomine utriusque maiestatis proficiscantur et subsidium petant.

Septimo quod ambe maiestates laborent pro concordia et pace inter serenissimum regem Polonie et illustrissimum magistrum Prussie et ducem Moscovie, ut ipse rex eo commodius et quocius possit^c eciam sua auxilia administrare et prebere et similiter cum Tartaro et illa summa pecuniarum ad aliquod tempus erogetur eidem Tartaro, ut ita quiete domi maneat et non infestet regem Polonie et ad faciendam huiusmodi solucionem rex Hungarie adiuvere debeat.

Tandem princeps ad partem secessit cum suis consiliariis et serenissimus d(ominus) rex Hungarie cum domino oratore et consiliariis regni sui, pauca consultacione prehabita^d dixit per reverendissimum dominum episcopum Agriensem et regni sui cancellarium: Serenissime princeps! Maiora speravit presidia serenissimus ¶³⁶ dominus rex meus ex serenitate vestra et eius omnibus provinciis, que sunt amplissime, verum ut hac re sicut communi cum serenitate vestra possit agi et concludi amore mutuo fraterno communi, optat copiam sive

a equestri MS

b manu A corr. MS

c posset C

d perhabita C

exemplum serenissimus d(ominus) rex meus huius responsi per serenitatem vestram datum^a et tandem sua regia maiestas facta consultacione cum hiis paucis consiliariis suis, quantum brevitatis et angustia temporis patitur, respondebit.

Et dilata est consultacio in diem crastinum, ad quam pecierunt dominum oratorem r(egis) P(olonie), ut cum illis consulat de premissis per serenissimum dominum archiducem Austrie oblati etc.

Eadem die¹⁸ in aliud palacium secesserunt serenissimi domini principes rex Hungarie, archidux Austrie, legatus apostolicus, orator cesaree maiestatis, orator r(egnis) P(olonie), dominus Georgius marchio, ubi in hac sessione dominus legatus apostolicus dixit: Serenissimi domini principes illustrissimi et magnifici domini! Frustra est nobis consulere de communi hoste Turco, nisi prius curemus, ut principes christiani possint componi. Noverat itaque d(ominus) noster papa Leo, noverat et eius successor Adrianus papa, quantum sit damnosum bellum inter serenissimum d(ominum) regem Polonie et illustrissimum d(ominum) magistrum Prussie. Ideo sue sanctitates egerunt per oratores, egerunt per litteras et brevia apostolica, quod possint huiusmodi principes componi et reduci ad verum fraternum amorem. Que res – dum non successit ad finem optatum – velint serenitates vestre agere cum tam dignissimo domino oratore serenissimi domini regis Polonie, ut res ipsa possit sopiri et debito modo componi etc.

Respondit dominus orator r(egis) P(olonie): Serenissimi domini principes, reverendissime^b, illustrissimi et magnifici |³⁷ domini! Evidentissime constat s(erunitatibus) vestris et d(ominacionibus) vestris, quia serenissimus rex dominus meus nullam sed neque minimam dedit occasionem belli contra illustrissimum dominum magistrum in Prussia. Nam serenissimus rex meus, qui continua bella gerit contra infideles, nichil detestabilius habet quam bella cristianorum principum et presertim illustrissimi domini magistri tantum sue maiestati coniuncti et consilarii regni sui, a quo maiestas sua nichil optavit neque aliquid aliud optat, solum quod ipse dominus magister et eius ordo in Prussia satisfaciat inscripcioni, quam nos vocamus perpetuam pacem, quam ipse ita observet et eidem ita satisfaciat, prout ipsam alii magistri in Prussia eius predecessores observabant et eidem satisfaciebant velut talem, que per legatum apostolicum per oratores principum cristianorum ritte^c et legitime ordinata fuit, quin^d ymo dum in preterito conventu Viennensi serenissimi domini regis mei et olim serenissimi d(omini) Wladislai regis Hungarie felicis et sancte memorie genitoris maiestatis vestre regie cum sacra olim cesarea maiestate Maximiliani imperatoris felicis recordacionis avo serenitatis vestre res ipsa tractata fuit, extunc sua cesarea maiestas Maximiliani imperatoris velut dominus iustus et cristianus princeps

a dari C

b reverendissimi C

c recte C

d quia C

bene et mature cum dominis principibus et consiliariis suis deliberatus ipsam pacem perpetuam approbavit et voluit, ut eam d(ominus) magister et ordo suus ita teneret et observaret, prout tenta et observata fuit tempore olim Frederici imperatoris avi sancte memorie ipsius imperatoris Maximiliani prout et desuper sua cesarea maiestas litteras suas patentes manu sua subscriptas serenissimo domino regi meo et inclito regno Polonie dedit et concessit, quas serenissime princeps et domine archidux Austrie, iam serenitas vestra vidit per me serenitati vestre ostensas et declaratas. Sperabat enim maiestas regia domini mei graciousissimi, quod d(ominus) magister facilius et libencius debuit se inclinare ad prestandum debitum suum quam eius antecessores non existentes tanto vinculo necessitudinis coniuncti |³⁸ sine ulla difficultate illud prestaba<n>t.

Postmodum orator cesaris d(ominus) Burgo ita loquutus est: Spectabilis et magnifice domine orator serenissimi domini regis Polonie domini mei graciousi et illustrissime domine marchio! Res ipsa pendet in induciis, de quibus plus iam effluxit quam restat et nichil factum est per arbitros, quos elegerunt ad complandandum hoc negocium, serenissimus d(ominus) rex et illustrissimus d(ominus) magister eo, quod serenissimus princeps meus d(ominus) archidux Austrie variis negociis iam Germanicis iam Italicis iam Elveciorum^a factionibus iam diutino hoc bello Gallico et aliis multis occupatus non potuit interesse huiusmodi concordie. Similiter serenissimus d(ominus) rex Polonie, qui continue gerit bella contra infideles, non potuit se deocupare, ut potuisset convenire cum utroque principe, quem conventum illustrissimus d(ominus) magister multum desiderabat et longius expectabat libenti animo volens huic negotio finem imponere. Itaque d(omine) orator, si habetis mandatum plenum serenissimi regis vestri et vos, illustrissime domine marchio, si eciam habetis mandatum a domino fratre suo magistro Prussie, extunc tentabimus alique media, per que auxilio divino pax perpetua firmari et confirmari possit.

Respondit d(ominus) orator regis Polonie: Serenissimi domini principes, reverendissime^b et magnifici domini! Satis abunde dixi serenitatibus vestris, quia serenissimus d(ominus) rex meus nichil novi, nichil inconsueti optat a domino magistro, duntaxat ut satisfaciatur paci perpetue, prout eius predecessores faciebant, quod^c dum factum erit, facilis compositio et concordia et debitus amor sequetur, quo serenissimus d(ominus) rex meus prosequetur illustrissimum d(ominum) magistrum sicut nepotem suum.

|³⁹ Dominus marchio ita dixit: Serenissimi domini principes, reverendissime^d et magnifici domini! Certe ego nichil libencius vellem quam ut fiat pax perpetua inter serenissimum d(ominum) regem Polonie dominum et avunculum meum graciousum et inter d(ominum) magistrum Prussie fratrem suum, sed quia d(ominus) magister frater meus nichil scivit de hoc conventu, ideo nichil michi commisit, solum iam diucius aliquociens michi scripsit, quod iam habet omnes

a manu A corr. MS

b reverendissimi C

c quid C

d reverendissimi C

res paratas et quasdam bonas et honestas condiciones, ut fiat pax inter ipsum dominum magistrum et serenissimum d(ominum) regem Polonie. Ego eciam ei non consului neque consulo ad hoc bellum. Nescio quem^a audivit, nescio quos habet ibi in ordine, qui ei male consuluerunt ad hoc bellum et testis est serenissimus d(ominus) rex Polonie et Hungarie, quia nunquam consului ad bellum, sed heri michi dixit quidam crucifer eius ordinis claudus, qui hic habet officium in Austria, quod vadit ad hunc conventum quidam crucifer d(ominus) comes de Eysemburg et quod iam esset Vienne, spero quod aliquid portabit.

Dominus orator r(egis) Polonie ita respondit: Ego ad hoc negocium non habeo aliquid mandatum, quia aput nos in regno Polonie dicere privatim contra pacem perpetuam Prutenicam esset dicere christianis contra evangelium, Turcis vero contra Alcoranum nec in ea consueverunt serenissimi domini reges Polonie aliquid facere, nisi in generali conventionem cum omnibus consiliariis et nunciis omnium terrarum regni ac^b tamen si aliquid honesti et congrui audivero ex parte domini magistri oblatum, quod tenderet ad observacionem pacis perpetue, mox ad maiestatem serenissimi domini regis mei mittam ad hunc conventum, quem agit generalem et exinde habebō responsum et instructionem, quam expectabo, donec portabitur.

|⁴⁰ Dominus Burgo orator cesaris ita respondit: Sepius dominus magister Prussie, serenissime domine rex, maiestati vestre scripsit, quod paratus est venire ad tractandum et concludendum ipsam concordiam, ad quam dicit et significat se habere honestas condiciones, certe opus est, ut vestre serenitates in hac re faciant diligenciam, si non poterit serenissimus dominus meus archidux interesse, prout hoc libenter facere vellet, ut conveniat personaliter cum serenissimo domino rege Polonie tanquam patre suo charissimo, quandocunque voluerit et significaverit serenissimus d(ominus) rex Polonie, mittet tamen insignes suos oratores ad curiam serenissimi domini regis Hungarie, mittent et alii domini arbitri suos commissarios, veniet d(ominus) magister Prussie, quandocunque vocabitur, solum serenissimus dominus rex Polonie tempestive significet, quia serenissimus d(ominus) princeps meus fortassis erit in locis remotioribus, ut commode mittere possit et expedire tantos oratores.

Respondit d(ominus) orator regis Polonie: Serenissimus d(ominus) rex meus nichil optabilius habet pace inter christianos principes et hanc pacem libenter amplectitur, sed sua maiestas non suscipiet aliquos tractatus vel decissiones per commissarios dominorum arbitratorum in tractatibus Thorunensibus electorum, solum si fieri potest, fiat per dominos arbitros iuxta Thorunensem inscriptionem factam per legatum apostolicum per oratores cesaree maiestatis et per oratores serenissimi d(omini) regis Hungarie et Boemie etc.

Deinde d(ominus) marchio dixit: Sed quando^c venire non possent soli arbitri in propria persona, bene possumus tentare alio novo medio de consensu utriusque partis et fortassis erit cicius concordia. Et ego spero in domino Deo, quod

a que C
b at C
c quum C

facile fiet, dum serenissimi domini reges convenient. |⁴¹ Et dominus magister etiam veniet, quandocunque vocabitur.

Postmodum dixit serenissimus dominus archidux Austrie: Ex quo audivimus, quod debet^a esse Vienne d(ominus) comes crucifer ex Prussia, expectemus eum, si debet venire, veniet huc cras. Et ita res ipsa ex ea causa pendeat ad alium diem.

Eadem die¹⁹ domini consiliarii Hungarie et Boemie accesserunt serenissimum dominum regem Hungarie declarantes, quod non possunt hoc non turbato animo audire^b, quod serenissimus d(ominus) princeps Ferdinandus d(omine) regine Hungarie consorti sue charissime non fecit dotis inscriptionem prout eum felicis memorie cesar Maximilianus obligavit, adicientes et sermonem dirigentes^c ad d(ominum) Burgonem cesaris oratorem, quod: Vos, domine orator cesaree maiestatis, sollicitastis serenissimum d(ominum) regem nostrum et nos etiam quibusdam contumeliis impeciistis, quod dos fuisset inscripta serenissime domine Marie regine, quod iam est factum ita, quod ipsa et officiales suos tenet in illis bonis et omnia pro suo arbitrio promisistis, quod serenissimus d(ominus) archidux Austrie similiter facere debuit et tamen aduc non fecit. Ideo opus est, ut etiam sollicitetis serenissimum d(ominum) Ferdinandum archiducem Austrie, quod faciat ipsam dotis inscriptionem et iam tradat in effectum.

Et nos, serenissime d(omine) rex, iam transibimus omnes ad serenissimum d(ominum) archiducem Austrie et ipsum pro debito nostro petemus, ut omnino faciat hanc inscriptionem, quia maiestati vestre in eius domo non convenit tantum sollicitare, quantum nobis expedit pro sorore maiestatis vestre domini nostri clementissimi.

Dixerunt etiam ad magnificum d(ominum) oratorem r(egis) Polonie: Magnifice domine orator! Scit vestra m(agnificencia), quia serenissimus d(ominus) rex Polonie tanquam patruus charissimus interposuit suam operam et |⁴² omnes tractatus sine sua maiestate non sunt facti, quicunque^d sunt facti in hoc matrimonio, ideo velit etiam v(estra) m(agnificencia) nos nomine serenissimi domini regis adiuvari.

Respondit d(ominus) orator r(egis) Polonie: Serenissime domine rex, reverendissimi et magnifici domini! Sacra maiestas serenissimi domini regis mei non fuit oblita serenissime domine Anne principis Austrie sicut neptis ymo filie sue charissime, de cuius statu et provisione dotis mandavit michi sua maiestas facere exactam diligenciam ita, quod in hoc facerem curam et operam, prout serenissimo domino regi Hungarie visum et vestris d(ominacionibus) consultum videretur, ideo si videtur sacre maiestati regie, si placet d(ominacionibus) vestris, paratus sum ire cum vestris^e d(ominacionibus)^e ad serenissimum principem

a decet C

b *corr.* MS

c dirigendo C

d qui quunque C

e d(ominacionibus) vestris C

d(ominum) archiducem Austrie, ut sollicitarem et peterem ipsum nomine serenissimi regis mei.

Responderunt domini Hungari: Agimus immensas gracias serenissimo domino regi Polonie, quod ipse non fuerit oblitus serenissime domine Anne archiducisse Austrie et quod eius tantam curam habeat atque ideo, magnifice domine orator, non videtur nobis, quod vestra m(agnificencia) nobiscum iret ad ipsum dominum archiducem. Nos ibimus et perquiremus mentem domini archiducis, ut iam res non pendeat in verbis et promissis, sed quod iam in effetu satisficiat serenissime domine Anne, prout serenissimus dominus rex noster fecit serenissime domine Marie consorti sue charissime. Adiunxerunt etiam domini Hungari: oportet quod loquamur cum serenissimo domino archiduce, quia res est indigna, quod serenissime domine Anne non admittunt tenere in curia sua Hungaros, Boemos, Polonos, cum domina serenissima Maria teneat in curia et in coquina sua Almanos, Italos, Hispanos et alios, quos vult, observat.

|⁴³ Dixerunt ulterius domini Hungari: Atque ita, magnifice domine orator serenissimi domini regis Polonie, etiam agimus vestre m(agnificencie) debitas gracias, quod ipsa non gravatur^a subire huiusmodi labores nobiscum pro serenissima domina Anna, sed consulcius nobis videtur, ut v(estra) m(agnificencia) ad presens non vadat nobiscum petere et sollicitare serenissimum d(ominum) archiducem pro dote sufficienti modo debito inscribenda^b serenissime domine Anne, sed si in hac re fuerit durior ipse d(ominus) archidux vel voluerit dilacionibus laborare, prout hactenus laboravit, tunc petemus v(estram) m(agnificenciam), ut ipsa nomine serenissimi domini regis Polonie tanquam patris serenissime domine Anne urgeat et stimulet serenissimum d(ominum) archiducem, quod ipse id faciat in effectu serenissime domine Anne, quod facere est obligatus.

Hiis dictis transiverunt domini Hungari ad serenissimum d(ominum) archiducem Austrie, cui ea omnia supradicta pro domina Anna dixerunt, dominus autem archidux grato animo suscepit hanc eorum sollicitudinem, quam habent pro sua charissima consorte serenissima domina archiduce Austrie, cui propter eam humilitatem et charitatem, quam sue serenitati exhibet, plura debet et facere vult quam obligatur ex inscriptione et tamen cras lacius et diffusius dabit responsum.

Feria quarta in die undecim milia virginum²⁰ domini consilarii Hungarie, Boemie et Moravie, qui erant presentes cum serenissimo domino rege Hungarie, pecierunt et ad castrum vocaverunt magnificum d(ominum) oratorem r(egis) P(olonie), ut in loco et nomine sui serenissimi domini regis cum eis consultaret super hoc responso, quod dedit serenissimus d(ominus) archidux Austrie serenissimo regi Hungarie in re Turcica, quod et fecit d(ominus) orator, qui ad eos venit et cum eis per totam diem consultavit de premissis, donec etiam domini Hungari conscripserunt articulatim, quomodo videlicet debuerunt |⁴⁴ impugnare responsum datum per serenissimum d(ominum) archiducem super re Turcica in eum effectum.

a queratur C
b inscribendi C

Cuius responsi regie maiestatis ad articulos serenissimi d(omini) principis Ferdinandi archiducis Austriae tenor sequitur et est talis:

In primis quamvis illustrissimus d(ominus) dux fecerit et faciat continue magnas expensas, nulla tamen utilior erit impensa quam ea, que pro salute regnorum et subditorum utriusque maiestatis erogabitur.

Numerus gencium et ingeniorum, que serenissimus princeps offert, videtur exiguus, cum bellum contra communes hostes geri debeat, velit igitur sua serenitas augere numerum et gencium et tormentorum, ut compleatur numerus centum milium, qui nomine regis et ducis commissariis imperii in conventu Viennensi superiori anno videbantur offerendi et quicquid sua serenitas datura est, det pro certo et in omnem eventum sine condicione.

Quod serenissimus d(ominus) dux veniat ad hoc bellum in persona sua una cum persona regie maiestatis, quod ut sua serenitas faciat, regia maiestas plurimum rogat.

Providebit regia maiestas, ut illa * * *^a promissa ad tempus oportunum sint una cum tormentis parata.

Ubi positum est, ut pars gencium sit in Croacia, nedum bellum geritur, hostes in provincias illustrissimi d(omini) ducis irrumpant, non videtur exercitus esse dividendus, quia Turcus se uniet et propterea necesse est, ut iunctis viribus invadatur.

Quod serenissimus d(ominus) dux solvat gentes suas pro tanto temporis, pro quanto rex solvet et tenebit suas. Nunc autem |⁴⁵ dici et declarari non potest, quanto tempore bellum geri debeat, cum hoc ex rerum cursu et eventu pendeat.

Quod gentes varie coniungende non videntur, nisi in loco, ubi pugnandum erit vel prope maxime propter comeatus. Divisis enim in progressu gentibus de victualibus commodius provideri poterit, dum autem ad rem ventum fuerit, facile concordabitur, quo quisque loco stare pugnareque debeat.

Ambo principes facile concordabunt de capitulis et parvis et mediocribus, ubi dux illustrissimus cupit dari ab Hungaris obligationem et securitatem in casu, quo LX <milia>^b bellatorum et centum tormenta non expedirent de expensis et damnis eius serenitati solvendis videtur regie maiestati non esse opus huiusmodi obligatione et securitate tum quia maiestas sua una cum regnis suis ad hoc prestandum et exequendum ex necessitate inevitabili impellitur tum quia hec obligatio a mutua maiestatum suarum necessitudine et fiducia aliena omnino esse videtur, que etiam alicuius dissidii aut odii inter ipsos fratres principes occasionem cum tempore afferre posset.

Illos autem qui in Croacia suspecti esse videntur, maiestas regia non vult impunitos relinquere, qui merito puniendi erunt. Est tamen oportunum tempus ad hoc eligendum propter multa nec vult maiestas sua hoc facere ex obligatione sed pro iusticia.

Monetam regia maiestas nunc non potest mutare, cuditur autem non propter bonitatem, sed quia necessaria est pro futura expeditione. Gentes externe habebunt suas pecunias, quibus victualia emere poterunt, monetas autem Hun-

a hiatus 1 cm MS

b hiatus 0,5 cm per milia MS | add. milia C

garicas pro pecudibus et mercibus cum utilitate ipsorum permutare, monete autem externe – cuiuscunque sint generis – accipientur.

|⁴⁶ Declarari in presens non potest, quantum numerum regia maiestas distincte ex regnis et provinciis suis sit habitura neque illud, quot futuri sunt equites gravis, quot levis armature quotve pedites erunt tamen omnes bene expediti tam armis quam aliis rebus necessariis, idonei ad manus cum hostibus conferendas. Nichilominus ex omnibus regnis et provinciis suis complebit numerum prenotatum.

Ad hoc bellum nemo profecturus est sine pecuniis et stipendio, illa autem sexaginta millia hominum suis stipendiis pro regni consuetudine providebuntur.

Tempus ineundi bellum videtur idoneum pro festo²¹ annunciacionis Marie, locus autem in Sirimuo^a iuxta Zalonkomen^b. De modo aggrediendi hostem principes concordabunt secundum temporis rationem.

De victualibus usque ad Nandoralbam provideri poterit ex multis locis ex Germania et Hungaria ac Moravia per Danubium, ex Stiria, Corintia, Carniola et Scлавonia per Dravum et Savum, ex Hungaria per flumina Wag, Maros, Tibiscum^c et alia multa, que omnia intrant Danubium citra Zalonkemen, deinde per currus et vehicula eciam multa poterunt adduci.

Cum primum Nandoralba obsidebitur vel exercitus noster erit iuxta illum locum, imperator Turcorum sine dubio mox adveniet et tentabit fortunam, qui si – ut spes est – profligabitur, non deerunt victualia eciam ulterius, nam que Turcus habiturus esset, nostra erunt una cum regnis suis.

Placet ut ad Zophy statim mittatur nuncius ad detinendum eum in bello contra Turcos.

Rex habet oratorem suum in curia Romana et illi dabit |⁴⁷ commissionem ad hoc negocium pertinentem, qua in re eciam reverendissimus dominus legatus sit adiumento.

Ad imperium mittet regia maiestas nuncios vel nuncium non ad disputandum, sed ad petendum auxilium, illustrissimus autem dux pro sua auctoritate, cum sit vicarius et locumtenens imperii, adiuvet et persuadeat, ut iam tandem auxilium re ipsa prestetur.

Regia maiestas libentissime laborabit pro pace inter serenissimum regem Polonie et magistrum Prussie tanquam communis frater et hoc idem faciat eciam d(ominus) dux pro parte sua innitendo ordinacioni novissime facte per cesaream maiestatem avum serenitatis eiusdem domini ducis.

Reverendissimus d(ominus) legatus et illustrissimus d(ominus)^d princeps interponant se et laborent tum pro pace inter principes conficienda tum apud pontificem futurum et collegium cardinalium pro auxilio ad tantum bellum necessario.

a Serenino C

b *sinistro in margine linea horizontali notatum MS* | Zalonkemen C

c *manu A corr. MS*

d *om. C*

21 pro festo (Martii 25), profesto (Martii 26)

Illustrissimus d(ominus) dux provideat de aliquot tormentis maioribus ad muros demoliendos aptis cum magistris et aliis attinenciis et efficiat, ut aliquot eciam ex imperio dentur.

Committat sua serenitas, ut sit liberum cuique emere naves per Austriam et Germaniam – ut antea fuit – maxime propter hanc necessitatem^a communem.

Regia maiestas cogere non potest serenissimum regem Polonie, ut pendat stipendium presertim indebitum Tartaris neque congruit, ut regia maiestas nunc incipiat dare aliquid Tartaris, quibus antea nichil dedit.

Eadem die²² ibidem domini consilarii Boemie et Moravie tunc presentes circa |⁴⁸ tractatus suprascriptos responderunt dominis Hungaris: Licet nos intempestive vocavit serenissimus rex noster ad hunc conventum, ad quem nos – quanto celerius potuimus – venimus ad mandata serenissimi domini regis nostri, sed nichil penitus datum est nobis intelligere, propter quas causas vocati venire debuimus ad ipsum conventum. Itaque venimus ut private persone et nolumus per nos representari status, sed duntaxat personas privatas, ideo nichil penitus possumus consultare super re tam gravi, que concernit status et non privatas personas, quas nos hic representamus. Nichilominus personis nostris privatis serenissimo domino nostro clementissimo regi – quantum licite possumus – libenter serviemus.

Quod autem attinet expeditionem Turcicam, sacra maiestas regia dominus noster, dum novissimis temporibus fuit in regno Boemie, tractavit desuper cum universis statibus nec dubitamus, quod sua sacra maiestas optime meminerit omnium statuum illius regni responsum, qui se ad hanc expeditionem Turcicam maiestati sue non deesse promiserunt et polliciti sunt, quod^b et speramus, facient in tempore opportuno sicut veri et boni subditi domini sui clementissimi.

Domini Hungarie responderunt dominis Bohemis: Agimus gracias vestris d(ominacionibus), quod ipse non gravantur sicut domini et amici nostri nobiscum de tantis et tam necessariis negociis consultare^c, quo ad personas earum pertinet privatas, scimus domini^d, quod vestre d(ominaciones) nesciunt, propter quid sunt vocati, vocati tamen sunt plus ad res Bohemicas tractandas et pro honore serenissimi domini regis nostri, tamen petimus, ut dicant nobis consilium, si videtur vestris d(ominacionibus), ita respondebimus domino archiduci.

Domini Boemie responderunt d(ominis) Hungaris: Abunde intelleximus hoc responsum super re Turcica datum |⁴⁹ serenissimo domino regi nostro per serenissimum d(ominum) archiducem Austrie. Intelleximus etiam replicas, quas vestre d(ominaciones) dare volunt ipsi serenissimo domino archiduci Austrie ad responsum per eum datum, que nobis multum placent sicuti ea, que sunt prudenter et mature tractata.

a *sinistro in margine linea verticali notatum MS*

b quid C

c *manu A corr. MS*

d etiam C

Tandem petiverunt domini Hungarie oratorem r(egis) Polonie, ut ipse eciam in hac re diceret, que ei consulcius et utilius videbitur.

Respondit d(ominus) orator regis Polonie: Illustrissimi, reverendissimi, magnifici domini! Iam vestre d(ominaciones) satis prudenter attenderunt statum rerum suarum, attendunt magnitudinem et potenciam hostis et ideo sciunt, quantis copiis contra tam potentem hostem opus est. Cum itaque non maius periculum impendet inclito regno Hungarie quam Austrie ab hoc communi hoste, ideo merito istis et aliis causis legitimis persuadendum est domino principi et archiduci Austrie, cum habeat amplas divites aduc non destructas provincias, quod maiori numero presidia ferat regno Hungarie, ymo sibi ipsi et quod eciam ipse tanquam locum tenens imperii in hoc conventu Nurumbergensi agat, persuadeat et cooperetur, quod status imperii eciam debita presidia ferant in commune tam serenissimo domino regi Hungarie quam ipsi domino archiduci Austrie, qui et ipse solus testis erit et sollicitator, quod ista regna sine presidio aliorum principum christianorum non possunt tam potenti et communi hosti tocius christianitatis se defendere.

Atque ideo omnes replice per vestras d(ominaciones) fabricate ad responsum ipsius domini archiducis michi placent.

Quod autem attinet ad serenissimum dominum regem meum, paucis dicam vestris d(ominacionibus), domini regni Boemie et Moravie. Et dixit ac repeciit d(ominus) orator de statu serenissimi domini regis |⁵⁰ Polonie et eius regnorum, quomodo videlicet res versatur cum Tartaro, immo quasi cum Turco, qui Tartarum magnis presidiis locavit, firmavit et quottidie roborat, ut bellum inferat regno Polonie, ne exinde feratur presidium regno Hungarie, quod ipse Turcus aggredi proposuit anno proximo, prout hec omnia lacius erant deducta per ipsum dominum oratorem.

Addidit d(ominus) orator r(egis) P(olonie): Quantum attinet ad hunc articulum, quem suo in responso dedit serenissimus d(ominus) archidux Austrie, curandum videlicet esse, ut serenissimus d(ominus) rex Polonie d(ominus) meus componatur cum domino magistro Prussie, super hoc putarem, si vestris d(ominacionibus) videretur dandum responsum, quod d(ominus) magister ad hoc inducatur, ut dominus magister Prussie et suus ordo taliter se gerat contra serenissimum d(ominum) regem et regnum Polonie, prout felicis memorie cesar Maximilianus in conventu novissimo Viennensi litteris suis firmavit. Quod faciendum et dicendum placuit d(ominis) Hungaris.

Domini Bohemi responderunt domino oratori regis Polonie: Agimus gracias sacre maiestati domini regis Polonie, quid sicut nunquam defuit serenissimo domino regi nostro et regnis suis ita nunc quoque sue maiestati in presentibus et futuris necessitatibus non vult deesse et utinam alii principes ita essent propensi in rem christianam, sicut serenissimus d(ominus) rex Polonie dominus noster graciosus melius certe staret res publica christiana, cuius maiestati nos et servicia nostra petimus offerri per vestram m(agnificenciam), spectabilis et magnifice domine orator.

a maiestati C

Domini Hungari responderunt domino oratori r(egis) Polonie: Magnifice domine orator! Magnas et immensas gracias agimus |⁵¹ vestre m(aiestati)^a, quod serenissimum dominum regem nostrum et nos relevat suis saluberrimis consiliis et id, quod nos obmissimus, suplebimus ex m(agnificencie) vestre consilio et tam nobis quam dominis Boemis videtur, ut super re Prutenica taliter respondeatur domino serenissimo archiduci Austrie, prout vestra m(agnificencia) voluit et prudenter et modeste declarare voluit.

Eadem die²³ ibidem iterum per omnes dominos consiliarios regni Hungarie et Boemie simul et d(ominum) oratorem^a r(egis) P(olonie) dictum est et tractatum diligenter super dote serenissime domine Anne et eius statui prospiciatur in effectu ob eventum mortis serenissimi domini archiducis, qui in vita serenissimam dominam Annam – non dubitamus – prospiciet in omnibus necessitatibus, sed in casu mortis ut sit de rebus suis securo.

Eadem die²⁴ hora noctis secunda dominus Andreas de Burg(is)^b orator cesaris, reverendissimus dominus episcopus Agriensis regni Hungarie cancellarius, d(ominus) Gabriel Salamanca etc. venerunt ad hospicium magnifici d(omini) oratoris et ibi simul tractaverunt de dote serenissime domine Anne archiducisse Austrie et nominaverunt quedam castra et districtus, que sunt libera, ut ea de facto inscribantur et possideantur per ipsam serenissimam d(ominam) Annam, alia castra et districtus liberentur ad festum nativitatis Domini proximum²⁵ et tandem tunc temporis eidem serenissime domine Anne inscribantur et alia suppleantur ex aliis proventibus archiducatus, prout lacius est conclusum.

Die igitur Mercurii²⁶ mane venientes ad hospicium meum prefati domini orator cesaris et d(ominus) Salamanca presente reverendissimo domino Agriensi, cum quo tractabam de dote serenissime domine Anne archiducisse Austrie, de quo ipse veniens sacre maiestati vestre narrabo, dixerunt in nomine serenissimi domini archiducis Austrie: |⁵² Magnifice domine orator! Super negotio Prutenico serenissimo domino nostro archiduci Austrie videtur – prout prius dictum est – cum non venit iste crucifer, de quo heri dixerat d(ominus) Georgius marchio et nemo fuit ex parte domini magistri, qui omnino misisset vel solus venisset, si scivisset de isto conventu, tunc ita fiat, eligat serenissimus d(ominus) rex Polonie tempus – quodcumque voluerit – et illud significet serenissimo domino nostro archiduci Austrie, ut dum sua serenitas avisata fuerit per serenissimos d(ominos) reges Hungarie et Polonie veniat, si poterit et libentissime veniret ad hunc conventum trinitatis vel si venire non poterit, extunc mittet suos insignes

a oratore C
b Burgo C

23 1523 Octobris 21
24 1523 Octobris 21
25 Decembris 25
26 1523 Octobris 21

oratores et commissarios ad ipsius serenissimi domini regis curiam Hungarie, mittent eiam alii domini arbitri suos commissarios, veniet dominus magister Prussie – quodcumque vocabitur – et ibi querent honesta media, per que posset pax perpetua firmari inter serenissimum dominum regem Polonie et ipsum d(ominum) magistrum. Speramus, quod fient omnia bene terminata, quod mittentur persone tales, que scient mediare et componere.

Deinde serenissimus princeps noster dominus archidux Austrie ex animo cupit in omnibus gratificari serenissimo domino regi Polonie et cum eius maiestate quanto arctius coniungi cum quoque vellet illam eiam confederacionem cum avo serenitatis sue olim divo Maximiliano cesare factam renovare, confirmare et – ubi opus esset – augere, sed imprimis valde necessarium esset, videre in scriptis illam confederacionem inter suas maiestates, ut itaque sua serenitas hunc amorem augeat et confederacionem predictam confirmaret, defuit tempus, quia cras mane principes discedent abhinc ad privatam venacionem. Et quia vestra m(agnificencia) |⁵³ constituetur apud serenissimum dominum regem Hungarie etc. in Posenio, mittet illic sua maiestas insignes oratores, ut cum illis de premissis tractetur et utinam aliquid boni concludatur.

Respondit magnificus d(ominus) orator regis Polonie: Quantum attinet ad dotem serenissime domine Anne, serenissimus dominus meus non secus sicut de filie sue charissime successibus gaudet et libenter videbit, dum ita satisfaciet serenissimus d(ominus) archidux Austrie, prout facere obligatur, super qua re peto v(estras) d(ominaciones), consulant, ut non sit mora, que in plurimis^a consuevit esse nociva, de qua re lacius dictum est serenissimo domino archiduci per dominos Hungarie.

Quantum attinet ad d(ominum) magistrum Prussie, serenissimus dominus rex meus erit contentus, ut dominus magister Prussie offerrat honestas condiciones, de quibus sepius dictum est per serenissimos d(ominos) principes in hiis tractatibus, per quas pax perpetua confirmaretur et non dubito, quod serenissimus d(ominus) rex meus tempestive avisabit serenissimam dominam principem, ut ille intendat vel per se vel oratores suos in curia serenissimi domini regis Hungarie, ut debita perpetua pax firmari possit.

Quantum attinet ad confederacionem, serenissimus d(ominus) rex meus nichil in tali confederacione fecit cum olim cesare Maximiliano felicis memorie inconsulto olim serenissimo domino Wladislao rege Hungarie fratre suo charissimo sic et ad presens, dum serenissimus d(ominus) archidux Austrie proposuit d(ominis)^b |⁵⁴ mittere suos consiliarios in Posenium ad sacram maiestatem serenissimi domini regis Hungarie, apud quam et ego ero illic habito mutuo consilio cum sua maiestate et eius consiliariis quicquid licite pertinebit et poterit pertinere ad conservacionem et confirmacionem amoris cum cesarea maiestate et serenissimo domino archiduce Austrie tam serenissimus d(ominus) rex Hungarie et Boemie quam ego in loco serenissimi domini regis mei mature deliberati communi consilio faciemus, quoniam serenissimus d(ominus) rex meus serenissimum

a pluribus C

b in angulo paginae inferiori a dextra scriptum MS

d(ominum) Hungarie et Boemie regem sicut filium charissimum observat et eius dominia ac regna tante cure habet sicut et propria sua regna ac dominia.

Nichilominus quia ista omnia per vestras d(ominaciones) proposita sunt negocia magne importancie, ideo deliberavi, opus esse, ut ea omnia per vestras d(ominaciones) dicta et tractata et per me responsa cras coram serenissimo domino archiduce repetemus, ut ipse eciam apperiat in hoc animum suum.

Feria quinta post undecim millia virginum²⁷ d(ominus) orator r(egis) P(oloniae) vocatus est^a ad castrum et ibi conclusum est de inscriptione serenissime domine Anne in effectu facienda, prout lacius continetur.

Maiestas regia sepius institit apud serenissimum d(ominum) principem Ferdinandum, ut bona serenissime domine Anne sororis sue charissime iuxta contractus formam redderentur, semper serenissimus princeps se effecturum, quod petebant, obtulit, |⁵⁵ sed ob multas causas ad conventum usque res est dilata^b.

In conventu instante regia maiestate et consiliariis suis excusavit suas maximas hoc inicio sui principatus expensas et quod omnia bona sua oppignorata per dominum Maximilianum invenerit, hoc tandem modo se resolvit.

Primum sine ulla mora duo oppida manibus serenissime domine se in Austria assignaturum et alia omnia bona, que in Austria domine Anne essent iuxta contractus assignata, libera dabit et consignabit manibus eius usque ad festum nativitatis Domini proximum²⁸, que nunc apud alienas manus obligata per Maximilianum habentur et ideo statim assignare et reddere non potuit.

Sed maiorem et pociorem partem suorum bonorum habet domina Anna iuxta contractus formam in comitatu Tirolis, que per dictum imperatorem Maximilianum in ea summa sunt obligata – ut aperte dixerit – se non posse hac tempestate illa redimere, verum operam omnem adhibiturum^c, ut quamprimum redimantur, sed instante r(egia) maiestate et suis consiliariis, ut certum tempus diceret, dicere propter rei magnitudinem et statum rerum suarum nullum potuit.

Dixit tamen interim se domine Anne – quoad illa in specie restituere possit – daturum optionem, ut eligat in Austria vel quacunque alia^d sua provincia maluerit bona eiusdem condicionis et proventus et illa ad festum predictum nativitatis Domini²⁹ sue serenitati sine ulla dubitatione daturum.

Voluit preterea maiestas regia, ut serenissima domina soror sua in casu – quod Deus avertat – si quid domino archiduci eveniret, nichilominus sua secure et tuto habere possit, quod officiales et castellani atque alii incole huiusmodi locorum ipsi |⁵⁶ essent iurati et obligati, ad quod assensit serenissimus d(ominus) archidux.

a *add. superflue* d(ominus) orator r(egis) Polonie MS

b *delata* C

c *adhibiturus* C

d *alia cum signo abbreviandi* MS

27 1523 Octobris 22

28 Decembris 25

29 1523 Decembris 25

Iam ut ista effectum suum consequantur, mandabit maiestas regia oratori suo Norembergam proficiscenti.

Magnificus d(ominus) orator lacius omnia repeciit et dixit ad aures serenissimo domino archiduci Austrie etc. singula, que hesterno vespere erant tractata et dicta per oratorem cesaree maiestatis et d(ominum) Salamancam de negotio Prutenico.

Respondit per se serenissimus d(ominus) archidux Austrie: Nos cum serenissimo domino rege Polonie valde optavimus convenire, cuius presenciam plurimum desideramus, quia omnes nobis dicunt, quod est egregia persona et valde grata, stature proceri et magne prudencie princeps et faciemus diligenciam, quod aliquando possemus videre suam maiestatem, quam nos cum serenissimo domino rege Hungarie habemus tanquam pro patre charissimo, ideo quicquid possumus facere, omnia libentissime faciemus pro sua maiestate.

Quantum ad negotium Prutenicum, nos certe ex animo cupimus, ut celerius possit componi et ita faciemus omnia, prout antea vobis diximus et prout heri conclusistis cum domino oratore cesaree maiestatis et meo consiliario Salamanca.

Quantum ad confederacionem pertinet amoris nostri, nos mittemus sine mora in Posonium oratores nostros cum plena desuper instructione, tamen non possumus in hac re oculos bene aperire, nisi prius videamus confederacionem serenissimi domini |⁵⁷ regis vestri factam cum olim cesare Maximiliano avo nostro desideratissimo, cum quo audivimus, quod fuit in scriptis hinc inde data alia confederacio, quam nobis ostendistis. Scio, quod est in aliqua domo nostra, sed certe post mortem sue cesaree maiestatis nondum omnia videre potuimus. Nos tamen in Dei nomine mittemus oratores nostros bene instructos ad Posonium ad serenissimum dominum regem Hungarie, ubi vos eritis et ibi habebitis longius et liberius tempus, quia in tam angusto tempore nichil facere hic potuimus.

Ibidem dixit dominus orator r(egis) Polonie: Serenissime^a princeps! Quantum attinet ad civitates Gdancensem et Elbingensem, que indebite molestantur per cameram imperialem variis molestacionibus, bannis et aliis modis, vidit iam serenitas vestra litteras felicis recordacionis cesaris Maximiliani avi serenitatis vestre, qui ipsas civitates perpetuo absolvit de omnibus bannis, iudiciis, citta-cionibus, molestacionibus presentibus, preteritis et futuris etc., prout hoc abunde constat ex litteris illius cesaree maiestatis, quas serenitas vestra exaudivit et intellexit, quia ipse civitates mere sunt subiecte serenissimo domino meo regi et regno Polonie, ideo peto, ut vestra serenitas tum ex debito amoris mutui^b tum quia ad predictas litteras et omnia in eis contenta olim cesar Maximilianus se et vestram^b serenitatem ac modernam sacram cesaream maiestatem obligavit, velit efficere, ne deinceps molestantur ipse civitates, quas serenissimus rex meus modis omnibus iustis non cessabit defendere^a.

|⁵⁸ Serenissimus d(ominus) archidux respondit per se: Nos vidimus et legit nobis litteras cesaris Maximiliani d(ominus) castellanus Plocensis et dedit nobis

a-a *dextro in margine linea verticali et dextrae manus digito notatum MS*

b-b *linea subter notatum MS*

exemplum earum plene intelleximus, quia serenissimus d(ominus) rex Polonie plenam iusticiam habet ad has civitates, quas certe non deberent molestare, quia nichil ad eas habet camera imperialis et ideo nos – quantum poterimus – instabimus et curabimus, ut amplius non molestantur^a nec turbentur et tamen regentes imperii sunt in hoc negotio valde graves, valde duri, quicquid tamen nos facere poterimus, faciemus diligenciam nostram, ut non vexarentur et ideo exemplum litterarum nobiscum accepimus.

Respondit d(ominus) orator regis Polonie: Serenissime princeps! Anno presenti dum maiestas regia domini mei habuit oratorem suum in Norembergensi dieta domini regentes imperii, dum erant sollicitati per ipsum oratorem sue maiestatis, ut non turbarentur predictae civitates, fortassis male informati non satis conveniens responsum dederunt sue maiestati super hiis civitatibus non turbandis, ideo propter conservandum fraternum amorem inter serenitates vestras dignetur s(erenitas) vestra ita efficere, quod predictae civitates sue maiestatis de cetero non turbarentur.

Respondit serenissimus d(ominus) archidux Austriae: Nos – prout diximus – videmus rem iustam esse serenissimi domini regis vestri et nos sue maiestatis iusticiam – quantum in nobis erit – omni studio adiuvabimus, solum – ut diximus – regentes |⁵⁹ imperii sunt in hoc negotio valde temerarii et difficiles.

Quantum ad rem Turcicam pertinet, tale responsum in effectu datum est serenissimo domino regi Hungariae per serenissimum dominum archiducem Austriae: Serenissimus dominus archidux Austriae, si haberet dominia et provincias suas omni ex parte paccatas, bene potuisset maiori presidio gencium et tormentorum adesse serenissimo domino regi Hungariae contra communem hostem Turcum, verum quia sua serenitas iam ab Alveciis iam a principe Vitembergensi^b iam bello Italico occupatur, ideo non potuit ad presens maiorem numerum gencium et tormentorum nominare, quo posset serenissimum d(ominum) regem et eius regnum adiuvare.

Deinde opus est, ut maiestas vestra regia hoc bene attendat, quia serenissimus dominus archidux longe maiori pecunia conducere cogitur gentes in Germania quam maiestas vestra in Hungaria. Vix enim sue serenitati sufficient centum millia florenorum pro quolibet mense ad conservandum decem milia gencium et triginta tormenta cum omnibus necessariis, ideo serenissimus princeps meus non potest se ad plenum resolvere super hac re usque in conventu Nurinnbergensi pro festo sancti Martini³⁰ proxime celebrando, ubi sua serenitas de rebus Italicis de bello Gallico, item de Elveciis ad plenum cognoscet et prout res iste succedent secundum hoc sua serenitas significabit maiestati vestre, quantum presidium posset ferre eidem maiestati vestre regie et regno eius Hungariae.

|⁶⁰ Nihilominus sua serenitas putat necessarium, ut serenissimus dominus rex Hungariae mittat suos oratores ad predictum conventum Norembergensem

a molesterentur MS

b manu E posterius inser. MS

sollicitando principes imperii, ut contra tam potentem communem hostem eciam opportuna presidia expediant tempestive, ubi eciam serenissimus d(ominus) archidux omnem operam faciet apud principes Germanie, apud quos erit sollicitator et testis, ut quanto maiora presidia ferant maiestati vestre et regno Hungarie. Quanta autem sit cura serenissimi domini archiducis, ut serenissimus d(ominus) rex Polonie cum domino magistro Prussie componatur, satis constat tam insigni et magnifico oratori sue maiestatis in hac re abunde mentem nostram apperimus, cuperemus enim ex animo, ut res ipsa ad pacem bonam et perpetuam reduceretur, in quo omnem operam nostram adhibebimus.

Respondit reverendissimus d(ominus) Agriensis nomine serenissimi d(omini) regis Hungarie: Serenissimus d(ominus) rex Hungarie optime sperat, quod quanto plus serenitas vestra, serenissime domine archidux, de communi hoste de communibus periculis deliberabit, tanto maiora presidia preparabit et dabit serenissimo domino regi nostro contra communem et tam potentem hostem Turcum.

Oratores autem suos sacra maiestas regia mittet ad hanc dietam proximam Noremburgensem non ad disputandam, prout prius faciebant domini principes^a Germanie, sed simpliciter ad sciendum perfecte certum numerum gencium et tormentorum, quem sua maiestas omnino habitura est ex imperio et nichil aliud committet sua maiestas oratoribus suis, quia non disputacione, sed bono numero gencium iam opus est, ut vestra serenitas dignetur esse sollicitator et testis^b, quantis periculis |⁶¹ subiacent dominia serenitatum vestrarum, que non possunt se tam potenti hosti defendere absque communi presidio christianorum.

Eodem^c die videlicet feria quinta post undecim millia virginum³¹ serenissimus dominus archidux Austrie per duos suos consiliarios misit in hospicium ad dominum oratorem agens eidem magnas gracias, quod in eodem celeberrimo conventu tam in publicis quam in privatis magno honori et usui fuit sue serenitati petens, ut hoc studium et amorem, quem in res sue maiestatis ostendit, non mutet neque diminuat, sed conservet et augeat ac verum et perfectum amorem debitum conciliet, stabiliat et semper firmare studeat inter serenissimum dominum archiducem Austrie et sacram maiestatem d(omini) regis Polonie, quem dominus archidux ut dominum et patrem ac consanguineum suum charissimum amare, observare non intermittet, domino vero oratori obtulit suam gratiam et benivolenciam liberalem et ad eius res et omnia negocia semper paratam ibidemque prefati domini archiducis consiliarii obtulerunt domino oratori quatuor^d insignes cuppas argenteas, inauratas et unum optimum equum petentes, quod ipse non dona, sed animum principis eorum^e emeciat, non talia, sed longe maiora meruerat dona ipse dominus orator, verum cum sit serenissimus d(ominus) archidux novus dominus, novus hospes in hiis provinciis non potuit – prout^c

a *del. christiani MS*

b *manu A corr. MS*

c-c *in schedula parva scriptum et paginis 60-61 inser. MS*

d *duas > quatuor corr. MS*

e *manu A corr. MS*

voluit^a et debuit – ad presens satisfacere votis suis, tamen quocienscunque occasio se offerret, tociens magnifico domino oratori obtulit se non defuturum in omnibus, que ad eius honorem et decorem pertinebunt^a.

Eadem die³² hora XVII³³ exivit d(ominus) orator cum serenissimis d(ominis) principibus ad venacionem in Eberstoff, ubi venimus iam post occasum solis. Lautissime omnia d(omino) oratori r(egis) P(olonie) victualia ministrata ex castro ibidem ipsius domini archiducis.

Feria sexta³⁴ venati sunt principes per totam diem et ibidem comederunt in insula, ubi dominus orator per serenissimum dominum archiducem est humanissime et lete in eadem venacione tractatus et tandem domino oratori ex eadem venacione misit in hospicium duos magnos apros.

Eadem die³⁵ Iudeus Doctorek attulit litteras serenissimi domini regis Polonie informativas in rebus Prutenicis, sed litteras cesareas ad prefatum dominum archiducem non attulit, que per oblivionem non sunt transmissae. Attulit etiam litteras mandati pro domino oratore sufficienter et abunde scriptas.

Sabato die³⁶ magnificus d(ominus) orator iuxta litteras serenissimi regis sui dixit cum serenissimo domino archiduce Austrie in negotio Prutenico excusavitque quod per oblivionem non sunt misse littere. Ostendit etiam eidem domino archiduci litteras mandati sufficientis testando et declarando, quantum cupiat serenissimus rex Polonie tam cum cesarea maiestate quam cum ipso domino archiduce arctissimam et firmam fraternam coniunctionem observare cum ipsarum serenitatibus. Petivit etiam d(ominum) archiducem, ne ipse civitates Gdanskensem et Elbingensem bannis imperialibus molestarentur, cum iam sufficienter sit nota iusticia |⁶² sacre maiestatis regie regni Polonie sue serenitati, alias id fieret contra omne phas et equum et contra debitam amoris fraterni integritatem etc.

Respondit d(ominus) archidux solus per se: Petimus, domine orator, comendetis^b nos in amorem serenissimo domino regi Polonie, cui nos ut patri nostro charissimo et seniori regi placere in omnibus vellemus et in hoc quoque negotio Prutenico tam cum domino magistro quam pro hiis civitatibus faciemus – quantum ex nobis est – omnem diligenciam, prout alias vobis diximus.

Et dicatis sue maiestati, quod nos valde optamus habere noticiam cum serenissimo domino rege Polonie, sed aduc scire non possumus, quamdiu fiemus in Germania vel Brabancia et prout res Italice exposcent.

a-a in schedula parva scriptum et paginis 60-61 inser. MS

b manu A corr. MS

32 1523 Octobris 22

33 secundum computum horarum hodiernum hora 23

34 1523 Octobris 23

35 1523 Octobris 23

36 1523 Octobris 24

Tandem dominus orator cum consiliariis domini archiducis transivit ad serenissimam d(ominam) archiducem, cum qua egit et dixit, quod serenissimus rex Polonie libenter interfuisset huic conventui, ut suam serenitatem vidisset quam non sicut neptem, sed sicut filiam suam et sororem charissimam amat semper^a nec minus pro illa faciet in omni re sicut pro filia faceret, ubi eciam commiserat agere pro dotis inscriptione sue serenitati iuxta articulos et inscriptiones desuper factas.

Petivit eciam suam serenitatem, ut frequentem^b sui^c memoriam habeat apud serenissimum dominum archiducem agatque – quantum potest – ut inter illarum serenitates debitus amor conservetur.

|⁶³ Reverendissimus dominus episcopus Labacensis, quod serenissima domina princeps non minori desiderio transivit hunc conventum, ut vidisset et fratrem et patruum suos eque charissimos agitque sue maiestati immortales gracias, quod tantam curam sui habet et tantum amorem paternum ei pollicetur, quod sue serenissime maiestati tanquam patruo suo charissimo modis omnibus rependere studebit nichilque scivit ipsa de dote, sed libenter audiet eius finem, in quo nunquam dubitavit ex serenissimo domino archiduce.

Agetque sua serenitas pro viribus suis omnem diligenciam, ut debitus amor conservetur inter earum serenitates. Petit se diligenter comendari serenissimo domino regi et regine petitque salutari suarum maiestatum liberos, quos omnes cupit sua serenitas ex animo diutissime et felicissime in omnibus valere. Posthac^d per eundem reverendissimum d(ominum) acte sunt <gracie> d(omino) oratori nomine eiusdem sue serenitatis pro studio ac diligencia, quam causa serenissime d(omine) Anne subiit in negotiis dotalicii^d.

Hiis et aliis dictis valedixit d(ominus) orator serenissimam dominam archiducem.

Tandem rediit ad serenissimum d(ominum) archiducem, quem valedixit et^e eius amori commendavit serenissimum dominum regem Polonie cupiens, ut inter illarum serenitates omni ex parte integritas fraterni amoris conservetur etc.

Respondit quoque serenissimus d(ominus) archidux: Nos quoque diligenter optamus, v(estra) m(agnificencia) domine orator, sitis noster bonus amicus aput maiestatem regis Polonie, cui nos semper placere volumus et cupimus, ut in omnibus optime valeat etc. Et ibidem valedixit d(ominus) orator serenissimum dominum archiducem.

Eodem die³⁷ exivit d(ominus) orator et continuavit iter quatuor miliarium |⁶⁴ ad Humbork, in quo dormivit.

a specialiter C

b frequenter C

c del. he MS

d-d dextro in margine manu A posterius inser. MS

e del. se MS

Dominica ante festum sanctorum Simonis et Iude³⁸ apostolorum venit magnificus dominus orator in Posonium.

Feria secunda³⁹ domini Boemi habuerunt audienciam, ubi eos maiestas regia interrogavit super tribus articulis:

Primum quid sit factum de hiis, qui contra dignitatem maiestatis regie ausi sunt facere convencionem regia maiestate irrequisita in Solczany^a et quid per eos sit factum et conclusum in illa convencione.

Secundo quid sit factum in rectificandis iuribus regni, si iam sunt rectificata iura regni per hos, qui ex communi omnium statuum consensu auctoritate regie maiestatis deputati sunt ad rectificanda et reformanda iura regni etc.

Tercio si iam officiales regni prout d(ominus) Leo et alii fecerunt racionem de contribucionibus et aliis proventibus tamen tempore olim paterne sue maiestatis.

Domini Bohemie petiverunt, ut in crastinum deliberarent et sue maiestati super premissis responderent.

Eodem die⁴⁰ magnificus dominus orator habuit in prandio consiliarios serenissimi domini archiducis videlicet illustrissimum^b principem et dominum dominum Philippum^b palatinum Reni, reverendissimum^c d(ominum) Cristoforum^c episcopum de Labach, illustrem^d d(ominum) N.^d comitem de Sampi, duos marchiones Brandenburgenses et magnificum^e d(ominum) Ambrosium^e Sarkany etc.

Feria tertia in vigilia Simonis et Iude⁴¹ tractatum est de re Valachica, ad quam pertractandam venerant ad^f hospitium magnifici d(omini) oratoris r(egis) P(olonie)^f domini vaywoda Transilvanie, d(ominus)^g episcopus^h Agriensis, d(ominus)ⁱ Bornemissa, d(ominus)^j Karlaczsky^k, d(ominus)^l Sarkany.

|⁶⁵ Ubi^m dixit dominus episcopus Agriensis: Sacra maiestas regia libenter voluit aliquociens cum tua d(ominacione) tractare de re Moldavica, sed quia opus^m

a *sinistro in margine signo x notatum MS*

b-b *in margine manu A posterius inser. MS*

c-c *in margine manu A posterius inser. MS*

d-d *in margine manu A posterius inser. MS*

e-e *in margine manu A posterius inser. MS*

f-f *in margine manu A posterius inser. MS*

g *manu A posterius inser. nomine tamen omisso MS*

h *manu A inser. superflue d(ominus) MS*

i *manu A inser. posterius MS*

j *manu A inser. posterius MS*

k *manu A inser. posterius MS*

l *manu A inser. posterius MS*

m-m *dextro in margine linea verticali notatum MS*

38 1523 Octobris 25

39 1523 Octobris 26

40 1523 Octobris 26

41 1523 Octobris 27

est^a eam secretissime tractare et tenere, sed quia in tali ordine sumus, quod dum convenimus ad consilium, non potest maiestas regia tractare, cum quibus vult, omnes volunt interesse et nemo eis audet dicere aliquid, ideo hic venimus ad m(agnificenciam) vestram eciam sine domino marchione, quia licet nos ei non diffidamus, tamen quia habet fratrem suum germanum d(ominum) illustrem magistrum Prussie, qui contra serenissimum d(ominum) regem Polonie libenter commoveret omnes hostes et eciam vellemus cum d(ominacione) vestra m(agnifica) loqui de ipso negotio Prutenico, quia serenissimus rex noster et nos omnes valde cupimus, ut fiat bonus finis istius belli et quanto celerius, tanto melius, ut sic illa maiestas exonerata illo bello, quod indigne gerit, inter tam coniunctos principes christianos possit isti maiestati regie et regnis suis tempore necessitatis consulere^a.

Inter hoc venit d(ominus) Georgius marchio, cui repetitum est negocium Valachicum et Prutenicum et ipse dicat suum consilium.

Atque dum sic adinvicem tractavimus hoc negocium Moldavicum, quidam ex dominis Hungarie dicebant aduc non properandum, ne quid incommodi ex hoc sequatur regnis Hungarie et Polonie, presertim si ipse indignacionem tantorum regum contra se presensiret, castra sua, que habet in Walachia eciam in Hungaria Turco traderet, ne sic fieret error peior priore et tamen omni sententia ad hoc aliquid tendebat, quod suo tempore iste tyrannus sit deponendus et alius novus utrique maiestati regie obediens imponendus, subiunxit d(ominus) orator, quod maiestas domini regis Polonie sciens, quantum presidii dependeat ex hac terra regnis istis Hungarie et Polonie, dum intellexit mutuas et turbaciones |⁶⁶ intrinsecas illius terre, misit suos oratores cum paternis adhortacionibus et benignis consiliis ipsum palatinum et eius consiliarios reducendos ad unionem, verum ille tyrannus, qui nec domino Deo nec hominibus fidem et integritatem observat et legacionem irreverenter audivit et oratores sue maiestatis indignius quam debuit tractavit, licet postea ad se rediens penitere incepit et sue maiestatis oratorem dominum episcopum Camenecensem ad finem valde honeste tractavit et bene remuneratum honorifice expedit se et sua humilia perpetua servicia sue maiestati et eius regno commendans, sed huic non – ut dixi – non est confidendum, quia ipse maiori desiderio cum Turcis et Tartaris ***^b et coniunctiones querit quam quod maiestatibus vestris et eorum regnis placeat, nam et in terram maiestatis regie Turcos cum suis gentibus insperate induxit. In regno Hungarie eciam aliquot villas hostiliter invasit populatus et igne incineravit, ut per hoc testetur Turco et Tartaro, quod ipse maiestates vestras nichili facit et plus infidelium quam maiestatum vestrarum querit gratiam. Addiditque eciam oratorem sue maiestatis d(ominum) Casparum minus reverenter quam debuit verbis et re ipsa tractavit et in nullo satisfacit legacioni maiestatis sue et plura alia ad rem pertinencia dixit. Tandem domini Hungari et invasionem et populacionem regni Hungarie et indebitam oratoris utriusque maiestatis tractacionem taliter fuisse factam dixerunt et plura eciam detestabilia eius facta dixerunt, quod non solum sevit in vivos, sed et diucius mortuorum corpora

a-a *dextro in margine linea verticali notatum MS*

b *hiatus 1 cm MS*

exhumavit, anulis spoliavit et quedam cadavera incineravit sicque mutuis tractatibus, dum res hec inter nos longius tractata fuit, omni sententia ad hoc videbatur tendere, quod hac hyeme maiestates vestre colligerent |⁶⁷ quilibet in suo regno exercitus et re simul communicata uno et eodem tempore maiestas vestra in unam partem ex regnis suis mitteret exercitus suos in terram Moldavie et serenissimus rex Hungarie eodem tempore similiter ex regno suo suos exercitus^a mitteret adiunctis quelibet maiestatum vestrarum profugis Valachis, qui sunt in regnis maiestatum vestrarum ad exercitus suos. Tractavimus eciam quod si res ipsa tali modo sequenti hieme non esset perfecta, omnino desperant de illa terra, ne deficiat ad hostem communem, cui rei – quantum potuimus – obviand(um) consultum eis videbatur ad persuasionem et petitionem meam, quod maiestas regia misit per Carabyecz illo insigniori capitaneo exercituum, qui se contulit in terram Transalpine cum aliis omnibus modis studendo, ut illum ad curiam suam vel terras regni sui educere possit timentes, ne deficeret ad Turcum.

Adiunxit eciam d(ominus) orator, quod maiestas regia multociens quasi per omnes primores consiliarios et boiarones petita fuit, ut eciam cum parvo exercitu mitteret Petrum Valachum de genere waywode ortum, qui est in dominiis maiestatis vestre promittens,^b quod absque omni difficultate, dum Syarpno et alii profugi, qui sunt in regno maiestatis vestre, venisset cum ipso Petro ad fines in aliquot ductus maior pars et potencior deficeret ab illo tiranno. Dixit eciam quod cum domino episcopo Camenecensi oratore maiestatis vestre multi primores eciam secrecius in Valachia istum participabant, verum maiestas vestra noluit penitus in ea re aliquid facere inconsulta maiestate serenissimi domini regis Hungarie etc.

Interrogavit eciam dominos d(ominus) orator, si habent aliquem Valachum |⁶⁸ in regno suo, qui eis esset gratus, prout Petrus est eis multum acceptus. Responderunt, quod habent quendam Janculam Valachum, quem in re militari multum comendabant et video, quod desiderant, ut iste Jancula crearetur in palatinum. Quia vero res ipsas apud dominos Hungarie magnificetur, ideo nichil voluerunt concludere inconsulto reverendissimo domino archiepiscopo Strigoniensi, ad quem in ea re miserunt, a quo quarto die sperant responsum.

Quantum ad rem Prutenicam dominus marchio prefatus, quod habet apud se domini magistri Prussie nuncium, per quem nescit, quid ei scribere debet et dixit valde bonum esset, ut tentaretur concordia, ad quam d(ominus) magister dicit se habere paratas honestas condiciones, ideo bonum esset accipere tempus ad huiusmodi concordiam tractandam. Dominus orator respondit: Serenissimus dominus rex meus nunquam dedit causam belli, notum est omnibus non solum christianis, sed et scismaticis, quia^c semper dominus magister quesivit bellum contra serenissimum dominum regem, in quo quid est lucratus, dicunt alii atque ita serenissimus rex meus libenter videret potius pacem quam bellum, si fieri potest.

Tandem dominis Hungarie visum est, ut rex ad ipsum dominum Strigoniensem sicut unum de arbitris eciam mittat et significetur ei et dedit dominus

a *add. superflue* similiter MS

b *promittens cum signo abbreviandi* MS

c quod C

orator per modum articulorum, quomodo est conclusum cum serenissimis dominis rege Hungarie et archiduce Austrie.

Quorum articulorum tenor sequitur:

Sacra maiestas regia Hungarie cum serenissimo domino principe Ferdinando archiduce |⁶⁹ Austrie etc. non bene contenti fuerunt, quod illustrissimus dominus magister neglexit conventum ipsarum serenitatum, ad quem serenissimus dominus Polonie rex ad postulacionem utriusque principis spectabilem et magnificentum dominum Cristophorum palatinum et capitaneum Cracoviensem etc. insignem oratorem misit.

Et licet prefati principes in dicto conventu motu proprio ac ad postulacionem et exhortacionem reverendissimi domini legati de latere sedis appostolice libenter tractavissent hoc negocium Prutenicum, verum tamen illustrissimus d(ominus) Georgius marchio excusavit fratrem suum d(ominum) magistrum, quod libenter aut solus venisset aut oratores suos misset cum pleno mandato ad ipsum conventum, sed de illo nichil scivit, cum tamen vocatus fuerit dominus magister veniet et dicit eum habere paratas condiciones et honestas pro pace perpetua amplectenda.

Ideo nolentes prefati principes serenissimum d(ominum) regem Polonie detineri bello Prutenico, propter commodum rei christiane optarunt, ut ipsa maiestas serenissimi domini regis Polonie nominaret tempus et locum, quibus esset cum serenissimis dominis principibus rege Hungarie et archiduce Austrie commode convenire possit.

Ubi vero serenissimus dominus rex Polonie et serenissimus archidux Austrie personaliter cum serenissimo domino rege Hungarie convenire non possent, nichilominus serenissimus d(ominus) rex Polonie deberet destinare insignes suos oratores cum plena potestate ad curiam serenissimi domini regis Hungarie et pro eodem tempore serenissimus dominus archidux Austrie et alii domini arbitri utriusque partis in tractatibus et iudiciis Thorunensibus descripti, si ipsi personaliter venire non |⁷⁰ poterunt, suos oratores mittent, qui serenissimum dominum regem Hungarie adiuvabunt in negotio, quod pertinet ad prefate perpetue pacis Prutenice conservacionem.

Que omnia suprascripta, si serenissimus d(ominus) rex Polonie acceptaverit tempusque et locum ad premissa designaverit, significabit serenissimo domino regi Hungarie, qui postmodum id ipsum intimabit serenissimo domino archiduci Austrie et ceteris arbitris et eciam d(ominum) magistrum avisabit, ut pro eodem tempore et loco conveniant.

Cum hiis omnibus rebus Walachicis et Prutenicis missus est mox d(ominus) Gerendi secretarius regie maiestatis Hungarie ad ipsum archiepiscopum.

Feria quarta in die sanctorum Simonis et Iude⁴² domini de Boemia dixerunt maiestati regie super proposita, ad que dominus dux Carolus respondit:

Primo quo ad convencionem habitam in Solczany, quod nihil aliud sciunt de ipsa dicere, nisi quia eam tenuerunt et in ea inscripcionem inter se unanmem

fecerunt, cuius minutam maiestati vestre direximus nec plus auditur de aliquibus motibus omnes res silent.

Secundo quod pertinet ad rectificacionem iurium nichil penitus est factum in eo negocio non sine magno dampno tocus regni, quod plurimum indiget reformacione et rectificacione iurium, hii autem qui sunt deputati, nolunt venire ad rectificanda ipsa iura allegantes, quod non sunt deputati per omnes status tocus regni, ideo opus est, ut maiestas vestra desuper cito et mature provideat.

Tercio quod attinet ad recipiendam racionem ab antiquis officialibus |⁷¹ de proventibus maiestatis vestre dominus Leo allegat se habere sufficientem quietacionem olim paterne maiestatis vestre, ideo dicit se non esse obligatum ad ipsam racionem faciendam etc.

Nomine maiestatis regie dictum est ad dominos Boemie per reverendissimum dominum Agriensem: Sacra maiestas regia quam magnos et assiduos labores gessit in regno Boemie per longum tempus nichil aliud optando duntaxat ut illud regnum reduceret ad bonum statum et ordinem ita, quod sua maietas celebravit sexcies conventum et nichil facere potuit propter oculata impedimenta istius domini Leonis et aliorum conspiratorum, qui non solum auctoritatem, sed neque dignitatem regiam curavit et multas indignitates maiestati regie intulit eciam hoc statuerunt, ut maiestas regia cum nullo alio consuleret in Bohemia duntaxat cum Bohemis et nos omnes exclusit de consilio, qui cum sua maiestate fuimus, ymo a principio mei servitores percuciebantur, qui emebant in foro publico necessaria ita, quod fui per multum tempus cum meis servitoribus quasi in obsidione. Minabatur nos eicere per fenestram ex palacio regio, si illud intraremus et multas indignitates maiestati regie et nobis faciebat.

Tandem maiestas sua auxilio divino fecit septimum conventum, ad quem convenerunt omnium statuum et ordinum multi indigene et primores regni ita, quod a multis annis in conventu Boemico non fuit tanta frequentia hominum, prout in illo ultimo conventu fuit. Itaque maiestas regia ex petitione et consensu omnium in illo conventu congregatorum non violencia aliqua, sed racionabiliter ad hoc adduxit dominum Leonem et alios, quod sua officia maiestati regie dimisserunt, que |⁷² postea maiestas sua^a dedit talibus et tam dignis subditis suis, qui pro huiusmodi officiis neque instabant neque sciebant, quando eis conferri debuerunt, fecit autem hoc maiestas sua duabus de causis: Primum quia aliter non potuisset maiestas regia pervenire in illo regno ad auctoritatem suam regiam, que tota erat in manibus ipsius domini Leonis et eius conspiratorum. Et iam subditi regie maiestatis regni illius nullo pacto potuissent sustinere tantas oppressiones et tantum defectum iusticie, quia nulla iudicia, nullas sessiones observabant in regno secundum dispositionem iurium regni, sed – prout eis placuit – faciebant et iudicabant omnia. Altera causa quia maiestas regia ex illo regno nullos proventus habuit, ymo quando^b ad eos venit, non sicut regem sed sicut unum vilem hominem in omnibus observabant et quanto ulterius tanto magis omnia bona regalia impignorabant et magnis debitis involvebant et sic

a manu E posterius inser. MS

b quum C

ligare voluerunt manus sue maiestati, quod omnino ex illo regno neque unum denarium habuisset, sed ipsi omnia occupabant sua potencia et ingeniis.

Sicque maiestas regia in illo regno constituit novos officiales – ut dixi – qui maiestatem regiam humiliter honorant et sue maiestati omnia bona favent, cum quibus maiestas regia ita ordinavit, quod omnia debita brevi tempore persolventur et liberabit maiestas sua illud regnum parvo tempore ab omnibus debitis et postea ex illo regno habebit copiosos redditus.

Constituit eciam maiestas sua hunc ordinem, quod temporibus statutis iudicia per omnes officiales celebrantur et cuilibet tam diviti quam pauperi iusticia debita administratur, pro quo maiestati sue immortales agunt gracias pauperes subditi illius regni |⁷³ atque ita maiestas sua in suo exitu de illo regno omnia pacata, omnia tranquilla dimisit. Postea dominus Leo cum domino de Rosis et alii conspiratores sine consensu regie maiestatis fecerunt conventum, in quo sunt conspirati taliter prout maiestati vestre illustrissimus dominus Carolus ex debito officii sui dedit copiam huiusmodi eorum confederacionis, in qua subtiliter procedunt quasi omnia faciendo pro maiestatis vestre dignitate et utilitate, sed omnia fabricant contra consiliarios maiestatis vestre, quia vero maiestas vestra est caput omnium suorum consiliariorum, ideo ipsi^a directe videntur facere contra consiliarios, sed per indirectum faciunt omnia contra maiestatem vestram utique volentes privare maiestatem vestram auctoritate regia et quod ad illos modo priori tota auctoritas reddeat.

Et nichilominus in maximam iniuriam et indignitatem vestre maiestatis iam domi publice iam apud maiestatem serenissimi domini regis Polonie iam apud serenissimum dominum archiducem Austrie etc. querulantur contra maiestatem, quomodo vestra maiestas eis et iuribus regni magnam violenciam intulit, quando eos violenter oppressit et sic – ubi possunt et quomodocunque possunt – maiestatem vestram accusant et inculpant. Eciam et nos consiliarios maiestatis vestre, qui cum illa in regno Boemie fuimus de omnibus malis accusant, quod nos maiestatem vestram nostris malis consiliis seduximus et ista omnia fecimus.

Itaque maiestas regia iam nullo modo potuit licite ferre diucius huiusmodi calumpnias eorum videns, quod totum regnum et ordinem regni turbaverunt et in dies perturbare non cessant. Ne itaque aliquid mali exinde in regno illo eveniat, |⁷⁴ maiestas sua noluit cum eis procedere violenter, sed iure mediante vult cum eis procedere et aliquos ex eis sicut capita huiusmodi factionis et conspiracionis cittavit pro crimine lese sue maiestatis, sed quia ipsi temeritate imbuti, licet fuerant cittati per suam maiestatem pro die sancti Dionisii,⁴³ ut in conventu Posoniensi coram sua maiestate comparuissent, qui nec per se nec per aliquem nuncium comparuerunt, immo fortassis non comparebunt, cum non auditur, quod aliquem premisissent propter hospicia ordinanda, ideo maiestas regia optat vos, magnifice domine orator serenissimi domini regis Polonie, velitis sue maiestati in hiis propositis consulere. Similiter et vos, domini Boemi, eciam detis in hiis sue maiestati consilium suum.

a ipse > ipsi *corr.* MS

Magnificus dominus orator dixit: Sacra maiestas regia, domini mei clementissimi! Ab illo tempore, quo sue maiestatis felicitatis memorie frater amantissimus et maiestatis vestre parens olim serenissimus rex Wladislaus mortuus est, nullis auxiliis et consiliis maiestatem vestram et eius regna neglexit, sed neque intermisit adiuuare magnis sumptibus frequenter oratores mittendo ad regna maiestatis vestre nichil plus optans quam ut maiestatis vestre regna in bono statu, pace et tranquillitate permanerent et valde illibenter sua maiestas audivit huiusmodi intrinsecas sediciones regni Boemie et dum dominus Leo cum ceteris dominis mittebant^a ad suam maiestatem, omnibus modis studuit maiestas sua, ut omnia in illo regno fierent ex auctoritate et sciencia vestre maiestatis. Et dum illi domini Boemie petebant |⁷⁵ aput maiestatem suam, ut misisset ad maiestatem ***^b suos insignes oratores intercedendo pro eis, ut haberent a vestra maiestate reformationem in hiis, in quibus merito habere deberent, si aliquid factum sit per maiestatem vestram contra eos aliter quam iura et privilegia regni disponunt, ubi maiestas serenissimi domini regis volens hec odia intrinseca mitigare, obtulerat se ad eorum preces mittere ad vestram maiestatem oratores intercedendo, quod illos et eorum iura et privilegia in graciosam libertatem conservare vellet, cum omnes reges christiani teneantur et debent observare iura et privilegia regnis et subditis suis. Ideo ego nomine serenissimi domini regis mei peto maiestatem vestram, vellit illis dominis esse dominus et rex graciosus illosque benigne audire velit, cum illi nichil aliud petunt quam ut eorum innocentiam vestra maiestas audiat et similiter si aliquas iniurias habent sibi vel eorum iuribus factas, ut illas deducunt et nichil putat melius serenissimus rex meus quam ut maiestas vestra subditos et regna sua in tranquillitate conservet et eos unanimes subditos haberet paratos contra tam potentem hostem regnorum maiestatis vestre.

Illustrissimus d(ominus) dux Carolus dixit: Serenissime rex! Dum dominus Leo cum aliis fuit cittatus ex mandato vestre maiestatis ad iudicium terrestris, extunc maiestatis vestre procuratores bene instructi videlicet Proczek^c Parvus de Czyethnya^c parati fuerunt iure mediante contra ipsos procedere pro crimine lese maiestatis vestre, sed cum ego ex debito officii mei cum aliis dominis officialibus regni sedebamus in ipso iudicio terrestris. Extunc prefati domini cittati quidam per se |⁷⁶ quidam per suos notabiles muncios petebant, ut illos non iudicemus, sed illos ad maiestatem vestram mitteremus allegantes, quod ipsi volunt ostendere suam innocentiam coram maiestate vestra, quam non solum opere vel ore, sed neque cogitatione offenderint, quinimmo si scirent, qui vellet maiestatem et dignitatem vestram regiam offendere, vellent et sunt parati cum omnibus bonis suis usque ad vitam suam decertare pro maiestate et dignitate vestra regia conservanda. Ideo ego peto et consulo, faciat ita maiestas vestra prout serenissimus dominus rex Polonie tanquam pater vestre maiestatis charissimus per tam insignem magnificum dominum oratorem petit et consulit, qui in omnibus necessitatibus maiestatem vestram et eius regna non intermisit adiuuare, peto

a *sinistro in margine linea horizontali notatum MS*

b *hiatus 2 cm MS*

c-c *manu E inser. posterius MS*

itaque et ego, ut vestra maiestas eosdem dominos audiat in eorum innocencia, quam maiestati vestre ostendere volunt, nam et michi et aliis dominis, qui mecum presidebant in hoc iudicio, nichil consulcius videbatur quam differre iudicium tam magne cause, quam et distulimus ad proxima iudicia terrestria, que celebrabuntur proxime post quatuor tempora cinerum⁴⁴ in Praga, ubi omnia fient et procedetur secundum mandata vestre maiestatis et debitam formam iuris.

Respondit dominus Agriensis: Spectabilis et magnifice domine orator! Nichil plus maiestas regia cupit quam ut regna sua in pace et tranquillitate conservet et propter hoc ne fiant periculosiores motus in illo regno Boemie. Maiestas sua volens precludere viam tantis periculis cittavit predictos dominos conspiratores pro crimine lese maiestatis, cum quibus dum procedit iure |⁷⁷ mediante, non facit eis iniuriam. Nec possunt allegare iudices suspectos, quia maiestas sua cittavit eos ad presenciam et iudicium iudicii ordinarii terrestris regni Boemie et sic maiestas sua expectabit id, quod iure mediante decernetur, ubi bene possunt innocenciam suam tueri et defendere, nam maiestas sua nolens eis viam iuris precludere, misit eis salvum conductum nec vult aliquid facere aliud duntaxat expectare, quod iudicium decernet.

Hiis dictis domini Boemi ad partem secesserunt et simul ad invicem consultando steterunt et maiestas eciam regia cum domino oratore et paucis dominis Hungarie consiliariis ita conclusit et dedit responsum per reverendissimum dominum Agriensem.

Alia responsio per reverendissimum dominum Agriensem: Licet iam diu preteriit dies sancti Dionisii,⁴⁵ pro quo erant cittati isti domini conspiratores, contra quos maiestas regia merito deberet procedere, nam licet maiestas regia non fuit pro die Dionisii⁴⁶ in Posonio, tamen ipsi potuerunt sequi suam maiestatem per se vel per nuncios suos et non ostendere tantam temeritatem, quantam in omnibus sue maiestati ostendunt.

Iam enim agitur triduum et ultra postquam maiestas sua venit in Posonium et tamen nullus ex eis nec aliquis nomine eorum apparuit.

Nichilominus sua maiestas, ne videatur aliquid precipitanter agere, aduc illorum adventum expectabit per triduum et vult sicut princeps christianus iure debito contra illos procedere.

Feria quinta in crastino sanctorum Simonis et Iude⁴⁷ apostolorum. |⁷⁸ Eodem die magnificus d(ominus) orator vocatus ad regiam maiestatem, ubi sacra maiestas regia postulavit illustrissimum d(ominum) ducem Carolum et consiliarios Boemie presentes, ut consulerent, quid esset agendum contra hos, qui maiestatem regiam imprimis diffamaverunt coram serenissimo domino rege Polonie et coram serenissimo domino archiduce Austrie, quomodo maiestas regia violenter illis ademisset officia et quod per hoc privilegiis eorum derogasset, prout de hoc et convencionem fecerunt absque regie maiestatis consensu quasi

44 post 1524 Februarii 20

45 Octobris 9

46 Octobris 9

47 1523 Octobris 29

conspiratores contra suam maiestatem et inscripcionem in eodem conventu. Item quia dominus Leo ostendit quiettanciam olim serenissimi domini regis nostri et patris maiestatis sue charissimi, que locum non habet, prout hoc in convencionem Pragensi per omnes status decisum est. Tum quia eam per astuciam extorsit a maiestate olim regia, tum quia circa huiusmodi rationem nullus fuit ex hiis officialibus et statibus regni, qui merito esse debuerunt circa huiusmodi rationem, si ipsam legitime facere voluisset. Et iam ipse d(ominus) Leo ab ipsa quietancia recessit et obtulit se facere rationem debitam.

Item quid sit faciendum de hiis, qui sunt deputati ad rectificacionem et reformationem iurium regni illius, quod temere noluerunt venire ad tempus et locum designatum propter rectificanda iura regni, sine qua fit magna negligencia in administracione iusticie.

Itaque super hiis tribus articulis iam lacius pridie vestris d(ominacionibus) propositis velitis dicere sentenciam suam et dare consilium maiestati sue, quia omnino maiestas sua ista omnia non vult surda aure preterire, sed vult omnino, ut istorum temeritas iure mediante puniatur, qui convencionem faciunt in maiestatem suam diffamantes |⁷⁹ similiter et hos, qui temere nolunt venire ad rectificanda iura. Nec minus eciam sua maiestas vult omnino, ut ratio exigatur ab omnibus antiquis officialibus.

Tandem domini Boemi secesserunt in partem et facta inter se mutua intelligencia sive consultacione.

Illustrissimus d(ominus) Albertus de Perstin respondit: Sacratissime rex! Res iste propositae nomine maiestatis vestre habent in se magnam vim, presertim quia tangunt imprimis dignitatem et auctoritatem maiestatis vestre ac utilitatem rei publice illius regni, ideo petimus, ut possimus desuper maturius deliberare et tandem consilium nostrum dicere.

Item eodem die magnificus d(ominus) orator r(egis) P(olonie) cum dominis^a marchionibus, duce Carolo, comitibus et aliis consiliariis regni Boemie comedit et sic ea dies consumata est.

Feria sexta ante festum omnium sanctorum⁴⁸ vocatus magnificus dominus orator ad regiam maiestatem et ibidem domini d(ominus)^b Wilelmus Kvna de Kvnstath succ(essor) Moravie, d(ominus) Burianus Swyethlowsky^b nuncii ex Moravia habuerunt audienciam in rebus privatis illius marchionatus satis longo tempore dictam.

Audita itaque legacione dominorum ex Moravia iterum sacra maiestas regia optavit dominos Boemie, ut super articulis heri propositis dicerent suam sentenciam et darent consilium maiestati sue, quid et quomodo agere debeat, qui^c deliberaverunt et usque post prandium dandum responsum pecierunt tempus^c.

a *tractus litterarum variatur MS*

b-b *manu E inser. posterius MS*

c-c *manu A posterius inser. MS | manu A add. et del. Ibidem dominus Albertus de Perstin dixit responsum nomine omnium dominorum Boemorum: Sacratissime rex! Heri sacra maiestas regia proponere mandavit tres articulos, super quos ad presens a nobis postulat consilium. |⁸⁰*

¶⁸⁰ Iterum post prandium vocatus d(ominus) orator, ubi in angusto consilio cum regia maiestate tractatum est de rebus Boemicis et tandem reverendissimus dominus episcopus Agriensis dixit maiestati regie et aliis presentibus: Ideo hic pauci sumus, ut hec, que dixero maiestati regie et vestris d(ominacionibus), sint secreta et habent se ita res. Convenit mecum quasi a casu illustrissimus d(ominus) dux Carolus bonus et utilis maiestatis vestre servitor et officialis in illo regno Boemie, qui michi dixit, quod inter hos dominos Boemos, qui hic intrant ad presens consilium maiestatis vestre prout Fluk, Slik et nonnulli alii videntur quidem partes maiestatis vestre sequi, sed omnino herent et plus pendent ad illam partem conspiratorum et potius hic venerunt ad explorandum quam ad consulendum. Ideo recte putat illustrissimus d(ominus) dux, quod non licet ei et aliis, qui sunt fideliores maiestati vestre, aperte dicere maiestati vestre sua consilia tamen ea per me maiestati vestre significavit, quid ei videretur.

Super primum articulum tale dedit consilium, quod maiestas vestra ¶⁸¹ regia, quando vocabit dominos Boemos hic presentes, extunc non potest excludere istos, qui favent istis conspiratoribus – ut dixi – et ideo in presencia eorum ab omnibus postulet consilium super articulos propositos. Et nos iam nichil aliud respondebimus, solum omnia referemus ad voluntatem maiestatis regie domini nostri graciousissimi. Nichilominus hoc putat super primum articulum faciendum, quod maiestas vestra, qualiter plus potest, aggravet hoc indignum factum istorum conspiratorum et quod nullo pacto maiestas vestra vult eis aliquam gratiam facere, cum sunt ea indigni, sed vult expectare cum modestia sicut rex christianus, donec fuerit iure mediante contra eos decisum et quod iam actio penderet ad terminum eis prorogatum utque vestra maiestas districtius mandaret ipsi domino duci et aliis officialibus iudicii, quod in causa ipsa procederent et tam maiestati vestre quam illis conspiratoribus iusticiam indilatam debitam facerent et rigorem iuris extruderent.

Quo ad secundum articulum quantum attinet, ad hos, qui contempserunt venire ad rectificanda iura regni, quod maiestas vestra illis scriberet, ut sub gravi pena indignacionis et pena aliquot milium florenorum omnino ad certum tempus, quod illis maiestas vestra prefiget, omnino veniant et rectificacionem iurium omnino faciant, ne per eorum temeritatem et maiestatis vestre ordinationem ludibrio fiant et iusticia regnicolarum negligatur.

Quo autem ad tertium articulum de racione exigenda, consulat, quod maiestas vestra omnino mandet districtius illustrissimo domino duci et aliis ad id deputatis, quod diligentem ¶⁸² calculum et racionem exigant tum a domino Leone quam ab aliis antiquis officialibus, qui tempore olim paterne maiestatis vestre fructus et dacias varias exigebant, presertim cum iam semel decisum et ordinatum est in communi omnium statuum conventu regni generalissimo, quod ea

Serenissime rex! Diligenter desuper consultando visum est nobis, quod hii omnes articuli mere tangunt et personam et statum maiestatis vestre ac eius regni Boemie bonam tranquillitatem, ideo nichil aliud possumus nec potuimus maiestati vestre consulere desuper, quia nemo scire potest, quomodo maiestas vestra talia sibi revocat ad (*om. hiatus 10 litterarum*) et qualiter talia ei facta extimat, sed maiestas vestra, cuius persone res agitur, agat, quicquid vult pro suo arbitrio, prout ei melius et consulcius videbitur et nos omnia faciemus pro maiestatis vestre arbitrio tanquam eiusdem fideles et obsequentissimi subditi. *Vide textum pagina 84 MS*

fiat. Nam ille eorum quiettancie a serenissimo domino rege maiestatis vestre parente charissimo indebite emanate nullius roboris censeri debent et quod maiestas vestra sub penis gravissimis mandaret omnibus antiquis officialibus, quod ipsi semotis quibusvis dilacionibus et excusacionibus rationem debitam faciant de omnibus fructibus et tributis regni per eos perceptis, si enim maiestas obmitteret et nichili facere vellet ordinaciones regni ritte et legittime factas, extunc omnibus suis fidelibus et humilibus subditis dabit exemplum, quod pocius contempnant mandata et ordinaciones vestre maiestatis quam illis obediant et per hoc turbata erunt omnia per maiestatem vestram et omnes illos status constituta, si licebit cuiquam^a facere, quod quisque^b voluerit. Deinde ipse d(ominus) Agriensis episcopus subiunxit: Ista sententia michi placet et tota est ad magnum honorem maiestatis vestre et bonum statum regni illius instituenda, ideo ego peto et consulo ita vestra maiestas faciat, si vult videre suum bonum in illo regno, ex quo potest habere singulis annis magnam utilitatem, si taliter procedet, prout est institutum, alias certe omnia veniant in maximam confusionem et extremum periculum, quis autem erit in culpa, nisi maiestas vestra, si noluerit sequi bona consilia suorum fidelium subditorum, ideo alii domini consiliarii vestre maiestati consulant, prout melius volunt. Ego nescio aliud dicere, |⁸³ placent michi omnia consilia ipsius illustrissimi domini ducis.

Tandem regia maiestas peciit magnificum dominum oratorem, ut desuper suum dicat consilium, sed quia iam nox inceperat, brevibus dominus orator peciit sacram maiestatem illam nomine serenissimi domini regis sui, quod sua maiestas cum prudenti suo consilio inveniatur debitas et honestas vias, quomodo citra indignitatem sue maiestatis res ipsa transigatur bonis mediis et quod illis daretur responsum nec durum nec molle, ut sic et dignitati maiestatis vestre imprimis satisfiat et ne eiam illi inciperent desperare, si illis durius repondeatur et per hoc fortassis aliquid cogitarent, quod ex hac parva scintilla posset exurgere ingens flamma, presertim dum ageretur contra tantos illius regni primores et insigniores homines, qui et alios domesticos et extraneos ad sui defensionem facile inducerent et scit d(ominus) Deus, quando^c et quantis impensis posset finiri bellum intestinum, quo nichil peius, nichil detestabilius et licet semper tamen maxime hoc tempore, dum maiestas vestra plurimum indiget subditorum suorum omnium regnorum firmo presidio contra tam potentem Turcorum potentiam, a qua non sunt tuta regna maiestatis vestre et quasi ad eandem sententiam consuluit eiam dominus waywoda Transilvanie eiam deducens, quod non existimet aliquis, quod ipsa res veniret ad facilem finem, si a duro et horribili principio fuerit inchoata, quia omnino illi domini sunt potentes castris et diviciis^d et magnis amicis et non erit cum eis uno anno finis, si aliquid malum bellum inceptum fiet intestinum et plura talia etc.

|⁸⁴ Deinde reverendissimus dominus Agriensis quasi per argumenta cum quodam furore processit defendendo sententiam suam allegando multa dampno-

a cuique C

b quisquam C

c quum C

d dividiis > diviciis MS

sa et ignominiosa subsecutura, si aliter per suam maiestatem processum et factum fuerit.

Itaque stetit in sententia dominorum illustrissimi d(omini) ducis et reverendissimi domini Agriensis, quod taliter daretur responsum in publico consilio dominis Boemie.

Vocati itaque domini Boemi, a quibus maiestas regia quasi nichil sciens de hiis consiliis domini ducis Caroli per reverendissimum dominum episcopum suggestis optavit consilium super articulos propositos, super quibus respondit^a d(ominus) Albertus de Perstin nomine omnium dominorum Boemorum: Sacratissime rex! Heri sacra maiestas regia proponere mandavit tres articulos, super quos ad presens a nobis postulat consilium.

Serenissime rex! Diligenter desuper consultando visum est nobis, quod hii omnes articuli mere tangunt et personam et statum maiestatis vestre ac eius regni Boemie bonam tranquillitatem, ideo nihil aliud possumus nec potuimus maiestati vestre consulere desuper, quia nemo scire potest, quomodo maiestas vestra talia sibi revocat ad * * * ^b et qualiter talia ei facta extimat, sed maiestas vestra, cuius persone res agitur, agat, quicquid vult pro suo arbitrio, prout ei melius et consulcius videbitur et nos omnia faciemus pro maiestatis vestre arbitrio tanquam eiusdem fideles et obsequentissimi subditi^a.

|⁸⁵ Sabato in vigilia omnium sanctorum⁴⁹ vocatus est dominus orator r(egis) Polonie ad regiam maiestatem, ubi tandem brevi consilio facto miserit maiestas regia pro dominis Boemie et ibidem maiestatis regie nomine reverendissimus dominus Agriensis dedit tale responsum super superioribus tribus articulis, prout heri deduxit et lacius in actu diei hesterne hoc responsum continetur et quemadmodum illud heri ipse dominus episcopus recitavit coram regia maiestate taliter et illud dedit hodie dominis Boemis.

Et eodem die⁵⁰ dominus orator comedit cum regia maiestate prandium, sed ante prandium iam ferculo aptato ad mensam regiam illustrissimus d(ominus) dux Carolus ad dominos Albertum de Perstin et Stephanum Slik taliter fecit sermonem: Sacra maiestas regia novit vestrarum d(ominacionum) singularem fidem et studium, quo maiestati sue tam pro bono publico quam privato student servire in regno Hungarie, ideo maiestas sua vestras d(ominaciones) assumit sibi in consiliarios, ut tam sue maiestati quam michi in eius maiestatis officio existenti aspicere et consulere velit, propterea vult maiestas sua, ut faciatis desuper iuramentum, qui mox depositis peplis et nudatis capitibus vertendo facies versus meridiem elevatis duobus digittis corporale prestiterunt^c iuramentum, quia^d maiestati regie in omnibus negociis fideliter consulent, secreta

a-a *vide textum 79-80 paginis MS*

b *hiatus 2 cm MS*

c *manu A corr. MS*

d *fortasse quod MS*

49 1523 Octobris 31

50 1523 Octobris 31

consiliorum servabunt de omnibus dampnis publicis et privatis prospicient etc. et quod nec amore nec prece nec precio nec odio vel favore sed pure et veraciter sue maiestati consulent.

Die dominico in festo omnium sanctorum⁵¹ serenissimus rex et regina fuerunt in ecclesia parochiali, in qua fuit et legatus apostolicus et quia voluit legatus, uti ei prius offeratur evangelium et alia et domini Hungari noluerunt omnino^a |⁸⁶ admittere volentes, ut omnia ceremonialia prius afferrantur regi et regine et ob eam causam neque regi et regine neque legato oblatum est evangelium nec alia ceremonialia etc.

In ea parte, ubi serenissimi rex et regina steterunt, primum locum tenuit in stallo dominus orator r(egis) Polonie, deinde illustrissimus dux Carolus, Georgius marchio post hoc voyewoda Transilvanie tandem marchio Vilhelmus et sic alii domini.

In alia parte legatus ex opposito regis et in illa parte domini Hungarie episcopi steterunt.

Post missam legatus dedit benedictionem, qua peracta dominus orator r(egis) P(olonie) cum aliis prefatis dominis sacram regiam maiestatem et reginam deduxit ad curiam et exinde transivit cum domino waywoda Transilvanie, apud quem comedit honestum prandium. Et tandem peracto prandio illustrissimi domini Georgius et Vilhelmus marchiones, reverendisimi domini Agriensis et Vespermiensis episcopi, Ambrosius Sarkany perduxerunt et reduxerunt dominum oratorem ad hospicium cum debito honore.

Feria secunda in die animarum⁵² mane illustrissimus d(ominus) Georgius marchio venit in hospicium domini oratoris, cum quo secrecius tractavit per duas horas longas.

Eadem die⁵³ magnificus d(ominus) orator vocatus ad regiam maiestatem, ubi nomine regie maiestatis reverendissimus d(ominus) Agriensis hortatus est illustrissimum dominum ducem Carolum, ut ipse taliter procederet et nichil negligeret super hiis, que heri dicta sunt nomine regie maiestatis, quia aggravat sua maiestas plurimum et valde revocat in animum tam convencionem quam conspiracionem prefatorum |⁸⁷ dominorum etc. et quasi omnia heri dicta aduc lacius et districtius et rigidius repeciit et dixit, quod ipse d(ominus) dux cum aliis officialibus iudicii nichil penitus intermittat, sed omnem equitatem et rigorem iuris extendat contra tales etc., ut supra dictum est.

Et ibidem stans illustrissimus d(ominus) dux Carolus dixit: Serenissime rex! Postquam intelleximus, quod dominus Leo cum aliis suis complicitibus aliquibus personis contra maiestatis vestre dominos consiliarios scripsit, dignata est

a in angulo paginae inferiori a dextra .ff. MS

51 1523 Novembris 1

52 1523 Novembris 2

53 1523 Novembris 2

maiestas vestra ad preces nostras auctoritate sua compellere, quod huiusmodi litteras coram vestra maiestate producerent. Hic itaque dominus Ioannes Hlawscha preconsul Pragensis produxit binas litteras, unas domini Leonis, alteras domini * * * ^a ad eum datas, quas petiverunt legi. Lecteque sunt littere huiusmodi, que in se continebant, quicumque serenissimo domino regi nostro consuluerunt, quod multas res indebitas fecit, per eos seductus etc. consuluerunt, sunt latrones et mali ac iniqui atque frandulenti homines, indigni consorcio omnium hominum bonorum etc.

Quibus litteris lectis illustrissimi domini dux Carolus, Georgius marchio, episcopus Agriensis Bornemissa et alii omnes Boemi ad partem secesserunt et facta mutua inter se consultacione reversi sunt ad maiestatem regiam separatim ita, quod domini Henricus^b de Rosunbergk, Adam Hradeczkyc^c cancellarius regni Boemie, Albertus de Perstin, Ianussius Fluk, Stephanus Slik et nonnulli alii domini Boemi ac consules tres Pragenses steterunt ad manum sinistram regis.

Dominus vero dux Carolus marchio Georgius, episcopus Agriensis, Bornemissa ad manum dextram regis steterunt.

Tandem dominus cancellarius regni Boemie nomine horum, |⁸⁸ qui secum stabant, dixit: Serenissime d(omine) rex! In istis litteris, quas maiestas vestra regia audivit domini Leo et * * * ^d maledicunt et impropereant consiliariis maiestatis vestre, sed neminem nominavit in persona propria, quia vero nos scimus de nobis, qui maiestati vestre et regno Boemie fideliter semper ac pro communi bono publico et privato servimus et auxilio divino serviemus, cuius rei habemus nobis testem maiestatem vestram regiam et ideo si dominus Leo et * * * ^e voluerint nos vel aliquem nostrum de aliquo inculpate, si quid tale ab eis dominis vel a quocunque alio contra personas nostras dici aliquid audiverimus. Nos auxilio divino semper ostendemus iusticiam et innocenciam nostram et nostrum honorem prout probi tuebimur, in qua re non licet nobis multum loqui, quia sumus iterum iudices, ideo nolumus cum eis contendere, dum non tangunt neque nominant personas nostras.

Tandem dominus reverendissimus episcopus Agriensis nomine aliorum secum stantium dixit: Serenissime rex, illustrissimi d(omini) principes! Ego et dominus Bornemissa et alii domini, qui cum^f maiestate vestra in regno Boemie nuper erant, aperte intellexerunt, quod ista impropereacio et vituperacio dominorum Leonis et * * * ^g directe sit contra eos omnes, qui cum maiestate vestra in regno Boemie fuimus, licet non nominant personas, nos tamen nolumus negligere honorem, famam et integritatem nostram, ideo vestra regia maiestas dignetur nobis testis esse et sibi ipsi ad memoriam revocare, si in aliquo aliquid maiestati vestre illicite consulimus. Nos – quantum tenemus in memoria – bene scimus et optime recordamur, quia in omnibus negociis diligenter et fideliter cum omni integritate maiestati vestre consulimus et nunc facile constare potest, si

a hiatus 3 cm MS

b dextro in margine manu E posterius inser. MS

c manu E posterius inser. MS

d hiatus 2,5 cm MS

e hiatus 2,5 cm MS

f manu A inser. posterius MS

g hiatus 2,5 cm MS

temporibus |⁸⁹ aliorum officialium preteritorum regni Boemie melius res et omnia negocia maiestatis vestre et illius regni processerunt quam nunc procedunt, sed spero, quod quilibet sane mentis quantumcumque invidus cogetur recognoscere, quod longe melius nunc aguntur omnia negocia et redditur iusticia indilata pauperibus sicut divitibus.

Atque^a ideo serenissime rex, nos omnes adinvicem dicimus et^a quilibet seorsum dicit, quod si ista in nos domini Leo et * * *^b scripserunt, fecerunt et faciunt in hoc nobis gravem et maximam iniuriam et quicquid ipsi contra nostram famam et honorem bonum dicunt vel scribunt, salva gracia maiestatis vestre, quod non verum dicunt et hoc facere non possunt sicut mali et perfidi ac fraudulentum homines, de nobis bonis et fidelibus maiestatis vestre servitoribus, ideo petimus, ut vestra maiestas nobis contra eos asistat et nos ab eorum malivolencia tueatur et deffendat, si et in quantum hoc contra nos dicere dicunt vel dicere vellent, quia nos et quilibet nostrum – quamdiu vixerimus – ab omni nota vituperii defendemus et quilibet nostrum se defendet, prout decet nos probos homines et maiestatis vestre fideles consiliarios, qui semper sumus parati stare et audire, si illi domini vel aliquis voluerit contra nos aliquid dicere.

Deinde maiestas regia prefatis omnibus utriusque partis dominis mandavit discedere et aliis adhibitis cum domino oratore desuper et facta consultatione mox eosdem dominos advocavit et postulavit, ut dominus orator r(egis) P(olonie) tanquam ille, qui neutri parti est suspectus, daret responsum nomine regie maiestatis, qui et dedit tale responsum: Illustrissimi, reverendissimi, magnifici domini et strenui viri! Sacra |⁹⁰ maiestas regia abunde intellexit, quid et qualia verba contineant in se littere dominorum Leonis et * * *^c. Intellexit eciam sua regia maiestas quam prudenter et quam sapienter atque sufficienter vestre d(ominaciones) repugnabant contra litteras predictas et verba in eis contenta ita, quod nichil vestre d(ominaciones) obmiserunt dicere et – si opus fuerit – eciam facere, que pertinent ad conservacionem et defensionem boni honoris vestri, maiestas enim regia – quantum intelligere potuit – nichil aliud intellexit, solum quod vestre d(ominaciones) tanquam boni et fideles sue maiestatis consilarii recte et utiliter et fideliter maiestati sue regie consuluerunt, ideo maiestas sua regia suo edicto regio edicit, quod huiusmodi verba in litteris prefatorum dominorum Leonis et * * *^d si contra vestras d(ominaciones) dicta sunt, quamvis non nominant personas, nichil unquam vestrarum d(ominacionum) honori et bone fame nocuerunt neque nocere possunt nunc et in futurum perpetuis temporibus et si quid ulterius et plus in ea re tam vestre d(ominaciones) quam illi domini facere vel dicere voluerint, sacra maiestas regia tanquam rex iustus christianus equa lance iusticiam debitam ministrabit cuilibet postulanti et petenti. Super^e quo responso et edicto per dominum oratorem regis P(olonie) facto prefati domini gracias egerunt^e.

a-a *dextro in margine linea horizontali notatum MS*

b *hiatus 2,5 cm MS*

c *hiatus 2,5 cm MS*

d *hiatus 2,5 cm MS*

e-e *manu A inser. posterius, sinistro autem in margine manu E signo + et littera h notatum MS*

Deinde illustrissimus d(ominus) dux Carolus suo et prefatorum dominorum Boemie secum stancium nomine dixit: Serenissime rex! Audimus communem undique famam, quomodo in conventu proximo preterito maiestatis vestre cum serenissimo domino archiduce Austrie, nos maiestati vestre consuluissemus, ut maiestas vestra regia cum prefato domino archiduce faceret talem commutationem, quod ab ipso domino archiduce acciperet maiestas vestra Austriam, Stiriam, Corinthiam et daret sue serenitati Slesiam cum ducatibus et Moravia, ad quam rem |⁹¹ merito non licuisset nobis maiestati vestre consilium dare, ideo ex maiestate vestra desuper responsum petimus.

Reverendissimus dominus Agriensis episcopus respondit: Miratur maiestas sua regia, unde huiusmodi figmenta et fabule procedunt et hoc maiestas regia vestris d(ominacionibus) et omnibus audientibus fatetur ingenue, quia non solum quod ista inter se earum serenitates non tractaverunt, sed neque unquam maiestas sua de hoc cogitavit atque ideo hanc famam non pro alia quam pro fabulis et figmentis reputare.

Feria tertia post <festum> omnium sanctorum⁵⁴ domini Boemie discesserunt et reversi sunt ad Boemiam et eadem die dominus orator comedit cum serenissimo domino rege et regina, cum quibus equitavit ad venacionem et ibi in insula Danubii venati sunt aliquot apros et postea redierunt ad noctem.

Feria quarta post festum omnium sanctorum⁵⁵ dominus orator audita missa transivit ad reverendissimum dominum episcopum Agriensem, cum quo paucis dictis rediit ad hospicium et habuit hospites dominos^a, quos honorifice tractavit.

Feria quinta⁵⁶ fuit solenne festum sancti Emerici patroni regni Hungarie.

Eadem die⁵⁷ vocatus d(ominus) orator ad maiestatem regiam post prandium et ibi cum regina et rege tractatus habuerunt de reformacione statu<s> illarum maiestatum, circa quos tractatus satis longos nemo fuit, nisi dominus Georgius marchio |⁹² et episcopus Agriensis.

Feria sexta ante festum sancti Martini⁵⁸ vocatus d(ominus) orator ad regiam maiestatem, ubi tractate sunt in publica audientia res Moravice super limitibus inter marchionatum Moravie et regnum Hungarie tunc iam preemptorie fiendis^b, dum r(egia) maiestas tempus designabit, pro quo tempore^b impetrabit sua maiestas oratores a serenissimis dominis rege P(olonie) et archiduce Austrie, ut

a hiatus 4 cm MS

b-b sinistro in margine linea horizontali notatum MS

54 1523 Novembris 3

55 1523 novembris 4

56 1523 Novembris 5

57 1523 Novembris 5

58 1523 Novembris 6

eo facilius huiusmodi antique et crebre differencie componantur et limitacio fiat perpetua.

Eodem die⁵⁹ generosus dominus J. Plakmer talem habuit legacionem a domino Leone, cuius tenor sequitur:

Poselství^a králi jeho milosti od pana Zdenka Lva jeho milosti skrze mne Volfarta Plancknara v patek po Všech Svatyh v Prešpurte leta etc. XXIII°.⁶⁰

Najjasnejši a milostivy králi! Przedkem porutzil mi pan Zdeniek Lev vaši kralovsky milosti službu svu poslušnu a se vši poddanosti povolnu poviedieti a žeby v(aši) k(ralovske) milosti przial dluchyho zdravi štiasneho kralovani jako králi a panu svemu milostivemu. Potom sem |⁹³ jeho kralovske milosti vierzitiho listu dostal etc.

Milostivy králi! Porutzil mi pan Zdenek Lev v(aši) k(ralovske) milosti oznamiti, že spravu toho ma, žeby jeho neprziateli se vši pilnosti u v(aši) k(ralovske) milosti jednali, jemu nemilostiveho pana na v(aši) k(ralovske) milosti spuosit, przitom vykladajice ten sjezd a zapis Sedlcziansky, žeby ten proti v(aši) k(ralovske) milosti i proti raddam, kterzi przi v(aši) k(ralovske) milosti v Czechach byli byti jmiel, a jakoby on povod, toho zapisu byl; a przitom, zeby i skrze takovy zapis valka v kralovstvim czeskym povstati mohla, Kdiž jest panu s nemalym podiveniem, kdo v(aši) k(ralovske) milosti ten sjezd a zapis tak vykladal, ježto toho przi panu nikda nebylo, aby tzo toho a k tomu podobneho przed sebrati jmiel, ježto by proti v(aši) k(ralovske) milosti byti jmielo, a ježto by skrze to valka povstati jmiela. Nebo ponievadž prve pokoj i valka, duokud ste v(aši) k(ralovske) milost vašich mladych letech byti raczili, temierz v motzi jeho byla, a on svu pilnosti zemi v pokoji zachoval, težjistie i vten zapis tiem umyslem nevstupil, aby skrze ten jaky nepokoj v zemi povstati jmiel; a s te przitiny, aby se to v pravdie tak nalezlo v(aši) k(ralovsku) milost se vši poddanosti prsi, zie niekoho s radd v(aši) k(ralovske) m(ilsti) do kralovstvi czeskeho |⁹⁴ vyslati raczite, kterýž by tu vietz prseslyšiel a rozvažyl. Tu v(aša) k(ralovska) milost skutecznie pozna, zie vosoba v(aši) k(ralovske) m(ilos)ti i radd v(aši) k(ralovske) milosti, kniežata a pani jich milosti, kterzy przi v(aši) k(ralovske) milosti byli, a prav a svobod s(našich) poviedomi nejsu dostatecznie, v takovym zapisu vyhrazeny a v temž zapisu nitzim nedotczeny, a takovy zapis zie se jest stal pro dobro v(aši) k(ralovske) milosti a pro svobody toho kralovstvi. Pakliby ten jisty od v(aši) k(ralovske) milosti vyslany ten zapis poznal za neuzitecny. Tak mi pan poruczil v(aši) k(ralovske) m(ilos)ti poviedieti, zie na tom byti chce i prziteli sve k tomu vesti, aby takovy zapis rušen byl a snieho aby se propustily, v tom i v jinym voli v(aši) k(ralovske) milosti se spraviti. A tim mi jest pan poruczil v(aši) k(ralovske) milosti den artikul zavrziti, že jest nikda na to nemyslil ani mysliti nechce; aby v tom neb v jinym czo toho

a *textus linguae Bohemicae sine aliquo spatio manu tamen diversa inser.* MS

59 1523 Novembris 6

60 1523 Novembris 6

proti v(aši) k(ralovske) milosti przedse brati jmiel, gežtoby viernemu poddanemu proti panu svemu ucziniti nenalezilo.

Druhe milostivy krali poruczil mi v(aši) k(ralovske) milosti jmenovany pan oznamiti, že jest neboštik, pan Petr z Rozmbergka dobre pamieti niejake zriezeni a poruczenstvi udielal, v kteremžto zrziezeni panu take nietczuo naleži a kterežto przitziny v(aši) k(ralovske) milosti prosi, aby ste pana a spoluprzitzely jeho, kterymž takove |⁹⁵ zrziezeni naleži prvi rzadu a pravu zanechati raczil a jeho mimo porzadek prava jinam nepotahovati. A jestliby kdo proti takovemu zrziezeni jakе listy a nebo czo jineho tomu na odpor v(aši) k(ralovske) milosti jednati chtiel, v(aši) k(ralovske) milosti prosi, že jeho slušnu prosbu a Žadost prvi rzadu a pravu zachovani v pamieti majice nicz toho proti tomu na odpor vyjiti dopustiti neraczite. Než milostivy krali jest mi zde zpraveno, kterak by pan Jindrzych z Rozmbergka v(aši) k(ralovske) milosti spravowati jmiel, zie by proto pan Petr stryzt jeho ten statek od meho odtrhl a jemu jeho neporuczil, ze v zapis Sedlczansky jiti nechtiel a prijiti k niemu przitziknuti i milostivy krali, o czem ia viedomost mam to v(aši) k(ralovske) milosti oznamim. Tu spravu jmam, zie jest ten ksaaft na dvie letie udielan, kdežv tom kšafftu jmenuje se pan Lev naivysiem purgkrabi; a take v tom kšafftu stoji pan Jindrzych Sswambergk, kteryz jiz przed czasem umrziel, ježto to všeczko ten zapis przedešlo. A protožjak i prve tak nyni v(aši) k(ralovske) milosti porosim na miestie pana Zdenka Lva a przitel jeho, že v(aša) k(ralovska) milost ten kšafft prvi zrziezeni rzadu a prava zanechati raczite bude li pak kdo tomu statku lepši pravo chcziiti miti, |⁹⁶ Žadnemu se czesta nezavira.

Trzeti milostivy krali! Kdežste v(aši) k(ralovske) milost panu psati raczili aby k vaši k(ralovske) milosti do Noveho Miesta a nebo sem do Prešpurgku przijel i poruczil v(aši) k(ralovske) milosti poviedieti, ze jemu ten list kratze przied cziasem dodan, ješto nikterak tak kratze hotov byti nemohl, ježtoby v(aši) k(ralovske) milosti a sobie k pocztivosti jieti mohl; jinacze by take nerad že vypravil, nežtak, jakžjest v(aši) k(ralovske) milosti obczi i tudižv(aši) k(ralovske) milosti služil; a to i pro potiešeni neprziatel jeho, aby niegdo nerziekl, jak prve, dokudz urzjad jmiel jezdil a jak niní! A take milostivy krali glejtem kteryžste jemu poslati raczili, neni dostatecznie opatrzien, nebo nestoji než, zie jemu glejt, jako kral czesky davati raczite, ježto on na vobeslani v(aši) k(ralovske) milosti do kralovstvi uherskyho jieti ma. Acz pan zna, že s czesky canczelarzy jinacze glejth vyjiti nemuože, ale v(aši) k(ralovske) milosti prosi, zie jemu tez v uherske canczelaru glejt dati raczite, kteryžby trval az do svateho Floriana a Šebastiana⁶¹, v tom cziasu že k v(aši) k(ralovske) milosti osobnie rad przijeti chce a tak mi poruczil v(aši) k(ralovske) milosti poviedieti, že toho glejtu pro osobu v(aši) k(ralovske) milosti |⁹⁷ nepotrzebuge než pro mnohe vystrahy, kterež, jeho dochazeji, pokud jeho neprziatele o panu smišleji, nežkdyžk vaši k(ralovske) milosti dojiede, tu v(aši) k(ralovsku) milost i kazdy pozna jestli ten glejt pro vosobu v(aši) k(ralovske) milosti potrebuje. Nebo jine nadzieje do v(aši) k(ralovske) milosti neni, než jako do krziestianskeho krale a spravedliveho pana ze všeho spravedliveho v v(aši) k(ralovske) milosti uživa.

Ty trzi artykule mi v(aši) k(ralovske) milosti poruczil oznamiti s kterymiž se v(aši) k(ralovske) milosti se vši volnu poddanosti poruczi v milostive a spravedlive rozvaženi; a ja prosim v(aši) k(ralovske) milosti iako pana sveho milostiveho na ty artikule za milostivu odpovied^a.

Ad hanc legacionem domini Leonis respondit nomine regie maiestatis reverendissimus dominus episcopus Agriensis: Sacra maiestas regia satis lucide intellexit legacionem vestram, sed quia res iste, de quibus fecistis mencionem, sunt maximi momenti et eas maiestas sua apud se iam diucius revolvit, quas et cum spectabili et magno domino oratore serenissimi domini regis Polonie tanquam in loco patris sui charissimi et cum ceteris dominis consiliariis diligenter ea, que ad ipsam rem pertinent, pertractabit et tandem suo tempore sua maiestas vobis respondebit.

|⁹⁸ Sabbato ante diem sancti Martini⁶² pauci domini consilarii deputati venerant ad hospicium domini oratoris, postea multi non vocati venerunt et sic super negocio Moldavico noluerunt conclusive tractare, sed in aliud tempus distulerant propterea, quod eodem die eciam venerat nuncius palatini Valachie, a quo voluerunt intelligere, cum qua legacione venit.

Dominica ante diem^b sancti Martini⁶³ dominus orator habuit solenne et grande convivium, in quo fuerunt domini duo illustrissimi domini marchiones Brandenburgenses, waywoda Transilvanie, Agriensis, Vespermiensis, Iauriensis episcopi tres, Wolfgangus de Pesink, comes Ioannes de Erdek, comes Alexius Turzo, Ianussius Fluk, Andrzych Slik, Ambrosius Sarkan, Nicolaus Tarczy, Andreas Trepka regis, J. Phol reginalis Och magistris, quod duravit ad primam horam noctis.

Feria secunda⁶⁴ <ante diem sancti Martini>^c domini * * *^d tam nomine episcopi quam nomine capituli fecerunt diligentem et humilem declaracionem legacionis, quomodo in civitate Wratislaviensi et circum circa in episcopatu Wratislaviensi, exemplo huius civitatis Luterinia secta passim adeo aucta est et continue auget, ut non modo religionem fidei sancte, sed et eos, qui eam profiteri auderent, extirpare conantur et non sancte fidei Romane, sed Luteriane secte erudicionem totaliter observant irrequisita maiestate vestra, quinimmo dum sacra maiestas vestra dedit litteras inhibitorias ad eos, ut a talibus erroribus resipiscerent etc. ipsi in vetitum plus currunt et mandata maiestatis vestre penitus vilipendunt. |⁹⁹ Protestati sunt, quod dominus episcopus cum suo capitulo – quantum in eis est et

a *textus linguae Bohemicae sine aliquo spatio manu tamen diversa inser.* MS

b *add. superflue festum* MS

c *hiatus his vocibus compleri possunt* MS

d *hiatus versiculi unius paene* MS

62 1523 Novembris 7

63 1523 Novembris 8

64 1523 Novembris 9

fuit – iam pluries pecierunt et ad presens sollicitant et humiliter petunt maiestatem vestram iam in auxilium sancte fidei exurgere dignetur et sciat omnino, quia dum extirpabunt fidem, conabuntur extinguere et auctoritatem maiestatis vestre, cuius iam sunt principia, qui in nullo litteras maiestatis vestre obediunt et ideo maiestas vestra iam cum consiliariis suis consulat, ut non verb(is), sed alio modo contra eos tanquam obstinatos procedatur.

Dominus magnificus orator multa dixit nomine serenissimi regis sui. Adduxit quod in regnis suis compescuit subditos suos sub bonorum et vite privacione et alia omnia tentavisset, si presensisset aliquorum conatus. Adduxit quod preavus serenissimi domini regis Hungarie plus quam aliquis apostolus convertit ad fidem, quia totam Litvaniam, ubi tres episcopatus fundavit et multa insignia fidei sancte dedicavit. Adduxit quod imperator Sigismundus existens rex Bomie promisit a principio in Boemia radicare multas sectas, que in tantum creverant, ut dum eas aliter extirpare non potuit, gladio voluit, sed et victus est turpiter, ubi plurimos subditos et barones in illa pugna amisit etc. Et plura dixit atque peccavit in eum effectum.

Dixerunt et domini Hungarie in eandem sententiam, ut rebus hiis tempestive prospiciatur, quia magnum imminet periculum hiis regnis et sancte fidei christiane.

|¹⁰⁰ Tandem hoc negocium dilatatum est ad crastinum diem, ut vocaretur legatus apostolicus, sed dominus marchio Georgius suasit, ut hoc negocium penderet ad futurum concilium, quia aliter reformari non potest.

Feria tertia in vigilia sancti Martini⁶⁵ venit dominus orator, venit d(ominus) legatus apostolicus ad maiestatem regiam et longius regia maiestas vocato et adhibito domino Agriensi et cancellario multa in isto merito^a suprascripto tractaverunt.

Tandem consilarii sunt advocati, ubi ad maiestatem regiam legatus apostolicus fecit exhortacionem, quod apud ipsum fuerunt canonici Wratislavienses nomine domini episcopi et capituli Wratislaviensis referendo magnam calamitatem, quod error Luterianus opprimit et supprimit fidem sanctam, ut non careant periculo vite et bonorum, qui Luterianos errores sequi noluerint. Adduxit et alia etc.

Itaque serenissime rex, David propheta dixit „constitues eos principes super omnem terram, memores erunt nominis tui”⁶⁶ Domine, ideo te, serenissime rex, dominus Deus constituit principem regnorum, ut sis memor nominis eius. Dicit etiam maiestas in quotidiana oracione sanctificetur nomen tuum, vult dominus Deus, ut eius nomen sanctificetur, non contaminetur istis erroribus Luterianis etc. Et plura alia dixit et dixit ad finem: Ego pro debito meo – quicquid potero – faciam etiam et vitam ponere sum paratus pro fidei sancte conservacione etc. Et ita res ipsa dilata est in aliud tempus.

a negotio C

65 1523 Novembris 10

66 Cf. Sacra Scriptura (Liber psalmorum 44,17-18)

|¹⁰¹ Feria quarta ipso die festi sancti Martini⁶⁷ serenissimus rex et regina Hungarie fuerunt in ecclesia parochiali sancti Martini, cum quibus dominus orator audivit missarum solemnia et legatus apostolicus peracta missa dedit benedictionem.

Eadem die⁶⁸ dominus orator habuit in sua mensa dominos oratores Venetorum: unum qui annis 5 mansit in curia regis Hungarie et cras discedit, alium qui eius loco manebit in curia regis Hungarie, donec insignior mittatur a Venetis.

Eodem die⁶⁹ dominus waywoda Transilvanie venit in domum et hospicium domini oratoris, cum quo solo in privato de rebus variis tractavit usque ad vesperam.

Feria quinta in crastino sancti Martini⁷⁰ tractatum est per regiam maiestatem cum domino oratore et dominis consiliariis et nonnullis primoribus ex nobilitate de moneta, quomodo videlicet reginalis maiestas in camera Cremniczensi omnino voluit cudere monetam et quod illam maiestas regia non posset cudere, sed ipsa reginalis maiestas, cui totum ius competit in illa camera, immo si fieret in contrarium, non posset id fieri sine diminutione iurium et auctoritatis reginalis maiestatis. Hec serenissima regina proposuit maiestati regie et eius consiliariis per reverendissimum dominum episcopum Iauriensem cancellarium suum adiciens se non libenter audivisse neque id grato animo ferre posse, quod domini thesaurarius regni cum domino Turzone Alexio comite Crzemnicensi irrequisita sua reginali maiestate * * * ^a. Hec omnia repetita sunt nomine regie maiestatis in consilio prefato per reverendissimum d(ominum) Agriensem et^b |¹⁰²cancellarium regni.

Super qua re proposita per dominum oratorem et per dominos consiliarios dicta sunt vota, que quasi in unum tendebant eciam ab illis, qui vota dixerunt ex ordine nobilium, quod semper maiestas regia^c in regno Hungarie cudebat monetas neque id aliquando fuit permissum reginis^d Hungarie, immo si id vellet maiestas regia, nullo pacto licite posset sine speciali consensu tocius nobilitatis regni Hungarie, ideo ut solus unicus thesaurarius in toto regno superintenderet cusioni monete nove, ad quod dominus Turzo pro bono maiestatis regie consensit, qui cum magna diligencia maiestati regie servivit in hoc officio, sed ad postulacionem et preces.

a *om. praedicatum* MS

b *in angulo paginae inferiori a dextra .g* MS

c *regis* MS

d *regnis* MS

67 1523 Novembris 11

68 1523 Novembris 11

69 1523 Novembris 11

70 1523 Novembris 12

Feria sexta post festum sancti Martini episcopi die Veneris XII<I> Novembris⁷¹ vocatus erat dominus orator per maiestatem regiam, ubi reverendissimus dominus Agriensis proposuit rem Moldavicam tractandam et quanto celerius immo subito propter causam d(ominum) waywodam expediendum in Transilvaniam dixitque rem hanc esse magni momenti, cum aliter intelligit ex profugis boiaris aliter ex nuncio waywode Moldavie, qui hic sabbato ante Martini⁷² venerat.

Profugi boiarones vituperant in moribus waywodam et credulitatem^a de-
testantur et quod nullam fidem, nullum iusiurandum^b observat et quod propterea
ac alia pessima facinora factus est ingratus universis subditis suis.

Ipse vero nuncius refert, quod waywoda nullum^c manu sua |¹⁰³ decollavit,
nullam tyrannidem contra equitatem exercuit, licet Herburam propter impie-
tatem et inhumanitatem, quam in eum gessit cum suo filio, per quos indignissime
tractabatur, merito decolare mandavit. Quo audito Szarpa^d sicut nocens auffugit,
qui quamdiu fuerunt in terra omnem auctoritatem habebant nec waywoda potuit
facere aliquid sine eorum consensu. Unum decollavit et alter profugit, ex mutuo
principe factus est eloquens, qui mox incepit omnia prudenter agere, proventus
suos exquirere et omnia ex auctoritate propria constituere. Omnes subditos
reddidit sibi gratos ita, quod eum ardentissime amant, nam eis diminuit census,
labores servitutis, salis valorem diminuit. Herbura ex proventibus palatini in
omnibus comitatibus emerat multa bona pro magnis summis in personam suam
et suorum filiorum inscripsit et ubi dedit mille pro bonis, scripsit duo milia, ubi
triginta scripsit sexaginta,⁷³ ut si aliquando coactus esset nobilibus bona per vim
vendita restituere, quod saltem acciperet quasi pro usura summam similem
capitali summe et ipse d(ominus) waywoda modernus omnibus dimittit usuras
predictas sive medietatem omnium summarum solum dedit arbitrium nobilibus,
ut quicumque voluerit dare medietatem summe rehabeat sua bona, que Herbura
emerat atque alia multa beneficia contulit et in dies confert in suos subditos, quo
auxit eorum in se amorem.

Expiscavi^e etiam ex eodem nuncio waywode, quod ipse waywode non esset
contrarius, ut omnes boiari profugi tute redeant ad terram et bona sua habebunt
et quod si ei credere noluerint, habet episcopos, habet aliquos boiarones, qui se
pro |¹⁰⁴ waywoda inscribent, quia hos profugos suscipiet in gratiam, qui tuti erunt
de vita et bonis preter Sarpam Carabyecz et magnum logoffet, quos nullo pacto
vult habere in sua terra.

Cum autem maiestas sua nichil certi scit de aliquibus excessibus tam enor-
mibus domini waywode Moldavie, quia due sunt partes contrarie, boiari profugi

a fortasse crudelitatem

b infraudem MS

c manu A corr. MS

d manu A corr. MS

e e verbo deponenti episcor derivatum post tamen hiatus 0,5 cm inser. MS

71 1523 Novembris 13

72 1523 Novembris 7

73 Cf. Sacra Scriptura (Evangelium secundum Lucam 16,6)

omnia mala de eo dicunt, nuncius autem eum excusat, ideo in tanta varietate maiestas regia putat super duobus articulis consulendum, precipue dum maiestas regia non est tuta cum regnis suis, immo est periculis magnis exposita, ne ubi non est libera ab uno bello, in aliud se involvat neque etiam putat dignum istis maiestatibus, ut cum serenissimo domino rege Polonie, qui pugnent contra suum subditum et tamen super hoc consulere vellent, an movendum est bellum pro expulsionem istius waywode Moldavie et alterius instituendi vel si potius sit, ut componatur et reducatur ad unionem ipse waywoda cum subditis profugis, quod facile sperat fore iste nuncius eius hoc etiam – inquit – meminisse ipsi nuncio, quare waywoda induxerit Turcos in dominia serenissimi domini regis Polonie, qui dixit dominum waywodam nunquam scivisse nec putasse, quod Turci debuissent intrare dominia regni Polonie et dum sine eius voluntate in redeundo intraverunt in eius terram, voluit ipsos Turcos profligare, quia etiam inferebant damna suis subditis, verum isti profugi boiarones domino waywode id facere non admiserunt asserentes, quod per hoc contra se Turcum commoveret. Hec dum proposita |¹⁰⁵ fuerunt et optatus sum, ut meam sententiam super hiis dicerem, peccii, quod domini consilarii regni Hungarie, qui de hac re sepius iam tractaverunt et deliberaverunt prius sententiam suam, dicerent, qua audita etiam id quid esset de mente maiestatis vestre loquerer. Repeccii etiam quomodo reverendissimus dominus Strigoniensis per Gerendi maiestati sue significavit prius omnibus modis tentandam esse concordiam palatini cum boiaris et alia omnia remedia querenda et experienda prius antequam ad hoc veniant, ut predicto tyranno bellum inferatur, quia omnino potius cupiet esse palatinus auctoritate et potencia Turci quam quod per has maiestates deponi et turpiter eici^a deberet cumque vota sua dicebant in hunc effectum omnes consulebant, quod subito dominus waywoda Transilvanie expediatur et modis omnibus tentet, quod ipse waywoda Moldavie placaret serenissimum dominum regem Polonie pro iniuriis et dampnis, quibus suam maiestatem offendit et quod boiarones profugos componere et ad unionem reducere posset ac perquireret, si ita sit, prout nuncius dicit de ipso waywoda et bono ordine in illa terra vel si ita est, ut boiarones referunt et quod maiestas nichil faciat, donec prius de hiis omnibus informata fuerit per dominum waywodam Transilvanie, ne ubi vellemus cum bello aggredi et ubi ventum fuerit ad tractandum et concordandum, quod tam serenissimus rex Hungarie quam Polonie mitterent oratores suos. Tandem d(ominus) orator hoc modo loquutus est, quod sacra maiestas vestra regia sciens, quantum presidium sit terra Moldavie regnis utriusque maiestatum vestrarum, immo maxime parti orbis christiani. Mox presenciens^b tyrannidem ipsius waywode misit nuncios suos insignes innitendo inscripcionibus et confederacionibus |¹⁰⁶ per maiestatem vestram cum palatino Moldavie factis, quas coram d(ominus) consiliariis regni Hungarie ostendit ad ipsum waywodam salubribus consiliis suis volens ipsum avertere a tanta tyrannide, quod^c non trucidaret neque expelleret consiliarios et boiarones

a d(omi)ni > eici *corr.* et dextro in margine linea horizontali notatum MS

b manu A *corr.* MS

c quia C

suos, quorum ingenio, viribus et consilio terra ipsa salvata est a multis periculis paganorum et alia salubria consilia bene gerendi intimavit, qui non monumentis et postulatis maiestatis vestre saluberrimis non paruit, sed etiam legatum contra ius gencium invitum retinuit, quod legis maiestatis regie et aliorum principum neque apud Moscum, Turcum aut Tartarum nec aput quemque principem contigit et – quod plus est – Turcos ipse in terras regis P(olonie) clam et secrete preter omnem spem induxit. Ductores illis et exploratores cum copiis auxiliariis dedit, redeuntes cum predis humanissime exceptit ac preda cum illis partitus est et licet maiestas vestra sine sua et subditorum suorum magna gravitate potuisset iniuriam huic vindicare, ad quod faciendum subditi et consiliarii Valachie litteris et nunciis invitabunt potuitque maiestas vestra sub hac rerum Moldavicarum turbacione habere castrum Choczim, quod sponte maiestatis vestre capitaneo Camenecensi offerrebat, verum quia sacra maiestas semper plures facit et maiori cure habet ea, que pertinent ad salutem regnorum maiestatum vestrarum et rei publice christiane quam sua privata nec aliquid aliud vestra maiestas optat, solum quod illa terra habeat talem palatinum, qui sciret eam gubernare et a Turcis defendere et maiestatum vestrarum regnis fidelis esse, non talis prout est iste, qui plus evidenter conspiratus est et placere studet magis Turco quam maiestatibus vestris.

|¹⁰⁷ Adduxi etiam quod inter duo mala minus malum eligendum esset.⁷⁴ Maius hunc malum dixi, si tot et tanti viri Moldavie profugi, quorum ingenio, auctoritate et ope illa terra a tot hostibus paganis est tuta, se dabunt Turco et illius opem facile impetrabunt, ut constituat ex eorum sententia palatinum Moldavie, qui iam erit perpetuus hostis regnis maiestatum vestrarum, quam quod is modernus palatinus est, quod pulsus esset et ex terra vivus evaderet, ipsum sicut insipientem adolescentem nemo sequetur, nemo ei adherebit, illos autem proceres et boiarones primarios, quorum virtus et industria in rebus bellicis bene gerendis cognita est, multi sequentur et multi eis adherebunt.

Adduxi in exemplum regem Dacie, qui licet fuerit rex adultus et in rebus bellicis expertus habetque consanguineos et affines potentissimos principes cesarem et maiestatem regis Hungarie et tamen ob tyrannidem, quam in suos exercuit ab omnibus derelictus, hunc novum omnes amant et pro eo novo contra illum tyrannum vitam suam et omnia bona exponere sunt parati.

Adduxi etiam sue maiestati et eius consiliariis, ut videant maliciam istius adolescentis, qui tres primores Sarpam, Carabyecz dlugoffet contempnit et nullo pacto vult eos suscipere, quia eos scit maiestatibus vestris et rei christiane favere.

Adduxi etiam quod sacra maiestas vestra nunquam cum aliquo principe gessit bellum offensivum, sed propulsivum vel ultimum, nam et ubi vestra maiestas gessit feliciter bellum contra Stephanum waywodam Moldavie patrem moderni woyewode iam eum facile ex terra sua pellere et illam terram sibi subicere potuisset, cum illius quasi omnes primarios consiliarios captivos habuit, sed se ab hoc continuit et immo in illa terra micus omnia agere com|¹⁰⁸ miserat, ut ipsa terra velut scutum horum regnorum a paganis fuisset conservata et quod maiestas vestra nichil plus querit, nihil plus consulit et curat studiosissime quam

74 Cf. Thomas Kempis: Imitatio Christi: 3,12,2

quod illa terra floreret in statu et regimine boni palatini, qui sciret et posset illam a Turcis tueri, quem et maiestas vestra – quociens necessarium putabat – gentibus suis tam contra Turcos, quam contra Tartaros semper adiuuabat.

Non obmisi etiam hoc dicere, quia nescio, si vestra maiestas regia dignabitur ad tam insolentem hominem aduc mittere pro tractanda concordia inter ipsum et eius boiaros profugos, cum iam vestra maiestas satis fecit confederacioni et inscripcioni mutue cum ipso waywoda facte et per me eis ostense, quod ad ipsum miserit tam insignes oratores, per quos – ut perscripsi – saluberima consilia intimavit et pro profugis intercessit.

Dixi etiam agitur quasi de uno regno salvando vel – quod absit – ammittendo agitur de communi presidio istorum regnorum protestor, ut sint in memoria consilia, quomodo quis consulat.

Dixi etiam et admiratus sum, quod maiestas hec regia plus vellet credere illius tyranni nuncio, qui omnia dicit in laudem et utilitatem sui domini quam domino Casper oratori suo ac scriptis et dictis reverendissimi domini episcopi Came-necensis, qui re oculis subiecta omnia molimina et conatus tyranni cum paganis coniunctiones contra maiestates vestras conspiraciones et alia intellexit, immo et palpavit. Addidi, quod impossibile est, quod tanto tyranno vellent credere vitam suam isti boiarones profugi viri strenui et satis prudentes.

Et multa alia tam exemplis quam rationibus deduxi et persuasi, ut si deberent per me scribi, que dixi, cresceret epistola in librum, tamen auxilio divino et quanto celerius potero, |¹⁰⁹ curo me explicare ex hoc labyrintho^a hic inextricabili, que in reddito meo sacre maiestati perferram.

Et ita ex hiis tractatibus nichil aliud nasci potuit quam quod maiestas regia secuta est omnium vota, ut nichil penitus attemptetur nichilque agatur contra waywodam Moldavie, sed subito expedire promiserunt dominum waywodam Transilvanie in Transilvaniam, ut ipse per oratorem istius regie maiestatis, quem ad hoc cum eo destinabunt, imprimis agat, quod ipse palatinus Moldavie querat et inveniat gratiam maiestatis vestre – quomodocumque poterit – post hoc quod perquirat omni ex parte modos, per quos possit omnes profugos Moldavos tam hic quam in regnis maiestatis vestre existentes cum palatino eorum ad unionem et securitatem reducere et quicquid effecerit vel presenserit in ea re mox isti maiestati significare debet, que tamen pollicetur nichil se velle facturum sine consilio et autoritate maiestatis vestre quam et de omnibus e vestigio cerciorem reddere promisit.

Sabato post festum sancti Martini⁷⁵ tandem heri⁷⁶ ultima hora diei in consilio satis angusto vocati sunt boiarones Moldavie, qui de suo et aliorum profugorum nomine egerunt hec de statu suo et illius terre et qui per hos homines contempti et desperati discessissent omnino si non fuissent per largiciones et consolaciones et diligencias meas conservati^a ad hunc diem, quibus tale datum est responsum

a laborintho MS

75 1523 Novembris 14

76 1523 Novembris 13

per reverendissimum dominum Agriensem: Sacra maiestas regia nichil displicencius audivit quam truculenciam vestri waywode Moldavie, qui insolencior factus aliquas illius terre insigniores personas decollare iussit, alios in fugam convertit et exules fecit, per quam eius inso|¹¹⁰ lenciam terram^b illam exposuit magnis periculis. Itaque sacra maiestas regia cum serenissimo domino rege Polonie non solum patruo sed patre suo charissimo nolens diucius obaudire querelas vestras omnium profugorum et exulum ex illa terra. Imprimis earum maiestates compaciuntur vestri exilii noluntque sue maiestates iam deinceps permittere illam terram per hunc hominem insolentem desertari et debilitari, quinimmo sue maiestates studebunt et omni ex parte curabunt, quod vos omnes profugi exilium diucius non paciemini et quod illa ratione in bonum statum redeat et in eo conservetur sue maiestates facient bonam communem diligenciam iamque redeatis ad d(ominum) lagoffeth et alios complices vestros et eis dicatis, quod sacra maiestas regia subito mittit spectabilem et magnificum dominum waywodam Transilvanie ad illas provincias Transilvanie, ut illic tam vobiscum quam cum aliis vestris complicibus conveniat et consulat et querat diligenter modos, quomodo ista deordinacio poterit reduci ad meliorem et debitum statum, prout ipse vobiscum citto conveniens per maiestatem suam informatus lacius omnia dicet, vos autem sitis boni animi cum vestris collegis, quia iste maiestates regie, que sunt sanguine et regnis coniunctissime, vos et terram illam velut commune clipeum non deserent, quinimmo adiuvabunt et gracia sua regia prosequuntur. Et pro conservacione vite et status vestri maiestas sua providere vos iam mandavit omnibus necessariis nec ad presens potuit, serenissime rex, fieri alius finis huius negocii Moldavici, quia propter inopiam omnium rerum expavescent, alio non aggredi rem ipsam solum per tractatus prius tentando et postea pollicentur omnia facere cum consilio et auctoritate maiestatis vestre.

|¹¹¹ In negotio Prutenico, dum magnificus d(ominus) orator egit prudenter et mature per dies preteritos, tandem maiestati regie cum dominis consiliariis visum est domino magistro Prussie scribere litteras, quarum tenor sequitur et est talis:

Ludovicus Dei gracia rex Hungarie et Boemie etc. reverendissimo ac illustri principi domino Alberto supremo magistro ordinis Germanici in Prussia, marchioni Brandenburgensi, Stetinensi, Pomeranie Cassuborum ac Sclavorum duci, burgrabio Norembergensi Rugieque principi affini et consanguineo nostro charissimo salutem et felicitatem!

Si d(ominacio) vestra illustrissima^c conventui nostro, quem cum serenissimo fratre nostro archiduce Ferdinando proximo mense Octobri habuimus, interesse per alias occupaciones suas potuisset, non dubitamus, quin omnes difference, que inter patruum serenissimum nostrum regem Polonie ac vestram d(ominacionem) illustrissimam intercedunt, Deo favente componi aut tolli forsitan in perpetuum potuerint, nam et si ipse patruus noster adesse ob gravissimas causas

a manu A corr. MS

b tirani > terram corr. MS

c illustrissimo C

et ardua regnorum suorum negocia nequiverit, miserat tamen sua maiestas ad nostram et dicti serenissimi domini archiducis diligentem postulacionem, ut in aliis ita in hiis rebus cum mandato plenissimo sapientissimum ac summe auctoritatis virum spectabilem et magnificum d(ominum) Cristophorum de Schydlowyecz palatinum et capitaneum generalem Cracoviensem ac r(egis) Polonie summum cancellarium etc. Aderat eciam reverendissimus d(ominus) sancti Sixti cardinalis apostolice sedis legatus, qui negocium hoc Prutenicum non minori cura ac desiderio cupiebat amplecti quam si ad eam unam rem tractandam et componendam ab apostolica sede missus esset, nos quoque cum serenissimo fratre et sororino nostro archiduce tanta huius pacis tenemur cupiditate, |¹¹² ut ad eam conciliandam et firmandam omnia nostra studia, labores, consilia, diligenciam libentissime ac accuratissime contulissemus, sed cum d(ominacio) vestra illustrissima ob eas causas, quas partim ex eius litteris partim ex illustri domino Georgio marchione Brandenburgensi fratre suo et consanguineo nostro accepimus, venire ad eum, quem diximus, conventum non potuerit nec alicuius certaminis aut belli, quod inter serenissimum regem Polonie et vestram d(ominacionem) illustrissimam citra maximum et evidentissimum christiane rei publice detrimentum suscipi ac geri hiis presertim temporibus nullo modo possit, occasionem aut materiam relinqueremus. Placuit nobis atque serenissimo domino archiduci, ut tempus aliud constitueretur, quo cum maiestate serenissimi domini patrum nostri possemus convenire. Quod si iidem serenissimi domini rex Polonie et archidux Austrie ceterique arbitri ad rem Prutenicam deputati aliquibus forte causis impediti non possent interesse, insignes tamen oratores cum plena facultate et mandatis ad nos mittere quamprimum de hiis cognoverimus. Quo autem tempore et loco hic futurus noster conventus fieri debeat, ubi mentem et deliberacionem eiusdem serenissimi regis Polonie patrum nostri charissimi cognoverimus, mox illustrissimam d(ominacionem) vestram reddemus cerciorem hortando eam, velit interim cogitare cum ordine suo de honestissimis quibusque^a pacis condicionibus habeatque ut habere debet ad eam transigendam et firmissime constituendam animum propensum et paratum.

Optamus d(ominacionem) vestram illustrissimam bene et feliciter valere.

Datum Posonii in festo beati Martini episcopi anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio.⁷⁷

|¹¹³ Dominica ante festum sancte Elizabeth⁷⁸ nupcie facte sunt apud regiam maiestatem hora vesperorum, ubi prius astiludia facta sunt, postea copula data matrimonialis ibique dominus orator cenavit, corisavit usque ad mediam noctem.

Feria secunda ante festum sancte Elizabeth⁷⁹ ad cursum equorum exivit rex et regina mane tandem redeundo ad ecclesiam parrochiam perduxerunt iuvenem

a quibusquam C

77 1523 Novembris 11

78 1523 Novembris 15

79 1523 Novembris 16

dominam, ubi audiverunt divina, quibus peractis ibi dominus orator mansit ad prandium et per totum diem epulando et conviviis initando.

Eodem die⁸⁰ data est responsio domino Ioanni Szirocinski, qui tanquam cirtatus absolutus est ab instancia actore domino Petro Carlaczki magistro curie supremo non comparente etc.

Eodem die⁸¹ in negotio reverendissimi domini episcopi Plocensis dominus orator longa deductione fecit tantam diligenciam, quantum maiorem potuit pro conservacione iurium regni Polonie, verum ipse dominus cardinalis uti est homo prudens et eloquens, ita michi respondit: Postquam episcopatus Plocensis vacavit in Urbe extunc sanctissimus d(ominus) noster papa defunctus Adrianus contulit in consistorio publico episcopatum uni ex marchionibus Brandenburgensibus et ibidem in eodem episcopatu mille florenorum in auro pro pensione publice michi reservavit neque scienti neque petenti. Est autem consuetudo, quod in consistorio publico nemo potest dicere aliquid aperte contra pronunciacionem pape, ego dixi ad dominum cardinalem proximiorum: Non recte egit pontifex, quod hunc episcopatum contulit hosti serenissimi domini regis Polonie, qui pro ecclesia Dei continue pugnat, vult per hoc dominus noster papa facere inter eos digladiantes concordiam, sed |¹¹⁴ certe addit materiam belli.

Deinde cum pro eadem pensione extinguenda postea sollicitatum fuit, ego dixi sue sanctitati, quid velit facere, apperiat michi mentem suam, sua sanctitas respondit: Vos vaditis legatus ad illa regna et ibi experiemini de iusticia vestra, nos id, quod contulimus, volumus, ut in robore permaneat.

Postmodum dixit ipse legatus: Sacra maiestas serenissimi domini regis Polonie meruit quidem plus a domino Deo et ab omnibus hominibus fidelibus, immo et infidelibus, quod est omnium regum christianorum sapientissimus, sciat, quia nos cardinales non habemus curam unius ecclesie, sed gerimus curam universalis ecclesie et certe dignum esset, quod nos alerent ecclesie omnes ista parum et alia parum non ad superfluitatem sed ad necessitatem. Ego itaque pauper sum cardinalis tamen servo dignitatem meam, prout possum, non habeo plus duntaxat mille sexingentos florenos. Sua regia maiestas, que est prudentissima et omnium ore iustissima, consideret, si hii redditus sufficiunt pro conservacione status mei et ipsa pro sua iusticia et integritate faciat quicquid vult, id committo domino Deo et iudicio tam boni tamque^a sapientis d(omini) regis, cuius virtuti iusticiam et paupertatem meam committo.

Hec fuerunt verba cardinalis, sed ego intelligo, eget et cupit aliquid habere, curabo tamen ut circa meam expeditionem intelligam mentem suam.

Feria tertia ante festum sancte Elizabeth⁸² mane vocatus d(ominus) orator ad regiam maiestatem, ubi longius tractatum est de moneta, quia videlicet sere-

a tamquam C

80 1523 Novembris 16

81 1523 Novembris 16

82 1523 Novembris 17

nissima domina regina |¹¹⁵ noluit admittere cudere monetam in camera Cremnicensi thesaurario regni sine speciali eius consensu allegans, quod per hoc eius auctoritas et utilitas diminueretur, presertim cum alie preterite regine hoc habuerunt, nollet ipsa ammittere hoc ius aliis futuris reginis regni Hungarie dominis consiliariis regni Hungarie reluctantibus et contradicentibus, quod cussio monete ad nullum alium pertineat, nisi ad regiam maiestatem, que potest cudere monetam, ubi voluerit in regno suo. Item eciam quod^a huiusmodi monete levis cussio graviter admissa est maiestati regie, cum ipsa sit damnosa regno respectu prioris monete, que erat gravis et ponderosa et argenti plus in se continebat quam moneta aliorum regnorum, ideo ex regno exportabatur et conflabatur ad usum aliorum regnorum. Hiis itaque et aliis de causis instituta est levis moneta non aliam ob causam duntaxat ad defensionem regni.

Et quia super ipsa moneta fuit magna differentia, dominus orator ad postulationem maiestatis regie sepius ibat ad reginam et tandem a regina ad maiestatem regiam et consiliarios et sic inter ipsos regem et consiliarios ex una ac reginam fuit desuper mediator repetitis vicibus.

Et maiestas reginalis auditis hiis et aliis desuper propositis et deductis deliberavit in crastinum, ut melius resoluta desuper respondeat.

Eadem die⁸³ ante meridiem magnificus dominus comes Antonius de Comitibus Padue orator cesaree maiestatis habuit audienciam et obtulit litteras serenissimi domini Ferdinandi archiducis Austrie etc. Quarum tenor sequitur et |¹¹⁶ est talis:

Serenissimo principi domino domino Ludovico regi Hungarie et Boemie etc. marchioni Moravie etc. fratri suo maiori et sororio colendissimo Ferdinandus Dei gracia princeps et infans Hispaniarum, archidux Austrie, dux Burgundie etc. imperialis locumtenens generalis etc. salutem et commendacionem!

Serenissime princeps, domine et sororie noster colendissime! Proficiscentem iam ad serenissimam maiestatem vestram magnifico sincere nobis dilecto comite Antonio de Comitibus Padue oratore cesaree et catholice maiestatis domini et fratris nostri colendissimi eidem iniunximus, ut nostro nomine serenitati vestre communicaret concernencia res serenissimorum principum et dominorum regis Polonie et magni domini Russie ac ducis Moscovie, in quibus cupimus serenitatis vestre partes pro obtinenda pace interponi, sicut lacius eadem ex dicto oratore cognoscet, hortantes eam plurimum, ut dicto oratori non solum in hiis, que referet, tam circa premissa quam quedam eciam alia particularia eam fidem prestare velit, quam nobis ipsis, si adessemus, haberet, vestra etiam in premissis ita sua adsistere ope et cooperari, ut eandem res ille ad quietem et tranquillitatem deduci queant.

In quo serenitas vestra nobis singulariter gratificabitur, que ad vota valeat semper.

a quia C

Datum in civitate nostra Vienna die sexta mensis Novembris anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio^a.⁸⁴

Eiusdem serenitatis vestre minor frater et bonus sororius
Ferdinandus.

Peciit tandem maiestatem regiam, ut ipsa tam per nuncios tam per litteras sollicitaret et peteret serenissimum d(ominum) regem Polonie, quod ipse inclinaret animum ad pacem et non ad bellum cum magno duce Moscorum, a quo – dum fieret – liber esset magno usui |¹¹⁷ regnis istis et aliis rebus christianis et quod ipse a cesarea maiestate tum ad serenissimum dominum regem Polonie quam ad illustrissimum principem magnum ducem Moscovie, inter quos cesarea maiestas plurimum cupit componere pacem perpetuam.

Reverendissimus dominus Agriensis episcopus nomine regio respondit, cui quidem responsum est, quod sacra maiestas regia valde grato animo audit tam propensum studium sacre cesaree catholice maiestatis, quod illa cupiat principes christianos componere, que res fidei christiane labefactande potest esse magno usui et quod maiestas sua habet a serenissimo domino rege Polonie insignem spectabilem et magnificum dominum oratorem presentem, cum quo aliquo die desuper consultabit et d(ominacioni) vestre responsum dabit.

Eodem die⁸⁵ magnificus dominus Ioannes Snaidpek^b baro de Schonkirchen, sacre cesaree maiestatis et serenissimi domini Ferdinandi archiducis Austrie orator in presencia domini oratoris litteras huiusmodi sub tenore obtulit et coram maiestate regia legacionem dixit, que eundem effectum totum habuit, sicut littere sonant in suo tenore:

Serenissimo principi domino Ludovico regi Hungarie et Bohemie etc. marchioni Moravie etc. fratri suo maiori et sororio colendissimo Ferdinandus Dei gracia princeps et infans Hispaniarum archidux Austrie, dux Burgundie etc. imperialis locumtenens generalis etc. salutem et commendacionem!

Serenissime princeps, domine et sororie noster colendissime! Confer<t> se in presenciarum ad serenitatis vestre curiam spectabilis et magnificus fidelis nobis dilectus Ioannes Snaidpek^c |¹¹⁸ baro in Schonkirchen sacre cesaree et catholice maiestatis domini et fratris nostri colendissimi ac noster consiliarius, quem hic eidem nomine, voluntate iussuque maiestatis prefate presentavimus oratorem ita, ut eisdem modis omnibus, quibus magnificus Andreas Burgo functus est, euscemodi officium apud eam peragat, nos vero eius viri plures animi dotes et virtutes eximie claras eo parcius numeramus, quod illas iam satis atque satis cum serenitati vestre tum plerisque eius a consiliis primoribus certum habeamus. Quapropter illam solum magnopere hortamur iam, ut eundem consiliarium nostrum velut cesareum et nostrum ad se oratorem missum benigne excipere, ut

a *del. reg<ni autem tertio> MS*

b *manu A corr. MS*

84 1523 Novembris 6

85 1523 Novembris 17

dum hoc sibi a nobis delegatum officium exequitur, ea fide audire eaque benignitate negociis intervenientem complecti, quibus par est eiusmodi oratorem et hactenus consuevit serenitas vestra observare neque enim illam celandum duximus prefatam catholicam et cesaream maiestatem etc. pro fraterna illa benivolentia et amore, quibus s(erennitatem) vestram unice prosequitur, continuum oratorem ad latus eius cum pro communi honore tum commodo habere decrevisse, quod etiam nobis hac presertim tempestate, qua repentinis procellis et dubiis fluctibus res mortalium concutiuntur, necessarium visum est, unde etiam ipsum oratorem nostrum celerius ad s(erennitatem) vestram expeditivimus et proficisci demandavimus, quem serenitati vestre commendamus.

Datum in nostra Nova Civitate die secunda mensis Novembris anno Domini MDXXIII.⁸⁶

Eiusdem s(erennitatis) vestre minor frater et bonus sororius
Ferdinandus.

|¹¹⁹ Postea adiecit etiam nova, quomodo cesarea maiestas omni ex parte premit regem Gallie, contra quem sue cesaree maiestati prospere succedit ita, quod rex Gallie coactus est revocare exercitus a Mediolano ad Franciam eo, quod cesarea maiestas in propria persona cum forti exercitu intravit regnum Francie et vult cesarea maiestas tam comprimere et coangustare regem Francie, quod ipse cogitur querere et servare pacem cum sua cesarea maiestate, nam ubi annis proximis cesarea maiestas nichil optacius duxit quam omnes vires suas et personam suam cum ceteris principibus exponere contra spurcissimum^a Turcum hostem communem nominis christiani et ipsum regem Gallie admonita est, quod ipse intenderet et se prepararet ad generalem expeditionem contra Turcum. Ipse rex Francie superbe respondit: Isti reges et principes, qui habent cum Turco fines regnorum et dominiorum suorum, pugnent – quomodo volunt – contra Turcum, ego etiam – quando opus fuerit – in Dei nomine defendam dominia et regna mea a Turco, si illa aliquando invadere voluerit.

Tandem advocatus d(ominus) orator cum dominis consiliariis, ubi maiestas regia cum eis tractavit, quomodo esset ei dandum responsum, ubi domini reverendissimi Agriensis et Vespermiensis contradixerunt, quod non sit loco domini Burgi, quia Burgo conduxit hic serenissimam reginam, quem non licuit repente excludere.

Interea accidit infelix malum, quod Nandoralba fuit obsessa et deinde nostra incurabilitate et infelicitate recepta, unde non solum cesaris, sed quorumvis regum et principum oratores licuit ad consilium vocare, quod ipsi reges et principes |¹²⁰ suos admonuissent de ferendo subsidio serenissimo regi et regnis sue maiestatis in magnis periculis laborantibus, sed cum iam experti sumus aliena subsidia, non est nobis opus in consilio nostro alienigenis et aliorum principum oratoribus dominus episcopus Vespermiensis aperte dixit: Dominus

a spurcissimum MS

Burgo fuit causa tocius mali et deordinacionis in isto regno cum domino marchione. Isti duo omnia mala fecerunt in hoc regno et sic ego aperte dicam, quod non est nobis necessarius orator iste cesaris nec archiducis, quia iterum fient causa omnium malorum. Tandem dominus Agriensis dixit: Cum sacra maiestas cesarea et serenissimus dominus archidux Austrie sunt adeo coniuncti fratres et affines serenissimo domino regi nostro, non licet contempnere neque expellere eorum oratorem, ideo nichil est dicendum, quod ipse sicut Burgo talis sit auctoritatis sed pure suscipiendus et in ea sententia fuit eciam d(ominus) orator regis Polonie.

Reverendissimus dominus Agriensis respondit nomine regie maiestatis: Sacra maiestas regia, dominus meus clementissimus agit maximas gracias sacre cesaree maiestati et serenissimo domino archiduci Austrie, quod ipsum dignantur debito fraterno amore prosequi et eam per v(estram) d(ominacionem) testatam faciant cuperetque maiestas sua vicissim, ut tam cesaree maiestati quam serenissimo domino archiduci omnia pro voto succederent, quorum fortunas maiestas sua reputat, ut proprias etc. vestra autem d(ominacio), domine orator, est grata sue maiestati eque |¹²¹ sicut sue maiestati omnes oratores cesaree maiestatis et serenissimi domini archiducis semper fuerint gratissimi sicut a fratribus et affinibus suis charissimis et maiestas sua v(estram) d(ominacionem) omni gracia et benignitate sua semper prosequetur etc. et melius sua maiestas v(estre) d(ominacioni) respondebit aliquo die sequenti.

Eodem die⁸⁷ Venetorum duo oratores sunt vocati, unus videlicet * * *^a, qui per annos quinque egit munus legacionis aput maiestatem regiam in Hungarie et Boemie regnis, alius secretarius Venetorum, qui maiestati regie ab illustrissimo domino duce Veneciarum litteras obtulit. Retulit eciam quod senatus Venetus cum sacra cearea maiestate et sanctissimo d(omino) nostro papa et omnibus principibus christianis perpetuum fedus suscepit, quod eo libencius fecerit, ut sub tanta rei christiane turbacione facilius contra communem hostem rabidum cerberum Turcum fieret expedicio. Salutem longevam et omnis boni ac debellacionis hostium fortunas desideravit dixitque leticiam immensam senatus Veneciarum, quod dominus Deus sue maiestati regie concessit pulchram et optimam victoriam de Turco spurcisimo, cuius nomen et imperium tanquam truculentissimi et rabidissimi cerberi deleant, plurimum exoptat etc. et cum illustrissimus senatus Veneciarum pro sua in maiestatem vestram et hoc regnum inclitum Hungarie veneracione et observancia semper habere consuevit oratorem suum, prout per quinque preteritos annos hunc tenuit et habuit in curia maiestatis, quem tandem ad uxorem, ad amicos, ad dulcem patriam merito revocandum duxit et me – licet longe ei tanquam sapientissimo –, cui parem |¹²² suffecit, qui minus valeam ingenio, prudencia tanquam fides mea nunquam deficiet neque concucietur, sed semper illibata manebit in serviciis sacre maiestatis vestre et tam incliti regni Hungarie etc. et plura in hanc sententiam dixit.

a *hiatus 2 cm MS*

Deinde prefatus d(ominus) orator, qui tot annis egit officium oratoris, talem fecit ad maiestatem regiam oracionem^a:

|¹²³ ORACIO AD SERENISSIMUM REGEM HUNGARIE ET BOEMIE
PER ORATOREM VENETORUM IN SUO A REGE IN PATRIAM
DISCESSU FACTA.

Discessurus^b a maiestate vestra, serenissime rex, et in patriam rediturus functus legacionis munere, ad quod a senatu meo veneram, quinquagesimus quintus agitur mensis, postquam domo discessi et quamvis diucius abesse a patria, a coniuge, ab amicis perquam^c molestum esse soleat, angimur et nostrorum desiderio, cum tum humanitatis virtutis facilitatisque maiestatis vestre michi in mentem venit, non solum licuit sine molestia abesse, sed pro iucundissimo fortune munere apud maiestatem fuisse vestram reputo ita, ut si spacium respicio preteriti temporis sane multum preterisse, si iucundissimam consuetudinem quicquid preteriit, una dies videtur. Nondum maiestatem vestram inclitumque regnum suum videram, cum primum eam illudque amare, diligere et observari ceperam, multa de excellenti tunc indole sua, multa eciam de regno audiveram, vicit tamen expectationem utriusque presencia, consuetudo opinionem. Cerciur deinde et patrie et ubivis gencium de maiestatis vestre virtute ac utriusque ordinis procerum suorum, de incliti regni Hungarie prestancia testimonium relaturus, cum hec principum suorum corona certatim me omni officio et amore prosequuta sit ita, ut, serenissime rex, et maiestati vestre et ipsis omnibus plurimum fateor debere, qua in re commune graciaram officium preterire non possum, nisi ingratissimus reus et esse velim et haberi nec me latet, quod et publico et privato meo nomine maiestati vestre agende sunt gracie, primo quidem rei publice mee, nomine cuius amplitudo atque fides tanti apud maiestatem fuit, ut in maximis gravissimisque regni sui negociis detractorum vocibus |¹²⁴ nunquam adherere voluit, sed paterno amore me accersito cercior fieri desideravit et regali animi liberalitate sui propositis subditorum suorum querimoniis benigne me pro vera senatus mei sinceritate et audivit et audita admisit. Itaque vicit insita maiestatis vestre a natura propaginis primordiis bonitas ob detractorum malignitatem feceratque multociens, ut optimum decuit principem amicos amice libereque loqui et amicorum suorum fidem ac sinceritatem regali munificoque animo admittere, qua in re senatus tociusque rei publice nomine maiestati vestre ago habeoque gracias et quidem amplissimas neque ego pro maiestatis vestre erga me officiis immortalibus silere ullo modo aut possum aut debeo, cum nichil fuerit ad decus, ad commodum beneficiumque, quin cumulatissime in me non contulerit maiestas vestra. Taceo humanitatem suam, que me militaribus honoribus insignibus decoravit, que me ad omne fortune sue iter cum

a *dextro in margine littera a et signo + notatur: oratio Veneta huic paginae 122 loco inserenda MS*

b *sinistro in margine littera b et signo + notatur: textus paginarum 123-126 paginae 122 inserendus MS*

c *manu A corr. MS*

summa reverencia vocaverat, tot enim maiestas vestra in Venetum^a senatum amoris testimonia, benivolencie inditia in meque pietatis signa ostendit, ut maiora nec esse nec desiderari potuissent et potissimum in me, cum nichil apud maiestatem vestram promeruerim, quid agi aut agere potui. Quod michi exploratum, sed id promeruisse, illud magis vereor, nequid fortasse offensum sit, dum diligentius studui pura fide animique liberalitate mei de incliti regni sui commo- ditate tractare deque Veneta in maiestatem vestram sinceritate loqui, ut de me dubii animi sim, qui sepius forte quam par esset et hortandi et monendi licencia immoderacius sum abusus, |¹²⁵ sed faciebat hoc immo cogebat meus in maiestatem vestram amor, fides et observancia, quod si quid liberius fortasse fecerim, parcat maiestas vestra et erratum, si quid erratum est, amore iudicet. Errati namque veniam peto et eo fidencius, quo maiestas vestra ignoscere solet et quo denique ignoscendo quottidie efficitur clemencia virtute nobilior, que quidem tanta in maiestate vestra est, ut aspectu solum quo me intuetur et illis clementissimis oculis suis ignovisse iam michi polliceat. Que cum ita sint, nil tamen video aut intelligo, quod pro suis erga me meritis egregiis immortalibusque referre possit, referet fortasse Andreas Grittus illustrissimus princeps meus, referet patria et referet mensura quippe – ut aiunt – mensura cumulatissima hec aget princeps et senatus. Quid ego nisi animum referre possum, animus enim ille est, quem refero et quo maius neque ipse referre neque maiestas vestra a me recipere potest, ille memoriam suam fovebit, ille laudes suas atque promerita et oracione et stilo, que utinam feliciora michi contigissent^b, sed – qualiacunque sint – tam apud principem senatumque meum quam ubivis terrarum et gencium et se arogancius polliceri non vereor in multa fortasse propagabit secula. Illud interim optarem michi et precari pro maiestate vestra liceat, ut det sibi Deus optimus maximus longam, felicem fortunatamque diem, principes obsequantur, aulici ament, populi pareant, amici colant, inimici metuant, digna parente sui soboles evadat, regna dominiaque sua nulla bella imminuant, nulle insidie labefactent, nulli hostes impetant, nulla vetustas solvat^c |¹²⁶ faciatque Deus ille trinus et unus, ut eius amoris atque benivolencie, que orta a maioribus Cazimire familie suis et que per tempora aucta ac mutuo officio confirmata est, sicut nos ipsi inicium non vidimus, ita neque nos neque natorum nostrorum ventura posteritas finem unquam aut visura aut alatura sit^d.

|¹²² Reverendissimus dominus episcopus Agriensis respondit nomine regie maiestatis: Sacra maiestas regia, dominus meus clementissimus utriusque vestrum audivit dicta et imprimis agit gracias illustri senatui Veneciano pro eorum affectu et benivolencia, quam eciam habet et pollicetur sue sacre maiestati, cui vicissim maiestas sua cupit omnium bonorum felix incrementum et congau- det, quod ipsi tandem cum cesarea maiestate sue maiestatis affine charissimo debitam et utinam firmam et perpetuo durabilem confederacionem iniverunt. Vos autem domine orator, sua maiestas regia propter vestram singularem

a manu A corr. MS

b contingissent MS

c ima in pagina del. textus MS

d Finitur textus paginae 126 et continuatur ille in pagina 122 MS

virtutem, sapienciam et tam longam et bonam servitutem habuit non solum gratam verum et commendatam habet, prout hoc merito exposcunt d(ominacionis) vestre optimi mores et fidelissima servicia, que vestra d(ominacio) eius maiestati et diligentissime et fidelissime semper exhibuit, tamen maiestas sua deliberata cras d(ominacioni) vestre et huic domino secretario respondebit.

Eodem die⁸⁸ reverendissimus dominus episcopus Agriensis respondit domino notario antiquo regni Bohemie: Sacra maiestas regia sicut a principio ut merito debuit^a |¹²⁷ ingrato tulit animo, quod vos, domine antique notarie, cum aliis dominis fecistis convenciones et confederaciones ac ligas contra sue maiestatis dignitatem et auctoritatem, de qua licet vos voluistis innocenciam vestram expurgare et petivistis vos ad expurgacionem admitti allegando, quod nichil unquam fecistis nec facere cogitastis aut cogitare vel facere velletis, quod esset contra dignitatem et auctoritatem sue maiestatis, quinimmo velletis recedere ab illa inscripcione * * *^b conventus recedere, in quantum vestra honestas permittit, verum sacra maiestas regia et vobis et aliis, qui predictam convencionem * * *^c sine consensu sue maiestatis fecerunt feceruntque in ea tam indignas conspiraciones et confederaciones, non vult surdo aure pertransire, prout et vos pro premissis ad iudicium vocavit, sed quia pendente termino iudicii, dominus Leo peccit a maiestate regia salvum conductum, ut hinc ad diem sanctorum Fabiani et Sebastiani⁸⁹ possit ad maiestatem regiam venire et suam innocenciam ac aliorum complicum sue maiestati declarare, quia vero ipsa res domini Leonis et vestra est vobis communis ideo sua maiestas nichil interea temporis faciet, sed expectabit domini Leonis adventum, cui et salvum conductum daturus est ad tam tempus longum maxime ob id, quia sicut sua maiestas nunquam aliquid consuevit facere sine speciali consilio et auctoritate serenissimi domini regis Polonie tanquam patris charissimi ita quoque in hoc negocio nichil penitus faciet sine speciali consilio et documento maiestatis illius regie in hoc omnia vestra molimina non sunt iam incognita.

|¹²⁸ Eodem die⁹⁰ reverendissimus dominus episcopus Agriensis d(omino) Plaknar nuncio domini Leonis dedit responsum facto imprimis consilio cum domino oratore et dominis consiliariis regni Hungarie: Legacionem vestram, quam fecistis a domino Leone, sacra maiestas clare intellexit etc. et sicut nichil magis sua maiestas regia cupit quam regnorum et dominiorum suorum tranquillitatem, ita sua maiestas nichil displicencius audivit quam quod dominus Leo cum aliis complicibus suis fecit convenciones in Solczany, ubi fecerunt quasdam illicitas conspiraciones, quas sua maiestas benigno animo nullatenus ferre potest et pro quibus merito sua maiestas rigidius iam procedere, immo agere debuit,

a *Textus continuatur in pagina 127 MS*

b *hiatus 3 cm MS*

c *hiatus 5 cm MS*

88 1523 Novembris 17

89 Ianuarii 20

90 1523 Novembris 17

verum sua maiestas nichil precipitanter agere volens iure mediante procedit et instituit actionem iuridicam domino Leoni et eius quibusdam complicibus et quod ius decreverit, sua maiestas contenta esse vellet. Verum quia dominus Leo optat ad maiestatem regiam venire et suam ac suorum complicum innocenciam declarare, sacra maiestas regia contenta est, ut veniat et utinam se ritte et legitime posset sue maiestati iustificare, propter quod et maiestas sua dabit ei salvum conductum tam ex regno Boemie quam Hungarie et aliis provinciis suis, licet cum d(ominus) Leo dicat se non optare propter personam serenissimi domini regis, sed propter personas aliorum et interea temporis sua sacra maiestas regia, que nichil unquam consuevit facere inconsulto serenissimo domino rege Polonie missura est ad suam maiestatem non solum ut ad patrum verum tanquam ad patrem charissimum, ut sue maiestati regie super premissis consulat, de quibus omnibus dominus magnificus orator sue maiestatis plene informatus sciet informare illam |¹²⁹ maiestatem, quid et quomodo factum est contra dignitatem et auctoritatem maiestatis sue in predicto conventu Solczensi.

Quantum attinet ad testimonium olim domini Petri de Rosis sacra maiestas regia nichil faciet in ea re usque ad diem sancti Sebastiani⁹¹, ut interea veniat d(ominus) Leo et ostendat sue maiestati illud testimonium, si factum est ante aut post convencionem Solcensem et viso testimonio sua maiestas id, quod iuris et equitatis fuerit, tam domino Leoni quam successoribus domini olim de Rosis faciet iusticiam debitam sicut princeps christianus.

Eodem die⁹² post meridiem serenissimus d(ominus) rex Hungarie venit in hospicium domini oratoris, ubi arma induit cum barone Ioanne Vnd Gnot incisore serenissimi domini archiducis Austrie ad astiludendum et sic dominus orator tulit scutum serenissimi domini regis ante regem et marchio Wilhelmus tulit scutum baronis Vnd Gnoth maiestatem autem regiam precedebant multi comites, barones et primores regnorum Hungarie et Boemie omnes, qui protunc Posonii erant presentes, ex hospicio domini oratoris regiam maiestatem conduxerunt cum tripudiis, simphoniis usque ad locum hastiludii, ubi sua maiestas strenue se gessit et optimum ictum dedit et suscepit ita, quod Vnd Gnoth ex equo cecidit et maiestas regia in equo remansit. Erant autem pedester circa equum maiestatis regie illustrissimi domini Georgius et Vilhelmus marchiones, comites de Peszink, Fluk, duo Slikones et multi alii et ibidem post a<sti>ludium d(ominus) orator regis Polonie cenavit aput maiestatem regiam et tamen solaciis indulserunt, quod ab eis non cessaverunt usque post medium noctis.

|¹³⁰ Feria quarta in profesto sancte Elizabeth⁹³ sacra maiestas regia vocavit dominum oratorem, quem aliquociens misit ad serenissimam dominam reginam tractandum de cusione monete, quam maiestas reginalis noluit admittere cudere alicui alteri, nisi qui esset iuratus et serenissimo domino regi, prout supra

91 Ianuarii 20

92 1523 Novembris 17

93 1523 Novembris 18

scriptum est. Et de eiusdem monete cussione tractatum est tota die, sed reginalis maiestas, iterum d(ominus) Snapck cesaree maiestatis et domini archiducis Austrie oratorem et dominum oratorem serenissimi domini regis Polonie ac illustrissimum dominum Georgium marchionem et reverendissimum dominum episcopum Iauriensem suum cancellarium vocavit, cum quibus longius consuluit de predictae monete cussione et tandem distulit sua maiestas reginalis responsum pro longiori deliberacione ad diem crastinum.

Feria quinta in die sancte Elizabeth⁹⁴ et quia dies sancte Elizabeth est solennis in regno Hungarie, magnificus dominus orator vocatus est ad maiestatem regiam et paucis de monete predictae cusione dictis regia maiestas consurrexit ad prandium, ad quod dominum oratorem secum accepit et ita ille totus dies consumptus est.

Feria sexta in crastino sancte Elizabeth⁹⁵ sacra maiestas regia vocavit dominum oratorem, quem optavit, ut iret ad reginalem maiestatem et finale responsum exigeret super cussione monete, ad quam dum transivit dominus orator, extunc reginalis maiestas per reverendissimum dominum episcopum Iauriensem tale dedit responsum: |¹³¹ Sacra maiestas reginalis nunquam credidisset neque optavisset, quod ventum fuisset ad hanc disputacionem de auctoritate sue maiestatis reginalis et serenissimi domini regis mariti sui charissimi, scit enim maiestas sua reginalis, quod eius omnia bona dependent ex gracia et dignitate sue sacre regie maiestatis. Absit quod ipsa voluisset sue regie auctoritati derogare, de quo sed nec unquam cogitavit neque duce Domino cogitabit, quinimmo pro sue maiestatis honore et dignitate omnia sua et se ipsam quibusvis exponit periculis et quia sua sacra reginalis maiestas aperte cognoscit, quantum periculis exposita sunt et subiacent regna sue maiestatis, quibus ipsa omni ope et substancia sua parata est ferre subsidium. Ideo iam sua reginalis maiestas consentit, quod iste modernus vel alius pro tempore existens cursor monete in camera Crzemnitzensi imprimis regie maiestati ac tandem reginali maiestati et post hoc domino thesaurario presenti vel pro tempore existenti prestat iuramentum fidelitatis et obediencie et hoc duntaxat pro hac vice, quia reginalis maiestas per hoc nec sibi nec futuris reginis vult preiudicare, immo ad hoc consentit citra preiudicium auctoritatis et iurium suorum ac futurarum reginarum cupitque maiestas sua reginalis, ut iam quanto celerius castra finitima provideantur et eorum * * *^a, qui hic iam diucius permanent, expediantur, cum nichil maiestas sua optatius ducit quam quod pro laude et honore suarum maiestatum res huius regni optime succedant.

Tandem magnificus d(ominus) orator cum domino Scharkey rediens ad regiam maiestatem et eius consiliarios tale – ut |¹³² supra scriptum est – retulit responsum a reginali maiestate, de quo maiestas regia cum dominis consiliariis

a *hiatus 1,5 cm MS*

94 1523 Novembris 19

95 1523 Novembris 20

fuit et domino oratori gratias egit pro labore prestito etc. et de bona relatione dicta etc., propter quam longo tempore iam multe res publice cum periculo pendent inexpedite.

Eodem die⁹⁶ data est responsio domino oratori cesaree maiestatis per reverendissimum dominum Agriensem nomine regie maiestatis, que imprimis cum domino oratore longius consulta fuit de dando responso predicto, cui iam tandem taliter responsum est: Magnifice domine orator! Sacra maiestas regia grato animo excepit v(estram) d(ominacionem) et hic et in Sompronio, que et gratissime audivit de sanitate et felicibus successibus sacre maiestatis cesaree sororii sui charissimi, cuius longam vitam et felicem statum eque sua maiestas ut suum proprium exoptat etc. Agit deinde sue maiestati cesaree magnas gratias, quod ipsa pollicetur non deesse sue maiestati regie in tantis periculis cum regnis suis laboranti nec dubitat sua regia maiestas, quod illa cesarea maiestas tum pro fidei sancte defensione tum pro debito amore, quo sunt eorum maiestates coniuncte, adiuvisset maiestatem suam et eius regna opposita tam forti hosti communi tanquam antemurale regnorum aliorum christianorum principum, si cesarea sua maiestas libera fuisset a tam gravi mole belli Gallici, cuius bonum et celerem exitum sua maiestas futurum exoptat et eo celerius – prout in vestra legatione dixistis – sua cesarea maiestas posset vires suas convertere et cum aliis principibus se coadunare christianis |¹³³ contra tam potentem et communem hostem, qui non solum regnis maiestatis sue, verum universo orbi christiano formidolosus existit. Hoc itaque studium sue cesaree maiestatis sua regia maiestas valde commendat, quod facit in conciliandis principibus christianis et semichristianis prout serenissimum dominum regem Polonie patruum et tanquam patrem charissimum studet componere cum illustrissimo magno duce Moscorum. Et quia non dubitat sua regia maiestas, quod vestre d(ominacioni) data est talis instructio per cesaream maiestatem, quod omnia per tuam d(ominacionem) inciperentur, tractarentur et utinam concludantur, quod sint cum dignitate et commodo serenissimi domini regis Polonie et eius dominiorum, cuius maiestatis res et fortunas omnes regia maiestas semper cordi habet et habebit ut suas proprias. Et ea lege regia maiestas dignabitur per v(estram) d(ominacionem) scribere serenissimo domino regi Polonie eius maiestatem petendo, quod iam remissiolem dignaretur habere animum a bello prefato domino duci Moscorum inferendo, sed quod maiestas illa inclinaret se et consentiret ad honestam et perpetuam pacem, per quam omnium futurorum bellorum tolleretur materia nec dubitat sua regia maiestas, quod vestra d(ominacio) se taliter in ea pace tractanda geret, prout decet hominem prudentem et virtute ac ingenio peditum et in hoc quoque sue maiestati regie magnam gratitudinem faciet, quoniam nichil optacius ducit sua maiestas quam quod serenissimus dominus rex Polonie sibi et regnis suis prepararet pacem, ut sue maiestati et eius regnis in gravissimis periculis laborantibus ope, auxilio et consilio adesse poterit. |¹³⁴ Optatque v(estre) m(agnificencie), magnifice domine orator serenissimi domini regis Polonie, regia maiestas, ut quoque et tua d(ominacio) scribat illi maiestati regie, quod ad inter-

96 1523 Novembris 20

cessionem sacre cesaree maiestatis et ad preces serenissimi domini regis Hungarie domini mei clementissimi, nepotis sui charissimi iam tandem declinet a bello et inclinet se ad pacem honestam et dominiis suis perpetuo utilem.

Respondit d(ominus) orator serenissimi d(omini) regis Polonie: Serenissime rex! Licet maiestas vestra fuerit tunc tenerioris etatis, dum sacra maiestas domini regis mei gessit bellum adversus dominum magnum ducem Moscorum, que licet in illa etate intelligere non potuit causam belli, sed iam tandem diucius maiestas vestra intellexit et ad presens certo cercius sciat, quia serenissimus d(ominus) rex meus nullam causam, sed neque minimam dedit occasionem duci Moscorum gerendi bellum, sed maiestas sua lacessita et que semper nichil plus cupit quam pacem invita et quasi coacta suscepit bellum contra ipsum d(ominum) ducem Moscorum non offensivum sed defensivum atque ita divina bonitas, que in se sperando non deserit, adunavit iusticiam sue maiestatis contra hostem talem, qui nec federa nec iusiurandum violare non timuit. Quid autem ipse d(ominus) dux Moscorum lucri habeat vel aduc habet ex hoc bello et maiestas vestra et ceteri principes christiani non ignorant, immo et Tartari sciunt quam late et quam profunde eius terram cum gentibus regie maiestatis coadunati vastaverunt et quam ingentes predas ex ea abegerunt. |¹³⁵ Nichilominus dignetur vestra maiestas regia id persuadere serenissimo domino regi meo, quod iustum et equum ac honestum putat, videbit maiestas regia, quod non aliter suam maiestatem inveniet, nisi paratam ad pacem salvis condicionibus et modis honestis sue maiestati et eius regnis ferrendis. Ego etiam ad mandata vestre maiestatis meas desuper scribam litteras, licet optime spero, quod maiestas sua cum omnibus consiliariis suis id faciet totum, quicquid putabit utilius pertinere ad tranquillitatem et utilitatem dominiorum suorum et pacem ac bonum statum rei christiane et omnium regnorum maiestatum vestrarum.

Dedit itaque serenissimus d(ominus) rex Hungarie litteras ad maiestatem regis Polonie huiusmodi sub tenore:

Serenissimo principi et domino domino Sigismundo Dei gracia regi Polonie etc. Ludovicus Dei gracia rex Hungarie et Boemie etc.

Magnificus Antonius Padue comes cesaree et catholice maiestatis fratris nostri charissimi orator nuper Sopronii, deinde Posonii nos convenerat et exposuit eam esse demandata<m> sibi provincie et legacionis causam, ut inter vestram maiestatem et Moscorum ducem de concordia et pace tractaret, pro qua facilius conficienda, ut nos quoque litteras ad maiestatem vestram daremus, cesaris nomine diligenter est hortatus. Concordia ista, quum tot alioquin hostes potentissimi et infestissimi regnis utriusque nostrum immineant nostro quidem iudicio contemnenda aut repudianda esse non videtur, presertim cum illam Moscus ipse per cesarem summo studio cupiat conciliari.

Rogamus igitur maiestatem vestram, velit communium nostrorum |¹³⁶ temporum, que undique plena sunt discriminis, rationem habere et de pace cum Moscho equis tamen et honestis condicionibus et que nec in presens nec imposterum maiestati vestre regnisque suis incommodari aut detrimento esse possint, transigere non gravetur. Tempus quidem ad hanc pacem constituendam hoste flagitante cesare mediatore – modo cetera congruant et sint paria –

maxime idoneum et opportunum esse videmus, qua de re plura cum spectabili et magnifico domino Cristophoro de Schydlowyecz palatino ac capitaneo generali Cracoviensi et supremo cancellario regni Polonie vestre maiestatis oratore communicavimus, qui in hanc nostram sententiam uberius et copiosius scribet ad maiestatem vestram.

Quam valere optamus felicissimam et eidem nos uti patruo amantissimo unice commendamus.

Datum.

Eadem die⁹⁷ reverendissimus d(ominus) episcopus Agriensis et regni Hungarie cancellarius taliter responsum oratori et secretario Venetorum dedit: Sacra maiestas regia! Licet non dubitet in singulari fide et observacione illustrissimorum d(ominorum) senatus Veneti erga suam maiestatem et eius regna, verum maiestas sua nescit, unde hoc venit, quod ille senatus ad presens misit secretarium, cum semper alias consueverat mittere et habere hic in curia serenissimi domini regis Hungarie insignem oratorem talem prout vestra d(ominacio), domine orator, qui dum petitis licenciam a sua maiestate iam maiestas sua tum |¹³⁷ ad preces ipsius illustrissimi senatus Viennensis tunc ob fidelia et honesta servicia vestra, que per quinque annos sue maiestati et eius regnis optime exhibuistis, vestram d(ominacionem) remittit ad domicilia propria optans, ut illa in bona sanitate redeatis. Et hic dominus secretarius maneat velut secretarius illius illustrissimi domini.

Et nichilominus optat maiestas sua, quod dicatis illustrissimo domino duci et senatui Veneto suam maiestatem ex hoc letari, quia ipsi cum sacra cesarea maiestate sororio amantissimo sue maiestatis perpetuam iniverunt pacem, quam sua maiestas firmam semper et perpetuo duraturam <sperat>.

Dicatisque domino duci et toti senatui, quod invigilent et summo studio evitant, quod simul cum aliis principibus christianis tam potenti communi hosti Turco se opponere et ipsum auxilio divino debellare possint. Et nichilominus maiestati sue et eius regnis iuxta consuetudinem observatam debitam opem et – quanto maiorem possunt – faciant et administrent, quo facilius sua maiestas cum regnis suis posset reprimere et utinam opprimere tam crudelem et communem hostem.

Et tandem orator Venetorum valedixit regiam maiestatem.

Eodem die⁹⁸ regia maiestas cum regina transivit ad campestralem venacionem.

Sabbato in die presentacionis sanctissime virginis Marie⁹⁹ magnificus dominus orator habuit in domo sua tra|¹³⁸ctatus cum domino Antonio de Comitibus Padue sacre cesaree et catholice maiestatis ad serenissimum d(ominum) regem

97 1523 Novembris 20

98 1523 Novembris 20

99 1523 Novembris 21

Polonie ac magnum duces Moskovie oratore, qui retulit magnifico domino oratori, quod vadit imprimis ad maiestatem domini regis Polonie, ut illam nomine cesaree maiestatis petent, quod iam inclinaret se plus ad pacem et bonam vicinitatem cum magno duce Moscorum, quam ad bellum et presertim istis temporibus, cum maiestas sua aliis bellis deocupata valde potest commode inservire rebus christianis in magnis periculis constitutis ab illius insaciabilis bestie Turcorum imperatoris invasione et maxime negociis serenissimi domini regis Hungarie nepotis sui amantissimi.

Adiunxit idem orator, quod diligenter est sibi iniunctum et sapiens data est sibi instructio a cesarea maiestate de concordia facienda inter prefatos serenissimum d(ominum) regem Polonie et duces magnum Moscovie etc., qua in re pollicitus est ipse orator facere sinceram et puram diligenciam etc., qui etiam inquirebat, an possint esse aliqui modi vel redempcionis pecuniarum summis vel commutatione aliquorum castrorum pro castro Smolyensko. Quam rem respondit d(ominus) orator regis Polonie esse valde difficilimam et ipsam remisit in eo puncto ad regie maiestatis arbitrium.

Dixit etiam ipse orator cesaris, quod vadit pro renovanda confederacione inter olim cesarem Maximilianum et ipsum duces Moscorum facta, ut illam cum moderno cesare confirmaret et ratificaret etc.

|¹³⁹ Item eodem die¹⁰⁰ ipse dominus orator cesaris fuit in prandio egregio apud magnificum dominum oratorem serenissimi domini regis Polonie, in cuius commendacionem dedit litteras per eum ad serenissimum dominum regem suum.

Die dominico ante festum sancti Clementis¹⁰¹ magnificus dominus orator comedit prandium apud reverendissimum dominum episcopum Agriensem, cancellarium regni Hungarie et deinde ex eodem prandio reductus est ad hospicium per dominos Hungarie d(ominum) waywodam Transilvanie, Alexium Turzonem, Ambrosium Scharkany et alios dominos cum debito honore etc.

Et eodem die¹⁰² regia maiestas ex venacione sua misit apros domino oratori.

Feria secunda in die Clementis¹⁰³ reverendissimus dominus Agriensis venit in hospicium domini oratoris, cum quo secrecius tractavit per tres horas. Et eadem die d(ominus) orator habuit in prandio auditorem et alios officiales domini legati apostolici et tota die rex fuit in venacione neque rediit ad noctem.

Feria tertia in profesto sancte Katherine¹⁰⁴ dominus orator longiorem privatum tractatum habuit cum domino Scharkany, qui ad eum venerat in hospicium.

100 1523 Novembris 21

101 1523 Novembris 22

102 1523 Novembris 22

103 1523 Novembris 23

104 1523 Novembris 24

Eodem die¹⁰⁵ hora prima noctis rediit ex venacione serenissimus rex et regina vix octo equitibus precedentibus et totidem ancillis equestribus^a reginam subsequantibus.

Feria quarta ipso die festi sancte Catherine¹⁰⁶ magnificus dominus orator non fuit apud maiestatem regiam, |¹⁴⁰ quia fuit occupatus solennitate festi et etiam habuit in prandio dominos Ioannem Vnd Gnoth incisorem serenissimi domini archiducis Austrie etc., Ianussium Fluk, Stephanum Slik et secretarios cancellarie Boemie, quos honorifice tractavit.

Feria quinta in crastino sancte Katherine¹⁰⁷ vocatus est magnificus d(ominus) orator ad regiam maiestatem et quia domini consilarii Hungarie secrecius pecierunt d(ominum) oratorem, ut faceret exhortacionem publicam maiestati regie et omnibus dominis consiliariis super erroribus Luteriane secte, de qua dum magnificus d(ominus) orator fecit maturam et necessariam exhortacionem, visum fuit regie maiestati cum dominis consiliariis, quod vocatus est reverendissimus dominus legatus apostolicus, qui veniens ad maiestatem regiam, fecit satis ornatam, prudentem et maturam admonicionem et petitionem super ipso errore Luteriano extinguendo in civitate Wratislaviensi, ubi quanto magis maiestas vestra dissimulat, tanto illi plus audent, nam et novissimis diebus plebani ecclesie parochiali sue de facto et temere eiecerunt et alium eorum errorem profitentem auctoritate propria instituerunt et si id multum pertransibit, idem citto facient de episcopo, nam et in Boemia non repetente<r>, sed successive ille secte creverunt et hic taliter fiet, si mature non providebitur, maiestas vestra habet clarum exemplum tam insignem presentem dominum oratorem serenissimi domini regis patris immo patris charissimi, qui regna sua preservavit ab hac contaminacione, cuius exemplo maiestas vestra similiter faciat. Ibidem etiam d(ominus) orator regis Polonie non solum necessarium, verum et sapientem fecit exhortacionem, quod videlicet reges christiani |¹⁴¹ ad nulla plus obligantur et iure iurando astringantur, nisi ut imprimis conservent et augeant fidem sanctam. Adduxit etiam quomodo dum cesar olim Sigismundus Boemicos errores neglexit, sistere tandem voluit iam tardius, dum in magnam vim aucta fuit ita, quod ipse cesar turpiter fuit profligatus ante Pragam, in quo prelio multi barones proceres impie occisi sunt. Ex qua pugna elati ita aucti sunt, ut videmus omnes, quid hodie fiat et plura alia ad propositum consuluit^b serenissimo regi et consiliariis regni. Et tandem exivit dominus legatus ad privatam stubellam regiam et maiestas regia cum domino oratore et dominis consiliariis desuper consulendo non pauca sunt dicta. Tandem vocato ipso

a equester MS

b consuluit MS

105 1523 Novembris 24

106 1523 Novembris 25

107 1523 Novembris 26

r(everendissimo) d(omino) legato reverendissimus d(ominus) Agriensis dedit reponsum: Reverendissime domine legate! Sacra maiestas regia non propterea adeo longius cum dominis consiliariis consuluit, quod dubitaret, si esset faciendum contra hunc errorem et fatuitatem Luteri, sed consuluit, qua via et quo modo esset procedendum contra tam insanos et temerarios homines, qui hunc errorem promovere et sequi non verentur et iam maiestas sua tam ex propria virtute sua regia tanquam rex christianissimus quam ad p(aternitatis) v(estre) r(everendissime) paternam admonicionem ulterius non obaudiet huiusmodi querelas, que fuerint de ipsa civitate Wratislaviensi, qui et propria auctoritate de facto expulerunt plebanum sue ecclesie parochialis et alium novum eis elegerunt. Non pacietur eciam maiestas sua, quod ipsi beneficia ecclesiastica deberent destruere, altaristas amovere et redditus ad novum gazofilacium pauperum sub specie pietatis convertere. Libenter videbit sua maiestas, quod fiat provisio pauperum modo ipsi faciant de rebus suis propriis et non |¹⁴² alienis maxime hiis, que date sunt eciam per sue maiestatis predecessores ad cultum divinum atque ideo ut maiestas sua pro debito suo et virtute sua regia prospicere possit iam in effectu tantis malis et viam precludere valeat, ne ulterius serpant tanta mala aliquo die sequenti habebit cum spectabili et magnifico domino oratore serenissimi domini regis Polonie et cum dominis consiliariis suis desuper consultacionem diligentem, qua habita vocabit p(aternitatem) v(estram) reverendissimam et cum illa omnia communicabit, si agendum erit auctoritate regia vel apostolica vel communi videlicet regia et appostolica contra tam temerarios scismaticos et quid^a rectius putaverit sua maiestas agere iam ulterius tanta mala surdo aure non pertransibit.

Feria sexta ante festum sancti Andree¹⁰⁸ sacra maiestas regia fecit cito prandium. Tandem fuit in campo equester cum reginali maiestate usque ad noctem, propter quod nihil penitus illo die factum est, sed dominus orator mansit in hospicio.

Sabbato in vigilia sancti Andree¹⁰⁹ iterum aduc cicius regia maiestas comedit et iterum equitavit ad campum cum regina et sic illum diem consumpsit.

Magnificus autem d(ominus) orator illo die cum reverendissimo domino Agriensi tractavit simul in privato plus quam per duas horas.

Die dominico ante festum sancti Andree¹¹⁰ illustrissimus d(ominus) Georgius marchio mane venit ad hospicium magnifici domini oratoris, cum quo aliquantisper mansit et tandem simul mox transiverunt ad reginam, cum qua |¹⁴³ dominus orator egit de reformatione ordinis omnium rerum regis et regni, pro

a quod C

108 1523 Novembris 27

109 1523 Novembris 28 sabbato scilicet ante vigiliam sancti Andree

110 1523 Novembris 29

quo et ipsa regina peciit magnificum dominum oratorem, ut quoque in hoc interponeret operam suam.

Eodem die¹¹¹ post prandium vocatus dominus magnificus orator ad regiam maiestatem in consilium et ibi invenit dominus orator valde inter^a se contententes dominos reverendissimum d(ominum) episcopum Agriensem et Boczany, ubi Boczany dixit publice: Istud regnum propter nichil aliud perit et peribit, solum propter defectum iusticie, que nulli administratur nisi per favores. Et d(ominus) reverendissimus Agriensis restitit huic^b: Ego sum etiam unus iudex ordinarius regni, sed per favores non iudico et si alii volunt pati hanc contumeliam, ego ipsam nolo pati nec volo esse in consilio et officio maiestatis vestre, nisi prius in hoc diffiniat maiestas vestra. Boczany vero dixit: Hoc quod dixi aduc dico et dum fiet iudicium, volo plura dicere. Et multa alia hiis similia inter se dixerunt, tandem ambobus ex consilio discedentibus maiestas regia cum domino oratore et aliis dominis consiliariis desuper consuluit et tandem facta consultatione ad postulacionem regie maiestatis magnificus dominus orator dedit tale responsum: Sacra maiestas audivit et non libenter audivit hanc contencionem et invectivam, quam coram sua maiestate, domine Boczany, fecistis licet in generali dixistis, quod per favorem fieret iusticia, tamen aliquialiter specificice res ista videbatur tendere directe in personam reverendissimi domini Agriensis episcopi et regni sue maiestatis cancellarii^c atque ita, reverendissime domine cancellarie, sacra maiestas regia ab eo tempore, |¹⁴⁴ quo p(aternitas) v(estra) r(everendissima) fuit in consilio et officio huius regni sue sacre maiestatis non aliter sua maiestas intellexit solum, quod^d cognovit p(aternitatis) v(estre) r(everendissime) fidem, integritatem, constanciam in omnibus rebus publicis et privatis ita, quod quicquid p(aternitas) v(estra) r(everendissima) gessit vel iudicavit, semper gessit et iudicavit prudenter, fideliter et absque quavis nota favoris integerrime se in omnibus conservavit.

Et nisi maiestas regia mota benignitate sua regali attenderet servicia vestra, profecto non pretermitteret impunitam hanc contencionem coram sua maiestate factam. Nichilominus mandat sua regia maiestas, ut omnino nullus a maioribus ad minores audeat huiusmodi invectivas et contenciones facere unus contra alium coram sua maiestate, quia omnino id sua maiestas nullo pacto permittet inultum etc.

Et sic fuit finis sessionis huius diei, sed in recessu ad hospicium a regia maiestate dominus orator in presencia domini waywode Trasilvanie peciit et hortatus est^e suam maiestatem diligenter, quod talia deinceps impunita non pretermitteret, si vult suam et suorum consiliariorum auctoritatem conservare et defendere etc.

a manu A inser. posterius MS

b add. superflue quod MS

c consilarii > cancellarii manu E corr. MS

d qui C

e manu A inser. posterius MS

Feria secunda in die sancti Andree¹¹² apostoli quia fuit dies solempnis et maxima intemperies toto illo die maiestas regia cum reginali maiestate varias leticias fecerunt et dominus orator usque hora ultima diei vocatus ad maiestatem regiam, ubi tandem transivit cum regia maiestate ad reginam et ibi duntaxat fuerunt domini oratores cesaris et r(egis) P(olonie), illustrissimus d(ominus) Georgius marchio et |¹⁴⁵ reverendissimus dominus episcopus Agriensis etc., ubi secrecius tractatum est de meliori custodia sanitatis regis et regine, de qua multe sunt exorte suspiciones et fortassis iam publice comminationes etc. Tractatum est etiam ut precluderentur vie, ne fierent odia et hostilitates inter Hungaros et extranee nationis aulicos, que iam magna et mala habent exordia et contra hoc duo proposita data sunt per d(ominum) oratorem r(egis) P(olonie) duo consilia. Unum quod tam apud regem quam aput reginam sint officiales et aulici Hungari et alterius nationis, quia passim dicunt Hungari, quod maior gratitudo ostenditur per regem et maxime reginam alienigenis quam Hungaris, sed dum sue maiestates eam gratiam ostendunt Hungaris, prout debent, omnia ista tollentur. Alterum consilium de custodia sanitatis, ut ad portam coquine adhibeatur nobilis iuratus fide dignus, qui nullum ad coquinammitteret, nisi iuratos homines et quod omnes imprimis sint iurati. Que consilia grato animo susceperunt serenissimi rex et regina.

Feria tertia post festum sancti Andree proxima¹¹³ vocatus est magnificus dominus orator ad regiam maiestatem et reverendissimus dominus episcopus Agriensis et cancellarius noluit venire ad consilium, propterea quod aduc sibi integre non sit satisfactum pro iniuria verbali et mala per dominum Ferencz Boczyany. Nichilominus maiestas regia accepit secum dominum oratorem ad reginam et ibi vocati sunt domini consiliarii in angustum consilium, ubi iterum hec differentia |¹⁴⁶ inter ipsum dominum episcopum et Boczany facta proposita est taliter, quod si convenerint se adinvicem coram regia maiestate, omnino multa turpia sibi ipsis adinvicem dicent et ex hoc parva scintilla crescet in flammam ignis.

Itaque maiestas regia peccit dominum oratorem, ut ad eum venirent domini consiliarii regni Hungarie. Peracto itaque prandio omnes domini consiliarii tunc Posonii presentes venerunt ad magnificum dominum oratorem ad hospicium, qui simul cum domino oratore quasi usque ad duas horas noctis tractaverunt negocium predictum, cuius finem reiecerunt in diem predictum crastinum.

Eodem die¹¹⁴ ante^a prandium reverendissimus d(ominus) Franciscus episcopus Segedinensis ordinis sancti Francisci, qui rediit nuncius regius ex Ragusio, retulit nomine civitatis Ragusiensis humilem et constantem fidelitatem et veram subiectionem et quod in signum vere fidelitatis et subiectionis miserint sue^a

a-a *sinistro in margine linea verticali signatum MS*

112 1523 Novembris 30

113 1523 Decembris 1

114 1523 Decembris 1

maiestati^a tributum solitum tria milia florenorum in auro Hungaricalium et illud diucius misissent, sed formidati sunt Turcorum imperatorem, qui eis publice per crebros nuncios miserabile perpetuum exicium * * *^b, si illi regie maiestati vestre et regno eius tulerint aliquam opem vel consilium, petentes sibi ignosci, quod illi non cum tali honore – prout debuerunt – tractaverunt primos oratores sue maiestatis, quibus si exhibuissent aliquem honorem profecto subito fuissent invasi per Turcos, propter quos oportuit eis simulare, quasi nullam fidem prestarent maiestati vestre et eius regno, sed nichil in hoc regno optant, quam quod dominus^a |¹⁴⁷ Deus adiuvet aliquando maiestatem vestram, ut eos eripiat de faucibus Turci, non solum hoc tributum dare, sed et omnia sua et vitam suam exponere essent parati.

Retulit eciam defectus aliquorum castrorum finitimorum allegando, quod capitanei licet accipiant super numerum peditum et equitum a maiestate regia integras summas pecuniarum, sed gentes non integras ipsi servant, immo vix decimam partem observant miserorum et inutilium hominum et soli pro se omnia accipiunt et infinita crudelia spolia accipiunt ex hominibus in eorum officiis existentibus et qui voluerint ire ad conquerendum contra eos ad regiam maiestatem, illos interficiunt et per insidias occultas in viis occidere subordinant.

Ibidem eiusdem ordinis frater nuncius Rogosiensium ad regiam maiestatem subiunctionem, fidelitatem perpetuam dixit regie maiestati, cui et ea omnia recepit de tributo dato, quod prius erat retentum ex causis dictis etc. cum suspirio ingenti optando dixit, utinam dominus Deus concederet hos felices dies, quod ipsi in triplo maius tributum dare et servicia sua offerre maiestati regie manifeste possent.

Nichilominus peccit humiliter, ut tam istud tributum dictum quam iste eius adventus sit secretissimus et ob hoc petit, quia non solum per eos intimaciones et significaciones factas regie maiestati, sed et litteras, quas maiestati regie secretissime miserant, Turcorum imperatorem habuit ex |¹⁴⁸ curia sue maiestatis, quos et eorum nuncio Turcorum imperator ostendit ita, quod ipsi expurgando se coacti sunt dare dona et cesari et eius bassis plus quam XII milia. Ideo humillime peccit, quod omnia cum eis maiestas regia secretissime communicaret, alias exponet hanc preclaram civitatem ultimo et miserabili periculo, que est fortissima, nam dicebat, quod Turcus unus paraverat ex lignis unam domum ad instar Rodis et aliam ad instar Ragusii et in utraque domo erant homines, qui defendebant. Erant et alii, qui utranque domum expugnabant. Cicius assecuti sunt victoriam in illa domo, que vocabatur Rodis quam in illa, que appellata fuit Ragusium. Eo itaque intellecto Ragusienses exposuerunt triginta milia florenorum in auro Hungaricalium^c ad novas municiones, quas multum auxerunt, sed dicebant se habere locum fortissimum in virtute domini Dei, solum petunt, ut illos maiestas regia in tempore opportuno non desereret, sed adiuveret propter dominum Deum salvatorem suum.

a-a *sinistro in margine linea verticali signatum MS*

b om. praedicatum C

c Hungaricales MS

Dixit eciam quod iste modernus imperator adeo secrete agit, dum vult alicubi procedere, ut eciam neque basse sciunt, sed ex hoc coniecturam accipiunt, quod in quam partem vult se movere. In illa parte nemo admittitur falcastrare fena, sed quod omnia integre maneant, hoc tamen facit eciam aliquando in duas partes, quod nesciatur, in quam se convertet. Itaque preterita estate^a omnia gramina^b fuerunt integra versus Hungariam, quam^c omnino invasisset, si eum Sophi non |¹⁴⁹ impedivisset. Responsum est nomine regie maiestatis, quia maiestas regia libenti animo audivit hanc declaracionem dominorum Ragusiensium, qui ut sint ex animo fortunati in omnibus, plurimum cuperet maiestas sua, prout de hoc suo tempore maiestas sua^d eis per vos respondebit et quanto celerius – prout optastis – expedit v(estram) devocionem.

Feria quarta post festum sancti Andree apostoli proxima¹¹⁵ vocatus dominus orator ad sacram maiestatem regiam, ubi iterum cum d(ominis) consiliariis secessit ad partem dominus orator et persuasit domino reverendissimo Agriensi, quod tandem inclinaret animum suum ad pacem et concordiam cum d(omino) Boczany fiendam per edictum maiestatis regie ita, quod sua maiestas prospiciat honori et decori ipsius reverendissimi domini cancellarii, qui respondit se querere non contencionem, sed concordiam, per quam nichil cupit, nisi honoris sui integritatem, pro quo cum quantumcunque magno non puderet cum decertare dum esset laccessitus etc. Et propterea accepit sibi ad deliberandum et consultandum cum amicis, non quod timeret, quia penitus nichil timet, cum sit conscius omnium suorum benefactorum, sed quod se eo melius armaret et sua deliberacione et amicorum consultacione omni ex parte eius honor illesus permaneat^e.

Eodem die¹¹⁶ dominus magnificus Snapek orator cesaris et archiducalis retulit ei significatum per capitaneos serenissimi domini archiducis, quia Turci non pauca sunt |¹⁵⁰ vastati gladio et igne in Croacia. Ex qua non paucam eduxerunt predam et aduc reparant copias, ut maiori numero iterum loca illa invadant etc. Peciit itaque ut maiestas regia misereatur regni et subditorum suorum et non paciatur destruere vel – quod absit – occupare illam terram, ex qua tandem hostis facilius votis suis potiretur tam in regno Hungarie quam dominiis serenissimi domini archiducis.

Respondit nomine regio reverendissimus dominus episcopus Agriensis et cancellarius regni Hungarie, quod sacra maiestas regia agit gracias serenissimo domino archiduci Austrie sororio suo amantissimo, quod tam propensum animum habet pro se et suos officiales de negociis regnorum maiestatis sue pari modo sacra maiestas regia quicquid poterit pro usu et decore atque commoditate

a *sinistro in margine manu B inser. posterius MS*

b *gravamina MS*

c *manu A corr. MS*

d *vestra > sua corr. MS*

e *manu A corr. MS*

115 1523 Decembris 2

116 1523 Decembris 2

sue serenitatis facere, facere non negliget et iam maiestas sua sine quavis mora cum dominis consiliariis faciet desuper consultacionem et tandem auxilio divino debitam provisionem.

Feria quinta ante festum sancte Barbare¹¹⁷ quia heri hora vesperorum venit significacio ex Urbe, quod modernus papa Clemens septimus sit electus in pontificem, de quo eciam orator regni Hungarie significavit et scripsit magnifico domino oratori regis Polonie, ideo die presenti regia et reginalis maiestas equitavit ad ecclesiam maiorem Poseniensem, quos d(ominus) orator precessit cum dominis principibus, baronibus regni. Et eodem die^a reverendissimus d(ominus) legatus apostolicus de latere celebravit in eorum presencia missam solempnem, |¹⁵¹ benedictionem dedit, „Te Deum laudamus” cantaverunt, ex multis bombardis regiis de turribus castri et civitatis sagittaverunt ibidemque dominus legatus et domini cesaris et r(egis) P(olonie) oratores comederunt et letati sunt cum serenissimo rege et regina.

Feria sexta in die sancte Barbare virginis¹¹⁸ domini Hungarie consilarii, alii favebant reverendissimo domino episcopo Agriensi, alii domino Francisco Boczany et^b vix eos concordavissent, dum soli concordantes non fuerunt, ideo magnificus d(ominus) orator regis Polonie cum magna sollicitudine effecit, quod ipsas partes reduxit ad concordiam et in presencia regie maiestatis et dominorum consiliariorum partibus ipsis presentibus et audientibus de mandato sue regie maiestatis talem tulit sentenciam, cuius tenor sequitur:

Ista differentia, que fuit ex quacumque causa orta coram regia maiestate et dominis consiliariis inter reverendissimum dominum episcopum Agriensem et regni Hungarie cancellarium et dominum Franciscum Boczany, ex qua ventum fuit inter eos ad verba odiosa, iam sacra maiestas regia decreto et sententia sua tunc temporis facta huic differentie et odio verbali finem fecit vultque sua regia maiestas omnino, ut illud decretum et sententia sit firma, stabilis et in suo robore permaneat, sed quia post prefatum decretum iterum inter se venerant ad alia verba, quod fieri non debuit neque potuit neque deinceps maiestas regia talia nullo pacto ferre vult, quod aliqui deberent vel ullo modo auderent contravenire decretis sue maiestatis, nichilominus quia maiestas regia tam ex reverendissimi domini episcopi quam domini Boczany verbis habunde |¹⁵² intellexit, quod verba huiusmodi dicta sunt in commune et directe in generali et quelibet pars pro illo tempore aliter intellexit verba utrinque prolata quam fuerit intencio earundem. Itaque sua maiestas pronunciat et decernit, quod huiusmodi verba generalia in nullo penitus offenderunt bonam famam et honorem utriusque partis nec eis et cuilibet ipsorum ad presens et perpetuis futuris temporibus nocere possunt neque debent. Et insuper sua maiestas superiori tempore declaravit manifeste, quod reverendissimus dominus episcopus Agriensis sue maiestatis cancellarius in

a manu A inser. posterius MS

b ideo > et corr. MS

117 1523 Decembris 3

118 1523 Decembris 4

omnibus negociis sue maiestati et eius regnis constanter, fideliter, prudenter sine favore parcium, sed cum plena integritate servivit. Ita quoque ad presens sua maiestas declarat et pronunciat, quia ipse reverendissimus dominus episcopus sue maiestati et regnis sue maiestatis tam in privatis quam in publicis omnibus negociis et actionibus cum summa et plena fide, integritate absque quovis parcium favore constantissime et optime semper servivit et continua utilia, honesta et bona servicia sue maiestati exhibet.

Sabato in crastino sancte Barbare¹¹⁹ mane fuit prandium, quia serenissimi rex et regina peracto prandio transiverant ad venacionem, de qua hora prima noctis redierunt.

Dominica ante festum conceptionis sanctissime virginis Marie¹²⁰ mane in diluculo vocatus est dominus orator ad maiestatem r(egiam), |¹⁵³ cum qua tractavit in privato, tandem transivit ad reginalem maiestatem, cum qua eciam simul tractaverunt privatim de meliori ordine et statu tam curie quam tocius regni.

Tandem transivit dominus orator cum maiestate regia ad missam maiorem in ecclesiam fratrum sancti Francisci et ibi venit postea regina ad missam. Tandem audita^a missa datum est responsum tale d(omino) Kuthnaur per reverendissimum d(ominum) episcopum Agriensem: Sacra maiestas regia abunde intellexit vestram fidem, probitatem et integritatem, quam exhibetis in sue maiestatis rebus et negociis, de quo illustrissimus d(ominus) dux Carolus tanquam bonus sue maiestatis servitor perhibuit sue maiestati testimonium tam personaliter dum hic fuit quam per litteras, ideo sua maiestas confidens, quod non minuētis, sed augebitis fidem et probitatem vestram erga suam maiestatem et eius negocia et quod eciam illustrissimo domino duci Carolo tanquam locum tenenti sue maiestatis et domino supremo burgrabio castri Pragensis in omnibus adheretis, dat vobis burgrabiatu officium in castro Carstin, in quo vos ita geratis, prout decet probum et bonum sue maiestatis officialem et desuper iuramentum prestabitis vel hic vel coram prefato domino duce, quod maiestas regia committit vestro arbitrio.

Quod autem attinet, quod isti confederatores immo conspiratores scripserunt quasdam litteras in Moraviam libenter maiestas regia hoc accepit ab illustrissimo domino duce, quod illam cerciorem de omnibus facit et mittet maiestas sua sine mora pro hiis ipsis litteris ad suam maiestatem perferendis.

Deinde quomodo se isti confederatores gerunt contra regiam maiestatem, taliter se regia maiestas omnino contra ipsos geret. |¹⁵⁴ Hoc etiam maiestas regia mandat, ut omnino accipiatur ratio a domino Leone de omnibus per eum perceptis nec vult maiestas regia aliter facere desuper, nisi prout laud(es) terrestres disponent. * * *^b.

a *del. itaque MS*

b *hiatus dimidia paginae MS*

119 1523 Decembris 5

120 1523 Decembris 6

Feria secunda in vigilia conceptionis sanctissime virginis Marie¹²¹ valde mane vocatus dominus orator, qui et privatos tractatus habuit cum regia maiestate et tandem cum quibusdam consiliariis tractatum est de expeditione bannorum de Klisz et Iaycza, quibus data sunt * * * ^a. Ad quod vix consenserunt, quod istis acceptis subito deberent redire ad castra prefata.

Eodem die¹²² lucernis accensis venit d(ominus) orator ad regiam maiestatem, cum qua specialiter per se tractavit, quasi ultra duas horas noctis.

|¹⁵⁵ Feria tertia¹²³ exaudita missa Rorate rediit dominus orator de ecclesia cum reverendissimo domino episcopo Vespermiensi, thesaurario regni, cum quo non pauca tractavit de proventibus regni colligendis et distribuendis de statu et numero curie et modo servandi in confinibus tam husarorum quam armigerorum et etiam banorum finitimorum, ubi dedit numerum proventuum ordinariorum et solutiones castrorum finitimorum ut sequitur:

Proventus ordinarii regie maiestatis^b

Tricesime Budenses, Albenses, Posenienses, Cassovienses et regni Slavonie ad summum faciunt ^c	florenos	28000
Census liberarum civitatum facit per annum demptis civitatibus exemptis et inscriptis	florenos	6000
Taxa Saxonum Transilvanensium simul cum censu sancti Martini eundem faciunt	florenos	22000
Vigesima et quinquagesima Transsilvanensis faciunt ^d	florenos	4000
Cementum Cibiniense facit	florenos	5000
Ragusienses solvunt ^e	florenos	500
Lucrum camere regie maiestatis facit ad summum	florenos	20000
In Slavonia vix facit	florenos	2500
Summa facit	florenos	88000

Soluciones castrorum finitimorum

ad Iayczam dantur	floreni	24000
Domino woyewode Transsilvanensi	floreni	9000
Banis Zewreniensibus dabantur	floreni	6000

a *hiatus 4 cm MS*

b *summae florenorum manu B inser. posterius MS*

c *facit MS*

d *facit MS*

e *solvuntur MS*

121 1523 Decembris 7

122 1523 Decembris 7

123 1523 Decembris 8

¹⁵⁶ Eisdem ^a ad ducen(tos) pedites	floreni	4800
Domino comiti Themesiensi	floreni	10000
Eidem ad ducen(tos) pedites	floreni	4800
Mille nazadistis in pecuniis et rebus per annum dantur	floreni	18000
Quingentis peditibus de Waradino Petri dantur	floreni	12000
Quingentis husszarzonibus domini Colocensis pro pecuniis mensualibus	floreni	12000
Pro salario per florenos decem	floreni	5000
Capitaneis Segniensi et de Klysz in pecuniis paratis	floreni	6000
Ad pedites 250 dantur	floreni	6000
Ad reliqua castra Croacie dabuntur	floreni	7000
Preterea banis futuris Croacie dabuntur ad minus demptis prescriptis	floreni	26000
Summa facit	florenos	150600

Feria quarta post festum conceptionis sanctissime virginis Marie¹²⁴ mane magnificus dominus orator fuit aliquot horas cum domino oratore cesaree maiestatis apud s(erenissimos) regem et reginam, cum quibus nemo fuit, nisi illustrissimus d(ominus) Georgius marchio et ibi tractatum est de moribus, statu et ordine regis et regine ac curie reformatione.

Deinde advocati sunt domini consiliiarii, cum quibus tractatum est de dando responso episcopo, prelati et canonicis Wratislaviensibus, ubi dominus orator r(egis) P(olonie) fecit iterum necessariam, abundam et prudentem adhortationem, quod tanto malo et scandalo rei christiane succurrent, quia alias canonici |¹⁵⁷ nullo pacto volunt remanere, sed sequi dominum oratorem et ea spe maxime venerunt, ut ex presencia et consilio domini oratoris r(egis) P(olonie) aliquid boni cum ille christianissimus rex regna sua salva conservat ab huiusmodi labe et plura alia etc.

Tandem conclusum est per dominos consiliiarios cum maiestate regia, quod ex Wratislaviensi consulatu et fraternitatibus^b vocentur decem aut^c plures^c persone et eis actio instituat super contemptis mandatis et auctoritate regie maiestatis, quia iam nec littere nec oratores proficient etc. contra illos homines obstinatos temerarios et ad hoc malum inclinos etc.

Eodem die¹²⁵ illustrissimi, reverendissimi, magnifici domini Georgius marchio, Agriensis et Wespermiensis episcopi, Ioannes Burnemissa Budensis et Poseniensis castellanus, Carlaczky supremus magister curie fuerunt in domo et hospicio magnifici domini oratoris, cum quo tractaverunt aliquot horas de meliori ordine instituendo tam in consiliis celebrandis quam in aulicorum et gencium in terris finitimis conservacione.

a manu A corr. MS

b manu A corr. MS

c-c sinistro in margine manu B inser. posterius MS

124 1523 Decembris 9

125 1523 Decembris 9

Feria quinta post festum conceptionis sanctissime virginis Marie¹²⁶ venerunt ad hospicium magnifici domini oratoris r(egis) P(olonie) magnificus dominus cesaree maiestatis et archiducalis orator ac illustrissimi, reveren(dissimus) et magnifici domini Georgius marchio Brandenburgensis, episcopus Agriensis et regni Hungarie cancellarius, Ioannes Burnemissa Budensis et Posoniensis castellanus, Ioannes Carlaczky supremus magister curie regni Hungarie. Qui omnes pecierunt magnificum dominum oratorem, ut |¹⁵⁸ ipse cum eis et illi cum eo simul et quanto diligentius conscriberent articulos, quomodo videlicet serenissimi rex et regina Hungarie debeant reformare status et mores suos ac regnorum suorum administrationem, nam si procederent – prout soliti sunt et hactenus faciunt – et tot regnorum proventus eis non sufficient ad vanitates et reddent se suis subditis abhominabiles et despecti, immo timendum est, ne ex eorum deordinatione veniant regnicole in desperationem, presertim cum vident omnia quottidie in peius vergi et prolabi et quod neque minima ratio habetur publici boni, sed principes semper sunt intenti ad iocalia, solacia et ad privatas detestabiles voluptates, nemo est, qui curaret publica, omnes privatis rebus suis student, item domini consilarii regni nunquam sunt inter se concordēs, quicquid maiestas regia constituit cum aliquibus consilariis, statim quamprimum alii resciant, mox incipiunt laborare omnibus modis tentare, ut nichil penitus fiat ordine factum, sed ut omnia confusa maneant et ipsi spolient regem et regnum, sunt nonnulli, qui paucō tempore acceperunt plus quam sexaginta milia florenorum, aliqui X, aliqui XX, aliqui V, aliqui octo milia florenorum etc. et tales sunt infiniti, quibus merito et iuste nichil dari debuit etc. et multi alii errores infiniti, ymo undique summa confusio omnium rerum.

Dominus orator dixit: Magnas gracias habeo vestris dominacionibus nomine serenissimi domini regis mei, quod vestre d(ominaciones) habent curam nepotis, immo quasi filii charissimi maiestatis regie domini mei, qui non minorem facit bonum statum serenissimi domini nepotis sui et |¹⁵⁹ regnorum eius quam suum proprium. Errores isti, quos vestre d(ominaciones) retulerunt, sunt, non sunt sicut abhominabiles, sed eciam auditui terribiles, quod non solum pro bono statu istorum regnorum, sed pro usu tocius rei christiane omnino non debuerant tollerari per vestras d(ominaciones) prudentes istius regni consilarios, quorum bonis consiliis – non dubito – tam regia quam reginalis maiestas obedivisset et sicut iuvenes principes, deberent omnino sequi consilia d(ominacionum) vestrarum primatum huius regni. Itaque vestre d(ominaciones), que noverunt omnia commoda et impedimenta et dampna maiestatum suarum, melius sciunt invenire modos et vias, per quas restauracio et reformacio et conservacio rectoris status maiestatum suarum fieri deberet. Nos cum magnifico domino oratore cesaree maiestatis et serenissimi domini archiducis nomine principum nostrorum quicquid sciverimus, quicquid poterimus eciam dicemus, consulemus et petemus illarum maiestates regem et reginam, ut se velint continere ab huiusmodi erroribus et confusionibus, sed quod viverent secundum instructionem eis per nos et vestras d(ominaciones) conscriptam et eis offerendam etc.

Nichilque graciosius facient principibus nostris vestre d(ominaciones) quam quod nobiscum precludant viam tantis malis et instituunt meliorem viam etc.

Egerunt item prefati domini Hungarie cesaree maiestati, serenissimo domino regi Polonie et domino archiduci Austrie, quod tantam curam habent de rege et regno eorum, quod est et antiquitus semper fuit fortissimum antemurale christianitatis, sed nunc debilitatum est et ex quo possunt venire commoda et incommoda aliis regnis et profecto tempestive providendum et succurrendum est, ne prius labatur quam reformetur. Hoc itaque |¹⁶⁰ videtur nobis, ut maiestas regia eligat paucos fidos^a consiliarios, sine quorum sciencia et consilio nichil faciat, alias erit in perpetua confusione maiestas sua cum regnis suis. Et iam maiestas sua eligit illustrissimum d(ominum) Georgium marchionem sicut affinem suum charissimum elegit me episcopum Agriensem et cancellarium sue maiestatis, elegit d(ominum) Burnemissa, qui fuit educator et nutricius sue maiestatis, eligit et dominum Carlaczy supremum magistrum curie, qui etiam favet maiestati sue omnia bona et fideliter sue maiestati servit. Sed opus est, quod hec fiant secretissime, nam et contra istam sessionem nostram cum vestris d(ominacionibus) alii domini omnes valde murmurant, quasi nos essemus fideiiores et ipsi suspecti et infideles. Ideo opus est, ut vestre d(ominaciones) domini oratores non in publica sessione expurgetis, quod videlicet per vos vocati hic venimus propter certa privata principum vestrorum.

Opus est deinde quod maiestas regia nos et auctoritatem nostram tueatur, quia si nos ex nobis non poterimus aliter maiestati sue servire, nisi illa imprimis nos tueatur et ab omnium insidiis defendat et istam ordinacionem secretissime observet et quod etiam nos simus concordēs et unus sine alio nichil faciat hoc excepto, quod non debemus tenere consilia cum solo rege et regina nos quatuor, sed interdum se intelligemus per cedulae vel in ecclesia quasi a casu et sic per unum suggeremus principi, quid et quomodo facere et negocia concludere deberet.

Placuit d(ominis) oratoribus iste ordo et conscripserunt articulos, qui erant quasi omnes parati, quos magnificus |¹⁶¹ dominus orator regis Polonie in Nove Civitatis Austrie novissimo conventu fabricavit in hospicio suo cum d(omino) Andrea Burgo cesaris, Gabriele Salamanca archiducis consiliariis et cum reverendissimo domino Agriensi regni Hungarie cancellario et illos cum serenissimo rege Hungarie et archiduce Austrie tunc legit, quibus placuerunt articuli prefati et tunc per prefatos dominos in eadem prescripti et pauci additi.

Eodem die¹²⁷ rex et regina equitaverunt ad venacionem in Austriam, in qua manserunt per duos dies sequentes.

Feria sexta¹²⁸ et sabbato¹²⁹ ante <diem> Lucie reverendissimus d(ominus) episcopus Agriensis aliquot horarum^b privatim tractavit cum domino oratore in

a fides MS

b horum > horarum *corr.* MS

127 1523 Decembris 10

128 1523 Decembris 11

129 1523 Decembris 12

eius hospicio. Veniebant et alii domini consilarii r(egis) Hungarie tractando privatim cum sua d(ominacione).

In occasu solis sabbato rex et regina redierunt ex venacione.

Dominica in die Lucie¹³⁰ sacra maiestas regia domino oratori ex venacione sua misit apros, cervos et vas optimi vini Seremici et hoc toto die quietem habuit privatam regia maiestas post labores venacionis.

Feria secunda in crastino <die> sancte Lucie¹³¹ domini orator r(egis) P(olonie) cum oratore cesareo et archiducali |¹⁶² Austrie et cum i(llu)strissimo domino Georgio marchione dederunt maiestati regie et reginali articulos conscriptos, quomodo videlicet se curiam suam et regna sua regere deberent. Qui quidem articuli, dum sunt lecti, iterum per regiam et reginalem maiestatem et oratorem cesaris sunt reformati, prout patet in signaturis. Dominus orator serenissimi d(omini) regis Polonie – quantum licuit – persuasit, ut micior fuisset moderacio, sed regina, orator cesaris et marchio alio modo noluerunt.

Quorum aticulorum tenor cum signaturis ad latus sequitur et est talis:

Imprimis ut omnia, que nunc confusa sunt, in bonum ordinem redigantur, sine quo nullum <regnum>^a nulla res publica stare potest.

Ordo autem consistit in multis, de quibus aliqua sunt hic notata:

Poterit^b regia maiestas cum tempore etiam alia addere cum^c consilio suorum consiliariorum^c illorum^d, quos maiestas sua ad hoc vocabit^d, que maiestati sue et regnis suis bona honorifica proficuaque fore videbuntur.

Visum itaque est, ut sua maiestas habeat unum magistrum camere vel duos – prout^e ad presens habet^e – viros graves et probos, quorum hoc erit officium:

Precipiant omnibus, qui in camera serviunt. Isti habeant onus et advertenciam persone serenissimi principis et eius camere ex^f mandato et voluntate serenissimi regis ea, que ad officium hoc spectant^f, sicut^g hactenus consuetum^h est^h ita, ut camera de die ac nocte bene custodiatur^g. Et subcamerariiⁱ custodiant omnes res, que deferuntur ad cameram. Subcamerarii^j isti notent, quid de hiis rebus et aliis quibusvis veniet |¹⁶³ ad cameram et quomodo vel quibus distribuentur et de hiis omnibus teneant computum et isti tam^k camerarii quam subcamerarii^k ibidem debent habere advertenciam, ut vita principis secunda a rebus noxiis esse possit.

a con. C

b vide textum articulorum die 19 Octobris propositorum pagina 27-30 MS

c-c linea horizontali notatum MS

d-d dextro in margine manu A inser. MS

e-e dextro in margine manu A inser. MS

ff dextro in margine manu A inser. MS

g-g sinistro in margine manu A inser. MS

h-h manu A inser. posterius MS

i sinistro in margine manu A inser. MS

j manu A inser. posterius MS

k-k manu A inser. posterius MS

130 1523 Decembris 13

131 1523 Decembris 14

Eligantur ultra hos magistros camere aliquot camerarii quatuor vel sex vel octo homines fideles prudentes et graves, qui alternatis vicibus serviant principi. Et^a ex camerariis, que maiestati sue ad hoc placebunt, eligat, qui alternatis vicibus maiestati sue serviant ita, quod diligenter servicia subeant^a.

Ceteri camerarii tunc intrabunt cameram, quando vocabuntur.

Item ad hanc cameram principis nemo debet eciam ex aliis intrare nisi vocatus.

Item rex habeat paucos fidos et secretos consiliarios, quibus statum rerum suarum confidat, qui semper assistant ita^b, quod coniunctim et non divisim nec seorsum res regis et negocia ipsa tractent^a et^c alii pauci fideles, quorum consiliis princeps in omnibus uti velit^c.

Istorum erit officium curare, ut cum auctoritate principis omnia bono modo ordinentur et omnes proventus recte administrentur et cum debita mensura exponantur ita, ut ad maiores plus et ad minores minus exponatur.

Item ut sciatur, quantum ad coquinam principis et quantum pro vestitura necessaria et honesta ac ad alias expensas necessarias moderate exponi debeat propter hoc, ut confinia non negligantur, de quibus semper prima cura est habenda.

|¹⁶⁴ Item ut sciatur, quantum sufficiat per annum pro curia et confinibus. Curia tamen debet esse rectificata ita, quod sit tantus solum numerus, quantus servari ex proventibus poterit ad decorem curie regie maiestatis. Melius est enim habere paucos cum bono ordine et bona provisione, qui semper sint parati quam^d unam magnam turbam cum confusione et semper imparatos.

Et super provisione coquine et curie designentur certi proventus, ut princeps in his non deficiat. Consiliarii curent, ut nemo audeat vel possit sub quacunque occasione proventus regis sibi usurpare aut^e se his immiscere^e.

Et sicut necesse est scire, quantum exponitur, ita necesse est intelligere, quid ex locis singulis percipi potest et officiales curare debent, ut proventus amplientur. Et^f consiliarii illi semper debebunt referre ad maiestatem regiam, si quispiam adversi illis invenerint^f. Ad hec illud quoque requiritur, ut computus exigatur ab omnibus officialibus, per quorum manus proventus principis et regni erogantur et percipiuntur et que percepta sunt.

Scita autem quantitate proventuum ante omnia videatur, quanta summa est necessaria ad confines tuendos, illa summa deputetur ex locis et proventibus cercioribus et solidioribus. Id quod erit ultra, secundum quod sunt maiores et minores necessitates, exponantur. Ita tamen provideant, ut coquina regie maiestatis et necessaria persone sue non deficiat, prout supra scriptum est. |¹⁶⁵ Adhibita semper bona moderacione, ne quid dissipetur vel superflue exponatur.

Cancellarius et^g consiliarii^g semper moneat regem de rebus agendis, ut possit esse paratus et non contingat tunc ire ad solacia, quando negocia sunt agenda.

Negocia autem que in absentia principis per consiliarios expediri poterunt, expediantur, ut hoc pacto princeps a labore non necessario sit liber.

a-a *dextro in margine manu A inser. MS*

b-b *dextro in margine manu A inser. MS*

c-c *linea horizontali notatum MS*

d *manu A corr. posterius MS*

e-e *dextro in margine manu A inser. MS*

f-f *dextro in margine manu A inser. MS*

g-g *dextro in margine manu A inser. MS*

Cancellarius si^a videbit litteras, que damnum faciant regi, referat ad regem et consilium^a, videat^b, ne littere dentur, que dampnum inferant principi^b, dividat negocia inter secretarios sic, ut littere contrarie vel nocive contra iuris formam nemini dentur.

Maiestas sua non utatur sigillo parvo annullari, nisi ad res parvas et secretas, que scilicet damnum afferre maiestati sue non poterunt et illud teneat apud se in loco secreto, sicut tenebat paterna maiestas.

Et quia multis multa cum damno maiestatis sue improvise sigillata sunt – dicuntur – cum hoc sigillo parvo^c, illa^d omnia per maiestatem et consiliarios suos revideri debent, si sunt nociva et dispendiosa sue maiestati et postea, quid in ea re faciendum, decernent^d.

Abstineret etiam velit maiestas sua a subscripcionibus |¹⁶⁶ litterarum magni^e ponderis^e, sed subscribat solum hiis litteris, quas cancellarius presentabit, in^f presencia certorum consiliariorum^d et hoc propterea, ne contingat subscribi vel damnosis vel non convenientibus.

Thezaurarius curet utilitatem principis ex proventibus et stringat sibi manus, ne quid superflue exponatur nec nisi ad legitimam regis et regine necessitatem et a suis minoribus officialibus accipiat computum, sicut ipse postea dare debet.

Magistri curie vel domus curent exercere officium suum pro decore et honestate principis et curie in hiis omnibus, que iure ad eorum officia pertinent, non permittant rixas fieri in curia et facientes iure castigentur in exemplum aliorum.

Nichil autem est magis necessarium quam ut bonis consiliis princeps innitatur et quicquid semel cum illis conclusum fuerit, ad quorumvis suasionem non mutantur, sed non est animus principis etiam continuis curis affligendus, oportet quandoque solaciis vaccare, ut animus sic recreatus ad maiora negocia alacrior, vegecior et propncior esse possit.

Verum hoc quoque solacium suo tempore et non semper fieri debet, ut negocia, per que principes dominari solent, non negligantur per ista solacia.

Curandum est etiam ut res secreciores coram multitudine non tractentur.

|¹⁶⁷ Aduvet consiliarios officialesque suos, quibus se committet et defendat eos, ut quociens servire possent et non paciatur eos opprimi per insolencias invidorum, nam tanto maior erit auctoritas principis, quanto magis consilarii et officiales boni sunt securi sub manu et potestate principis.

Si quos autem ex consiliariis et officialibus cognoverit non recte procedere cum consilio aliorum consiliariorum, removeat illos et ita erga omnes se gerat, ut boni ament eum et mali timeant. Alias nec erit obediencia nec timor, sed discordia et divisio ac sediciones orientur, per que sepe regna et imperia amplissima precipitata sunt.

Non exhibeat se sua maiestas subditis nimis familiarem, nam nimia familiaritas contemptum parit.

a-a *dextro in margine manu A inser.* MS

b-b *linea horizontali notatum* MS

c *del. velit consentire maiestas sua, ut omnes donaciones, omnia promissa, omnes inscripciones, que emanate hucusque fuerunt vel que posthac emanarent sub hoc sigillo, ut sepe etiam apud alios principes in similibus fieri solet, revocentur et sic maiestas sua erit segura de dampno* MS

d-d *sinistro in margine manu A inser.* MS

e-e *sinistro in margine manu A inser.* MS

f-f *sinistro in margine manu A inser.* MS

Poterunt etiam multa per fidos consiliarios excogitari, que faciunt ad bonum statum principis et incrementum defensionemque regnorum ac ad principis dignitatem amplificandam, que princeps cum solertibus et bonis consiliariis facile inveniet adhibitis industria, cura et labore.

Hoc autem tempore potissimum curandum est, ut que ad futuram expeditionem contra Thurcos necessaria sunt, preparentur, ne hostes parati regem et regnum imparatum offendant.

Domini Hungarie visis predictis nonnullis articulis quasi gravioribus omnia in aliud tempus reiecerunt.

|¹⁶⁸ Feria tertia post <festum> Lucie¹³² magnificus dominus orator honorifice vocatus est ad maiestatem regiam, apud quam tale ad suam legacionem accepit responsum.

RESPONSIO DATA PER MAIESTATEM REGIAM SPECTABILI ET
MAGNIFICO DOMINO CRISTOFERO DE SCHYDLOWYECZ CAPITANEO
GENERALI CRACOVIENSI, SUPREMO CANCELLARIO REGNI POLONIE
ORATORI REGIO:

Cum maiestas serenissimi domini nostri regis optasset superioribus mensibus a maiestate serenissimi regis Polonie patruo suo charissimo, ut si per alia graviora regnorum suorum negocia liceret, non gravaretur venire in eum conventum, quem maiestas sua cum serenissimo archiduce Ferdinando proxime celebravit aut si id maioribus impedita occupationibus prestare non posset, mitteret ex optimatibus regni sui vestram magnificenciam, qui illius nomine conventui interesset et ea consideret in medium, que maiestati regie atque ipsi domino archiduci ac universe christiane rei publice maxime viderentur expedire. Serenissimus rex Polonie, qui maiestatem regiam singulari ac paterna quadam charitate amplecti et in omni rerum suarum eventu ac necessitate non secus quam filium iuvare ac favere consuevit. Noluit etiam huic desiderio maiestatis domini nostri deesse, sed quum ob iustissimas causas abesse a regno suo non posset vestram magnificenciam virum primarium ac summa peditum auctoritate, qui propter virtutes excellentissimas et perpetuam erga dominum |¹⁶⁹ nostrum clementissimum patremque eius serenissimum observanciam huic maiestati regie gratissimus et charissimus est, ad conventum – uti nominatim ab illius maiestate optaverat – misit.

Agit maiestas regia immensas – quas debet – gracias serenissimo patruo suo, quod non minus in hac re quam in aliis rebus tantum erga se suum amorem declaraverit. Mitti enim orator magis idoneus aut maiestati regie gravior nemo potuit tanto cum studio ac prudencia omnia negocia sue maiestatis vestra magnificencia complexa est tantumque subiit labores, ut nichil maius aut amplius

132 1523 Decembris 15

poterit desiderari. Studebit maiestas regia serenissimo patruo suo parem referre gratiam omni genere officiorum et fraterni amoris.

Agit etiam maiestas regia magnas gratias vestre magnificencie, quod non minus suam quam paternam maiestatem singulari semper observancia sit prosequuta atque inter alia multa officia hoc quoque legacionis munus nullis vel itinerum vel corporis vel ingenii laboribus parcens libentissime et alacriter obierit, referret maiestas sua vestre magnificencie cumulatissimam gratiam, quocienscumque oblata fuerit occasio ornandi aut eciam augendi honoris, auctoritatis et commodorum vestre magnificencie.

Quamvis autem non dubitet maiestas regia notas esse causas huius conventus serenissimo patruo suo charissimo, repetat tamen magnificencia vestra duas fuisse precipuas, alteram ut cum illius maiestas ac serenissimi dominus noster et Ferdinandus archidux Austrie tres sint arctissima alioqui necessitudine coniuncti principes, firmior tamen aliqua et magis solida – si que posset esse – inter eos coniunctio et unitas quedam ex trinitate constitueretur, alteram vero causam conventus |¹⁷⁰ iam fuisse, ut ea, que opportuna viderentur, tractari de rebus Turcicis possent.

Narret magnificencia vestra, que in hoc conventu sunt acta et quales articuli utrinque propositi et precipue de oblati per maiestatem regiam ex omnibus suis regnis sexaginta millibus bellatorum et centum bombardis quodque insuper fuerit pollicita se ipsam ad hoc bellum venturam, dominum autem archiducem Austrie octo millia peditum, duo millia equitum armatorum et tormenta triginta promississe, omnium tamen conclusionem ad conventum Norimbergensem fuisse reiectam, quo maiestas regia mittit oratores, qui archiducem urgeant, ut ipse quoque bello intersit, maiores ducat copias, plura tormenta et petant iidem oratores auxilium a principibus imperii, que omnia magnificencie vestre sunt notissima et poterit maiestati regis Polonie copiosissime explicare.

Si nichil a principibus sperari aut impetrari poterit, cogetur nichilominus maiestas regia cum regnis et subditis – quoad poterit – rebus suis providere.

Narret etiam magnificencia vestra statum Moldavie periculosum, cum boiarones waywodam exturbari, waywoda boiarones e medio sublato cupiat, quemadmodum magnificencia vestra utriusque partis nuncios audivit et responsum regium, quod utroque datum est, intellexit non vacare periculo quamcunque in partem maiestas regia se inclinet, mittetur itaque dominus waywoda Transilvanie, |¹⁷¹ qui rem totam diligentius ac cercius cognoscat et excuciat. Et quicquid ex rerum statu commodius ac tucius fore videbitur, maiestati regie citra moram significet ac declaret, an sit vel esse possit aliquis modus eos ad pacem reducendi sine provincie periculo. Nam verendum est, ne pars, a qua maiestas sua defecerit, hostibus adhereat et sese in alteram partem eciam cum ipsius provincie pernicie vindicare conetur. Significet idem dominus waywoda statum huiusmodi rerum et quicquid per eum tractatum inter partes fuerit, serenissimo domino regi Polonie, cum quo tandem maiestas sua, quid ulterius faciendum sit, consilium capiet.

De moneta Swidnicensi rogant serenissimum regem Polonie regia ac reginalis maiestas velit ob causas magnificencie vestre declaratas esse contentus, ut eadem adhuc moneta cudatur, alioqui si nimis id onerosum videatur, regia maiestas alias

providebit, non vult enim ut fraterne illi maiestati in his rebus iniuria fiat. Conventus Slesie ad festum beati Antonii¹³³ proximum celebrabitur, mittet eo maiestas regia oratores, qui subsidium pecuniarum et milites et alia in expeditionem contra Turcos necessaria petant quique de tollenda et extirpanda secta Luteriana, qua plerique illius provincie civitates sunt infecte, laborent, multum conducet negociis maiestatis regie, si serenissimus Polonie rex oratorem suum ad hunc conventum Slesitanum miserit, eius enim maiestatis auctoritate adiuncta nostri cum alia, que in mandatis habebunt, tum quod ad Luteri pertinet heresim, longe facilius poterunt conficere. Quod ut idem serenissimus rex Polonie prestare velit, rogat maiestas regia fraterne ac diligentissime.

|¹⁷² Deinde omnes domini consilarii regni huius agunt vestre magnificencie infinitas gracias, quod vestra m(agnificencia) nunquam fuit gravata cum eisdem tot labores, curas et sollicitudines subire et eosdem suis sapientissimis consiliis tam in privatis quam in publicis prudenter relevare, vicissim illi se et omnes vires suas offerunt pro honore et commodo vestre m(agnificencie) paratissimas.

Postremo commendet magnificencia vestra maiestatem regiam regna et fortunas suas serenissimo regi patruo suo, in quo maximam post Deum immortalem spem atque fiduciam reposuit.

Ludovicus rex
manu propria

Feria quarta post festum sancte Lucie¹³⁴ magnifico domino oratori sacra maiestas regia misit munera tres graves et ornatos argenteos, deauratos picarios et tres pecias velut cum auro copiose intexto pro tribus vestibis amplissime donavit et hec dona in hospicium domini oratoris misit.

Eodem die¹³⁵ reverendissimi domini episcopi Ladislaus Agriensis et regni Hungarie cancellarius, Paulus Vespermiensis et regni Hungarie thesaurarius miserunt et donaverunt magnifico domino oratori per unum pulcrum et ornatum picarium.

Magnifici domini Ioannes Bornemissa Budensis et Vespermiensis castellanus, Alexius Turso magister tavernicorum miserunt et donaverunt magnifico domino oratori per unum bonum pulcrum equum Turcalem.

|¹⁷³ Eodem die¹³⁶ ante meridiem iam calcariatum dominum oratorem maiestas regia vocavit ad consilium, cum quo et dominis consiliariis regni Hungarie fabricata est instructio dominis oratoribus, qui a sua maiestate ituri erant in convencionem Noremburgensem pro declarandis periculis et necessitatibus urgentibus regnum Hungarie ad defensionem contra Turcum communem hostem, cuius quidem instructionis tenor sequitur et est talis:

|¹⁷⁴⁻¹⁷⁸ *Quinque paginae scripti vacuae sequuntur.*

133 Ianuarii 17

134 1523 Decembris 16

135 1523 Decembris 16

136 1523 Decembris 16

|¹⁷⁹ Ibidem serenissimus rex Hungarie dominum oratorem accepit secum ad reginalem maiestatem, cum quorum maiestatibus magnificus dominus orator comedit.

Tandem peracto prandio serenissima domina Hungarie et Boemie regina magnifico domino oratori donavit duos cuppos argenteos, deauratos et graves, magnas deinde egit gracias domino oratori, quod tam prudenter tamque^a accurate et perspicaciter egit et adiuvabit res suarum maiestatum etc. offerens se, quod sua reginalis maiestas tam apud serenissimum regem suum maritum charissimum quam apud cesaream maiestatem et serenissimum dominum archiducem Austrie etc. fratres suos amantissimos semper adiuvare et promovere omnes res et fortunas domini oratoris, que quoque pollicita est gratiam liberalem semper prestare rebus et negociis magnifici domini oratoris.

Ibidemque magnificus dominus orator peracto prandio utramque regiam et reginalem maiestates valedixit et in suarum maiestatum hospicio et curia equum conscendit in Dei nomine rediturus ad serenissimum et clementissimum dominum et regem suum Polonie.

Itaque illustrissimi, reverendissimi, spectabiles et magnifici domini Georgius marchio Brandenburgensis, Ioannes^b de Zapolye et Tranczin comes perpetuus Scepusiensis, Ladislaus episcopus Agriensis et regni Hungarie cancellarius, Paulus episcopus Vespermiensis et regni eiusdem thesaurarius, Ioannes episcopus Iauriensis reginalis maiestatis cancellarius, Ioannes Karlaczky supremus magister curie, Ambrosius Sarkany, Andreas Trepka magister curie, Franciscus Boczany ceterique domini proceres milites aulici cum magno et honorifico equitatu comitarunt et perduxerunt magnificum d(ominum) oratorem ad medium miliare extra Posonium ibidemque suam m(agnificam) dominacionem valedixerunt et gracias magnas egerunt, |¹⁸⁰ quod ipse non modo sicut orator, sed sicut esset unus ex indigenis et consiliariis regni Hungarie et serenissimi regis et regni utilitatibus et necessitatibus privatis et publicis et sapienter et perspicaciter servivit, pro quo eidem domino oratori prefati domini obtulerunt sua officia et servicia amicabilia parata, quorum ipsi nunquam oblivisci volunt voluntque serenissimum regem suum – quociens opus fuerit – sollicitare et petere, quod domino oratori sit semper graciosus et liberalis rex.

Ibidem etiam dominus orator satis prudenter satisque eleganter respondit, quod serenissimus d(ominus) rex Polonie hunc honorem, quem sue maiestati exhibent in persona oratoris, earum dominacionibus et huic inclito regno semper resarcire et mensura coagulata refundere non obliviscetur. Nam maiestas regis Polonie et serenissimum nepotem suum amantissimum regem Hungarie et regna eius non minus quam se ipsum et sua regna diligit et eo maiori amore et studio prosequitur, dum gratitudinem tantam cognoscit et alia multa ad propositum dixit et respondit seque et sua amicabilia parata officia vicissim illis dominis commendavit et peccavit, quod uterentur illius amicabilibus officiis, quem in publicis et privatis invenient et cognoscent semper sincerum et paratum etc.

a tamquam C

b Stephanus > Ioannes *manu E corr.* MS

Tenor litterarum serenissimi domini Hungarie et Boemie regis, quas scripsit et manu propria subscripsit ad serenissimum dominum regem Polonie in commendacionem magnifici domini oratoris regis Polonie:

Serenissimo principi domino Sigismundo Dei gracia regi Polonie, magno duci Lituanie, Russie Prussieque domino et heredi etc. patruo suo charissimo Ludovicus eadem gracia rex Hungarie |¹⁸¹ et Boemie etc. salutem et omnis boni ac prosperorum successuum continuum incrementum!

Serenissime princeps, patruus noster charissime! Rogatam habuimus maiestatem vestram superioribus mensibus, ut si negocia suorum regnorum – que solent esse plurima et gravissima – tantisper eius absenciam ferre possent, illi conventui, quem nos una cum serenissimo principe Ferdinando fratre et sororio nostro charissimo celebravimus, preesse non gravaretur aut si id negaret temporis ratio, mitteret suo nomine spectabilem et magnificum d(ominum) Christophorum de Schydlowyecz capitaneum generalem Cracoviensem ac supremum regni sui Polonie cancellarium, cuius prudentissimo consilio omnibus in rebus, que in deliberacionem caderent, uteremur.

Agimus itaque et habemus vestre maiestati gracias immortales, quod quum illud primum propter occupaciones et causas nobis optime notas prestare non potuerit, alterius tamen desiderii nos et ipsum archiducem sororium nostrum charissimum compotes esse voluerit. Interfuit enim d(ominus) Cristophorus de Schydlowyecz nostro conventui tantumque nobis vir integerimus, sapientissimus, gravissimus publice ac privatim sua presencia, auctoritate et consiliis profuit, quantum alius post maiestatem vestram prodesse nemo potuisset, quem soluto conventu maturius ad servicia vestre maiestatis reverti cupientem aliquamdiu Posenii – prout ratio nostrarum rerum postulabat – retinuimus.

Rogamus igitur maiestatem vestram uti patruum optimum et charissimum, velit hanc moram, que nostra, non ipsius domini Crhistophori voluntate evenit, boni consulere et redeuntem ea gracia, qua decet virum tante existimacionis et de nobis cum antea sepius tum in ista legacione optime meritum complecti, ut hunc laborem et egregiam operam, quam rebus nostris impendit eque maiestati vestre ac nobis, intelligat esse gratissimam, pro quo nos multum debemus vestre maiestati.

Quam valere optamus felicissimam et illi nos unice commendamus.

Datum Posenii feria sexta proxima post festum sancte Lucie anno Domini MDXXIII.¹³⁷

Ludovicus rex
manu propria^a.

^a *duae paginae scripti vacuae et post:*

Ingenium arte exercitio moribus fulcitum homini singulare decus.

INDEX CHRONOLOGICUS

Anno	Mense	Die	Pagina
1523	Octobris	2	8
1523	Octobris	11	2
1523	Octobris	15	3, 8
1523	Octobris	16	8, 9, 10
1523	Octobris	17	11, 17
1523	Octobris	18	18, 20, 23
1523	Octobris	19	23, 24
1523	Octobris	20	31, 36, 41
1523	Octobris	21	43, 47, 51
1523	Octobris	22	54, 61
1523	Octobris	23	61
1523	Octobris	24	61, 63
1523	Octobris	25	64
1523	Octobris	26	64
1523	Octobris	27	64
1523	Octobris	28	70
1523	Octobris	29	77
1523	Octobris	30	80
1523	Octobris	31	85
1523	Novembris	1	85
1523	Novembris	2	86, 91
1523	Novembris	3	91
1523	Novembris	5	91
1523	Novembris	6	92, 116
1523	Novembris	7	98, 102
1523	Novembris	8	98
1523	Novembris	9	98
1523	Novembris	10	100
1523	Novembris	11	59, 101, 112
1523	Novembris	12	101
1523	Novembris	13	102, 109
1523	Novembris	14	109
1523	Novembris	15	113
1523	Novembris	16	113

Anno	Mense	Die	Pagina
1523	Novembris	17	114, 115, 117, 126, 128, 129
1523	Novembris	18	130
1523	Novembris	19	130
1523	Novembris	20	132, 136, 137
1523	Novembris	21	137, 139
1523	Novembris	22	139
1523	Novembris	23	139
1523	Novembris	24	139
1523	Novembris	25	139
1523	Novembris	26	140
1523	Novembris	27	142
1523	Novembris	28	142
1523	Novembris	29	142, 143
1523	Novembris	30	144
1523	Decembris	1	145, 146
1523	Decembris	2	149
1523	Decembris	3	150
1523	Decembris	4	151
1523	Decembris	5	152
1523	Decembris	6	152
1523	Decembris	7	154
1523	Decembris	8	155
1523	Decembris	9	156, 157
1523	Decembris	10	157, 161
1523	Decembris	11	161
1523	Decembris	12	161
1523	Decembris	13	161
1523	Decembris	14	161
1523	Decembris	15	168
1523	Decembris	16	172, 173
1523	Decembris	18	177
1523	Decembris	25	55
1524	Februarii	20	76

CONCORDANTIA FOLIORUM PAGINARUMQUE

numeri				
pagi- narum	foliorum			Pagi- narum huius libri
	manuscripti			
1	57r	65r	100r	109
2	57v	65v	100v	109
3	58r	66r	101r	110
4	58v	66v	101v	111
5	59r	67r	102r	111
6	59v	67v	102v	112
7	60r	68r	103r	113
8	60v	68v	103v	113
9	61r	69r	104r	114
10	61v	69v	104v	115
11	62r	70r	105r	115
12	62v	70v	105v	116
13	63r	71r	106r	117
14	63v	71v	106v	117
15	64r	72r	107r	118
16	64v	72v	107v	119
17	65r	73r	108r	119
18	65v	73v	108v	120
19	66r	74r	109r	121
20	66v	74v	109v	121
21	67r	75r	110r	122
22	67v	75v	110v	123
23	68r	76r	111r	123
24	68v	76v	111v	124
25	69r	77r	112r	125
26	69v	77v	112v	125
27	70r	78r	113r	126
28	70v	78v	113v	126
29	71r	79r	114r	127

numeri				
pagi- narum	foliorum			Pagi- narum huius libri
	manuscripti			
30	71v	79v	114v	127
31	72r	80r	115r	128
32	72v	80v	115v	128
33	73r	81r	116r	129
34	73v	81v	116v	129
35	74r	82r	117r	130
36	74v	82v	117v	130
37	75r	83r	118r	131
38	75v	83v	118v	132
39	76r	84r	119r	132
40	76v	84v	119v	133
41	77r	85r	120r	134
42	77v	85v	120v	134
43	78r	86r	121r	135
44	78v	86v	121v	135
45	79r	87r	122r	136
46	79v	87v	122v	137
47	80r	88r	123r	137
48	80v	88v	123v	138
49	81r	89r	124r	138
50	81v	89v	124v	139
51	82r	90r	125r	140
52	82v	90v	125v	140
53	83r	91r	126r	141
54	83v	91v	126v	141
55	84r	92r	127r	142
56	84v	92v	127v	142
57	85r	93r	128r	143
58	85v	93v	128v	143

numeri				
pagi- narum	foliorum			Pagi- narum huius libri
	manuscripti			
59	86r	94r	129r	144
60	86v	94v	129v	144
61	87r	95r	130r	145
62	87v	95v	130v	146
63	89r	96r	131r	147
64	89v	96v	131v	147
65	90r	97r	132r	148
66	90v	97v	132v	149
67	91r	98r	133r	150
68	91v	98v	133v	150
69	92r	99r	134r	151
70	92v	99v	134v	151
71	93r	100r	135r	152
72	93v	100v	135v	152
73	94r	101r	136r	153
74	94v	101v	136v	153
75	95r	102r	137r	154
76	95v	102v	137v	154
77	96r	103r	138r	155
78	96v	103v	138v	155
79	97r	104r	139r	156
80	97v	104v	139v	157
81	98r	105r	140r	157
82	98v	105v	140v	157
83	99r	106r	141r	158
84	99v	106v	141v	158
85	100r	107r	142r	159
86	99v	107v	142v	160
87	101r	108r	143r	160
88	101v	108v	143v	161
89	102r	109r	144r	162
90	102v	109v	144v	162
91	103r	110r	145r	163
92	103v	110v	145v	163
93	104r	111r	146r	164

numeri				
pagi- narum	foliorum			Pagi- narum huius libri
	manuscripti			
94	104v	111v	146v	164
95	105r	112r	147r	165
96	105v	112v	147v	165
97	106r	113r	148r	165
98	106v	113v	148v	166
99	107r	114r	149r	166
100	107v	114v	149v	167
101	108r	115r	150r	168
102	108v	115v	150v	168
103	109r	116r	151r	169
104	109v	116v	151v	169
105	110r	117r	152r	170
106	110v	117v	152v	170
107	111r	118r	153r	171
108	111v	118v	153v	171
109	112r	119r	154r	172
110	111v	119v	154v	173
111	113r	120r	155r	173
112	113v	120v	155v	174
113	114r	121r	156r	174
114	114v	121v	156v	175
115	115r	122r	157r	176
116	115v	122v	157v	176
117	116r	123r	158r	177
118	116v	123v	158v	177
119	117r	124r	159r	178
120	117v	124v	159v	178
121	118r	125r	160r	179
122	118v	125v	160v	179
123	119r	126r	161r	180
124	119v	126v	161v	180
125	120r	127r	162r	181
126	120v	127v	162v	181
127	121r	128r	163r	182
128	121v	128v	163v	182

numeri				
pagi- narum	foliorum			Pagi- narum huius libri
manuscripti				
129	122r	129r	164r	183
130	122v	129v	164v	183
131	123r	130r	165r	184
132	123v	130v	165v	184
133	124r	131r	166r	185
134	124v	131v	166v	185
135	125r	132r	167r	186
136	125v	132v	167v	186
137	126r	133r	168r	187
138	126v	133v	168v	187
139	127r	134r	169r	188
140	127v	134v	169v	189
141	128r	135r	170r	189
142	128v	135v	170v	190
143	129r	136r	171r	190
144	129v	136v	171v	191
145	130r	137r	172r	192
146	130v	137v	172v	192
147	131r	138r	173r	193
148	131v	138v	173v	193
149	132r	139r	174r	194
150	132v	139v	174v	194
151	133r	140r	175r	195
152	133v	140v	175v	195
153	134r	141r	176r	196
154	134v	141v	176v	196
155	135r	142r	177r	197

numeri				
pagi- narum	foliorum			Pagi- narum huius libri
manuscripti				
156	134v	142v	177v	198
157	136r	143r	178r	198
158	135v	143v	178v	199
159	137r	144r	179r	199
160	137v	144v	179v	200
161	138r	145r	180r	200
162	138v	145v	180v	201
163	139r	146r	181r	201
164	139v	146v	181v	202
165	140r	147r	182r	202
166	140v	147v	182v	203
167	141r	148r	183r	203
168	141v	148v	183v	204
169	142r	149r	184r	204
170	142v	149v	184v	205
171	143r	150r	185r	205
172	143v	150v	185v	206
173	144r	151r	186r	206
174	144v	151v	186v	206
175	145r	152r	187r	206
176	145v	152v	187v	206
177	146r	153r	188r	206
178	146v	153v	188v	206
179	147r	154r	189r	207
180	147v	154v	189v	207
181	148r	155r	190r	208

APPENDIX

1523 novembris 6 – Viennae

Ferdinandus archidux Austriae locumtenens imperialis camerarium et consiliarium Antonium de Comitibus Paduae transiturum ad magnum ducem Moscorum instruit, quid agat et quomodo tractet apud reges Hungariae et Poloniae.

Copia simplex in septem paginis nonnuquam erroribus scripta, in margine autem sinistro alia manu breviter annotata videtur ex copia photographica.

Signatura: Archivo General de Simancas, P.R.57-171 no 4773.

Ferdinandus Dei gratia princeps et infans Hispaniarum, archidux Austriae, dux Burgundie etc. imperialis locumtenens generalis etc.

Instructio de his, que magnificus sincere et fidelis nobis dilectus comes Antonius de Comitibus Paduae camerarius cesaree ac catholice maiestatis domini et fratris nostri colendissimi ac suus et noster consiliarius et orator agere et tractare debet in transitu suo ad serenissimum principem ac magnum Moschorum ducem apud serenissimos principes et reges Hungariae et Poloniae dominos sororium et avunculum nostros colendissimos.

Imprimis conferret se Posonium vel ubi fuerit et ibi conveniet prefatum serenissimum Hungariae regem, cui traditis literis nostris credentialibus dicit felicitatem ac fraterni et mutui amoris et benevolentiae nostrae sincerum^a affectum^b et incrementum et congratulabitur de prospero eius rerum successu^c et eventu ut magis opportunum ei visum fuerit.

Deinde^d nomine praedictae caesariae maiestatis et nostro hortabitur ipsum ad dandam responsionem propositionis sibi factae in Sempronio nomine antedictae maiestatis caesariae. Ulterius sibi persuadendo, ut suis orationibus et literis velit serenissimum Poloniae regem hortatum habere et sollicitando^e instare, ut pro beneficio rei publice christiane proque commo^f et bono suo intuituque caesariae

a sinceram *in MS*

b affectum *in MS*

c sucesu *in MS*

d *annotatio in margine fere integra videtur: Quid respondeat rex Vngariae circa proposita nomine caesaris in Sempronio, ut adhortetur ad pacem cum Mosco regem Poloniæ patrum suum.*

e sollicitando *in MS*

f comodo *in MS*

et catholice maiestatis ac nostro se inclinet ad pacem perpetuam cum serenissimo Moschorum principe, ut maiestas illa regia a potente illo vicino omnino segura intervenientibus auctoritatibus cesaree sue maiestatis ac nostris in isto bello Thurcico maiestati sue nepoti tranquilliori^a animo et maioribus viribus auxiliari et adsistere possit.

Quo^b habito responso conferret se ad predictum serenissimum Polonie regem etc. post salutationes etc. dicet bonum animum etc. mentem cesaree maiestatis ac nostram nihilque aliud nos^c tam cuperem, quod unitis christianorum viribus expeditio illa generalis contra Thurcas cristiano nomine tam necessaria suscipiatur. Et licet sua cesarea maiestas – ut tantum principem et potentissimum imperatorem decet – tam multis et quam pluribus iniustis^d bellis et controversiis oppressa^e et suffusa sit contra omnem equitatem et honestatem de presenti illud auxilium^f et presidium, ut velit, prestare non possit propterea suam serenitatem hortatam et rogatam vult habere, ut ad hanc pacem et concordiam ineundam declinare et se promptam velit exhibere^g, ut ea cum ceteris principibus magis ipsis Thurcis propinquis et vicinis iunctis viribus tamquam antemurale possint^h tot violentieⁱ Thurcorum et potentie resistere et obviare, quo deinde data occasione et opportunitate^j generalis illa expeditio assumatur^k, in qua – ut^l supradictum est – non modo terre regni Hungarie et aliarum^m provinciarum christianitatis amisse restitui, sed regnum illud nobilissimum et antiquissimum augeri posset, ad quam rem faciendam cesarea sua maiestas nosque nullum fraternum officium pretermisuri sumus nec hactenus equidem omissemusⁿ, nisi supradictis aliis^o bellis impliciti ac curis detenti fuisset. Ex quo cum desideremus dare principium et favorem ipsi serenissimo regi nepoti suo ac predictae expeditioni ipsum hortamur, ut et pro beneficio reipublice christiane ac pro bono predicti regis^p sui nepotis velit omnibus aliis iniuriis^q postpositis istam urgentem necessitatem condescendere et se inclinare ad ineundam pacem perpetuam cum illo predicto serenissimo Moschorum principe. En in quo cum rem rei publice christiane ac nepoti suo mirum in modum utilem tum cesaree sue catholice maiestatis ac nobis pergratissimum facturum est.

a tranquilliori *in MS*

b *annotatio in margine*: Hortatio Poloni ad pacem cum Mosco, ut obsisti possit Turcis.

c noss *in MS*

d inustis *in MS*

e opressa *in MS*

f auxillium *in MS*

g exhibere *in MS*

h posint *in MS*

i violenties *in MS et add. signum abbreviandi*

j oportunitate *in MS*

k asumatur *in MS*

l *posterius inser.*

m alliarum *in MS*

n omissemus *in MS*

o alliis *in MS*

p regi *in MS*

q inuriis *in MS*

Insuper^a exponet, qualiter^b cesarea sua maiestas a beatissimo pontifice preclare memorie requisita condescenderet pro bono christianitatis ac zelo maiestatis sue in orthodoxam fidem et presertim pro beneficio regis Hungarie ac ut omnibus palam fieret per cesaream suam catholicam maiestatem non stetisse quam expeditio illa generalis susciperetur videlicet ut ad tres annos inducie cum rege Gallorum^c fierent, pro quibus faciendis cesarea sua maiestas mandatum procuratorium Romam amiserat, et ultra hoc serenissimum Anglie regem valde hortatam fuisse, ut ad eiuscemodi inducias se inclinaret, que si fiebant aut fient, nullo bono officio cesarea sua maiestas nosque defuturi sumus, ut unitis christianorum viribus maximo animo et apparatus^d bellum illud Thurcicum suscipiatur ac regnum Hungarie in perpetua pace ac securitate restituatur.

Ulterius^e dicet, qualiter cesarea sua maiestate requisita ab oratore maiestatis sue Dantischo, qui istis proximis preteritis diebus usque ad Hispaniam ad maiestatem suam fuit pro aliquibus negotiis et precipue pro innovandis foederibus unitis inter divum cesarem Maximilianum preclare recordationis^f cesaree sue maiestatis ac nostrum avum ad nos amplum mandatum in nostra persona miserat. Cum cesarea sua catholica maiestas ab imperio absens istis negotiis incommode^g vacare posset, ut nos cesaree sue maiestatis nomine ac nostro confirmarem^h illud antiquum fedusⁱ sicuti vobis melius ad propositum videretur. Unde nos^j considerantes mentem maiestatis sue cesaree nostramque erga maiestatem suam regiam optimam gratum erat nobis. Et cum nuper intellexerimus ab oratore sue maiestatis magnifico Christophoro Schidlowiczki habere in commissis^k ab ea nos requirere deberet, pro confirmatione et innovatione predictorum federum, super qua ipse a sua serenitate haberet amplum mandatum et potestatem, quod occupati et impliciti aliis e quampluribus rebus et negotiis et precipue, quia ipse orator in fine sui discessus ex conventu nostro cum prefato serenissimo Hungarie rege nobis hanc rem proposuerit et sua serenitas omni studio accelerabat^l reditum suum in Hungariam et nos pariter profectionem^m nostram ad dietam sive conventum imperialem, ubi maxime res et magni momenti ex necessitate et commodo cesaree maiestatis et totius Christianitatis

a *annotatio in margine*: Si fiant indutiè triennales cum Gallo et Anglo caesar etiam maiora auxilia allaturum contra Turcos.

b *qualiter in MS*

c *Galorum in MS*

d *aparatum*

e *annotatio in margine*: Quamprimum poterit serenissimus infans cum Polono nomine cæsaris aget pro renovatione fèderum Maximiliani.

f *corde in MS et add. signum abbreviandi*

g *incomonde in MS*

h *confirmaremuss in MS*

i *feduss in MS*

j *noss in MS*

k *comisis in MS*

l *acelerabat in MS*

m *profectione in MS*

tractabuntur^a et oportet^b nos interesse secum tunc temporis nihil potius tractare attamen quam primum poterimus^c super singulis secum tractabimus et si orietur aliqua difficultas, quod non speramus, tunc admonebimus et significabimus sue serenitati.

Ceterum^d dicit, quod^e cesarea sua maiestas^f nobis dedit^f literas suas^g, in quibus nos valde hortabatur, ut nomine sue maiestatis una cum aliis commissariis uniti vellemus differentie^h, que inter regiam maiestatem suam ac magnum magistrum Prussie viget, debitum finem inponere. Ex quo nomine maiestatis sue cesaree ac nostro, quo commodius possit supradicta expeditio et defensio contra Thurcas suscipi et nostrorum omnium dominia et provinciasⁱ tueri et protegere ipsum hortatum habemus, ut velit talem discordiam^j componendam se facilem et promptam exhibere^k et in hoc offeret^l omnem operam et studium nostrum, uti magis opportunum^m duxerit.

Reliquumⁿ exponet, quod princeps Moschovie his preteritis elapsis diebus miserit oratorem suum ad cesaream maiestatem sua maiestas denuo remittit^o predictum oratorem ad eum, ut hortetur et admoneat, velit eiusmodi paci et concordie^p cum ipso rege Polonie annuere et sue maiestati et nobis contra^q Thurcas adsistere, ut eo opportunius^r possimus viribus Turcharum obviare et resistere.

Et^s si predictus Polonie rex acceptet vel neget eiusmodi pacem, nihilominus prefatus orator transibit et ibit ad principem Moschovie et si ipse rex Polonie acceptabit, ut tractetur de pace. Tunc primum et ante omnia cum ipso Moschovita tractabit de conclusione et confirmatione eiusmodi pacis, si vero dictus rex Polonie non consentiret ad tractatum firme pacis, tunc videbit et intelliget^t a predicto principe Moschovie, quibus conditionibus et modis velit per prefatam

a tratabuntur *in MS*

b oportet *in MS*

c poterimus *in MS*

d *annotatio in margine*: Quod Polonus det se facilem ad concordiam cum magistro Prussie.

e que *corr.* quod

ff *corr.*

g *posterius inser.*

h differentie *in MS*

i provintias *in MS*

j dischordia *in MS*

k exhibere *in MS*

l offeret *in MS*

m oportunum *in MS*

n *annotatio in margine*: Dicendo Polono de oratore Mosco, qui fuit apud cêsarem et quod remittitur, ut consulat Mosco duci in pace cum Polono et auxiliis in Turcas.

o remittit *in MS*

p choncordie *in MS*

q chontra *in MS*

r oportunius *in MS*

s *annotatio in margine*: Polonus assentiat paci primum de ea cum Mosco tractetur, si contra tunc cum Mosco agatur de conditionibus renovande pacis cum cêsare et serenissimo Ferdinando, quando aliqua sint, que non possent ilico fieri.

t inteliget *in MS*

cesaream maiestatem et nos ratificetur tractatus foederis inter ipsum et quondam divum cesarem^a Maximilianum initum et erectum et narrabit^b, quod aliqua in se continet, qua deberemus de presenti et inmediate adimplere et executioni demandare, nos nullo^c pacto ad presens id facere et exequi posse, cum predicta cesarea maiestas tot bellis undique implicita circumdata sit sicut omnia diffusiori^d ordine sciet referre pariter et nos cum serenissimo rege Hungarie contra Turchas commune^e fidei christiane hostem et nos tam de recessu suo ex curia regis Polonie et conclusione ab eo habita, quam de mente ipsius principis ad longum per proprium nuntium^f admonebit, ut deinde quid^g in utrumque negotio facturus sit, eum certiores reddere possimus. Et nihilominus^h prefatus orator nihil penitus concludet, nisiⁱ prius cesaream catholicam maiestatem et nos certiores reddet, et absque nostro special^j mandato et commissione^k.

Postremo^l casu^m, quo illa pax sequatur (quodⁿ Deus ita det), tractabit, ut princeps ille Moschovie pro expeditione suscipienda contra Turchas promittat gentes pro maiori quantitate quam poterit favere et secum concludet, pro quo tempore velit eas intertenere et quibus modis agere.

Que omnia et singula^o prefata ipse orator summa^p prudentia^q et dexteritate sua, ut ei plane confidimus^r, tractabit et transiget.

Et nos sepius de omnibus et supra certiores reddet, in quo faciet nostram expressam voluntatem.

Datum in civitate nostra Vienna die sexta^s mensis Novembris anno Domini M.D.XXIII.

Ferdinandus

Ad mandatum serenissimi domini principis
archiducis A(ustrie) proprium

V(enerabilis) P(ater) Iulianus Tergestinus s(ub)s(crispsit).

a cesaree in MS

b narabit in MS

c nulo in MS

d difusiori in MS

e comune in MS

f mutium in MS

g quit in MS

h nihilhominus in MS

i misit corr. nisi

j spetiali in MS

k comisione in MS

l *annotatio in margine*: Si pax Polonica sequatur, ut Moscus maiora quam fieri poterit auxilia in Turcas promittat et de tempore et modis.

m cusu in MS

n quit in MS

o singulla in MS

p sumam in MS

q prudentiam corr. prudentia

r chonfidimus in MS

s sextam corr. sexta

JAGELLÓ–HABSBURG RENDEZÉSI KÍSÉRLET 1523-BAN

KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI NAPLÓJA ALAPJÁN

ZOMBORI ISTVÁN

I.

KRZYSZTOF SZYDŁOWIECKI KANCELLÁR ÉLETE ÉS MAGYARORSZÁGI KAPCSOLATAI

A részletesen ismertető 1523-as napló hivatalos szerzője és egyik főszereplője az a Krzysztof Szydłowiecki, Lengyelország kancellárja (1467–1532), aki a 16. századi lengyelországi, de nyugodtan mondhatjuk, hogy egyben a közép-kelet-európai politikai élet egyik legfigyelemreméltóbb személyisége. Igazi reneszánsz politikus, aki ha Itáliában vagy Franciaországban élt volna, ma bizonyára regények, krónikák, életrajzok tucatjai örökítenék meg emlékét. Ám a korabeli források és krónikák Lengyelország, Magyarország, de még Ausztria esetében is elég gyakran említik nevét. Ahhoz a feltörekvő, karrierjét a saját erejének és tevékenységének köszönhető főnemes típusához tartozik, aki alig egy generáció alatt került az ország politikai élvonalába és sajátos – de nem egyedülálló – módon családja személyével el is tűnt a lengyel történelemből.

A Szydłowiecki család a Mátyás király alatt feltűnt nemességünk több képviselőjéhez hasonlóan a 15. század közepén, IV. Kázmér lengyel király (1446–1492) alatt lép elő az ismeretlenségből. Apja Szaniszló, a család első ismert tagja, aki krakkói, illetve radomi kapitány és Kázmér királytól udvarmesteri címet kap, és a király fiainak egyik nevelője. Első feleségétől négy fia született. Az elsőszülött János, papnak ment, a második, Jakab, Lengyelország kincstárosa és sandomierzi kapitány lett. János Albert király (1492–1501) uralkodása alatt jelentősen gyarapította a családi vagyont, lévén a király kedves embere. Szaniszló úr első felesége halála után ismét megnősült és a második feleség 15 élő gyermekkel ajándékozta meg. Ezek között találjuk Kristófot, a későbbi kancellárt is.¹ Kristóf után következett még e házasságból a név szerint ismert Péter, továbbá Pál, aki hat éven át tanult Itáliában és igen nagy tudású, művelt papi emberré vált, később sandomierzi kanonok lett. Végül meg kell említenünk Miklós nevét, aki vitéz katona, erőskező királyi tisztviselő lett és követte bátyját, Kristófot a királyi udvarban történő szolgálatban. Ő is nagy gazdagságra tett szert és alkincstárossáig jutott az állami

1 KIESZKOWSKI I., 755–759.

tisztviselők között. Ő készítette 1531-ben a család történetét feldolgozó, színes miniatúrákkal díszített kötetet, a *Liber Geneleos Illustris Familie Schidlovicie-t*.²

A család eredeti neve Odrowaz, a Szyd³owiecki nevet a család székhelyévé vált és a családi birtok központjául szolgáló település, Szyd³owiec város után kapta, amely a radomi vajdaságban található. A város 1427-ben kapott városi rangot. A családi címerben és a város címerében egyaránt azonosan szereplő jelet találunk, a pajzsban elhelyezett íjat, rajta a nyilvesszővel. Az előbb említett díszes család-történet gyönyörű képet közöl a család részére történő címeradományozásról, és a család egyes tagjainak ábrázolásánál ez a címer mindenütt látható.

A fiatal Kristóf gyerekkorában Kázmér király legkisebb gyermekének, Zsigmondnak a környezetében található és a királyfival együtt gyerekeskedik, gyakorlatilag ugyanabban a fizikai és szellemi oktatásban részesült, amiben a későbbi Zsigmond király. Tudjuk, hogy Szyd³owiecki fiatal korában a Szentföldön is járt és elutazott Jeruzsálembe is.³ A Zsigmond királyfival való kapcsolat egész életére meghatározta Kristóf sorsát. Hamarosan a fiatal herceg bizalmasává válik, majd amikor annak sorsa úgy fordul, hogy egy ideig bátyja, II. Ulászló magyar király udvarában él (1498–1501), akkor a szűk hercegi udvartartás udvarmestere Kristóf.

Hihetetlen ambiciózus és törekvő, jó értelmi képességgel megáldott főúr, aki az előbb említettekén túl semmiféle külföldi egyetemen nem járt. Műveltségét, amit sikerült megszereznie, nyilván jelentősen formálta Zsigmond herceg nevelője, az ismert humanista, Philippus Callimachus. Azt lehet mondani, hogy Szyd³owiecki nem egyszerűen csak udvari embere, hanem éppen a közös gyermekkorból kiindulva Zsigmond hercegnek, később királynak közeli bizalmas tanácsadója, barátja és a különböző ügyekben meghatározó szereppel bíró tanácsadója volt.⁴

1506-ban, amikor Zsigmond lengyel király lesz, (1506–1548) ugrásszerűen megindul Szyd³owiecki karrierje. 1509-ben sandomierzi várnagy, 1511-ben Lengyelország alkancellárja, 1515-ben pedig Lengyelország kancellárja lesz, amely hivatalt haláláig tölt be. Emellett krakkói főkapitány és palatinus (1515–1527).⁵

1511-től Jan Laski (1455–1531) püspök, később Lengyelország primása mellett töltötte be az alkancellári tiszteletet. Már ebben az időben is meghatározó szerepe volt és fontos diplomáciai küldetéseken vett részt, de kétségtelen, hogy második embernek számított. Ez a helyzet változott 1515-ben, amikor ő lett Lengyelország kancellárja, a helyettese pedig – egyúttal jó barátja – Piotr Tomicki (1464–1535). Érdekes módon a kortársak véleménye megoszlott, egyrésztük a legnagyobb elismeréssel méltatja Szyd³owiecki személyét és szerepét, mások viszont a Lengyelországot ért minden rossz okozójának őt tekintik. A 20. századi lengyel történetírás negatívan ítéli meg Szyd³owiecki személyét és működését. Kolankowsky azt írja, hogy Szyd³owiecki meglehetősen műveletlen ember volt. Igaz, hogy latinul tudott, de ez inkább a korabeli Lengyelország nemesi köreiből kötelező társalgási készséget, nem pedig valami magasabb irodalmi tudást jelentett. Ez is az egyik oka annak, hogy több diplomáciai küldetés alkalmával szóvá tették, miszerint a kancellár

2 Uo. 763–767.

3 Uo. 759–760.

4 Hist. dypl. 741–743.

5 Uo. 731; 839;

lár beszédét lengyel nyelven mondta, amelyet valaki a kíséretéből fordított latinra.⁶ Életrajzírója Kieszkowski megjegyzi, hogy nem lehet eldönteni, vajon az őt tisztelők szerették, vagy inkább félték tőle. Tény az, hogy gyorsan nyilvánlávává vált, parancsolásra termett egyéniség, aki tekintélyét másokkal is elfogadtatta.⁷ Általánosságban azonban a szerző elég megértőnek bizonyul és inkább elismerően, dicsérően szól a kancellárról. Egyike a kevés kivételnek a lengyel történetírásban ezen véleményével.

Ezzel szemben egyáltalán nem titkolja rossz véleményét Zsigmond király második feleségének, Bona királynének életrajz írója, Pociecha, aki elismeri, hogy a kancellár jó diplomata, de megjegyzi, politikailag rövidlátó és nem nagy dimenzióban gondolkodó politikus. Nagyobb döntéseknél mindig igyekezett az uralkodó véleményét kipuhatolni. Jó intrikus volt, aki mindig a saját érdekeit tartotta szem előtt. Imponált neki és igyekezett is, hogy minden alkalmat megragadjon más országok uralkodóival, vezető államférfiaival való találkozásra. Ily módon küldetesei során találkozott V. Károllyal, VIII. Henrikkel, I. Ferencsel, Wolsey bíborossal, Ibrahim pasával stb. Hatalmas udvartartást tartott óriási fényűzéssel, amely nagyobb volt és előkelőbb mint magáé, a királynéé. Ha kellett, válogatás nélkül vesztegette meg az embereket. A művészek mecénása volt, kétségtelenül sokat áldozott képekre, könyvekre, bútorokra, de ő maga nem volt igazi művészetértő és különösebben képzett ember.⁸

Az 1980-ban megjelent „Lengyel diplomácia történet” I. kötete szintén oldalakon át tárgyalja személyét és tevékenységét. Ugyanakkor működését úgy értékeli, hogy a Habsburg érdekek feltétlen kiszolgálója volt és e minőségében cselekedetei sokszor Lengyelország elárulásának határán mozogtak, vagy egy-két alkalommal ezen túl is léptek. A kötet szerzője szerint 1527-től Habsburg Ferdinánd fizetett ügynöke volt, aki évi 600 aranyat kapott Ferdinánd érdekeinek kiszolgálásáért. Ő szintén azt hangoztatja, hogy a kancellár tetteit az önzés, az egyéni haszonszerzés és a hiúság vezérelte.⁹

A kancellár ilyen vádakkal illetése a 16. századi kortársak részéről még érthető volt, de a 20. századi szakemberek részéről mindenképpen sajnálatos. Le kell szögeznünk Szyd^owiecki korának kiválóan képzett, művelt, sokoldalúan tájékozott államférfia volt, aki a politikusi adottságok mellett rendelkezett azokkal a tulajdonságokkal, a melyek egy jó diplomata számára szükségesek. Mindemellett uralkodójához és országához mindig lojális volt.

Szyd^owiecki helyettese kancellárként Piotr Tomicki kancellár volt, nagy tudású, képzett, szerény egyházi ember, aki a kancellár mögött számos dolgot csöndesen, megbízható módon intézett el. A két ember kapcsolata Szyd^owiecki haláláig nagyon jó volt. A kancellári székben őt Tomicki követte, azonban 1535-ben bekövetkezett haláláig sokat már nem tudott tenni, mert erősen megromlott egészsége ebben megakadályozta. Nagyon érdekes és jellemző az a kép, amely ránk maradt egy kódexben, amely Tomicki alkancellár püspök megrendelésére készült. Ebben

6 KOLANKOVSKY 1911. 56.

7 KIESZKOWSKI 760.

8 POCIECHA 1949. II., 150.

9 Hist. dypl. 743–745.

egy egész oldalas ábrázolás Lengyelország védőszentjét, Szent Szaniszló püspököt mutatja, amint előtte térdelnek különböző személyek. A központi alak a képen Zsigmond király. Ha szemből nézzük a képet, tőle balra egyházi személyiségek, jobbra világiak helyezkednek el. A király mögötti jobbra az első személy, aki térdel, Krzysztof Szyd^owiecki kancellár, a kódexet megrendelő Tomicki püspök legjobb barátja. A térdelő alak köpenye alján ott látható a Szyd^owiecki család címere.¹⁰ Mögötte szintén térdelve Mikolaj Szyd^owiecki, a kancellár testvére, Lengyelország alkincstárosa. A kancellár mögött egy szakállas férfi látható német típusú kalappal a fején, ő Justus Ludovicus Decius, aki Mikolaj Szyd^owiecki helyettese volt. A kép baloldalán térdelve előtérben látjuk a megrendelő Tomicki püspököt, mögötte pedig kanonokjai térdelnek. A kutatás kiderítette, hogy a király, a püspök és a két Szyd^owiecki arca kifejezetten portrészzerű és egybevetve az egyéb korabeli ábrázolásokkal, hitelesnek mondható.

Szyd^owiecki igazán átütő és látványos megjelenése a nemzetközi porondon Lengyelország színeiben, 1515-ben a bécsi konferencián volt. Gyakorlatilag egyik fő szervezője és az ott zajló események egyik irányítója volt. A három uralkodó, Miksa császár, Zsigmond király és II. Ulászló magyar-cseh király, valamint a német lovagrend nagymesterének a konferencián való együttes megjelenésével már önmagában is jelentős eredményt értek el. De az egyik fő fejlemény, hogy Szyd^owiecki, (természetesen királyával egyetértésben) ellenkező irányba fordította a lengyel külpolitikát, amely addig Habsburg-ellenes volt. Ettől az időtől kezdve a Habsburgokkal jó barátságban, azokkal együttműködve irányította országa sorsát. Ez a politika Lengyelországban jelentős ellenállásba ütközött. A lengyel nemesség egy része, az előző kancellár – immár az ország primása, – Jan Laski vezetésével alkotta ezt a táborát, és sajátos módon 1519-ben jelentős erősítést kapott Zsigmond király második feleségétől, az Itáliából érkezett fiatal Bona királynétól, aki ugyan rokonságban állt a Habsburgokkal, de éppen saját itáliai ügyei miatt egyre inkább V. Károly császár, illetve testvére, Ferdinánd ellen fordult. Ebből következően az udvarban és a lengyel politikában gyakran és rendszeresen került sor összetűzésre, Szyd^owiecki kancellár és a Laski primás, Bona királyné neve által jelzett tábor között.

Az 1520-as évek elején a lengyel parlament által hozott törvény kimondta, hogy az ország előkelő urai csak egy tisztséget tölthetnek be, többnek az egyszerre történő gyakorlása törvénytelen. Ez az összeférhetlenségi törvény adott alkalmat arra, hogy föllépjenek Szyd^owiecki ellen és megpróbálták őt hivatalából eltávolítani, lévén, hogy kancellári, krakkói főkapitányi és egyéb tisztségei hivatalosan a törvénnyel összeférhetetlenek voltak. Azonban Szyd^owieckinek sikerül a támadást kivédeni Tomicki alkancellárral együtt és helyzetét megerősítve jut el oda, hogy egyik fő kidolgozója és megvalósítója az 1525-ben létrejött lengyel-porosz megállapodásnak. Ez a német lovagrend államának felszámolását eredményezte, és így, önálló hercegségként, de a lengyel királynak hűbéresként alárendelt fejedelemségként létrejött Poroszország. Éppen ez az a megállapodás, amelyet nagyon sokan Szyd^owiecki szemére vetnek, mondván, hogy ez jelentette

10 KIESZKOWSKI 133–134.

Lengyelország számára azt a tragikus lépést, amely később az ország felosztásához vezetett.

El kell ismerni, hogy a lengyel udvaron belüli, fentebb vázolt ellentét nem valami, az uralkodó osztály egyes rétegei közti ellentétet, hanem a földrajzilag nem egységes Lengyelország két, területileg más-más részét képviselő nemesi csoport nézetkülönbségét jelentette. A Laski primás által képviselt nézetek elsősorban Nagy-Lengyelország előkelőinek, főnemeseinek a nézetét képviselte, akik a porosz lovagrenddel szemben egy határozottabb, erélyesebb föllépést akartak, míg Szyd³owiecki Kis-Lengyelország nemességének, a Habsburgokkal békés megegyezést akaró, ezért a német lovagrenddel is lehetőleg tárgyalásos úton békét akaró csoportját képviselte, mert ezek – és ezt Szyd³owieckiről valóban egész tevékenysége alatt el lehet mondani – fő ellenségnek a törököt tartották és az egyes felekkel történő megegyezés után a török elleni föllépésre készültek. A lengyel történetírás Szyd³owiecki ellenes nézetét túlzónak mondhatjuk. Szyd³owiecki, Habsburg-barát koncepciót képviselt, ez önmagában még nem hazaárulás, különösen, hogy az öregedő Zsigmond mellett egy-egy erős egyéniség szóhoz juthatott. Szyd³owiecki mindenképpen nagy politikus egyéniség, kora jelentős államférfia, aki a maga elképzelései szerint igyekezett királya és Lengyelország ügyében eljárni.

Azonban le kell szögezni, hogy a kor diplomáciai szokásai között ez nem volt rendkívüli eset és ettől még ugyanolyan jó híve volt királyának és országának mint azelőtt. Azt viszont megállapíthatjuk, hogy miként Szyd³owiecki személyét saját korában elsősorban a Varsó központú nagylengyel nemesség támadta és ezzel egyúttal a Krakkó székhelyű kislengyel politikát, úgy napjainkban is főként a varsói történészek ítélik el a hajdani kancellárt, míg a krakkói egyetemen működő történészek inkább elismerik és pozitíve értékelik.

Sajátos módon alakult Szyd³owiecki családi élete. Apja volt a család megalapítója és első ismert egyénisége. Szyd³owiecki jelenti a legkiemelkedőbb személyiséget és a legmagasabb posztot elérő családtagot. Megjegyzik a források, hogy vagyontalan nőt választott feleségül, minden hozomány nélkül, pusztán az érzelmek alapján akitől kilenc gyermeke született, négy fiú, öt lány. De a négy fiúból egyetlen egy sem érte meg a felnőtt kort, így 1532-ben Krzysztof Szyd³owiecki halálával már nem volt élő férfitag a családban.¹¹

Nem e tanulmány feladata, hogy Szyd³owiecki 1515-ös bécsi tevékenységét alaposan elemezze és értékelje. Az azonban kétségtelen, hogy ő az első lengyel nemes aki német-római császártól, Miksától német birodalmi bárói címet kap és az 1515. augusztus 2-án Bécsben kelt oklevélben a császár ezt azzal indokolja: „...,Megfontolva mennyire ragaszkodsz te, Krzysztof hozzánk és a Szent Birodalomhoz, továbbá mennyi buzgalommal és szorgalommal ápolod a régi és testvéri kapcsolatot, egységet, barátságot és szövetséget a felséges fejedelmek a mi testvéreink és vérrokonaink között: Ulászló magyar és cseh király és Zsigmond lengyel király között az egész kereszténység javáért, nyugalmaért és békéje érdekében, amit közös országaink és házaink és tartományaink tisztessége, méltósága és haszna megőrzése érdekében előmozdítani, megújítani és elérni igyekeztél.”¹² A megtisztelte-

11 KIESZKOWSKI 762.

12 KIESZKOWSKI 741, 744.

tést az előkelő cím mellett még fokozta az a tény is, hogy a már ismertett Szyd³owiecki címerhez a kancellár megkapta Miksától azt a jogot, hogy az egész címerpajzsot körbefogó sárkány alakot használhasson, amelyet a díszes oklevél megrajzolva pontosan ábrázol is. Ez a sárkány a magyar történeti irodalomban és heraldikában jól ismert ábrázolás, hiszen a Zsigmond király által alapított Sárkány rend címerállatáról van szó. Miksa valójában e rend tagságával ruházta fel a kancellárt.¹³ Jellemző persze, hogy a már említett lengyel diplomácia történet ezen oklevél kapcsán megjegyzi, Szyd³owiecki azért is az első, aki ilyen kitüntetésben részesül, mert más lengyel főúr ilyen császári adományt soha nem fogadott volna el.

Igen érdekesen alakul Szyd³owiecki kapcsolata Magyarországgal. 1494-ben kerül sor Lőcsén a Jagelló család „házi” találkozására, ahova a testvérek – a litván nagyfejedelem, Sándor kivételével – mind a négyen eljöttek. Sajnos, keveset tudunk a találkozó részleteiről és az ott tárgyalt különböző dolgokról, azonban Zsigmonddal minden bizonnyal vele volt hűséges tanácsadója és társa, Szyd³owiecki, és valószínűleg ez volt az első magyarországi látogatása. Ezt követően az ifjú herceggel 1499 és 1502 között három évet töltöttek Budán, ekkor már konkrét adatokkal igazolható, hogy Zsigmond herceg tanácsadója, bizalmasa és udvarmestere volt Szyd³owiecki. Közismert a magyarországi Thurzó – Fugger kapcsolat, amely a hazai rézkitermelés és a Fuggerek kezén lévő tiroli rézbányák összekapcsolását tette lehetővé. Ismeretes volt a magyar főurak Fuggerekkel való gazdasági kapcsolata, beleértve a magas rangú egyházi személyiségeket és Ulászló királyt is. Elmondhatjuk, hogy mind Szyd³owiecki kancellár, mind Tomicki alkancellár hasonlóképpen anyagi, pénzügyi kapcsolatban állt velük. Szyd³owiecki már az 1490-es évek végén Thurzó Jánossal együtt bekapcsolódott az arany- és ezüstbányászat termékeivel folytatott kereskedésbe.¹⁴ Ezt követően Zsigmond még 1502-ben, majd 1505-ben látogatott Magyarországra, szinte bizonyos, hogy Szyd³owiecki ezen alkalmakkor is elkísérte őt. Tehát minden lehetősége megvolt már a korábbi három éves tartózkodás alatt, hogy a magyar királlyal és a magyar uralkodó körökkel jó személyes kapcsolatot építsen ki, illetve, hogy az itteni viszonyokról személyes és megfelelő ismereteket szerezzen. Ezek után nem meglepő, hogy a későbbiekben is rendszeresen diplomáciai küldetésben Magyarországra látogat.¹⁵

Már királlyá választását követően, 1507-ben küldöttséget indít Zsigmond Magyarországra, amelynek vezetője Jan Laski kancellár és elkíséri őt Szyd³owiecki is. Tudjuk azt is, hogy 1512-ben Szapolyai Borbála kezét megkérve, a menyasszonyt Lengyelországba vinni Zsigmond Szyd³owieckit küldte, így ekkor is jár Magyarországon, majd 1515-ben a bécsi találkozóra jövet Zsigmond kíséretében természetesen ott találjuk Szyd³owiecki kancellárt.¹⁶ 1516. júniusában Zsigmond Jan Laski érsek és Szyd³owiecki részvételével küldöttséget küld Magyarországra azzal a céllal, hogy vegyék rá a magyarokat, kérjék fel Zsigmondot, legyen hivata-

13 ZOMBORI 1988. 163. A kérdésre lásd még BACZKOWSZKI 1975/1. 226–227.

14 HERMANN Zs. 1961. 65.

15 DIVÉKY, 1914. 452–454.

16 Hist. dypl. 743.

los gyám Miksa császárral együtt II. Lajos mellett. Erről a delegációról többet nem tudunk, csak annyit, hogy biztosan nem érték el céljukat.¹⁷

A személyes jó kapcsolat nemcsak a magyar uralkodóval, II. Ulászlóval, majd azt követően II. Lajossal és Mária királynéval alakult ki, hanem az egyes magyar főurakkal is. Igen sok levelet ismerünk, amelyet vagy ő írt magyar főurakhoz, vagy azok írtak önéki, akik között egyformán találunk egyházi és világi előkelőket. 1512-ben pl. Frangepán Gergely kalocsai érsek fordul Szyd³owieckihez levélben.¹⁸ 1523. évi magyarországi tevékenységéről e tanulmányban bőségesen lesz szó, erre most külön nem kívánunk kitérni. Jellemző azonban, hogy a következő évben, 1524. augusztus 8-án II. Lajos levélben fordult Zsigmondhoz, amelyben tudatja, hogy szeptember 8-ra összehívta az országgyűlést és kéri, hogy Zsigmond föltétlen küldjön követet ezen országgyűlésre és név szerint személyesen Szyd³owiecki kancellárt nevezi meg.¹⁹ (Zsigmond végül is két tapasztalt diplomatáját, Andrzej Krzycki-t és Jan Wytwienski-t küldte el. Ez utóbbi nem más, mint az 1523-as őszi találkozón többször említett résztvevő személy, a plocki várnagy.)²⁰ Hasonlóképpen jellemző a másik eset. II. Lajos nagyon szerette a szép versenylovakat. Ezeket főleg Lengyelországban tenyésztették és onnan szállították ide, de elég drágák voltak. Lajos levélben kért Zsigmondtól ilyen lovakat, de a király kitért előle és nem adott neki. Helyette azonban 1525. áprilisában Szyd³owiecki küldött Lajosnak három ilyen lovat ajándékba, majd májusban még ötöt. Ez a gesztus szintén jellemző a kancellárra.²¹

Ezek után semmi meglepő nincs abban, hogy a mohácsi csata után történt ket-tős királyválasztás idején Szyd³owiecki, aki egyaránt jó kapcsolatokkal rendelkezett Szapolyai Jánossal és Habsburg Ferdinánddal, igyekezett a két fél között közvetíteni, ami egybeesett Zsigmond királyi szándékával is. 1526. november 11-én Székesfehérváron kelt levelében János király fordul a kancellárhoz, amelyben tájékoztatja, hogy Magyarországon királlyá választották és megkoronázták.²² Zsigmond király Szyd³owieckit bízza meg a két fél közötti közvetítéssel és 1527-ben Szyd³owiecki fölkeresi Ferdinándot, hogy ennek a közvetítésnek eleget tegyen. 1527 április 17-én Budán kelt Szapolyainak az a levele, amelyben tájékoztatja Szyd³owieckit, hogy beleegyezik az Olmützben rendezendő béketárgyalásokba. A maga részéről azt kéri, hogy Szyd³owiecki kancellár személyesen vegyen részt a tárgyalásokon.²³ Megjegyzendő, hogy ezen tárgyalásokról Szyd³owiecki szintén részletes jelentést készített, amely terjedelmében ugyan nem éri el az 1523. őszen tartott nemzetközi találkozó anyagát, de mindenképpen figyelemre méltó és a korszakkal foglalkozó kutatók figyelmébe ajánlandó, annál is inkább, mivel az eredeti, illetve másolt anyag szintén Magyarországon található.

17 PAJEWSKI 1930., 12–13.

18 KUBINYI 1988. 150–154.

19 SZABÓ Dezső 1917., 193–194.

20 PAJEWSKI 1930., 43.

21 FRAKNÓI 1878. 43–44.

22 BREWER IV./2. 1161. No. 2621.

23 A.T. VI. fol 452. A jelzett anyagot az MTA Kézirattárában található Supala-féle kéziratokból vettem, M.S. 4945.

Természetesen ebben az időszakban is fönnáll a magyar főurak levelezése Szyd^owieckivel, így pl. 1529. október 12-én Brodarics István fordult hozzá,²⁴ vagy 1529. szeptember 30-án Budán kelt levelében ismét János király írt Szyd^owieckinek, nehezítelve a lengyel királyra, amiért vele szemben így viselkedik.²⁵ 1530. március 29-én Frangepán Ferenc írt neki levelet.²⁶ 1530. június 24-én ismét Brodarics István fordul Szyd^owieckihez és a Ferdinánddal történt összecsapás epizódját tudatja vele.²⁷ 1530. június 26-án megint Frangepán Ferenc egy levelét találjuk a kancellárhoz címezve.²⁸

Az elmondottak ismeretében egyáltalán nem meglepő, ha elmondjuk, hogy sok kortársához hasonlóan Szyd^owiecki szintén nagy tisztelője és csodálója volt Rotterdami Erasmusnak. A korábbi jellemzés alapján nehéz megmondani, hogy mennyi volt ebben az őszinte csodálat és mennyi a többször említett sznobizmus. Kétségtelen azonban, hogy Szydkowiecki ezen tiszteletét a reá jellemző bőkezűséggel nyilvánította ki. A lengyelországi Erasmus tisztelők közül elsőik között tartják számon Szyd^owieckit, továbbá a már említett Justus Ludovicus Deciust és Andrzej Krzyckit, Przemysl püspökét, a későbbi gneznói érseket. A levelezésben és üzenetváltásban megnyilvánuló tisztelet jeleként és viszonzásként 1525-ben Erasmus Szyd^owieckinek ajánlja *Lingua* című művét.²⁹ Mindezek alapján már nem meglepő, hogy az ismert magyar humanista, Kassai Antonius János 1526. január 28-án Erasmushoz írt levelében a következőket írja: „A nagyságos krakkói palatinus, Christophorus úr személyesen és levélben is megkért, ajánljam be őt Nagyságodnál, mellesleg igen értékes arany holmit, apósom keze művét szándékozik neked ajándékolni küldeni a következő frankfurti vásárra.”³⁰

AZ 1523-AS KONFERENCIA ELŐZMÉNYEI

A térség uralkodóinak találkozói ha nem is mindennaposak, de a középkor viszonyai közepette bizonyos időközönként előfordultak. Ezek közül az egyik legjelentősebb az 1335-ös visegrádi találkozó, ahol a magyar, a cseh és a lengyel uralkodó találkozott politikai, gazdasági ügyek megtárgyalása és elrendezése végett. Nem véletlen, hogy a most tárgyalandó konferenciához hasonlóan nemcsak a résztvevők, hanem a politikai problémák egy része is visszaköszön (pl. a német lovagrend ügye). Témánkat szorosan a jelzett időszakra fordítva azt mondhatjuk, hogy az 1523-as konferencia nem túl távoli előzményei közé sorolható az 1494-ben Lőcsén rendezett Jagelló „családi” összejövetele. Ezen a lengyel király, János Albert, testvére a magyar és cseh király Ulászló, valamint az akkor különösebb tisztelettel nem rendelkező, legifjabb, Zsigmond herceg vett részt. Az összejövetele témáinak és az itt tárgyalt ügyeknek a javarészét nem ismerjük. Mivel az egyes

24 Supala-féle másolat, A.T. VII. 878–9.

25 Uo. VIII., 885–6.

26 Uo. VIII. 106–107.

27 Uo. VIII. 214–215.

28 Uo. VIII. 215–6.

29 TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre 1941. 50–52.

30 Magyar humanisták levelei 519

családtagok egyúttal jelentős országokat képviseltek, amelyeknek egymással közös, illetve vitatott politikai ügyeik voltak, nyilvánvaló ezek elrendezése lehetett a téma. Egyebek között a fiatal Zsigmond herceg sorsának megoldása, a Magyarország és Lengyelország számára egyaránt fontos Moldvai fejedelemségnek az ügye, a török kérdés, stb. Ezt követően jelentős esemény volt 1503-ban a Budán II. Ulászló közreműködésével és közvetítésével tartott lengyel-moldvai megbeszélés, ahol a magyar király a testvérének tett szívességet közvetítő tevékenységével.³¹

Az 1523-as konferencia közvetlen előzményének tekinthető a 16. század első harmadának talán legkiemelkedőbb jelentőségű közép-kelet-európai diplomáciai eseménye, az 1515-ös bécsi hármass fejedelem találkozó. Az 1523-as fejedelemtalálkozó nyíltan ennek szellemében, mintegy folytatásaként jött össze, és számtalan alkalommal az 1515-ben tárgyaltakra, elkezdettekre és elrendeltetkekre hivatkoznak. Ennek előkészítése 1514. őszén kezdődött és nem véletlen, hogy a közvetlen szereplők jó része is azonos volt 1515-ben az 1523-as összejövetelével. Az 1514. őszi megkezdett szervezés kiemelkedő egyénisége Zsigmond király, illetve kancellárja, Szydłowiecki. A három uralkodó találkozásának létrehozása csak részben indokolható a közismert házassági szerződéssel, a Jagelló és a Habsburg-család között. Fontos szerepe jutott a korábban meglévő Habsburg-lengyel ellentét elrendezésének.

A Miksa császár, Zsigmond király, Ulászló király közötti találkozót először 1515. februárjára tervezték, mégpedig oly módon, hogy a császár Hainburgba megy, a két testvér, Zsigmond és Ulászló pedig Pozsonyba. Így mód lett volna arra, hogy a két város között, szinte a két ország határán találkozzanak az uralkodók. A két testvér el is jött a helyszínre, de Miksa császár nem, nemzetközi elfoglaltságával mentve ki magát és a februári időpont márciusra, majd áprilisa toltódott. Szóba került egy esetleges pozsonyi találkozó, azonban a jeles várost ekkor elpusztító tűz alkalmatlanná tette ilyen fontos eseményre. Így került sor arra, hogy a találkozót Bécsben rendezzék meg. Természetesen Ulászló király nem örült ennek a helyszínnek, a magyar urak pedig kifejezetten ellenezték. Zsigmond király viszont nem bánta és igyekezett Ulászlót rábeszélni – eredménnyel – a helyszín elfogadására. A már említett konkrét célok mellett Miksa szerette volna a magyar uralkodót megnyerni tervezett Velence elleni hadjáratához. A magyar sajátos belpolitikai viszonyok közepette pedig az udvar szembenálló felei, elsősorban a Habsburg-barát bárók és személy szerint Brandenburgi György örgróf azt szerette volna, ha Zsigmond király, akinek személyes kapcsolata és tekintélye révén komoly befolyása volt a magyar főurakra, közvetít és közeledést hoz létre az említett főurak valamint a Szapolyai János által képviselt bárói csoport között. Ez indokolja, hogy Zsigmond meghívta Bécsbe Szapolyai Jánost is (akinek lánytestvérét vette feleségül, tehát sógorok voltak), de Szapolyai nem ment el. Természetesen előkerült a konferencián a törökkel szembeni föllépés ügye, azonban az igazán fő kérdést nem ez jelentette.

Közismert az is, hogy az 1515-ös kongresszus jelentős lépést hozott a Fuggerek gazdasági befolyásának kiterjedéséhez Magyarországon, elsősorban a magyaror-

31 KOVÁCS Endre 1973. 80.

szági bányászatban és pénzverésben.³² Az 1515-ös konferencia létrejöttében és megrendezésében meghatározó szerepe volt Szyd³owiecki kancellárnak, az ő kiterjedt, jó személyes kapcsolatának, mind a magyar uralkodó-családdal és főurakkal, mind a Habsburg-család tagjaival, ideértve magát, Miksa császárt is. Ugyanakkor túlzásnak tartjuk azt az elsősorban magyar történészek körében elterjedt sommás megállapítást, hogy az 1515-ös bécsi találkozó egyik legfőbb következménye a magyarországi lengyel befolyás megszűnése volt, illetve, hogy a lengyel érdekszféra Magyarország és a magyar-cseh trónra vonatkozó igényének megszűnése a konferenciához köthető.³³

Kétségtelen azonban, hogy az 1515-ös összejövetel az említett országok politikájában meghatározó eseménynek bizonyult. Az 1523-as összejövetel szívesen hivatkozott mint előzményre és követendő példára a bécsi találkozóra, de jelentőségében és elért eredményeiben meg sem közelíthette az előzőt. 1523-ban mind II. Lajos, mind Ferdinánd főherceg állandóan emlegették 1515. eseményeit, s bár nem volt jelen, Zsigmond királyt, mint idősebb, nagytekintélyű uralkodót. Ez világosan jelzi, hogy Zsigmondnak szánták azt a „rangidős” szerepet, amit 1515-ben Miksa császár töltött be. Az összehasonlítást valóban segítette, hogy a magyar főurak jó része és Szyd³owiecki kancellár személye azonos volt a nyolc évvel korábbi összejövetel résztvevőivel, de a párhuzam ezzel alapvetően véget is ér. Kétségtelen viszont, hogy Lengyelország ez időben, nagy tekintélyű, komoly súllyal bíró európai királyság és személy szerint Zsigmond király Európa-szerte elismert uralkodó, akinek tekintélyét igénybe venni elismerés volt.

Az idő változását jelezte a török kérdés fokozott súllyal való megjelenése 1523-ban. 1521-ben az új szultán, I. Szulejmán Magyarország elleni támadása és Belgrád bevétele olyan, Magyarországon túlmutató, európai jelentőségű esemény volt, amely a területileg érintett országokat megrázta. Vonatkozott ez nemcsak Lengyelországra, hanem Ausztriára és a Német birodalomra is. Így történt, hogy az 1522-es nürnbergi birodalmi gyűlés napirendre tűzte a török ellen indítandó támadás tervezetét, amelyre hivatalosak voltak Magyarország követei is. Az elképzelés szerint olyan támadó hadjáratról volt szó, amely elsősorban birodalmi támogatással Belgrád visszafoglalására irányulna. A birodalmi rendek konkrét kérdéseket tettek föl, hogy a háborúban résztvevő felek mennyi és milyen katonai erővel, pénzzel, fegyverzettel tudnak és kívánnak részt venni a háborúban, illetve, hogy kik, milyen erővel támogatják őket. A gyűlésen szóba kerültek az elvárások II. Lajos királlyal, illetve országával szemben, továbbá elhangzott, hogy ehhez szükséges Csehország fegyveres támogatása is. Részletesen közölték, hogy hány katona, hány ágyú, mennyi zsold kell, mennyi időre stb. Mivel e kérdéseket a birodalmi gyűlés folyamán nem tudták elrendezni, a tárgyalások Ferdinánd főherceg bevonásával Bécsben folytatódtak 1522. május 20-ától kezdve, ahol is Ferdinánd és a birodalmi gyűlés követei vettek részt. Itt jelen volt a lengyel király két követe

32 A konferencia alapvető értékelésére ld. HERMANN Zsuzsanna 1961. 31–37; 42–46. Vö. KULCSÁR Péter 1981. 154–155. Továbbá BACZKOWSKI, 1975/1. és 1975/2. Ő jegyzi meg, hogy az 1515-ös konferenciával a lengyel, német és osztrák történészek elég sokat foglalkoztak, a magyar és cseh történészek kevésbé. Sajnálatos módon igaz van. I. m: 1975/2.3

33 KULCSÁR Péter im.154., illetve KOSÁRY Domokos 1976. 37–38.

és II. Lajos küldöttei. A tanácskozás májusban, júniusban folytatódott, azonban az 1522. nyarára tervezett háború megindításáról épp a tárgyalások miatt lassan lekéstek. Az összejövetelen a követek július 30-án találkoztak Ferdinánd főherceggel. Ide várták II. Lajost is, aki azonban csehországi elfoglaltságai miatt – bár ígérte – személyesen nem tudott eljönni. Július 7-én a német birodalmi követek elutaztak Bécsből azzal, hogy a megbeszélések ugyan nem értek el eredményt, de úgy sincs konkrét török veszély, tehát az egész ügy nem is sürgős.

1522. július 9-én Bécsújhelyen a német követek a végleges elutazás előtt fölkeresték Ferdinándot és abban állapodtak meg, hogy a tárgyalásokat folytatják, bár a jelenlegi megbeszélések a magyarok miatt hiúsultak meg. Ferdinánd megígérte, mindent megtesz, hogy az 1522. szeptember 1-ére a meghirdetett nürnbergi birodalmi gyűlésre megfelelő felhatalmazással bíró magyar és cseh követek érkezzenek, továbbá azt is, hogy közbenjár Zsigmond királynál is, küldjön oda követeket. A tervezett birodalmi gyűlés csak 1522. novemberére gyűlt össze és itt valóban egészen komoly, részletekbe menő tárgyalásokra került sor a tervezett hadjárat ügyében. A birodalmi gyűlés december 19-én végül ígéretet tett, hogy 1523. május 25-ére Sopronba eljuttatja a birodalmi segélyt. Hat hónapra elegendő összegről volt szó, viszont kikötötték, hogy a magyarok küldjenek oda összesen 70, különböző típusú tüzérségi fegyvert, ágyút, illetve biztosítsák, hogy a külföldi katonák olcsón vehessenek fegyvert és élelmiszert, továbbá, hogy Magyarországon erre az időszakra verjenek jó pénzt, az osztrák pénzeket a katonák teljes áron válthassák be. Kérték azt is, hogy oldják meg a német parancsnokok mellé a magyar tolmácsok biztosítását. Kikötötték, hogy a csehek adjanak megfelelő segítséget. A kitűzött határidő betartásához megszabták, hogy II. Lajos 1523. március 15-ig értesítse a birodalmi gyűlést a megjelölt feltételek teljesítéséről. A birodalmi gyűlés megjegyezte, hogy a magyar király részére szabott feltételek végrehajtását és betartását Ferdinánd főherceg ellenőrizze. Egyes vélemények szerint ez a megjegyzés szinte gyámként rendelte II. Lajos mellé Ferdinánd főherceget, utalva ezzel a meglehetősen vigasztalan magyar belpolitikai helyzetre. Természetesen a feltételeket a magyar király nem tudta teljesíteni, 1523. júliusában a birodalmi rendek a segítség konkrét elküldését megtagadták és az egész ügy ismételt megtárgyalását tették a következő birodalmi gyűlésre, amelyet 1524. január 11-ére tűztek ki.³⁴

A kérdés tárgyalása kapcsán meg kell jegyezni, hogy a magyar történetírás által sommásan mindig egyszerre emlegetett két Habsburg testvér, Ferdinánd és Károly föllépése koránt sem jelent azonos és egységes politikai irányzatot. Alapvetően meghatározó V. Károly császár, spanyol király szerepe és súlya, illetve politikai érdekeltsége és a császári bátyja jóvoltából csak 1522-ben némi hatalomhoz jutó Ferdinánd nagyon is korlátozott lehetőséggel bírt. Ferdinánd a maga szűkre szabott eszközeivel mindent elkövetett, hogy megszilárdítsa helyzetét újonnan megszerzett családi örökségében az osztrák tartományokban. Másrészt, épp az osztrák tartományok török elleni támadásoktól való megvédése érdekében, amennyire tőle tellett, igyekezett II. Lajost a török ellen támogatni. Egyáltalán a saját jól felfogott politikai érdekében is törekedett minél jobb, teljesebb áttekinthetést kapni fiatal sógora országának helyzetéről és ügyeiről. Elősegítette ezt a Kár-

34 A kérdés részletes tárgyalását ld. TÖRÖK Pál 1926. 156–174.

oly császárral közösen Lajoshoz küldött és szinte állandó jelleggel a magyar udvarban tartott követének tevékenysége, aki hivatalosan ugyan V. Károlytól, közvetlenül és ténylegesen azonban rendszerint Ferdinándtól kapta az utasításokat.

Ez a követ a kiváló képességekkel rendelkező, nagytekintélyű Andrea de Burgo volt 1521–23-ban, aki egymaga annyit tett a Habsburg érdekek érvényesítése ügyében, mintha egész hadsereget küldött volna Ferdinánd. Burgo élvezte II. Lajos és felesége, Mária királyné bizalmát, akárcsak számos magyar főúr barátságát. A cseh ügyek intézésére Prágába utazó és ott hosszabb ideig tartózkodó magyar uralkodópárt Burgo elkísérte, és arról volt szó, hogy közvetítése révén a magyar királyi pár Prágából Linzbe utazik, ott találkozik Ferdinánd főherceggel, hogy a közös ügyeket megbeszéljék. Mária királyné betegsége miatt azonban ez elmaradt és az utazásra nem került sor. Ferdinánd azonnal Prágába küldte két követét, Hyeronim Balbi-t és Johann Hardeck grófot, hogy a Linzben megtárgyalásra kitűzött pontokat tisztázza II. Lajossal. Arról volt szó, hogy milyen konkrét ígéretekkel tudnak a magyarok a nürnbergi birodalmi gyűlésen megjelenni. Ferdinánd azt szerette volna, hogy a török veszély nagysága miatt és a birodalmi rendek megnyerése érdekében II. Lajos személyesen vegyen részt a gyűlésen, ezt azonban a magyar rendek ellenezték.³⁵

A találkozó létrejöttét illetően nehéz eligazodni. Mindkét fél szerette volna az ügyeket megbeszélni, de a ki nem mondott kérdés az volt, hol legyen az összejövetel. 1522. július 31- augusztus 5-e között Prágában kelt Andrea de Burgo levele Alonso Sanchez-hez, V.Károly velencei követéhez. Ebben számos úgyról beszámol, majd a levél végén megemlíti: a magyar udvarban Ferdinánd válaszát várják arra nézve, hogy hol legyen kettejük találkozója valahol a magyar–osztrák határon.³⁶ Ha tehát olyan helyszín merült föl, amit a másik fél méltósága miatt nem tudott elfogadni, akkor valami ürüggyel kitértek előle. Ilyen lehetett a linzi találkozó elmaradása is. Jóval nyíltabban fogalmaz Ferdinánd V. Károlyhoz írt levelében 1522. szeptember 2-án, Linzből. Ebben magyarázólag említi: ide várta augusztus 30-ra Lajost, de ő a cseh ügyek miatt nem tudott odautazni és kérte Ferdinándot, hogy utazzon ő Lajoshoz. Ez elől viszont Ferdinánd tért ki, arra hivatkozva, hogy a szeptemberre kitűzött birodalmi gyűlésre kell mennie. Károlynak azonban elárulja, nem is tartaná *méltónak*, hogy ő utazzon oda. Végül megjegyzi, a legfőbb baj az, hogy a saját emberei nem engedelmessé válnak Lajosnak.³⁷

Kétségtelen, hogy Ferdinánd, és II. Lajos között már hosszabb ideje terveztek a személyes találkozót, azonban II. Lajos szerette volna, ha Zsigmond király is csatlakozik hozzájuk és ezt Ferdinánd sem ellenezte. Zsigmond szintén azt jelzi Lajoshoz írt levelében, hogy ügyeik, főleg a *moldvai* helyzet, valóban szükségessé teszik a személyes megbeszélést, és kéri, Lajos jelölje meg az időpontot amikor találkozhatnak.³⁸ Valószínűleg erre válaszol Lajos Zsigmondhoz írt levele, 1523. augusztus 30.-án. Ebben azt írja, hogy az őszre tervezett közös találkozón megbe-

35 STOEGMANN 165–167

36 BRAH, Salazar y Castro, A–25, f 110–111.

37 Korrespondenz I. 15–21. N 18.

38 A.T. VI. No CCLXXVI. 308.

szélhetnek Zsigmond király és a német lovagrend közti ügyeket. Kérte, hogy Zsigmond ne halogassa a találkozót, mert igen fontos lenne, egyúttal értesítette a török felett aratott augusztus eleji győzelemről is (Szávaszentdemeter).³⁹ Nem tudjuk a pontos dátumot, de II. Lajos előbbi levelét követően, valószínűleg szeptember közepén kelt, Zsigmond II. Lajos követéhez intézett levele, amelyben biztosítja Lajost, hogy figyelemmel van a magyar ügyek iránt. Úgy véli, hogy Magyarország jelenleg nem alkalmas a török elleni fegyveres föllépésre és ezért inkább fegyverszünetet javasol. Ami a Ferdinánd, Zsigmond és Lajos közti találkozót illeti, ő, Zsigmond ettől nem fog távol maradni.⁴⁰ Ugyanezt a témát említi Gerendi Miklós Szyd³owieckihez 1523. szeptemberében Esztergomból írt levele is, amelyben kifejti: fontosnak tartja a Lajos, Zsigmond, illetve Ferdinánd közti találkozó létrejöttét, napról-napra érdeklődéssel várják a híreket. Jelzi, hogy Ferdinánddal II. Lajos október 8-án fog találkozni, de ez mintegy csak előkészíti a december végére tervezett hármastalálkozót, és világosan kimondja: mert a király nem annyira sógorát és nővérét (azaz Ferdinándot és Annát), hanem inkább nagybátyját kívánja látni. Ezért kéri Szyd³owieckit, hogy személyesen járjon közbe, mindenképpen legyen meg a találkozó.⁴¹

A SOPRONI TALÁLKOZÓ

Ilyen előzmények után került sor 1523. október 12-én Sopronban először Ferdinánd és II. Lajos találkozására, feleségeik jelenlétében. Ez a soproni találkozó eddig jószerével elkerülte a történetírók figyelmét. Érthető is, hiszen a források csak elvétve szólnak róla, vagy ha mégis akkor megtévesztő a híradás. Idézzük Salamanca Cleshez írt levelét, amely 1523. október 27-én Bécsújhelyen, még a konferencia alatt kelt. Ebben említi, hogy a két felség, azaz Lajos és Ferdinánd október 12-én Soprontól egy mérföldre a mezőn találkozott egymással. Mindkét részről nagy tömegű nemes vett részt és feleségeikkel együtt bevonultak Sopronba, ahol „három napot nagy szórakozással, vendégeskedéssel és táncokkal töltöttek el a felséges királynékkal és a főtisztelendő követ úrral együtt.” Utána átjöttek Bécsújhelyre, ahol 7 napig tárgyaltak, stb.⁴²

Érdekes módon a bécsújhelyi konferenciáról beszámoló korabeli német újság szinte szó szerint ezt a részt idézi, amit Salamancánál olvashatunk, azzal a különbséggel, hogy azt írja: az előkelő nemes urak az uralkodókkal és hitveseikkel együtt október 12-én Soprontól fél mérföldre a mezőn összetalálkoztak, üdvözölték egymást, ezután Sopronba vonultak. Leírja a sorrendet és megjegyzi, hogy a sok nemes között egyebek között ott volt a pápai legátus (bíboros) és azt is közli, hogy magyar és cseh urak itt voltak. Hozzáteszi, hogy 15. ig maradtak Sopronban. Az újság is kiemeli, hogy „tárgyaltak egymással, vendégül látták egymást és kellemesen múltatták az időt, ami ott a táborban meglehetősen szép volt.” Majd 15-én

39 Uo. VI. No CCLXXXI. 311–312.

40 Uo. N° CCLXXXVIII 316–317.

41 Uo. VI. No CCXC. 319–320.

42 Archivio di Stato di Trento. Corresp. Clesiana. busta 12. fasc. 35. f 12r–17r.

átvonultak Újhelyre.⁴³ Nyilván ez a tudósítás volt az, amely Fogel Józsefet arra készítette, hogy II. Lajos udvartartásáról készült művében a soproni találkozót azal intézze el: a soproni mezőn három napig voltak a fejedelmek, ott ünnepeltek, vigadtak, aztán vonultak Németújhelybe. Azt írja G. Rill is Ferdinánd udvaráról készült művében, Salamanca levele nyomán, hogy az udvari vigasságok és az ünnepek Sopronban elfedték az igazi, komoly diplomáciai tárgyalásokat.⁴⁴

Arról, hogy Sopronban mégis csak több eseményre került sor mint amit a tudósítások megjegyeznek, vagyis hogy nemcsak mulatozás történt, arra két, eddig talán nem ismert, vagy nem kellőképpen használt forrás nyújt némi támpontot. Az egyik Andrea de Burgo Cleshez Bécsújhelyről 1523. október 19-én írt levele. Ebben közös ügyeiket érinti és erre majd később visszatérünk, mert a bécsújhelyi konferenciáról mond fontos információkat. A levél végén azonban megjegyzi, hogy „Ferdinánd és Lajos Anna úrnővel október 13-án (!) Sopronba jöttek és ott is maradtak két és fél napig, ahol némely dolgot előre megbeszéltek a lengyel követ távollétében. A többi dolog elhalasztódott ide.”⁴⁵ Mindezekből arra következtethetünk, hogy a két fejedelem a lengyel követtel való találkozó előtt összehangolta és egyeztetette, hogy az őket érintő közös ügyekben milyen, feltehetőleg közös álláspontot képviseljenek, illetve a vitatott ügyekben milyen javaslatokat terjesszenek elő. Valószínűleg az idő rövidege miatt nem tárgyaltak meg mindent, amit akartak és erre jegyzi meg a követ, hogy ez halasztódott el Bécsújhelyre.

Egy másik, igen rövid, de hiteles adalék a kor tapasztalt, Magyarországot is jól ismerő osztrák diplomatájától S. Herbersteintől származik. Önéletírásában leírja, hogy „1523-ban Lajos Magyarország királya Sopronba jött. Ferdinánd főherceg is ide érkezett kíséretével együtt. Ezután mindkét úr Újhelyre vonult október hónapban. Az összejövétel miatt nekem sokat kellett lovagolnom.”⁴⁶

Rövid, de konkrét adat szintén erre a témára Várdai Pál veszprémi püspök kincstartó 1523. november 9-én, Pozsonyban kelt levele, amelyben „elismeri, hogy a soproniak legközelebbi Szent György napi adóját a király elengedte ama bor ára fejében, amelyet a városi tanács a királyi asztal részére adott a közelmúlt napokban, amikor Ferdinánd osztrák főherceg Sopronban vendége volt a királynak.”⁴⁷

A jelen kötetben közölt Szyd^owiecki napló is említi 1523. november 20-án, amikor a király Antonio de Conti követnek válaszol. Lajos nevében az egri püspök azt mondja „...a felség kegyes lélekkel fogadta nagyságodat, mind itt, mind Sopronban.”

Erről a nagy vendégseregéről tanúskodik Sopron város számadáskönyve is, amely 1523. októberében arról ír, hogy élelmet adtak el „pro necessitate serenissimi principis Ferdinandi, archiducis Austrie etc. interea temporis Sopronii

43 Neuere Zeitung 1523. Apponyi Hungarica 178.

44 FOGEL 1917. II.3. Ld.: RILL, 1993. 52.

45 A levél szintén a Trentói Levéltárban található, a már említett Cles-féle anyagban. Jelzete: busta 8. fasc. 2. f 43 rv. 48 rv.

46 HERBERSTEIN, 1855. 264. Az esetet említi még TARDY Lajos, 1979. 68.

47 HÁZI Jenő, 1929. 74–75.

existenti(s) anno vigesimo tercio.”⁴⁸ Az eseményekre utalások olvashatók a következő oldalon is, szintén 1523 őszéről.⁴⁹

Végül még egy adalék a legilletékesebbtől, Ferdinándtól, egy olyan forrásból, amelyet talán a magyar kutatás eddig nem ismert. Ez a spanyol Állami Levéltárban található irat, Ferdinánd sajátkezű aláírásával ellátva, 1523. november 6-án kelt Bécsben és a pozsonyi konferenciára, majd onnan tovább, a moszkvai fejedelemhez küldött, páduai gróf Antonio de Conti úr részére készült instrukció. A hosszú és részletes anyag amúgy is sok értékes információt tartalmaz és ezért érdemes a kutatás számára az egészet szó szerint közölni. Az instrukció elején utasítja követét Ferdinánd, hogy közölje, Károly és Ferdinánd egyaránt várják a királytól a neki Sopronban tett császári javaslatra adandó választ. Sajnos, nem tudjuk, hogy mi volt ez a javaslat, de mivel a levélben ezt követően a törökkel való összecsapás előkészületeiről, illetve egyéb kérdésekről esik szó, azt kell hinni, hogy Ferdinánd a császár nevében az említett ügyekkel kapcsolatban tett javaslatot. De az is lehet, hogy a bécsújhelyi konferencián részletesen megtárgyalt, Ferdinánd részéről történő katonai segélynyújtás ügyében tettek valamiféle javaslatot a Lajos által teljesítendő feltételekről. Sajnos, amíg pontosabb információnk nincs, csak találgatni lehet.⁵⁰ Ha mindehhez hozzávesszük, hogy Gerendi már idézett levele ezt az összejövetelt október 8-ára terveztként említi, akkor nyilvánvaló, hogy nem egy ad hoc találkozóról van szó, hanem a két fejedelem között már hosszabb ideje időszerű, de többször elhalasztott tanácskozásról.⁵¹

Visszatérve előbbi gondolatunkra, miszerint a tervezett kétoldalú megbeszélés halasztásaiban a tényleges kül- és belpolitikai okok miatt a mindkét fejedelem számára fontos külsőségek és a tekintély megőrzésének igénye működött közre, elsősorban a helyszínek miatt. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a rövidre tervezett soproni „előkonferencia” Ferdinánd részéről olyan előzetes gesztus akart lenni, amellyel sikerült elérnie – ti., hogy ő Magyarországra, Sopronba látogatott – a magyar uraknál és II. Lajosnál, hogy immár ne legyen akadálya a tervezett nagy, hármasmegbeszélésnek, a bécsújhelyi, azaz ausztriai helyszínen. Ez indokolná tehát a vitathatatlan kétoldalú egyeztetésen túl a soproni találkozó rövid és Bécsújhelytől külön történő megtartását. Ugyanakkor visszatérve az 1515-ös konferencia helyszínének problémáira is, látni kell, hogy mind Sopron, mind Bécsújhely, mind az azt követő Pozsony azon a határterületen helyezkedik el, amely akár az osztrák, akár a magyar területről szinte néhány óra, maximum egy napi menettel elérhető. Ennek fontosságát és jelentőségét az elmondottak alapján nem kell különösebben részletezni. A Szyd³owiecki napló első érdemi mondata szerint a követ október 2-án indult el és gyorsan tette meg útját a találkozóra, majd szó szerint ez áll: „Jóllehet, ez a találkozó Pozsonyba volt tervezve, a felséges Ferdinánd úr, Ausztria főhercege mégis úgy intézkedett, hogy Ausztriában, Bécsújhelyen kerüljön sor a tárgyalásra.” Szyd³owiecki különösebb kommentárt ehhez nem fűz,

48 HÁZI Jenő, 1938. 365–366. Köszönetet mondok Kubinyi Andrásnak, aki erre az adatra felhívta figyelmemet.

49 Uo. 366.

50 A.G.S. P.R. 57–171. No. 4773.

51 A.T. VI. No CCXC 319–320.

azonban ez talán megerősíti az eddig elmondottakat. Három nappal később, 1523. október 15-én a két fejedelem együtt vonult át Bécsújhelyre, ahova Zsigmond király helyett Szyd^oowiecki kancellárt, a király teljhatalmú megbízottját várták, aki október 16-án meg is érkezett és ezzel kezdetét vette a bécsújhelyi konferencia.

MAGYARORSZÁG BEL- ÉS KÜLPOLITIKAI HELYZETE A BÉCSÚJHELYI KONFERENCIA IDEJÉN

Külpolitikai tekintetben Magyarország számára meghatározó tényező a törökkel való viszony volt. Formailag ugyan béke létezett a két fél között, azonban ez az állapot egyre nagyobb árba került az országnak. II. Ulászló 1495-ben, majd 1498-ban fegyverszünetet kötött a törökkel, 1503-ban pedig a király a portával való egyezkedés során hét évre újította meg a fegyverszünetet, majd 1511-en ismét öt éves békében állapodtak meg. 1516-ban a török három éves hosszabbításra tett javaslatot, de a magyarok csak egy éves fegyvernyugvást fogadtak el, amiben jelentős szerepe volt a pápa tiltakozásának. 1517-ben a fegyverszünet lejártával hosszabb halogatás után csak 1519-ben került sor újabb három évre szóló fegyverszünet megkötésére. Azonban a szultán 1520-ban bekövetkezett halála miatt ez a megállapodás érvényét veszítette és I. Szulejmán trónralépése után ismét követeket küldött Budára fegyverszünet meghosszabbítására. A magyarok ez elől kitértek, sőt a török követet bebörtönözték, ami egyenesen vezetett az 1521-es nagy török támadáshoz.⁵²

Ez a formailag békés állapot a 15. század végén, a 16. század elején igen sokba került az országnak. A török elleni védekezés legfőbb eszközét, a magyar végvári rendszert a benne lévő állandó katonasággal békeidőben is fenn kellett tartani, amely meghaladta az egyre inkább elszegényedő ország pénzügyi lehetőségeit. Igaz, az elszegényedés és a törökkel szembeni végvári rendszer fönntartása, amelynek biztosítása a lakosságtól szedett adókból történt, már Mátyás alatt komoly problémákat okozott. A király rendkívül eredményes és sokat emlegetett külpolitikája, amely legalább annyira támaszkodott az uralkodó aktív katonai tevékenységére, mint jó diplomáciai manővereire, az évről-évre rendszeresen beszedett rendkívüli adókra épült. Ennek a hosszabb időn át való behajtása meghaladta az adófizetők teherbíró képességét.⁵³ Tehát ez a hosszú, viszonylagos békés időszak a maga terheivel igénybevette és kimerítette az ország lakosait, legyen szó a jobbágyságról, a gyöngye polgárságról, a köznemességről vagy akár a bárókról. Ha nem is egyforma módon, de szinte az egész ország úgy látta az 1520-as évek elejére, hogy az ilyen áron való béke fenntartásának nincs értelme. Ez a magyarázata, hogy a társadalom különböző rétegeiben egyaránt egy, a török ellen való fegyveres fellépés igénye merült föl. Az azonban mindenki előtt nyilvánvaló volt, hogy Magyarország erejéből önmagában egy ilyen háború megszervezésére nem telik.

52 A kérdés áttekintésére ld. KOSÁRY Domokos 1986. 102–105. Más kérdés, hogy a török enélkül is megtámadta volna az országot. FODOR Pál 1991. 8. és 1994. 29., valamint HEGYI Klára 1994. 20–23.

53 KUBINYI 1981. 71–75.

Ez csakis egy európai méretű összefogás keretében volt elképzelhető. Ezért került sor a különböző törökellenes összefogási kísérletekre, a különböző országokkal való szövetségek megszervezésére. Az 1521-es hadjárat, amely Belgrád elfoglalásával járt, nem egyszerűen csak a törökök által már hosszabb ideje kinézett, fontos vár bevételét jelentette, hanem az országot délről védő végvári rendszer legfontosabb kulcserődjének elfoglalását, ami az egész védővonal tarthatóságát és hatékonyságát egyszerre tönkretette. Ezért már 1521. végén, 1522 elején megfogalmazódott annak a szükségessége, hogy a török ellen támadó hadjáratot kell indítani, amelynek célja Belgrád mindenáron történő visszafoglalása.⁵⁴

Az 1522-ben körvonalazódó, konkrét támadó hadjárat terve, amelynek időpontját előbb 1522., majd 1523. nyarára tűzte ki, alapvetően mintegy 15 ezer főből álló zsoldosereggel számolt és az őszy folyamán kívánta a törököt megtámadni, visszafoglalni Belgrádot, illetve a török által elfoglalt több végvárat is. De legfőképpen és nagyon praktikusán azt szerették volna elérni, hogy a támadó hadjáratral két-három hónapra lefoglalva a török erejét, a Belgráddal szemközt lévő és 1521-ben a török által lerombolt Szalánkemén várát ismét fölépíthessék. Ez helyettesíthette volna a déli védelmi vonalban Belgrádot. Ez a katonai, diplomáciai szempontból egyaránt reális terv némileg helyrehozhatta volna a Belgrád eleste után előállt katasztrofális helyzetet.⁵⁵ Bár a nemzetközi szintű tárgyalások bizonyos támogatást ígértek, Magyarország belső helyzete miatt nem látszott alkalmasnak arra, hogy egy ilyen támadó hadjárat vezető erejét alkossa. Ezt fölismerve próbálta a magyar uralkodó körököt Ferdinánd és V. Károly közös követe, Andrea de Burgo rávenni 1523. nyarán, hogy a tervezett támadás helyett inkább fegyverszünetet kössenek a törökkel. A magyarok azonban úgy gondolták, hogy inkább a hadjárat megindítására van szükség, amihez ha a német birodalomra nem is, de legalább Ausztria és Lengyelország segítségére számíthatnak, a pápa erkölcsi tekintélyével és bizonyos pénzügyi támogatásával együtt. Az idő haladtával ezt a hadjáratot már 1524-re tervezték. Az 1523. őszére szervezett bécsúj helyi, illetve azt követő pozsonyi konferencia egyebek között ennek a hadjáratnak a konkrét lehetőségeit, katonai, fegyverzeti költségtényezőit kívánta elrendezni, leszögezve, hogy melyik fél milyen összeggel, illetve katonai és fegyverzeti anyaggal járul hozzá.⁵⁶ Kubinyi megjegyzi, hogy a magyarok által itt följánlott katonai erő még nem tekinthető irreálisnak, bár kétségtelen, hogy az ország abszolút méretű katonai és pénzügyi koncentrálását igényelte volna.

Miközben ezek a tárgyalások folytak, a török 1522-ben elfoglalta Rodoszt és kisebb török támadásokra került sor Erdély, Horvátország és a Szerémség ellen. Folytatódtak a rendszeresnek mondható támadások Havasalföld, illetve Moldva ellen is 1522–23-ban. A török gyakori támadásai miatt, amelyek Horvátországon keresztül Alsó-Ausztria, Krajna, Karintia vidékét is fenyegették, Ferdinánd főherceg, aki újonnan megkapott osztrák tartományok uraként e harcban érintve volt, tartományait megvédendő egyre inkább sürgeti Horvátország megerősítését a magyar királytól.

54 KUBINYI i. m. 71–75; 79–82.

55 Uo. 83–84.

56 Uo. 85–86.

1523-ban az ország déli végvidéke új főkapitányt kapott Tomori Pál kalocsai érsek személyében, aki lelkiismeretes, jó katona volt. Az ő irányításával került sor ez év nyarán a török elleni korlátozott méretű háborúra, amely az időszak legnagyobb katonai sikereit hozta a magyarok részére. 1523. augusztus 6.-án–7.-én három helyen (Szávaszentdemeter, Nagyolaszi, Rednek) folyt a kétnapos csata és a magyarok győzelmével végződött. A katonai összecsapás legfőbb tapasztalata az volt, hogy a mindössze néhány száz, kiváló minőségű zsoldos katona harcba állításával nagyobb eredményt lehet elérni mint a korábbi esetekben, amikor több ezer főnyi banderiális sereggel támadtak a törökre és szenvedtek rendszeresen vereséget. Ez azonban ismét jelezte, hogy ilyenfajta, nyugat-európai típusú, modern zsoldos sereg fölállításához óriási mennyiségű pénzre van szükség, amellyel Magyarország nem rendelkezett.⁵⁷

Általánosságban elmondhatjuk, hogy Magyarországnak saját belpolitikáját, gazdasági, pénzügyi viszonyait illetően rossz híre volt a korabeli Európában. 1523. tavaszán a Magyarországra indítandó pápai legátus elküldésének egyik fő akadálya az volt, hogy Rómában nem igen akadt olyan főpap, aki szívesen vállalkozott volna erre a feladatra az említett okok miatt. Az ország leromlása már a Mátyás utáni évektől fokozódott, de különösen fölerősödött 1516. után, amikor II. Ulászló halálával a helyére kerülő II. Lajos fiatal gyermekként, majd lassan felnövekvő uralkodóként tétova, olykor egymásnak ellentmondó intézkedéseket hozott. Különösen megsínylette az ország, hogy a sajátos magyar politikai viszonyok fejletlenségéből következően a politikai-kormányzati irányítórendszer az ország társadalmi, gazdasági fejlettségéhez hasonlóan kezdetleges állapotban volt, s messze elmaradt az ismert nyugat-európai kormányzati formáktól. Ráadásul az uralkodó osztályon belül egymással rendszeresen szövetkező, vagy egymás ellen forduló pártok működtek és a magyar belpolitika évenkénti hullámvölgyei, illetve emelkedései ezeknek az újra és újra átrendeződő pártoknak, csoportoknak az egymással szembeni küzdelméből, az ifjú király és 1521-ben Magyarországra érkező feleségének bevonásával történő politikai harcából, cselszövéseiből állt. Teljes egészében egyet lehet érteni Kubinyi Andrással, hogy a kort nem szabad a korábbi időszak magyar történetírásában általánosan elfogadott kategóriákkal jellemezni. Tehát nem lehet egyszerűen az uralkodó körök Habsburg-párti, Szapolyai-párti, köznemes párti stb. csoportjairól mint egyértelműen meghatározható csoportokról beszélni. Azt sem lehet mondani, hogy az uralkodó és a nagybirtokos bárói réteg egymással szembenállt volna, de azt sem, hogy valami szoros szövetség lett volna közöttük. Ráadásul a szövetségi viszonyok gyakran átalakultak, módosultak. A magyar királyi udvar belső erőviszonyai bonyolultak voltak és a különböző tendenciák a fejletlenségéből következően nem tisztán érvényesültek. Vonatkozott ez arra is, hogy a kormányzati szerepet betölteni hivatott királyi tanács maga is fejletlen, átalakulóban lévő.⁵⁸

1522–23. folyamán azonban valamiféle kibontakozás jelei kezdenek látszani a királyi udvarban. Ennek fő kidolgozója Szalkai László kancellár és úgy tűnik, hogy Mária királyné, illetve a magyar királyi pár tanácsadójának számítót, de a

57 KUBINYI 1978. 212–219.

58 KUBINYI 1988 181–182, 195–196

Habsburg-család képviselőjében itt lévő Andrea de Burgo volt. Ezen irányzat célja a királyi hatalom megszilárdítása úgy, hogy közben vissza lehessen szorítani a bárókat, megerősíteni és jelentős részben visszaszerezni az eladományozott királyi birtokokat. Mindehhez pénzügyi, politikai és katonai téren támogatást kell szerezni külföldről, elsősorban a német birodalomból. Az így megerősödött hatalommal kívántak azután föllépni a törökkel szemben.⁵⁹

A CSEH ÜGYEK

A megfogalmazott elképzelés szerint a királyi pár 1523. elején Prágába utazott, hogy a cseh ügyeket elrendezze. Radikális lépésre határozták el magukat a prágai országgyűlésen és az itt hozott intézkedések az említett két tanácsadó meghatározó irányítása mellett történt. A dolog lényege, hogy az egész vezető cseh bárói garnitúrát leváltották, ugyanakkor a király minden fizetés és ellenszolgáltatás nélkül visszavette az előző időszakban elzálogosított királyi birtokokat. Mindezt a köznemesség és a polgárság támogatása mellett hajtották végre, egyúttal az országgyűlés adót és katonai segítséget is megszavazott a török elleni hadjáratához. A király hasonlóképpen kívánt föllépni a morva rendekkel szemben Olmützben, ahol, ha nehezebben is, de sikerült hasonlóképpen célt érni. Természetesen a hatalomból kivetett cseh bárók szövetkeztek a király ellen és elsősorban Zsigmond lengyel királynál próbáltak külföldi támogatóra találni II. Lajossal szemben. Ugyanakkor Lajos megfenyegette, elszámoltatja őket a korábbi hivatalaikban végzett tevékenységükről, illetve a gondjaikra bízott anyagi javokról. Azonban Lajos a tényleges perbefogást halogatta. Elterjedtek olyan hírek is 1523. folyamán, hogy a hatalomból kivetett bárók összeesküvést szőnek Lajos ellen és fenyegetésként elhangzott Lajos rokonának, II. Keresztély dán királynak saját országa bárói által történt elűzése, mint intő példa.⁶⁰

A cseh ügy megoldására tett kísérlet nem egyszerűen csak cseh belügyet jelentett. A kérdés sokoldalúságára jellemző, hogy Andre de Burgo azért is szorgalmazta a fellépést a cseh bárók ellen, mivel ezek a német birodalmon belül ekkor V. Károlynak komoly problémát okozó lovagok felkelését, személy szerint Franz von Sickingent támogatták, ezen túlmenően szintén a császárral szemben a francia királlyal kerestek kapcsolatot. Ferdinánd 1522 szeptember 2-án kelt levelében arról informálta Károlyt, hogy a francia király követe révén igyekszik maga mellé állítani a cseheket.⁶¹ Bonyolította a kérdést az is, hogy a cseh főurak jó kapcsolatot tartottak Zsigmond lengyel királlyal. Tudta ezt II. Lajos is, aki a lengyel befolyást el-
lensúlyozandó, 1523. elején, még mielőtt Prágába utazott, Zsigmondhoz küldte Piso Jakabot és Gerendi Miklóst, hogy a királynál az ő nevében panaszt tegyenek a cseh urak ellen, mintegy indokolván a rövid időn belül bekövetkezett föllépést a csehek és az élükön álló Rozmitali Zdenek Lev ellen.⁶² A helyzet nemcsak külpoli-

59 KUBINYI 1978. 204–205.

60 KUBINYI 1986. 83.

61 HEISS 1974. 123., KORRESPONDENZ I. 15–21

62 SCHWOB 1974–75. 64.

tikai és belpolitikai szempontból volt bonyolult, hanem ideológiailag is. Közismert volt Csehország „fertőzöttsége” a katolikus hit szempontjából. Gyakorlatilag a huszitizmust soha nem sikerült tökéletesen felszámolni. Annak tanai tovább éltek, így Luther föllépése itt már meglévő alapokra talált. Amikor 1523-ban a prágai országgyűlésen a cseh vezető garnitúrát leváltották és helyükre egy új vezető csoportot neveztek ki, a király és Szalkai kancellár kénytelen volt figyelembe venni a cseh realitást: akiket újonnan kineveztek, azok között tekintettel kellett lenni arra is, hogy ne csak katolikusok, hanem utraquisták, pikárdok és luteránusok szintén legyenek. Mindez, – ha a leváltás miatti felháborodás lecsillapítható volt is, – elengedhetetlen volt az új vezetés működéséhez.⁶³

II. Lajos számára a cseh ügy a cseh-magyar királyság szempontjából másik problémát is fölvetett. A csehek kiváló katonákat adtak az európai hadszínterek számára, közismerten jól harcoltak Mátyás király zsoldos seregében is. Azonban épp a mátyási időszakból a csehek nem túl nagy rokonszenvvel viseltettek Magyarország és a magyarok problémái iránt, ami elsősorban a török ellenes harcokban jelentett nehézséget. A csehek még 1522-ben is visszautasították a német birodalmi gyűlés felszólítását, hogy segítsék a magyarokat a török elleni hadivállalkozásban. Ez a helyzet 1523. elején némileg módosult és a csehek ekkor hajlottak bizonyos segítség küldésére.⁶⁴ Kétségtelen, hogy a jogos nemzeti érdek mellett a szoros szövetségben lévő két ország mindkét fele számára fontos volt a török elleni küzdelem. (Jellemző e keserű igazság felismerésének kimondására báró Vratiszláv úti beszámolója, aki 1591-ben utazott végig Magyarországon és ekkor mondja el Belgrád 1521-es elfoglalását, majd a mohácsi vereséget is említi, megjegyezve, hogy ezután Magyarország javarésze elveszett. Számunkra szomorú tanulság az eztán következő önkritikus megjegyzése: „Nekünk cseheknek is sok bajt és kárt okoztak a magyar háborúk. Az ország elnéptelenedett és a pénz kihurcoltatott. A veszély jelenleg oly nagy, hogy a hitetlenek már Ausztriába is betörnek és ha Isten meg nem oltalmaz, kedves hazánkra is rá fognak rontani. Mind eme nyomorúságnak és kínos állapotnak csupán belső viszálykodásunk oka, ugyanis hiányzik belőlünk a tevékeny keresztyén szeretet, az igazi cseh becsületesség és hazaszeretet, őseinkkel együtt kihalt.”)⁶⁵

Sajnos, a cseh változások nem hozták meg a kívánt eredményt, mivel a cseh urak, akiket elcsaptak, Zdenek Lev vezetésével minden követ megmozgattak külföldön és belföldön egyaránt, egyebek között a lengyel király támogatását is megnyerve. Azonban a dolog még bonyolultabbá vált attól, hogy a kutatások szerint Ferdinánd főherceg és a változtatást előidéző Szalkai László kancellár is melléjük állt később. Szalkai ugyanis szeretett volna megegyezést létrehozni a katolikusok és az utraquisták között, mert úgy gondolta, hogy ez jó hatást tenne saját egyházi karrierjére is a pápa előtt. Mindezek együttesen eredményezték, hogy 1525. elején Zdenek Lev és hívei visszanyerték korábbi tisztségeiket és befolyásukat.⁶⁶

63 FRAKNÓI 1902. II., 355–356.

64 TÖRÖK Pál 1926. 183–186.

65 SZAMÓTA 1891. 206–207.

66 HEISS 1974. 125.: Vö. KUBINYI 1986. 90.

A cseh eseményeknek komoly visszhangja volt itthon, Magyarországon és meghatározó politikai körök azt várták, hogy a cseh fejleményeknek megfelelő hasonló intézkedésekre kerül sor Magyarországon is. Valóban, 1523. májusában a budai országgyűlésen leváltották Báthorit a nádorságról és a temesi ispáni tisztségből. Ugy szintén megvádolták Báthorit és Szapolyait, hogy hamis pénzt vertek, amire semmiféle jogkörük nem volt. Az itt elfogadott intézkedések célja az volt, hogy a királyi hatalmat erősítsék, illetve a török elleni háborúhoz az adók és a katonáskodás rendjét szabályozzák. Azonban meg kell állapítani, hogy az intézkedések nem voltak olyan eredményesek mint a csehországiak. Nem került sor teljes személycserére és a birtokok visszavételére sem. Ennek elsősorban az az oka, hogy Magyarországon igen fejletlen a polgárság és az uralkodónak így nem lehetett rájuk támaszkodni. Bonyolult politikára volt szükség, amelynek keretében a király az uralkodóosztály vezető rétegének egyik csoportjával szövetkezett a másik csoport ellen, mindezt a köznemesség támogatása mellett.

Az 1523. májusi országgyűlés mérsékelt eredményeiben két komoly külpolitikai tényező is közrejátszott. Az egyik a fenyegető török támadásnak a híre, a másik pedig a már említett II. Keresztély dán király trónról való eltávolításának intő példája, amely a magyar viszonyok között is komoly figyelmeztetésnek tűnt. Az történt ugyanis, hogy II. Keresztély, Dánia, Norvégia, Svédország királya (felesége V. Károly húga volt, így sógorságban állt nemcsak a császárral, de Ferdinánd főherceggel és II. Lajossal is) szintén megpróbálta a bárók és főpapok hatalmát korlátozni. Szigorúan föllépett a rendek befolyása ellen, sok előkelőt kivégeztetett. 1523 elején a dán főurak összefogtak ellene, nyílt felkelés robbant ki és 1523 április 14-én családjával együtt el kellett menekülnie. Bár megpróbálta visszaszerezni trónját, fegyveres összecsapásokra került sor, és élvezte a Habsburgok támogatását is, nem járt sikerrel. (II. Lajos szintén támogatta sógorát, viszont a német lovagrendet pénzzel és fegyverrel segítő uralkodó elűzésének Zsigmond lengyel király kifejezetten örült.)⁶⁷

Az időszak másik fontos belpolitikai tényezője a királyi hatalom megerősödését szolgáló intézkedések mellett a királyné személyének és befolyásának a fokozatos megerősödése. Ez 1522-ben vette kezdetét amikor is II. Lajos elkezdte a királynénak járó, illetve a házassági szerződés kapcsán a királyné részére megígért birtokok átadását. Ezek igen jelentősek és a tényleges birtokátadás után a különböző vásárlás és szerzemények révén hamarosan a király után a királyné vált az ország legjelentősebb birtokosává. Ezek a birtokok csak a főbb helyeket felsorolva, az óbudai és Csepel sziget, a zólyomi uradalmak, a bányavárosok, a diósgyőri, a munkácsi és huszti uradalmak, valamint a máramarosi sóbányák. Érdekes tény az is, hogy a királyné udvartartásában, illetve az előbb említett birtokok élén több olyan személyt is találunk a királynő szolgálatában, akik korábban Szapolyai embereiként voltak ismertek. Azt nem lehet megállapítani, hogy a királyné kérte, vagy csábította magához, esetleg Szapolyai saját maga engedte át őket, mindenestre ez érdekes jelenség a magyar uralkodó osztályon belül. Megjegyzendő, hogy Szapolyai szerepe mindenképpen jelentős, hisz az 1523. májusi országgyűlé-

67 KUBINYI 1986. 83–86.

sen a támadás ő ellene is irányult, de csak Báthorit érintette. Szapolyai helyzete és hatalma nem ingott meg.⁶⁸

A királyné tevékenységét vizsgálva érdemes leszögezni, hogy amiként nem lehet a köznemességet egyértelműen mint nemzeti pártot beállítani, úgy ahogy a bárókat sem szabad egységes Habsburg pártként megjeleníteni, miként a kétségtelesen meglévő lengyel orientáltság ellenére sem lehet kifejezett lengyel pártról beszélni. Hiszen a magyar uralkodó osztály egyes tagjai saját, jól felfogott érdekeik szerint gyakran váltogatták elkötelezettségüket és politikai, valamint birtokaik elhelyezkedése szerint külpolitikai orientációjukat is. A királyné határozottan föllépett saját anyagi érdekei biztosítása miatt Thurzó kincstartó és a vele szövetséges Fugger cég törekvéseivel szemben, ily módon közvetlen ellenőrzést biztosított magának a bányászatban, sőt részben a pénzverésben is. Mindez azért érdekes, mert a Thurzó–Fugger szövetség Ferdinánd főherceg és általában a Habsburg-család teljes támogatását élvezte. Vagyis ebben az esetben Mária éppen a Habsburg érdekek ellen lépett föl saját magyar királynéi hatalma biztosítása érdekében.⁶⁹

A sajátos helyzetre jellemző, hogy a korábbi történetírás egyértelműen a Habsburg-párt vezető személyiségeként tartotta számon Brandenburgi György örgróft, aki viszont ebben az időszakban megsértődött a Habsburgokra, sőt nyíltan szembefordul velük. Egyrészt bizonyos évjáradék elmaradása miatt neheztelt V. Károly császárra, Ferdinánddal pedig amiatt volt ellentéte, hogy a főherceg saját hívének, a szlávón bánnak, Korbáviai Jánosnak szerette volna megszerezni Brandenburgi György szlavóniai várait. Ezeket azonban az örgróf végül Mária királynénak adta el. Tehát ismét egy pregnáns példája annak, hogy a Habsburg-családon belül is konkrét érdekkülönbségek voltak.⁷⁰ Mindezek alapján leszögezhetjük, nem lehet Máriát azzal vádolni, hogy Magyarországon ő a Habsburg-párt szervezője, vagy vezetője, illetve, hogy bátyja érdekeit szolgálja. Tevékenysége az ország és alapvetően a királyi hatalom megszilárdítását szolgálta. E tekintetben ellent kell mondani annak az egyébként kiváló osztrák véleménynek is, amely Mária királyné magyarországi tevékenységét vizsgálva személyét és udvartartását egyértelműen a Habsburg politika magyarországi előkészítőjének, illetve megvalósítójának tartja.⁷¹

LENGYELORSZÁG A 16. SZÁZAD ELEJÉN

A 15. század végén, a 16. század elején a lengyel királyság Európa egyik legnagyobb kiterjedésű, politikailag és gazdaságilag komoly tekintélynek örvendő országa volt. Az országnak és a környező királyságokban hatalmon lévő, Jagelló-családból származó királyoknak meghatározó szerepe volt a térség eseményeiben. Ugyanakkor épp a földrajzi helyzetből következően szinte évszázadok óta ugyanazon politikai nehézségeik voltak a lengyeleknek, amelyeket a hosszabb távú, illet-

68 KUBINYI 1986. 86–87; 90.

69 KUBINYI 1986. 78–79; 88.

70 KUBINYI 1986., 89–90.

71 HEISS 1974. 120–121.

ve a napi politika szintjén egyaránt figyelembe kellett venni A 15. század második felét szinte végig uralkodó IV. Kázmér (1446–1492) öt felnőttkort megért fia közül Frigyeset leszámítva – aki pap lett és krakkói püspök, később bíborosként Lengyelország egyik legmagasabb egyházi méltóságaként élte le életét, – a másik négy fiú élete folyamán trónra jutott. Apjuk halála után 1492–1501 között János-Albert, halála után testvére, Sándor (1501–1506), végül 1506-tól 1548-ig I. (Öreg) Zsigmond uralkodott Lengyelország trónján. Velük egyidőben a negyedik, Ulászló, 1471-től cseh, 1490-től pedig magyar királyként (II. Ulászló) uralkodott. Nem meglepő, hogy a négy fiútestvér viszonya korántsem volt felhőtlen és ha időnként fontos kérdésekben támogatták is egymást, többször előfordult, hogy az országaik által képviselt különböző politikai érdekek miatt szembekerültek. Egy ilyen vitás „családi” kérdés megtárgyalására jöttek össze 1494-ben Lőcsén a testvérek, minden bizonnyal azért, hogy a Lengyelország és a német lovagrend ügyével kapcsolatos teendőket megbeszéljék. De a legfontosabb tényező a lengyel politikában mindig jelentős szerepet játszó Moldvai fejedelemség kérdése volt, mert annak vajdája a törökkel szövetségben és támadásokat intézett Lengyelország ellen, amely a fejedelemséget saját hűbérenek tekintette. Ugyanakkor a moldvai vajda a magyar király hűbérese volt, ezért a lengyel Moldva-ellenes elképzelések kiváltották Ulászló király ellenérzését. Pontos részleteket a lőcsei találkozóról nem tudunk, de a források szerint szóba került az a terv, hogy az akkor még semmiféle örökséggel nem rendelkező legifjabb, Zsigmond hercegé legyen a moldvai fejedelmi szék. 1497-ben sor került a moldvai vajda elleni lengyel támadásra, amely részben török segítség, részben Ulászló határozott föllépése miatt nem járt sikerrel. 1498-ban ezért megállapodást kötöttek a moldvai vajdával, aki megígérte, hogy Lengyelországgal szövetségesként fog eljárni és hajlandó a török elleni háborúban résztvenni.⁷² Egyes vélemények szerint Lengyelország az 1497-es moldvai-törökellenes sikertelen hadjárat után tartózkodott a továbbiakban a nagyszabású törökellenes támadásoktól. Zsigmond király 1506-ban történt trónralépése után pedig azt a következtetést vonta le, hogy hosszabb távon Lengyelország érdeke a törökkel való tartós békekötést kívánja.⁷³

Lengyelország másik nagy problémája a már említett moldvai, török és német lovagrenddel vívott küzdelmei mellett a szomszédos orosz birodalommal fennálló konfliktusa, amely a 16. század elején szinte állandósult háborúban nyilvánult meg. A lengyel király számára a legfőbb gondot az jelentette, hogy ellenfelei gyakran keresték egymással a kapcsolatot és igyekeztek – ha nem is mindig konkrét eredménnyel – szövetséget kötni. Ilyen közeledés és szövetségési kísérlet figyelhető meg a német lovagrend és az orosz nagyfejedelem, valamint a moldvai vajda és a török, illetve a lengyelek számára komoly veszélyt jelentő tatár hordák támadásaiban. A lengyel politika arra törekedett, hogy ezeket a szövetségeket megakadályozza, sőt igyekezett – több-kevesebb sikerrel – ezeket a népeket és uralkodókat egymás ellen fordítani.

A leglátványosabb politikai fordulat a környező országok ellenséges föllépése miatt 1514–15-ben figyelhető meg, amikor is a lengyel diplomácia az addig Habs-

72 DIVÉKY Adorján 1914. 450–452.

73 DABROWSKI 1926. 135, 138.

burg-ellenes irányultságát megváltoztatva, a Habsburgokhoz közeledett. A korábbi ellentét oka elsősorban az volt, hogy a mindenkori német császár és a német birodalom rendszeresen támogatta a lengyel király ellen föllépő német lovagrendet. Zsigmond és kancellárja, Szyd³owiecki 1514-ben fogott neki a Miksa császárral létrehozandó megegyezés kidolgozásához, mégpedig egy látványos, európai méretű diplomáciai esemény keretében. Ez volt az 1515-ös bécsi kongresszus. Erre a három ismert fejedelem, Miksa császár, Zsigmond király, II. Ulászló mellett meghívást kapott a német lovagrend nagymestere is. Az előzetes tárgyalások folyamán megnyerték a lengyelek Miksa császár támogatását, aki szintén módosította véleményét. Az európai viszonyokat és saját politikáját figyelembe véve fontosabbnak ítélte a lengyel király szövetségét mint a német lovagrend támogatását. Jóllehet az 1515-ös bécsi összejövetel nemzetközileg nagy visszhangot váltott ki és a térség politikai ügyeinek elrendezésében meghatározónak bizonyult, a lengyel-porosz konfliktust nem oldotta meg, bár kétségtelen, Zsigmond pozícióit erősítette.⁷⁴ Azonban a Miksával kialakult jó kapcsolat sok szempontból elősegítette a lengyel politika alakulását, így 1516-ban II. Ulászló halála után Miksa és Zsigmond együtt léptek föl a magyar király, II. Lajos gyámjaként és egyúttal a magyar politikába történő beavatkozás igényével. Az, hogy konkrét eredményt nem értek el, főként a magyar uralkodó körök határozott elutasításának tudható be.⁷⁵

Zsigmond 1516–17-es magyarországi közvetlen beavatkozási kísérlete nagyon jó cáfolata azon nézeteknek, amelyek az 1515-ös bécsi megegyezést eltúlozva, azt egyértelműen a Habsburg befolyás kelet-európai győzelmének tekintették és a lengyel uralkodó Magyarország iránt formált igényének feladásaként hangoztatták. Az 1516–17-es aktivitás jelzi, szó sincs erről, legföljebb azt tehetjük hozzá, hogy Zsigmond magyarországi igényének érvényesítésében igyekezett Miksával egyeztetni. 1516. júniusában Laski prímást és Szyd³owiecki kancellárt küldte Magyarországra azzal a feladattal, vegyék rá a magyaroka, fogadják el Zsigmond hivatalos gyámmá kinevezését II. Lajos mellé. A magyar urak ezt elutasították. A következő évben ismét küldött delegációt Magyarországra. Ennek az volt a feladata, hogy Miksa császár követivel immár együttműködve elérjék: a két uralkodó gyámként ne csak névleges, hanem tényleges hatalommal rendelkezzen a magyar politika irányításában. Azonban a magyar uralkodó körök ezt is visszautasították.⁷⁶ Kétségtelen, hogy az 1515-ös találkozó Lengyelország kapcsolatainak jelentős előmozdítását hozta, különösen a Habsburgok irányában. Ezt azért kell ily módon hangoztatni, mert az osztrák, német terület mellett ekkor kezd kiépülni és a 16–17. században virágzóvá válik Lengyelország politikai, kulturális és vallási téren megnyilvánuló kapcsolata Spanyolországgal. A kongresszuson érintve volt Károly főherceg, aki a következő évben, 1516-ban spanyol király, majd 1519-ben német-római császár lett és a később részletezendő politikai, családi kapcsolatok miatt ez a spanyol ág meghatározóvá vált már Zsigmond uralkodása alatt is.⁷⁷

74 Erre vonatkozóan ld. BACZKOWSZKI, 1975/1. 208–216.

75 HERMANN Zsuzsanna 1961. 47–51.

76 PAJEWSKI 1930. 12, 15.

77 BORKOWSKA 1939. tanulmánya ebből a szempontból meghatározó értékű.

Bár 1515-ben Bécsben Miksa császár megegyezett Zsigmond királlyal és ez a Habsburg-Jagelló kapcsolatok jelentős javulását hozta, a Habsburg politika továbbra is figyelemmel kísérte a Lengyelországgal ellenséges viszonyban álló moszkvai nagyfejedelemiség helyzetét. Több alkalommal követséget küldött Miksa Moszkvába és ezek a követek ugyan a közvetítés szerepet kívánták játszani, de a közvetlen Habsburg beavatkozás – nem egy esetben pápai támogatással – alapvetően nyugtalanította a lengyel királyt. A követjárást mindig fenyegető veszélyként érezte, mert a kapcsolatok alakulásától függően a Habsburgok ezt a lengyelekkel szembeni kényszerítés eszközéül is fölhasználhatták. 1515-ben a bécsi kongresszussal szinte egyidőben indult Siegmund Herberstein vezetésével a császári küldöttség Moszkvába. A tárgyalások 1517-ben megszakadtak, nem annyira a Habsburgok mint inkább a moszkvai nagyfejedelem részéről.⁷⁸ Mintegy a Habsburg-orosz kapcsolatok ellensúlyozásaképpen, Zsigmond király nem zárkózott el a nagy rivális, I. Ferenc francia király megkeresése elől. Erre ténylegesen 1519-ben adódott alkalom, amikor Miksa császár meghalt és mivel hivatalos örököse nem volt, (lévén a római királyi tiszt betöltetlen), a császári címért az egymással rivalizáló két nagy uralkodó, Károly és Ferenc indult harcba. Mindkét fél igyekezett a német aranybulla szerint illetékes hét választófejedelmet maga mellé állítani és szavazatukat már jól előre biztosítani.

A császárválasztás körüli harcban megnőtt Zsigmond király fontossága is, mert az egyik meghatározó szavazattal II. Lajos rendelkezett mint cseh király, ugyanakkor Zsigmond mint az ő hivatalos gyámja és idősebb rokona, jelentős befolyással bírt. Ezért kereste meg Zsigmondot I. Ferenc francia király, hivatalosan és formailag ugyan a török elleni szövetség létrehozása céljából, az 1500-ban egyszer már létrehozott francia-magyar-lengyel liga följújtását kívánva, valójában azonban személyének támogatásával egy Habsburg-ellenes szövetséget kívánt létrehozni. A lengyelek számára kétségtelen, jelentett volna bizonyos előnyt, ha Ferenc kerül a császári székbe, mert ez a Habsburg befolyás visszaszorítását jelentette volna. Ugyanakkor Károlynak számtalan lehetősége volt Zsigmond és Lengyelország helyzetének megkeresítésére. Ez viszont amellet szölt, hogy inkább Károlyt támogassa. Különösen nehéz helyzetet teremtett Bona királyné örökségének kérdése.⁷⁹

Zsigmond király 1512-ben Magyarországról házasodott, felesége Borbála, Szapolyai János testvére volt. Azonban 1515-ben a fiatal feleség meghalt és már 1515-ben létrejött jó kapcsolat jegyében javasolta Miksa császár Zsigmondnak, hogy a Sforza-házból való Bona hercegnőt vegye feleségül. Zsigmond király kedvően reagált az ajánlatra. Támogatta ezt Szyd³owiecki kancellár és Tomicki alkancellár is, míg a velük szembenálló Laski primás vezette tábor ellenezte és Lengyelországon belül kívánt Zsigmond számára feleséget találni. Sajátos fintora a történelemnek, hogy a házasság a hercegnővel létrejött (1518) és a fiatal Bona királyné Lengyelországba érkezvén hamarosan a legfőbb támogatója és vezetője lett a Lengyelországon belüli Habsburg-ellenes tábornak. E látszólagos ellentmondásnak nagyon egyszerű a magyarázata. Bona királyné atyai öröksége révén jogosult

78 Hist. dipl. 63.

79 Uo.632–633.

lett volna az V. Károly csapatai által elfoglalt Milánó megszerzésére, de természetesen az adott viszonyok között erről szó sem lehetett. Ráadásul édesanyja, Izabella jelentős birtokokat kapott hozományként Apulia és Calabria tartományokban Lodovico II Moro-tól, továbbá Bari és Rossano városokat. Ezek a hercegségek, illetve területek a nápolyi királyság hűbértartományai lévén, szintén V. Károly illetőségébe tartoztak, így a hűbéri jogot és az ebből származó rendelkezési jogot a császártól kellett megkapni. Ráadásul II. Ferdinánd nápolyi király özvegye végrendeletében sógornőjére, Aragóniai Izabellára, vagyis Bona királyné anyjára hagyott jelentős területeket és örökség révén ezek is Bonára szálltak. Ezeknek a hűbértartományoknak és az ezekből származó komoly jövedelmeknek a megszerzése jelentette Bona királynénak, és ezzel együtt az egész lengyel diplomáciának a legfőbb törekvését az 1520-as évek elején. Már Miksa császár alatt a császár közelében tartózkodott szinte állandóan Jan Dantiszek, aki Miksa halála után természetesen V. Károlyhoz csatlakozott és fő feladatának az itáliai örökség megszerzését tekintette. Az ezzel kapcsolatos huzavona miatt Bona királyné egyre nagyobb gyűlölettel viseltetett a császár, illetve az egész Habsburg politika iránt. Így vált fő szövetségesevé Lengyelországban Laski primásnak.⁸⁰ Ez volt tehát az az itáliai örökség, amelynek biztosításával, illetve megtagadásával Habsburg Károly Lengyelországot a császárválasztási ügyben a maga oldalára kívánta állítani.

Az 1519-es császárválasztás története ismert és ebben a Fuggerek szerepe és jelentősége úgyszintén. A magyar-cseh történetírás eléggé kidolgozta a II. Lajos környezetében lévő személyek közreműködését az ifjú király manipulálásában és az ebből való nyerészkedési kísérletet is. Végül is győzött a „papírforma” és sem a Károly-ellenes erők, sem a Zsigmond-féle lengyel beavatkozási kísérlet nem érte el célját, nem sikerült I. Ferenc részére a császári trónt biztosítani. De a lengyel és a francia diplomácia kapcsolatfelvétele ez időben megtörtént.⁸¹

A császárválasztás ügyének elrendeződése után az új császár és Zsigmond király között a kapcsolat gyakorlatilag jó volt, azonban az említett itáliai örökség ügye állandó feszültséget jelentett a Habsburg-lengyel kapcsolatrendszerben. Ráadásul V. Károly a családi szálak révén, ha nem is pártfogolta egyértelműen a német lovagrendet de kétségtelen, hogy nem lépett föl világosan Zsigmond király és Lengyelország érdekei mellett sem. 1522-ben a helyzet további kellemetlen alakulását hozta, hogy a X. Leo halála után VI. Adorján pápa került a római Szentszék élére, aki németalföldi származású lévén (és V. Károly gyermekkorában, annak nevelőjeként működve) egyértelműen a Habsburg politikát támogatta. A már említett vitatott kérdésekben többször is Lengyelország ellen foglalt állást.

1521-ben V. Károly seregei elfoglalták Milánót, ami I. Ferenc francia király részére komoly veszteséget jelentett. A katonai helyzet 1522-ben a franciák számára további nehézségeket hozott, (Genova eleste) diplomáciailag is gondjaik támadtak. Ezért a francia király jónak látta ismét a lengyel kapcsolatot felújítani. 1522. decemberében Zsigmondhoz küldte követét, Antonio Rincont. A javaslatban ezúttal is a török elleni segítség ígérete hangzott el, cserébe viszont az V. Károlyal

80 I. m. 649–650. Lodovico II Moro, Sforza herceg, Milánót kormányozta (1481–1499).

81 A téma részletes ismertetésére ld. PAJEWSKI 1930. művének I. fejezetét. A téma magyar feldolgozását ld. E. KOVÁCS Péter 1991.

szembeni támogatást kívánta. A biztató válasz hallatán 1523. májusában Lengyelországba küldte Rincont, immár konkrét szövetség létrehozásának ajánlatával, amit a kor szokása szerint a két dinasztia közti házassággal kívántak összekapcsolni. Zsigmond-Ágostnak francia királylányt ajánlott feleségül Ferenc király. Mivel a Habsburgok továbbra is a német lovagrendet támogatták, illetve a császár követeket küldött ez időben Moszkvába, amely követség nyugtalanította Zsigmondot, végül is a lengyelek elfogadták a francia ajánlatot. A szövetség megkötésére csak azért nem került sor, mert Rinconnak nem volt fölhatalmazása. Ezért úgy döntöttek, hogy a megállapodás létrehozására a lengyelek küldenek követet Franciaországba. Ez a diplomata a később Magyarországon is ismertté vált és a magyar történelemben szintén jelentős szerepet játszó főúr a lengyel primás rokona, Hieronim Laski volt.⁸²

Külön figyelmet érdemel a lengyel–török kérdés. Mint arról korábban szó volt, Lengyelország részben közvetlenül, részben a törökökkel szövetségben határait támadó tatár hordák révén jelentősen fenyegetve volt. Azonban a lengyel politika az 1497-es moldovai hadjárat után bizonyos fenntartásokkal figyelte a nyugat-európai és pápai kísérleteket a török elleni nagyszabású támadó hadjáratra. Kétségtelen, hogy a lengyelek saját érdekeiktől és a közös tradíciótól vezetve, szimpátiával és őszinte segítő szándékkal figyelték Magyarország küzdelmét a török birodalom ellen. Azonban épp a török megnövekedett katonai, gazdasági erejét figyelembe véve egyre inkább arra hajlottak, hogy a törökkel nem háborúzni, hanem kiegyezni kell. Magyarországgal együtt a lengyel követek is résztvettek az 1520-as évek elején a német birodalmi gyűléseken. 1522-ben Nürnbergben is ott vannak, azonban a tárgyalások sikertelensége láttán a következő évben a lengyel diplomácia már nem látta értelmét, hogy követeit elküldje a birodalmi gyűlésre és ez évtől, 1523-tól konkrét lépéseket tett a törökkel minél hamarabb, minél hosszabb időre létrehozható fegyverszünet érdekében. Különböző diplomáciai okok miatt ennek megkötésére végül is 1525. november 18-án került sor, s bár a lengyel király hosszabb időre szerette volna, a török csak 3 évre állapodott meg. A törökkel folytatott tárgyalások miatt a lengyel diplomáciát számos támadás érte.

1523. májusában Tommaso de Vio bíboros Kelet-Európába indult, magyarországi, lengyelországi és csehországbeli legátusként. Feladata, hogy a török elleni szövetség mielőbbi megszervezését végrehajtsa. De az is ismert, hogy a magyarok részére küldött pénzt a pápai legátus nem adta át, hanem azt a következő évre halasztott hadjáratra zárta. Lengyelország királyát, Zsigmondot a Szentszék nyílt bírálattal illette, amelyet Achilles de Grassis bíboros juttatott el a királynak a törökkel való béketárgyalás miatt. Zsigmond király ezt a pápai megbízotthoz intézett levélben kemény hangon utasította vissza. Sőt, kifejezte személyes fölháborodását és neheztelését Adorján pápára is. Említett levelében azt írja a bíborosnak, hogy a lengyel királyi családban már volt egy előd, I. Ulászló, aki Várnánál a kereszténységért életét adta, tehát önekik nem kell a török elleni harccal példálózni. Ugyanakkor vázolta Lengyelország nehéz helyzetét és azt, hogy Európában a keresztény fejedelmek egymás ellen harcolnak. Elmondta, hogy ő is hajlandó a ke-

82 A francia diplomáciára ld. BOURILLY 67–68. Laskira ld. AT VI., 207, 214; 217. Vö. Hist. dypl. 640–641.

reszténység ügyéért harcolni, de csak akkor, ha azt látja, hogy a keresztény világ is törődik Lengyelországgal.⁸³

A 16. század első felében Lengyelország a közép-kelet-európai nagyhatalmak közé tartozott, meghatározó erővel rendelkezve a térségben. Ez a befolyás megnyilvánult a lengyel diplomácia fejlettségében, amely ha nem is érte el az élenjáró velencei, vagy vatikáni külszolgálat színvonalát, de megközelítően egy szinten állt a Habsburg és francia diplomáciával. Különösen Zsigmond király hosszú uralkodása alatt nagyszámú követséget indítottak a világ különböző részeibe, 1500–1548 között összesen 148-at. Általában egy-egy követ elküldése nagyszámú kíséret is jelentett, amely 30–40-től több száz főig terjedhetett. Az ilyen követségbe rendszerint nem egy, hanem több követ is részt vett és legalább egy titkár, de találunk több titkárt is a nagyobb küldöttségekben. A követség vezető tagjai több nyelvet beszéltek, de általában az európai diplomáciában a 16. században elegendő volt az akkor elterjedt, és Lengyelországban a mindennapi érintkezésére használt latin nyelv tudása. Tolmácsot a lengyel diplomáciai küldöttségek elsősorban akkor vittek, ha Törökországba, vagy a krími tatárokhoz indultak. A küldöttségek vittek magukkal olyan személyeket, akik futárként az értesítést hazajuttatták a királyi udvarba. Ugyanakkor sok esetben ismerősöket, nemes embereket, illetve világot látni akaró rokonokat is vittek a királyi családból, vagy a követ családjából.

A követség létszáma egyrészt függött attól, hogy milyen országba mentek, másrészt, hogy a cél, amit el kívántak érni hosszabb, vagy rövidebb időt vett igénybe. Az V. Károlyt elkísérő, már említett Jan Dantiszek, aki idejének jelentős részét (1524–1532 között) V. Károly mellett, nagyobb felét Spanyolországban töltötte, mindössze négy-öt embert vitt magával, elsősorban a költségek miatt. Sajnos, nem tudjuk, hogy 1523. őszén Szyd³owiecki kancellár mekkora kísérettel utazott, azt azonban igen, hogy amikor 1527-ben I. Ferdinánd királyhoz ment a magyar-Habsburg ügyben közvetíteni, akkor küldöttsége mintegy 150 lovas számlált. A források följegyzik azt is, hogy Hieronim Laski 1524-ben Franciaországba utazva ámulatot keltett kíséretének ragyogásával és fényességével. A lengyel delegációk különösen igyekeztek elkápráztatni a fogadó országot akkor, amikor Moszkvába vagy Isztambulba utaztak. 1528-ban a lengyel követ pl. 100 lóval érkezett Törökországba, az 1560-as években pedig több száz főnyi kísérettel vonultak be. Volt ebben bizonyos túlzás is időnként, ezért az anyagias és takarékos Zsigmond király egy dühös hangú levélben nemtetszését is kifejezte Szyd³owieckinek, egy sajnós, pontosan nem datált levélben. „...A mieink nem képesek másként ellátni ezt a funkciót mint hatalmas kísérettel és pompával, ugyanakkor látjuk, hogy a legnagyobb uralkodók és a pápa követei csekély költséggel és fényűzéssel szoktak érkezni.” A szövegkörnyezet alapján föltételezhetőleg ez a levél 1523. végéről való, azonban nyilvánvalóan nem az 1523. október-november-decemberi Szyd³owiecki-féle küldöttségre vonatkozott a kritika.⁸⁴

A diplomáciai úton lévő követek kötelesek voltak küldetésükről már menetközben informálni az uralkodót. Ez rendszerint levélben történt, amely levelezés rövid és célratorő információkat tartalmazott. Akadnak persze olyan részletes és

83 A témát érinti PAJEWSKI 1930. 34–35. Vö. Hist. dypl. 646–647.

84 Hist. dypl. 756–760.

alapos leírások is, amelyek a konkrét témán túl az adott országot, udvar bővebben is bemutatták, s kitértek a diplomáciai tevékenység során velük kapcsolatba került egyéb személyekre is. A tárgyalt korszak lengyel diplomatái közül messze kiemelkedik e tekintetben Jan Dantiszek, aki a korabeli Spanyolországról küldött részletes beszámolókat. Amikor a követ hazaérkezett, rövid időn belül köteles volt újáról részletes, pontos zárójelentést készíteni és benyújtani. Ezek 1503-tól a királyi udvarban külön kötetekbe másolva (*Libri legationum*) rendszeresen egy helyen voltak összegyűjtve. Ezek közül a legismertebb pontosságával, alaposágával és részletességével legkiemelkedőbb Szyd³owiecki kancellár 1523-as ősi bécsújhelyi, illetve pozsonyi újáról történt beszámolója. 20. századi történetírók véleménye szerint ezen nagy terjedelmű beszámoló oka talán a kancellár azon igyekezetéből eredt, hogy saját személyét és tevékenységét a lehető legjobb megvilágításban mutassa be.⁸⁵

Külön figyelmet érdemel a postaszolgálat, amely az előbb említett kapcsolattartást lehetővé tette a küldetésben lévő diplomata és az uralkodó, azaz Lengyelország között. A 16. század első felének adatai szerint Spanyolország és Lengyelország között a levél úthoz három-öt hónapot kell számolni, Róma és Lengyelország között nyolc-tíz hetet, a Bécs Lengyelország útvonalon pedig három-hat hetet. Természetesen ez függött az igénybe vett szolgáltatástól, illetve az évszaktól is. Ekkoriban még nem működött hivatalos állami posta, hanem magán-személyek, alkalmi futárok, illetve kereskedők működtek közre, akiket részben pénzért, részben személyes kapcsolatok alapján vehettek a lengyel diplomaták igénybe. Elsősorban ki kell emelni a Fuggerek és az V. Károly alatt egyre inkább hivatásos postai szolgáltatást végző Taxis-családot és az általuk szervezett magán postahálózatot, amely összekapcsolta Bécset, Németalföldet, Franciaországot Itáliát, Spanyolországot, a központja pedig Brüsszelben volt. Külön, rendszeres postajárat működött Krakkó és Bécs között, amelynek pontos menetrendjét ismerjük: Krakkóból vasárnap reggel indult a futár, aki szerda délután ért általában Bécsbe, onnan éjszaka indult tovább Velencébe, ahova következő kedden érkezett meg. Ellenkező irányban szintén kb. tíz nap alatt járta meg az utat a futár, ami az 1125 kilométeres távot alapul véve kb. 100 km-es napi sebességnek felel meg. Ez azonban már a Taxisok által megszervezett profi postarendszernek volt betudható.⁸⁶

Voltak persze kivételes, rendkívüli alkalmak, pl. 1526-ban a mohácsi csata híre 8 nap alatt járta meg a Velence–Krakkó közti távolságot. Érdekes módon a 16. század második felére a lengyel belső viszonyok romlása következtében ez az előbb említett 10 nap 15 napra romlott. A Vilno–Róma távolság a 16. században általában 8 hetet vett igénybe, a Krakkó–London, Krakkó–Amsterdam távolság Gdanzskig szárazföldön, onnan tengeren általában 2–3 hétbe került. A már említett Dantiszek példája alapján Spanyolországba levelet eljuttatni akár Nápolyon, akár Gdanzskon át, onnan pedig a Földközi tengeren, illetve az Északi tengeren és az Atlanti óceánon át minimum 3 hónap volt szükséges.⁸⁷ Az itáliai utak fontosságát Bona királyné itáliai kapcsolatai, illetve ottani birtokai tették indokolttá.

85 Uo., 762–765, Davies 378–379

86 Hyst dypl. 777–779.

87 DAVIES 380.

Ezek nagy költségeit részben a Fuggerek velencei háza segítségével finanszírozták.⁸⁸

A diplomáciai posta említett nagy fejlődésében európai viszonylatban is, Lengyelországban is meghatározó szerepe volt az 1515-ös bécsi konferenciának, ekkor épültek ki különböző országok és udvarok között bécsi központtal a vonalak.⁸⁹

Lengyelországban természetesen mindennek legfőbb irányítója a király, gyakorlatilag azonban a diplomácia intézője az ország kancellárja volt. Ez azonban csak a legfőbb irányítást és a koncepció kidolgozását jelentette, az egyes részletkérdéseket és a konkrét területeket az alkancellárok, vagy azok egyike intézte. A különböző szakmai ügyeket négy titkár intézte, (protonotarius) akik élén egy főtitkár, secretarius supremus állt. Ezek írták a leveleket, a követ utasításokat, hozzájuk futottak be a különböző helyekről küldött levelek. Ezek koruk legjobban képzett emberei voltak, nem egy közülük kiváló humanista.⁹⁰ A diplomáciai küldetésbe indulók között a legmagasabb szintet az orator jelentette, alacsonyabb szintű volt a nuncius, esetleg internuncius, továbbá számon tartotta mint alacsonyabb fokozatú küldöttet a lengyel diplomácia az agenst. A legalacsonyabb fokot, a missilis, a hírvivő elküldése jelentette. A Lengyelországban lévő külföldi diplomaták közötti rangsorban az első helyet egy 1516-os pápai bulla alapján a pápai követ foglalta el.⁹¹ Amikor tehát esetünkben azt látjuk, hogy a Bécsújhelyre induló delegációt maga Szydłowiecki kancellár vezeti, ez az ügy rendkívüli fontosságát, valóban Zsigmond király személyének képviselőjét jelentette, illetve azt, hogy a kancellár is rendkívüli fontosságot tulajdonított a személyes jelenlétnek.

A NÉMET LOVAGREND ÉS LENGYELORSZÁG

A német lovagrend a 13. sz. első felében jelenik meg a Lengyelországgal szomszédos területeken és szinte ettől a pillanattól kezdve állandó konfliktus alakul ki a lovagrend által megteremtett önálló állam és a lengyel királyság között.⁹² Ez az évszázad folyamán változó intenzitással folyt, igazán béke soha nem volt. A konfliktus állandóan mozgásban tartotta az európai diplomáciát is, hisz vitathatatlan, hogy a német birodalom és a német-római császárok támogatását élvező lovagrend az európai hatalmi viszonyok mindenkori alakulásától függően kapott kisebb, vagy nagyobb támogatást. Katonai téren a 15. századra egyre inkább Lengyelország kerekedik fölül. 1410-ben a grünwaldi csata nagy győzelmet jelentett a lengyel sereg számára, ezt követte az első toruni béke, 1411, majd 1456-ban ismét a lengyelek arattak elsőprő győzelmet és 1466-ban ismét Torunban kötöttek békét (második toruni béke).⁹³ De ez a béke sem hozott igazi békét a két fél között, mint ahogy a korábbi hasonló megállapodások sem. A konfliktus alapvetően abból

88 I. m. 389.

89 I. m. 379–380.

90 I. m. 378–379.

91 Uo. 381–384.

92 ZOMBORI I.1988. 94–108.

93 ENGELMANN 1986. 32.

eredt, hogy a német lovagrend szervezetéből és fölépítéséből következően agresszív, hódító jellegű politikát folytatott ami beleütközött a szomszédos Lengyelország területi, politikai, gazdasági érdekeibe.

A 16. század elején a konfliktus még élesebb, még határozottabb formában merült föl. Ennek fő oka a Brandenburgi család tagjainak fokozott aktivitásában keresendő. A család oldalághoz tartozó Brandenburgi Frigyes ansbachi örgróf nyolc fiú utódot mondhatott a magáénak. A német lovagrend nagymesteri székeinek megüresedése alkalmával, 1511-ben az örgróf Miksa császár segítségét kérte, hogy a választás útján betöltendő tisztet egyik fia, Albert kapja. Miksa udvarában találjuk Kázmér örgróft, Frigyes másik fiát, aki Miksa bizalmasa volt és az ő közbenjárása jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a támogatást valóban megadja. A közbenjárás azt jelentette, hogy Miksa megkérte Zsigmond királyt, járuljon hozzá Albert nagymesterré választásához, amit megerősített, hogy a magyar király, II. Ulászló is közbenjárt Zsigmondnál.

Albert nagymesterré választását az is megkönnyítette, hogy a lovagrend kényes helyzetében jobbnak látta olyan vezetőt keresni, aki birodalmi fejedelmi családból származik. Ezzel a rokoni szálak és a birodalmi szolidaritás reális erejét is megnyerni remélték.

Azon már nem kell meglepődni, hogy Ulászló királyt bizalmasa, Brandenburgi György örgróf, (szintén Frigyes örgróf fia) vette rá, hogy ezt a kedvező véleményt kinyilvánítsa testvérenek, Zsigmond királynak. Így valóban Albert lett a nagymester. Ő viszont, miután bekerült a nagymesteri székbe, semmiféle tiszteletet nem mutatott a lengyel király, Zsigmond irányába, hanem folytatta elődje, Frigyes lengyel-ellenes politikáját, amelynek az volt a célja hogy az 1466-os toruni béke káros következményeit mihamarabb megsemmisítse. E feltételek szerint ugyanis a nagymester a mindenkori lengyel király hűbérese volt, akinek hűbéresküt kellett tenni és engedelmességgel tartozott. Albert herceg azonban a hűségeskü letételét megtagadta és a toruni béke által Lengyelországnak adott Balti tengermelléki területeket, Gdanzk városával és más egyéb területekkel együtt mindenáron vissza akarta szerezni. Mivel katonailag a rend nem volt elég erős, ezért tárgyalásokkal és különböző szövetségekkel próbálta a nemzetközi támogatást maga javára fordítani. Azt szerette volna, ha Miksa császár nagy nemzetközi tekintélyével fölsorakozik a lengyel király ellen a lovagrend mellett. Ez ügyben nemcsak testvérei révén járt közbe, hanem a német birodalmi gyűlésnél is. Azonban az 1512-es birodalmi gyűlés ezt a segélykérést elutasította, Miksa is kitért a közvetlen segítség elöl, viszont ígéretet tett arra, hogy követet küld az orosz nagyfejedelemhez és bizonyos közvetítő, szövetséget előmozdító tárgyalásokat kezdeményez az orosz nagyfejedelemmel. Történt mindez az 1512–13 és 14-ben. Ezek után nem meglepő, hogy az 1515-ös bécsi kongresszuson a három uralkodó, Miksa, Zsigmond, és Ulászló mellett Albert nagymestert is ott találjuk, és a nemzetközi kérdések tárgyalása kapcsán a német lovagrend ügye is fölmerült. Azonban mivel a lovagrend nem érte el azt, amit szeretett volna, a konfliktus tovább fokozódott.⁹⁴

1515-ben a találkozó során egyebek között abban állapodtak meg, hogy a vita eldöntésére bírakat kérnek föl, mégpedig négy személyt: Miksa császárt, II. Ulász-

94 HERMANN Zsuzsanna 1961. 46–50.

ló magyar- és cseh királyt, továbbá a két uralkodó kancellárjait. Azonban ez a társaság soha nem ült össze. Már 1516-ban a nagymester kísérletet tett arra, hogy fegyveres konfliktust robbantson ki, azonban még a támogatói is, (egyebek között testvére, a Miksa udvarában lévő Kázmér örgróf) a békés tárgyalásokra hívta föl figyelmét. Miközben a lengyelek az 1517–18-as években a tatárokkal, illetve a moszkvai fejedelemséggel vívott harccal voltak elfoglalva, Albert nagymester nem mert ugyan katonailag föllépni, de diplomáciai téren állandóan lengyel-ellenes szövetség létrehozásán fáradozott. 1519-ben a Lengyelország elleni orosz támadás kapcsán Albert úgy érezte, hogy itt az alkalom és kitört a nyílt, fegyveres konfliktus, amely azonban 1520. tavaszára a lengyelek fölénybe kerülését, majd győzelmét hozta. Gyakorlatilag a német lovagrend államának jelentős részét sikerült a lengyeleknek elfoglalni. A rendet a teljes bekebelezéstől csak X. Leó pápa, II. Lajos, továbbá a brandenburgi, a mainzi és a szász választófejedelmek együttes föllépése mentette meg. Kérésükre fegyverszünet megkötésére került sor. A megkezdett tárgyalásokat azonban a nagymester ismét félbeszakította, ugyanis sikerült erőit rendezni, ráadásul Dániából II. Keresztély királytól is fegyveres segítséget kapott, így ellentámadásba ment át. Azonban a siker rövid ideig tartott és a lengyelek kerültek fölül. 1521-ben megkötötték a toruni fegyverszünetet.⁹⁵

Ezt a toruni fegyverszünetet négy évre tervezték és az elgondolás szerint ez idő alatt döntőbírák segítségével kellett volna a konkrét feltételeket és vitatott kérdéseket rendezni. Ezek a döntőbírák a következő személyekből álltak: V. Károly császárból, aki azonban a birodalomból való eltávozása miatt ezt a tisztséget Ferdinánd főhercegre ruházta, továbbá II. Lajos magyar-cseh királyból. A két uralkodó képviselte a bírák vezető szintjét, utánuk következett négy döntőbíró: Lang Máté salzburgi érsek, György szász herceg, az esztergomi érsek és Szatmári György pécsi püspök.⁹⁶ A kijelölt bírák készültek feladatukra, de még a tárgyalások idejéről és helyéről sem tudtak megegyezni, nem is szólva arról, hogy Lengyelország halogatta az egész tárgyalást, mert joggal tartott attól, hogy a kijelölt bírák az 1466-os toruni béke szigorú feltételeit enyhíteni kívánják a lovagrend érdekében.

1523-ban szinte egész évben azon fáradozott Tommaso de Vio bíboros, pápai legatus, hogy rávegye Zsigmond királyt, fogadja el a német birodalmi gyűlést döntőbírónak, de a király ezt határozottan visszautasította.⁹⁷ A lengyel politika 1523-ban egyébként is elég nehéz helyzetben volt, mert a rövid időre vele szövetséget kötő Mehmed Girej tatár kán életét vesztette, így várható volt a tatár konfliktus kiújulása. Hasonlóképpen nehézséget jelentett a lengyelekkel szemben nem túl barátságos Adorján pápa politikája is. Azonban az év végére a helyzet kedvezőbbre fordult. A moszkvaiakkal kötött fegyverszünet ezen oldalról – legalábbis ideiglenesen – nyugalmat jelentett. Az év végén elhunyt VI. Adorján pápa és utóda sokkal barátságosabb nézeteket képviselt. Végül nagy segítség volt a lengyelek számára, hogy a lovagrendet határozottan, ha kellett fegyverrel és sereggel is támogató II. Keresztély dán királyt saját alattvalói elkergették.⁹⁸

95 Hist. dypl. 636–638, továbbá FRAKNÓI 1902. II. 351–352.

96 FRAKNÓI i. m 351; és ANKWICZ-KLEEHOVEN 1959. 225–226.

97 KOLANKOWSKY 1908. 337–338.

98 Hist. dypl. 639–640.

II. Lajos, aki többször is kísérletet tett a bírák összehívására, miután látta, hogy nem jár sikerrel, arra törekedett hogy mihamarabb mondják ki a fegyverszünet időtartamának az eredeti 4 évről hosszabb időre történő meghosszabbítását. Támogatta ebben a törekvésében VII. Kelemen pápa is, aki az egész ügyre szeretne volna a Szentszék hatáskörét kiterjeszteni. Ezért pápai legátust küldött Moszkvába és elődjénél, VI. Adorjánál jobb, barátságosabb kapcsolat kiépítésére törekedett a lengyel királlyal. El kell ismerni, hogy a pápát nem egyszerűen csak saját tekintélyének és politikai befolyásának növelési vágya vezérelte, hanem az amiatti őszinte aggodalom, amit akkor a hozzáértők Európában már nagyon jól láttak: a római katolikus egyház tekintélyét fenyegető lutheri tanok nagy népszerűsége tettek szert a német lovagrend tagjai körében. A pápa megértette, hogy a német birodalmi fejedelmek között elterjedt szekularizációs folyamat bármikor átterjedhet a német lovagrend államára és a nagymester, esetleg szekularizálhatja államát.⁹⁹ Ezért 1524-ben VII. Kelemen azt fontolgatta, hogy Lutherrel való kapcsolatai miatt megfosztja tisztétől a nagymestert, ami szintén a gyors rendezésre ösztönözte Albertet.¹⁰⁰

Sajátosan alakult a lengyel-magyar viszony a német lovagrenddel kapcsolatban. Ugyanis II. Lajos és felesége, Mária királyné az udvar bizalmasának számító Brandenbúrgi György ögróf közreműködésével rendszeresen közvetíteni próbált a két fél között, mégpedig oly módon, ami nem nagyon tetszett Zsigmond királynak. 1522. áprilisában, amikor a magyar-cseh királyi pár Prágában tartózkodott, a nagymester váratlanul odautazott, hogy Lajos segítségét kérje. Zsigmond azonnal tiltakozott Lajosnál a szívélyes prágai fogadtatás miatt.¹⁰¹ Albert herceg 1522 augusztusában Bécsbe utazott, ott Ferdinánddal, mint Károly helytartójával tárgyalt és szeretne volna elérni, hogy az egész ügyet a német birodalmi gyűlés elé vigyék. Ferdinánd azonban csak ígéreteket tett, de azt is úgy, hogy előtte II. Lajossal egyeztetni fog.¹⁰²

1523. februárjában, amikor a magyar király megint Prágában tartózkodott, a nagymester ismét odautazott és a fentebb említett, Ferdinánd főherceggel történt egyeztetés után arról tárgyalt, hogy az uralkodó őt nevezze ki a török ellen tervezett nagyszabású hadjárat fővezérévé. Természetesen ebben az elképzelésben közreműködött a magyar királyi pár kíséretében lévő Andrea de Burgo és Bernhard von Cles. Zsigmond már a fővezérség gondolatára is rendkívül élesen tiltakozott, és figyelmeztette unokaöccsét: a magyar urak soha nem egyeznének bele abba, hogy egy ilyen, magyar érdekeket szolgáló hadi vállalkozás vezére idegen nemzeti-ségű legyen. Ami azonban döntő fontosságú, ettől kezdve Zsigmond igyekezett II. Lajosnak politikai téren kellemetlenséget okozni és mindenáron megakadályozni, hogy a Lajos által tervezett, a lovagrend és Lengyelország között fennálló fegyverszünet meghosszabbítására irányuló tárgyalásra sor kerüljön. Ami a legsúlyosabb következmény Magyarország számára, hogy valójában Lajos ezen lépése miatti haragjában és sértődöttségében döntött úgy Zsigmond: a nyár végére, majd őszre

99 ANKWICZ-KLEEHOVEN *uo.*; FRAKNÓI 1902. II., 352–353

100 *Hist. dypl.* 642.

101 HEISS, 1974. 122; ANKWICZ-KLEEHOVEN 1959. 225–226.

102 *Uo.*

tervezett Ferdinánd–Lajos–Zsigmond közti hármastalálkozóra nem fog személyesen eljönni. Így tehát a jelen tanulmányban tárgyalt 1523-as Szydłowiecki-féle naplóból megismerhető összefüggésben Zsigmond király nem a kétségtelenül meglévő belpolitikai, illetve külpolitikai okok miatt, hanem a német lovagrend ügyében 1522–23-ban megnyilvánuló magyar politika miatt nem kívánt résztvenni.¹⁰³ A király tisztában volt azzal, hogy Ferdinánd és Lajos egyaránt olyan engedelmességre akarná őket rávenni, ami Lengyelország érdekével ellentétes. Ezért számos levélben ígéri ugyan, hogy eljön, de valójában nem akart személyesen találkozni sem Lajossal, sem Ferdinánddal.

Bár a jelen témán időben túllép, a kérdés lezárásához hozzátartozik, hogy 1524. októberében Albert herceg ismét Budára utazott, hogy a lassan határidejéhez közeledő fegyverszünet ügyében Lajos segítségét kérje. Meg is egyeztek, hogy 1525. január 6-án Pozsonyban találkoznak, de ehhez a lengyel király beleegyezésére is szükség volt. Azonban ez sokáig késett, így a január 6-i dátum már nem kerülhetett szóba. Ugyanis a jelzett időpontban II. Lajos, Zsigmond és Albert személyesen találkozott volna. A nagymester ugyan Bécsbe utazott, de a konkrét tárgyalásra Budán, 1525. január 18-án került sor. Ezen azonban csak a magyar király, és a német lovagrend delegációja vett részt, illetve az itt tartózkodó pápai nuncius, Campeggio, valamint a német birodalom követei, továbbá hat magyar püspök. Lajos arra törekedett, hogy a felek között mihamarabb érjék el a fegyverszünet meghosszabbítását. A nagymester végül is február 8-án elutazott Budáról, anélkül, hogy konkrét eredményre jutottak volna. Kétségtelen, hogy ezek az 1524. év végi, 1525. eleji tárgyalások jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy 1525. április 10-én Krakkóban létrejöjjön a lovagrend és a lengyel királyság ügyét véglegesen rendező megállapodás. Mint ismeretes, ez oly módon következett be, amely megoldástól a pápa tartott, a lovagrend területének szekularizációjával, világi fejedelemség alakításával, amely a lengyel királyság részét képezte. A végleges megállapodás létrehozásában közreműködött Brandenburgi György és Statileo János, akiket Lajos küldött oda. Kétségtelen azonban, hogy szerződés elsősorban a lengyel külpolitika meghatározó két egyéniségének, Szydłowiecki kancellárnak és Tomicki alkancellárnak köszönhető. Az ő közreműködésük és határozott irányvonaluk nélkül erre a megoldásra nem kerülhetett volna sor.¹⁰⁴

LENGYELORSZÁG ÉS AZ OROSZ–TATÁR VESZÉLY

Lengyelország konfliktusa az orosz nagyfejedelemséggel elsősorban a litván–orosz ellentét miatt jött létre. Ugyanis a perszonalunióban lévő litván–lengyel szövetség litván fele támadásaival rendszeresen veszélyeztette, a 15. század végén és a 16. század elején pedig kifejezetten akadályozta a moszkvai nagyfejedelemség vezetésével megindított egyesítő törekvéseket. Ezért szinte állandósult fegyveres konfliktusra került sor, már III. Iván uralkodása alatt, (1462–1505) és még inkább utódja, III. Vaszilij (1505–1533) uralkodása idején. A nyílt háborúk

103 HEISS im. 121–222.

104 Hist. dypl. 643; ANKWICZ-KLEEHOVEN 227–229.

1507–1508, majd 1512–1522, végül 1534–37. között folytak és csak 1537-ben zártak le a határok kijelölésével.¹⁰⁵ A fegyveres konfliktusok önmagukban is sok kárt és nehézséget jelentettek Lengyelországnak. Ezen túlmenően azonban az orosz nagyfejedelem arra törekedett, hogy Lengyelország ellen szövetségest találjon. Így került sor a kapcsolat föl vételre a német lovagrenddel, hasonlóképpen ke resték az oroszok, a moldvai fejedelem, illetve a tatárok segítségét és szövetségét. De az igazi gondot Zsigmond király számára Miksa császár és az orosz nagyfejedelem között létrejött közvetlen kapcsolat jelentette, amelyet Miksa 1512-ben jószándéka bizonyítékaként, közvetítői tevékenységének és a lengyel-porosz meg egyezés igényének hangoztatásával kezdeményezett. Azonban Zsigmond ezt már akkor, de még inkább 1519. után, V. Károly császársága alatt, olyan eseménynek tekintette, amely Lengyelországot nemzetközi téren fenyegeti. A helyzetet áttekinthetetlenné tette az a tény, hogy a Krím térségében található, időnként egymással is harcoló tatár hordák megbízhatatlan politikai tényezőt jelentettek és ha időről-időre akár az orosz, akár a török vagy a lengyel uralkodó szövetségét vállalták is, ez nem jelentett megbízható politikai megoldást, mert bármelyik pillanatban felrúghatták és fel is rúgták. Másrészt, a sajátos tatár belső viszonyokból következően az egyes tatár kánok halála azonnal megváltoztatta a megígért és esetleg be is tartott szövetségi rendszert.

Így történt ez 1515. áprilisában is, amikor meghalt a tatár kán és a lengyel, litván, illetve moszkvai diplomaták egyaránt arra törekedtek, hogy az új krími kánt a maguk oldalára állítsák. Ugyanis Girej kánnak sikerült a szerteágazó kapcsolatrendszerben álló és egymással rivalizáló tatár hordákat egyesíteni és így ez a tatár szövetség komoly veszélyt jelentett akár az oroszok, akár a lengyelek ellen. 1516-ban azonban Zsigmondnak sikerült a tatárokkal szövetséget kötni, de ez csak 1519-ig maradt így, ekkor a tatárok Moszkva oldalára álltak és az orosz–német lovagrend–tatár kán hármasság fenyegető veszélyként jelent meg Lengyelország számára.¹⁰⁶ Zsigmond helyzetét azért is nehezzé tette a tatárok időnkénti támadása, mert ezek kiegészítették a törökök Lengyelország elleni támadásait. A tatár támadások földrajzilag a Lengyelország kulcsának számító Kamienec vára ellen irányultak, és ennek megvédésére, megerősítésére kellett a lengyel uralkodónak mindig fokozott gondot fordítani.¹⁰⁷

Az 1519-es orosz–tatár szövetség támadása Lengyelország számára azért is súlyos gondot jelentett, mert Zsigmond király megpróbált nemzetközi szinten előretörni a császárválasztásban történő beavatkozása révén, ami nem járt sikerrel. Így a diplomáciai kudarc párosult az előbb említett, délről, keletről jövő fegyveres támadással.¹⁰⁸ A nehéz helyzetben vigasztalást jelentett, hogy taktikai megfontolásból az oroszokkal szövetségben álló német lovagrend nem indított fegyveres támadást, ami a moszkvai nagyfejedelemet felhábortotta és ez a lengyelek számára fenyegető porosz-orosz szövetség felbomlását jelentette. A német lovagrend ellen hamarosan föllépő Lengyelország sikereket ért el és ez végképp azt eredményezte, hogy Vaszilij

105 TOPOLSKI 1989. 106.

106 Hist. dypl. 631–632.

107 KOLANKOWSKI 1908. 324–325.

108 Hist. dypl. 636.

nagyfejedelem nem a meggyöngült lovagrenddel, hanem a nagyobb tekintélyt jelentő V. Károly császárral kereste a szövetséget.¹⁰⁹ A másik pozitív változás Lengyelország számára az volt, hogy Vaszilij egy új tatár főurat ültetett Kazanyban a tatár horda élére és Mehmed Girej kán ezt a riválist fenyegetőnek érezve saját hatalmára, ismét szövetséget kötött Zsigmond királlyal 1521-ben. Ez a lengyel-tatár szövetség jelentősen lendített az oroszok elleni háború ügyén, így mind az orosz nagyfejedelem, mind Zsigmond király belátta, ügyeik szempontjából a legelőnyösebb, ha fegyverszünetet kötnek. Ennek köszönhető, hogy az 1520-ban elkezdett béketárgyalások 1522-ben konkrét eredménnyel jártak és létrejött az öt évre szóló fegyverszünet, amely az 1508-as határokat vette alapul. Ez nem túl előnyös volt Lengyelország számára, hisz az 1512-ben elfoglalt Szmolenszket és a hozzá tartozó nagyobb területeket az oroszok kezén hagyta. Gyöngítette az elért megállapodás hatását az is, hogy 1523-ban egy csatában elesett Mehmed Girej kán és így a vele kötött szövetség, illetve az általa a tatárok körében végrehajtott egyesítő törekvések is semmissé váltak. Az új kán a török szultánnal kereste az együttműködést, ezzel a lengyel-tatár határon kialakult rövid, békés időszak véget ért. Helyette a tatár hordák egymás közti belviszálya következett, ami azt is lehetetlenné tette, hogy Lengyelország megpróbálja a tatárokat Moszkva ellen fordítani.¹¹⁰

Zsigmond az adott körülmények között azonban nem tudott másként dönteni, mert létkérdés volt számára, hogy Moszkvával megállapodjon. Továbbra is fenyegető konfliktusként nézett szembe vele a török, illetve a tatár kérdés és még inkább gondot jelentett a moldvai helyzet.

A MOLDVAI FEJEDELEMSÉG ÜGYE

Létrejötté óta a két kis román fejedelemség, Moldva és Havasalföld meghatározó kapcsolatban volt a magyar királysággal. A magyar király a két terület hűbérura volt. A 15. századtól kezdve egyre nagyobb veszélyt jelentett a román fejedelemségekre a török. Ideig-óráig ugyan ellen tudtak ugyan állni, részben magyar fegyveres segítséggel, azonban a 16. század elejére a vazallusi viszony a törökkel bekövetkezett, amely véglegessé a mohácsi vész után alakult. Mindkét állam belső viszonyai politikai, társadalmi és gazdasági értelemben egyaránt kezdetlegesek, fejletlenek. Zavaros belső ügyeik és sajátos földrajzi helyzetük eleve rákényszerítette őket, hogy a környező országokkal alkalmi szövetségeket kössenek, de sokszor pusztán a zsákmányszerzés céljából is résztvettek a szomszédok elleni támadásokban. A két fejedelemség szemléletes leírását adja az 1530-as évekből Oláh Miklós munkája, amelyben megjegyzi, hogy Moldva kevésbé véres ország mint Havasalföld. Az igazán kifejező és a Szyd³owiecki-féle naplóban tárgyalt részletekre pontos leírást adó ismertetés ugyan néhány évtizeddel későbbi, – Georg Reicherstorff 1550-ben készült munkája, – de tökéletesen ráillenek az 1523-as állapotokra is az itt leírtak.¹¹¹ „...A vajdának nevezett moldvai fejedelem 3.000 fegy-

109 Uo. 638.

110 Uo. 638–639.

111 BENDA Kálmán 1944. 36–39; 44–45.

verest tart udvarában, annyival inkább, mivel ezek kíséretül is szolgálnak és mindenhová vele mennek. ... A törvényes és törvénytelen gyermekek egyaránt képesek a trónutódlásra... A testvérek egyébiránt folytonosan harcolnak egymás ellen. ... A moldvai vajdák iszonyú kegyetlenül bánnak alattvalóikkal, bármily csekély kihágást rettenetesen büntetnek, hogy makacsságukat megpuhítsák... A moldvai és havasalföldi vajdák kegyetlenségük és zsarnokságok miatt ritkán uralkodnak sokáig, mivel alattvalóik többnyire orozva meggyilkolják őket.”¹¹²

Nagy István fejedelem uralkodása idején (1457–1504) váltakozó jelleggel láthatunk háborút (pl. Mátyás 1467-es moldvai hadjárata, ami kudarccal végződött) és időnként együttműködést. Őt követte fia, Bogdán (1504–1517), aki nem mondható már ilyen készségesnek a Magyarországgal való szövetségre. Uralkodása alatt felváltva működött együtt hol a törökkel, hol a magyarokkal, illetve támadott a török, vagy a szomszédos Lengyelország ellen, alkalmilag szövetkezve még a tatárokkal is.¹¹³

Lengyelországnak komoly problémát jelentett a Moldvai fejedelemség. Egyrészt a déli területről ellene irányuló támadások miatt, másrészt a törökökkel, és a tatárokkal való szövetkezés miatt lett volna fontos megbízható fejedelem a moldvai trónon. Ezért merült föl már 1494-ben a löcsei találkozón, hogy esetleg a Jagelló-házból való Zsigmonddal oldják meg ezt a kérdést. Az 1497-es Moldva elleni hadjárat azonban csúfos vereséggel végződött, épp Nagy István fejedelem törökökkel való szövetkezése miatt, de II. Ulászló magyar király tiltakozása miatt is. Ezt követően 1498-ban egy lengyel-moldvai-magyar megállapodásra került sor, amely kimondta a moldvaiak támogatását az említett két királyság irányába, konkrét katonai segítséget ígérve a török elleni támadáshoz. Ennek ellenére már az 1500-as évek elején Moldvát ismét a Lengyelország ellen támadó orosz–tatar seregek szövetségeseként látjuk viszont. 1503-ban II. Ulászló közvetítésével Budán kezdődnek tárgyalások Lengyelország és Moldva között, részben a határ kijelölésére, részben a szövetség megújítására. Nagy István követei ragaszkodtak ahhoz, hogy megtarthassák a Lengyelországtól addig elfoglalt területeket, továbbá, hogy a lengyel király ismerje el Bogdánt, Nagy István fiát fejedelemnek.¹¹⁴ Nagy Istvánt 1504-ben fia, Bogdán követte a trónon. Uralkodása idején is rendszeresek voltak a lázadó bojárok közötti véres összecsapások, alkalmi mészárlások, egyes családok kiirtása. A Magyarország számára mind nagyobb fenyegetést jelentő török veszély a kis moldvai fejedelemségnek még nagyobb gondot okozott és a török befolyás elől a fejedelemnek nem nagyon lehetett kitérni. Ennek ellenére ekkor még kifejezett török vazallusságról nem lehet beszélni. 1517-ben meghalt Bogdán fejedelem és őt követte kiskorú fia, István (Stefanita). Azonban a fiatal gyermek helyett a gyámként mellette működő bojárok irányították az országot. Ez az állapot tartott egészen 1523. elejéig, amikor a fiatal uralkodó más bojárok támogatásával elérkezettnek látta az időt, hogy saját kezébe vegye az ország irányítását. Az eddig mellette gyámként uralkodó bojárok ellene fordultak. A két tábor között nyílt fegyveres konfliktusra került sor, amely 1523. januárja és szeptembere kö-

112 SZAMÓTA 1891. 281–282.

113 KOSÁRY 1976. 31.

114 KOVÁCS Endre 1973. 77–80.

zött állandó öldökléshez, időnként nagyobb összecsapásokhoz vezetett. 1523. szeptember 4.-én került sor a döntő ütközetre, ahol a véres polgárháború sorsa eldőlt, az ifjú fejedelem az őt támogató bojárokkal legyőzte az ellene lázadókat. Részben a csatában, részben az azt követő, ezen országban szokásos megtorlás során sok bojárjt családostól megöltek. Rengetegen elmenekültek, részben Magyarországra, részben Lengyelországba.¹¹⁵ Ezzel az ifjú uralkodó biztosította hatalmát. Nem sokkal Mohács előtt II. Lajos szerződést kötött a moldvai vajdával, aki megígérte, hogy évi 1000 forint segély ellenében szemmel tartja a törököt és annak támadásáról rendszeresen értesíti a magyar királyt. 1527-ben ennek a vajdának is megpecsétlődött a sorsa, mint ahogy az önálló magyar királyság elbukásával a két román fejedelem is török hűbéressé vált.¹¹⁶

A PÁPASÁG ÉS VELENCE MAGYAR POLITIKÁJA¹¹⁷

Az 1510-es években, amikor II. Ulászló uralkodása idején rendszeresen megújították a törökkel kötött fegyverszüneti megállapodásokat, a magyar királyság ismételten szembetalálta magát a határozott pápai buzdítással, amely az országot a török elleni támadó hadjáratra szólította fel. Magyarország igyekezett összehangolni lépéseit Lengyelországgal, de Zsigmond király mind testvérének, Ulászlónak, mind unokaöccsének, II. Lajosnak ismételten a törökkel való békekötést tanácsolta, a pápa viszont támadásra biztatta. E követelés hangoztatása a magyar királyi udvarban lévő pápai küldöttek első számú feladata volt. Az őszinte szándékot nem vitatva meg kell állapítani, hogy a pápai udvarban lévő „politikacsinálók” nem vették tekintetbe az egyre romló magyarországi belpolitikai helyzetet és az ebből következő alkalmatlanságot egy ilyen háború megindítására. Részben a pápai hatalom kiterjesztése és megerősítése céljából, részben valóban a török veszedelemtől való fenyegetés miatt 1516–17-ben a pápa fokozott aktivitást fejt ki az ő anyagi támogatásával, katonailag a magyarok és a lengyelek összefogásával, valamint a Habsburgok támogatásával indítandó támadás szervezésére. 1518-ban bontakozik ki a nagyszabású diplomáciai akció a pápa részéről. A feladat megvalósítására Nicolas Schönberg kapuai érseket, nunciust jelölte ki a pápa és azzal bízta meg, hogy utazzon el Magyarországra, Lengyelországba, Németországba és Moszkvába, ezeket az országokat vegye rá a török ellen indítandó közös hadjárat megindítására. Egyúttal azzal is megbízta, hogy a hadjárat megindításának előfeltételeként közvetítsen Zsigmond király és a német lovagrend között, illetve, hogy közvetítsen a pápa és az ortodox hiten lévő oroszok között, elősegítve a régi egyházszakadás megszüntetését. Schönberg Magyarországra jött, innen Lengyelországba utazott, de a lengyelek nem engedték tovább Moszkvába. Így aztán 1518. szeptemberében kénytelen volt visszatérni Augsburgba, majd onnan Budára jött. Itt ismertette tervét, amelyet a magyar-lengyel törökellenes vállalkozás részleteinek kidolgozásával egészített ki. Azonban mindkét uralkodó, Zsigmond és II. La-

115 Chronological History 1972. 99.

116 BENDA 1944. 39–45.

117 A témára nézve ld. KUBINYI, 1996. 119–134. és 2001.

jos, egyaránt elutasító választ adott. II. Lajos a pápai fölszólítás hatására több alkalommal is egyeztetett Zsigmond királlyal, aki azt válaszolta, megfontolja a javaslatot, de sokkal inkább azt tanácsolja unokaöccsének, hogy kössön fegyverszünetet, vagy még inkább békét a törökkel és ő maga is ezt fontolgatja.¹¹⁸

1521-ben Belgrád elestével a pápai udvar még inkább fontosnak látta a török elleni támadás megindítását. Nagy lökést kap ez a terv 1522. januárjában, amikor VI. Adorjánt választották pápának. Ő kiemelt fontosságúnak tartotta a török elleni harcot, mindjárt 100.000 aranyat ajánlott föl egy ilyen hadjárat támogatására. 1522. szeptemberében Brodarics István vezetésével magyar küldöttség kereste föl a pápát a török elleni segélykérés ügyében. A küldöttség vezetője el volt ragadtatva, hogy milyen szívélyesen fogadta őket a pápa, aki nemcsak elvben üdvözölte a magyarok terveit, hanem kifejezetten sürgette egy támadó hadjárat megindítását. Ennek előmozdítására 1523-ban Magyarországra küldte Tommaso de Vio, Cajetan bíboros-érseket, mint legátust, és mellérendelte nunciusként Giovanni Antonio de Burgiot, aki világi ember volt. 1523. második felében értek Magyarországra, és a legátus pénzt is hozott magával. Gyakorlatilag az ő föllépésük és részvételük a magyar politikában a Szyd^owiecki által leírt bécsújhelyi, illetve pozsonyi konferencián bontakozik ki. Az itt emlegetett 40.000 aranyat hozta a legátus, amelyet az 1524-re eltolódott hadjárat céljaira letétbe helyezett a Fuggereknél. A konferencia sorsát érintő esemény, hogy 1523. szeptember 14-én meghalt VI. Adorján pápa és november 19-én választották meg az utódot, VII. Kelement, amelynek híre december 3-án érkezett Pozsonyba, amint ez a konferencia anyagában olvasható. Immár az újonnan megválasztott pápa török ellenes aktivitásának tudható be, Lorenzo Campeggio bíboros kiküldése, aki fő feladatának a Németországban dülő lutheri eretnység elleni küzdelmet kapta, de legátusi megbízatása kiterjedt Magyarországra is és 1524-ben azután Budán is megfordult.¹¹⁹

A magyar politika számára meghatározó volt Velence szerepe is. Az önálló Velencei Köztársaság sajátos helyzetben volt, mert a török korai, 13. századi feltűnése óta egyrészt állandó harcot vívott ellenük, már a Fekete tenger, majd a Földközi tenger keleti térségében az egyes tengerparti településekért és szigetekért. Másrészt az adott erőviszonyokból következően Velence kezdettől fogva kisebb-nagyobb kompromisszumot kötött a törökkel, sőt nem egy alkalommal együttműködésre is sor került. Velence kereskedelmi, gazdasági érdekei ezt létfontosságúvá tették. Emiatt akadtak is konfliktusok a pápával, illetve az egyes keresztény országokkal. Ugyanakkor az itáliai hadszíntéren, illetve a hegemoniáért folytatott Habsburg-francia küzdelemben hol az egyik, hol a másik féllel szöveteztek. Magyarországnak Velence az adriai partvidék, és az adriai térség békéje szempontjából jelentett fontos erőt, diplomáciai, gazdasági téren meghatározó tényező volt Magyarország számára. A magyar udvarban a velenceiek állandó követet tartottak. A vizsgált időszakban, 1517–1519 között Aluise Bon, 1520–1523 között Lorenzo d'Orío volt a velencei követ a magyar király mellett. Őt váltotta 1523. őszén Vincenzo Guidoto, 1523–1525 között töltve szolgálatot Budán, aki azonban már csak követségi titkár címet viselt. Épp a pozsonyi konferencia idején

118 PAJEWSKI 1930. 16–24.

119 Az elmondottakra ld. FRAKNÓI 1902. II., 325–334.

történik az itt lévő d'Orio követ elutazása. Búcsúbeszédét itt olvashatjuk és az újonnan küldött titkár megjelenése azt jelzi, hogy Velence egy diplomáciailag alacsonyabb szintű személlyel képviselteti magát. Egyes vélemények szerint ez annak jele, hogy Velence leírta Magyarországot, mert olyan meggyöngyült országnak tartotta, amelyre a velencei politikának ugyan még tekintettel kell lenni, de építeni már nagyon nehéz. A sajátos velencei-török politikából következően elképzelhető, hogy Magyarország és a törökök között hamarosan bekövetkező nagyszabású háború miatt, az alacsonyabb szintű diplomáciai képvisellel Velence a török felé kívánta saját pozícióit bebiztosítani.¹²⁰ Más vélemény szerint Velencében úgy látták, hogy Mária királyné növekvő befolyása miatt nem érdemes magasabb szintű képviselést tartani Budán, hanem a magyar ügyek intézésére alkalmasabb Bécs városa.¹²¹ Közismert, hogy a távozó velencei követ hazaérkezve zárójelentésében lesújtó képet fest a királyi udvarról, a magyarországi belpolitikai viszonyokról, az ország gazdasági, politikai helyzetéről, és ez csak megerősíti a velencei állásponttal kapcsolatos megjegyzéseket. Mindezt azért kell leszögezni, mert ha csak a Szydłowiecki által leírt követi beszédre támaszkodunk, ebből a diplomáciai szokásnak megfelelő sokkal rózsásabb képet kapunk. A valóság azonban igen távol állt ettől.

A HABSBERG CSALÁD ÉS AZ OSZTRÁK TARTOMÁNYOK, V. KÁROLY ÉS I. FERDINÁND KAPCSOLATA

Ahogy a 16. sz. elején Magyarország számára mindinkább fokozódó veszélyként jelent meg a török terjeszkedés és ez együtt járt az ország gazdasági, politikai hanyatlásával, úgy nőtt a jelentősége és a befolyása a magyar trón iránt hosszú ideje érdeklődést mutató Habsburg politikának. E tanulmánynak nem feladata, hogy az 1523-ban csaknem száz éves múltra visszatekintő Habsburg trónigényt elemezze. Kétségtelen azonban, hogy a vizsgált időpontban éppen V. Károly császári méltósága és a személyéhez kapcsolódó spanyol birodalom megszerzése révén a Habsburg-család olyan erőt képviselt, amelyet a korábbi időszakban még egyetlen Habsburg uralkodó sem. A kérdés az volt, hogy a kettős házasság révén immár szoros családi kötelékkel összefűzött politikai, rokoni kapcsolat mennyiben segíti elő Magyarország megmentését, azaz a török elleni védekezés lehetőségét. Ehhez mindenekelőtt tisztázni kell, hogy nagyszabású, európai összefüggéseiben hatalmas erőket megmozgató császári politika mennyiben törődött Magyarországgal, illetve a magyar politika számára a Habsburg családot közvetlenül képviselő Ferdinánd főherceg és császári bátyja mennyiben akarták ugyanazt. A kérdés megvizsgálása annál is inkább indokolt, mert V. Károly és Magyarország, illetve Károly és Ferdinánd viszonya egyáltalán nincs még föltárva, holott e nélkül a magyar történelmet érintő alapvető kérdésekre nem tudunk választ adni.¹²²

120 KOSÁRY 1976. 135–136.

121 FOGEL J. 1917. 94.

122 Ezt a kérdést veti föl CSÁKY Móricz is, 1982. 233–237.

A történészek számára közhelyként ismert tény, hogyan összpontosult a fiatal Habsburg Károly kezében 1516–1519. között egy addig elképzelhetetlen méretű birodalom és az ezzel együtt járó hatalom. Az azonban már csak a téma igen tájékozott kutatói előtt ismert, hogy mindez magán a Habsburg-családon belül is komoly vitákat hozott és különösen a fiatalabb testvér, Ferdinánd részéről milyen nagy ellenállásba ütközött. Mindez a személyes – családi viszálykodás elválaszthatatlan az európai harcoktól, a francia-Habsburg hegemonia törekvésektől, illetve a török ellen folytatott küzdelemtől. Ezek pedig meghatározó módon érintették Magyarország sorsát is. Az alábbiakban megpróbáljuk a két testvér kapcsolatát áttekinteni, különös tekintettel az európai és a magyar politikára gyakorolt hatására és következményeire.

Károly Németalföldön, Gentben született 1500-ban, gyermekkorát is itt töltötte, a fényűző burgund hercegi udvar Európa-szerte csodált lovagi világában. A fiatal főherceget Utrechti Adorján (a későbbi VI. Adorján pápa) és nagynénje, Margit főhercegnő nevelte. Kiváló volt a testi ügyességet követelő ismeretekben, (vadászat, vívás, lovaglás) érdeklődő, de mérsékeltén képzett a tudományokban. Alapjában véve csöndes, zárkózott, keveset beszélő fiatalember, aki sajátos módon nem törődött a nyelvek ismeretével. Élete végéig franciául beszélt leginkább, bár jól megtanult spanyolul is, (de csak az 1520-as évek második felére). Leveleit, utasításait rendszerint franciául adta. Németül rosszul tudott, latinul inkább csak értett, de beszélni nem beszélt. 1517. előtt soha nem járt Spanyolországban. 1506-ig azért nem jutott el, mert apja nem engedte, pedig Izabella és Ferdinánd szerette volna őt látni. Apja halála (1506) után pedig a flamand nemesek nem engedték, övni akarván őt mindattól, ami a burgundi udvar hatásától eltér. Sőt, az Aragóniai Ferdinánddal szembenálló spanyol nemesek, akik Németalföldre menekültek, kifejezetten spanyol-ellenes hatást gyakoroltak Károlyra. Kora ifjúságától fejedelemnek nevelték, és nagyon hamar eltöltötte saját karizmatikus küldetésstudata, amelyet a burgund hercegi udvar légköre csak tovább fokozott. 1515-ben nagykorúsította őt Miksa császár, és Károlyé lett a burgundi hercegség, egyben ő lett az Aranygyapjas rend nagymestere. Jog szerint őt illette a spanyol trón is.

Öccse Ferdinánd 1503-ban született Alcalá de Henaresben. Apja halála után, anyjuk, Johanna betegsége miatt, 1507-től Aragóniai Ferdinánd nevelte, és uralkodása utolsó éveiben egyre inkább bevonta őt a kormányzásba is. A Királyi Tanácsban Ferdinánd a nagyapa mellett ült, részt vett a legfőbb politikai döntésekben is. Az ő anyanyelve így érthetően a spanyol volt, franciául alig tudott, németül semmit, csak jóval később tanulta meg e nyelvet. Ügyes volt a fegyverforgatásban és éles eszű, gyorsan reagáló a szellemi élet terén is. Közlékeny, vidám, népszerű fejedelmi ifjú lett hamarosan, a spanyol rendek gyorsan megkedvelték. Ez indította Ferdinánd királyt arra, hogy a kisebbik unokát, Ferdinándot próbálja örökössé tenni Spanyolországban, Károly pedig maradjon Németalföldön és legyen ő császári nagyapja utóda.

Károly azonban hallani sem akart ilyen megosztásról. Elsőszületett jogán ragaszkodott az őt megillető teljes örökséghez. Ez az eset szolgáltatta az első konfliktust a két testvér között. Kettőjük kapcsolatának vizsgálata rendkívül fontos és meghatározó cselekedeteik szempontjából. Magyarország sorsát illetően pedig kiáltóképpen jelentős, mert Ferdinánd cselekvőképességét mindenkor a bátyja poli-

tikájában neki juttatott szerep határozta meg. A magyar történetírásban fellelhető számtalan vád a császár és Ferdinánd ellen zömmel abból ered, hogy V. Károly politikáját nem vizsgálták részletesen és így nem ismerhették Ferdinánd függőségét bátyjától. Mindezek föltárása, a két testvér helyzetének egybevetése, egymáshoz való viszonyuk elemzése az 1516-os esztendőől kezdve elengedhetetlen a magyar helyzet 1521–52 közti megítélés szempontjából. Ezért igyekszünk ezt az eddig nem kellőképpen értékelt tényezőt figyelemmel kísérni, és a változásokra mindenkor rámutatni.

Mivel Károly és a körülötte lévő – Aragóniai Ferdinánd elől Németalföldre menekült – spanyol nemesek mindent elkövettek a spanyol örökség biztosításáért, figyelmük kiterjedt arra is, hogy az idős uralkodó 1515-ben hosszabb időn át betegeskedett. Ezért Károly odaküldte egykori nevelőjét, Utrechti Adorjánt, (1515. október) hogy a helyzetre felügyeljen és számára a hatalomátvételt megkönnyítse. Már ekkor számon tartották a fiatal Ferdinánd udvari környezetét, tanácsadóit.¹²³ Ugyanakkor Károly igyekezett öccsével szemben a látszatot megőrizni a külvilág előtt. Kénytelen volt ezt tenni, mert Ferdinánd hivatalosan infáns volt, azaz a spanyol trón örököse, igaz a bátyja mögött, másodikként. De 1515. elejétől kezdve, amikor Károly nagykorúvá lett, nem hagyott kétséget afelől, hogy apjuk halála után ő kíván a családfő tisztében eljárni. 1515. július 30-án levélben értesítette öccsét, hogy követet küld a spanyol udvarba, akinek a feladata, hogy Aragóniai Ferdinánd mellett legyen és Károlyt értesítse az ottani hírekről. Kérte öccsét, hogy követét támogassa és annak közvetítésével tudasson vele híreket a spanyol állapotokról. Ezt a küldöttet¹²⁴ követte Utrechti Adorján 1515. októberében. A számítások beváltak, Aragóniai Ferdinánd király 1516. január 23-án meghalt. Mivel végül nem tett konkrét lépést Ferdinánd unokája érdekében, Károly lett az örökös. A végrendeletben meghagyta ugyan Ferdinándnak az infánsi címet, de ezen kívül csak a nápolyi királyság bevételeiből fizetendő évi 50.000 dukátot hagyott rá.

A kialakult helyzet meglehetősen kényesnek bizonyult mindkét testvér számára. Ferdinánd igen népszerű volt, mintegy a „hazai uralkodó” alternatívát kínálva az „idegen” Károllyal szemben, aki viszont Németalföldön tartózkodott. A kérdés megoldására Károly környezetében fölmerült, hogy Ferdinándot azonnal el kellene távolítani az ibériai félszigetről. Egyebek között erről tudósította a császárt Andrea de Burgo, Miksa diplomatája, mindössze négy nappal azután, hogy Károly megtudta Aragóniai Ferdinánd halálhírét. Hírforrásul Károly nagy befolyású politikusát, Chièvres-t jelölte meg.¹²⁵ Úgy tűnik azonban, hogy Károly jobban megfontolta a döntést, mert öccséhez írott levelében sajnálkozását fejezte ki Ferdinánd halála miatt, de azonnal biztosította is arról, hogy nagy szeretettel viseltetik iránta és apja helyett apja lesz. Ez már utalás Károly törekvésére, hogy a spanyol ügyekben ő mint a család feje kíván eljárni.¹²⁶ Április végén újabb levélben arról értesítette Ferdinándot, hogy elfoglaltságai miatt nem tud azonnal Spa-

123 A két testvér kapcsolatára ld. RODRIGUEZ Villa 1903. és SPIELMAN–THOMAS 1985.

124 SPIELMAN–THOMAS, i. m. 21.

125 Uo. 32. „quod ex Hyspania nova habent, quod mittent dominum Ferdinandum ad omne beneplacitum domini principis. 1516. febr. 12.

126 Uo. 23. 1516. márc. 2.

nyolországba utazni, pedig nagyon szeretne. Tudatta vele, hogy Miksa császárral megtárgyalta a családi ügyeket, és arról döntöttek, hogy mihamarabb meg kell tartani az eljegyzést Ferdinánd és a magyar király leánya között. Magáról a házasságról azt tartotta Károly, hogy ez ottani országaik és az egész kereszténység biztonsága szempontjából szükséges. Hozzátette azt is, hogy ehhez Ferdinándnak nem kell odautazni, elég ha megbízottat küld.¹²⁷ Ismeretes Károlynak egy korábbi, pontosan nem datált, de valamikor március 5-e előtt keletkezett levele is, amelyből kiderül, hogy fölhatalmazta spanyolországi követét, Utrechti Adorjánt, sürgesse Ferdinándnál ezt a házasságot.¹²⁸

Míndez ellentmondásosnak tűnhet, valójában egy tudatos politika első megnyilvánulásának sajátosságait láthatjuk. Károly tartott attól, hogy öccse befolyása az ő személyes érdekeit ronthatja, de még jobban tartott attól, hogy Ferdinánd váratlan eltávolítása által a család egyetlen tagja sem marad ott és a Habsburg dinasztia befolyása megrendülhet a spanyol trón biztosítása ügyében, mivel ő még nem tudott odautazni. Ezért nem hagyhatta el Ferdinánd az ibériai félszigetet. Ugyanakkor Károly megtette az első lépést öccse majdani eltávolítására, mégpedig az ősi Habsburg birtokok, az ausztriai tartományok érdekeire hivatkozva. Egy korabeli forrás meg is jegyezte: Ferdinánd addig marad a helyén, míg Károly oda nem ér, azután távoznia kell.¹²⁹ A döntésből az is kiderül, hogy az 1515-ös bécsi megállapodásban rögzített Habsburg-Jagelló házasság megkötését Károly nem kívánta maga teljesíteni. Miksa császár sem bánta ezt, mert úgy gondolta, Károly spanyol koronájával szemben Ferdinánd kaphatná az osztrák-német örökséget, és ennek első lépése lehetne az eljegyzés. (Nem lehet pontosan tudni miért, Károly kategorikusan elzárkózott a házasságtól; az a tény, hogy csak 1526-ban nősült meg, jelzi, az esetleges politikai fenntartások mellett komoly belső okai is lehettek.)

Úgy tűnt azonban, hogy 1516 nyarára a helyzet normalizálódott. A Németalföldön lévő Károly helyett az öreg Cisneros bíboros, toledói érsek kormányzott, munkájában segítette őt Ferdinánd infáns, mint a király megbízottja. Bátyja elismerte Ferdinánd tapasztalatait, és elfogadta tanácsait is különböző ügyekben. 1516. június 29-én írott levelében közölte Ferdinánddal, hogy egyetért javaslatával és az általa ajánlott személyt terjeszti a pápa elé a tortosai püspöki szék betöltésére.¹³⁰ Októberben pedig arról írt neki, hogy Cisneros bíboros támogatására elküldi egyik legbizalmasabb emberét, Poupet de la Chaux lovagot, kéri hogy Ferdinánd mindenben segítse és támogassa.¹³¹ A látszat tehát azt jelzi, hogy a két testvér kapcsolata normalizálódott. Valójában a Ferdinánd iránti gyanakvás nem csökkent, és a fent említett tanácsadó, Poupet de la Chaux elküldése is Károly híveinek megerősítését szolgálta. De továbbra is fennállt a szükséghelyzet, amely miatt Károly távollétében nem lehetett Ferdinándot nélkülözni. Ki kell hangsúlyoznunk mindkét fivér esetében az udvari emberek meghatározó szerepét a konfliktus alakulásában – ami távolabb tekintve – a hatalmi harc részét képezte. A ki-

127 Uo. 25–26. 1516. ápr. 22.

128 Uo. 26.

129 A Miksa császár környezetéhez tartozó Niklas Zieglers írta ezt, 1517. febr. 18-án. Uo. 32.

130 Uo. 26–27.

131 Uo. 28–29.

rály körüli flamand, és az Aragóniai Ferdinánd elől elmenekült spanyol nemesek igyekeztek Ferdinándot és udvari embereit befeketíteni. Kétségtelen viszont, hogy Ferdinánd körül gyűltek össze a Szép Fülöp kasztíliai uralkodása idején rossz tapasztalatokat szerzett, és a flamandokra nem kis gyanakvással néző nemesek. A helyzet mindenképpen átmeneti volt, amelynek megváltozását Károly odaérkeztétől lehetett várni, ám ez még messze volt.

1517. januárjától még fokozottabban fordult Károly figyelme öccse tevékenységére. Azt is látni lehet, hogy Ferdinánd udvartartásában az év elejétől kezdve jelentős személyi változásokra került sor. Ezt követően írta le Niklas Ziegler már idézett sorait Ferdinánd jövőjéről.¹³² 1517 nyarán már látható volt, hogy Károly rövid időn belül Spanyolországba utazik és kezébe veszi e területek irányítását. Ezzel függött össze az a tanácskozás, amelyet Károly tanácsosaival tartott a nyár végén, amelyen a fő téma a Ferdinánd környezetében lévő tisztségviselők magatartása volt és a végső konklúzió úgy hangzott, hogy ezeket a személyeket el kell távolítani. Károly ekkor kíséretével már készen állt az utazásra, elérkezettnek látta tehát az időt, hogy öccse ügyében, határozott lépéseket tegyen. Ezt fejezi ki a hajóra szállás előtt kelt levele, amely formailag ugyan nem vonja kétségbe Ferdinánd jóakarátát, de a lényegét illetően nem hagy kétséget. Azt írta: már régóta sajnálattal hallja azokat a híreket, miszerint Ferdinándot olyan rossz és gonosz tisztségviselők veszik körül, akik nemcsak neki magának okoznak nagy kárt, de veszélyeztetik és rossz hírért keltik anyjuknak, Johannának, továbbá érintik az egész királyság és Károly személyét is. Ezeket a híreket a két legutóbbi posta is megerősítette, igazolva, hogy Ferdinánd mellett lévő és a hatalmat gyakorló személyek bűnösök, ezért kénytelen beavatkozni. Érezhető a fogalmazásból, hogy Károly – erősen hangoztatott első szülőtti és családfő mivolta ellenére sem volt elég magabiztos, – ezért mondta el, hogy a megszületett döntését előzőleg megtanácskozta a Habsburg dinasztia oly nagytekintélyű tagjaival, mint a császári nagyapával és Margit főhercegnővel, a nagynénjükkal. Részt vett ezen az astorgai püspök is, akit még Aragóniai Ferdinánd nevezett ki Ferdinánd mellé udvari káplánnak. Károly elrendelte, hogy a bűnös személyeket el kell távolítani, helyükre saját megbízható embereit nevezte ki, elsőként a már említett astorgai püspököt és a Calatrava rend nagymesterét, mint fő irányítókat. Ferdinánd közvetlen személye mellé rendelte Diego de Guevara kasztíliai nemest és Spanyolországban levő követét, Poupet de la Chauz-t. (Az előbbi még Aragóniai Ferdinánd idején menekült Németalföldre.) Addig is amíg ők átveszik új tisztüket, don Alonso Tellez Giron helyettesíti őket. Figyelmébe ajánlotta még öccsének, hogy mindenben kövesse Károly helytartója a toledói érsek, Cisneros bíboros utasításait, illetve a tortosai püspök, Utrechti Adorján utasításait. Ezek után biztosította Ferdinándot, hogy ő ezután is ugyanolyan testvéri szeretettel viseltetik iránta, mint eddig, és hogy mindez kettejük érdekében történik.¹³³

Ferdinánd eltávolítása eldöntött, az első jelentős lépés e téren meg is történt, a kérdés az volt, mi legyen a további sorsa. Még Károly elutazása előtt Brüsszelben

132 Uo. 32.

133 A fontos levelet közli SPIELMAN–THOMAS i. m. 29–33, és Korrespondenz I. 1912. 6–9. Vö. még RODRIGUEZ Villa

tárgyaltak erről Miksa császárral, aki azt javasolta, hogy Ferdinánd kapja meg az ősi ausztriai Habsburg területeket. Úgy gondolta, ez lehetne az első lépés – a már említett Habsburg-Jagelló házasság realizálásával együtt – a birodalmi utódlás felé, de éppen ezt akarta elkerülni Károly, aki maga kívánta megszerezni a császári méltóságot. Ezért tanácsadóival együtt udvariasan meghallgatta Miksát, ám kitért a válasz elől azzal, hogy megfontolja az ügyet.¹³⁴ Szükség is volt a gondolkodásra, mert a Hispániában egyébként sem népszerű Károly az Aragóniai Ferdinánd halálától 1517. szeptemberi spanyol földre lépéséig eltelt 18 hónap alatt még azt a kevés bizalmat is felemésztette, amivel eleinte rendelkezett. Károly támogatói ezalatt elvesztették illúzióikat, a nemesség és a városok fokozódó rosszindulattal néztek a várható idegen uralom elé. Az új király ezért megtiltotta öccsének, hogy elébe jöjjön a kikötőbe, mert a számára rendezett ünnepélyes fogadtatás csak növelte volna Ferdinánd népszerűségét. Saját dicsőségét úgyis megtépázta a burgundi udvari kíséret pompája és fényűzése, amit a Katolikus Királyok szigorú, egyszerű életviteléhez szokott spanyolok döbbenetesen vettek tudomásul. Uralkodói tekintélyét csorbította az is, hogy előbb el kellett utazni anyjához Tordesillasba, beleegyezését kérni a trónra lépéshez.¹³⁵ Károly október végén levélben tájékoztatta öccsét, hogy anyjuk meglátogatása után Valladolidba megy, a kasztíliai rendekkel folytatandó hivatalos tárgyalásokra, oda várja Ferdinándot is.¹³⁶

A két testvér végül november közepén találkozott először, ünnepélyes keretek között Valladolidban. Károly a külvilág előtt megtartotta a formásokat, és infánst megillető bánásmódban részesítette öccsét. 1517. november 18-án látványos külsőségek közepette nyújtotta át neki a Aranygyapjas rendet. De mindezek az események nem változtatták meg eredeti szándékát Ferdinánd eltávolításáról, mint ahogy az sem, hogy öccse kérte, hadd maradjon még egy ideig Spanyolországban. Károly Ferdinánd népszerűsége láttán egyre dühösebb lett és Ferdinándot a legrövidebb úton eltávolította az ibériai félszigetről. A már említett szándékától vezérelve, gondosan ügyelt arra, hogy ne Ausztriába, hanem Németalföldre küldje a fiatal főherceget, mondván, nevelése még kiegészítésre szorul, és ezt majd Margit főhercegnő elvégzi.¹³⁷ Döntése helyességét igazolva látta a valladolidi cortesen, (1518. január-február) ahol a kasztíliai rendek azt kérték tőle: mivel fiatal ember és még nincs családja, maradjon Ferdinánd infáns az országban mindaddig, amíg Károlynak fia nem születik. Röviddel később az aragóniai rendekkel találkozva ugyanezen kívánsággal találta magát szemben.¹³⁸

Károly minden igyekezete ellenére a kortársak előtt nyilvánvaló volt, hogy mi az oka Ferdinánd hirtelen távozásának. Igyekeztek úgy tenni, mintha ez természetes lenne, de a források világosan mutatják a tájékozottságot. Jó példa erre Sandoval V. Károlyról készített *monstre* munkája, amely a történetek után mint-

134 Vö. FICHTNER 1982. 16.

135 ELLIOTT 1982. 150–154 és KOENIGSBERGER 1971. 7–8.

136 SPIELMAN–THOMAS i. m. 23–24.

137 V. Károly 1550-ben készítette el visszaemlékezéseit, amelyet titkárának diktált. Ebben évenként tekintette át élete történetét. A korai időszak eseményeit alig egy-egy mondatban rögzítette. Az 1518-ban történetekről annyit mond, hogy testvérével Valladolidból Zaragozába utaztak, de útközben Ferdinánd elvált tőle, mert hajóra szállt és Margit nagynénjükhöz utazott. MADARIAGA 1981. 166.

138 RODRIGUEZ Villa 1903. 16.

egy 80 évvel készült, óriási mennyiségű eredeti anyag felhasználásával. A történelekről előbb a hivatalos verziót közli: a két fivér elvált egymástól és Ferdinánd Flandriába ment, mert az ottani ügyeket kellett intéznie. De rögtön ezután hozzátette: Károly érdeke volt, hogy öccsét távol tartsa országától, mert Ferdinánd nagyon szeretett volna trónra jutni. Azt is elmondta, hogy Ferdinánd igen zokon vette sürgős eltávolítását. Hasonlóképpen beszámol az aragóniai és kasztíliai rendek háborgásáról is az infáns távozta miatt.¹³⁹ Ettől a megjegyzéstől eltekintve igen keveset tudunk arról, hogyan viselte el az őt illető eseményeket Ferdinánd. Jóval később egy levelében arról írt, hogy ez az időszak és az ekkori viselkedése azt bizonyítja, ő bátyja iránt feltétlen engedelmeséget tanúsított.¹⁴⁰ Lorenzo d’Orío velencei követ, aki 1523 novemberéig tartózkodott II Lajos király udvarában, jelentésében azt írja Ferdinánd bizalmasáról és kancellárjáról, Salamancáról: azért áll ilyen nagy kegyben a főhercegnél, mert amikor Chiévrés arra biztatta Károlyt, hogy határozottan lépjen föl öccsével szemben, akkor Salamanca tartotta benne a lelket, és biztatta, őrizze meg jó kapcsolatát bátyjával.¹⁴¹

Ferdinánd elutazása után a két testvér kapcsolata némileg javult, de ez nem tartott sokáig. 1519. január 1-én meghalt Miksa császár. Végrendeletében két fiúunokáját jelölte meg örökösének, azzal a megjegyzéssel, hogy osztozkodjanak a hagyatékon. Ismét előkerült tehát a nagy kérdés, amely ezúttal nemcsak családi ügy volt, hanem európai kihatású politikai probléma is: ha Károly magának szerzi meg a császári címet és a birodalmat, Németalföld, Nápoly-Szicília és Spanyolország birtokában olyan birodalmat egyesít személye, amelyet a többi nagyhatalom nem tűrhet el saját biztonsága miatt. Azt viszont Károly nem akarta, hogy Ferdinánd léphessen föl a császárválasztáson. Arról már esett szó, hogy Aragóniai Ferdinándnak nem állt szándékában a meglévő területeket gyarapítani. Miksa sem akarta az egyesítést, ellene volt X. Leó pápa is. Károly leginkább nagytekintélyű nagynénjétől, Margit főhercegnőtől tartott, aki szintén Ferdinánd pártján állt – igaz nem személye iránti elfogultságból, hanem a Habsburg családi érdekeket szem előtt tartva. Margit levelben kérte Károlyt, hogy ne induljon a császárválasztáson. Figyelmeztette, milyen nehézségei lesznek a választófejedelmekkel és arra is, hogy a dinasztia érdekei is Ferdinánd jelölését kívánja. Károly válaszlevelében kifejtette, hogy öccse túl gyönge és ezért nem alkalmas ekkora feladatra, mint a császárság, még bátyja támogatásával sem. Ezért kell öneki a kezébe venni az egész örökséget, egyesíteni a császári és a spanyol királyi hatalmat, amit a három fő veszély is indokol: a francia király, a németországi eretnekek és a törökök (nagy jelentősége van a sorrendnek!). Hozzátette még, hogy így lesz a legjobb az egész Habsburg dinasztiának is. Végül megígérte, hogy ő majd elintézi később Ferdinánd római királlyá választását.¹⁴²

A császárválasztás fölvetette az osztrák örökség kérdését is. Károlynak ezekre a tartományokra szüksége volt, legalábbis addig, amíg a választófejedelmek mellette nem döntöttek, de megígérte, hogy megválasztása esetén rendezi öccse

139 SANDOVAL I. 134.

140 1528. dec. 8. Korrespondenz II/1. 352–354. Vö. még SPIELMAN–THOMAS i. m. 32.

141 BALOGH István 1929. XLIV.

142 Idézi RASSOW 1945. 31–34. Vö. KOENIGSBERGER 1971. 10.

helyzetét és kiadja részét az ausztriai javakból.¹⁴³ Először arról volt szó, hogy megosztóznának a családi javakon: Ferdinánd kapná Alsó- és Felső-Ausztriát, Stájerországot, Karintiát és Krajnát, Károly pedig Tirolt, Voralberget és Elzászt.¹⁴⁴ 1520. augusztus 11-én követei révén arról biztosította a magyarokat, hogy öccsének engedi át az ausztriai ügyeket.¹⁴⁵ 1521. április 23-án pedig, a Wormsi birodalmi gyűlésen konkrét lépéseket tett Ferdinánd Ausztriába küldésére. Az ekkor kötött megállapodás először rögzítette a testvérek részesedését. A fiatal főherceg e szerint az öt osztrák hercegséget kapta: Alsó-Felső Ausztriát, Stájerországot, Karintiát és Krajnát. A császár viszont megtartotta a nyugat-ausztriai tartományok egy részét, a dalmát tengerparti területeket, Tirolt és a délnyugat-németországi családi javakat. Ismételten leszögezték, hogy Ferdinánd veszi el Jagelló Annát (a házasságot 1521. május 26-án meg is kötötték.)¹⁴⁶

E kérdésben a politikai megítélés az idők folyamán többször is változott. Az első említések jelzik, hogy főleg Miksa, Aragóniai Ferdinánd és II. Ulászló szövetkezéséről volt szó, a fiatalok ekkor még gyermekek és beleszólásuk nincs sorsuk alakításába. 1504. augusztus-szeptemberében XII. Lajos francia király megbeszélést folytatott Miksa császárral és itt került szóba a francia-Habsburg házasság kérdése. Miksa már ekkor Károlyra gondolt, mert az alig egy éves Ferdinándot a magyar-cseh trón megszerzése érdekében a Jagelló házasságra szánta.¹⁴⁷ 1506-ban Miksa a magyar ügyek kapcsán említi, hogy szeretné, ha Ferdinánd Ulászló király lányát venné el.¹⁴⁸ De a kérdés végleges eldöntése még sokáig váratott magára. 1507-ben Miksa Filipec püspök révén azt ajánlotta II. Ulászlónak, hogy két fiúunokája közül, aki Tirolt és az osztrák tartományokat öröklí, az vegye el Annát feleségül. A magyar trónörökös, Lajos viszont vegye feleségül unokáját Katalint, vagy ha az meghalna, akkor Máriát.¹⁴⁹ 1510-ben Miksa Magyarországra küldte Johann Cuspinian-t, a kiváló humanistát és diplomatát, akinek az volt a feladata, hogy szövetséget kössön a velenceiek ellen és tárgyaljon a házasság ügyében is – Károly javára.¹⁵⁰ De már a következő évben ismét Budán találjuk, ahol a tervezett szövetségről és a kettős házasságról tárgyal, a jelölt ezúttal Ferdinánd.¹⁵¹

Ez még mindig nem végleges döntés volt. A nemzetközi politika szerves részét alkotta az időről-időre változó szövetségek létrejötte, vagy felbomlása, a szerződéses viszonyok átrendeződése. Ezek megerősítését és biztosítékát vélték az uralkodók a házasságok létrehozásában. 1514-ben egy német-francia-spanyol szövetség

143 Korrespondenz I. 11. 1519. márc. 5. Vö. FICHTNER 1982. 18.

144 RASSOW 1945. 24.

145 FICHTNER 1982. 18.

146 Uo.

147 Carlos V. III.-I. L.

148 Uo. LXVIII.

149 FRAKNÓI 1921. 154.

150 „Ivi in legacione ad regem hungarorum pro faciendo federe contra Venetos et desponsanda filia Carolo, archiduci Austriae et Burgundiae, nepoti cesaris.” írta naplójába a követ 1510. november 16-án. Idézi: ANKWICZ-KLEEHOVEN 1959. p. 52.

151 „Ivi in legacione ad regem Hungariae cum comite Leonardo in magnis negociis et fecimus duplex matrimonium regis Ludovici et Ferdinandi, regis Castiliae.” írja 1511. augusztus 30-án Cuspinian. Legfeljebb azon töprenghetünk, miért nevezi Ferdinándot Kasztília királyának. Uo. p. 55. Ld. még BACZKOWSKI, 1975. 18–22.

ről folyt a tárgyalás, amit támogatott volna VIII. Henrik angol király is. A feltételek között fontos helyet foglalt el az angol Maria hercegnő és Károly, illetve Ferdinánd – Jagelló Anna házasságának tervezete.¹⁵² Mivel azonban a tervekben szereplő felek fiatalok voltak és a tényleges házasságkötés váratott magára, továbbá ígéretésekre, alkudozásokra került sor. Az 1515-ös bécsi hármas fejedelmi találkozó sem döntötte el határozottan, hogy a két fiatal Habsburg fiú közül ki veszi el Annát.

Amikor a császárválasztás ügye fölértékelt II Lajos szerepét, mint cseh királyét, Károly levelet írt hozzá, (1519. február 6-án) amelyet Cuspinian hozott Budára. A követ április 5-én ért a királyi udvarba, ahol minden befolyását latba vetette a magyar uraknál és a királynál, Károly érdekében. Az ügy kimenetele ismert, április 13-án a magyarok közölték a követtel a pozitív választ, azaz Károly jelölésének támogatását, – de egyúttal kinyilvánították óhajukat, hogy az 1515-ös házassági szerződés értelmében Károly vegye el Annát feleségül.¹⁵³ Végül is Károly volt az, aki az ügyeket saját kezébe véve Ferdinándot küldte a szerződés teljesítésére – nem utolsósorban azért, hogy – a dinasztikus érdek biztosítása mellett – minél távolabb legyen Károlytól.

Ez a döntés már kedvező volt Ferdinándnak, de az osztrák tartományokban nagy elégedetlenséget váltott ki. Különösen Karintia és Krajna rendjei tiltakoztak, mert ezek voltak legjobban kitéve a török támadásnak és joggal tartottak attól, hogy a Károly által megtartott leggazdagabb területek nélkül az ő védelmi esélyeik komolyan romlanak. Ezért további tárgyalásokra került sor, végül a két testvér 1522. február 7-én Brüsszelben állapodott meg véglegesen. Károly lemondott a Wormsban magának megtartott területekről, viszont Ferdinánd kijelentette, hogy lemond a nápolyi trón iránti igényéről, egyúttal Károly kinevezte őt birodalmi helytartójává. Az 1519-ben létrejött Habsburg családi birodalom első területi megosztása történt itt meg, (amely később némileg módosult ugyan, de főbb vonásaiban 1700-ig így maradt érvényben). Ferdinánd végre önálló fejedelemmé lett, saját területtel, bevétellel, hatalommal. Károly ragaszkodott ahhoz, hogy szerződésbe belekerüljön: az egész örökség őt illette meg és csak a testvéri szeretettől vezérelve engedte át az említett részeket öccsének. Címei között meg is tartotta ezeket, jelezve, hogy formálisan fenntartja a jogot ezekre. Ferdinánd viszont különösen amikor segítséget kért a császártól, szívesen hivatkozott Károly ily módon fennálló elkötelezettségére.¹⁵⁴ 1522. novemberében Ferdinánd levélben utasította Károly melletti követét, Martin de Salinast, hogy kérje Károly támogatását a magyarországi törökellenes harcokhoz. Lényegesnek tartjuk idézni Ferdinánd érvelését. Azt mondja, Magyarország igen gyöngé és a belső állapotai miatt nem tud hathatósan védekezni, mástól pedig, mint tőlük, nem várhat segítséget. Nagyon kéri Károlyt, segítsen, mert ha Magyarország elveszik, akkor Ausztria is nagy bajba kerül, ami nemcsak azért kár, mert az egész kereszténység nagy kárára lenne, hanem azért, mert a Habsburg családnak is nagy vesztesége

152 Carlos V. III.–1. CXXXV.

153 Vö. KROPF L. ismertetését, 1898. 647–648.

154 FICHTNER 1982. 19–20.

lenne, melynek Károly is tagja.¹⁵⁵ Ferdinánd végre kitörhetett az ördögi körből. Korábban nem realizálhatta a házassági szerződést, mert még nem rendelkezett önálló hatalommal. Viszont azért nem volt hatalma, mert bátyja nem engedte Ferdinándot uralkodni. Az, hogy Károly végre engedményt tett, több tényezőnek tudható be.

Spanyolországban bekövetkezett az, amitől sokan joggal tartottak. A Károllyal érkezett idegen kíséret tagjaival töltötték be a különböző tisztségeket. Ezek nemcsak a nyelvet, de a helyi szokásokat és törvényeket sem ismerték, sok visszaélést követtek el. Ráadásul maga Károly sem tudott spanyolul, amit a hazaiak nagyon zokon vettek. 1517. november 8-án meghalt a nagytekintélyű, bölcs Cisneros bíboros, toledói érsek, az ország primása, (aki igen járatos volt a bonyolult belpolitikai viszonyokban) anélkül, hogy Károllyal találkozott volna. Jellemző módon utódjául Károly Guillermo de Croy-t, burgundi tanácsosának, Chièvresnek unokaöccsét tette meg, aki 1521-ben bekövetkezett haláláig nem is járt Spanyolországban. Ezzel egy időben Utrechti Adorjánának, a tortosai püspöknek kijárta a bíborosi kalapot.

Károly császárrá választása kifejezetten gyanakvást váltott ki a spanyol uralkodókörökben, ami aztán fölháborodásba torkollott, amikor Károly elutazott Németországba. A gazdasági-politikai elégedetlenség és az idegen tisztviselők elleni gyűlölet robbantotta ki az országos méretű comuneros fölkelést. (1520. május – 1521. április között.) Bár elsősorban a flamandok ellen kezdődött, többször is fölmerült Johanna királynő, illetve Ferdinánd neve, mint Károly helyett kívánatos uralkodóé. Eleinte a nemesek is támogatták a fölkelést és köztük sok volt Ferdinánd egykori híve. A távollévő Károlyban ismét föltámadt a korábbi bizalmatlanság öccse iránt, ezért változtatta meg régebbi döntését és határozta el az osztrák örökség átadását. A császári méltóságot már úgyis sikerült biztosítani, a birodalom belül pedig Spanyolországtól a legtávolabbi rész ez volt. Ezért egyezett bele a wormszi, majd a brüsszeli egyezménybe, mert így véglegesen távol tudhatta öccsét az ibériai félszigettől. Kétségtelen egyéb előnyökkel is járt ez számára. A magyar király követei révén a birodalmi gyűlésen többször is követelte a császár és országai segítségét a török ellen. Támogatása mellett foglalt állást az 1521-es wormszi birodalmi gyűlés is. Az ezzel járó feladatokat és nehézségeket Károly most öccse vállaira rakhatta. Végül így megoldódott egy másik gondja: a birodalmi rendek állandóan sürgették, hogy tartózkodjon a birodalomban, de ugyanezt követelték a spanyol rendek is. Ferdinánd személyében most megtalálta azt a megbízható személyt, aki helytartóként képviselte őt és ráadásul a Habsburg családból való.

Az új helyzet kétségkívül kedvező volt öccse számára is. A relatív előnyök mellett azonban nem kell eltúlozni Ferdinánd hatalmát. Végül is ez időben ő volt Európa egyik legtapasztaltabb, „legképzettebb” ifjú fejedelme. Gyerekkorában Aragóniai Ferdinánd, később Cisneros bíboros, majd Németalföldön Margit főhercegnő mellett tanulta a kormányzást. Mint osztrák főherceg és birodalmi helytartó nem kis ember, de nem is igazi, önálló fejedelem és a spanyol trónhoz, valamint a meg nem kapott császári méltósághoz képest elég szűk hatalommal rendelkezett.

155 Korrespondenz I. 26. Ferdinánd szerepére nézve ld. még LHOTSKY, 1971.

A német birodalmi rendek az osztrákokhoz hasonló nemtetszéssel fogadták a tolmáccsal érkező főherceget. Hozzászórtak ugyanis, hogy Miksával minden nehézség nélkül lehetett tárgyalni és a politikai nézeteltérések ellenére jó személyes kapcsolat alakult ki az uralkodó, valamint a fejedelmek között. Károly az elégedetlenség leszerelésére kénytelen volt 1522-ben Frigyes palotagrófot kinevezni Ferdinánd mellé, a korábban létrehozott birodalmi adminisztráció élére. Ferdinánd a korlátozott hatáskör ellenére is örült a megbízatásnak, mert így beleszólása lehetett az európai hatalmi ügyekbe, s ilyenkor Károly mellett, a dinasztia második embereként jelenhetett meg nagy horderejű politikai döntésekben. Másrészt úgy vélte, ez a megbízatás közelebb viszi újabb méltóság megszerzéséhez, nevezetesen a római királlyá választásához. A brüsszeli tárgyalások során minden bizonnyal szó esett Károly korábbi ígéretéről, öccse római királyságáról, mert 1522–23-ban a nürnbergi birodalmi gyűlésen már ez ügyben próbált Ferdinánd magának népszerűséget szerezni. Ezzel egy időben sürgette Károlyt, hogy tegyen lépéseket a pápánál az ünnepélyes koronázásra. A császár a koronázással kapcsolatos igen nagy kiadásokra hivatkozva elhárította e követelést.

Az 1520-as évek második felében Ferdinánd legfőbb vágya továbbra is az volt, hogy római király lehessen. Úgy érezte, pozícióját e kérdésben megerősítette a magyar és főként a cseh korona megszerzése 1526-ban. Azonban jelentős változások történtek Károly családi helyzetében is. 1526. tavaszán megnősült, 1527-ben megszületett a trónörökös, Fülöp. Mivel Károly már az 1519-es császárválasztás kapcsán kifejtette, hogy rendkívül fontosnak tartja a császári címet a spanyol királysággal összekapcsolni, így fölmerült a kérdés a jövőt illetően: ha Ferdinánd lesz a császári trón várományosa (római király), vajon öröklí Spanyolországot is? Mi lesz akkor Fülöppel? Ha viszont Fülöp öröklí a spanyol trónt, akkor a birodalom Ferdinánd kezén marad és ismét kettéválik Károly birodalma.

1526-ban a cseh, majd a magyar trón megszerzése váratlan, de jelentős gyarapodást jelentett Ferdinándnak. Bár Károllyal csak lassan tudott ez ügyben információt cserélni, 1526. őszén saját maga intézkedett a koronák biztosítása érdekében. Régi törekvése látszott – váratlanul – megvalósulni. Nyilvánvaló volt az is, – Ferdinánd évek óta közeli kapcsolatban állt a magyar politikai erővel – hogy Szapolyai fel fog lépni a magyar korona megszerzéséért. Felmerült egy lehetőség, a Habsburg dinasztikus érdekek biztosítása és Szapolyai királyságának együttes megvalósítására: János feleségül akarta venni az özvegyen maradt Máriát. De ez Ferdinánd számára a magyar trón elvesztését jelentette volna, ami elfogadhatatlan volt az ifjú főherceg számára, így ebből nem lett semmi.

Károly nem bánta Ferdinánd törekvését a két korona után, (igaz, mire megtudta, már befejezett tényként könyvelhette el) mert egyrészt a Habsburg dinasztia régi vágya teljesült, másrészt ez Ferdinánd végleges eltávolodását jelentette a spanyol trónörökléstől és meglepedést a birodalom keleti részén. De nem teljesült az a hiedelme, hogy öccse beéri e két országgal és nem kíván a császári címre pályázni. Még inkább csalatkoznia kellett a magyarországi fejleményekben. A császár azt szerette volna, ha Ferdinánd így megerősödve teljesen bátyja birodalmi-itáliai ügyeinek szenteli magát, ehelyett Ferdinánd egyre jobban belebonyolódott a Szapolyai elleni harcba, ami mindinkább előrevetítette egy török támadás veszélyét. A császár azt követelte, hogy öccse érje be a magyar koronával és a kirá-

lyi címmel, neki az lényegtelen volt, hogy a velejáró terület keleti határa Belgrádnál, vagy Budánál húzódik. Számára az igazi határ Bécsnél volt – ez már családi terület, amelynek megvédeése neki, a császárnak is kötelessége. Ferdinánd viszont alapvetően arra törekedett, hogy Szent István koronája mellé az egész országot megszerezze, ezt kívánta a politikai érdek, mert a magyar főurak ezt várták új uralkodójuktól, és legalább ilyen fontos gazdasági érdekek is emellett szóltak – a magyar adók, királyi birtokok, bányajövedelmek, stb.

Károly és Ferdinánd kapcsolata tehát egy olyan 1516 körül tetet öltő folytonos hatalmi viszály, amelynek keretét a Habsburg családi kötelékek adják, a maguk hierarchikus, elsősülött primátusú rendszerével. Károly a teljhatalmat és az egész családi birodalmat magának követeli, látszólag ez sikerül is neki 1520-ra. Ferdinánd az első pillanattól küzd ez ellen és saját politikai karrierjét félelmes szívóssággal, lassú, de állhatatos akarással építi fel úgy, hogy közben a családi tradíciókat betartva, mindvégig bátyja akaratának kiszolgálója. Károly az első kompromisszumra 1522-ben kényszerül, amikor Ferdinándnak átengedi az osztrák örökséget.

FERDINÁND ÉS MÁRIA KIRÁLYNÉ

A két testvér kapcsolatát áttekintve ki kell térnünk a harmadik testvér, Mária királyné 1521-es magyarországi utazására, hisz az ekkor megkötött házasság és a királyné ideérkezte gyakorlatilag realizálta a Habsburg-magyar házassági szerződést és az erre épülő politikai szövetségi rendszert. Valóban új helyzet állt elő és a Habsburg politika ekkor vált tevékeny részesévé a magyar napi politikának. Fontos dátum volt ez azért is, mert Mária királyné maga is tevékeny formálójává vált a magyar politikának, másrészt a vele érkezett tanácsadók és udvari emberek egy némelyike döntő fontosságú szerephez jutott a hazai belpolitikában. Formailag ezen tanácsadók közvetlenül V. Károly személyét voltak hivatottak képviselni. Ezek közül a legkiemelkedőbb a már említett Andrea de Burgo, aki kiváló képességű, jól képzett diplomata és 1521-ben a királynéval együtt érkezett. Azonnal bekerült az udvari tanácsba és az 1523. október 22-én véget ért bécsújhelyi konferencia utolsó napjáig részt vett a tanácskozáson. Ezt követően Ausztriába utazott, így a pozsonyi találkozón már nem találjuk ott. Burgo régi diplomata volt, aki 1507-től szolgálta Miksa császárt és a császár szolgálatában szinte egész Európát beutazta. Személyes, jó kapcsolatba került Miksa családjának számos tagjával. Jó néhány kényes diplomáciai küldetést az uralkodó legteljesebb meglegedésére hajtott végre. Nemcsak a Habsburg udvarban, hanem az egész európai diplomáciai „testületben” az egyik legragyogóbb diplomatának mondhatjuk. Megvolt az a képessége, hogy mindenféle emberrel szót értett, mindig békeközvetítőként lépett föl. Legsikeresebb küldetéseit olyankor teljesítette, amikor két elkeseredett ellenfél között kellett először csak a beszélő viszonyt, majd valamiféle megegyezést létrehozni. Ugyanakkor az igazán nagyvonalú, átfogó tervek megvalósítására nem volt alkalmas. A magyar ügyeket évtizedek óta nagyon jól ismerte és az 1520-as évek elején tisztában volt a magyar udvari élet belső viszonyaival, az egymással szembenálló felekkel, a török veszéllyel és ezek ismeretében próbált a számára

kedves királyi párnak tanácsokat, javaslatokat adni.¹⁵⁶ 1523. őszére már nagyon belefáradt az itteni ügyekbe, annak reménytelenségébe, az egymással viszálykodó táborok kibékítésébe. Ugyanakkor otthon fiatal felesége várta és betegséggel is küszködött. Így többször kérte Ferdinánd főherceget, hogy mihamarabb elutazzon birtokára. Erre 1523. végén kapott engedélyt, így Bécsújhegyről egyenesen hazautazik. Később még találkozunk vele a magyar történelem kapcsán.

Bár a magyar udvarban személyesen nem volt jelen, a tárgyalt időszak másik fontos személyisége a Habsburg-családban Bernhard von Cles trentói püspök, bíboros Ferdinánd legfőbb tanácsadója. Fiatalabb ember volt mint Burgo, de bizalmas jó barátság alakult ki a két ember között. Kettőjük levelezése rendkívül értékes, fontos forrása a korszak eseményeinek, mert egymás között a legjelentősebb és egyben legbizalmasabb ügyeket is megtárgyalták. Burgo és Cles egyaránt hűségesen tájékoztatta Ferdinándot a magyar, illetve az osztrák udvarban törtétekről, de egymás között olyan ügyeket is megtárgyaltak, olyan ügyeket is megírtak, amelyet Ferdinándnak soha nem mertek volna elmondani. Jellemző a magyar viszonyokról alkotott véleményre, hogy 1521-ben Mária királyné és Lajos tervezett házassága alkalmából Cles nem akarta a királynét Budára engedni mondván, hogy a török támadás miatt ott nincs biztonságban. Inkább azt akarták, hogy Lajos utazzon Pozsonyba, ott kerüljön sor a házasságra, és ott várja be az udvartartás amíg a török ügyben valami jobb fejlemény következik be.¹⁵⁷ Burgo és Cles említett nagyfotosságú levelezése jelentős részben ma is kéziratban található. Az eredeti anyag a Grosse Korrespondenz-ben van, amelynek egy része az I. világháború után Olaszországba került és ott őrzik.¹⁵⁸

Mária királynő szerepéről és tevékenységéről a magyar politikában már szó esett. Itt az osztrák ügyek kapcsán ismételtelen hangsúlyozni szeretnénk a korszak alapos ismerőjének, Kubinyi Andrásnak azon véleményét, hogy módosítani kell az eddigi kialakított sommás véleményeket. Nem lehet Mária királynét egyértelműen a Habsburg befolyás megnövelésével vádolni, mint ahogy nem lehet az udvartartás meghatározó személyiségének számító fenti tanácsosokat, Cles, Burgot, illetve a szintén említett Brandenburgi Györgyöt a Habsburg politika egyértelmű magyarelles képviselőinek nevezni. Fel kell ismerni, hogy pl. Burgo 1523-as föllépése kifejezetten a magyar belpolitika stabilitását szolgálta.¹⁵⁹ A szomszédos ország Magyarországra gyakorolt hatásának meghatározó személyisége Ferdinánd főherceg volt. Ő a bátyjával történt 1522-es megegyezés értelmében valóban újonnan érkezett Európának ebbe a felébe és az eddig csak spanyol és németalföldi tapasztalatokkal rendelkező fiatal főhercegnek alapvető szemléletváltásra volt szüksége. Nehezítette helyzetét, hogy Miksa császár halála után az osztrák tartományokban a rendek fölléptek a császári adminisztráció képviselői ellen és rendi kormányzást vezettek be. Ferdinánd határozottan cselekedett, és

156 Burgo életére a mai napig a legfontosabb STOEGMANN tanulmánya. Burgo szerepére ld. még HEISS 1974. 121–122., RILL, 1970; és 1993. 141–149.

157 HEISS im.121.

158 Archivio di Stato di Trento. Corrispondenza Clesiana. Köszönetet mondok Ress Imrének, aki segítségemre volt az olaszországi anyag másolatainak megszerzésében.

159 KUBINYI több tanulmányát említhetnénk, közvetlenül a vonatkozó részre ld. 1986. 87–90.

1522. nyarán felszámolta a rendek uralmát, helyreállítva a fejedelmi tekintélyt, ami együtt járt néhány vezető személyiség kivégzésével. Az 1519-ben a fölkelt rendek által elkergetett kancellár az a Johann Schneitpöck volt, aki Ferdinánd megbízása alapján 1522-ben a rendcsinálást végrehajtotta és aki személyesen irányította a bírósági ítéleteket, ideértve a kivégzéseket is. Ő váltotta föl a bécsújhelyi tanácskozás után Andrea de Burgot és a Pozsonyba érkező Habsburg delegációnak ő volt a vezetője. Személyéről el kell mondani, hogy diplomataként, politikusként meg sem közelítette Burgo tehetségét, képzettségét. A magyar udvarban tartózkodására ez rányomta bélyegét.¹⁶⁰

Ferdinánd udvartartásának gazdasági és politikai értelemben is talán legerősebb egyénisége az a Gabriel Salamanca kancellár és kincstartó, akinek személyéről, működéséről elég keveset tud a történeti kutatás. Tény, hogy Salamanca Ferdinánddal együtt érkezett Spanyolországból. Nemcsak politikusként, hanem a főherceg barátjaként és tanácsadójaként alapvető beleszólással bírt az ügyekben, emellett ő intézte az osztrák tartományok pénzügyeit is. A kutatások valószínűnek tartják, hogy ez a nagy bizalom személye iránt arra az időre megy vissza, amikor 1516–17-ben Ferdinánd Spanyolországban nehéz napokat élt át Károly gyanakvása miatt és Salamanca tartotta benne a lelket biztatván: ne hagyja magát bátyja ellen fordítani, engedelmeskedjen neki, így vészelve át a nehéz időszakot. Salamanca számos spanyol udvari embert hozott magával és az osztrák rendek legfőbb kifogása éppen az volt, hogy az ifjú uralkodó, Ferdinánd és kísérete egy szót sem tudott németül. De ami még rosszabb, fogalmuk sem volt az osztrák tartományok belső viszonyairól, politikai, gazdasági sajátosságairól és a saját spanyolországi németalföldi tapasztalataik alapján kezdték hozni rendelkezéseiket, óriási elégedetlenséget váltva ki mind a főherceg, mind az egész Habsburg kormányzás ellen. Ezt a feszültséget érezte Károly is. Többször is felszólalt Salamanca ellen, de Ferdinánd mindig megvédte emberét, egészen 1525-ig, amikor a hatalmas fölzúdulás miatt kénytelen volt megválni tőle. Salamanca ugyan továbbra is tevékenykedett, de politikai értelemben nem volt meghatározó szerepe.¹⁶¹

Úgy gondoljuk, a sok tanulmány idézése helyett az 1523. végén Velencébe hazatért Lorenzo d’Orio követ december 22-én a velencei nagy tanács előtt elmondott zárójelentése jellemzi a legszemléletesebben Ferdinánd főherceget és udvartartását. Ferdinándról megjegyzi, hogy nyelveket beszél, viszont nincs megelégedve bátyjával. Salamancáról elmondja, hogy azért is olyan befolyásos, mert ő segítette a fiatal főherceget még Spanyolországban. Nem titkolja különösebben, hogy sem Ferdinánddal, sem a körülötte lévő spanyol udvartartással nem szimpatizál és főként nem Salamancával. Azt mondhatjuk, hogy d’Orio követ még igazán mértéktartó volt ahhoz képest, ahogy Massaro követségi titkár 1523. október 5-én kelt levelében jellemzi Ferdinándot és embereit. Elsősorban Andrea de Burgoról és Brandenburgi Györgyről szól nagy gyűlölettel. Mindenféle rossznak és cselszövéssnek ők ketten az okai. Természetesen gyorsan kiderül, ezen ellenszenv alapvető oka az, hogy mindkettejüket Velence nagy ellenségének tartja, ezzel szemben jó képet fest a magyar urakról. Ferdinánd főhercegről viszont megjegyzi, nagyon fél-

160 KUBINYI 1986. 81–82.

161 Salamanca személyére ld. STERN 1925. és RILL 1981. 97–99.

nek tőle, nem szeretik, sőt gyűlölik, nemcsak a saját alattvalói, hanem a németek is. Részben azért, mert Ausztriában vezető főurakat fejeztetett le, másrészt azért, mert gögös és zsarnok, aki igen sok adót vet ki. Nagy ellensége Velencének és „hő vágya, hogy uralkodhassék és nagygyá legyen. Uralkodna ha tehetné az ég és a föld fölött.”¹⁶²

Röviden meg kell említeni még egy személy nevét, akiről sajnos, igen keveset tudunk. Ő az a paduai Antonio de Conti gróf,¹⁶³ akit Ferdinánd főherceg személyes instrukcióival ellátva V. Károly és saját követeként küldött Pozsonyba 1523. novemberében, aki egy ideig részt vett a tárgyalásokon (november 20-ig biztos). Eredeti küldetése Lengyelországba, illetve Moszkvába szólította, hogy a Habsburg érdekeket figyelembe véve próbáljon közvetíteni a lengyel és orosz udvar között, folytatva a már említett, még Miksa császár alatt megkezdett Habsburg–orosz jó kapcsolatok kiépítését. Szydłowiecki elmondja a naplóban, hogy Antonio már a soproni találkozón is ott volt. Október végén nyilvánvalóan Ferdinánd mellett maradt, majd november elején, a főhercegtől kapott megbízólevelével, illetve a II Lajoshoz intézett levél szerint november 6. után, Pozsonyba utazott. November 17-én fogadta őt ünnepélyes kihallgatáson a király, majd utána Schneitpöck követet is.¹⁶⁴ Személyére, illetve megbízatására nézve függelékben közölve adjuk a spanyol Állami Levéltárban megtalált, Ferdinánd eredeti aláírásával ellátott, 1523. november 6-án kelt követi megbízatást, ami úgy tűnik, hogy jelen pillanatban az egyetlen és legfőbb forrás Antonio gróf személyére.¹⁶⁵

Az osztrák tartományok számára a 15. sz. második felétől kezdve egyre határozottabban és fenyegetőbben merült föl a török veszély, amely Magyarországot elérve, különösen az adriai partvidék felől mind gyakrabban fenyegette Alsó-Ausztria, Karintia, Krajna és Stájerország területeit. Az első támadások 1407. óta figyelhetők meg, igazán azonban Mátyás uralkodása alatt vált ez meghatározóvá. 1469–1483. között szinte minden évben betörték a törökök. Ezt az osztrákok akkor fogták fel különösen súlyos bajnak, amikor az 1470-es években Mátyás király több alkalommal átengedte az Ausztria ellen támadó török seregeket magyar területen. Miksa császár komoly veszélyként számolt az osztrák tartományokat fenyegető török támadásokkal és ezt örökölte az 1522-ben színre lépő Ferdinánd is. A főherceg világosan látta, hogy tartományai számára, igazi védelmet csak egy erős, megbízható magyar végvári rendszertől és a Habsburgokkal szövetséges, velük együtt működő magyar uralkodótól lehet várni.¹⁶⁶ Az osztrák rendek számára is nyilvánvalóvá vált, hogy alapvető fontosságú számukra a horvát, szlovén végvárak megerősítése és az adott területek védelme, ezért egyre határozottabban ajánlanak föl segítséget a magyar királyság részére, az itteni végvári katonaság ellátására. 1522-ben a magyar országgyűlés úgy határozott, hogy megkéri Ferdinándot, pénzügyi okok miatt biztosítsa a horvát, szlovén végvidék ellátását, aki ezt el is vállalta. Elsősorban Klissa, Krupa, Jajca, Zengg, Lika, Skardin, Knin és

162 Az idézet BALOGH István 1929. XLIII, XLIV. és XLIX, LVII, LVIII és LXVII, LXVIII.

163 POCIECHA szerint Antonio de Conti i. m. 167–168.

164 A soproni részvételt a november 20-i részben olvashatjuk, két helyen is.

165 A.G.S. P.R. 57–171. No 4773. 6 oldalas, számozatlan irat

166 A téma fölvetését ld. RÁZSÓ Gyula 1986. 132–133.

Ostrovica várairól van szó, amelyek így osztrák, német helyőrséget kaptak és a laibachi főkapitány alá tartoztak.¹⁶⁷ Ausztriának erre a határozott beavatkozására szükség is volt, mert a magyar katonai költségek ezt ellátni már nem tudták. Ugyanakkor a török kérdés megoldása Magyarország számára kettős alternatívát kínált: megegyezni a törökkel és miként Mátyás alatt, átengedni őket a gazdag osztrák tartományok felé, de ezt II. Lajos, Habsburg Mária férje már nem tehetette meg. A másik megoldás a török elleni háború volt. Erre viszont Magyarország képtelen lévén, a már vázolt, nemzetközi segítséggel megindítandó támadás lehetőségét kellett elősegíteni.¹⁶⁸ Szakály Ferenc szerint az adott viszonyok között, 1522–23-ban Magyarország számára egyetlen lehetséges megoldás lett volna: a leghatározottabban törekedni valamiféle megegyezésre, békére, fegyverszünetre a törökkel és külső-belső segítséggel a Belgrád elestével megrendült déli végvári vonalat rendbe hozni, kiegészíteni és a törökkel szembeni védekezésre alkalmassá tenni.¹⁶⁹

Elgondolkodtató a történelmi párhuzam, amely Magyarország sorsa, illetve a magyar és a német birodalmi politika között fennáll. Szakály Ferenc említett tanulmányában rámutatott, hogy az igazán eredményes védekezés a török ellen az volt, amikor Magyarország a törökkel szemben még a Balkánon, tehát Magyarország határain kívül védekezett, hisz ez jelentette a legkevesebb károsodást az ország számára. Azonban a 16. század elejére Magyarország visszaszorult, részben azért, mert a magyar politika engedte a kisebb balkáni államokat fölmorzsolódni a török támadás ellenében, nem ismerve fel ezen ütköző államok jelentőségét. A 16. század elejére változott a helyzet, Magyarország vált ilyen ütköző állammá, s a német birodalomtól próbált segítségért könyörögni, de azok meglehetősen közönyösen nézték Magyarország vergődését. A birodalom a fenyegető veszélyre csak 1529-ben, a törökök Bécs elleni ostrománál döbbsent rá, hogy mi volt Magyarország igazi jelentősége és szerepe Ausztria, illetve a német birodalom védelmében, de ez Magyarország számára már túlságosan késő volt.

Érdeemes kitérni Zsigmond király távolmaradásának hivatalosan elhangzó indoklására. A naplóban a király által Szyd^owieckinek adott utasításban, amellyel a követ beszámolója kezdődik, külön utasítja Szyd^owieckit, hogy mondja el Lajosnak és Ferdinándnak, mennyire szeretett volna személyesen részt venni ezen az összejövetelen, de a tervezett lengyelországi országgyűlés túlságosan lefoglalta és így nem tud eljönni. Ugyanakkor kétségtelen, némi sértődött élel megjegyzi, hogy a két uralkodó, Lajos és Ferdinánd a tervezett összejövetelet a „mi véleményünknek és ennek az időpontnak elébe helyezte, minket pedig későn értesített. Még akkor sem tudtunk volna ily hirtelen és csekély idő alatt intézkedni, ha futárt alkalmazunk, vagy ha mellőzni akarnánk a mi országgyűlésünket, – amelytől pedig az ügy jó elintézésének sok mozzanata függ, nemcsak nekünk, hanem öfelségének is.” Tehát mintegy a két fejedelemre hártja a felelősséget, mert ők változtatták meg hirtelen az időpontot.¹⁷⁰ Október 17-én hangzik el Burgo válasza a lengyel kö-

167 SZÁNTÓ Imre 1980. 38.

168 KUBINYI 1986. 66.

169 SZAKÁLY 1986. 49–52.

170 Vö.: A.T. VI. No CCXCVI. 324.

vet felszólalására, amelyben mintegy mentegeti a konferencia időbeni előbbre hozását, megjegyezve, hogy ennek oka az: Ferdinánd csak ezért az összejövételért utazott Bécsújhelyre és azután sűrűn vissza is kell térnie a nürnbergi birodalmi gyűlésre. Ha tehát nem most tartják, akkor hosszú időre el kellett volna halasztani. A másik ok, amit megjelölnek, az a magyar urak sürgetése, akik ezt az összejövételt kívánták az udvarban található belső állapotok miatt. Tehát való igaz, hogy Zsigmond sértődésének oka volt, ugyanakkor a konferencia októberi időpontja szintén indokolható volt a rendezők részéről. Azonban Zsigmond távolmaradásának határozott és tényleges oka az volt: nem kívánta magát kitenni a két uralkodó rábeszélésének, hogy tegyen engedményt a német lovagrend nagymesterének a vitatott lengyel-porosz ügyben. Ezt megerősíti az említett Burgó-féle válasz további része, amelyben elhangzik: az összejövételre várják a német lovagrend nagymesterét és így ezt az ügyet akkor elrendezhetik. Zsigmond szilárd elhatározását, hogy ez ügyben nem kívánja magát kitenni a személyes befolyásnak jelzi az is, hogy a napló elején olvasható instrukcióban utasítja követét, miszerint ha említés történik az időpontról, amikor esetleg a jövőben a mostani helyett ő találkozhatna Ferdinánddal és Lajossal, akkor közölje, hogy ezt nem tudja megmondani, mivel a török által beiktatott új tatár kán miatt elég fenyegető a helyzet és ezek az ügyek megkövetelik, hogy a király otthon tartózkodjon. Vagyis ez a kitérés egy elvi támogatás és találkozás készség mellett, a konkrét időpontok előli elzárkózást jelenti. A konferencia helyszínének és időpontjának így módon történt kialakulása a tudatos és a véletlen tényezők összjátékaként alakult. Az összejövétel részletkérdései és az egyes események lefolyása azonban már sokkal tudatosabban szervezett eseményre vall.

II.

AZ 1523. OKTÓBER 15-DECEMBER 16. KÖZÖTT RENDEZETT NEMZETKÖZI KONFERENCIA

A fentebb vázoltak alapján nem kétséges, hogy az 1523. őszi rendezett bécsújhelyi-pozsonyi összejövétel témáiban, problémáiban szorosan összefüggő eseményt jelent, amelyről ha a Szyd^owiecki-féle beszámoló nem létezne, nagyon gyér ismereteink lennének. A rendelkezésünkre álló napló viszont óriási ismeretanyagot tartalmaz. Igaz, mindvégig figyelemmel kell kísérni azt, hogy az anyag összeállítója saját, illetve uralkodója szempontjait figyelembe véve készítette el művét. Ezt azért is hangoztatni kell, mert a szórványosan ránk maradt és a tanulmány végén ismertető egyéb adatok azt igazolják, hogy e két hónap alatt számos olyan esemény történt, amelyről Szyd^owiecki nem, vagy alig szól és ezek szintén fontosak voltak mind magyar, mind a résztvevő különböző országok képviselői számára. Az is figyelemre méltó, hogy a követek esetében szokásos – a tárgyalások közben hazaküldött információk szükségességét előíró szabályok – jelen esetben csak a Bécsújhelyen tartott összejövételre teljesültek be. 1523. október 30-án írt részletes levelében Szyd^owiecki tájékoztatta Zsigmond királyt a bécsúj-

helyi konferencia fontosabb eseményeiről – a levél egyes részletei egy-két mondatról eltekintve azonosak a napló szövegével.¹⁷¹ Azonban ezt követően a pozsonyi másfél hónapos tárgyalásokról ismereteink szerint nem maradt fenn Szyd³owieckinek tudósítása, bár valószínűleg küldött ilyet Zsigmondnak. Az is igaz, hogy az itt tárgyalt nagyobb részben foglalkoztak a magyar udvar és II. Lajos király belső ügyeivel, amelyekről Szyd³owiecki csak titkos tárgyalásokat folytatott és ezeket nyilván nem akarta futárba bízni, ami a napló oldalait olvasva teljességgel érthető is.

Külön kell szólni a forrás műfajáról. Többször, sőt rendszeresen használjuk és a szakirodalom is visszatérően naplóként emlegeti Szyd³owiecki alkotását. Bizonyos értelemben igaz ez az elnevezés, a szó klasszikus értelmében azonban nem. A ránk maradt és jelenleg is Szyd³owiecki naplójaként ismert kézirat a helyszínen, alkalmanként készült feljegyzésekből és az ehhez kapcsolódó dokumentumokból (megbízólevél, követi utasítás, az udvar és a király előtt elmondott beszédekből, megállapodás tervezetekből, levelekből stb.) áll. Föl kell vetni a szerzőség kérdését is. Már csak azért is, mert a Szyd³owiecki nevéhez kötődő írásművet egészen bizonyosan nem ő, vagy nem csak ő készítette.

Ismereteink szerint a jelzett anyag három részből áll össze. Az egyes tárgyalásokon résztvevő kancellár a legfontosabb dolgokat valószínűleg még aznap, vagy nem sokkal azt követően, egyes szám első személyben lediktálta. Ugyanakkor a küldöttségben részt vevő másik fontos személyiség, véleményünk szerint a plocki várnagy, Jan Wytviensky, aki a jelek szerint a kancellárral együtt mindenütt részt vett a tárgyaláson, és így a dolgok ismerőjének mondható, összefoglalta és lediktálta a naponta történeteket. Ezek rendszerint szenttelen, elbeszélő jellegű, egyes szám harmadik személyben írt események, amelyekben Szyd³owieckitől a „nagyságos követ úr” megszólítással hangzanak el az általa mondottak. Ez képezi tehát a napló anyagában a második részt. Végül a harmadik részt jelentik azok a szó szerint bemásolt levelek és dokumentumok, amelyeket Szyd³owiecki és kísérete nyilván a személyes jó kapcsolatok révén megszerzett és amelyekről elmondhatjuk, hogy különböző kiadványokban megjelent példányokkal egybevetve szinte betűhívek, ami az egész forrás értékét jelentősen megnöveli. Természetesen az így vázolt három rész, ha úgy tetszik három szint egymással állandóan keveredik. Ez zavaró tényezőként lép föl az olvasó és a forrás használója számára. Sokszor minden átmenet nélkül, egy bekezdésen belül megszakad az egyik, vagy másik rész, és bizony komoly elemzést igényel, hogy az adott eseményt ki mondja, illetve az ottani állítások kikre vonatkoznak. A Szyd³owieckiről vázolt képbe teljesen beleillik, hogy a már idézett, Zsigmond királyhoz küldött levelében még említi a plocki várnagy nevét és azt, hogy Szyd³owiecki lengyel nyelvű beszédét ő fordította latinra, azonban a vonatkozó részt a naplóban már kihagyta, így ott nem találjuk Wytviensky nevét. Úgy gondoljuk, ez nem véletlen. A kancellár tudatosan és szántszándékkal hallgatta el legfőbb közreműködője és segítője nevét. Így tehát arra a kérdésre, hogy ki a napló szerzője, nem lehet egyetlen név megjelölésével válaszolni. Kétségtelen azonban, hogy ez a forrás értékéből nem von le semmit.

171 A.T. VI. 327–337. N° CCCI.

A klasszikus értelemben vett naplók sajátossága szerint ez a beszámoló alapvetően időrendi sorrendiséget tart, ezért komolyabb kompozícióról, tudatos szerkesztésről nem beszélhetünk, az időrend az egyetlen támpont. A napló elnevezést pedig gyakorlati szempontból és a kialakult hagyomány tisztelete okán megtartottuk. A forrás szövege alapvetően tényközlő és hiányoznak belőle a szubjektív megjegyzések, akár Szyd^owiecki, akár a plocki várnagy saját gondolatai. Ez nyilván nem véletlen, hanem a műfaj sajátosságából következő száraz, látszólag objektív tényközlő törekvés, amely azonban Szyd^owieckiék politikai meggyőződését ismerve természetesen koránt sem objektív. De azt leszögezhetjük, ez nem egy tudatosan szerkesztett követjelentés, hanem a napról-napra készített följegyzések sora. Érdeemes elgondolkozni azon, hogy amennyiben Zsigmond király részt vett volna e két összejöveten, akkor Szyd^owiecki – ha el is kíséri uralkodóját, – bizonyára nem kényszerült volna ilyen részletes és hűséges beszámoló elkészítésére, azaz ez a forrás nem állna rendelkezésünkre. Nem tudjuk, hogy a naponta elkészült bizalmas feljegyzéseket a konferencia idején hol és milyen módon tárolták. Egyértelmű viszont, hogy a korszakból ismert források és diplomáciai emlékek között is kevés olyan található, amely ilyen alapvető, titkos anyagokat ily nagy mennyiségben megőrökít. Bizonyára azért volt erre szükség, mert a hosszú időtartam miatt, a sok megbeszélés anyagát a kancellár és kísérete sem tudta teljes pontossággal fejben tartani és a nagyon is fontos részletekről hűségesen kellett az uralkodónak szóban beszámolni. De még e titkos följegyzések között is gyakran előfordult sajnos, hogy a legbizalmasabb részeket a napló számára sem merte a kancellár leírni mondván, hogy erről majd inkább személyesen számol be uralkodójának. Ezekkel a részletekkel sajnos az utókor lett szegényebb. Érdekes tény az is, hogy a titkosan tárgyalt ügyek esetében a napló megjegyzi, a kancellár egy vagy több magyar főúrral tárgyalt, ilyen esetben rendszerint nem közli a nevet, de leírja a témát. Ha a császári követtel tárgyal, akkor ismerjük a tárgyalópartnert, de nem ismerjük a témát. Az is jól látszik, hogy amikor a fejedelmek együtt vannak Bécsűjhelyen, modern kifejezéssel élve plenáris ülések alkalmával, főként olyan dolgokról esik szó, amelyek nem titkosak. A titkos találkozók rendszerint késő délután, vagy este zajlottak, a követ szállásán, szűkebb körben.

A nagy nemzetközi találkozó első része, a rövidebb és legalábbis a résztvevők személyét tekintve fontosabb eseménye, a bécsűjhelyi összejövetel volt, amely október 15-én, a két uralkodó megérkeztével vette kezdetét, igazában azonban Szyd^owiecki másnap, 16-án történő csatlakozásával vált teljessé. Ezt követően hat napon át folytak a tárgyalások, október 22-ig, azután két napos vadászat volt, majd a felek elutaztak. Nem véletlen a helyszín. Bécsűjhely már Miksa császárnak is kedvelt városa volt. Fontos területi székhely, a 15. században átépített remek palotával, ehhez méltó várral, templommal. Ráadásul közel esik a magyar határhoz, így II. Lajosnak nem kellett saját országát messzire elhagyni. A konferencia résztvevői: II. Lajos, felesége Mária, Ferdinánd főherceg, felesége Anna, Szyd^owiecki kancellár kíséretével, a Csehországból érkezett urak, és a pápai nuncius,

Ferdinándot elkísérte udvarának számos képviselője. Ferdinánd kíséretének azonosítása nem könnyű. Vannak akik név szerint szerepelnek, mások pedig tisztségük alapján illetve a kézirat a kettőt váltogatja. Vannak névelírások és elcserélt keresztnevek egyaránt. Mindezek tisztázásában sokat segített G. Rill

könyve.¹⁷² Jelen van Bernhard von Cles trentói püspök, Pietro Bonomo kancellár, Andrea de Burgo császári követ, aki egyúttal Ferdinándot is képviseli. Őt váltja majd novemberben Johann Schneitpöck Schönkirchen bárója, aki a pozsonyi találkozáson a két Habsburg fivér követe. Christoph Rauber laibachi püspök, Dietrich Kammerer bécsújhelyi püspök, a Szent György Rend nagymestere, Johannes Geumann, valamint doktor Johann Fabri. Sopronban és Pozsonyban ott találjuk Antonio de Conti grófort, császári követet, továbbá Antoine de Croy, Sieur de Semyt, aki a naplóban Nicolo Sempi néven jelenik meg. Az I. Phol Och néven szereplő kamarást nem sikerült azonosítani.

Bár a korabeli följegyzések a fényes külsőségeket és a pompát emelték ki, a napló alapján azt mondhatjuk, hogy a 16-án, pénteken megérkező Szyd³owiecki ünnepélyes fogadása után azonnal elkezdődött a „munka”, azaz a tárgyalás. G. Rill is arra mutat rá, hogy hosszú időn át az volt a vélemény, hogy a bécsújhelyi találkozó az ünnepségek, a vadászatok és a szórakozás helyszíne volt. Valójában a Szyd³owiecki naplóból derül ki, hogy milyen jelentős események színtere volt.¹⁷³

A konferencia befejeztéig, a következő szombatig, október 24-ig, két napot, a vadászattal töltött október 23–24-et leszámítva egyfolytában nagyon kemény tárgyalások folytak. Ezt tükrözi egyébként a kézirat is, hiszen csaknem a fele ezzel az egy héttel foglalkozik. A napló alapján jól látszik a 16. sz. elejére kialakult diplomáciai szokások rendje: az uralkodók közvetlenül nem szólalnak meg, hanem csak képviselőik révén. II. Lajos nevében rendszerint a kancellár és egyben egri püspök mondja el a beszédeket (Szalkai László) és ő szólal meg akkor is, ha ún. közös ügyekben, II. Lajos és Ferdinánd nevében együttesen hangzik el a beszéd. A magyar királynét, Máriát a győri püspök (Gosztonyi János) képviselte, illetve előfordult, hogy a két királyné, azaz Mária és Anna nevében együtt hangzik el beszéd, akkor is a győri püspök szólal meg nevükben. Ferdinánd főherceget a jelenlévő udvari emberei közül vagy Gabriel Salamanca képviselte, vagy Bernard von Cles trentói püspök. Amikor pedig a válaszadás nemcsak Ferdinánd, hanem V. Károly császár nevében is történik, akkor Andrea de Burgo a szónok. Amennyiben Ferdinánd felesége, Anna külön szólal meg, akkor őt Christoph Rauber laibachi püspök képviseli. Egyetlen egy napon, október 22-én, csütörtökön történt meg kivételesen, hogy a napló szerint Ferdinánd személyesen válaszolt az őt illető ügyben.

A találkozó egyébként Szyd³owiecki részéről saját megbízólevelének átadásával kezdődik, mintegy kifejezve, hogy joga van itt részt venni és urát képviselve a legkülönbözőbb ügyeket megtárgyalni. De ez csak egy rövid, nem teljes meghatalmazást tartalmazó okmány lehetett, mert az „igazi” október 23-án, gyakorlatilag tehát már a bécsújhelyi konferencia után érkezett meg. (Ennek magyarázata minden bizonnyal a kancellár gyors indulásában található). Az is látható, hogy a hét egyes napjai nem jelentettek különösebb kivételt, beleértve a vasárnapot is, ahol a konferencia programjába az ünnepi istentisztelet hallgatása ugyanúgy beletartozott mint később a különböző ünnepi rendezvények, legyen az lovagi torna, esküvő, vadászat vagy kilovaglás. A 23–24-i vadászat, amelyre Ferdinánd hívta meg a feleket, Ebersdorfban történt, ahol a főherceg ottani várában látta vendégül az

172 RILL, 1993. 47–48. továbbá a Névmutató

173 RILL, 1993. 37–38. Ugyanezt mondja az 52. oldalon is.

uralkodókat és követeiket. De még ez a pénteki nap sem telt el diplomáciai esemény nélkül, hisz a forrásból megtudjuk, ezen a napon futott be a Zsidó Doktorek, (személyét nem sikerült azonosítani Z. I.) aki egyebek között átadta Szyd^owieckinek ura, Zsigmond király által október 11-én írt részletes és alapos megbízólevelét, amelyet annak fontossága és megbecsülése miatt Szyd^owiecki naplója legelején közöl. Nyilvánvaló, hogy a Magyarországról, illetve Bécsből kapott konferencia időpont kitűzés miatt Zsigmond kancelláriájának nem volt ideje ezt megfelelő módon elkészíteni. Tudjuk, hogy Szyd^owiecki október 2-án indult és lóhalálában utazott a konferenciára, a megbízólevelet pedig a király később állította ki és küldte Szyd^owiecki után. Az Acta Tomiciana több olyan levelet is közöl, amelyben Zsigmond Szyd^owiecki elutazta utáni eseményekről utólag postán tájékoztatja követét, lelkére kötve, hogy az ott közölt információkról – amelyekre külön kitérünk – a királyt, illetve a főherceget tájékoztassa és azon információk ismeretében járjon el.

Még egy alkalommal, október 24-én, szombaton van rá példa, hogy a főherceg, Ferdinánd saját maga mond beszédet, azonban ez egy sajátos eset, amennyire a napló alapján megítélhető. Ferdinánd ekkor ismét fogadta Szyd^owieckit, talán négy szemközt, de legalábbis szűkebb körben és így a kötelező protokolltól kevésbé kötve került sor nézeteik kifejtésére. Nagyon érdekes dolog, hogy Szyd^owiecki jószerevével Ferdinánd főherceg számára jelentett újat személyével, mert valószínűleg csak őt nem ismerte a régebbi időből. Hiszen 1515-ben Ferdinánd Spanyolországban tartózkodott, ezt követően Németalföldön és csak 1522-ben érkezett Ausztriába. Nem tudjuk, de nem valószínű, hogy az 1523 évvégi konferenciát megelőzően valaha is személyesen találkoztak volna. Ugy tűnik azonban, hogy a bécsújhelyi találkozó megalapozta a fiatal főherceg és a nála jóval idősebb, nagy tapasztalatú lengyel kancellár jó kapcsolatát. Ez a szombati találkozó egyúttal a követ búcsúlátogatása is volt, mind Ferdinándtól, mind feleségétől, Annától. Maga a napló is ezzel a kihallgatással fejezi be a bécsújhelyi találkozót. II. Lajost és kíséretét nem is említi. Nyilvánvaló, hogy Szyd^owiecki számára ez az esemény fontosabb volt, annál is inkább, mivel Pozsonyban a magyar királlyal és kíséretével, illetve a többi résztvevővel még bőségesen akadt ideje a tárgyalásokra.

Sajnos, a napló segítségével sem rekonstruálható, hogy hány helyszínen zajlott a bécsújhelyi konferencia. Gyakran előfordul, Szyd^owiecki utal rá, hogy őt a várba hívták, hogy átvonultak a palotába stb. Az egyértelmű, hogy a bizalmas, titkos tárgyalások szinte minden alkalommal az ő saját szállásán történtek. Voltak alkalmak, amikor viszont a magyar király szállásán jöttek össze. Ha kellett, akkor átvonultak Ferdinánd főherceghez, sőt említi, amikor Anna főherceg asszony szállására is ellátogattak.

Október 24-én tehát a vadászat helyszínén a konferencia befejeződött. A résztvevők kettéváltak: Ferdinánd főherceg kíséretével és a magyar király udvarában három évet eltöltő Andrea de Burgoval együtt visszatért Bécsújhelyre, vele Szyd^owiecki is, míg II. Lajos kíséretével, és a magyar főurakkal együtt hajóra szállt és Pozsonyba ment. Bécsújhelyen a magyar urak között nem volt ott Szapolyai János, hanem csak Pozsonyban csatlakozott az összejövetelhez. Megjegyzendő még az is, hogy a fontos kérdések között tárgyalt porosz ügyet a német lovagrend saját követe híján Brandenburgi György örgróf képviselte.

Ferdinánd Antonio de Conti grófnak 1523. november 6-án írt utasításában említi, hogy Bécsújhelyen Lajos király a Magyarországra való mielőbbi visszatérést sürgette, és neki is sietni kellett. Ez adja a konferencia rövidségének magyarázatát. Mivel Lajost itthon semmi fontos dolog nem várta, csakis azért lehetett sürgős a távozás, mert a király tudta, az amúgy is elégedetlen magyar urak nem nézik jó szemmel a Habsburg főherceggel, annak saját területén, Ausztriában folytatott megbeszélését. Figyelembe véve azt a tényt, hogy Szapolyai nem jött el Bécsújhelyre, de Pozsonyba igen (és azt is, hogy 1515-ben Bécsbe sem volt hajlandó elmenni), megérthetjük a király aggodalmait.

A napló nem ad pontos információt, a Pozsonyba utazásról. Az időpontokból kiderül, hogy szombaton, 24-én Ferdinándtól elbúcsúzva Szyd³owiecki Hainburgban éjszakázott, nyilván azért, mert az egyébként nem nagy távolságot a főhercegnél eltöltött idő miatt nem tudta aznap megtenni. Valószínű, hogy II. Lajos és említett kísérete ezt egy nap alatt letudta, de ehhez hozzá kell számolni a kétnapos vadászatot, amelyre nyilván Pozsony fele haladva került sor. Így 25-én, vasárnap látta viszont a lengyel követ a magyar királyt. Erről a napról semmi különösebbet nem jegyez föl a naplóba, tehát a protokoll szerint fogadásra vagy egyéb eseményre nem került sor.

Az újabb helyszín, Pozsony, a magyar királyság Buda utáni legjelentősebb városa már a korábbi időszakban is színhelye volt fejedelmi látogatásnak. A naplóból semmiféle pontos információ nem derül ki arra nézve, hogy hol volt a követ szállása, hol volt a pápai legátus elszállásolva, stb. Az nyilvánvaló, hogy a királyi pár a várban tartózkodott és a tárgyalások fő színtere ez volt. Különböző, a váron kívül tartott ünnepi eseményekről olvashatunk, a Szent Márton templomról, a ferencesek templomáról és nyilvánvaló, hogy bizonyos nagyszabású, tömegeket mozgató események magában a városban zajlottak. Az itteni résztvevők tehát II. Lajos és felesége, Mária, Szyd³owiecki kancellár, De Vio bíboros, a pápai legátus, akiről nem tudjuk, hogy külön, vagy a királlyal utazott Pozsonyba.

Itt már találkozunk az erdélyi vajda személyével, továbbá a magyar és cseh urakkal. Sajnos, nem tudjuk pontosan mikor, de ide érkezett Ferdinánd új követe, aki Burgot felváltotta, Schneitpöck báró. Hamarosan ide érkezik egy másik küldött is, szintén Ferdinándtól de bizonyos, hogy ketten nem egyszerre jöttek. A páduai Antonio grófról van szó, aki a császár és Ferdinánd közös követe Lajoshoz, majd ezt követően a lengyel királyhoz, de végcélját tekintve a moszkvai nagyfejedelemhez szóló megbízatással.

A konferencia diplomáciai eseménye volt a távozó velencei követ búcsúzása, illetve az újonnan érkezett velencei követségi titkár bemutatkozása. A november-decemberben folytatódó összejövétel jelentős diplomata vendége még a ragúzai követ. November 17-én, ugyanazon a napon fogadta II. Lajos az említett Antonio de Conti gróft, illetve Schneitpöck bárót, jöllehet az utóbbi részére kiállított megbízólevél november 2-án, míg Antonio gróf részére november 6-án kelt. Figyelembe véve, hogy az egyik levél Bécsújhelyen, a másik Bécsben íródott, az említett két nagy város nincs nagy távolságra Pozsonytól, föltételezzük, hogy a két követ külön és más-más időben tette meg az utat Ausztriából Pozsonyba.

A pozsonyi összejövétel egyik fő napirendi pontja a moldvai ügy tisztázása volt, amelyben a magyar király és tanácsadói, valamint Szyd³owieckin kívül

részt vettek az erre az alkalomra ide utazott moldvai menekült bojárok képviselői is. Róluk, létszámukról, a konkrét személyekről sajnos, a napló szinte semmit sem örökít meg. Jobb a helyzet a megbeszélésre érkezett cseh urakkal, akikről a konkrét személyeken túl tudjuk, hogy egy részük a Zdenek Lev által vezetett „lázadókat” képviselte, míg a másik oldalt a Lajos által kinevezett urak jelentették, Károly herceggel az élen. Az viszont leszögezhető, hogy magyar részről mind Bécsújhelyen, mind Pozsonyban az irányító, meghatározó szerepet Szalkai László egri püspök és kancellár töltötte be, nemcsak a nyilvános, hanem a titkosan folytatott tárgyalásokon is.

Péntek és szombat volt az a két nap, amely a vadászattal telt. De mivel tudjuk, hogy szombaton Ferdinánd Szyd³owieckivel részletesen tárgyalt, nyilvánvaló, hogy a vadászat második napján már csak Lajos és kísérete vett részt. Ezt követően Ebersdorfból Lajos kíséretével a Dunához ment, mint az újság mondja, ott hajóra szállt és így utazott Pozsonyig. Mivel pedig Szyd³owiecki csak október 25-én utazott Pozsonyba és aznapra semmi más egyéb programot nem ír, valószínű tehát, hogy a királyi pár az utazás és az azt megelőző két napos vadászat fáradalmait pihente ki.

Egyáltalán az egész pozsonyi konferencia sokkal ráerősebben zajlott mint a feszített programokkal telezsúfolt bécsújhelyi. Következik ez abból, hogy ennek napi-rendjét a két fejedelem közös dolgaik szerint határozta meg, míg Pozsonyban egyértelműen Lajos irányíthatott, hisz otthon volt, és az ő udvarában zajlott az egész esemény. Október 25-től december 16-ig 53 nap telt el, ez a pozsonyi összejevetel időtartama. Mivel Szyd³owiecki kéziratára támaszkodunk, nem tudjuk, hogy ezt követően a király mikor utazott el Pozsonyból és az sem állapítható meg pontosan, hogy az ott szereplő egyes követek eddig az időpontig ott tartózkodtak-e, vagy már korábban elutaztak. Ebből az 53 naphból a király és vele az udvar 18 napot töltött vadászattal, pihenéssel, vagy más egyéb szórakozással. Tudjuk a leírásból, hogy kilenc nap telt el vadászattal (november 3, november 20; 22–23–24, december 10–11–12), azután három nap kapcsán említi, hogy a király és a királyné kilovagolt és egész nap a városon kívül voltak, (november 16, 27–28). A különböző ünnepek, szórakozások között említhető egy esküvő, (november 15), egy nap bajvívás, (november 17), egy napos szórakozás a rossz idő miatt, (november 30), egy napos ünneplés az új pápa megválasztásának hírére, (december 3), továbbá a már említett, október 25-i pihenéssel töltött nap. Szyd³owiecki leírja, hogy a december 10–11–12-i három napos vadászat után 13-át egész nap pihenéssel töltötték. Ezen időpontokban a protokoll szerinti közélet szünetelt, vagy csak annyiban nem, hogy az érintettek meghívottként részt vettek ezekben a programokban. Az is kiderül, hogy a vadászatokon Szyd³owiecki rendszerint nem vett részt, ezt az időt a különböző követekkel, magyar, cseh, illetve osztrák urakkal való tárgyalásra fordította, amit jelez az is, hogy megjegyzi: a király a vadászatról visszajöve, részére szarvast vagy vadkant, stb. küldött ajándékba. A pozsonyi találkozót lezáró, II. Lajosnak Zsigmondhoz írt, december 18-án kelt levele csak annyiban tartozik a konferenciához, hogy utal az ott történetekre, de ezt Szyd³owiecki, illetve a királyi kancellária nyilván utólag, már Lengyelországban csatolta az anyaghoz.

Az egyes események jelzésére azért a dátumokat használjuk, mert a forrás pontosan, napról-napra így jelzi a történeteket. A napló eredeti kronológiája kora-

beli szokás szerint az év szakrális hagyományait veszi igénybe, az egyházi ünnepek, szentek napját megelőző, vagy azt követő napokra hivatkozik, pl. Szent Lukács evangélista ünnepét követő kedd és a Tizenegyezer szűz ünnepe utáni csütörtök, Simon és Júdás vigiliája, stb. Ezek feloldása révén a magyar fordításban az eredeti cím alatt kurzív betűkkel közöljük a pontos dátumot. Úgy véljük, az egyes eseményekre való utalás így, akár a magyar fordításban, akár az eredeti latin szövegben könnyen föllelhető.

Sajnos, nem tudjuk rekonstruálni Szyd^owiecki beszámolója alapján a pozsonyi helyszínt. Az nyilvánvaló a gyakori megjegyzésekből, hogy (a követet a várba hívták, stb) az ún. plenáris ülések, illetve a király vezetésével folytatott ülések a várban történtek. De ezen belül is különböző helyszínekről van szó, mert tudjuk, hogy a király fölkérésére és megbízásából Szyd^owiecki többször átment a királyné szállására, hogy kettejük között bizonyos vitatott ügyekben (pénzügyek) közvetítsen. Az is nyilvánvaló, a „várba hívták” megjegyzésből, hogy Szyd^owiecki a város más részén lakott, mint ahogy a magyar urak, illetve a pápai legátus és a követségbe érkezett többi előkelő is a város egyéb részein laktak. A Szent Márton templom az ünnepségek kapcsán név szerint említve van, szó esik a ferencesek templomáról is. Sajnos, ennél többet, ennél pontosabb behatárolást a forrás nem tesz lehetővé. Azt sem tudjuk pontosan megmondani, hogy az említett lovagi játékok és egyéb szórakoztató események a várban, a városban, annak mely részén zajlottak le, ami kultúrtörténeti, művelődéstörténeti szempontból fontos lenne.

Érdemes felsorolni azokat a fordulatokat, eseményeket, amelyek a magyar királyi udvartartás viselkedését, szokásait örökítik meg számunkra e forrásban, fontos nemzetközi találkozó keretében. Kétségtelen, hogy bizonyos kialakult gyakorlatra és meglévő szokásokra utal az, ahogy az egyes nyilvános fogadások zajlanak. Bécsújhelyen ezeken rendszerint részt vesz a király, a felesége, Ferdinánd főherceg és felesége, a pápai legátus, Magyarország, Csehország, Ausztria főurai és egyházi személyiségei és Szyd^owiecki maga is, mint a lengyel király követe. A nemzetközi szokások szerint Szyd^owiecki bemutatkozáskor köszönti a résztvevő fejedelmeket, tolmácsolja uralkodója üdvözlését, majd sor került megbízólevelének átadására, illetve ismertetésére, amit az uralkodók átvesznek, megköszönnek, tanulmányoznak, stb. A későbbiek során szűkebb körben tájékoztatja az uralkodókat saját királya családi ügyeiről és átadja a bizalmasabb üdvözléseket, válaszol a föltett kérdésekre. Ismerteti követi megbízatásának főbb pontjait, amiért jött, amit el kell mondania, illetve amiben részt kell vennie. Az egyes egyéb követe megjelenése kapcsán láthatjuk, hogy ez hasonlóképpen zajlik.

Amennyiben fontosabb, esetleg új javaslatokról van szó, akkor nem egy alkalommal olvashatjuk a naplóban, hogy az érintett fél, legyen az Ferdinánd főherceg, Lajos király, vagy éppen a cseh urak, a javaslat részleteinek megtárgyalására félrevonulnak. Azt nem tudjuk pontosan rekonstruálni, hogy az adott nagy terem egy félreeső részébe, vagy valamilyen külön terembe és ottani rövidebb tanácskozás után adnak választ, vagy esetleg a megtett javaslat írásban való átnyújtását. Előfordul, időt kérnek a kérdés megválaszolására, amire valóban egy-két nap múlva aztán kerül sor. De gyakran előfordul, hogy a válaszadást másnapra halasztják. Külön figyelmet érdemelnek a búcsúzás idején átadott üzenetek, beszédek, akár levélformában történő átadás is, illetve a záróesemények kapcsán a követ meg-

ajándékozása. Az ajándék nagysága függ az ajándékozó gazdagságától és a megajándékozott személy jelentőségétől, valamit attól is, hogy kit képvisel. Szyd^owiecki esetében kimagasló személyiségről van szó, ráadásul Zsigmond királyt képviselte, akinek szintén nagy tekintélye volt. Így nem lepődhetünk meg, hogy gazdag ajándékokat kapott. Az külön értékelendő, hogy az egyes személyek, Ferdinánd főherceg, a magyar urak külön-külön, illetve II. Lajos lehetőségei szerint milyen ajándékokat adott. Itt megemlítenő a Velencébe hazatérő követ jelentése és egyúttal lesújtó kritikája, aki megjegyezte, hogy búcsúzóul a magyar udvarban a királytól kapott ajándéka egy aranyozott ezüst pohár, amelyet ő elhozott és fölajánlja a kincstár számára, „...mert ha már sokkal többet áldozott eddig, ezt a csekélységet is hagyja”, ami eléggé megvető minősítése az ajándéknak.¹⁷⁴

A BÉCSÚJHELYI TÁRGYALÁSOK

Érdekes munkamegosztás és a témák sajátos, de nyilván nem véletlen csoportosítása figyelhető meg az egymást követő két esemény, a bécsújhelyi és a pozsonyi konferencia között. Sőt, ha tudjuk, hogy a két fejedelem ezt megelőzően már Sopronban egyeztetett, akkor hozzátehetjük, hogy Sopronban Lajos és Ferdinánd kialakította közös álláspontját, amelyet Zsigmond király követével szemben elsősorban a porosz ügyben és részben a török ügyben képviselnek, de nyilvánvaló, hogy az első témának volt elsőbbsége. Bécsújhelyen a néhány napos, de feszített ütemű tárgyaláson nagy súlyt főként a török elleni háború ügye jelentett. Ezt követte a porosz kérdés, illetve a Ferdinánd főherceg és így a Habsburgok, valamint Zsigmond király között létrehozandó barátsági szerződés ügye (pontosabban, mivel állandóan az 1515-ös bécsi összejövetelt idézik, itt Ferdinánd részéről az akkor kötött barátsági szerződés megújításáról van szó), továbbá nagy hangsúlyt kap Anna főherceg asszony, II. Lajos testvérének helyzete és megbecsülése Ferdinánd feleségeként a főhercegi udvartartásban. Mindebből az látható, hogy Bécsújhelyen Ferdinánd és Szyd^owiecki, valamint velük szövetségben Szalkai László egri püspök, Magyarország kancellárja Brandenburgi György támogatásával arra törekedett, hogy II. Lajos udvartartásában bizonyos reformokat hajthassanak végre, – együttes erővel nyomást gyakorolva a királyra és a királynéra. Ami nem volt tervezett és nyilván meglepte Ferdinánd főherceget, az a magyar urak váratlan és határozott föllépése Anna főherceg asszony jogainak védelme érdekében.

A TÖRÖK ÜGY

A török elleni támadó háború képviselte az uralkodók találkozájának fő célját, legalábbis a hivatalos megjelölés szerint a közügyet. Valóban, a megbeszéléseknek csaknem fele ezzel foglalkozott, mintegy folytatva az 1522 tavaszán és nyarán, Bécsben és Bécsújhelyen Ferdinánd és emberei által a német birodalom képviselőivel, a lengyel király küldöttével és Lajos király követeivel elkezdett megbeszélés-

174 BALOGH István 1929 Orio lovag jelentése XLIV. oldal.

seket. Itt ugyanazok a kérdések hangzanak el: milyen körülmények között, milyen feltételek mellett, milyen katonai erőt biztosít Ferdinánd, milyen fegyverzettel, mennyi pénzzel, mennyi időre. Nem tudna-e ennél többet adni, ha igen, milyen körülmények között. Ferdinánd válaszában viszont föltételeket támaszt, amelyek szinte azonosak a német birodalmi gyűlés által II. Lajos elé állítottakkal: a magyarországi pénz megjavítása, a királyság által biztosítandó konkrét katonai erők és fegyverzetek kiállítás, illetve a pontos határidő és a tervezett hadjárat hadvezérének kijelölése. G. Rill részletesen tárgyalja a Bécsújhelyen elhangzottakat. Megállapítja, hogy a török kérdés igen hangsúlyos szerepet kapott és alaposan elemzi Ferdinánd tanácsosainak, Francesco Bonomonak és Gabriel Salamancának a szerepét. Megállapítja, hogy igen felkészült, tájékozott tanácsosok voltak.¹⁷⁵

Érdekes, hogy e tárgyalások folyamán Szyd^owiecki határozottan Zsigmond azon álláspontját képviselte, hogy a törökkel Magyarországnak inkább meg kellene egyezni, nem pedig háborút viselni. Visszautasította azon vádakat, hogy Lengyelország ki akarja vonni magát egy ilyen hadjáratból és büszkén hivatkozott arra, hogy ők, ti. a Jagelló-család mindig is hősiesen részt vettek az ilyen harcokban. Lám, Ulászló király is így vesztette életét a csatamezőn, de éppen az ő példáját említve óvja II. Lajost attól, hogy csak a külföldi segítségre alapozva indítson háborút a szultán ellen. Ami a lengyel királyt illeti, a jelen körülmények között az orosz-tatár probléma, illetve a német lovagrend részéről történő fenyegetettség miatt segíteni nem tud, de különösen a törökkel cimboráló tatár veszély miatt nem is óhajtja kockáztatni a török elleni hadjáratot. I. Ulászló példáját pedig azért idézi, hogy figyelmeztesse a királyt: csaknem száz évvel korábban Ulászlót szintén a nagy nemzetközi ígéretek segítségével ugratták bele egy ilyen meggondolatlan háborúba, amely azután a csúfos vereséghez és a király életének elvesztéséhez vezetett. „Mert mikor a tette került a sor, egyedül a magyarokkal és a lengyelekkel, meg kevés cseh katonával harcolt a török ellen és abban az erőkre nézve egyenlőtlen csatában elesett, országainak sok prelátusával, bárójával, előkelőjével és alattvalójával együtt.”¹⁷⁶ Mindezek alapján ura nevében a török elleni támadó hadjáratot elutasítja, ennek megindításától a magyar királyt óvja.

Látható Ferdinándnak azon szándéka, hogy ezt a török elleni hadjáratot mielőbb meg lehessen indítani a már elmondott okoktól vezérelve. Érdekes Rill azon fejtegetése, miszerint Ferdinánd nagyapja Miksa elképzelését követte, amelyet egyrészt az utópisztikus offenzív törekvés, másrészt a deffenzív reálpolitika jellemzett. Ferdinánd szíve szerint a török elleni határozottabb föllépést szerette volna követni, de sem a pénzügyi lehetőségei nem engedték ezt, sem a bátyja V. Károly elképzelései, aki hallani sem akart török elleni háborúról.¹⁷⁷ Hogy Horvátország milyen fontossággal esett latba a főherceg politikájában, azt lemérhetjük azon is, hogy október 20-án a képviselői által elmondott beszédben a fontossági sorrend szerint 7. pontban külön kérte: a török ellen indítandó hadjárat egyik föltételeként Lajos büntesse meg Horvátországban azokat, akik a törökkel kapcsola-

175 RILL, 1993. 39–53.

176 Ezt az október 18-i beszédében mondja Szyd^owiecki.

177 RILL, 1993. 40–41.

tot tartanak, illetve azokkal együttműködnek és ezek árulása már eddig is sok bajt okozott, de a tervezett hadjárat esetében erre föltétlen ügyelni kell.

Másnap, 21-én, követe által adott válaszban a király ígéretet is tett, hogy akik ott gyanúba keveredtek, azokat nem fogja büntetlenül hagyni. Válaszbeszédében a magyar király egyebek között kifejezte óhaját, hogy Ferdinánd személyesen vegyen részt ebben a tervezett török elleni támadó hadjáratban. Megjegyezte ugyanakkor, hogy bár a korábbi tárgyalásokon szó volt arról, hogy a sereg egy részét a hadjárat alatt Horvátországban hagyják az osztrák tartományok védelmére, de a megindítandó támadás érdekében káros lenne, ha a hadsereget megosztanák, ezért ettől el kell tekinteni.

A török elleni harc részleteit, a hatalmas számokat olvasva (gyalogosok, lovasok, ágyúk stb.) olyan sereget és ennek fizetéséhez akkora összeget láthatunk, amelynek előteremtésére sem II. Lajos királysága, sem a császári fivértől függő Ferdinánd nem volt képes. Ezen tervek több alkalommal történő tárgyalása, a részleteken való vitatkozás, olyan fontos feltételek teljesítésének megígérése, mint például a magyar pénz megjavítása, a cseh részről biztosítandó sereg kiállítása, megfelelő hadvezér, élelem és egyéb anyagok felhalmozása, mindez arra utal, hogy ez az egész a felek számára egy nagy, komolyan vett diplomáciai színjáték volt. Nem mintha a török veszély nem lett volna valójában halálos fenyegetés, de ennek nagyságához képest a két fiatal fejedelem annyira eszköztelen, esélytelen volt, hogy az már szinte szánalmas.¹⁷⁸

A POROSZ ÜGY

Úgy tűnik, a bécsújhelyi fejedelmi találkozó másik központi kérdése a lengyel király és német lovagrend közti konfliktus volt. Mint a bevezető részben jeleztük, Zsigmond előre látta, hogy itt a két fiatal uralkodó, Lajos és Ferdinánd arra törekszik, hogy valamilyen kompromisszumot teremtve megállapodást hozzanak létre a lovagok és a király között, ami a korábbi békekötésekhez képest enyhébb feltételeket szabna a lovagrendnek és ezért Lengyelország számára előnytelen lenne. Zsigmond ezért is nem jött el személyesen és kancellárját azzal bízta meg, hogy nagyon határozottan képviselje országa érdekeit. Ez az oka, hogy a hosszú, kitarító tárgyalások nem vezettek eredményre Bécsújhelyen sem, amibe közrejátszott az is, hogy sem a lovagrend nagymestere, de még a küldötte sem érkezett meg időben a tárgyalásra. Igaz, érdekeiket kellően képviselte Brandenburgi György, de Lajos és Ferdinánd is szemmel láthatóan a lovagrend megmentése érdekében próbált fellépni, éppen ezért nem értek el haladást.

A korabeli diplomáciai és közlekedési viszonyok között nem kell csodálkoznunk azon a bizonytalanságon, amellyel az egyes híreket kezelték, arról, hogy a lovagrend nagymesterének küldötte jön, nem jön, Bécsben van, stb. Ez a 16. századi hírforrások egyik sajátossága. Szyd³owiecki tudatosan arra törekedett, hogy valamiféle konkrét eredményeket érjen el, ezért látjuk azt, hogy Ferdinándot mint V. Károly császár németországi helytartóját arra kéri, járjon közbe a birodalom adó-

178 A török veszély megítélésére ld. KUBINYI, 1993/2 és ZOMBORI, 2003.

szedőinél, hogy ne háborgassák Gdansk és Elbinga (Elbląg) városokat olyan adó beszedésével, amelyek alól mentesek, és itt hivatkozott a Miksa császár és Zsigmond király között létrejött megállapodásra. Ismét csak a korabeli állapotokra jellemző adalék, hogy Ferdinánd megígérte a támogatást, de a jelzett szerződés egy példányát kérte írásban, arra hivatkozva, hogy ő még új ember a saját országában és valahol bizonyára megvan ennek a saját példánya is, de az időbe telik, amíg azt előkeresik. Ez a megjegyzés vonatkozik a Zsigmonddal megújítandó barátsági szerződés eredeti példányára is, amint ezt Ferdinánd az október 22-i, személyesen előadott válaszbeszédében elhangzott.

Érdekes módon ezen a néhány napos találkozáson szinte semmi tárgyalás nem történik a csehországi ügyekben és egy-két említéstől eltekintve, elő sem kerül Moldva ügye. Mindezt annak tudhatjuk be, hogy a Csehországban történtek olyan belügyet jelentenek, amelyhez hivatalosan Ferdinándnak semmi köze, Zsigmond királynak igen. Ezért kerül ez majd elő hangsúlyozottan Pozsonyban. Ugyanez a helyzet Moldvával kapcsolatban is, ráadásul ez valóban olyan periférikus témát jelentett Ferdinánd számára, hogy a szűkre szabott idő keretei között szóba sem jöhetett.

MAGYAR-HABSBERG ELLENTÉTEK, ANNA FŐHERCEGNÉ HELYZETE

Nem tervezték és ezért meglepetésszerűen érte Ferdinándot, de annál nagyobb teret kapott az uralkodók megbeszélésében – bár nem Lajos vagy Szyd^owiecki föllépése nyomán – Anna főhercegasszony hitbérének a kérdése. Ez az ügy a konkrét birtokviszonyokon túl alapvetően fölveti a magyar-Habsburg feszült, sőt helyenként ellenséges viszony kérdését. Az október 20-i, egész napos tárgyalások során a nemzetközi kérdések közepette a résztvevő feleket nyilván meglepetésként érte a magyar urak váratlan föllépése, akik élesen követelték Lajos királytól, hogy járjon közbe Ferdinánd főhercegnél, mivel az „a Magyarországról származó főhercegasszonynak, az ő legkedvesebb hitvesének nem teljesítette a hitbér ráírását, miként őt arra a boldog emlékezetű Miksa császár kötelezte.” Ezt követően a magyar urak Burgohoz fordultak, aki, valószínűleg még a konferencia előtt megjegyzést tett II. Lajos személyére, arra, hogy a király nem teljesítette a Mária királynét illető királynéi javak ráírását. Ez valamikor 1522 előtt történhetett, hisz a bevezetőben részleteztük, hogy Mária királyné gyakorlatilag 1522-ben a mindenkori magyar királynét illető birtokok javarészeinek ténylegesen tulajdonába jutott.

A magyar urak most azzal vádolták Burgot, hogy ígéretével ellentétben nem járt közbe Ferdinándnál, hogy Anna részére is megtörténjen mindez. A jelenlévő urak végül követelték, hogy azonnal menjenek át mindannyian Ferdinánd főherceghez és járjanak közbe az adott ügy mielőbbi pozitív megoldásában. A meglepett Szyd^owiecki maga is csak annyit tudott tenni, hogy ura, Zsigmond nevében kifejtette: ők mindig is pártfogolták Annát, mint legkedvesebb unokahúgukat, és ezen ügyben is maximálisan egyetértenek abban, hogy mihamarabb kapja meg azokat a javakat, amelyek őt a megállapodások szerint illetik, amit a magyar urak nagy köszönettel vettek. Ennek kapcsán hangzik el a magyar uraknak Szyd^owieckihez intézett megjegyzése, amely nyilvánvalóan kritikus és ellenséges magatartást mu-

„Beszélni kell a felséges főherceg úrral, mivel méltánytalan az a helyzet, hogy a felséges Anna fejedelemasszonynak nem engedik meg, hogy az udvartartásában magyarokat, cseheket és lengyeleket tartson, holott a felséges Mária úrnő az ő udvarában és konyhájában tart németeket, olaszokat, spanyolokat és másokat is, akiket csak akar.” Nem meglepő ezek után, hogy amikor a követelés szerint a magyar urak átmentek a főherceg szállására és ott személyesen fejtették ki követeléseiket, a meglepett Ferdinánd másnapra halasztotta a válaszadást.

Konkrétan arról van szó, a házassági szerződésnek részét képezte, hogy Ferdinánd főherceg feleségét mint az adott tartományok fejedelmének feleségét milyen birtokok, városok és jövedelmek illetik, amit azután az október 21-i megbeszélés kapcsán a magyar urak konkretizáltak is. Elmondták hogy ők ugyan nem kívánják, sőt remélik, hogy nem egyhamar következik be Ferdinánd halála, lévén fiatal ember, de ha mégis megtörténne, akkor Anna minden vagyon nélkül marad és ezért szükséges gondoskodni róla az előírások szerint. Az október 21-i második megbeszélésen, ahol a főherceget Burgo képviselte, konkrétan össze is írták, hogy melyek azok a területek, várak birtokok, stb., amelyeket szükséges Annára íratni. Október 22-én került sor azután – amint a naplóban olvasható – immár Lajos és Szyd³owiecki határozott közbenjárása nyomán arra, hogy Ferdinánd az adott ügyben megnyilatkozzon. A főherceg először mentegetőzött, amiért erre eddig nem került sor. Ismét arra hivatkozott, hogy új ember Ausztriában, illetve birtokainak, bevételeinek egy részét, egyebek között több olyat is, amely Annát illetné, elzárólagosítva találta még Miksa császár idejéből. Ezeket részben most szerzi vissza, részben csak a jövőben tudja visszakapni. Ugyanakkor nem vitatja a kérés jogosságát és mihamarabb eleget kíván ennek tenni. Azonban, amely birtokokat nem bír visszaváltani, vagy nem tudja, hogy mikor, azok helyett hasonló értékűt kíván adni.

Kétségtelen, hogy Anna helyzetének és az őt illető birtokok kérdése komoly nehézséget jelentett a két uralkodó kapcsolatában és ennek megoldásában nagy szerepe volt a bécsújhelyi összejövételnek. Hogy ez valóban így volt, arra a néhány mondatos megjegyzés utal, amely október 24-én, szombaton Szyd³owiecki Ferdinándtól, illetve Annától történő elbúcsúzásakor hangzik el. Ez alkalommal Annát fölkeresve a főherceg asszony köszönetet mondott Szyd³owieckinek a személye, illetve családja részére tett szolgálatokért. Itt a kancellár búcsúzóul kifejtette, hogy Zsigmond király mennyire sajnálja, hogy nem tudtak személyesen találkozni, hisz a király Annát mint saját lányát tekinti. Ezért is járt közbe a Szyd³owiecki a hitbér átírása ügyében. A laibachi püspök válaszolt Anna nevében, aki megköszönte az irányába való jószágot és közbenjárást, kifejtve: nem is volt tudomása a hitbér ügyében történekről, de „szívesen hallja annak a megoldását, amiben egyébként sohasem kételkedett a felséges főherceg úr szándékát illetően.” Amihez egyetlen egy megjegyzés kívánczik csak: a búcsúzás végén Szyd³owiecki leírja, hogy a laibachi püspök a saját nevében köszönetet nyilvánított Szyd³owieckinek azért a buzgalomért és szorgalomért, amellyel Anna úrnő érdekeit képviselte és ebben az ügyben eljárta.

TITKOS TÁRGYALÁSOK

A bécsújhelyi tárgyalások menetét idáig végig tekintve azt mondhatjuk, hogy amikor a két fejedelem, illetve Szyd³owiecki együtt vannak, tehát teljes ülést tartanak, ezeken a nyilvános tárgyalásokon elsősorban a törökkel kapcsolatos ügyekről, a porosz ügyekről, továbbá Anna főherceg asszony hitbérének átírásáról van szó. Ugyanakkor Szyd³owiecki követi megbízatása kapcsán, illetve a Burgo által elmondott bevezető megbeszélés alapján nyilvánvaló, hogy legalább ennyire fontos szempont, (ezt a magyar udvari körök kérték részben Ferdinándtól, részben Zsigmond királytól, hogy az ő közbenjárásukkal és támogatásukkal) próbáljanak reformokat elérni a magyar udvarban, és a királyi párnál is. Azaz, rávenni őket, hogy gyökeresen változtassanak életmódjukon és próbáljanak sokkal szervezettebben, kvázi az európai udvarokban bevett szokások szerint uralkodni. Azt is mondhatnánk tehát, a bécsújhelyi összejövétel azzal a szándékkal jött létre, hogy Ferdinánd és a lengyel király képviseletében megjelent Szyd³owiecki közreműködésével próbálják elérni, külső erővel, a magyarok részéről pedig belülről, elsősorban Szalkai kancellár, egri püspök személyén keresztül, hogy Lajos királyt rávegyék ezekre a reformokra. Ez ügyben kétségtelen rendelkezett Szyd³owiecki Zsigmond fölhatalmazásával, azonban véleményünk szerint, és a naplóból kiderülő részletek szerint Szyd³owiecki tevékenysége sok tekintetben meghaladta, és túllépett azon, amit esetleg a király megfelelőnek képzelt volna.

A lényeg az, és ezt a napló pontosan jelzi, hogy az udvar megreformálásával kapcsolatos ügyek a nyilvánosság kizárásával történtek, kétségtelen azonban, hogy Lajos király tudtával és (mondjuk így) beleegyezésével. Az október 17-i megbeszélésen Burgo az, aki világosan kimondta, hogy azért jöttek ide Szyd³owiecki házába a titkos megbeszélésre, mert: „uralkodóim engemet és az urakat, Salamancát és elsősorban a főtisztelendő egri püspököt, Magyarország kancellárját jelölték ki arra, hogy menjünk nagyságod házához (Szyd³owiecki) és ott tanácskozzunk Magyarország királyának helyzetéről, amely ügyet Ferdinánd főherceg, az én uram sajátjaként kezel.” Ebből világosan kiderül, hogy Burgo itt V. Károlyra, illetve Ferdinándra hivatkozik és ebben az ügyben Szyd³owiecki személye révén Zsigmond király támogatását is élvezik. Az itt megnevezett helyszín, hogy ti. Szyd³owiecki szállására menjenek és ott tanácskozzanak, világosan mutatja, hogy a többiektől elkülönülten, titokban intézték ezeket az ügyeket. A későbbiek folyamán újra és újra rendszeresen elhangzik, hogy ezek az ügyek nagy figyelmet és gondosságot igényelnek, hisz a helyzet jelenleg rendkívül súlyos, ugyanakkor a király annyira már mégsem fiatal és ezért ügyelni kell, hogy a tekintélyét ne járassák le még jobban. Ezt követően másnap, október 18-án össze is ültek ismét Szyd³owiecki szállásán négyen: a lengyel követ, Szalkai kancellár, Salamanca és Burgo. A fő téma, amelyet részletesen olvashatunk, a király szokásainak és az udvarnak a megreformálása. Még ugyanezen a napon titkos találkozó jött létre, egyetlen egy alkalommal és kivételesen nem Szyd³owiecki szállásán, de ezt a résztvevő személye megmagyarázza: Ferdinánd főherceg találkozott valahol a palotában a követtel, ahol csak Burgo volt jelen. Jellemző, hogy mindössze négy sort ír Szyd³owiecki az eseményről, tehát az itt tárgyaltak, amelyről jelzi, hogy szintén Lajos dolgairól volt szó, az ő titkuk maradt.

Az összes többi találkozó mindig Szyd³owiecki szállásán zajlik, így a következő napon, 19-én is. Ekkor ismét a király hibáit sorolják elő és szová teszik, hogy eddig minden kísérlet hiábavaló volt és itt hangzik el az ominózus mondat: „a király ugyan meghallgatja a tanácsokat, amelyeket neki mondunk, mégis, mivel már szakállas és nős, mérsékelten és illedelmesen kell vele tárgyalni, nehogy úgy tűnjön fel a dolog, hogy az ő méltósága ellen mondunk valamit, mivel előfordulhat, hogy ő egyszer csak rettenetes és kemény és makacs lesz, ezért legalább más királyok példájával kell neki előhozakodni. Mert ha őt meg nem változtatjuk addig, amíg a 18. évét járja, semmit sem tudunk vele csinálni a 20. évében – ha addig hagyják őt uralkodni a rossz szokásai miatt.” Ugyanakkor elismerik, hogy a király alapvetően nem rossz természetű, nem olyan, akinek ne lehetne tanácsot adni. Úgy vélik, a tanácsadói és az őt körülvevő udvaroncok egy része rossz, ezt a helyzetet kell megváltoztatni. Kétségtelen és hihető a szavaiból kitésző őszinte aggodalom, – ne feledjük, többször is elhangzik a napló folyamán a dán király és a vele történetek intő példája – a tanácskozők tartanak attól, hogy nem tudják II. Lajost megőrizni a trónján. Ez nemcsak személyére nézve jelentene veszteséget, hanem nagy vérontással, polgárháborúval járna együtt. Ezért az említett alkalommal a „négyes” tanács pontokba szedve kidolgozta, mi lenne a legfontosabb teendő, amit a királynak és feleségének megmutatva, velük elfogadtatva be kellene vezetni, amelynek segítségével az udvar teljes megreformálására sor kerülhetne. Ezek a pontok pontosan kitérnek a király által elvégzendőkre, az udvartartás egyes tisztviselőinek feladataira, a felelősséggel tartozás meghatározására, az alárendeltség fokára, kitérnek a konyha rendjére, stb.

Érdekessége még e találkozóknak, hogy itt hangzik el említés arról: ezeket a pontokat a lengyel követ titkára írta le, azaz bár nincs említve, de a mindenkori tárgyaló felek közé odasorolandó Szyd³owiecki kíséretének egy, vagy több névtelenségben maradó tagja, akik „az adminisztrációt” intézik. Azt nem tudjuk megmondani határozottan, hogy ez a titkár miként köthető a már említett plocki várnagy személyéhez, de bizonyos, hogy beavatott bizalmas embernek kellett lenni és az is valószínű, hogy az egész napló jelentős része, és annak jelen formában történő összeállítása ezen személynek tudható be, aki ezek szerint mindig, még a legbizalmasabb tárgyalásokon is jelen volt. Valószínűleg tőle ered a napló javarészeinek egyes szám harmadik személyben történő narratív leírása, ami időnként keveredik a Szyd³owiecki-féle, valószínűleg diktálásból származó egyes szám első személyű elbeszéléssel.

Egy nap kihagyásával, október 21-én került sor a következő kimerítő titkos tárgyalásra, amelyről viszont a napló részletes beszámolót ad, sőt, az egyetlen alkalom, amikor szinte párbeszéd jelleggel rekonstruálja, hogy ki szólalt meg és mit mondott. Mivel a résztvevők ugyanazok, Burgo, Szalkai, Salamaca és a házigazda, csakis annak tudhatjuk ezt a tény be, hogy az itt elhangzó témák – Anna főherceg asszony hitbérének ügye és a porosz kérdés, bár titkosak, de olyan jellegűek voltak, amelyeket Szyd³owiecki írásban is dokumentálni akart. Ebből következik, hogy ők valóban komolyan gondolták, ami a király magánéletére és az azzal kapcsolatos reformokra vonatkozik, azt teljesen saját titkuként kell megőrizni és a részleteket nyilván Szyd³owiecki maga mondta el az uralkodónak otthon. Ez következik abból is, hogy az Acta Tomicianában közölt, 1523 október 30-i dátumú Szyd³owiecki levél,

amely gyakorlatilag az egyetlen hazaküldött beszámoló, és amelyben a bécsújhelyi eseményekről számol be, ezt a részt három sorban említi, hozzátéve, hogy ezekről a dolgokról a királynak személyesen kíván a követ beszámolni.¹⁷⁹

Végül október 22-én, csütörtökön találunk egy részt, amely talán nem tartozik az eddigi hagyományos értelemben vett titkos megbeszélések közé, mégis rokon ezzel, amennyiben Ferdinánd két tanácsosát (neveket nem említi) küldi Szyd^owieckihez a szállására, akik a főherceg nevében megköszönik közreműködését aktivitásáért és átadják neki a főherceg ajándékát. Ez gyakorlatilag jelzi, hogy a konferencia befejeződött. Tudjuk, másnap vadászatra mentek, de az is kiderül, hogy ezt követően 24-én, szombaton a főherceg még egyszer hívatta Szyd^owieckit és bizalmasan beszélgettek. Mindezek tehát arra utalnak, hogy Ferdinánd – amint erről korábban említést tettünk – először találkozott ugyan személyesen Szyd^owieckivel e konferencia alkalmával, nem úgy mint a többi résztvevő, de a kapcsolatfelvétel és az együttműködés nagyon gyorsan elmélyült és tartalmassá vált, amint ezt a későbbi időszak is igazolni fogja.

A bécsújhelyi konferencia összességésként elmondhatjuk, számos olyan problémát fölvetett és az uralkodók jó néhány fontos kérdés részletes megbeszélését elkezdték, amelyek kidolgozását – ma úgy mondanánk – további tárgyalásokra és szakértői megbeszélésekre bízta. Ez a részletes megtárgyalás és kidolgozás történt meg az október 26-ával kezdődő és december 16-ával befejeződő pozsonyi találkozón.

A POZSONYI ÖSSZEJÖVETEL

A bécsújhelyi megbeszélések kapcsán rámutattunk arra, hogy a nyilvánosság előtt két fő pontot, a török elleni háború ügyét, illetve a porosz-lengyel konfliktus ügyét tárgyalták meg részletesen. Talán ennek tudható be a török ügy – egy-két mondatos említésen túl, – alig került elő a pozsonyi tárgyalásokon hisz az összes lényeges föltétel és véleménynyilvánítás minden fél részéről elhangzott. Bár történik említés a porosz ügyről, igazán lényeges szerepet ezen a megbeszélésen ez sem játszott, de kétségtelen, hogy valamivel nagyobb teret kapott mint a török konfliktus. A meghatározó nemzetközi kérdést itt a moldvai fejedelemség ügye, a moszkvai fejedelemséggel kapcsolatos konfliktus, Velence ügye, a magyar-lengyel, illetve a pápa és Lengyelország problémái, továbbá a cseh belügyek játsszák, valamint a ragúzai városállam, a török és Magyarország kapcsolatával foglalkozó részletkérdések jelentik. A magyar belpolitikát érintő ügyek között itt is meghatározó szerepet kap a királyi udvar helyzete, annak megreformálása, de ezen belül kiemelt helyet kapnak a pénzügyek. Fokozott figyelmet szentelnek a lutheránus nézetek elterjedésének Magyarországon. Természetesen a pozsonyi tárgyalások idején is folytatódtak a Szyd^owiecki szállásán zajló titkos megbeszélések, mintegy második vonalát képezve az itt történeteknek, de ha a részleteket vizsgáljuk, azt mondhatjuk, a meghatározó dolgok ezeken hangzanak el.

A pozsonyi találkozó résztvevői részben ugyan azok, részben mások mint a bécsújhelyi konferenciáé. Ferdinánd főherceget Fülöp rajnai palotagróf (német

179 Sed de his omnibus ipse sacre Maiestati vestre dicam. A.T. VI. N^o CCCI., 334.

választófejedelem), Christoph Rauber laibachi püspök és Antoine de Croy, Sieur de Sempy (Nicolo de Sampi) gróf képviselte. Tudjuk, hogy néhány nap múlva csatlakozik majd Antonio gróf és Schneidpöck báró, akik szintén Ferdinánd, illetve V. Károly követeként érkeznek ide. Antonio átmenőben, Schneidpöck pedig Burgo utódjaként, a magyar király udvarába delegált állandó követként. Jelen van természetesen Szyd^oowiecki kancellár kíséretével a lengyel király megbízatásából, a pápai legátus, továbbá a magyar urak, kiegészülve Szapolyai János erdélyi vajdával, itt van Brandenburi György örgróf is, vele öccse, Vilmos örgróf. A tárgyalat időszakban búcsúzik el a velencei követ és mutatkozik be utódja, az új titkár. Ide érkezik a gázai városállam küldötte, továbbá a moldvai vajda követe is.

A CSEH ÜGYEK

Már a bécsújhelyi tárgyaláson, október 21-én néhány mondat erejéig találkozunk a cseh követekkel, akik a kihallgatáson leszögezik, hogy ők csak magánemberként jöttek és nem képviselik a cseh rendeket, mintegy hangoztatva tehát, hogy ittlétük és jelenlétük nem hivatalos. A pozsonyi konferencián azonban a cseh- és egyszer-kétszer előkerülve az ehhez kapcsolódó morva ügyek a konferencia meghatározó témáját képviselték. Annál inkább, mert a magyar király tudta, hogy az általa 1523 elején leváltott cseh bárók Zsigmond lengyel királytól kértek és kétségtelen, kap is hallgatólagos támogatást. Ezt érezve mindent elkövetett Lajos és a magyar diplomácia, hogy Zsigmondot színvallásra készítse és az egyéb ügyben kinyilvánított Lajos iránti támogatását, rokonszenvét ez ügyben is érvényesítsék. Ennek ellentmond azonban az Acta Tomicianában ránk maradt levelezés, amelyben Zsigmond Magyarországon lévő követét, Szyd^oowieckit utasítja az ügyben való óvatos bánásmódra. Így az októberben írt és Szyd^oowiecki után küldött levélben kategorikusan kijelenti: a cseh urak ügyében nem kell nyilatkoznia, mivel azok kedvesek a lengyel király számára és a Lajos által kinevezett új cseh vezetés pedig, akik most kormányon vannak, Zsigmonddal szemben állnak és az egész bonyodalomért ők felelősek. Mivel pedig Lajos kérte, hogy a lengyel király nevezze meg, hogy kik voltak azok a cseh urak, akik hozzáfordultak Lajossal szemben, de egyúttal kéri, hogy utasítsa el őket, a fent nevezett levélben Zsigmond leszögezi, nem kívánja azon cseh urakat elárulni, akik hozzá bizalommal és titokban fordultak. Csak annyit árulhat el a követ, hogy valóban voltak Zsigmondnál ilyen küldöttek, akik kérték, hogy Zsigmond járjon közbe érdekükben Lajosnál.¹⁸⁰

Lajos természetesen nem szívesen vette tudomásul Zsigmond eme véleményét és Bécsújhelyen kelt, tehát október 25-e előtti levelében azt panaszolja, hogy a leváltott cseh urak sem belenyugodni, sem meghátrálni nem akarnak és titkos öszszejöveteleket tartanak. Lajos tanácsosait, így közvetve magát az uralkodót vádolják törvénytelenséggel, továbbá nyíltan fennhangon hirdetik, hogy Zsigmond király támogatja és megvédi őket. Ezt ő, (Lajos) természetesen nem hiszi el, mert tudja, hogy Zsigmond senkit sem támogat, aki az ő királyi tekintélyét alá kívánja ásni. Közli, hogy ezek ellen vizsgálatot indított és meg kívánja őket birtokaiktól is

180 A.T. VI. N N°CCXCV. 323.

fosztani. Nagyon kéri nagybátyját, ne támogassa, ne segítse őket, hanem hivatalosan nyilvánítsa ki nemtetszését. De, hogy a törvénytelenység vádjá ne érhesse, rendes, szabályos bírósági eljárás keretében kívánja a felelősséget kivizsgálni. Ezért kéri, Zsigmond írja meg neki, kik azok a cseh urak, akik rá panaszkodtak és azt is, hogy melyek voltak a konkrét panaszok. Sürgeti továbbá, hogy a király írja meg, milyen választ adott ezekre a megkeresésekre.¹⁸¹

A pozsonyi megbeszélés első része (október 28- november 6 között) a cseh ügyekkel foglalkozik és ez terjedelemben majdnem a kézirat pozsonyi részének egynegyedét öleli fel. A pozsonyi találkozón Lajos király és Szyd³owiecki jelenlétében az elcsapott urak képviselői fejtik ki álláspontjukat, velük szemben a Lajos által kinevezett új cseh vezetés cáfolja az állításokat, megvádolja a Szolcsányban összejövetelt tartó lázadókat a király elleni támadással és megfenyegetik őket bírósági felelősségre vonással. A vita alapvetően a királyság lényegét illető kérdésekkel foglalkozik: hogy a királynak joga, sőt kötelessége a tisztségviselőit számadásra bírni, a tisztségviselők az általuk végrehajtott cselekedeteikért felelősséggel tartoznak, illetve a működésük alatti tevékenységükért kötelesek anyagi felelősséget vállalni, elszámolást adni az uralkodónak vagy megbízottainak. A leváltott urak nemcsak, hogy nem tették meg ezt a számadást, de a király által megjelölt többi időpontot sem tartották be, a konkrét megbeszélésekre nem jöttek el. Ezzel Lajos szerint saját bűnösségüket, illetve a királlyal szembeni megegyezés képtelenségüket bizonyították.

Érdekes, bár a korra igen jellemző eseménynek lehetünk tanúi az október 30-i beszámoló kapcsán. A királyt, az egri püspököt és Szyd³owieckit mintegy félrevonva, titkos tárgyaláson informálja Károly hercegtől kapott bizalmas értesüléseiről Szalkai kancellár. Ebből derül ki, hogy a királlyal szembenálló urak között akadt valaki, aki kedvező benyomást és elbírálást kívánt a maga számára biztosítani, ezért besúgta Károly hercegen keresztül az uralkodónak, hogy a jelenlévő cseh urak valójában a lázadók oldalán állnak és főleg kémkedni jöttek ide. Károly herceg az ügy titkos kezelését kívánja. A megbeszélés folyamán azt tárgyalták, hogy engedjenek-e a lázadók több pontban felsorolt követelésének, vagy járjanak el velük szemben szigorúan. November 6-án hangzott el az egyik vezető személyiség, Zdenek Lev levele, illetve ennek előszóban tolmácsolt változata a királyi udvarban. Az eredeti kéziratban megtalálható a cseh nyelven becsatolt levél. Nem tudjuk, hogy az udvarban milyen nyelvű változat hangzott el, de kétségtelen, hogy a jelenlévők javarészáé, beleértve a királyt és Szyd³owiecki kancellárt is, ennek megértése nem okozott problémát, akár latin, akár cseh nyelven mondták el.

A fent nevezett úr a levélben sorra választ ad az öt ért vádpontokra, egyebek között arra is, hogy miért nem ment el az idézés szerint a bécsújhelyi megbeszélésre, vagy ide Pozsonyba. Az egészben a legérdekesebb tény, hogy a részletek szerint a levél írója a legfrissebb információkkal rendelkezett a Pozsonyban elhangzottokról, ami azt jelenti, hogy az eseményeket nem túl távolról figyelhette és a konferencián jelenlévő cseh urak információi révén valóban naprakészen tájékozott volt. Lajos király, képviselőjében az egri püspök előbb november 17-én, majd december 6-án adott választ az ellene szövetkező cseh uraknak, amelyben ismétel-

181 A.T. VI. N^o CCCIX. 344–345.

ten elmarasztalta őket, de végül lehetőséget biztosított egy újabb időpont kitűzésére, amikor előadhatják védekezésüket és érveiket mentségükre. Bizonyos, hogy a fentebbi, Szyd^owiecki, Zsigmond király, illetve II. Lajos-féle levélváltás mögött húzódo lengyel-magyar érdekkellentétek is közreműködtek abban, hogy Lajos a tényleges felelősségre vonás ügyében kénytelen volt elnéző lenni, s az ügyet későbbre halasztani. Ebben közrejátszott a fenyegető török veszély és vitathatatlan módon a dán király példája is.

A cseh ügyek tárgyalása kapcsán számos olyan név kerül említésre, amelyek azonosítása és a jelzett személy kilétének, tiszttségének feltárása nehézséget okoz. Az alábbiakban erre teszünk kísérletet.

Zdenek Lev a szövegben többször kerül említésre. Zdenek /keresztnev/ Lev /vezetéknev/ Rožmitálból a cseh királyság helytartója, várnagy, a királyi bevételek kezelője. *Petr Rozmberg*, (*Petrus de Rosis*) Petø Rožmberk (1462.1.17-én született) a cseh katolikus nemesség képviselője. *Jindřich Rozmberg és Henrik Rosmberg*, Jindøich Henrik, Lev (vezetéknev) Petø Rožmberk unokaöccsei, akik perben álltak Zdenik Lev-vel a családi birtokokért. *Szolcsány So^oány*, 1523-ban a cseh urak gyűlésének színhelye, ahol Zdenik Lev vezetése alatt tanácskoztak. *Károly herceg*, Karol Münsterberský, Münsterbergi Károly herceg – Pogyebrád György unokaöccse, 1523-ban a cseh királyság /II. Lajos/ helytartójának választották meg. *Cziethunai Kis Proczek*, Procek Malý Cetnìből. II. Lajos király cseh titkára és bizalmasa.

Albertus de Perstin, Vojtìch z Pernštejna (1490–1534) 1514-től a cseh királyság főudvarmestere, Zdenik Lev ellenfele. *Kunstadtí Kun Vilmos*, Vilém Kuna – Kunštatból, Boèko (Bocskó) fia (1496–1531) előkelő morva nemes. *Swietlowsky Burian*, Burian Svìtlowský (alias Lichtenberki) előkelő morva nemes. *Adam Radetzky*, Adam Radecký Radèáról (Radcsáról) – előkelő cseh nemes. *Johannes Fluk*, Ján Pflug (Pluh) Rabštejnìből a cseh nemesség képviselője. *Stephan és Andrzik Slik*, Štefan és Jindøich Šlik, Šlik Gáspár fiai, Jáchymov település alapítói. *Johann és Wolfart Plakner*, Ján és Wolfart Plaknar Kynšperkből. Wolfart Plaknar cseh lovag, Ján Plaknar Mátyás király seregének kapitánya volt. *Jindrzych Swembergk*, Jindøich Švamberkből. Meghalt 1523.1.16-án. Előkelő cseh nemes, Domažlice (Domazlice) település birtokosa. *Andreas Trepka*, Ondrej /András/ Trepka, lengyel származású nemes, II.Lajos udvari embere, diplomatája. *Ifj. Siroczinski János*, Ifj. Ján Žerotìnból (Zserotyìnból) morva országbíró, meghalt 1530 körül.

Georgius és Wilhelmus de Pescink, Juraj és Viliam de Pescink(Pesczink). Személyüket nem sikerült azonosítani. *Kuthnaur*, Jindøich Kuthauer, Csehország legfőbb királyi adószedője, a cseh rendek követe Budán.¹⁸²

182 Az azonosításhoz az alábbi munkákat használtuk: Ottúv, 1908., valamint PALACKY, 1940. Köszönetet mondok dr. Ján Lukaèka-nak a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete munkatársának a nevek azonosításában nyújtott segítségéért.

A MOLDVAI FEJEDELEMSÉG KÉRDÉSE

Ha a cseh ügyekben Lajos került nehéz helyzetbe és rászorult Zsigmond király segítségére, aki viszont országa érdekei miatt nem volt hajlandó ezt a segítséget számára oly módon biztosítani, ahogy szeretete volna, a moldvai ügyben fordított helyzetnek lehetünk tanúi. Részletesen ismertettük Lengyelország, a moldvai fejedelemség és Magyarország viszonyának szoros egymásra utaltságát a 15. század második felétől kezdve. Arra is rámutattunk, hogy az 1494-es lőcsei családi kongresszus, illetve az 1497-es moldvai fejedelemség elleni lengyel hadjárat idején megnyilvánult az egymástól jelentősen különböző lengyel, illetve magyar érdek a fejedelemséget illetően. Az mindkét országnak fontos volt, hogy a vajdaság élén álló fejedelem ne legyen a török szövetségese és ne indítson támadást egyikük ellen sem. Ez a kétségtelen közös érdek az együttműködést bizonyos szintig biztosította, a részletekben azonban sok az eltérés. A pozsonyi konferenciát megelőzően már 1523 augusztus-szeptemberében közvetlenül Lajos királynak, illetve különböző híveinek Zsigmond több levélben is panaszkodott a kiélezett moldvai helyzetre. Ezekből kiderül, hogy a moldvai fejedelem kegyetlenkedik híveivel, egyre több ember menekül el tőle, akik elsősorban a lengyel király udvarába mennek. A vajda a lengyel király elleni háborúval fenyegetőzik, ami azt jelenti, hogy szövetséget fog kötni a törökkel, illetve a tatárokkal. Közvetlen háború kirobbanásának az lehet az oka, hogy Lengyelország korábban megállapodott a fejedelemséggel, hogy kölcsönösen kiadják egymásnak lázadó híveiket, aki hozzájuk menekül. Ez alkalommal azonban a lengyel király nem volt hajlandó őket kiadni, sőt igyekezett a lengyel területre menekült bojárokat összefogni és a vajda ellen fölhasználni.¹⁸³ Másik levelében, szintén Lajoshoz címezve, a moldvai vajda örült viselkedésére panaszkodik, aki arra vetemedett, hogy Zsigmond hozzáküldött követét, Medzileski kamenyeci püspököt fogságba ejtette és nem engedte vissza Zsigmondhoz. Arról is tájékoztatta, hogy a vajda titokban törököket és tatárokat bérelt föl, akik Lengyelország ellen támadtak és ott nagy pusztításokat végeztek. Úgy gondolja, hogy nekik (Lajos és Zsigmond) mihamarabb tárgyalni kellene ebben az ügyben, mert a vajda viselkedése komoly fenyegetést jelent mindkét országra, Moldva törökhöz pártolása pedig fontos védőbástyájától fosztaná meg Lengyelországot és Magyarországot. Érdemes megjegyezni, hogy a levelezésben, a Szyd^owiecki naplóban rendszeresen úgy hangzik el Moldva minősítése, mint Lengyelország és Magyarország védőbástyája, védőpajza. Ez azért is érdekes, mert ez az elnevezés elsősorban Magyarország sajátja volt ebben az időben.¹⁸⁴

Újabb levelében Zsigmond ismét panaszkodott Lajosnak a vajda kegyetlenségére és arról tájékoztatta, hogy az alattvalói megunták ezt és fölléptek ellene. Öccsét akarták fejedelemnek, de kegyetlenül leszámolt velük és rengeteg hívét kivégeztette. Ennek ellenére a lengyel király úgy látja, hívei meg fogják ölni, ezért kéri, hogy ha a vajda a fölkelés következtében véletlenül Magyarországra menekülne, Lajos ne engedje el, vagy ne adja át a töröknek, hanem tartsa magánál.

183 A.T. VI. N^o CCLXXV. 375.

184 Uo. N^o CCLXXVI. 308. Ld. még HOPP Lajos 1992.

Zsigmond igyekszik mindent elkövetni, hogy a vajdát leválsák.¹⁸⁵ Egy újabb, valamikor 1523 szeptemberében kelt levelében szintén a moldvai vajdára panaszkodott, aki fegyverkezik és Lengyelország ellen készül úgy, hogy seregébe törököket és tatárokat is bevesz.¹⁸⁶ A király helyzetét nehezítette, hogy saját tanácsosai sem támogatták a moldvai ügyben. Ezekben a napokban kapta kézhez azt a levelet, amelyben a lengyel urak saját külön tanácskozásuk utáni véleményüket nyilvánították ki. Aggodalommal látják, hogy a tatárok elleni háború befejeztével remélt nyugalom helyett a király most a vajdával akar fegyveres konfliktust kezdeni. Elismerik, hogy a moldvai ügy reális veszélyt jelent Lengyelországra, de feleslegesnek látják, hogy emiatt háborúba keveredjenek. Ezért azt javasolják, hogy Zsigmond a legközelebbi országgyűléssel, illetve a Moldvával szomszédos lengyel területek nemeseivel egyeztetve arról állapodjon meg, hogy felkészülnek az esetleges támadás visszaverésére. Egyébként pedig óvják a királyt, hogy feleslegesen ingerelje a vajdát, azaz a hozzájuk menekült Sarpát a vajda követelése ellenére se adják ki, de ne is tartsa Lengyelországban.¹⁸⁷

A moldvai ügy kellő súllyal szerepel a Szyd^owieckinek adott utasításban, amint ez a naplóban olvasható. Már a követ Magyarországra utazta után kapott hírek alapján Zsigmond Szyd^owieckinek 1523 októberében írt levelében részletes utasításokat ad a Moldvával kapcsolatos ügyekről. Sajnos, nem ismerjük azt a Szyd^owieckinek másolatban megküldött levelet, amelyben a fogságból kiszabadult kamenyeczi püspök számolt be Zsigmondnak a vele történekről. Zsigmond arra kéri a megszerzett információk alapján Lajost és utasítja Szyd^owieckit: ez ügyben szorgoskodjon, hogy az Erdélybe menekült és ott nagy számban összegyűlt moldvai menekülteket fogják össze és tudják meg tőlük, kit szeretnének az ország élén látni és a két fejedelem, Zsigmond és Lajos érdekeiket egyeztetve találják meg azt a személyt, aki a jelenlegi vajdát fölváltva Moldva élére állva olyan vezető lehetne, akivel együtt tudnak működni. Mert ha ezt nem teszik időben, akkor annak az országnak vége lesz és ez mindkét országnak nagy kárára szolgál – írja a levélben.¹⁸⁸ Úgyszintén októberben Zsigmond újabb levélben sürgeti Szyd^owieckit, hogy teljes aktivitását fejtse ki Lajos udvarában a jelzett ügyben. Tájékoztassa a magyar királyt, hogy mihamarabb új vajdát kellene találni a fejedelemség élére, aki egyrészt igazságosan kormányozza azt a földet, másrészt képes ellenállni a töröknek, mert ha ők ketten (Lajos és Zsigmond) ezt nem teszik, akkor Moldva a török kezére kerül. Viszont, ha azok az emberek, akik most kettejük segítségét és pártfogását keresik, rájönnek arra, hogy részükről nem számíthatnak segítségre, akkor szintén a törökhöz fordulnak. Ezért kéri, hogy Lajos gondolja meg, ki lenne alkalmas Moldva vezetésére, aki egyrészt megfelelő gyakorlattal rendelkezik, másrészt megbízható személy. Az információkat összegezve úgy látja, hogy minél gyorsabban, de főként titokban kell cselekedni, nehogy a jelenlegi vajda gyanút fogjon és a törökhöz meneküljön. Sürgeti, hogy ez ügyben Szyd^owiecki alaposan tájékoztassa Lajos királyt és hívja fel a figyelmét Moldva fontos-

185 Uo. N^o CCLXXX. 310–311.

186 Uo. N^o CCLXXXVIII. 316–317.

187 Uo. N^o CCLXXXIX. 318.

188 Uo. N^o CCXCV. 323–324.

ságára, arra, hogy ez ügyben egyrészt tanácskozniuk kell kettejüknek, másrészt, mihamarabb kell cselekedni. Végül megjegyzi, hogy az Erdélyben, Brassó környékén összegyűlt bojárok képviselőit el kell küldeni Pozsonyba és meg kell találni a módját, hogy mihamarabb tájékoztathassák Lajost a helyzetről.¹⁸⁹

Szintén az Acta Tomiciana közli II. Lajos Zsigmondhoz írt levelét, amelyet Bécsújhelyen írt a Pozsonyba indulás napján (október 22–23–24 ?). Ebben egyebek között tájékoztatja, hogy neki sem tetszik a moldvai vajda viselkedése. Úgy gondolja, hogy a vakmerő ifjú túllépett az elfogadott normákon, amikor a lengyel király követét a nemzetközi jog ellenére letartóztatta. De, – írja a király – az adott ügyben neki óvatosnak kell lenni, hasonlóképpen a lengyel királynak is, nehogy föllépésükkel valami nagyobb rosszat, azaz a törökhöz való menekülést idézzék elő. Ezért követet küldött a moldvai fejedelemhez, hogy a lengyel diplomatát azonnal engedjék szabadon. Bármilyen információt fog kapni, Zsigmondot tájékoztatja. Reméli, hogy személyesen is tudnak ez ügyben konzultálni és akkor megtárgyalják a teendőket. Ő is úgy látja, hogy vissza kell tartani a meggondolatlan ifjút, nehogy országa a török kezére kerüljön.¹⁹⁰

A moldvai ügyben több alkalommal is tanácskoztak a pozsonyi összejövetelen. A bevezető nagy tárgyalás október 27-én történt, ahol a felek egymást kölcsönösen tájékoztatták az álláspontjukról és megegyeztek abban, (miközben a szóba jöhető jelölteket áttekintették), hogy kikérik az esztergomi érsek véleményét. November 7-én ismét előkerült az ügy, de a tárgyalást elhalasztották, mert aznap érkezett meg Moldvából a vajda követe és időt akartak nyerni, hogy meghallgassák a vele küldött üzenetet. November 13-án került elő ismét a téma, ekkor az egri püspök ismertette az egymásnak ellentmondó információkat: a menekült bojároktól és egyéb hírforrásokból származó adatokat a vajda kegyetlenkedésére, ezzel szemben a vajda küldöttének állításait, mely szerint egyáltalán nem kegyetlenkedett, hanem az ellene lázadókkal jogszerűen járt el. Sőt, a vajda küldötte bizalmasan közölte, hogy ura hajlandó visszafogadni – egy-két vezető személyiséget leszámítva – valamennyi elmenekült hívét. A jelek szerint Lajos ingadozott, mivel nem kívánt – ha nem muszáj – újabb fegyveres konfliktusba keveredni. Ezért úgy vélte, jobb lesz ha hagyják az ügyet magától elrendeződni és a vajda béküljön meg elmenekült híveivel.

Szyd^owiecki látva ezt a fordulatot, kérte, mihamarabb küldje ki a király az erdélyi vajdát, mint aki területileg is a legilletékesebb és legtájékozottabb az ügyben, hogy vizsgálja ki a történeteket, gyűjtsön össze információt az oda menekült bojároktól és mindezek ismeretében hozzon a király végleges döntést. Érdekes színfoltja és iróniát sem nélkülöző fordulata Szyd^owiecki beszédjének, amelyben a moldvai vajda zsarnoksága és kegyetlensége révén a dán király, II. Keresztély példájára hivatkozik. Közismert, hogy a lengyel király a német lovagrendnek adott hathatós támogatása miatt ellenségének tekintette, a dán királyt és annak 1523 elején történt elűzése nem várt könnyebbséget jelentett Zsigmondnak, így nyilvánvaló, hogy kancellárja sem siratta elűzését. Arra mutatott rá beszédében, hogy hiába volt jól képzett, ügyes fejedelem, zsarnoksága miatt hívei elkergették.

189 Uo. N^o CCXCVII. 325.

190 Uo. N^o CCCIX. 344.

Senki sem segítette, hogy visszakerüljön trónjára és a helyére választott új fejedelmet mindannyian kedvelik. Vigyázni kell, nehogy a moldvai vajda esetében hasonlóképpen járva, végül is a török kezére kerüljön az a terület. Szyd^owiecki szinte a követi udvariasság határáig elmegy, amikor csodálkozásának ad hangot, hogy Lajos inkább hisz a moldvai vajda küldöttének, mint saját egyéb információinak.

Szyd^owiecki maga is érzi, hogy ez ügyben elég rosszak a pozíciói és megjegyzi, nem sok remény van a gyors cselekedetre, mert „a királyi felség mindenkinek a tanácsát elfogadta, hogy semmit sem kísérelt meg komolyabban és semmit sem tesz a moldvai vajda ellen.” Végül annyit sikerült elérni az erdélyi vajda említett megbízatása és elküldése mellett, hogy november 14-én a király nevében az összehívott moldvai bojároknak az egri püspök kifejezte Lajos király nemtetszését a vajda kegyetlensége miatt. Arra biztatta a menekülteket, hogy térjenek vissza társaikhoz és közöljék velük, hogy az erdélyi vajda elutazik a helyszínre tájékozódni és aszerint fog a király cselekedni. Visszatérve a kezdetekben említett párhuzamra, ha a cseh ügy Zsigmond részéről Lajos számára egyáltalán nem tetszön zárult, akkor a moldvai ügyben Lajos föllépése Zsigmond királynál nem talált kifejezetten elismerésre.

A szövegben előfordul számos olyan név, tisztség, amely a magyar olvasók számára – még a szakmabeliek előtt is nem, vagy alig ismert, így szükségesnek látjuk ezekhez néhány magyarázó szót fűzni. Előfordul a *palatinus* tisztség, amely tartományi vezetőt, főembert jelentett Lengyelországban. Az elnevezés innen került át a moldvai politikai élet említése kapcsán, de ezt a helybeliek nem használták.

Gáspár úr neve többször is elhangzik a szövegben. *Somi Gáspárról* van szó, aki követséget vezetett ide. Hogy ez pontosan mikor volt, arra nézve lásd Brassó város okmánytárát.¹⁹¹ *Karabietz* személye kapcsán *Cărăbat Petre* előkelő moldvai nagybojáról, főudvarmesterről (mare vornic) van szó. Ő részt vett az István vajda elleni 1523-as összeesküvésben, amelynek leverése után előbb Havasalföldre, majd Magyarországra menekült.¹⁹²

A *Nagy Lagofet* elnevezés (marele logofăt) főkancellárt jelent. *Valachus Péter* valószínűleg a már említett *Petre Cărăbat*-tal azonosítható. *Siarpano* vagy *Sarpa Sarpe Cozma* előkelő nagybojárt, vajdai kamarást (postelnic) jelenti. Ő volt a lengyelbarát politika képviselője és az ellenzéki bojárok szószólója. Az István vajda ellen 1523-ban kirobbant összeesküvés kezdeményezője és egyik vezetője. Ő irányította az emigrációba kényszerült bojárok lengyelországi szervezkedését.¹⁹³ Ottani szereplésére vonatkozóan lásd Hurmuzaki megjegyzését.¹⁹⁴

Oláh Jankula valószínűleg István vajda öccse, akit a Lengyelországba menekült bojárok szerettek volna bátyja helyére állítani.¹⁹⁵ *Herbura*, akit a fejedelem lefejeztetett *Arbure Luca* előkelő moldvai nagybojárt takarja, aki István vajda kiskorúsága idején a gyámja volt és Moldva politikáját két évtizeden át irányította. A lengyelbarát politikai vonalat képviselte. Bár az összeesküvésben nem vett részt,

191 *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt (1886)* I. kötet, Mutató

192 STOICESCU 1971. 298.

193 STOICESCU i. m., 328–329

194 HURMUZAKI II/3. 437–445.

195 HURMUZAKI II/3. 438: ...fratrem illius minorem sibi dominum asciscere contendant ...

István vajda – miután *Cozma Sarpe* 1523. márciusában Lengyelországba menekült – 1523. áprilisában két fiával együtt lemészároltatta az idős politikust.¹⁹⁶

A POROSZ ÜGY

A bécsújhelyi megbeszélésen a porosz ügy bőségesen szóba került a tárgyaló felek között és mind Lajos, mind Ferdinánd próbált Szyd³owieckinél a konfliktus mielőbbi megoldása ügyében közvetíteni, természetesen a lovagrend érdekeit is szem előtt tartva. A pozsonyi tárgyalások során szintén előkerült a kérdés. Itt is Brandenburgi György örgróf volt az, aki a magyar udvar meghatározó személyiségeként és a királyi pár bizalmasaként, egyúttal Albert nagymester testvéreként a lovagrend érdekeit képviselte. A különböző nyilvános és titkos tárgyalásokon, de főképp ez utóbbiak esetében Szyd³owieckit próbálta a kérdésben történő engedményre rávenni. Figyelemre méltó sajátossága a helyzetnek, amit az október 27-i titkos tárgyaláson az egri püspök Szyd³owieckivel közöl, miszerint ők erre a titkos megbeszélésre Brandenburgi György nélkül jöttek, „az örgróf úr nélkül, akiben jóllehet bízunk, mégis testvére Poroszország méltóságos nagymester urának, aki a lengyel király ellen szívesen megindítaná az összes ellenségeit. Nagyságoddal a porosz úgyról is szeretnénk beszélni, mivel a mi felséges király urunk és mi, valamennyien nagyon kívánjuk, hogy annak a háborúnak szerencsésen vége legyen, mégpedig annál jobb, minél gyorsabban”. Hozzáteszi, hogy abban bíznak, a lengyel király ezen konfliktusától megszabadulva, nagyobb segítséget tudna Lajosnak a török ellen adni. Mindez tehát jelzi, hogy a magyar udvarban is tisztában voltak György örgróf szerepével és hatásával, amelyet a magyar királyra gyakorolt. Ugyanezen összejöveten a király nevében kifejezte nemtetszését a lovagrend nagymestere iránt, aki nem küldött követet az összejövetelekre. Majd lépéseket indítványoztak egy újabb összejövétel létrehozására, ahol már remélhetőleg a rend képviselője is jelen lesz.

A konferencián nem sokat hallunk ezután a porosz úgyról. Hogy a színpalak mögött mégis történtek dolgok, erre utal Szyd³owiecki november 14-én leírt megjegyzése: „a porosz ügyben csak a nagyságos követ úr tárgyalta bölcsen és éretten az elmúlt napokban.” Ennek részleteit illetően semmit nem tudunk. Tény viszont, hogy mindjárt utána következik II. Lajos Albert nagymesterhez írt levele, amelyben tájékoztatja a Bécsújhelyen és Pozsonyban történekről és fölszólítja, hogy egy közösen kijelölt későbbi tárgyalásra álljon készen és küldje el követeit. Ez ügyben ő, Lajos, közvetítőként kíván föllépni. A bécsújhelyi majd pozsonyi tárgyalásokon beszélnek arról, hogy várják a német lovagrend nagymesterének küldöttét. A megfelelő képviselő nélkül ugyanis nem lehet tárgyalni. De ez a követ nem akar megérkezni. Bécsújhelyen kétszer is arról adtak hírt – előbb október 20-án, majd

196 STOICESCU i. m., 261–262. A Moldvai fejedelemséggel kapcsolatos nevek, tisztségek azonosításában Jakó Zsigmond professzor úr nyújtott szíves segítséget, akinek ez úton mondok megkülönböztetett köszönetet.

21-én – hogy egy keresztes lovag, egy gróf Bécsben van, aki Bécsújhelyre jön majd, de végül nem érkezett meg. A „crucifer comes Eyseburg” személyét Wolfgang von Eisenhof, Frankföld tartományi komtúrjában azonosíthatjuk, aki valóban a rend egyik jeles előljárója.¹⁹⁷

A porosz kérdésben Szyd³owiecki minden igyekezete ellenére sem sikerült áttűtő megoldást találni. Hozzátehetjük, hogy a két színhelyen történtek ismeretében Zsigmond király fenntartásai az összejövettel beváltak, a két fejedelemnek, Lajosnak és Ferdinándnak vele szemben képviselt álláspontját illető félelmei a porosz ügyben beigazolódtak.

MOSZKVA, A TATÁROK ÉS EGYÉB LENGYEL DIPLOMÁCIAI GONDOK

A konferencián november 17-én került sor Ferdinánd és V. Károly követének, Antonio grófnak a fogadására, aki itt Pozsonyban csak átmenőben volt. Végcélját tekintve a lengyel királyhoz, illetve a moszkvai nagyfejedelemhez küldték. II. Lajos november 20-i válaszából kiderül, hogy a követet a soproni találkozáson már egyszer fogadta. A gróf ezután nyilván visszatért Ferdinánddal Ausztriába és ekkor keletkezett a november 6-án kelt megbízólevél és utasítás.

Feladata a Habsburg-moszkvai kapcsolatok fejlesztése, a lengyel király és a moszkvai nagyfejedelem közti béke közvetítése. A követ ezt a megbízatását elő is adta az udvarban, amit Lajos király szóvivője révén üdvözölt és sikereket kívánt munkájához. A követ részére Ferdinánd által adott eredeti utasítást, annak fontossága és eddig ismeretlen volta miatt mellékelten közöljük. Lajos szóvivője megjegyezte, hogy ez ügyben a lengyel király jelenlévő követével kíván konzultálni, és valóban, néhány nap múlva, november 20-án tértek vissza a válaszadásra, amikor ismét fogadta a király Antonio gróft. Örömet fejezte ki a követ megbízatása és feladata miatt, annál is inkább, mert abban bíznak, hogy a lengyel király és az oroszok között létrejövő béke esetén Zsigmond nagyobb segítséget tud adni a török elleni hadjáratához. A király külön örült annak, hogy a közvetítés a keresztény és a „félíg keresztény” fejedelmek összebékítésére irányul, utalva az ortodox egyházra.

Az érintett ügyben azonban megszólalt Szyd³owiecki is, aki, fenntartásait hangoztatva érezhetően fölháborodással reagált a követ által elmondottakra, megjegyezve, hogy a moszkvaiak elleni háborút nem Zsigmond kezdte, hanem fordítva, így ezért a megbékélésnek sem Zsigmond az akadálya, hanem a moszkvai nagyfejedelem. Részletesen ismertette az oroszokkal szövetséges tatárok nagy kegyetlenkedését és pusztítását, szemrehányóan jegyezte meg mindezek elmondása után, hogy ennek ellenére csak közvetítsen és biztassa a király, Lajos, Zsigmondot a békekötésre, biztos benne, hogy ez a lengyeleken nem fog múlni. Végül Lajos Antonio grófnak Zsigmond királyhoz intézett levelet adott át, beajánlva őt a királynak és kérve, hogy küldetésében támogassa őt. Nem tudjuk, a levél azt jelenti-e, hogy ezután Antonio gróf az udvarból eltávozott, kétségtelen, hogy további említésére nem kerül sor a naplóban.

197 ld. RILL, 1993. 51.

Konfliktus bontakozott ki ez időben a lengyel király és a pápa között a Lengyelországban betöltendő püspökségek, illetve azok jövedelme ügyében. Arról volt szó, hogy a plocki püspökség megürülte után Adorján pápa ennek betöltését az egyik brandenburgi örgróffal, Albert nagymester testvérével kívánta megoldani. A diplomáciában kicsit is járatosak előtt világos volt, hogy ez a pápa részéről nyílt beavatkozás a lovagrend és a lengyel királyság közt fennálló konfliktusba. A lengyel uralkodó a döntést nem fogadhatta el, és ez nyílt konfrontációt eredményezett a pápával. Ezzel egy időben a pápa arról is intézkedett, hogy ezen püspökség jövedelméből 1000 forintot adjanak át a Magyarországra küldött de Vio Cajetan pápai legátus részére, ebből fedezve a magyarországi kiadásait és egyéb költségeit. A lengyel király ez ellen tiltakozott és a kézirat elején közölt, Szyd^owiecki számára adott megbízólevelében erre külön pontban kitért. Fölhívta követe figyelmét, hogy közölje: országa ez ellen tiltakozik és kéri az 1000 forint Lengyelország részére történő biztosítását.

A pozsonyi tárgyalásokon november 16-án került elő a kérdés, ahol Szyd^owiecki a legátus előtt elmondta, hogy országa miért nem tudja a döntést elfogadni. Szyd^owiecki elégedetten írja, hogy a bíboros teljesen egyetértett vele, sőt elmondta a lengyel követnek, hogy amikor a pápa ezt a döntést hozta, ő a mellette lévő bíboroshoz így szólt: „A pápa nem cselekedett helyesen, hogy ezt a püspökséget az Isten egyházáért szakadatlanul harcoló felséges lengyel király ellenségére ruházta. A mi pápa urunk ezáltal egyetértést kíván létrehozni a küzdő felek között, de valójában a háborúnak magvát vetette el.” A bíboros még azt is elmondta Szyd^owieckinek, hogy ő a feladatát ellátja, az 1000 aranyra nem tart igényt és azt nem is vette föl. Hozzátette még „én tehát szegény bíboros vagyok, mégis örzöm méltóságomat ahogy tudom.” Szyd^owiecki megjegyezte „ezek voltak a kardinális szavai, de én tudom, hogy nélkülöz”. Nyilvánvaló, hogy ez a konfliktus Adorján pápa halálával amúgy is megoldódott.

Lengyelország másik konfliktusa, ha az előbbiekhöz nem is hasonlítható jelentőségű, a magyar királlyal állt fenn az ún. schweidnitzi pénzveréssel kapcsolatban. Mária királyné házasságkötésekor 40.000 magyar forint kölcsönt vett fel Conrad Seurmann boroszlói bankártól. A hitel visszafizetésének esedékességekor úgy intézkedtek, hogy Lajos, mint cseh király és Szilézia ura, engedélyezte feleségének bizonyos mennyiségű ezüstpénz verését Sziléziában, Schwednitzben. Az üzlet jövedelme szolgált az adósság törlesztésére. A schweidnitzi verdében lengyel mintára készültek félgarasok, de magyar dénárok is. A pénzek a nagyobb haszon érdekében rossz minőségűek voltak.¹⁹⁸

198 JESZENSZKY 1927–1928. 137–138; PROBST 1973. 398–399. Svidnic alsó-sziléziai város, Wrocławtól 40 kilométerre, mai neve Ćwidnica (Lengyelország). Köszönetet mondok Nagy Ádámnak, aki a felsorolt adatokat rendelkezésemre bocsátotta.

A MAGYAR–VELENCEI KAPCSOLATOK

November 17-én került sor a két velencei követ fogadására. Az egyik a távozó, elköszönő, Lorenzo d'Orío volt, aki öt évet töltött Lajos mellett mint Magyarországra és Csehországba küldött követ. A rendelkezésünkre álló és részben már idézett lesújtó véleménynyilvánítása helyett, amelyet saját hazájának vezetői előtt tett, itt a reneszánsz diplomácia legkiválóbbjai közé tartozó velencei küldött hatalmas ívű, túlzásokba bocsátkozó, dagványos beszéddel búcsúzott, amelynek a király személyét és udvarát dicsőítő kitételei ezidőben csak a francia, vagy a spanyol királyi udvarra voltak reálisan érthetők. Egyedül a beszéd befejező része az, ahol talán némi ironia jelei fedezhetők fel, de lehet, hogy ez csak a 20. századi kutató belemagyarázása. „A nagy és jóságos Isten adjon neki (ti. Lajosnak) hosszú, boldog és szerencsés életet, az előkelői kövessék, udvari emberei szeressék, népei engedelmeskedjenek, barátai tiszteljék, ellenségei féljenek tőle, apjához méltó ivadék származzék tőle, országait és birktokait semmiféle háború ne kisebbitse, semmi cselvetés ne rontsa meg, egyetlen ellenség se támadja meg, öregség ne gyöngítse”. Ha valaki, a velencei követ öt éves ittléte alatt tudhatta, hogy mindennek épp az ellenkezője igaz II. Lajos udvarára. Azt, hogy az öregség valóban nem fogja a fiatal királyt megrontani, azt persze ő sem láthatta előre.

A király november 20-án ismét fogadta a két velencei diplomatát és ekkor történt részéről a válaszáadás. Ebben elköszönt és elismerését fejezte ki az elbúcsúzó követnek. Ugyanakkor kérdőre vonta őket, amiért a távozó követ helyett csak a diplomáciai hierarchiában alacsonyabb rangú titkár érkezett helyére, ami eltért az előző években kialakult szokástól, és ezt a király sérelmesnek találta. Ezzel a király a távozó követet érdemben elbocsátotta. E fejlemény okait és feltételezhető motivációit Velence részéről korábban már kifejtettük.

A RAGÚZAI KÖVET JELENTÉSE

December 1-én került sor Pozsonyban a II. Lajos követeként Ragúzában járt Csaholi Ferenc csanádi püspök beszámolójára, akit érdekes módon Szyd³owiecki szegedi püspökként emleget, holott Szeged ekkor nem volt püspöki székhely. Ragúza, a büszke, gazdag kereskedő-város nehéz helyzetben volt, hisz formailag a törökkel meg kellett egyeznie, ugyanakkor titokban, minden tőle telhető módon kinyilvánította a magyar királyhoz való hűségét. Ez a kétirányú politikai elkötelezettség a városállam számára létkérdés volt. A püspök elmondta: a város hűsége és engedelmissége jeleként elküldte a szokásos 3000 magyar aranyforintnyi adót, amit már korábban is elküldtek volna, de a török miatt nem mertek. Hasonlóképpen mentegették magukat a követ előtt azért, hogy korábban a király követeit nem mindig olyan tisztelettel fogadták, amint az uralkodó küldötteinek jár, de ez a török jelenlét miatti kényszerhelyzetből adódott. A püspök megbízatása nyilvánvalóan nemcsak Ragúza meglátogatására terjedt ki, mert ezzel egy időben beszámolt a déli végekről szerzett, egyes várakban tapasztalható nyomorúságról, a katonaság fegyverzetéről és pénzügyi helyzetéről. Lehangelő, de a kor hasonló forrásait ismerők számára nem meglepő az így föltáruuló kép. Kevés a katona, ke-

vés a pénz, a végvárok kapitányai még ebből a pénzből is elsikkasztanak, a maguk hasznára fordítják. Csaholi püspökkel együtt egy szerzetes is érkezett Ragúzából mint a város követe, aki már a város nevében biztosította a királyt a város hűségéről és engedelmességéről. Kérte, hogy az ő megerkeztét, illetve az átadott adó tényét tartsák titokban, mert különben ennek komoly következményei lesznek a török részéről a város számára. Panaszkodtak, hogy a város lakóinak életét megmentendő, szinte minden alkalommal jóéért, rosszéért nagy összegeket kénytelenek a töröknek fizetni.

Ez a ragúzai követ mondott el egy esetet, amely szerintük a város sorsát jelentősen érintette, és a 16. század elejének hiedelmei közepette a ragúziaiak e történetben a gondviselés erejét látták. A hírek szerint 1522-ben a török el akarta dönteni, az évben Rodoszt vagy Ragúzát támadja meg. A kérdés megoldására játékot rendeztek. Két faházat építettek, egyiket Rodoszról, a másikat Ragúzáról elnevezve, mindkettőben voltak védők és ostromoló katonák. Abban a házban, amelyet Rodosznak neveztek, az ostromlók sikerrel jártak, bevették, így e tényt győzelmi jelnek vélték, és az évben Rodoszt támadták meg a törökök. A hír hallatára a ragúziaiak 30000 aranyért megerősítették a várost, de úgy érzik, nincsenek teljes biztonságban. Maga a történet, amelynek valóságtartalmát nincs okunk kétségbe vonni, sajátos, – jelen tanulmány kereteit messze meghaladó – párhuzamokkal rendelkezik. Azt kívánjuk megjegyezni, hogy a 16–17. században elsősorban a Mediterránium térségében több helyről is ismerünk hasonló esetet, nemcsak a török, hanem a keresztény oldalon is. Így valami hasonló figyelhető meg 1501-ben, Ulászló király idején Budán, az úrnapi körmenetben, csak ott fordítva, a török elpusztítása érdekében rendeznek hasonló esetet. Ezt követően az 1563-ban, Miksa császár prágai koronázásán láthatunk hasonló jelenséget, majd a 15 éves háború alatt, Kanizsa ostrománál a keresztény táborban építik föl a török által megszállt erődítmény fából készült változatát és játsszák el annak elfoglalását, mintegy a mágia, a ráolvasás erejében bízva. Végül több konkrét esetet tudunk arra nézve, hogy 1686-ban, Buda visszafoglalásának hírére Spanyolországban, Barcelonában, illetve a spanyol fennhatóságú területeken, pl. Nápolyban, fából készült házakat készítettek, amely Budát ábrázolta és ezeket ünnepélyesen elégették török bábukkal együtt az erődítmény visszafoglalása kapcsán rendezett örömmünkségeken. Úgy gondoljuk, hogy a téma elemzése és a párhuzamok keresése további vizsgálatot igényel, de mindenképpen elismeréssel kell megállapítani a naplóban megörzött eset érdemi leírását.¹⁹⁹

A törökkel kapcsolatos az a hír is, ami december 2-án Schneitpöck báró császári követ fogadásán hangzott el, aki jelentette a királynak, hogy török katonák rajtaütöttek és nagy pusztítást vittek véghez Horvátországban, gazdag zsákmányt szerezve. Ezért kérte a királyt, hogy ne engedje Horvátország további pusztulását, vagy hogy a török azt elfoglalja és ezért tegyen meg mindent annak védelmére. A király köszönettel vette a tájékoztatást és közölte, hogy szíven viseli Horvátország sorsát, a jövőben is mindent meg fog tenni, hogy erről a területről kellőképpen gondoskodjon.

199 Az 1501-es Úrnapi ünnepségről ír KUBINYI, 1995. 334. és BARLAY Ö. Sz. 1986. 18–23., továbbá Buda visszafoglalása 1986. 566–569; HOLÉIK 1986. 22–24; FAUTH Mark 48v–49v, valamint a kiadott változatban KOVÁCS J. L. 1995. 76, 139.

BIZALMAS ÉS TITKOS TÁRGYALÁSOK

A pozsonyi összejövetel alatt is sor került bizalmas és titkos tárgyalásokra, amelyeknek száma a közel két hónapos időtartam miatt természetesen jóval nagyobb mint az előző volt. A főszereplő itt is Szyd³owiecki kancellár, a nagytekintélyű lengyel követ, aki az érintetteket vendégül látja a saját szállásán. A pozsonyi eseményeket figyelve elmondhatjuk, egy-két alkalommal sor került arra, hogy Szyd³owiecki az egri püspöknél, egy alkalommal pedig az erdélyi vajdánál ebédelt. Ezek bizonyára lehetőséget teremtettek valamiféle bizalmas megbeszélésekre, azonban e néhány kivételtől eltekintve a jelzett titkos tárgyalások mindig Szyd³owiecki szállásán történtek. Ezek összegzéseként elmondhatjuk, hogy a bécsújhe-lyitől eltérően a tárgyaló felek összetétele állandóan változott, a témától, és az ügy jelentőségétől függően. Gyakorlatilag úgy összegezhethetjük, hogy a pozsonyi tartózkodás alatt Szyd³owiecki legalább egyszer szinte mindenkivel találkozott, aki abban az időben Pozsonyban tartózkodott, vagy hosszabb-rövidebb időt ott töltött, és akivel politikai, diplomáciai értelemben érdemes volt találkozni. Az alább részletesen áttekintendő találkozók megerősítik azt a korábbi állításunkat, hogy a témától és Szyd³owiecki személyét, illetve a lengyel diplomáciát illető fontosságtól függően sok esetben szinte mindent megtudunk a résztvevőkről és a tárgyalási témáról, néha viszont csak a résztvevők nevét, személyét, a témát nem. Sok esetben pedig a témát igen, de a személyek megnevezése elmarad. Ezek a megbeszélések már mindörökké Szyd³owiecki titkai maradnak, azonban a ránk hagyott anyag is bőségesen elegendő, hogy a kiemelkedő diplomata és egyúttal a magyar királyi udvar belső dolgai mögé láthassunk. Megjegyzendő még, hogy e látogatások gyakorisága kapcsolatban áll a királyi pár elfoglaltságával. Amikor a király egy, vagy több napos vadászatra megy és ily módon a hivatalos diplomáciai programok szünetelnek, e találkozók megszaporodnak. Amikor a diplomáciai élet egész napos tárgyalásokról gondoskodik, akkor e találkozók ritkábbak. A napszakot tekintve azonban teljesen rapszodikusak, áttekinthetetlenek. Ugyanis előfordul, hogy valaki reggel kereste föl bizalmas beszélgetés céljából a követet és utána mentek hivatalos tárgyalásra, előfordult, hogy ebéd keretében történik a bizalmas megbeszélés, vagy éppen a késő délutáni, esetleg esti órákban, amelyről megjegyzi a követ, hogy „mindez az éjszakába nyúlott.”

Az első ilyen találkozó október 27-én volt. Résztvevőit ismerjük, a megtárgyalandó téma pedig a moldvai helyzet, a magyar belügy és a porosz kérdés. A korábbi, részben már idézett mondatokból tudjuk, hogy itt hangzott el Szalkai püspök megjegyzése, amely Brandenburgi György személyét minősítette. De az is kiderült, hogy a porosz ügyben éppen azért nem tudtak e titkos tárgyaláson tovább lépni, mert időközben György örgróf megérkezett. November 2-án ír a következő titkos összejövetelről, amely e találkozók sorában nem egyedülálló módon kétoldali megbeszélés volt Szyd³owiecki és Brandenburgi György között. A téma lényegéről azonban a kancellár mit sem szól. November 4-én ismét titkos tárgyalás folyt a követ szállásán, de sem a résztvevők nevét, sem a megbeszélési témát Szyd³owiecki nem részletezi.

November 7-én Szyd³owiecki meghívására néhány magyar főúr a házába jött, hogy a moldvai helyzetről bizalmasan tárgyaljanak, de a követ megjegyzi, hogy

ezenkívül váratlanul jó néhány tanácsos és magyar úr is beállított, oly nagy számban, hogy érdemi titkos tárgyalásra már nem kerülhetett sor, mert a résztvevők száma lehetetlenné tette a titkosságot. Másnap, november 8-án a követ nagy és ünnepélyes fogadást adott a szállásán, amely összejövetel nyilván hasonló titkos tárgyalásokra adott lehetőséget. A következő nap, november 9-én ismét titkos tárgyalásra került sor. Konkrétan nem mondja, de bizonyára ez is a követ szállásán történt meg. Hasonlóképpen nem részletezi, hogy kik vettek részt. A megtárgyalandó téma, amit említ, a lutheránus hit terjedésével kapcsolatos.

November 11-én Szyd³owiecki a velencei követeket látta vendégül ebédre és tárgyalt velük bizalmasan, hogy miről, azt nem közli. Ugyanezen alkalommal, a velencei követek után Szyd³owiecki Szapolyait fogadta és „egyes-egyedül” tárgyaltak, ismét csak nem tudjuk, miről. November 16-án a pápai legátust fogadta Szyd³owiecki és tárgyaltak a plocki püspökség ügyéről, valamint más kérdésekről. Bár a követ nem mondja pontosan, de valószínűleg ez is az ő szállásán zajlott. November 21-én Szyd³owiecki a Moszkvába utazó Antonio gróffal, a császár és Ferdinánd követével találkozott titokban s a moszkvai, illetve lengyel ügyekről tárgyaltak. Ezután, ugyanezen alkalommal Szyd³owiecki nagy ebédet adott, amelyre több ember volt hivatalos és ezen is különböző tárgyalások folytak. November 23-án ismét kettős találkozó zajlott Szyd³owiecki szállásán. Előbb Szalkai püspököt fogadta és titokban tárgyaltak, nem tudni milyen témáról. Ez nyilván délelőtt történt, mert ezt követően a lengyel követ ebéden látta vendégül de Vio Cajetan bíborost, a pápai legátust és kíséretét. November 24-én, másnap, Szyd³owiecki Sárkány Ambrust fogadta titkos tárgyalásra. Az érintett témát ismét nem közli. A jelzett időben egyébként a király több napon át vadászott.

November 25-én a követ ebédet adott a szállásán és ez alkalommal ismét tárgyalásokat folytatott. A résztvevők elsősorban osztrák, illetve cseh urak. A témáról nem tudunk semmit. November 28-án, mikor a király és a királynő kíséretével kilovagolt, Szyd³owiecki ismét Szalkai püspökkel találkozott és titkos ügyekről tárgyaltak, amelyeket nem részletez a leírásban. Másnap, november 29-én ismét kétoldalú találkozó Szyd³owiecki szállásán, titkos megbeszélés Brandenburgi Györggyel, sajnos ismeretlen témáról. December 1-én egy érdekes esetnek lehetünk tanúi: a király személyesen kérte, hogy Szyd³owiecki hívja magához, a szállására Magyarország tanácsos urait és beszéljen velük a magyar udvar helyzetéről. A követ e királyi felkérésnek eleget tett. December 8-án Szyd³owiecki Várdai Pál veszprémi püspökkel találkozott és titkos megbeszéléseket folytattak a magyarországi pénzügyekről. Ennek a találkozásnak köszönhetjük a magyar király bevételeiről, illetve kiadásairól szóló táblázatot. December 9-én, másnap, több magyar úr keresi fel a követet. Neveiket részletezi és azt is megjegyzi, hogy az udvar megreformálásáról, továbbá a török helyzetről és a végvárakról tárgyaltak. December 10-én a lengyel kancellár a császári követet fogadta, továbbá más magyar urakat, akikkel az udvar megreformálásáról beszéltek részletesen. Végül december 11-én került sor az utolsó titkos tárgyalásra. Ezen a napon is vadászott a király. Nem elég világos a megfogalmazás, de úgy tűnik, hogy ugyanazon a napon, de az előbbi kettős megbeszéléstől külön, később, Szyd³owiecki a szállására érkező más magyar urakkal is titkos megbeszélést folytatott. Sem a téma, sem a résztvevők neve nem ismert.

Általános megjegyzésként elmondhatjuk még, hogy a titkos megbeszéléseken jó néhány olyan téma szóba került, amelyről az udvar egésze előtt a király jelenlétében nyilvánosan is tárgyaltak. Az ún. titkos megbeszélések sok esetben tehát nem is voltak titkosak, amit tanúsít az is, hogy összekapcsolódott egy-egy nyilvános nagy ebéddel, egy-egy Pozsonyba érkezett követ vendégül látásával. Mégis úgy érezzük, hogy itt nem egyszerűen csak lakomázásról vagy protokollról van szó. Szyd^oowiecki született diplomataként ezeket az alkalmakat is megragadta részben arra, hogy e követektől bizalmas információt szerezzen, részben arra, hogy saját maga és országa érdekében bizonyos eredményeket érjen el. A bécsúj helyi megbeszélésekhez hasonlóan egyetlen egy téma van, ami jószerével nem is hangzik el a nyilvános tárgyalások során, vagy ha igen, csak érintőleg, holott mind a bécsúj helyi, mind a pozsonyi összejövetel egyik fő célja ez volt: a magyar királyi udvar megreformálása és megjavítása a királyi pár érdekében, az ő személyes közreműködésükkel, a fölkért szakértők és tanácsadók segítségével. Általában azt mondhatjuk, hogy a magyar belpolitikai kérdések javarésze a titkos tárgyalások során került szóba. Bizonyos vonatkozásai érintve lettek a követekkel folytatott megbeszélések során is.

A LUTHERI TANOK TERJEDÉSE

A november 9-i tárgyaláson került elő ez a kérdés, amely ekkor, 1523-ban már nyilván meghatározó jelentőségű problémaként jelentkezett Magyarországon is, bár a lutheri tanok elterjedését tekintve földrajzilag nem közömbös, hogy az ország melyik részét vesszük alapul. Pozsonyban és az észak-magyarországi részekben, majd ezt követően Erdélyben, elsősorban a német ajkú lakossággal bíró városokban rohamosan terjedtek e tanok. Hogy mindez Csehországban még erősebb és jelentősebb volt, arra már korábban rámutattunk. Egyházi emberek arra panaszkodtak, hogy Pozsony városában és környékén igen elterjedt a lutheránus szekta és egyre erőteljesebben hódít, aminek nagyon káros következményei voltak, annak ellenére, hogy a törvényhozás és maga a király is minden módon igyekezett föllépni. A tanok tovább terjedése éppen ezen tiltás ellenére történt és kérték az illetékesek a királyt, hogy járjon közbe, és cselekedjen ezen tévtanok mielőbbi elpusztítása érdekében. Szyd^oowiecki maga is támogatja a kérelmet rámutatva, hogy Lengyelországban szintén jelentkezett a probléma, de ott a leghatározottabban, legkíméletlenebbül fölléptek ellene és sikerült az igaz hit ügyét helyreállítani. A száz évvel korábban élt Zsigmond császár példáját idézte, aki cseh királyként engedte a tévtanokat elterjedni és hogy ez mire vezetett, azt utólag nagyon jól lehet látni. Ezért a leghatározottabban föl kell lépni, és ez ügyben javasolták, hogy hívják meg az apostoli követet is.

Jellemzőnek tartjuk és Szyd^oowiecki nem véletlenül mutat rá, hogy Brandenburgi György örgróf volt az, aki az ügy megtárgyalását elodázta. Mivel az ő személyét a lutheri tanok kapcsán ez időben elég gyakran emlegették, a tény nem kívánt különösebb magyarázatot. Ennek ellenére másnap, november 10-én immár a pápai legátus bevonásával és a király jelenlétében ismét megtárgyalták a kérdést és a legátus külön is figyelmeztette a királyt a helyzet veszélyes voltára. Elmondta a

bíboros, panaszkodtak nála a magyar egyházi emberek, hogy amikor Lajossal Prágában jártak, az eretnekek durva támadásai miatt valóságos veszélynek volt kitéve életük és javaik egyaránt, amit a magyar helyzetre nézve is intő jelnek kell tekinteni.

November 26-án kerül elő a királyi udvarban ismét a téma, amikor is a magyar tanácsosok fölkérése nyomán Szyd³owiecki arra buzdította Lajos királyt, hogy a lutheránus szekta ellen erélyesebben lépjen föl. Ez alkalommal ismét meghívták a pápai legátust, aki határozott beszédben buzdította a királyt, hogy minél határozottabban járjon el az eretnekek ellen, mert az elmúlt napokban már odáig merészkedtek, hogy a plébánia templom papját erőszakkal kidobták és saját emberüket helyezték oda. Ez a dolog a továbbiakban – ha nem intézkednek ellene – egyre jobban terjedni fog, mint ahogy annak idején Csehországban sem egy nap alatt, hanem fokozatosan terjedt el. A bíboros arra buzdította Lajost, hogy nagybátyjáról, Zsigmond királyról vegyen példát, aki ez ügyben nagyon határozott volt. A király ekkor félrevonult és részben az apostoli legátussal, részben Szyd³owieckivel és másokkal tanácskozva, végül megígérte, hogy a helyzet súlyát átérezve erélyes lépéseket fog tenni, és az adott ügyben cselekedni fog.

A magyar udvar egyébként már 1523 elején szembekerült ezzel a problémával. 1523 áprilisában az országgyűlés megtárgyalta a kérdést és szigorú intézkedéseket hozott a lutheránus szekta ellen. Nagy szerepet játszott Brandenbúrgi György, akiről köztudott volt, hogy szimpatizált Lutherrel, illetve támogatta ezen nézetek magyarországi elterjedését. Mivel az örgrófit az udvarban található bárók jó része és a köznemesség szinte teljes egészében gyűlölte, ezért az áprilisi országgyűlés a lutheránusokat elítélő szigorú törvények meghozatalánál egyúttal Brandenbúrgi György ellen is szavazott. Így az ő személyes népszerűtlensége jelentősen hozzájárult a meghozott intézkedések szigorú voltaához. Az 1523. évi 53. törvénycikk már fő-, és jószágvesztést helyezett kilátásba a lutheri tanok követőinek és ezt majd két évvel később, az 1525. évi, Rákoson tartott országgyűlés 4. törvénycikke még fokozta, amikor kimondta, hogy Luther követőit el kell égetni.²⁰⁰

Sajátos fintora a történelemnek, hogy a magyarországi protestantizmus ezekben a napokban éppen a Ferdinánd udvarából állandó követnek ideérkező Schneitpöck báró révén kapott erősítést, aki közismerten a lutheri tanok híve volt. A Magyarországon 1521-ben terjedni kezdő lutheri tanok jelentős „erősítést” kaptak Mária királyné kíséretének több tagjától, akik Ausztriából érkezve már jól ismerték és tisztelték Luthert.²⁰¹ A királyi udvar egészét és Lajos, illetve Mária királyné személyét nézve elmondhatjuk: nem lehet őket a lutheri tanok pártfogolásával vádolni, még akkor sem, ha bizonyos vélemények szerint egy időben Mária királyné szimpatizált a lutheri nézetekkel. Sokkal inkább arról van szó, hogy a nagy műveltségű, magát humanistákkal körülvevő királyné nagy tisztelője volt Erasmusnak és az általa képviselt magas szintű humanista műveltségnek. De konkrét példákkal bizonyítható, hogy férjével együtt Luthert és nézeteit elutasí-

200 Budapest története II. 163–164. A kötet jelzett része KUBINYI András munkája. A helyzetről átfogó képet ad SZAKÁLY Ferenc kötete. 1995.

201 I. m. 163–164. Vö. SCHWOB 1974–75 tanulmányát, amelyben alaposan áttekinti a Mária királyné udvartartásában található személyeket, érintve a lutheri tanokat is.

tották. 1522 júniusában Piso Jakab Ersamushoz írt levelében egy olyan esetről tájékoztatja, amikor a Prágában tartózkodó magyar királyi pár Andrea de Burgo, Brandenburgi György és Albert jelenlétében vacsorázott. Ekkor szóba került Luther, akinek neve hallatára a királyi pár témát változtatott, nem is akarván ez ügyről beszélni és – mondja Piso – inkább Erasmus személyéről és műveltségéről kezdtek tárgyalni, dicsérve a tudós ragyogó elméjét.²⁰²

MAGYAR BELPOLITIKA ÉS A KIRÁLYI UDVAR MEGREFORMÁLÁSA

Kétségtelen, hogy mind a bécsújhelyi, mind a pozsonyi találkozó titkolt, de mégis meghatározó témája és az összejövetelek összehívásának egyik tényleges oka a magyar belpolitikai helyzet megjavítása, a királyi udvar és a királyi pár helyzetének rendbetétele volt. A dolog egészen rendkívüli, amennyiben egy trónon lévő, már felnőttnek számító uralkodó udvarát és vele együtt egy állam belső szervezetét, politikai struktúráját próbálja néhány belső közreműködő külső erők segítségével rendbe tenni, oly módon, hogy az mielőbb eredményt hozzon, de az érintett személyeket, elsősorban a királyi párt ne bántás meg. Ráadásul mindezt úgy, hogy a tárgyalások, illetve az elképzelt megoldások lehetőleg a külvilág előtt rejtve maradjanak. Ez az oka annak, hogy az e kérdésben történt tárgyalások mindkét színhelyen alapvetően titkosan, mindössze két-három ember bevonásával történtek, amely személyek rendszerint ugyanazok voltak, ahogy ez a Szydłowiecki naplóból rekonstruálható. Úgy véljük, a forrás teljes közzététele lehetővé teszi e kérdés föltárását és alapos elemzését.

Az ország gazdasági, politikai szempontból egyaránt meghatározó tényezője Magyarország pénzügyi helyzete volt. Ez a Mátyás halálát követő időszakról kezdve fokozatosan, és állandóan romlott. Nem véletlen Mátyás említése, mert a romlásnak jelentős részben az agresszív külső háborúk voltak az okai, amelyek révén Mátyás a Magyarországon beszedett rendkívüli adók összegét az országon kívül, Csehországban, Ausztriában költötte el, így azok nem kerültek vissza a magyar gazdasági életbe és ezeknek a pénzeknek a kivitele mélyítette el a romlást. Számítalan egyéb tényező is közrejátszott, beleértve a 16. század elején Európa-szerte megfigyelhető gazdasági, pénzügyi krízist, amit egy ilyen legyöngült ország még nehezebben viselt el. Mindezt betetőzte a törökkel szembeni állandó harc, amely a formailag békebeli állapotban is megkövetelte a végvárok fenntartását és bennük az állandó katonaság állomásoztatását, amely óriási pénzeket emésztett föl, és az adott magyar lehetőségeket messze felülmúlta. Mindezek krónikus pénzhiányt és az államháztartás egyre fokozódó deficitjét idéztek elő. A végvári vonal fenntartása – ideértve az erődítmények műszaki karbantartását, fegyverrel, puskaporral való ellátását és a katonák zsoldját – meghaladta az 1520-as évek elejének magyarországi rendes bevételeit. Mindezek mellett ismeretes, hogy az ország rendes bevételeinek jelentős része el volt zálogosítva.²⁰³ A pénzügyi helyzet romlására jó áttekintést ad Hermann Zsuzsanna elemzése, aki összehasonlítja a Mátyás kori,

202 Magyar humanisták levelei 453. Mária királyné személyére nézve ld. SCHWOB i. m. 63–64.

203 KUBINYI 1986. 62.

az 1516-os és 1519-es, illetve az azt követő évek bevételeit, azok csökkenéseit és a tendenciákat.²⁰⁴ A krónikus pénzhiány közepette a király tanácsadói biztatására 1521-ben kétségbeesett lépésre szánta el magát. Ekkor került sor az új dénár, a „nova moneta” verésére, amelynek megvalósítása Szerencsés (Fortunatus) Imre kivitelezésében valósult meg és a tervet gyakorlatban a Thurzó–Fugger cég segítette realizálni. A lényege a rosszabb pénz verése volt, mert ezzel olyan ezüst denárt készítettek, amely ténylegesen a korábbinak a fele mennyiségű ezüstrrel rendelkezett. Ez ugrásszerűen megnövelte a király bevételét, legalábbis számszerűen. Azonban már 1522-re és még inkább 1523-ra olyan katasztrofális pénzromlást és ezzel együtt járó inflálódást eredményezett, amelynek következményei sokkal súlyosabbak voltak mint a bevezetés pillanatában és az azt követő rövid időszakban a megnövekedett királyi jövedelemből származó közvetlen haszon. Azt már nem kell külön említeni, hogy a jó minőségű magyar ezüstdénár Közép-Európa szerte kedvelt és elfogadott pénz volt, míg a nova moneta-tól mindenki szabadulni igyekezett, illetve aki tehetett, el sem fogadta még belföldön sem, nem hogy külföldi viszonylatban. Nem véletlen, hogy a bécsújhelyi, majd pozsonyi tárgyalások során a német, illetve osztrák részről nyújtandó katonai segély egyik legfőbb feltételeként hangzik el a magyarországi pénz megjavításának igénye (értsd: a nova moneta verésének megszüntetése), mert ezt a pénzt az ide jövő külföldi katonák nem hajlandók elfogadni.²⁰⁵

A pozsonyi konferencia alatt bontakozik ki a pénzügyeket illetően egy másik gond, amely abból eredt, hogy 1522-ben Lajos sorra átadta feleségének azokat a birtokokat, amelyek a mindenkori magyar királynét illették. Ezek révén Mária királyné az ország egyik leggazdagabb birtokosa lett, de egyebek mellett kezére jutott a körmöci kamara is, ahol a magyar pénzeket verték. A körmöci kamara pénzverésből eredő haszna mindig a királyt illette és az ország általános bevételeinek egyik legfőbb tételét alkotta. Am Mária királyné értelmezése szerint a körmöci kamara megkapása révén immár az ország pénzverésének itt történő folyamatából is őt illette a teljes haszon. Ez a kincstárnok, illetve a magyar urak nagy felháborodását váltotta ki. Az ügyben Szyd^owiecki tekintélyét és közbenjárását kérték, hogy közvetítsen a királyné és a király között, továbbá segítsen, hogy az ország régi tradíciói szerint ez a bevétel és maga a pénzverés joga ismét kerüljön vissza a királyhoz, akit ez egyedül, jogszerűen illet. A konkrét tárgyalás november 12-én kezdődött az ügyben és a királyné győri püspök által történt álláspontjának ismertetése után a követ azt ígérte, hogy közben fog járni. Nem tudjuk pontosan, hogy Szyd^owiecki tett-e valamit ez ügyben, tény, hogy november 17-én ismét napirendre került a pénzverés kérdése. A jelenlévő urak tiltakoztak a királyné pénzverése ellen, ráadásul kijelentették, hogy az utóbbi időben vert új pénz (nova moneta) rossz, gyenge minőségű és ez káros az országra, mert könnyű és nincs megfelelő értéke.

Érdekes jelenetnek lehetünk tanúi, ugyanis Szyd^owiecki elmondja, hogy a tárgyalásokat intézendő, több alkalommal ingázott a királytól a királynéhoz és onnan vissza a királyhoz, illetve a tanácsosokhoz, ami azt jelenti, hogy a király udvartartásából a királyné szállására és vissza ment a kancellár. November 18-án a

204 HERMANN Zsuzsanna 1981. 108–151.

205 HERMANN Zsuzsanna 1975. 303–323.

pénzügy tárgyalása és ezzel együtt a követ ingajaratban való közlekedése folytatódott, sőt így volt ez november 19-én, majd november 20-án is. Ugy tűnik erre a napra a közvetítés sikerrel járt, mert szövívője, a győri püspök révén a királynő azt nyilatkozta:... „tisztán látja, hogy milyen veszedelemnek vannak kitéve és milyen mélyre süllyedtek őfelsége országai, amelyeknek ő minden igyekezetével és lehetőségével kész segítséget nyújtani. Ezért immár egyetért azzal, hogy a jelenlegi vagy jövőbeli körmöci kamarabeli pénzverő elsősorban a királyi felségnek, azután a királyné őfelségének, majd a jelenlegi vagy a mindenkori kincstárnok úrnak tegyen hűség- és engedelmisségi esküt”. Ez a megoldás elfogadható volt mind a király, mind a főurak számára és valamennyien megnyugvással, a Szyd^owieckinek kifejezett köszönettel vették tudomásul az ügy elintézését.

A Szyd^owiecki napló még egy fontos és értékes pénzügyi adalékot szolgáltat az utókor számára. A december 8-i tárgyalások kapcsán Szyd^owiecki közöl két érdekes táblázatot, amelyek Lajos király évi pénzügyi bevételeit, illetve kiadásait összegzik. Ezt a kincstárnok, Várdai Pál veszprémi püspök, kincstárnok állította össze és bocsátotta a követ rendelkezésére. E szerint a király bevétele 88.500 forint, a kiadás pedig 150.600 forint. Hermann Zsuzsanna idézett művében alaposan elemezte ezen számításokat és összehasonlította az 1523-ban Thurzó kincstárnok által készített bevétel-kiadás jegyzékkel, amely az 1522-es állapotokat rögzítette. Ebben Thurzónál még mintegy 190.000 forintos bevétel szerepel, Várdai összeállításában 1523 decemberében, már csak alig 90.000. Az alapos összehasonlító ismeretekkel rendelkező szakértő megállapításai szerint a magyar viszonyok reális elemzése mellett Várdai ezen utóbbi számadása sokkal jobban tükrözi a magyar gazdaság és a király tényleges bevételeinek helyzetét. Igaz ez akkor is, ha az elemzésből kiderül, mind az 1523 áprilisi, mind az évvégi Várdai-féle jegyzék igyekszik a ténylegesnél kevesebb bevételt föltüntetni, mert mindkettőt elsősorban a külföld számára készítették, a török ellen indítandó hadjáratához remélt fegyveres és pénzügyi segítség reményében. Ezért a fő cél az volt, hogy minél szánalmasabb, minél rászorulóbb képet alkossanak pénzügyi tekintetben is Magyarországról. A legszomorúbb az egészben, hogy az ily módon, szántsándékkal csökkentett, szánalmas bevételek a tényleges, valós helyzetet tüntették föl. Az összehasonlításból látható az is, hogy a bevételeknél csaknem megegyezően akkora a kiadás, és ez így volt évről évre. A kiadások fő tételét természetesen a már említett végvárak fenntartása, illetve általánosságban a katonai kiadások jelentik. Hogy ez a pénzügyi helyzet mennyiben tükröződött II. Lajos udvarában és közvetlenül a királyi háztartásban is, ez a magyar történetírásban már középiskolai oktatási szinten is jól ismert, ezért ezeket külön részletezni nem kívánjuk.²⁰⁶ A Szyd^owiecki napló témái között szerepel még a schweidnitzzi pénzverés, amelyről korábban már részletesen szoltunk.

A pénzügyek kétségtelenül az ország helyzete szempontjából objektív nehézséget jelentettek, amelynek következményei a társadalom különböző rétegeit más-képpen, de végeredményét tekintve, valamilyen módon mindenkit érintettek. A pénzügyeken túl azonban számtalan olyan nehézség volt, amely leginkább a főnemességen, illetve a nemességen belül jelentkezett és amely őket egymással versengő, egymással rivalizáló csoportokra osztotta. Ezen nézeteltérések gazdasági, poli-

206 HERMANN Zsuzsanna 1975. 301–335.

tikai, családi és ezen túlmenő személyes okokra vezethetők vissza, azonban határozottan kimutatható már a 15. század második felétől kezdve az éles idegenellenesség, amely a magyar uralkodók származását, családi kapcsolatait tekintve érthető volt. Akár Mátyást mint magyar uralkodót, akár a lengyel családból származó Jagelló Ulászlót nézzük, családi, rokoni kapcsolataik révén Európa több nagy uralkodó dinasztiájával kapcsolatban álltak és ezzel együtt járt az is, hogy a mindenkori magyar udvarban szolgálattevők – a világi és az egyháziak – között egyaránt nagy számban találunk Nyugat-Európából, illetve a szomszédos közép-kelet-európai országból érkezett embereket. Ezek egyéni tehetségük és tudásuk révén kisebb-nagyobb tisztségeket töltöttek be és az ország kormányzási hierarchiájában is befolyással rendelkeztek.

A másik probléma, ami Magyarország diplomáciai kapcsolataiból következett, és ami igazán Mátyás idején alapozódott meg, hogy az udvarban több ország, hosszabb-rövidebb időre, vagy éppen állandó jelleggel követet tartott. Így elsősorban a német-római császár, a pápa, a velenceiek, időről-időre a lengyel király stb. 1521-ben ide érkezett Andrea de Burgo császári követ, aki egyúttal Ferdinánd képviselője is volt, igen nagy befolyással bírt a magyar kormányzati életben, amit sokan elismeréssel vettek, mások viszont kritizáltak. Azonban a konferencia pozsonyi ülése nyilvánvalóvá tette, hogy amit – ha nehezen is, – de tudomásul vettek Burgo esetében, azt az öt főlváltó, Ferdinánd által küldött Schneitpöck követ esetében nem fogadtak el. 1523 november 17-én került sor a követ bemutatkozó látogatására, aki ekkor ismertette megbízatását, amely szerint Burgo helyén állandó jelleggel itt tartózkodó követként kíván cselekedni. Ez a kérdés azonnal heves vitát váltott ki az udvarban lévő magyar főurak között és nyilvánvalóan két táborra osztotta őket, pontosabban szólva ismét aktivizálta a meglévő, egymással ellentétes nézeteket. Igen elgondolkoztató, hogy a követ fogadása alkalmából két egyházi ember, az egri és a veszprémi püspök nyilvánított ellenvéleményt, azt hangoztatva, hogy Schneitpöck követ ne legyen Burgo utódja. A napló nem fogalmaz elég pontosan, ugyanis az ezután következő sorokban szinte szó szerint idézve kifejti az ellenérveket: már Burgo ellen is az a vád, hogy egyebek között őt és a többi külföldi ország követét felelősnek tartják azért, hogy 1521-ben a török elfoglalta Nándorfehérvárt. A vereségnek és veszteségnek az volt az oka, hogy a külföldi országok ígéreteik ellenére nem adtak kellő segítséget, „mivel már van tapasztalatunk az idegen segítségnyújtásról, nincs szükségünk a tanácskozásunkban idegenekre és más fejedelmek követeire. A veszprémi püspök nyíltan megmondta: Burgo volt az örgróf úrral együtt ebben az országban minden bajnak és rendetlenségnek oka. Ezek ketten csináltak itt minden rosszat és így én nyíltan kimondom, hogy a császárnak és a főhercegnek ez a követe nem kell nekünk, mivel ismét minden bajnak okozói lesznek.”

Úgy gondoljuk, ez az idézet világosan megmutatja, hogy bár Szyd^owiecki szerint a két egyházi személy nyilvánított ellenvéleményt, ez nem jelenti kettőjük egyetértését, hiszen ismerjük Szalkai László egri püspök aktivitását, amellyel a Habsburg-házzal való mielőbbi gyümölcsöző együttműködésen fáradozott. Ha tehát azt látjuk, hogy ő Schneitpöck állandó követként való elfogadása ellen lépett föl, ennek valószínűleg az lehetett az oka, hogy tisztában volt vele, az udvarban lévő főurak jó része számára ez irritáló tényező és ezt nem kell hangoztatni. Vagy

elképzelhető esetleg, amit minden kortárs, illetve a modern történeti kutatás képviselői egyaránt megállapítanak, hogy Szalkai tisztaban volt azzal, Burgo képességeit meg sem közelítheti az új diplomata és ezért tartott attól, hogy személyével és működésével mint állandó követ, többet érthet mint használhat. A lényeg az, hogy az állandó követté nyilvánítás tényét itt az udvar nyilvánossága előtt nem kívánta hangoztatni.

Más a helyzet a veszprémi püspökkel, aki a fentebbi idézetben elhangzottan világosan a külföldiek és ezen belül Burgo, illetve Brandenburgi György örgróf ellen lépett föl, a magyar politika eredménytelenségéért őket téve felelőssé. Az, egri püspök kompromisszumra törekvését és a dolog nyílt konfliktussá fajulását elkerülni akaró szándékát bizonyítja áthidaló javaslata, amellyel a vitát lezárja: „Mivel a császári szent felség és Ausztria felséges főherceg ura annyira szoros testvérek és rokonai a mi felséges király urunknak, nem szabad sem megvetni, sem kiüzni a követüket. Ezért nem kell arról semmit sem beszélni, hogy legyen-e olyan tekintélye mint Burgonak, hanem tisztán csak fogadni kell.” Ezt a kompromisszumos javaslatot támogatta Szyd^owiecki is, nyilván egyetértve annak tartalmával, az udvar erőviszonyait ismerve. Mindez jelzi azonban, hogy a protokoll részét képező követfogadás is alkalmas volt arra, hogy az udvarban egymással szembenálló csoportok összecsapjanak.

Hasonló jelenetnek lehattunk tanúi néhány nappal korábban, Mindenszentek ünnepén, november 1-én, vasárnap, amikor az ünnep előírásai szerint az egész udvar szentmisén vett részt a plébánia templomban. Ezen jelen volt a pápai legátus is. A korabeli protokoll szerint a szentmise során az evangéliumot, illetve bizonyos egyéb kellékeket a szertartás során az ott jelenlévő legmagasabb rangú személyek, jelen esetben a király színe elé vitték. Azonban, mint Szyd^owiecki írja, az apostoli legátus azt követelte, hogy előbb hozzá vigyék oda az evangéliumot és azután a királyhoz. Ezt viszont a magyar urak nem akarták megengedni. Egy mise keretében az ilyesmi önmagában is feszültséget és kínos fennakadást okoz. Nyilvánvalóan ismét csak a magyar király tekintélyét és saját földjén egyfajta elsőbbségét kívánták, ha kell, akár a magas rangú egyházi személyiség rovására is érvényesíteni, lévén, hogy ő vendég, a pápa követe. A kínos helyzet végül is kompromisszummal oldódott meg, amennyiben Szyd^owiecki megjegyzi „Ezért aztán sem a királyhoz, sem a királynéhoz, sem a követhez nem vitetett oda az evangélium, továbbá a szertartáshoz tartozó egyéb dolog sem.” A követ azt is jónak látja elmondani, hogy ezen szentmise alkalmával a templomban helyet foglaló udvartartás a következőképpen helyezkedett el: a templom egyik oldalán, az előkelő helyen ült a király és a királyné, mellettük az első helyen a lengyel király követe, majd a Csehországból érkezett Károly herceg és a két Brandenburgi örgróf, György és Vilmos, továbbá a magyar urak. Velük szemben a másik oldalon helyezkedett el az apostoli legátus és ott voltak a magyar főpapok is. Nyilvánvaló, hogy a konfliktus végül nagyobb következmények nélkül oldódott meg, amit tanúsít az is, hogy a mise végeztével az apostoli követ adott áldást a jelenlévőkre.

A királyi udvartartás részletes elemzését a közelmúltban Kubinyi András több tanulmányából ismerhettük meg. Képet kaptunk a királyné udvartartásáról,²⁰⁷ az

207 KUBINYI, 1995. 318–319

udvar napi rendjéről, vadászatokról, lovagi tornákról,²⁰⁸ az étkezésekről, az udvarba lépés rendjéről,²⁰⁹ valamint az egyházi ünnepekről, azok ceremóniáiról.²¹⁰ A királyi udvar fejlődéséről az egyes hivatalok, királyi tanács, kancellária, kincstartóság alakulásáról²¹¹ továbbá a királyi várról és lakóiról is.²¹²

Az elmondott feszültségek kis eseménynek tűnnek a november 29-én, az udvar színe előtt kirobbant nagy, udvaron belüli konfliktushoz, amely immár magyar-magyar között bontakozott ki, és amelynek fontossága igen nagy volt. Lemérhetjük ezt azon, hogy Szyd³owiecki bőségesen kitér a részletekre és több alkalommal is foglalkozik az ügygel. Arról van szó, hogy a kancellár, Szalkai László egri püspök és Batthyány Ferenc (a szöveg Bocsányit ír) között vita robbant ki, a napló utalása szerint már egy meglévő, régebbi nézeteltérés kapcsán. Batthyány ez alkalommal nyíltan a jelenlévők szemébe vágta, hogy az ország el fog pusztulni, elsősorban a korruptság és az igazságszolgáltatás hiánya miatt. A kettő összefügg egymással, amit a kancellár magára vett és ő válaszolt, kikérve magának, hogy az ország első számú bírója ő (természetesen a király után), de nem korrupst és semmiféle megvesztegetésre nem hajlandó, majd sértődötten elvonult. Batthyányt azonban ez nem hatja meg és megerősítve a korábban mondottakat ő is távozik. Az ott maradt udvari emberek és maga a király is eléggé tanácstalanul szemlélték a kialakult helyzetet, végül Lajos Szyd³owiecki segítségét és közvetítését kéri az ügyben. A királlyal való tanácskozás után Szyd³owiecki szólt Batthyányhoz, kifejezve rosszallását a király és a maga nevében, megvédve az egri püspököt. Ugyanakkor a király kiszolgáltatott helyzetét is jelzi, hogy beéri Batthyány enyhe megfeddésével és rendre intésével, hangoztatva, hogy ezt a főúr régi érdemeire és szolgálataira való tekintettel teszi. Szyd³owiecki megjegyzi, hogy az ülés után arra kérte a királyt, a jövőben semmiféle ilyen jelenetet ne tűrjön el, hanem szigorúan büntesse meg az illetékeseket, ha azt akarja, hogy a saját és tanácsosai tekintélyét megóvja. December elsején az ügy folytatódott, mert kiderült, hogy az egri püspök nem hajlandó résztvenni a tanácskozásokon, ugyanis nem kapott megfelelő elégtételt a Batthyány Ferenc által ellene elkövetett sértésért. A király ekkor Szyd³owieckivel együtt a királynéhoz ment és ott tanácskoztak, hogy mit cselekedjenek, mert ha ez a dolog tovább folytatódik, akkor a sértegetések révén az egész udvar egymásnak esik. Ezért a király arra kérte a követet, hogy beszéljen a magyar urakkal, akik az udvarban voltak. Szyd³owiecki ezt el is vállalta és ezt követően magához kéretvén a tanácsosokat, hosszú időn át tárgyalt velük.

Valószínűleg ennek a megbeszélésnek is része volt abban, hogy másnap, december 2-án, a királlyal együtt Szyd³owiecki igyekezett rábeszélni az egri püspököt, fogadja el a kompromisszumot és béküljön meg Batthyány Ferencsel, úgy, ahogy azt a király kívánja. Az egri püspök végül is hajlandónak mutatkozott az engedésre. De az ügy ezzel nem oldódott meg és december 4-én ismét visszatértek a kérdésre. Az előző nap, 3-án csak azért nem foglalkoztak ezzel, mert akkor érke-

208 Uo. 328–329

209 Uo. 330–332

210 Uo. 334.

211 KUBINYI, 1998.

212 KUBINYI, 2002.

zett az új pápa megválasztásának a híre és az egész udvarban általános ünneplést tartottak VII. Kelemen tiszteletére. December 4-én tehát sor került az udvar előtt a döntő tárgyalásra. Szyd^owiecki világosan elmondja, hogy nem egyszerűen a két személy vitájáról van szó, hanem arról, hogy az udvar főurai gyakorlatilag két pártra oszlottak. Egy részük Szalkai, más részük Batthyány mögé sorakozott fel. Végül a király megbízásából Szyd^owiecki igyekezett mint döntőbíró orvosolni a helyzetet, rámutatva beszédében, hogy bármi volt is a vita oka, ennek az ország érdekében mielőbb véget kell vetni, annál is inkább, mert a korábbi vitás ügyeket a király egyszer már elbírálta és lezárta. Az említett és részletezett vita ez után hangzott el és a követ most nyomatékosan arra mutatott rá, hogy a király a továbbiakban nem hajlandó ilyen vádaskodást a jelenlétében elfogadni. Annál inkább nem, mert bizonyos emberek máris jónak látták, hogy ezek alapján a király rendeleteivel szembeszálljanak, már pedig ez elfogadhatatlan.

A király nevében Szyd^owiecki leszögezte, ami elhangzott, elhangzott, az ezzel kapcsolatos sértéseket tekintsék semmisnek, mert az egyikőjük becsületét sem sértette meg. Biztosította a kancellárt, hogy továbbra is élvezi az udvar teljes bizalmát és igényt tartanak szolgálataira. Hogy ezzel véglegesen megoldódott-e a dolog nem tudjuk. Az kétségtelen, hogy a napló további részében ezt követően a vita résztvevői, illetve elhangzott vádjai többé nem kerülnek szóba. Azonban ez az epizód, – amelynek bizonyos párbeszédeit és részleteit Szyd^owiecki igen szemléletesen rögzítette, – jól jelzi azt a feszült, ellentmondásokkal terhes légkört, amely a magyar királyi udvarban az ott lévő tanácsosok, az ország vezetői között uralkodott. De ami ennél szomorúbb, jól mutatják, hogy a királynak ezen ügyekben különösebben nagy tekintélye nem volt. Érthető tehát, hogy mind a bécsújhelyi, mind a pozsonyi találkozó legfontosabb belpolitikai céljának a királyi udvar tekintélyét megerősíteni akaró intézkedéseket tartották és ezekről mindkét színhelyen sokat, de szinte mindig titokban, bizalmasan tárgyaltak.

A Batthyány család a 15. század végén tűnik fel jelentősebb szerepben a magyar történelemben. A címet kapó és Vas megyei főispánként, jajcai és boszniai bánként föltűnő Boldizsár az első jelentősebb személyiség, akinek helyére 1520-ban bekövetkezett halála után lép a Szyd^owiecki naplóban Bocsfányi Ferenc néven emlegetett Batthyány Ferenc (1497–1566). A fiatal főúr örökölte apjától a Vas megyei főispán, illetve később a szlavón és horvát bán címet, a vizsgált időszakban pedig pohárnokmesterként az ifjú királyi pár belső bizalmas köréhez tartozó személyiség. Karrierje azonban igazán Mohács után emelkedik magasra, amikor rövid átmeneti időszak után Ferdinánd oldalára áll és mindvégig a Habsburgok híveként ténykedik. Az már a korabeli viszonyokra jellemző (és kicsit Szyd^owiecki személyéhez is hasonlatossá teszi), hogy két feleségtől (Bánffy Kata és Svetkovics Kata) született több gyermek ellenére sem maradt halála után egyetlen fiúörököse sem, és így testvére révén folytatódott tovább a Batthyány család karrierje.²¹³

A naplóban személyével kapcsolatban említett konkrét ügyet az alábbiakban lehet körvonalazni. Mint a többi főúr, és különösen a frissen bárói sorba jutott családok, Batthyány Ferenc is mindent elkövetett, hogy birtokait növelje. Ez szép

213 A Batthyány családra ld. NAGY Iván, 1857. 236–254. Batthyány Ferenc személyére 241–242. .

szóval, erővel, királyi adománnyal stb. történhetett és ebből következően igen gyakori volt a birtokszervezésekkel kapcsolatos pereskedés. Ismereteink szerint két irat is van, amelyek ilyen pőről tájékoztatta jelzett időszakban, amelyben fogott bíróként Szalkai László egri püspök, kancellár szerepelt. Szalkai László egri püspök, kancellár, Szapolyai János erdélyi vajda, Várdai Pál veszprémi püspök, kincstartó, Bornemissza János pozsonyi ispán, budai várnagy mint fogott bírák ítéleznek egyrészt Korlátkövi Péter udvarmester és Ákosházi Sárkány Ambrus zalai ispán, másrészt Batthyány Ferenc pohárnokmester perében. A király a Somogy megyei Lak kastélyt és a Tolna megyei Edelény birtokot egyrészt Batthyány Ferencnek adta 12.000 forintért zálogba, másrészt adományba adta Korlátkövinek és Sárkánynak. A felek a fenti választott bíróságra bízták, döntsék el, kit illet a birtok. A fogott bírák úgy ítélték, hogy a birtokok Korlátkövit és Sárkányt illetik, kártérítésül viszont Batthyány Ferenc kapja meg örökbirtokul a Tolna megyei Mori birtokot. A fogott bírói ítélet Visegrádon született meg, de ott nem tudták a király elé vinni jóváhagyásra, mert hirtelen távozott, ezért Esztergomban hagyta jóvá a király a felek jelenlétében az ítéletet.²¹⁴

A másik ilyen irat szerint II. Lajos király jóváhagyja a következő ítéletet: Szalkai László egri püspök, kancellár, Szapolyai János erdélyi vajda, Várdai Pál veszprémi püspök, kincstartó, Bornemissza János pozsonyi ispán, budai várnagy mint fogott bírák ítéleznek egyrészt Korlátkövi Péter udvarmester és Ákosházi Sárkány Ambrus zalai ispán, másrészt Batthyány Ferenc pohárnokmester perében. A király a Somogy megyei Lak kastélyt és a Tolna megyei Edelény birtokot egyrészt Batthyány Ferencnek adta 12.000 forintért zálogba, másrészt adományba adta Korlátkövinek és Sárkánynak. A felek fenti választott bíróságra bízták, döntsék el, kit illet a birtok. A fogott bírák úgy ítélték, hogy a birtokok Korlátkövit és Sárkányt illetik, kártérítésül viszont Batthyány Ferenc kapja meg örökbirtokul a Tolna megyei Mori birtokot.²¹⁵

A naplóban vázolt jelenetből az derül ki, hogy mégsem történt mindent eldöntő ítélet az ügyben és ezért találjuk itt Batthyány kirohanását Szalkai ellen. Mindezek tehát megadják a konkrét okot, amely ezt az udvar színe előtt kitört, valóban példátlan és a nemzetközi közönség jelenléte miatt még inkább fölháborító, és a királyi tekintélyt romboló eseményre.

Azonban a Szalkait ért, a kortársak előtt közismert részrehajlással vádoló megjegyzéseken túl mégis a legfőbb ok, ami miatt ekkor és ilyen körülmények között kirobbant az ügy, mégsem ez volt. Az egész vita a király, illetve a királyné udvari reformjaival kapcsolatos szándékkal áll kapcsolatban. Mária királyné Szalkaival szemben igyekezett befolyását növelni, illetve Batthyány segítségével Szalkaira nyomást gyakorolni. Ezt támasztja alá azon konkrét ismeretünk is, amely szerint a királyné egyik udvarhölgyét adta Batthyány Ferenc pohárnokmesterhez feleségül, amely esküvőre, 1524. január 17-re, maga a királyné hívja meg az oklevél tanúsága szerint Várdai Ferenc erdélyi püspököt,²¹⁶ sőt a királyné kegye

214 OL. 1523 szeptember 22 – Esztergom DI 101573.

215 1523 szeptember 23 – DI 104417 (Csonka)

216 OL 1523 november 1. DI 82620.

olyannyira kiterjedt Batthyány Ferencre, hogy saját készletéből adott a jelzett esküvőre étkezésletet, amelynek listája szintén az OL anyagában megtalálható.²¹⁷

Már a bécsújhelyi konferencia első, megnyitó napján a nyilvános fogadás után Burgo követ elmondta, hogy a fő cél, a közügy a török elleni harc megbeszélése és van egy magánügy: „Őnagysága jól ismeri a magyar állapotokat és erkölcsöket (ti. Szyd³owiecki), hiszen bölcs tanácsával több ízben nagy segítségére volt a felséges magyar király apjának és ezért tudja, hogy milyenek azok az emberek, akik között nincs semmi rend, semmi szeretet, gyakran fizetnek hozzájárulást és amit sokan adnak, azt kevesen osztják szét egymás között. A király saját helyzetének és az ország határainak megvédésére semmivel sem rendelkezik. A király ezeknek a bűnét a saját tanácsosaira fogja, a nép pedig a tanácsosokkal együtt az egész hibát a királyra hárítja vissza. Senki sincs, aki gondoskodik, mindenki másra tekint és senki sem csinál semmit. Már oda jutott a dolog, hogy maguk a magyar urak akarnek minél hamarabb egy országgyűlést összehívni, hogy azon tüstént mindent ragadjanak ki a király kezéből, aki által a királyi tekintély csökken, sőt az egész ország tekintélyét is meg fogják szilárdítani egy ilyen valakivel szemben, aki semmit sem törődik az én felséges fejedelmekkel és Lengyelország felséges királyával.” A követ ezután még hozzáteszi, hogy az egész összejövetel igaz ugyan, hogy a török ügy miatt lett összehívva de, „mégis kiváltképpen eme magánjellegű ügy miatt”, mert ez nem tûr halasztást. Burgonak ez a rövid, kíméletlen és a helyzetet jól föltáró összegzése eléggé elrettentőnek tûnhet, de ha megvizsgáljuk a császári követ Fedinándhoz, illetve annak tanácsosaihoz ez év tavaszától intézett leveleit, akkor ugyanezek a dolgok részletesen kifejtve, sokszor személyekre lebontva pontosan részletezve találhatók.²¹⁸

Az október 19-én tartott titkos megbeszélésen az is kiderült, hogy az ország sorsáért aggódó urak már próbáltak bizonyos közbenjárást a királynál és a feleségénél, de nem sok eredményt értek el. Adtak nekik jó tanácsokat tartalmazó írásos véleményt, amire azonban a király szintén írásban válaszolt és kiderült, hogy azok a válaszok nem tőlük származnak, hanem azon rossz emberektől, akik a környezetükben vannak és a királyi párt minden rosszra rávezették. Szalkai püspök megjegyzi: „A királyné szintén nem csökkentti ezeket a bajokat, hanem inkább növeli úgy, hogyha három hasonló országuk volna, akkor sem tennének semmit a védelem érdekében. Az sem lenne elég nekik a hiúságra és a szórakozásokra, mivel ők nemcsak, hogy semmit sem törődnek a közügyekkel, de még csak nem is gondolnak arra.”²¹⁹ Kitértek a jelenlévők, arra is, hogy írásban foglalt cikkeket adtak át a királynak, amely a császár, a lengyel király, Ausztria főhercege, a francia király és egyebek példái alapján azt mutatja, miként kell egy jó uralkodónak viselkedni, de a király mindezeket semmibe vette. Ezután hangzik el az a sokat idézett mondat, amely szerint nagyon nehéz az ügyben eljárni, hisz a király már nem

217 OL 1523 december 13 – DI 101575. Megköszönöm Érszegi Gézának az oklevelek felhasználásában nyújtott segítségét. A témára nézve ld. KUBINYI 1986. 86–87 és Szalkai szerepére 1999. 147–160.

218 RENSING 1931. 75–82.

219 Szalkai véleménye a királynőről nem véletlenül hangzik itt el. Erre bővebben ld. KUBINYI, 1999. 147–160. A Mária-ra vonatkozó rész 157–158.

gyermek és most kell még megpróbálni hatást gyakorolni rá, mert „ha őt meg nem változtatjuk addig, amíg a 18. évét járja, semmit sem tudunk vele csinálni a 20. évében, ha addig hagyják őt uralkodni rossz szokásai miatt. Nem azt mondom, hogy rossz élete miatt, hisz ő nem házasságtörő, nem futkos házról-házra, nem zsarnok. Alapjában véve jó király, de igen rossz szokásai vannak és azok vezették tényleg, akik vele vannak az udvartartásban és ameddig ott lesznek, semmi módon sem lesz képes megváltozni” – mondja Burgo. Azután hozzáteszi, Szyd^owiecki idehívásának is ez volt az oka. Most már próbáljon ő a lengyel király tekintélyével valamit segíteni, mert ők ehhez kevesek.

A Bécsújhelyen tartott valamennyi titkos találkozásnak ugyanazok a résztvevői: Burgo követ, Salamanca kancellár, Szyd^owiecki, illetve magyar részről Szalkai püspök. Az említett tanácskozáson valószínűleg ez után – mert erről Szyd^owiecki semmit sem ír – a jelenlévő négy főúr pontokba foglalt összeállítást készített, amelyet a királynak kívántak átadni és amelyben részletesen felsorolták, hogy milyen feladatok elvégzésére lenne szükség. A következő mondatban Szyd^owiecki részletesen felsorolja ezeket a pontokat.

A több oldalon át részletezett összeállítás nincs beszámozva. A főbb témákat végigtekintve elég rendszertelen, de lényegre szorítkozó utasításokat olvashatunk. Mindenekelőtt fontosnak tartja az uralkodó életéről és biztonságáról való gondoskodást. Tanácsolja, hogy a király jól ossza be idejét, találjon módot, hogy készen álljon a tárgyalásokra, a hivatalos ügyek intézésére, de maradjon ideje a szórakozásra és a vadászatra is. Külön föl hívják az uralkodó figyelmét, hogy amely dolgok titkos tárgyalást igényelnek, azt megfelelő körülmények között, titkosan tárgyalják. Külön figyelmet szentel a királyi udvartartás tisztviselőinek. Tanácsolja, hogy legyen az uralkodó körül négy vagy hat, esetleg nyolc kamarás, aki a király bizalmát bírja és a hivatalos ügyek intézésében segít, illetve tanácsot ad. De mellettük legyenek olyan titkos tanácsosai, akik mindig rendelkezésére állnak, olyanok mint az örgróf, az esztergomi érsek, vagy az erdélyi vajda. Külön kitér az adminisztrációs ügyek intézésére, amelynek vezetője a kancellár. Az ő dolga, hogy figyelmeztesse az uralkodót az aktuális feladatokra, ügyeljen a hivatalos iratok kiadására, és arra, hogy az ne kerüljön méltánytalanok kezébe. Irányítsa az alárendelt titkárok munkáját és egyáltalán felügyelje az udvar rendjét. Kiemelt figyelmet szentelnek az utasítások az udvar pénzügyi helyzetének. Javasolják hogy mindezek felügyelője a kincstartó legyen, akinek irányításával vezessenek nyilvántartást az ország bevételeiről és a kiadásairól. Ő szervezze meg a kincstartói hivatalt, legyenek beosztottjai, akik a munkáját segítik, akik neki számadással tartoznak, mint ahogy ő maga is köteles a rábízott értékekkel elszámolni. A jövedelmeket maradéktalanul hajtás be és az ország kívánalmai szerint osszák be. Gondoskodjanak arról, hogy jusson megfelelő összeg a védelemre, az udvar és a konyha kiadásaira, sőt ezek biztosítására jelöljenek ki olyan jövedelmeket, amelyek rendszeresen behajthatók. Emellett intézkedik arról, hogy legyenek udvarmesterek, akik a király ügyeit elősegítik. Végül egy fontos megjegyzés arról, hogy amennyiben rossz tisztviselő, rossz tanácsos akad, aki nem megfelelően látja el munkáját, azt el kell csapni.

A pozsonyi tárgyalások vége felé, december 10-én kerültek elő ismét e pontok és a királyi pár életének megreformálása. Itt jegyzi meg Szyd^owiecki, hogy a pon-

tokba szedett javaslatot a magyar királyi pár számára ők négyen a bécsújhelyi szálláson dolgozták ki, nevezetesen Burgo, Salamanca, Szalkai püspök és Szyd^owiecki. Azt is elmondja, hogy az így készült összeállítást a király az osztrák főherceggel, Ferdinánddal együtt elolvasta. „Mindnyájuknak tetszetek az említett cikelyek, a „fent nevezett urak” azonban némely dolgot átírtak, egy keveset pedig hozzátettek.” Az nem derül ki, hogy a fent nevezett urak az előbb említett négy kidolgozót, vagy a két fejedelem valamelyikét jelentettek. E pontok összeállítása és itteni leírása egészen különleges forrásértékkel bír, hisz hasonló jellegűt nem nagyon ismerünk sem a magyar, sem a nemzetközi történelemből. A korai középkorból is, de még inkább a későbbi időszakból számos olyan királytűkröt, oktató munkát ismerünk, amelyet ismert vagy ismeretlen személyek, egy-egy fejedelem, vagy királyfi részére készítettek. Ezek jámbor, kegyes szándékú képet adnak a képzelt, természetesen keresztény uralkodó számára, idealizált példák fölhasználásával. Még a 16. században a humanistáknál sem ritkaság ez, Erasmus is készített ilyen fejedelmi oktató munkát.²²⁰ Azonban az elmondottakkal ellentétben ezek a pontok, amelyeket leírva olvashatunk, egészen sajátos, konkrét feladatokat jelölnek meg, részletezve, hogy mi tartozik az uralkodóra és mi a tisztségviselőire.

Kubinyi András mutatott rá, hogy a magyar belpolitikai életben a 15. század közepe óta égetően szükséges feladatként merült föl a királyi tanács megreformálása. Már Mátyás alatt el kellett volna kezdődnie az átalakításnak, azonban ez nem történt meg.²²¹ II. Ulászló alatt sem alakult át olyan mértékben a királyi tanács, amely a kívánt mértéket megütötte volna. Az eddigi ismeretek szerint a különböző változások nem egy kiforrott, működésében, feladataiban és személyes összetételében állandó tanácsot mutatnak be. Ebből következően ez a testület nem tudta a megfelelő igények szerint megkönnyíteni az uralkodó dolgát és az ország szakszerű irányítását. Az alább részletezendő szempontok alapján kiegészített, illetve bizonyos részeiben meghúzott reformkísérlet pontjai arra utalnak, hogy a Pozsonyban elfogadott javaslatok Szyd^owiecki, Brandenburgi György, Mária királyné, illetve Burgo, majd decemberben Schneitpöck császári követ által kidolgozva olyasféle udvari tanácsot próbáltak létrehozni, amelyek figyelembe vették ugyan a magyar tradíciókat, ugyanakkor a korszak bevált, részben osztrák, részben burgundi államszervezési adminisztrációs tapasztalatait is alapul vették. Külön ki kell emelni azt a tényt, hogy az egyes tisztségviselők, udvaroncok kijelölésénél a pontok készítői szükségesnek tartották fölhívni a figyelmet arra, hogy a tanácsosok és tisztségviselők feladatukat testületileg, közösen végezzék és ne egyénileg. Vagyis ügyeltek a megfogalmazók arra, hogy a magyar királyi udvarra jellemző, egymással rivalizáló klikkek és érdekcsoportok közvetlenül ne juthassanak egyeduralomhoz a király személye mellett. Ez a törekvés indokol néhány egészen furcsa megfogalmazást, amelyre külön érdemes odafigyelni.

A bécsújhelyi megbeszélésen ezt követően a pontok nem kerültek szóba. A pozsonyi tárgyaláson a királyi udvar megreformálása már napirenden volt, de csak a titkos tárgyalásokon, illetve egészen sajátos módon itt kialakult egy bizalmas tárgyalási forma, amely rendszerint a palotában zajlott a király, esetleg a királyné

220 Ld. KARDOS Tibor 1935.

221 KUBINYI 1991. 2–3; 8–9.

részvételével. Ezeken királyi pár viselkedését tárgyalva, rendszerint csak Szyd^owiecki, Brandenburgi György és esetleg Szalkai kancellár vett részt. November 30-án, Szent András napján is egy ilyen bizalmas, szűkkörű tanácskozás volt, amelyen az említettekén kívül még Schneitpöck báró, császári követ volt jelen. A titkos tárgyalás fő témája a király és a királyné testi épségének és személyes biztonságának a megbeszélése volt, ami azért tűnt időszerűnek, mert több nyilvános fenyegetés is elhangzott, amely a királyi pár életét veszélyeztette. Ez a kérdés kapcsolódott egy másikhoz, az udvaron belül a magyarok és az idegen nemzetiségű udvaroncok közti gyűlölködés problémájához, amelynek rossz tapasztalatai voltak. Végül Szyd^owiecki volt az, aki két javaslatot tett ezen problémák megoldására. Az egyik az volt, hogy mind a királynál, mind a királynénál legyenek „magyar és más nemzetiségű udvari emberek és tisztviselők, mivel szeltében mondják a magyarok, hogy a király és főként a királyné nagyobb kegyet tanúsít az idegenek mint a magyarok irányában, de ha öfelségéék azt a kegyet mutatják a magyarok iránt, amit kell, mindez meg fog szűnni.” A követ másik tanácsa pedig arról szólt, hogy a királyi pár védelmére a belső termék, illetve a konyha bejáratához olyan megbízható, felesküdt nemes embert állítsanak, aki ügyel arra, hogy oda csak megbízható és fölesküdt személyek mehessenek be.

A királyi pár életét, szokásait és udvartartását alapvetően szabályozó kérdés végső tárgyalása Pozsonyban, december 10-én volt.²²² A Szyd^owiecki szállásán tartott, mondhatnánk kibővített titkos ülésen a lengyel követen kívül Schneitpöck császári követ, György örgróf, az egri püspök, Bornemissza János, valamint Korlatkői János főudvarmester vettek részt. A nevezett urak ismét elővették a már Bécsújhelyen megfogalmazott és leírt cikkelyeket majd az itt elhangzottak alapján újabb pontokkal egészítették ki. Az említett külföldi követek mellett az itt lévő magyar urak a legfelső vezetést képviselték és az általuk elmondott, döbbenetes, a királyi párra vonatkozó megjegyzések, szemrehányások és konkrét sérelmek alapján szinte fölmerül az olvasóban, hogy valóban a király és környezete megreformálását akarják, vagy esetleg eltávolítását. Úgy tűnik azonban, hogy ténylegesen az udvari rend helyreállítását, vagy megteremtését tűzték ki célul. Az itt sorakozó konkrét megjegyzések méltán illeszthetők a magyar történetírásban eddig csak Burgio pápai nuncius által leírt, döbbenetes információk mellé. Szyd^owiecki megnyugtatta a panaszkodó főurakat és közli velük, hogy az ő tanácsaik alapján kell ezeket a nehézségeket orvosolni. Biztosítja őket uraik, a lengyel király és Ausztria főhercegének támogatásáról, akik mindig is figyelemmel és gondoskodással voltak Magyarországra és annak uralkodói, illetve előkelői iránt.

Ekkor szólal fel az egri püspök, aki azt hangoztatja, hogy az egész reform mit sem ér néhány megbízható tanácsos nélkül, akikre a király támaszkodhat és példaként említi, hogy Lajos máris kiválasztotta, György örgróft, őt, az egri püspököt, Bornemissza Jánost, továbbá Korlatkői főudvarmestert, akik neki hűségesen szolgálnak. Azt hangoztatja, hogy mindennek a legnagyobb titokban kell

222 Sajnálatos az a félreértés, amely RILL említett könyvében olvasható. Azt írja, hogy december 10-én Szyd^owiecki Bécsújhelyre utazott, holott arról van szó, hogy Pozsonyban ezen a napon újra tárgyalták a Bécsújhelyen összeállított pontokat. RILL, 1993. 52.

történni, mert már az eddigi tárgyalások miatt is, ti. ami közöttük és Szyd^owiecki között zajlott, gyanakszanak rájuk az udvarban lévő többi urak és megjegyzi: „Ezért szükség van arra, hogy uraságaitok, követ urak, minket nyilvános ülésen mossatok tisztára, hiszen meghívástokra jöttünk ide, a fejedelmeknek kifejezett személyes megbízatása alapján.” A püspök további szavai azonban jelzik, hogy még az előbb említett urak sem bíznak egymásban és azt hangoztatja, hogy ők természetesen nem külön-külön fognak kezdeményezni, hanem csak együtt, és ezután valami egészen döbbenetes javaslat következik: „Szükséges azután, hogy mi is egyetértők legyünk és egyik a másik tudta nélkül ne csináljon semmit, kivéve, hogy mi négyen nem vagyunk kötelesek a királlyal és a királynéval együtt tartani tanácskozást, hanem olykor-olykor cédulák által, még a templomban is, – mintegy véletlenül – értesíthetjük őket és így egy személy által sugalmazzuk az uralkodónak, hogy mit és hogyan csináljon és hogy a feladatokat miként oldja meg.”

Mindezeket négyük nevében mondta el az egri püspök, majd sor került a négy vezető főúr bevonásával a Bécsújhelyen kidolgozott pontok átnézésére, kiegészítésére újabb cikkelyekkel. Erről Szyd^owiecki bővebbet nem mond. Néhány nap múlva, december 14-én, hétfőn kerül szóba a naplóban ismét az elkészített cikkelyek dolga, amikor a követ leírja, hogy az elkészült pontokat átadták a királynak és a királynénak, akik „midőn elolvasták, ismét történt módosítás a király és a királyné öfelsége, valamint a császári követ által, mint az nyilvánvaló a bejegyzésekből.” Azután még hozzáteszi Szyd^owiecki, ő szerette volna meggyőzni a királyt, hogy kevesebb módosítás kellett volna, de a királyné, a császári követ és az örgróf csak így voltak hajlandók elfogadni. Ezután pontosan leírja a kéziratban az immár kidolgozott, kiegészített cikkelyeket, amelyeknek a szélén beszűrt megjegyzéseként olvasható az említett kiegészítések anyaga, illetve egy néhány soros részt áthúztak, amit a királyi pár nem volt hajlandó elfogadni. (Ezek a részek a latin szöveg segítségével pontosan azonosíthatók.)

Az elmondottak alapján a kéziratból pontosan megállapítható, hogy melyek a kiegészítések, illetve melyek a kihagyott mondatok. A kiegészítések egy része a király hatáskörét bővíti az udvari tisztviselők és kamarások feladatának megbízását, illetve az adott személyek kiválasztását illetően. Itt is hangsúlyt kap az egyik pontban, hogy a titkos tanácsosok ne külön, hanem együttesen tárgyalják meg a királlyal az ügyeket. A különböző visszaélésekről az egyes tisztségviselők és maga a kancellár is, aki nagy feladatokat kap, köteles tüstént értesíteni az uralkodót. A beszúrással rendszerint ezt kiegészítik azzal, hogy nemcsak a királyt, hanem a tanácsosokat (ez a titkos tanácsosokat jelenti,) illetve a királyi tanácsot is. Jelentős beszúrással az, amelyik arról intézkedik, hogy amennyiben eddig történtek olyan adományozások, iratkiadások és egyebek, amelyek illetéktelenül történtek és károsak a királyra, illetve az országra, ezeket a későbbiekben felül kell vizsgálni. A király lehetőségeit a különböző iratok kiadására, illetve aláírására ismét a meghatározott tanácsosok jelenlétéhez köti a javaslat. Az egyetlen jelentős áthúzott rész – teljesen érthetően – arra vonatkozott, hogy minden olyan adomány, amelyet a király eddig aláírásával megerősített, és a saját kis pecsétjével ellátott, érvénytelenítessék, hogy ezzel az országot ért károsodást orvosolni lehessen. Ez nyilvánvalóan sértette a király tekintélyét, hisz a korábban elhangzottak alapján számos ilyen adományozás történt és ezt a király nem volt hajlandó visszavonni. A gyűrűs

adományozás a király számára egyfajta önállóságot, az udvari tisztségviselőktől való független intézkedést tett lehetővé, amely joghoz az uralkodó ragaszkodott.

A cikkelyeket az említett kiegészítésekkel és áthúzásokkal ellátva bemutatták a magyar uraknak. Legalábbis így fogalmaz Szyd³owiecki, amiből nem derül ki, hogy az udvar valamiféle nagyobb nyilvánosságát, vagy a korábban említett négy főurat jelenti. Annál is inkább érdekes volna ez, mert hozzáteszi, hogy az urak az előbb említett cikkelyek közül némelyiket túl súlyosnak találták és így az egészet máskorra halasztották. Mivel pedig a napló nem sokkal ezután befejeződik, nyilvánvaló, hogy a továbbiakban erről nem történt tárgyalás, az egész függőben maradt. Elgondolkodtató a pontok, illetve a magyar urak azon törekvése, hogy közülük senki ne juthasson túl nagy befolyáshoz a király személyét illetően. Megerősíti azt, amit a Herberstein és Burgo között 1523 folyamán keletkezett levelekből megtudunk. Ezekből már idéztünk és itt szó esik egy olyan reformkísérletről, amely szerint legyen hat tanácsos, aki mindig a király mellett van és ezek tegyenek esküt. De megesküdték, hogy senki közülük nem fog titkos dolgot tárgyalni a másik tudta nélkül.²²³

Már Fraknói rámutatott és nagy részben szó szerint idézte Zsigmond király 1521-ben írt levelét, amelyben részletesen sorra veszi azokat a helytelen dolgokat és viselkedési formákat, amelyek az ország határain túl is ismertté váltak unokaöccséről, II. Lajosról. Az ifjú királyt mindezek ügyében figyelmezteti, inti, és a konkrét ügyekben példát próbál mutatni, illetve viselkedési normákat vázolni. Ezek egyes részletei szinte szó szerint ismétlődnek az 1523-as tárgyalások titkos pontjaiban. Mivel ezek itt függőben maradtak, valószínű, hogy ez az újabb kísérlet is kudarcot vallott és a jószándékú akarás a külső és belső erők összefogása révén ugyanúgy nem érte el a célját mint a korábbi, talán nem ennyire összehangolt kísérletek esetében. Lehetséges, hogy ezt követően is voltak további próbálkozások, amelyeket nem, vagy nem ilyen részletesen ismerünk, a „végeredmény” 1526-ban mindenki előtt ismeretes.²²⁴

III.

AMI A NAPLÓBÓL KIMARADT

A rendelkezésünkre álló nagy terjedelmű kézirat sok, részletes információt tartalmaz és figyelmesen végigolvasva kialakul képünk a két helyszínen tartott konferenciáról. Sok kérdésre választ kapunk, de az is igaz, hogy alapvető információkkal adós marad a kézirat. Ezek jó részére nem lehet ma már választ találni, azonban a korabeli forrásokat megvizsgálva, azok adatait szembesítve egymással bizonyos kiegészítő adatokat kapunk, amelyek segítségével a Szyd³owiecki napló és az ott leírt nemzetközi találkozóról szerzett ismereteink kibővíthetők. Megjegyzendő, hogy a hiányolt információk egy része minden bizonnyal véletlenül, nem szándékosan, másik része viszont tudatosan maradt ki a Szyd³owiecki-féle anyagból.

223 RENSING 1931. 87.

224 FRAKNÓI 1883. 348–349.

Mindenek előtt hiányoznak azok az alapvető megjegyzések, amelyek a követ, illetve az öt fogadó fejedelmek kíséretére, létszámára vonatkoznak. A napló, a megbízólevél, illetve az utasítás előre csatolt szövege után mindjárt „in medias res” kezdődik és rátér a tárgyalások lényegi ismertetésére. Ezért érdemes a már említett, német nyelvű, a konferenciával egy időben készült híradás szövegét megvizsgálni, amely sok hasznos és pontos információt tartalmaz. Talán csak a keltezésel kell vigyázni, hisz az újság dátummal van ellátva, (1523 október 21), de ez nyilvánvalóan téves, hisz a bécsújhelyi konferenciát leírja, megjegyezve azt is, hogy ennek a végén Ferdinánd Ebersdorfbra kísérte a királyt, aki ott hajóra szállt és Pozsonyba utazott, Ferdinánd pedig visszatért Bécsújhelyre. Biztosan tudjuk, hogy október 23–24-én volt kétnapos vadászat Ebersdorfban, és a király 24-én, vagy 25-én érkezett Pozsonyba, tehát a 21.-e mindenképpen téves dátum. Viszont a rendelkezésünkre álló adatok alapján nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy a két uralkodó első, soproni találkozóját október 12-én vagy 13-án tartották. Az újság szerint 12-én, Burgo egy korábban említett levele szerint 13-án volt. Amit viszont elfogadhatunk a beszámolóból, az a sorrend, amely szerint elsőként Ferdinánd népe vonult be a városba, akik létszámukban, ruházatukban és fegyverzetükben felülmúlták a magyarokat és a cseheket. Őket követte a pápai legátus középen, majd a magyar király és a két fejedelem felesége. Utánuk jöttek a magyar és cseh urak. Megemlíti az újság, hogy 15-én vonultak át Bécsújhelyre, majd 16-án megérkezett a lengyel király követe Bécsből.

Érdekes ezeket az adatokat egybevetni a konferenciáról szóló, egyik legilletékesebb személy beszámolójával. Ferdinánd főherceg 1523 december 18-án V. Károly császárhoz intézett tudósításáról van szó. A részletes levélben pontosan beszámol az elmúlt időszakban történt politikai eseményekről. A hosszú leírásban a különböző témák pontokba helyezve olvashatók, szám szerint 27. Ezek közül az első 24 a birodalom és a Habsburg-család közös ügyeit tárja föl. A 25. tér ki a Magyarországon történetekre, ahol a főherceg tudatja bátyjával, hogy augusztus végén azért tért vissza Tirolból, hogy a magyar királlyal találkozzon és a török ellen indítandó támadó, vagy védekező háború ügyeit megbeszéljék, továbbá közös családi és egyéb dolgaikról tárgyaljanak, amelyet először szeptember 10-ére terveztek.

Érdekes ennél egy pillanatra megállni, hisz a találkozót mint tudjuk, eredetileg már 1522 óta tervezték és különböző alkalmakra halasztgatták. A Sopronban kijelölt találkozóknak ezek szerint volt egy szeptember 10.-i dátuma, a már idézett Gerendi-féle levél ugyanezt október 8-ára tette és október 12-én valóban sor került a tényleges összejövételre. A főherceg az említett levélben ugyanazt írja pontosan mint az újság, hogy Sopron városától fél mérföldre, a mezőn találkoztak, ahol ő és kísérete ment elől. Ami rendkívül fontos számunkra, megjegyzi, hogy ő 800 fő-fegyverzett lovas kíséretében vonult oda, azután következett Mária királyné, mintegy 6–700 lovassal. Ezután két nap és két éjszakát töltöttek ott és átmentek valamennyien Bécsújhelyre, ahol ő mindent megtett, hogy a lehető legalkalmasabb fogadást biztosítsa az odaérkező küldöttségnek. Ismét egy rendkívül fontos információ, amikor elmondja, hogy 1800 lovas részére kellett teret biztosítani. Mindezek alapján végre képet kapunk arról, hogy mit jelentett ez a kettes, illetve hármas fejedelmi találkozó.

Sopronba tehát 1500 lovas kíséretében érkezett a két fejedelem és a velük lévő két feleség, majd ez kiegészült Szyd³owieckivel Bécsújhelyen, így az 1500–1600 fő és az 1800 közötti különbség révén arra kell következtetnünk – bár ezt nem tudjuk bizonyítani, – hogy a lengyel követ mintegy 100–150 (200?) főnyi kísérettel érkezett. Magáról a tárgyalásról a főherceg is keveset mond. Megemlíti a szórakozásokat a lovagi tornát stb. Ami szomorú, hogy Ferdinánd Andrea de Burgo levélére hivatkozik, amely a részleteket tartalmazza a török üggyre vonatkozóan, márpedig ilyen levélről nincsen tudomásunk. Ezután pár mondatban összegzi a magyarokkal történt, tervezett török elleni háború adatait a 60 ezer katonáról, a lovakról stb., és az utolsó három-négy sorában megjegyzi, hogy attól tart, a magyarországi állapotok miatt a találkozon elhangzott magyar ígéretetek csak üres szölamok maradnak és ha a török jön, amit Isten ne adjon, Magyarország el fog veszni és azután a én országaim, – teszi hozzá. Mindez együtt rendkívül értékes információt szolgáltat a konferenciára és egyúttal jelzi, hogy a jelen levélből többször és több szerző által idézett befejező mondat, amely a bécsújhelyi konferencián elhatározottakat minősíti, azért más színben mutatja a főherceget. A mondatot kiragadva ugyanis azt lehetne gondolni, hogy Ferdinánd ezzel az egész konferenciát minősítette, holott a két testvér levelezését ismerve, az itt található sorok inkább tekintélyes kiemelést jelentenek a magyar ügyek számára. A részletes ismertetés pedig azt jelzi, hogy Ferdinánd az összejövetelt egy fontos eseménynek tartotta. Az említett mondat inkább a helyzet reális ismertéből következett, de nem tette semmissé az októberi tárgyalásokat.²²⁵

A fent említett részletek a résztvevők számára vonatkozóan jelentős kiegészítést biztosítanak a Szyd³owiecki által elmondottakhoz. Maga a lengyel követ is többet mond erről az Acta Tomicianában található, október 30-i keltezésű levélben. Arra utal, hogy lóhalálában tette meg kíséretével az utat Bécsen keresztül Bécsújhelyre. Ennek valószínűleg a konferencia kezdetének már említett előrehozatala volt az oka, és így lehetséges, hogy október 2-án indulva, 16-án már bevonulhatott Bécsújhelyre. Ha ehhez hozzászámítjuk a Ferdinánd által közölt számokból kikövetkeztethető kíséret létszámát, az ehhez szükséges kocsikat, stb., akkor ez a rövid időtartam valóban elismerésre méltó. Szyd³owiecki kíséretének összetételét és létszámát illetően ezzel együtt sem rendelkezünk pontos információval, de személyének fontossága és az a tény, hogy ő a királyát képviselte a másik két uralkodóval rendezett találkozon, megkövetelte, hogy nem akármilyen létszámú személyzettel utazzon. Magyar viszonyok között némi képet adhat számunkra, sajnos, az említett részletek teljes hiányában, a közelmúltban ismertetett uti beszámoló, amely Estei Hippolit utazását örökíti meg Magyarországról vissza, Itáliába. Az egri püspöki tiszte betöltő, de egyébként Itáliában élő Hippolit a vázolt utazás alkalmával közel 400 főnyi kísérettel utazott végig Magyarországon. Csak sajnálhatjuk, hogy Szyd³owiecki küldöttségéről nem ismerünk hasonló részleteket.²²⁶

De nemcsak az utazásról nincs ismeretünk, hanem jó néhány olyan két- vagy többoldalú tárgyalásról és megegyezésről sem, amelyekről Szyd³owiecki nem szól,

225 Korrespondenz I. 89–91.

226 E. KOVÁCS Péter 1990. 101, 127.

vagy csak homályosan. Nem említi, hogy a bécsújhelyi megbeszélések során egyebek között elhatározták, hogy még ugyanabban az évben, Szent András ünnepén, tehát november 30-án, Sopronban Ferdinánd és Lajos szakértőinek bevonásával ülést tartanak, amelyen a magyar-osztrák még függőben lévő határproblémákat megbeszélik és kijelölik a közös határt. A főherceg a megbeszélés szerint négy megbízottját elküldte: a bécsújhelyi püspököt, a klosterneuburgi apátot, az enzesfeldi udvarbíró és Cuspinianust. Részükre Ferdinánd november 27-én megbízólevelet állított ki és el is utaztak Sopronba, de négy napi várakozás után visszatértek, mivel a magyarok nem jöttek el. A főherceg lelkükre kötötte, hogy türelmesen várjanak, de ekkor megérkezett Pozsonyból Schneitpöck báró üzenete, hogy ezt az egyeztető tárgyalást meghatározatlan időre elnapolják. Schneitpöck levele december 2-án kelt és ekkor az urak úgy döntöttek, hogy visszatérnek Bécsbe. Ferdinánd nagyon felháborodott azon, hogy a magyarok nem jelentek meg a bécsújhelyi megállapodásnak így nem tettek eleget. Végül 1524 március elsején került sor Sopronban a magyar és az osztrák delegáció találkozására.²²⁷

Nem tudjuk azt sem, hogy milyen tárgyalásokra került sor és esetleg milyen megállapodásokra, az egymást régóta ismerő két főúr, Szyd³owiecki és Szapolyai között, mert a lengyel követ csak annyit említ, hogy több alkalommal is hosszasan, több alkalommal négyszemközt tárgyaltak. Kolankowski az összejegyzetéről írt munkájában megjegyzi, hogy a két fél között létrejött megállapodásról bővebbet nem tudunk.²²⁸

Nem kapunk információt a kéziratból arról sem, hogy milyen tárgyalások, találkozók történtek Ferdinánd és a magyar urak között. Kétségtelen, hogy voltak ilyenek és erre egyetlen adatot kívánunk idézni. 1524-ben, amikor meghalt Szatmári György esztergomi érsek, megindult a harc a tisztség betöltéséért és az egész magyar főpapi társadalom felkészült a hazai egyházi hierarchia átrendezésére. Erdődy Simon zágrábi püspök levélben kérte Ferdinánd főherceget 1524 április 5-én, hogy támogassa őt a győri püspöki szék megszerzésében. Másnap, április 6-án kelt testvére, Erdődy Péter levele, aki Salamanca kancellárt kérte, hogy támogassa testvérét a győri püspöki méltóság megszerzésében. Majd a következő nap, április 7-én Ferdinándhoz intézett levelében kéri, hogy a bécsújhelyi találkozón tett ígérete szerint, – ahol zsirosabb javadalmat ajánlott testvérének, Simonnak – támogassa testvérét, hogy elnyerhesse a győri püspöki címet. (Tudjuk, hogy Ferdinánd az esztergomi érseki székbe Gosztonyi János győri püspököt szerette volna kineveztetni, kivéve, ha Szalkai László egri püspök akarja azt a tisztséget, mert őt mindenképpen előbbre helyezte. Ismeretes, hogy az esztergomi érseki széket végül Szalkai kapta.)²²⁹

Számtalan olyan értékes adaléka van a Szyd³owiecki naplónak, amely magyar kultúrtörténeti és diplomáciatörténeti érdekesség. Az udvari élet számos kisebb-nagyobb eseményét megörökítette, beleértve a különböző ünnepeket, miséket, esküvőt, vadászatot stb. Érthetetlen, hogy az Acta Tomiciana-ban közölt, október 30-án kelt Szyd³owiecki levélben szereplő, de a naplóba át nem került

227 ANKWICZ-KLEEHOVEN i. m. 218–219. Vö. Korrespondenz I, 92–93.

228 KOLANKOWSKI 1911. 59.

229 SZABÓ Dezső 1917. 189.

részlet kihagyását mi indokolja: október 18-án beszámol az ünnepélyes miséről a naplóban, de azt már csak a Zsigmondhoz írt levélben írja le, hogy ezt a misét a bécsújhelyi püspök celebrálta és azt sem említi a naplóban, hogy a mise végén mindkét fejedelem egyes kiválasztott katonákat lovaggá ütött, pontosabban azt írja, hogy felövezte őket. A levélben Szyd³owiecki azt is megjegyzi, hogy ő a főherceg mellett ült.²³⁰ Mindezek csak néhány olyan részletre utalnak, amelyeket a korabeli források segítségével rekonstruálni lehetett.

Az alábbi részben azokat a véleményeket, híradásokat kívánjuk számba venni, amelyek a konferencia alatt, illetve az azt követő mintegy félévben közvetlenül, vagy hatásában kimutathatóan a bécsújhelyi és pozsonyi konferencián tárgyaltakat, az ott elhangzottakat, továbbá az ott kötött megállapodások, ígéretek beváltását és megvalósítását jelzik. Nem lehetett azt várni, hogy az eseménynek a 16. század eleji Európában nagy visszhangja kerekedik. Elsősorban az érintett országokban, leginkább a Habsburg birodalmon belül figyelhető meg bizonyos véleménynyilvánítás, főként a Ferdinánd, V. Károly, II. Lajos, Zsigmond király közti levélváltásban. Ez azért érdekes a kutatók számára, mert megítélhető belőle, hogy közvetlenül az esemény után, illetve néhány hónap elteltével az érintettek hogyan látták a konferenciát.

Az első ilyen jelentés még a konferencia alatt keletkezett 1523 november 1-én, Pozsonyban. V. Károly követének urához írt leveléről van szó. Az adott dátumot és a pozsonyi helyszínt figyelembe véve, ez a személy minden bizonnyal Schneitpöck báró császári követ lehet, aki arról tudósít, hogy II. Lajos király megegyezett a csehekkel, mégpedig jobb megállapodást kötött velük, mint amit várni lehetett volna. Elmondja, hogy Szyd³owiecki kancellár tájékoztatta II. Lajost Zsigmond király azon véleményéről, hogy a török Magyarország ellen készül. A támadás részeként már meg is állapodott a tatárokkal, hogy a törökök Magyarország elleni támadásával egy időben rohanják le Lengyelországot. A tatár kán szemtelenül azt követelte a lengyel királytól, hogy fizessen neki adót. Zsigmond összehívta a nemességet, hogy ez ügyben megtárgyalja a teendőket. Összegzésként azt írja a követ, hogy nagy kavardás van egész Európában, főképp azért, mert a keresztény fejedelmek között erős a széthúzás. Mindenki az új pápától várja a megoldást.²³¹

Ugyanide sorolható a már részletesen ismertetett német újság, amely október 21-i dátummal készült és a soproni, valamint a bécsújhelyi találkozóról tudósít. Ebben értékítéletet kevéset találunk, inkább abból a szempontból érdekes, hogy Ferdinándhoz közelálló, a forrás megjelölése szerint Anna úrnő kíséretéből származó tudósító, mint fényes társadalmi és udvari eseményt örökíti meg a történeteket, ahol elegáns ruházatú urak és uralkodók pompás külsőségek közepette kellemes szórakozással töltötték el napokat és bizonyos ügyekről tárgyalásokat folytattak. A forrásnak ez a megközelítése jellemző a korabeli hírlapok színvonalára, mégis szerencsésnek mondhatjuk magunkat, hogy az itt közöltek szembesítve a Szyd³owiecki naplóval és az egyéb hírforrásokkal, tulajdonképpen az események részleteit sorolják fel és a külsőségek hű leírása révén kiegészítő információként értékelhetők.

230 A.T. VI. N^o CCCI. 331.

231 BRAH Salazar y Castro A 29. f 275.

Szó esett már Ferdinánd 1523 december 18-án, Nürnbergből, Károlyhoz intézett leveléről, amely nagy terjedelemben birodalmi ügyekkel foglalkozott és egy bekezdést szánt, a 25-ös pontban a soproni és bécsújhelyi találkozóknak. Ferdinánd arra törekedett, hogy szükszavúan, de mégis részletesen tájékoztassa bátyját, milyen módon reprezentálta ő a családi színeket és hogy ezen tárgyalás során a Habsburg-család érdekeit kellőképpen képviselte. Utolsó mondata eléggé pesszimista értékelést tartalmaz, amelyet a bécsújhelyi konferencia 19–20. századi értékelői többször idéztek, mintegy bizonyítékául annak, hogy az egész konferencia nem sokat ért, legalábbis Ferdinánd véleménye szerint. Véleményünk ezzel ellenkezően az, hogy Ferdinánd ezen zárómondatával ismételten bátyja felelősségére kívánt apellálni és arra akarta rávenni a császárt, amire az Ausztria-ba való megérkezése, 1522 eleje óta egyfolytában, hogy a birodalom teljes erejével nyújtson segítséget a magyarországi fronton, a török ellen indítandó háborúhoz. Arra utal, hogy Magyarország elveszte nemcsak a magyaroknak válik kárára, hanem ezt követően megállíthatatlanul török kézre kerül Ausztria is, ami már a Habsburg-családot közvetlenül érinti.

Úgy véljük, nagyon találó Hermann Zsuzsanna megállapítása, amellyel rámutatott, hogy az 1523 elején keletkezett, illetve a pozsonyi konferencia alkalmából Várdai Pál által készített költségvetés a külföld számára készült és szándékosan negatívabb képet mutat a magyar pénzügyi lehetőségekről, annak érdekében, hogy a nyugat-európai segélyforrásokat a török elleni háborúhoz még hatványozottabban lehessen megnyerni. Ennek mintájára Ferdinánd amikor több alkalommal is bátyjának panaszkodik, és a kialakult helyzetről ténylegesen negatívabb képet nyújt azért, hogy Károly segítségét, de legalább is Ferdinánd intézkedéseire a megértést biztosítani tudja. Ezt a szándékot kell ebben az értékelő mondatban meglátnunk.²³²

Valamikor 1523 végén, vagy közvetlenül 1524 első napjaiban keletkezett Zsigmond király II. Lajoshoz írt levele. Mindenképpen azután, hogy a december 16-án Pozsonyból hazaindult Szyd³owiecki megérkezett és Zsigmondnak jelentést tett. E levélben a király értesíti Lajost kancellárja hazatértéről és arról, hogy Szyd³owiecki beszámolt neki a két hónap alatt történekről, továbbá mindarról, amit a követ az ő nevében cselekedett. Azt írja, hogy nagy érdeklődéssel és élvezettel hallgatta a beszámolót, különösen az tetszett neki, hogy II. Lajos milyen nagy tisztelettel viseltetett nagybátyja iránt. Külön örömeire szolgált, hogy a két fejedelem találkozója után Lajos Pozsonyba még hosszabb ideig magánál tartotta Szyd³owieckit és ez megfelelt azon szándéknak, amivel Zsigmond útjára bocsátotta, nevezetesen, hogy mindenben legyen II. Lajos szolgálatára. Úgy véljük, ez az elég általános levél valójában azt tükrözi, hogy Zsigmond meg volt elégedve a bécsújhelyi és pozsonyi megbeszéléseken elhangzottakkal, amelyek megbízása szerint Lengyelország számára megfelelő eredménnyel jártak, illetve már az is eredménynek tekinthető, hogy a német lovagrenddel kapcsolatos ügyekben semmiféle olyan megállapodásra, vagy feltétel kiszabására nem került sor, amely Zsigmond számára előnytelen lett volna.²³³

232 Korrespondenz I. 89–91.

233 A.T. VI.N° CCCX. 345.

A következő figyelemre méltó említés 1524 március 13-án Nürnbergben keletkezett. Írója J. Hannart követ, aki a császárnak küldi jelentését. Ebben a török támadásáról számol be és arról, hogy ez elsősorban Magyarország ellen irányul. Ha csak segítséget nem kap ez az ország, akkor el fog veszni és utána a többi ország is. Hírek szólnak a török azon előkészületeiről is, hogy ezzel egy időben tengeren támadjon, s akkor Nápoly és Szicília ellen irányul az offenzíva. Közvetlenül nincs említve a bécsújhelyi, vagy pozsonyi tárgyalás, de az itt elhangzó kitételek azokat a megfogalmazásokat idézik, amelyek a fenti két konferencia kapcsán elhangzottak és amelyek úgy tűnik, a Habsburg diplomáciai használatba átkerültek. Hannart megjegyzi, hogy Magyarország gyöngé, nincs pénze, nincs embere, a király fiatal és nem engedelmeskedik neki. A német birodalom nem ad neki segítséget. Ferdinánd ugyan megtesz mindent ami tőle telik, de hát neki is oda kell figyelni, nehogy országait, Karintiát Stájerországot baj érje a török részéről. A szultán a tatárok révén sok bajt okoz a lengyeleknek és a lengyel királynak nehézségei vannak az orosz nagyfejedelemmel is. Úgy gondoljuk, hogy az itt leírtakat egybevetve a már idézett, 1523 november elsejei, szintén Károlyhoz intézett levéllel, mindenképpen 1523 őszenek konferenciáira vonatkoztathatók.²³⁴

Érdekes kiegészítő információt olvashatunk a pozsonyi találkozóról Ferdinánd V. Károly mellé rendelt követétől, Martin de Salinastól. A levél 1524 április 9-én kelt Burgosban és Ferdinándhoz íródott. Arról tájékoztatja, hogy elküldték Ferdinándnak azon leveleket, amelyeket Magyarországon lévő követe részére kért. Nem ismerjük Ferdinánd ide vonatkozó kérését, de nyilvánvaló, hogy a Burgo helyére küldött Schneitpöck követ részére kellett a császártól megbízólevél a magyar királyhoz. A jó hír mellé azonban jön a lesújtó kiegészítés, amelyben megjegyzi, hogy a császár egyetért a követ elküldésével és állandóan a magyar király mellett állomásoztatásával, de ehhez nem kíván pénzt adni. Ezért Ferdinándra bizza, hogy gondoskodik a követ ellátásáról, vagy ha ezt a pénzügyi lehetőségei nem biztosítják, akkor döntse el, valóban szükség van-e a követre. Salinas egyúttal beszámolt arról is, hogy a császár levelet kapott Lajos királytól, amelyben az sürgette, intézze úgy nyugat-európai ügyeit, hogy mihamarabb segítséget tudjon neki nyújtani a török ellen. Az egész udvarban megmutatták a levelet és mindenki nagyon megijedt a veszély fenyegető voltától – jegyzi meg.²³⁵ Ide kapcsolódik az ugyanezen a napon keletkezett levél, amelyet V. Károly intézett Sessa herceghez, római követéhez, amelyben tudósítja, hogy tudósítást kapott II. Lajostól, aki kéri őt, hogy mihamarabb egyezzen meg I. Ferenc királlyal és a béke létrejötte után segítse Magyarországot a török ellen, amely nagy sereggel készül országa ellen. Károly azt felelte, hogy a király rendelkezésére bocsátja azt a subsidiumot, amelyet ő kapott a birodalomtól a császárra választása alkalmából, de ezen kívül is kész nemcsak a török elleni védekezésre, hanem a támadásra is. Ami a békét illeti Ferencsel, ő kész rá, ha méltányos feltételekre kerül sor. Mindezt Károly már az után mondhatja, hogy a bécsújhelyi és pozsonyi tárgyalásokról beszámolót kapott Ferdinándtól, amelyben a török elleni védekező, vagy támadó hadjárat ténye említésre került.²³⁶

234 HATVANI im. I. 26. vö. LANZ I. 103

235 RODRIGUEZ Villa 171–173.

236 GACHARD 1859. 202.

Ugyanezt a témát érinti még Károly Ferdinándhoz intézett levele 1524 április 15-én Burgosból. Ez alkalommal reflektál Ferdinánd decemberi levelére, amelyben a bécsújhelyi találkozóról beszámol. Azt írja, hogy ami a magyar királlyal tartott, török ellenes megbeszélést és megállapodást illeti, úgy véli, nagyon jó és fontos dolog. Különösen az lesz, ha sikerül végrehajtani és a török valóban támadást intéz Magyarország ellen. Viszont ami saját személyét illeti, itt a már előző időszakban is megszokott, közhelyszerű megfogalmazással válaszol: ha ügyei és elfoglaltsága engedik, szívesen részt vesz ebben a jó és hasznos vállalkozásban.²³⁷

Végül e témához tartozik Ferdinánd 1524 június 13-án készített hosszú, latin nyelvű utasítása, amelyet Károlyhoz küldött emberének, Charles de Bredannak adott. A két testvér kapcsolatában megszokott hosszú, részletes levél 73 pontból áll és ebből az első 48-ban a birodalmi ügyeket sorolja föl, amelyekben követének el kell járni. A 49. pontban tér rá a magyar ügyre, emlékeztetve követét, hogy ő levélben figyelmeztette a császárt és ugyanezt teszi Burgo is, aki a magyar ügyekben teljesen tájékozott, hisz igen nehéz időszakban éveket töltött a magyar királyi pár mellett s minden ottani nehézséget ismer, mivel a saját szemével látta és azokat a problémákat is, amelyek ő reá, Ferdinándra komoly terheket róttak a fenyegető török veszély miatt. De nemcsak Magyarországon vannak problémák, hanem Csehországban is. Mégpedig nemcsak belső nehézségek, hanem külpolitikai jellegűek, amennyiben a francia király követi Csehországban is próbáltak szövetséget kötni a cseh urakkal Károly császár ellen. Itt elsősorban Antonio Rincon személyére hivatkozik. Ezt követően az 50. pontban kifejezetten a soproni és bécsújhelyi találkozókra utalva megjegyzi követének, hogy ezen alkalmakkal II. Lajos és ő között sok minden elrendeződött a vitás ügyekben, de véglegesen semmi sem lett megoldva. A magyar ügyek napról-napra romlanak, ugyanis a bárók és a főpapok a legrosszabb módon viselkednek a magyarokkal szemben. A nép ellenük fordul, olyannyira, hogy egyetlen országgyűlést sem tartottak, pedig a szokásaik szerint kellett volna. Mindezeket tájékoztatásul közölte követével, hogy ezek ismeretében próbáljon segítséget elérni a császártól.²³⁸ Az utalások azt jelzik, hogy a bécsújhelyi és pozsonyi megbeszélések több mint fél év eltelté után is napirenden voltak a Habsburg testvérek egymás közti tárgyalásaiban. Az ottani megállapodásokra hivatkoztak akkor is, ha a fenntartásaikat szintén hangsúlyozták.

237 Korrespondenz I. 107–108.

238 Korrespondenz I. 177.

A NAPLÓ JELENTŐSÉGE

Fentebbiekben részletesen ismertetett Szyd^oowiecki napló nemcsak a közvetlen, a konferenciáról beszámoló részletei miatt érdekes, hanem azon információk miatt is, amelyeket az akkori kelet-európai viszonyokról, valamint a magyar uralkodó osztályról és a két fejedelemről, Lajosról és Ferdinándról közöl velünk. Ugyanakkor remek képet ad az egyéni nehézségekkel küszködő európai országokról, nyilvánvalóvá téve, hogy a török elleni összefogás milyen távol állt a megvalósítástól.

A konkrétan kitűzött és fennen hangoztatott célkitűzések végül is a konferencia folyamán nem valósultak meg, mert a török ügyben eltervezett hadjáratra nem került sor. A német lovagrend kérdésében az érdemi tárgyalásokat elhalasztották. A cseh és moldvai ügyben szintén elodázó döntés született. Konkrét intézkedésre, ami a nehézségek tényleges megoldását jelentette volna, alig került sor. Végül a magyar udvar és a királyi pár életének megreformálása szintén nem valósult meg, a nagyon is konkrét pontok végrehajtását elnapolták. A konferencia jelentősége mégis fontos a kelet-európai diplomáciai életben és alapvető forrás, amely egy ilyen eseményt megőrkített.

Az 1523-as bécsújhelyi, illetve pozsonyi találkozó jelentőségét egyes vélemények lekicsinylik, elsősorban a magyar belpolitika és a hatalmi viszonyok szempontjából. A Szyd^oowiecki-féle beszámolóból megismerve a részleteket, figyelembe véve az előzményeket, továbbá mindazt, ami 1524–1526-ban történt, azt mondhatjuk, fontos, jó szándékkal hozott intézkedési tervet született a két helyszínen. A résztvevők nem voltak híján a konkrét elképzeléseknek, de tisztán látták a nehézségeket is. Az adott magyarországi társadalmi, gazdasági viszonyok, a fenyegető török veszély és az a tény, hogy a magyar királyság ügyei több, egymást keresztező ország érdekeivel ütköztek, nem tették lehetővé a pozitív intézkedések megvalósítását. A tervet papíron maradásában szerepe volt a fiatal, jószándékú, de gyöngye akaratú királynak is, aki következetlenül járt el az ország különböző érdekcsoportjaival való együttműködésben. E csoportok – a királyné hívei, főpapok, főurak, köznemesek, Szapolyai, Báthory, Szalkai, stb. – egymással viszálykodva, vagy éppen szövetségre, alkalmi megállapodásaikat is rendszeresen felrúgva, gyakran vették igénybe a király segítségét, de ugyanilyen könnyen fordultak ellene is. Az egyetlen lényeges szempont számukra saját politikai és vagyoni helyzetük előrevitele volt.

A KÉZIRATOK KELETKEZÉSE ÉS SORSA

Lukinich Imre (aki a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának külföldről gyűjtött másolatanyagának volt ismerője és feldolgozója) megjegyzéséből tudjuk, hogy az Akadémia megbízásából Supala Ferenc 1873 szeptember 30 – 1874 áprilisa között dolgozott Szentpétervárott és Moszkvában, hogy az ott található lengyel és orosz források magyar anyagait átnézzék. Ennek során került sor a különböző középkori és későbbi időszakokra vonatkozó, magyar érdekeltségű források föltárására, részben vagy teljes egészében

történő lemásolására.²³⁹ Supala említett útjáról készült beszámolójában részletesen ismerteti az általa talált anyagok összetételét és azok sorsát. Így egyebek között elmondja, hogy Lengyelország harmadik fölosztása után a lengyel diplomáciai iratok jelentős részét Oroszországba, Szentpétervárra vitték. A politikai szempontból nem túl jelentős anyag egy részét már 1797-ben visszavitték Varsóba, de nagyon sok ennek ellenére Oroszországban maradt. Az 1797-es átnézéskor a diplomáciai vonatkozású anyagok előbb a szentpétervári külügyminisztériumi levéltárba, majd az ún. „haszon nélküliek” 1828-ban Moszkvába kerültek. Nyilvánvaló, hogy elsősorban a régi, tehát időben már túlhaladott anyagokat Moszkvába vitték, így a Szyd³owiecki anyagot tartalmazó kötetet is. Supala itt nézte át és megjegyzése szerint csak részleteiben engedték neki a naplót lemásolni. Nem sokkal később (1874 március 12 és 24-e között) azonban Géresi Kálmán már teljes egészében lemásolhatta a Szyd³owiecki naplót.²⁴⁰ Így került a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága tulajdonába a 230 oldalas másolat, amely az ezt követő időszaktól kezdve a tudósok rendelkezésére állt és használták ezt nemcsak a magyar, hanem az osztrák, valamint lengyel tudósok is.

A Moszkvában őrzött anyagot csak 1918-ban szállították vissza Varsóba és azóta a lengyel Állami Levéltárban (AGAD) őrzik. A lengyel levéltártól kapott információ szerint a Libri Legationum 22. kötetében található a Szyd³owiecki-féle napló, LL. 22 f. 57–118v + 121–146 (régí számozás f 65–125v + 128–155) jelzet alatt.

A két kézirat, az eredeti varsói és a budapesti akadémiai egybevetése révén megállapítható, hogy a másolásakor előforduló, elkerülhetetlen olvasati és egy-két betűelírástól eltekintve, a Géresi-féle másolat valóban korrekt, használható másolata az eredeti példánynak.

239 LUKINICH i. m. 44–45.

240 Az itt idézett valamennyi adat az MTA Könyvtár, Kézirattár M.S. 4945 jelzetű anyagában található.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Acta Tomiciana...* 1852–1915 (A tanulmány elején a lábjegyzetekben szereplő Acta Tomiciana nem a 19. században, nyomtatásban megjelent anyagra, hanem a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában található, Supala-féle kéziratos másolatok eredeti adatolására vonatkozik: Jelzete MS 49–45.
- ANKWIC-KLEEHOVEN: *Hans Johann Cuspinianus Briefwechsel*. München, 1934. Századok 1938. 389–391.
– *Der Wiener Humanist Johannes Cuspinianus Gelehrter und Diplomat zur Zeit Kaiser Maximilians I.* Gratz–Köln, 1959.
- BACZKOWSKI, Krzysztof: *Rola dyplomacji polskiej w przygotowaniu i rezultatach zjazdu wiedeńskiego 1515 r.* Studia Historyczne, Kraków, 1971./1.
– *Zjazd wiedeński 1515. Geneza, przebieg, znaczenie* – Warszawa, PWN 1975./2.
- BALOGH István: *Velencei diplomaták Magyarországról (1500–1526)* Szeged, 1929.
- BARDACH, Juliusz: *Országgyűlési követválasztás Lengyelországban a 16–18. században.* in: Világtörténet 1985/4 100–124.
- BÁRDOSY László: *Magyar politika a mohácsi vész után.* Bp. 1943.
- BARLAY Ödön Szabolcs: *Romon virág. Fejezetek a Mohács utáni reneszánszról.* Bp. 1986.
- BAUCH, G.: *Valentin Eck.* in: Ungarische Revue, 1894. 40–57
- BAUER, W. – LACROIX, R.: *Die Korrespondenz Ferdinands I.* I–II. Wien, 1912–1937., a továbbiakban Korrespondenz.
- BENDA Kálmán: *Erdély politikai kapcsolatai a román vajdaságokkal a XVI–XVII. sz.-ban.* Bp. 1944. in: Magyarok és románok II. kötet. Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve 35–73.
- BERNAYS, Isaak: *Die Diplomatie um 150.* in: Historische Zeitschrift Bd. 138.(1928.) 1–23.
- BÓNIS György: *Jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon.* Bp. 1971.
- BORKOWSKA, Stefania Ciesielska: *Mystycyzm hiszpanski na gruncie polskim.* Krakkó, 1939.
- BOURILLY, V.L.: *Antonio RINCON et la politique orientale de François I.er (1522–1541)* in: Revue Historique 1913. CXIII. 64–83; 268–308.
- BRUCNER Győző: *Magyarország belső állapota a mohácsi ütközet előtt.* in: Mohácsi Emlékkönyv Bp. 1926 11–40.
- Buda visszafoglalásának emlékezete 1686.* Szerk. SZAKÁLY Ferenc, Bp. 1986.

- BUDAPEST története. II. (1552-ig) Bp. 1973. 163–164. A kötet vonatkozó részét KUBINYI András írta.
- The Cambridge history of Poland from origins to Sobieski.* Cambridge, 1950.
- CARLOS V.: III. I. España–Francia (1500–1514) MARIÑO, P., MORAN, M., HERNANDEZ, M.I. Col. *Tratados internacionales de España.* Madrid, 1982.
- Chronological History of Romania* szerk. Constantin C. GIURESCU. Bukarest, 1972.
- CSÁKY, MÓRITZ: *Karl V., Ungarn, die Türkenfrage und das Reich.* (Zu Beginn der Regierung Ferdinands als König von Ungarn), in: LUTZ–MÜLLER–LUCKNER: *Das römische-deutsche Reich im politischen System Karls V.* München–Wien, 1982. 223–237.
- CSÁNKI Dezső: *I. Mátyás udvara.* Századok, 1883: 515–581, 617–667, 750–785.
- CSILLAGH Gy.: *A bécsi cs. akadémia magyar tört. érdekű kiadványainak ismertetése. I. Adalékok a Jagellók korához 1490–1526.* Századok, 1869. 546–556.
- DABROWSKI, J.: *Lengyelország és a török veszedelem 1526 előtt.* in: Mohácsi emlékkönyv 125–140., Bp. 1926.
- DAVIES, Norman: *God's Playround. A History of Poland I–II.* I. The Origins to 1795. Clarendon Press Oxford, é.n. (1979?)
- DIVÉKY Adorján: *Az 1494. évi lőcsei fejedelmi kongresszus.* in: Közlemények Szepes vármegye múltjából. 1913 1.sz.
– *Zsigmond lengyel herceg II. Ulászló udvarában.* I–II. Századok, 1914. vr. 449–463, 562–576.
- ECK, Valentinus: *Ad Ludovicum Hungariae & Bohemiae & Regem, pro bello Turcis inferendo.* Exhortatio. Krakkó, 1524. in: Hubay I.: *Röplapok.* Bp. 1948.
- ELEKES, Lajos: *A magyar–román viszony a Hunyadiak koráin: Mátyás emlékkönyv,* Bp. (1940) 173–228.
- ELLIOTT, J.H.: *La España imperial 1469–1716.* Madrid, 1982.
- ENGELMANN, Bernt: *Poroszország. A lehetőségek hazája.* Bp. 1986.
- E. KOVÁCS Péter: *Egy középkori utazás emlékei (Estei Hippolit utolsó utazása Magyarországon)* in: *Történelmi Szemle* 1990. 101–127.
– *A császárválasztás és Magyarország.* in: *Unger Mátyás Emlékkönyv* 67–72. Bp. 1991.
- FAUTH Mark krónikája OSZK. Quart. Germ. 192. ld. KOVÁCS József László
- FICHTNER, P.S.: *Ferdinand of Austria: The politics of Dynasticism in the Age of the Reformation.* New York, 1982.
- FODOR Pál: *Magyarország és a török hódítás.* Bp. 1991.
– *A terjeszkedés ideológiái az Oszmán birodalomban.* in: *Világtörténet,* 1994. tavasz-nyár 25–31.
- FOGEL József: *II. Ulászló udvartartása 1490–1516.* Bp. 1913.
– *II. Lajos udvartartása 1516–1526.* Bp. 1917.
- FRAKNÓI Vilmos: *II. Lajos és udvara.* Bp. 1878.
– *Magyarország és a Cambray-i liga.* Századok, 1882. 177–201, 366–387, 705–727, 793–811.
– *Brandenburgi György, II. Lajos nevelője.* Bp-i Szemle, 1883. 337–356.
– *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Római Szent-Székkal.* I–III. Bp. 1901–1903.
– *A magyar királyválasztások története.* Bp. 1921.

- GACHARD, L.P.: *Correspondence de Charles V. et d' Adrien VI.* Brussel, 1859.
- GELCHICH, József – THALLÓCZY Lajos: *Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanne cum regis Hungariae: Raguza és Magyarország összeköttetésének oklevéltára (1358–1525)* Bp. 1887. Raguza és Magyarország összeköttetésének oklevéltára Bp., 1887.
- GIEYSZTOR, A. KIENEWICZ, S., TAZBIR, A.: *History of Poland.* Warszawa, 1968.
- HANDELSMAN, H.: *La monarchie polonaise et le monde oriental.* in: *La fin Moyen Age* vol II. a. 113–126. Paris, 1931.
- HATVANI Mihály: *Magyar történelmi okmánytár a brüsszeli országos levéltárból és burgundi könyvtárból I.–IV.* Pest, 1857–1859.
- HÁZI Jenő: *Határszéli viszályaink az Osztrákokkal a Jagellók uralkodása alatt.* in: *Jahrbuch des Wiener Ungarischen Historischen Instituts* Bp. 1931.
– *Sopron szabad királyi város története.*
I/7. 1521–1531. – Sopron 1929.
II/5. 1485–1530. – Sopron 1938.
- HEGYI Klára: *A magyar tartomány helye és helyzete az Oszmán birodalomban.* in: *Világtörténet*, 1994. tavasz-nyár 18–24.
- HEISS, Gernot: *Politik und Ratgeber der Königin Maria von Ungarn in den Jahren 1521–1531.* in: *Mitteilungen des Instituts für die österreichische Geschichtsforschung* 82. (1974), 119–180.
– *Die ungarischen, königlichen und österreichischen Besitzungen den Königin Maria (1505–1558) und ihre Verwaltung.* in: *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchiv* 29. 1976. 52–121.
- HERBERSTEIN Joannes: *Selbstbiographie* in: *Fontes Rerum Austriacarum. Scriptores.* I. Bécs, 1855. 69–396.
- HERMANN Zsuzsanna: *Az 1515. évi Habsburg – Jagelló szerződés. Adalék a Habsburgok magyarországi uralmának előtörténetéhez.* Bp. 1961.
– *Allamháztartás és a pénz értéke a Mohács előtti Magyarországon. (Megjegyzések Thurzó Elek költségvetés előirányzatához)* Századok, 1975. 301–336.
– *Jakob Fugger.* Bp. 1976.
– *Egy pénzügyi tervezettől a Hármas könyvig. Werbőczy és a parasztháború.* Századok, 1981. 108–151.
- HISTORIA dyplomacji Polskiej t.I. potowa Xw,–1572. red. Marian BISKUP Varsó, 1980. A tanulmányhoz használt 1506–1572. közti rész (587–788) szerzője Roman Zelewski.
- HOLÈIK, Stefan: *Pozsonyi koronázási ünnepségek 1536–1830* Bratislava–Budapest, 1986.
- HOPP Lajos: *Az „antemurale” és „conformitas” humanista eszméje a magyar-lengyel hagyományban.* Bp. 1992.
- HÖFLER, C.: *Das dipl. Journal des Andrea del Burgo, kaiserlichen Gesandten zum Congresse von Blois 1504, Des erzherzoglichen Secretärs und Audienciers Philippe Haneton Denk schrift über die Verhandlungen K. Philipps und K. Ludvigs XII. 1498–1506.* Sitzungberichte d.Kaiser.Akad. der Wiss. Phil.–Hist.Klass. 108. Bd. Bécs, 1885. 411–502.
- HURMUZAKI, E. *Documente privitoare la istoria românilor.* II/3. București, 1892.

- JESZENSZKY Géza: *II. Lajos denárai*. in Numizmatikai Közlöny, XXVI–XXVII (1927–1928) 1227–143.
- KARDOS Tibor: *Reneszánsz királyfiak neveltetése* in: Apolló, 1935. 129–176.
- KIESZKOWSKI, Jerzy: *Kanzlerz Krzysztof Szydloviecki. z dziejow, kultury, i sztuki zyguntowskich czasow*. Poznan, 1912. I–II.
- KLANICZAY Tibor: *Mi és miért veszett Mohácsnál?* in: Hagymányok ébresztése. Bp. 1976. 200–206.
- KOENIGSBERGER, H.G.: *The Habsburgs and Europe 1516–1660*. Ithaca – London, 1971.
- KOLANKOWSKI, Ludwik: *Sprawy polskie p[er]zed Stolica apostolska W okresie pewolucyi religinej W Niemcezech* in: Kwartalnik Historyczny R. XXII. 1908.
– *Polityka ostatnich Jagiellonov*. in: Kwartalnik Historyczny R. XXV. 1911.
- KOSÁRY Domokos: *Magyar külpolitika Mohács előtt*. Bp. 1978.
– *Magyarország külpolitikai helyzete Mohács előtt*. in: Mohács. Bp. 1986. 101–126.
- KOSSÁNYI Béla: *A lengyel nemesi társadalom megalakulása, különös tekintettel a magyar és szláv fejlődés analógiájára*. Bp. 1915. Polonais et Hongroi s. Paris, 1930.
- KOVACHICH M. G.: *Formulae solemnes styli*. Pest, 1799.
- KOVÁCS Endre: *Magyarok és lengyelek a történelem sodrában*. Bp. 1973.
- KOVÁCS József László: *Die Chronik des Marx Faut und Melchior Klein*. Faut Márk és Klein Menyhát krónikája (1526–1616). Sopron – Eisenstadt, 1995.
- KROPF Lajos: *Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Karl V*. I–II. Könyvismer-tetés: Századok, 1898. 645–654.
- KUBINYI András: *A budai vár udvarbírói hivatala. (1458–1541) Levéltári Közle-mények 35. (1964)*
– *A szávaszentdemeteri-nagyolaszi győzelem 1523-ban. Adatok Mohács előz-ményéhez*. in: Hadtörténelmi Közlemények 1978/2. 194–223.
– *A mohácsi csata és előzményei*. Századok, 1981. 66–107.
– *A magyar állam belpolitikai helyzete Mohács előtt*. in: Mohács. Tanul-mányok Bp. 1986.
– *Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idejében*. Századok, 1988. 147–215.
– *A Mátyás-kori államszervezet*. in: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500.évfordulójára. Bp., 1990. 53–147.
– *Két sorsdöntő esztendő (1490–1491)* in: Történelmi Szemle 1991. 1–54.
– *Európa és Magyarország*. História, 1992/5–6. 14–16.
– *Változások a középkorvégi Magyarországon*. Bp. 1993.
– *Szulejmán Szultán 1524. évi béлкеajánlata*. in: Európa vonzásában. Szerk. Glatz Ferenc Budapest, 1993./2. 45–48.
– *A királyi udvar élete a Jagelló-korban*. in: Kelet és Nyugat között. Szerk. Koszta László. Szeged, 1995. 309–335.
– *Diplomáciai érintkezések a Jagelló-kori magyar állam és a pápaság között (1490–1526)*. in: Magyarország és a Szentszék kapcsolatának 1000 éve. Bp. 1996. 119–134.

- *A központi igazgatás a késő középkori Magyarországon.* in *Rubicon* 98/9-10. 76–82.
- *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon.* Bp. 1999.
- *A magyar állam és a papság a Jagelló uralkodók alatt (1490–1526).* in: *A magyar Kereszténység ezer éve.* Bp. 2001. 81–87.
- *A királyi vár és lakói a középkorban.* in: *Historia* 2002/9-10. 14–18.
- KULCSÁR Péter: *A Jagelló-kor.* Bp. 1981.
- LANZ, Karl: *Correspondenz des Kaisers Karl V. I.* Leipzig, 1844.
- LHOTSKY, Alfons: *Das Zeitalter des Hauses Österreich. Die erste Jahre der Regierung Ferdinands I in Österreich (1520–1527)* Wien, 1971.
- LITWIN, Henryk: *The Polish Magnates, 1454–1648. The Shaping of an Estate.* in: *Acta Poloniae Historica* LIII. 1986., 63–92.
- LOVCSÁNYI Gyula: *Adalékok a magyar–lengyel érintkezés történetéhez a mohácsi vész előtt.* Századok, 1886. 330–425, 501–522, 590–610, 692–715, 788–800
- LUKINICH Imre: *A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának másolat és kéziratgyűjteménye,* Bp. 1935.
- MADARIAGA, S.: *Carlos V. Barcelona – Buenos Aires – México.* 1981.
- MAGYAR humanisták levelei. Szerk.: V.Kovács Iván. Bp. 1971.
- MARAVALL, J.A.: *Carlos V. y el pensamiento político del renacimiento.* Madrid, 1960.
- MÁRKI Sándor: *Orosz–magyar érintkezések Mátyás és a Jagellók korában.* Erdélyi Múzeum, 1893. 545–566.
- MODENAI és velencei követek jelentései Magyarország földrajzi és kulturális állapotáról a XV–XVI. században. Bp. 1881.
- NAGY Iván: *Magyarország családai Pest 1857. I. kötet.*
- NAGY I.– NYÁRY A.: *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából.* Bp., 1875–1878. I–IV.
- NEUSTADT, Ludvig: *Markgraf Georg von Brandenburg als Erzieher am ungarischen Hofe.* Wroclaw, 1883.
- *Ungarns verfall am beginne des XVI. Jahrhunderts.* in: *Ungarische Revue* 1885. 313–403.
- NÉMETHY Lajos: *Ünnepi körmenetek a budai várban.* Religió, 1878., 29–31.
- OLÁH Miklós: *Hungária.* Bp., 1985. (Szerk.+előszó: SZIGETHY Gábor)
- ORTVAY Tivadar: *A mohácsi csata elvesztésének okai és következménye.* Bp. 1910.
- *Habsburgi Mária és férje, II. Lajos magyar király katolikus igazhívőségének kérdése.* Bp. 1913.
- *Mária, II. Lajos magyar király neje. 1505–1558.* Bp. 1914.
- Ottv slovník naučný.* I–XXVI. Prága 1908.
- PAJEWSKI, J.: *Stosunki polsko–węgierskie i niebezpieczeństwo turfeckie w latach. 1516–1526.* Warszawa, 1930.
- PALACKÝ Fr.: *Dejiny národa českého I.–VI. ,* Prága 1940. (leginkább a VI. kötet.)
- PATAKI József: *L' exploitation du fer dans le comitat de Hunedoara au debut du XVIe s.* in: *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Historica* II. 1971. Fasc.1. 23–29.
- POCIECHA, Wladimislaw: *Królowa Bona Czasy, ludzie odrozenia.* I–IV. Poznan, 1949–1958.

- PROBST, Günther: *Österreichische Münz- und Geldgeschichte*. Wien–Köln–Graz 1973.
- PRZEZDZIECKI, A. Renaud: *Diplomatie et protocoll à la cour de Pologne*. in: *Boletín de la Real Academia de la Historia*. t. 121. 395–441; 122. 235–282, 123; 295–417.
– *Diplomatie et protocole à la cour de Pologne I–II*. Paris. 1934–1937.
- Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*. I. Brassó, 1886.
- RASSOW, P.: *El mundo político de Carlos V*. Madrid, 1945.
- RAZSÓ Gyula: *A Habsburg-birodalom politikai és katonai törekvései Magyarországon, Mohács időszakában*. in: Mohács. Bp. 1986. 127–162.
- RENSING, Elfriede: *Sigismund von Herberstein am Hofe König Ludwigs II. von Ungarn* in: *Jahrbuch des Wien Ungarischen Institut* I. Bp., 1931. 72–97.
- REUMONT: *Italianische Diplomatier und diplomatische Verhältnisse* in: *Beiträge zur italienischen Geschichte*. Berlin, 1853.
- RILL, Gerhard: *Die Hannart-Affaire* in: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv* 34. 1981. 89–146.
– *Borgo (Burgo) Andrea*. in: *Dizionario biografico degli italiani* Roma, 1970. 749–753
– *Fürst und Hof in Österreich von den habsburgischen Teilungsverträgen bis zur Schlacht von Mohács (1521/22 bis 1526)* Böhlau Wien. Köln, Weimar 1993.
- RODRIGEZ VILLA A.: *El emperador Carlos V. y su corte. Según las cartas de don Martín de Salinas (1522–1539)*. Madrid, 1903.
- SANDOVAL, Prudencio de,: *Historia de la vida y hechos del emperador Carlos V*. 1–3. (Biblioteca de Autores Españoles 80–82.)
- SCHWOB, Monika: *Der Ofener Humanistenkreis der Königin Maria von Ungarn*. in: *Südostdeutsches Archiv* 17/18. 1974/75. 50–73.
- SIMIONESCH, Stefana: *Les relations de la Moldavie avec les Habsbourg pendant le règne du Petru Rares (1527–1538, 1541–1546)* in: *Revue Roumanie d'Histoire* 1977/3. 455–467.
- SPIELMAN, D. – THOMAS, C. : *Quellen zur Jugend Erzherzog Ferdinands I. in Spanien (1514–1517)* in: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 37 (1984) 1–34.
- STEFAN, Gheorghe: *Mozzanatok a román nép történetéből*. Bukarest, 1967.
- STEGLICH, Wolfgang: *Die Reichstürken Hilfe in der Zeit Karls V*. in: *Militär-geschichtliche Mitteilungen* I(1972) 7–55.
- STERN, Alfred: *Gabriel Salamanca, Graf von Ostenburg*. in: *Historische Zeitschrift* 1925. 131, 19–40.
- STOEGMANN, Karl: *Über die Briefe des Andrea da Burgo, Gesandten König Ferdinand's an den Cardinal und Bischof von Trient Bernhard Cles*. in: *Sitzungsberichte der phil. – hist. Cl. der K. Akademie der Wissenschaften*. 24. Wien 159–252.
- STOICESCU, Nicolae: *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București 1971.
- SULKOWSKA-KURASIOWA, Irena – WEJCHERTOWA, Janina: *Księgi Poselskie (Libri Legationum) Metryki Koronnej* in: *Archeion*, XLVIII. (1968???) 61–73.

- SZABÓ Dezső: *Küzdelmek a nemzeti királyságért. 1505–1526.* Bp. 1917.
- SZAKÁLY Ferenc: *A török–magyar küzdelem szakaszai a mohácsi csata előtt. (1365–1526)* in: *Mohács. Tanulmányok.* Bp. 1986. 11–57.
– *Mezőváros és reformáció. Tanulmányok a korai magyar polgárosodás kérdéséhez.* Bp. 1995.
- SZAMÓTA István: *Régi utazások Magyarországon és a Balkán félszigeten 1054–1717.* Bp. 1891.
- SZÁNTÓ Imre: *A végvári rendszer kiépítése és fénykora Magyarországon. 1541–1593* Bp. 1980.
- SZEGEDY László: *Nemesi köztársaság.* in: *Valóság.* 1992/8. 46–69
- TANULMÁNYOK a lengyel–magyar irodalmi kapcsolatok köréből. I. Bp., 1969.
- TARDY Lajos: *Régi hírünk a világban.* Bp. 1979.
- TOPOLSKI, Jerzy: *Lengyelország története.* Bp., 1989.
- TÓTH András: *Nagy István moldvai fejedelem életműve.* Századok, 1955, 96–102.
- TÖRÖK Pál: *A mohácsi vész diplomáciai előzményei.* Bp. 1926. in: *Mohácsi Emlékkönyv,* Bp. 1926. 141–192.
- TRENCSÉNYI-WALDAPFEL Imre: *Erasmus és magyar barátai.* Bp., 1941.
- WYCZANSKI, Andrzej: *Polska rzeczka pospolita szlachecka, 1454–1764.* Warszawa, 1965.
- ZIMÁNYI Vera (szerk.): *La Hongrie et la Pologne aux XVI–XVIIIe siècles.* Bp., 1981.
- ZIVIER: *Neuere Geschichte Polens.* Gotha, 1915.
- ZOMBORI István: *Die Korrespondenz Ferdinands I.* Bd. III. ismertetés. in: *Levéltári Szemle* 1986/3 76–79.
– *II. Lajos udvar – Szydłowiecki kancellár naplója alapján.* in: *Magyar reneszánsz udvari kultúra.* Bp. 1987 107–117.
– *Lovagok és lovagrendek.* Bp. 1988.
– *Hatalom és családi viszály: V. Károly és I. Ferdinánd kapcsolata.* Világtörténet, 1993. ősz–tél. 3–14.
– *Az 1532-es török hadjárat és V. Károly.* in: *Aetas* 2003/2. 63–85.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AGAD	Archiwum G ³ ówne Akt Dawnych w Warszawie
A.G.S	Archivo General de Simancas
A.G.S.P.R.	Archivo General de Simancas, Patronato Real
A.T.	Acta Tomiciana
BRAH	Biblioteca de la Real Academia de la Historia, Madrid
Korrespondenz	Bauer–Lacroix

VOCABULARIUM

Voces, quibus nempe Latinis vel in Latinum conversis hocce diarium constat, sive nomina sive res repraesentant, uberius enumerantur. Numeri referunt manuscripti genuini paginas, quae in textu significantur

- abhominabilis *v.* abominabilis
abigo 134
abominabilis 158–159
abrogo 8
absentia 4, 29, 165, 181
abstineo 165
absum 108, 123, 131, 150, 168
abundus 156
abusus 124
accedo 5, 16, 41
accelero 14
accensus 154
accepto 70
accersitus 124
accipio 19–20, 22, 29, 31, 45, 58, 68, 90, 103, 112, 119, 130, 145, 147–149, 153–154, 158, 166, 168, 179, acceptus 2–3, 68, 154
accurate 179, accuratissime 112
accuso 73
actio 81, 128, 152, 157
actor 113
addo 19, 22, 50, 66, 108, 114, 161, 162
adduco 46, 71, 99, 100, 107, 141
adhaereo 107, 124, 153, 171
adhereo *v.* adhaereo
adhibeo 28, 30, 55, 60, 89, 100, 145, 165, 167
adhortatio 66, 156
adicio 22, 41, 101, 119
adimo 78
adiumentum 21, 47
adiungo 33, 42, 67, 138, 171
adiutorium 12
adiuvo 8, 11, 17–18, 21–22, 30, 35, 42, 58–59, 70, 74, 76, 108, 110, 132, 147–148, 167, 179
administratio 78, 158
administrator 9
administro 27, 35, 72, 137, 143, 163
admiratus 108
admitto 42, 86, 104, 115, 124, 127, 130, 145, 148
admoneo 32, 119–120
admonitio 140–141
adolescens 107
adolescentia 22
Adrianus *v.* Hadrianus
adsisto *v.* assisto
adsum 4, 5, 6, 20, 21, 59, 111, 116, 133
aduc *v.* adhuc
adulteror 26
adultus 107
aduno 134
advena 34
advenio 15, 23, 24, 46
adventus 5, 10, 77, 127, 147
advertentia 27, 162, 163
advocatus 23, 100, 119, 156
advoco 89
aequitas 87, 103, 129
aequivalens 34
aequus 62, 90, 135–136, aequius 2
aes 31
aestas 8, 17, 148
aetas 134
affectus 122
affero 45, 86, 126, 165
affinis 11, 107, 111, 120, 121, 122, 160
affligo 29, affligendus, 166
aggravo 17, 32, 35, 81, 86
aggredior 8, 33, 35, 46, 105, 110
Agriensis 9–10, 12, 15, 18–19, 23–24, 31, 35, 51, 60, 64–65, 71, 76–77, 80, 82, 84–88, 91–92, 97–98, 100–102, 109, 117, 119–120, 122, 128, 132, 136, 139, 141–143, 145, 149–153, 157, 160–161, 172, 179
Albensis, 155
Albertus 79, 84, 85, 87, 111
Alcoranus 39
Alemannus 42
Alexius 9, 98, 101, 139, 172
alienigenus 120, 145
alimentum 34

allego 70–71, 76–77, 84, 115, 127, 147
 Almanus *v.* Alemannus
 alo 114
 altaria 141
 Alvecius *v.* Helvetius 59
 amantissimus 11, 14, 74, 136, 137, 138, 150, 179, 180
 Ambrosius 9, 64, 86, 98, 139, 179
 amicabile 180
 amicitia 1
 amicus 48, 63, 83, 121, 123, 124, 125, 149
 amitto 99, 108, 115
 amo 20, 30, 61, 62, 103, 107, 123, 125, 167
 amor 2, 4, 10, 20, 32, 36, 38, 52, 54, 56–58, 61–63, 85, 118, 120, 123–126, 132, 169, 180
 amoveo 11, 141
 amplecto 40, 69, 111, 168
 amplifico 30
 ancilla 139
 Andreas 11, 18, 24, 51, 98, 118, 125, 142, 144–145, 149, 161, 179
 Anglia 14
 angor 123
 angustia 36
 angustus 57, 80, 109, 145
 anima 86
 animus 2, 7, 13, 29, 38, 41, 43, 52, 54, 56, 60–61, 63, 86, 101, 110, 112, 116–118, 124–125, 127–128, 132–133, 145, 149–150, 166
 Anna 5, 42, 43, 51, 53, 54, 55, 63
 annoto 31
 antecessor 37
 antemurale 22, 132, 159
 anteverto 3, 12, 70, 79, 92, 82, 122, 127
 Antonius 115, 116, 135, 138, 171
 anularis 18, 19, 165
 anularis *v.* anularis 18
 anulus 66
 aper 61, 91, 139, 161, 112
 apostolicus 5, 11, 13, 15, 22, 24, 31, 36, 37, 40, 69, 85, 100–101, 111, 139–140, 142, 150
 apostolus 64, 77, 99, 144, 149
 apparatus 21
 appello 148
 appensio 2
 appostolicus *v.* apostolicus
 appostolus *v.* apostolus
 approbo 3, 37
 aput *v.* apud
 arbiter 4, 38, 40, 52, 68, 69
 arbitrium 5, 41, 84, 103, 138, 153
 archiducalis 149, 157, 161
 archiducatus 1
 archiducissa 42, 51
 archidux 1–2, 8–9, 12, 14–15, 17–19, 23–26, 36–38, 40–44, 48–56, 58–64, 68–70, 73, 78, 90, 92, 111–112, 115–117, 120–121, 129–130, 140, 149–150, 159, 161, 168–170, 179, 181
 archiepiscopus 68, 70
 argenteus 61, 172, 179
 argentum 115
 argumentum 84
 arma 46, 129
 armatura 32, 34, 46
 armiger 20, 155
 armo 149, armatus 170
 articulus 4, 25–26, 44, 50, 62, 64, 68, 78–81, 84, 85, 94, 97, 104, 158, 160–162, 167, 170, articulatum 25, 43
 aspectus 125
 aspicio 85
 assentio 56
 assequor 148
 assero 104
 assigno 55
 assisto 27, 89, 116, 163
 assumo 85
 astiludium *v.* hastiludium
 astrigo 141
 astutia 78
 attendo 20, 49, 59, 144
 attenuo 34, 35
 attinentia 47
 auctoritas 12, 27, 30, 41, 47, 64, 71–75, 79, 87, 89–90, 99, 101, 103, 105, 107, 109–111, 115, 118, 120, 127, 129, 131, 140–142, 144, 157, 160, 163, 167–169, 171, 181
 audientia 10, 63, 64, 79, 92, 115
 audio 12, 20, 25, 39, 41, 57, 66, 70, 74–76, 79, 88, 91, 101, 103, 105, 109, 113, 115, 117, 122–124, 128, 132, 143, 149, 151, 153, 170
 auditor 139
 auditus 159
 auffugio 103
 augmentum 1
 aulicus 125, 145, 157, 179
 aureus 27
 auris 56, 78, 127, 142
 aurum 113, 146, 148, 172
 auspicor 7
 Austria 1–2–9, 12–15, 17–19, 23–26, 36–39, 41–44, 47, 49–56, 58–59, 61, 68–70, 73, 78, 90, 92, 112, 115–117, 120, 129–130, 140, 150, 159, 161–162, 169–170, 179
 auxiliarius 106
 auxilium 32, 35, 38, 47, 71, 74, 88, 99, 108, 133, 137, 150, 170
 avisamentum 16, 22
 aviso 15, 34, 52, 53, 70
 avunculus 39
 avus 12, 37, 22, 47, 52, 57
 bannum 57, 61, 154
 banus 155, 155, 156
 Barbara 150, 151, 152
 barbatus 25
 baro 22, 99, 117, 118, 129, 141, 150
 bassa 148
 Bavaria 9
 bellator 32, 45, 170
 bellicus 18, 32, 33, 107

bello 33, 59, 107
 bellum 1, 4, 7, 14, 16, 20–21, 23–24, 33, 34, 36–39,
 44–47, 50, 59, 65, 68–69, 83, 104–105, 125,
 112, 114, 116, 132–134, 138, 170
 benedictio 86, 101, 151
 benefacio 19
 benefactor 149
 beneficium 6, 103, 124, 141
 benevolentia 1, 32, 61, 118, 122, 124, 126
 benignitas 118, 121, 144
 benignus 66, 75, 118, 124, 128
 benivolencia *v.* benevolentia
 Berlgradum *v.* Nandoralba
 bestia 138
 biennium 31
 Boemia *v.* Bohemia
 Boemicus *v.* Bohemicus
 Boemus *v.* Bohemus
 Bohemia 9, 15, 24, 34, 40–41, 43, 47–49, 51, 54,
 64, 70–71, 73–74, 76, 77–80, 84–85, 87–91, 93,
 99, 111, 116–117, 121–123, 128–129, 135, 140,
 179–181, Bohemus 1, 22, 33, 42, 48, 50–51, 64,
 71, 74, 77, 79, 80–81, 84–85, 87, Bohemicus 7,
 48, 71, 80, 93, 96, 141
 boiario 67, 102–109, 170
 boiarius 102–105, 108
 bombardia 151, 170
 bonitas 45, 124, 134
 boyarus *v.* boiarius
 Brabantia 62
 Brandenburgensis 64, 98, 111–113, 157, 179
 brevitatis 32, 36
 Budensis 155, 157, 172
 burgrabiatus 153
 burgrabio 95, 111, 153
 Burgundia 32, 116–117

 cadaver 66
 caedes 7
 caedo 7
 caementum 155
 caerimonia 20
 caerimonalis 86
 caesar 1–2, 12–14, 18, 21, 25, 31, 37–38, 40–41,
 50–54, 57–58, 61, 107, 119–120, 135–136,
 138–139, 141, 144, 148–149, 151, 161–162
 caesareus 11, 13, 32, 36, 40–41, 47, 56, 57, 61,
 115–122, 130, 132–135, 137–138, 156, 157,
 159, 161, 179
 calamitas 100
 calcariatus 173
 calculus 82
 calumpnia 73
 camera 18, 19, 25, 26, 27, 57, 58, 101, 115, 131,
 155, 162, 163
 camerarius 27, 163
 campestralis 137
 campestris 32
 campus 142
 cancellaria 96, 140, 143
 cancellarius 1–3, 9–10, 12, 16, 18, 24, 28–29, 35,
 51, 87, 96, 100–102, 111, 130, 136, 139, 143,
 145, 149–152, 157, 160–161, 165, 168, 172,
 179, 181
 canis 19
 canonicus 100, 156
 canto 151
 capitalis 103
 capitaneus 1–3, 33–34, 67, 69, 106, 111, 136, 147,
 149, 156, 168, 181
 capitulum 4, 45, 98–100
 captivus 107
 caput 25, 73–74, 85
 cardinalis 47, 111, 113, 114
 Carinthia 46, 90
 caritas 12, 43, 168
 Carniola 46
 Carolus 2, 70, 73, 75, 78–80, 84–87, 90, 153
 carus 10, carissimus 1, 10–12, 14, 16–17, 21–22,
 40–43, 53–54, 56, 61–63, 76, 78, 82, 97,
 110–112, 121–122, 127–128, 131–135, 140,
 158, 160, 168–169, 179–181
 Casimirus 3
 Casparus 66
 Casper 108
 casso 5
 Cassoviensis 155
 castellanus 11, 55, 58, 157, 172
 castigo 166
 castra 18–19, 51, 65, 83, 131, 138, 147, 153–156
 castrum 8, 11, 17, 21, 23, 31, 43, 54, 61, 106, 138,
 153, 155
 catholicus 25, 31, 32, 116–118, 135, 138
 cedo *v.* caedo
 cedula *v.* schedula
 celeberrimus *v.* celeberrimus
 celeberrimus 10, 12, 61
 celebrosus 12, 16, 21, 59, 71, 72, 76, 150, 157, 168, ,
 171, 181
 celer 8, 12, 14, 24, 26, 48, 56, 65, 102, 108, 118,
 131–132, 149
 celo 118
 cementum *v.* caementum
 ceno 113, 129
 census 103, 155
 cerberus 121
 cerimonia *v.* caerimonia
 cerimonialis *v.* caerimonialis
 certamen 112
 cervus 161
 cesar *v.* caesar
 cesso 14, 17, 19, 57, 73, 129
 charissimus *v.* carissimus
 charitas *v.* caritas
 charus *v.* carus
 christianitas 6, 49, 159
 christianus 1, 3, 5–6, 8, 18, 23, 31, 36, 37, 39–40,
 49–50, 61, 65, 68–69, 75, 77, 81, 90, 99,
 105–107, 112, 114, 117, 119, 121, 129,
 132–135, 137–138, 140, 156, 159, 168,
 christianissimus 141, 157

Christophorus 1–3, 9, 64, 69, 111, 136, 168, 181
 Cibiniensis 155
 cinis 76
 circumstantia 31
 citatio 57
 cito 16, 70, 110, 140, 142, citius 5, 40, 142, 148
 cito 74, 76, 77, citatus 74, 75, 77, 113
 cittacio *v.* citatio
 cittatus *v.* citatus
 citto *v.* cito
 civitas 8–9, 57–58, 61–62, 98, 116, 140–141, 146,
 148, 151, 155
 Civitas *v.* Nova Civitas
 clarus 118, 140, clare 128
 claudus 39
 Clemens 139, 150
 clementia 2, 125
 clementissimus 41, 48, 74, 120, 122, 125, 134, 169,
 179
 clipeus 110
 Clissa 154, 156
 coaduno 132, 134
 coagulatus 180
 coangusto 119
 coerceo 8
 cogitatio 76
 cogito 7, 23, 25, 83, 91, 112, 127, 131
 cognosco 30, 59, 112, 116, 131, 144, 167, 171, 180,
 cognitus 107
 cogo 11, 14, 21–22, 32, 35, 47, 59, 89, 119, 125,
 170, coactus 103, 119, 134, 148
 cohortor 6, 7
 collega 110
 collegium 47
 colligo 13, 21, 66, 155
 colloquor 10
 colo 125, colendissimus 116–118
 Colocensis 156
 comeatus *v.* commeatus
 comedo 18–20, 61, 79, 85–86, 91, 139, 142, 151,
 179
 comendo *v.* commendo
 comes 31, 39, 41, 64, 79, 98, 101, 115, 116, 129,
 135, 179
 comitatus 55, 103
 comito 179
 commeatus 45
 commendatio 116–117, 139, 180
 commendo 62–63, 66, 68, 118, 122, 133, 136, 172,
 180–181
 comminatio 4, 145
 comminatus 19
 commissarius 40, 44, 52
 commissio 47
 committo 6, 8, 30–31, 39, 47, 60, 62, 107, 108, 114,
 153, 167
 commoditas 124, 150
 commodus 3, 5, 11, 21, 69, 118, 124, 133, 159, 169,
 172, commode 15, 40, 69, 138, commodius 2–3,
 34–35, 45, 171
 commoveo 65, 104
 communico 11, 67, 116, 136, 142, 148
 communio 2
 communis 23
 communis 3–7, 10–11, 13–18, 21, 23–24, 31, 36,
 44, 47, 49, 54, 59–61, 64, 67, 82, 88, 90, 108,
 110, 118–119, 121, 123, 127, 132–133, 135,
 137, 142, 152, 173
 commutatio 90, 138
 compareo 74, 113
 compator 110
 compello 87
 compesco 99
 competo 101
 complano 38
 complector 118, 169, 181
 compleo 44, 46
 complex 87, 110, 127, 128
 compono 1, 3, 6, 15, 31, 36, 50, 52, 56, 60, 92,
 104–105, 111, 117, 133
 compos 181
 compositio 38
 comprimo 119
 computus 27, 28, 29, 163–164, 166
 comunis *v.* communis
 concedo 2, 37, 121, 147
 conceptio 152, 154, 156–157
 concerno 48, 116
 concilio 61, 112, 133, 135
 concilium 100
 concludo 2, 15, 20, 29, 36, 40, 51, 53–54, 56, 64,
 68, 77, 133, 157, 160, 166
 conclusio 170
 conclusive 98
 concordia 38, 40, 68, 105, 108, 113, 135, 138, 149,
 151
 concordo 33, 35, 45, 46, 105, 151
 concors 7, 151, 158, 160
 concutio 118, 122
 condicio 15, 32, 34, 39, 40, 44, 53, 55, 68, 69, 112,
 135, 136
 condico 4, 8
 conducibilis 4, 23
 conduco 59, 77, 119, 127–129, 171
 confederacio *v.* confoederatio
 confederator *v.* confoederator
 confero 46, 67, 72, 103, 112–114, 117, 124
 confessus 22
 confidentia 45
 confido 16, 27, 66, 153, 163
 confinis 19, 28, 31–33, 155, 163–164
 confirmatio 54
 confirmo 2, 38, 52–53, 126, 138
 conflo 115
 confoederatio 12, 20, 52–53, 56–57, 73, 105, 108,
 122, 127, 138
 confoederator 153
 conformitas 33
 confusio 28, 82, 158–160, 164
 confusus 158, 162
 congaudeo 122
 congregatus 71

congressus 4
 congruo 39, 47, 136
 coniectura 148
 coniunctio 1, 2, 7, 10, 20, 61, 66, 108, 169
 coniungo 22, 32, 45, 52, coniunctus 9, 37, 65, 120,
 132, 169, coniunctissime 110, coniunctim 19, 163
 coniunx 10, 123
 conor 98, 99, 108
 conqueror 147
 consanguineus 1, 11–12, 16, 61, 107, 111–112
 conscendo 179
 conscius 149
 conscribo 43, 158, 159, 160, 162
 consedeo 15
 consensus 40, 64, 71, 73, 78, 102–103, 115, 127
 consentio 13, 102, 131, 133, 154
 consequor 56
 conservatio 19, 54, 70, 90, 100, 110, 113–114, 157,
 159
 conservo 18, 26, 32, 58, 59, 61–63, 75–76,
 108–110, 141, 144, 157
 considero 31, 114, 168
 consigno 55
 consiliarius 9–13, 15–16, 18, 20, 22–24, 27, 29–31,
 35–37, 39, 41–43, 47, 51, 54–56, 61–62, 64,
 66–67, 73, 77–79, 82–83, 85, 87–90, 97–102,
 105–107, 111, 115, 118–119, 128, 130–132,
 135, 140–146, 149–151, 154, 156–167,
 172–173, 180
 consilium 2, 4–6, 11–12, 14, 17, 20, 22–23, 25, 27,
 29–30, 32, 34, 48, 51, 54, 65–66, 71, 73–74,
 78–85, 91, 101, 106, 108–110, 112, 118–120,
 127–128, 133, 143–146, 157, 159–160,
 162–163, 165–167, 171–173, 181
 consistorium 113
 consolatio 109
 consors 41–43
 consortium 87
 conspiratio 74, 86, 108, 127, 128
 conspirator 71–73, 76–78, 80–81, 153
 conspiratus 73, 106
 constans 146, constanter 152, constantissime 152
 constantia 144
 constituo 4–5, 8, 12, 17, 21, 33–34, 53, 72, 82, 100,
 103, 107, 112, 136, 138, 158, 169
 consuetudo 46, 123, 137
 consulatus 157
 consulo 3, 6, 10–13, 16, 26, 36, 39, 53, 65, 71, 74,
 76, 78, 80–82, 84–85, 87, 99, 104–105, 108,
 110, 128, 132, 141, 159, 181, consultus 43, 49,
 76, 84
 consultatio 35, 36, 79, 87, 89, 142–143, 149, 150
 consulto 16, 43, 48, 77, 84, 117, 149
 consumo 11, 16, 79, 130, 142
 consurgo 130
 contaminatio 140
 contamino 100
 contemno 19, 21, 81–82, 107, 109, 120, 135, 157,
 167
 contempno *v.* contemno
 contendo 88, 143
 contentio 143–144, 149
 conterero 1
 continuus 20, 29, 37, 118, 152, 166, 181, continue
 16–17, 38, 44, 98, 113, continuo 6, 38
 contractus 54–55
 contradico 115, 119
 contrahio 2
 contrarius, 101, 103, contrarie 29, 104, 165
 contravenio 151
 contribuo 12
 contributio 19, 64
 contumelia 41, 143
 convenio 1, 3–4, 38, 40–41, 56, 58, 65, 69–71, 80,
 110, 112, 135, 146, 166
 conventio 39, 64, 70, 78, 86, 127, 128–129, 173
 conventus 1, 3, 5–6, 8, 10–15, 21, 37–39, 44,
 48–50, 52, 55–63, 69, 71, 73–74, 78, 82, 90,
 111–112, 127, 129, 161, 168–171, 181
 converto 99, 109, 132, 141, 148
 convivium, 98, 113
 convoco 24
 cooperor 49, 116
 copia 8, 17, 23, 36, 49, 73, 106, 150, 170
 copiosus 72, copiose 172, copiosius 136,
 copiosissime 170
 copula 113
 coquina 28, 42, 145, 163–164
 cor 133
 Corinthia *v.* Carinthia
 coriso 113
 corona 123
 corporale 85
 corpus 18, 66, 169
 correctus 26
 Cracovia 2, 8
 Cracoviensis 1, 2, 3, 69, 111, 136, 168, 181
 creber 92, 146
 credentialis 10
 creditivus 10
 credo 103, 108, 131
 credulitas 102
 Cremniciensis 101, 115, 131
 Cremniczensis *v.* Cremniciensis
 creo 68
 cresco 18, 99, 108, 140, 146
 Crhistophorus *v.* Christophorus
 crimen 74–76
 cristianus *v.* christianus
 Cristoferus *v.* Christophorus
 Cristoforus *v.* Christophorus
 Croatia 31, 33–34, 44–45, 150, 156
 crucifer 39, 41, 52
 crudelis 137, 147
 Crzemnicensis *v.* Cremniciensis
 Crzemnizensi *v.* Cremniciensis
 cudo 8, 45, 101–102, 115, 130, 171
 cumulatissimus 124–125, 169
 cupiditas 15, 20, 111
 cupio 2, 14, 56, 60–61, 63, 65, 76, 105, 111, 114,
 116–117, 120, 122, 128, 131, 134–135, 149,
 170, 181

cuppa 61
 cuppus 179
 cura 5, 6, 13, 17, 29–30, 42, 60, 106, 111, 114,
 158–159, 163, 166–167
 curia 28–29, 40, 42, 46, 52–53, 67, 69, 86, 101,
 113, 117, 121, 136, 148, 153, 155–157, 160,
 162, 164, 166, 179
 curio 4, 6, 12–13, 19, 25, 27–30, 36, 50, 54, 58, 63,
 71, 108–110, 114, 158, 163–164, 166–167, 172
 curro 26, 98
 currus 46
 cursor 3
 cursus 34, 45, 113
 cusio 102, 115, 130
 cuser 131
 cussio *v.* cusio
 custodia 145
 custodio 27, 162

 Dacia 7, 107
 damnosus 36, 84, 115, 166
 damnus 29, 31–33, 45, 85, 70, 104–105, 159, 165
 Danubius 46, 91
 datiae 82
 deauratus 172, 179
 debellatio 121
 debello 137
 debilito 110, 159
 decens 7
 decerno. 18, 77, 118, 128, 151–152, 165
 decerto 76, 149
 decido 78, 81–82
 decima 147
 decisio 40
 decissio *v.* decisio
 declaratio 10, 98, 149
 declaro 3–5, 10, 18, 20, 31, 34, 37, 41, 45–46, 51,
 61, 127–128, 152, 169, 171, 173
 declino 134
 decollo 103, 109
 decolo *v.* decollo
 decor, decus 28–29, 61, 124, 149–150, 164, 166
 decoro 124
 deduco 20, 50, 75, 83, 85–86, 108, 115–116
 deductio 113
 defatigo 15
 defectus 33, 72, 143, 147
 defendo 7, 15–16, 22, 30, 32–33, 49, 57, 61, 77, 84,
 89, 106, 119, 144, 148, 160, 167
 defensio 1, 6, 12, 16, 19, 21, 25, 83, 90, 115, 132,
 167, 173
 defensivus 134
 defensor 19
 defero 5, 27, 34, 162
 defendo *v.* defendo
 deficio 10, 15, 16, 28, 34, 67, 122, 164, 171
 defunctus 113
 delegatus 118
 deleo 121
 deliberatio 18, 24, 112, 130, 149, 181
 delibero 2, 12, 37, 54, 60, 64, 79, 105, 115, 122, 149

 demando 118, 135
 demo 155, 156
 demolior 47
 denarius 18, 72
 deoccupo 38, 138
 deocupo *v.* deoccupo
 deordinatio 19, 110, 120, 158
 dependeo 3, 65, 131
 depono 65, 85, 105
 depravo 18–19, 25
 deputo 12, 28, 164, deputatus 64, 70, 78, 81, 98,
 112
 derelinquo 11, derelictus 107
 derideo 18
 derisio 19
 derogo 78, 131
 descendo 11, 17
 descriptus 69
 desero 110, 134, 148
 deserto 110
 desiderium 3–5, 12, 14–15, 63, 66, 111, 123, 168,
 181
 desidero 38, 56, 68, 121, 124, 169, desideratissi-
 mus 1, 15, 57
 designo 1, 28, 70, 78, 92, 164
 despectus 158
 desperatio 158
 desperatus 109
 despero 67, 83
 destino 49, 69, 109
 destructio 34
 destruo 141, 150
 desum 3, 6, 16, 21, 31, 46, 50, 52, 61, 132, 168
 detestabilis 37, 66, 83, 158
 detestor 102
 detineo 14, 32, 34, 46, 69
 detractus 123–124
 detrimentum 8, 112, 136
 devinco 2
 devotio 149
 dexter 15, 87
 dexteritas 2
 diaeta 12, 14–16, 31, 58, 60
 dieta *v.* diaeta
 diffamo 78
 differentia 92, 111, 115, 145, 151
 differo 10, 14, 36, 55, 76, 98, 100, 130
 difficilimus *v.* difficillimus
 difficilis 59
 difficillimus 24, 34, 138
 difficultas 3, 6, 31, 38, 67
 diffido 65
 diffinio 4, 143
 diffusus 43
 digittus *v.* digitus
 digitus 3, 85
 digladiator 113
 dignitas 6, 20, 25, 30, 64, 71, 73, 76, 79, 83, 114,
 127, 129, 131, 133, 167
 dignor 58, 60, 87–88, 99, 108, 120, 133, 135

dignus 18, 72, 104, 114, 125, 145, dignissimus 17,
 36, digne 16
 dilatio 43, 82
 dilectus 2, 116–117
 diligens 81, 98, 111, 142, diligenter, 6, 16, 11, 51,
 63, 84, 88, 97, 110, 135, 138, 144, 163,
 diligentius 124, 158, 171, diligentissime 12, 122,
 171
 diligentia 24, 40, 42, 56, 58, 62–63, 102, 109–110,
 112–113, 138
 diligo 123, 180
 diluculum 152
 diminuo. 2, 12, 22, 61, 103, 115
 diminutio 101
 dimitto 71, 103
 Dionysius 74, 77
 dirigo 2, 4, 41, 70
 discedo 3, 11, 52, 89, 91, 101, 109, 123, 143
 discessus 123
 discordia 30, 32, 167
 discrimen 6, 136
 dispendiosus 165
 displicentius 109, 128
 dispono 75, 154
 dispositio 4, 72
 disputatio 60, 131
 disputo 47, 60
 disquiro 30
 dissensio 6, 32
 dissidens 5, 31
 dissidium 45
 dissimulo 140
 dissipatio 28, 165
 distineo 3, 8
 distribuo 27, 155, 163
 districtus, 29, 51
 dives 49, 72, 89
 divido 12, 22, 29, 35, 44, 165
 divinus 2, 38, 71, 88, 108, 113, 134, 137, 142, 150
 divisio 30, 167
 divitiae 83
 divus 52
 dlugoffet 107
 doctor 9
 documentum 127
 dolus 2
 domesticus 3, 22, 83
 domicilium 137
 dominium 2, 11, 13, 15–17, 23, 31–32, 54, 59, 61,
 67, 104, 119, 125, 128, 133–135, 137, 150
 dominor 29, 166
 domus 2–3, 13, 26, 29, 35, 41, 57, 73, 101, 123,
 137, 148, 157, 166
 dono 18–19, 61, 172, 179
 donum 61, 148, 172
 dos 41–43, 51, 53, 62–63, 118
 dotalicium 63
 Dravus 46
 dubitatio 55
 dubito, 48, 51, 53, 63, 111, 132–133, 136, 141, 159,
 169
 dubium 46, 118, 124
 ducatus 32, 90
 ductor 34, 106
 ductus 22, 67
 dulcis 121
 durabilis 122
 duro 25, 98, 137
 durus 25, 43, 58, 83
 dux, 1, 3, 9, 20, 32–33, 35, 44–45, 47, 70, 75,
 78–81, 83–87, 90, 111, 116–117, 121, 131,
 133–135, 138, 153, 180
 ecclesia 85, 101, 113–114, 140–141, 150, 153,
 155, 160
 ecclesia *v.* ecclesiam
 edico 90, 149
 educator 160
 educo 7, 67, 150
 effectus 15, 41–44, 51, 54, 56, 59, 99, 105, 117, 142
 efficio 8, 47, 54, 57, 58, 109, 125, 151
 effluo 38
 effusio 26
 egregius 56, 125, 139, 181
 eicio 140
 elatus 141
 Elbingensis 57, 61
 electus 2, 40, 150
 eleganter 180
 elevo 4, 85
 eligo 27, 38, 52, 55, 107, 141, 160, 163
 eloquens, 103, 113
 Elvecius *v.* Helvetius
 Emericus 91
 emetior 61
 emo 45, 47, 71, 103
 episcopatus 5, 98–99, 113
 episcopus 9–10, 12, 15, 18–19, 23–25, 31, 35, 51,
 63–67, 82, 80, 84–88, 91–92, 97–99, 101–103,
 108, 112–113, 117, 120, 122, 128, 130, 136,
 139–140, 143, 145–146, 150–153, 155–157,
 161–160, 172, 179
 epistola 108
 epulor 113
 eques 9, 31–32, 46, 139, 147, 170
 equitas *v.* aequitas
 equitatus 179
 equito 91, 142, 150, 161
 equus 61, 113, 129, 172, 179
 equus *v.* aequus
 eripio 147
 erogo 28, 35, 44, 164
 erro 125
 error 25, 65, 98, 100, 140–141, 158–159
 eruditio 98
 es *v.* aes
 estas *v.* aestas
 etas *v.* aetas
 evado 22, 107, 125
 evangelium 39, 85–86
 evenio 33, 55, 73, 181
 eventus 44–45, 51, 168

evidenter 106, evidentissime 37, evidentissimus 112
 evito 32, 137
 exactus 42
 exauctoratus 7
 exauctoriso 14
 exaudio 11, 57, 155
 excellens 123, excellentissimus 2, 168
 excessus 104
 excipio 106, 118, 132, 160
 excludo 71, 81, 119
 exclusio 7
 excogito 30, 167
 excusatio 82
 excuso 9, 55, 61, 69, 104
 excutio 171
 exemplum 22, 25, 36, 58, 82, 98, 107, 108, 140, 166
 exemptus 155
 exeo 9, 14–15, 61, 63, 113, 141, *exiens* 8
 exequor *v.* exsequor
 exerceo 8, 29, 103, 107, 166
 exercitus 13–14, 21–22, 31–34, 44, 46, 67, 119
 exhaustus 34
 exhibeo 1, 32–34, 43, 122, 137, 146, 152–153, 167, 180
 exhortatio 69, 100, 140
 exhumo 66
 exigo 6, 19, 28, 79, 81–82, 130, 164
 exiguus 3, 21, 44
 exilium 110
 eximius 118
 existimatio 4, 181
 existimo 83
 exitium 146
 exitus 22–23, 73, 132
 exonero 15, 65
 exopto 121, 132
 exordium 145
 exorior 145
 expavesco 110
 expectatio 123
 expecto *v.* exspecto
 expedio 2–3, 17, 20, 23–24, 29, 40, 41, 45–46, 60, 66, 102, 105, 109, 118, 131, 149, 165, 168
 expeditio 11, 31–32, 34, 45, 48, 114, 119, 121, 154, 167, 171
 expello 106, 120, 141
 expensa 28, 44–45, 55, 163
 experior 105, 114, expertus 107, 120
 expisco 103
 explico 17, 109, 170
 explorator 8, 17, 106
 exploro 80, 124
 expono 11, 19, 25, 27–29, 104, 107, 110, 119, 131, 135, 147–148, 163–166
 exporto 115
 exposco 4, 7, 24, 62, 122
 expresse 23
 expugno 148
 expulsio 104
 expurgatio 127
 expurgo 127, 148, 160
 exquiro 103
 exsequor 45, 118
 exspecto 8, 9, 13, 33, 38–39, 41, 77, 81, 127
 exstirpo 98–99, 171
 exsul 109–110
 exsurgo 83, 99
 extendo 6, 87
 externus 22, 45
 extimo 84
 extinguo 5, 99, 114, 140
 extirpo *v.* exstirpo
 extorqueo 78
 extraneus 34, 83, 145
 extremus 82
 extrudo 81
 exturbo 170
 exul *v.* exsul
 exulcero 7
 exurgo *v.* exsurgo
 fabrico 49, 73, 161, 173
 fabula 91
 facilis 8, 30, 38, 40, 45, 83, 88, 104, 107, 167, *facilior* 37, 92, 121, 135, 137, 150, 171
 facilitas 123
 facinus 102
 factio 38, 74
 facultas 1, 2, 112
 falcastro 148
 fama 88, 89–91, 152
 familia 126
 familiaris 31, 167
 familiaritas 167
 fas 62
 fateor 91, 123
 fatuitas 141
 faux 147
 faveo 2, 72, 81, 107, 111, 151, 160, 168
 favor 85, 143–144, 152
 fedus *v.* foedus
 felicitas 111
 felix 6, 37, 41, 50, 53, 57, 74, 122, 125, 132
feliciter 107, 112, *felicior* 125, *felicissimus* 136, 181, *felicissime* 63
 fenestra 71
 fenum 148
 ferculum 85
 Ferdinandus 1–4, 8–9, 13–14, 20, 23, 31, 41, 44, 54, 68, 111, 115–118, 168–169, 181
 fero 5, 8, 13, 17, 21, 59, 73, 101, 106, 117, 120, 128, 131, 135
 ferro 127, 129, 146, 151
 fidelis 27, 82, 84, 89, 90, 114, 137, 163, *fideliter* 85, 88, 90, 144, 152, 160, *fidelior* 80, 160, *fidelissimus* 122
 fidelitas 131, 146–147
 fidentius, 125
 fides 1, 2, 5, 10, 13, 18, 22, 66, 85, 98–100, 102, 116–118, 122–125, 132, 136, 141, 144–146, 152–153

fiducia 172
 fidus 27, 160, 163, 167
 figmentum 91
 filia 8, 42, 53, 62
 filius 16–17, 21, 54, 103, 158, 168
 finalis 130
 finio 83
 finis 1, 8, 12, 15–16, 19, 21–22, 36, 38, 63, 65–67, 83, 100, 110, 119, 126, 144, 146, 151
 finitimus 8, 17, 19, 131, 147, 155, 157
 firmo 38, 50, 52–53, 61, 112
 firmus 2, 61, 83, 122, 137, 151, firmior 169, firmissime 112
 flagitans 136
 flamma 83, 146
 flexus 19
 florenus 5, 18, 59, 81, 113–114, 146, 148, 155–156, 158
 floreo 108
 Floriana 96
 fluctus 118
 flumen 46
 foedus 1, 2, 7, 121, 134
 forma 29, 54–55, 76, 165
 formidatus 146
 formidolosus 133
 fortis 112, 119, 124, 132, fortius 17, fortissimus 148, 159
 fortuna 16, 46, 120–121, 123–124, 133, 172, 179
 fortunatus 125, 149
 forum 71
 foveo 125
 Francia 25, 32, 119
 Franciscus 1, 9, 146, 151, 153, 179
 frater 1, 6, 11–12, 14, 33, 38–39, 45, 47, 53, 63, 65, 69, 74, 94, 111–112, 116–118, 120–121, 135, 147, 153, 179, 181
 fraternitas 157
 fraternus 2, 10, 32, 36, 58, 61, 62, 63, 118, 120, 169, 171
 fraudulentus 89
 fraus 2
 Fredericus *v.* Fredericus
 frequens 62, frequenter 74
 frequentia 71
 Fridericus 7
 fructus 82
 functus 118, 123
 fundo 99
 furor 84

 Gabriel 51, 161
 Gallia 7, 14, 119
 Gallicus 38, 59, 132
 Gallus 33
 gaudeo 10, 53
 gazofilacium 141
 Gdancensis 57, 61
 gemma 27
 generalis 1, 3, 17, 21, 33, 39, 111, 116–117, 119, 136, 143, 152, 168, 181, generalissimus 82
 generosus 92
 genitor 37
 gens 8, 15–17, 20–21, 23, 32, 34, 44–45, 59–60, 66, 106, 108, 123, 125, 134, 147, 157
 genu 19
 genus 45, 67, 169
 Georgius 9, 36, 52, 65, 69, 86–87, 91, 100, 112, 129–130, 142, 144, 156–157, 160, 162, 179
 Germania 14, 20, 46–47, 59–60, 62
 Germanicus 34, 38, 111
 germanus 65
 gero 2–3, 7, 11, 22, 25, 30, 37–38, 44–45, 50, 65, 71, 103, 106–107, 112, 114, 129, 133–134, 144, 153, 167
 gladius 99, 150
 gramen 148
 grandis 98
 gratia 1, 10–11, 42–43, 48, 50, 61, 63, 66, 72, 81, 89–90, 92–97, 104, 109–111, 116–117, 120–124, 131–132, 135, 145, 150, 158, 169, 172, 179, 180–181
 gratificor 3, 13, 52, 116
 gratiosissimus, 13, 37, 81
 gratiosus 10, 24, 38–39, 50, 75, 92–97, 180
 gratissimus 5, 10, 13, 121, 132, 169, 181
 gratitudo 133, 145, 180
 gratus 2, 43, 56, 68, 101, 103, 117, 120, 122, 132, 145, gratior 169, gratius 159
 gravatim 6
 gravis 15, 27, 32, 34, 46, 48, 58, 81, 89, 115, 132, 162–163, 167–168, 172, 179, graviter 115, gravissimus 7, 34, 82, 111, 123, 133, 181
 gravitas 106
 gravo 5, 43, 48, 136, 168, 172, 181
 Grittus 125
 guberno 106

 Hadrianus 36, 113haeresis 171
 hastiludium 113, 129
 hastiludo 129
 Helvetius 32–33, 38, 59
 Henricus 87
 Herbura 103
 heres 1, 180
 heresis *v.* haeresis
 hiems 66–67
 Hispania 2, 116–117
 Hispanus 42
 homo 7, 12, 19, 27, 46, 66, 71–72, 83, 87, 89, 108–110, 113–114, 133, 141, 145, 147–148, 157, 163
 honestas 15, 29, 39–40, 53, 66, 68–69, 83, 127, 166
 honestus 28, 39, 52, 86, 133–137, 152, 163, honestissimus 112
 honor 9, 22, 48, 61, 82, 86, 88–90, 118, 124, 139, 146, 149, 152, 169, 172, 180
 honorificus 66, 91, 140, 162, 168, 179
 honoro 72, 131, 90
 hora 8–10, 23, 25, 51, 61, 86, 98, 109, 113, 139, 142, 144, 146, 150, 152, 154, 156, 157, 161
 horribilis 83

hortor 5, 86, 112, 116, 118, 124, 135, 144
 hospes 31, 61, 91
 hospitium 9, 13, 18, 24, 51, 61, 64, 74, 86, 91, 98,
 101, 129, 139, 142, 144, 146, 157, 161, 172, 179
 hostilitas 145
 hostiliter 66
 hostis 1, 4, 7, 11, 15–18, 22–23, 31, 36, 44, 46, 49,
 59, 60–61, 65, 67, 75, 107, 113, 119, 121, 125,
 132–137, 150, 167, 171, 173
 humanissime 61, 106
 humanitas 123–124
 humilis 66, 82, 98, 146, humiliter 72, 99, 147,
 humillime 148
 humilitas 43
 Hungaria 1, 3, 7–10, 12–15, 17–18, 20–26, 31–33,
 35–37, 39, 40–43, 46, 48–54, 56–57, 59–60,
 65–70, 77, 85–86, 91–92, 96, 99, 101–102,
 105–107, 111, 115–117, 121–123, 128–130,
 134–136, 138–140, 146, 148, 150–151,
 157–159, 161, 172–173, 179–180
 Hungarialis 45, 146, 148
 Hungaricus, 12, 14, 167
 Hungarus 12, 14, 22, 33–43, 45, 48, 50, 66, 85, 145
 husar(o) 155–156
 husszarzo *v.* husaro
 hyems *v.* hiems

 Ianussius 87, 98, 140
 Iauriensis 10, 98, 101, 130, 179
 ictus 129
 idioma 33
 idoneus 34, 46, 136, 169
 ignis 66, 146, 150
 ignominiosus 84
 ignoro 12, 134
 ignosco 125, 146
 illustris 64–65, 111–112, 122, illustrissimus 3, 8–9,
 14, 24, 31, 35–38, 44–45, 47, 49, 64, 69, 73, 75,
 78–81, 83–90, 98, 111–112, 117, 121, 125,
 129–130, 133, 136–137, 142, 144, 153, 156,
 157, 160, 162, 179
 imbutus 74
 immanitas 7
 immensus 5, 42, 50, 121, 169
 immineo 99, 135
 imminuo 125
 immisceo 164
 immoderatus 124
 immortalis 63, 72, 124–125, 172, 181
 impar 22
 imparatus 33, 164, 167
 impedimentum 7, 71, 159
 impedio 21, 112, 149, 168
 impello 45
 impendium 3
 impendo 1, 17, 31–33, 44, 49, 83, 181
 imperator 1, 2, 8, 11, 15, 17, 20–21, 23–24, 37, 46,
 55, 99, 138, 146–148
 imperialis 31–32, 57–58, 61, 116–117
 imperium 30, 33, 35, 44, 47, 49, 58, 59, 60, 121,
 167, 170
 impero 7
 impeto 41, 125
 impetro 92, 107, 170
 impetus 22
 impie 141
 impietas 103
 impignoro 72
 implicitus 1, 21
 impono 32, 38, 65
 importantia 10, 54
 impossibilis 108
 improbus 24
 improperatio 88
 impropero 88
 improvise 165
 impugno 44
 impunitus 45, 144
 inanis 4, 15
 inauratus 61
 incendium 5, 7
 incinero 66
 incisor 129, 140
 inclino 37, 116, 133–134, 138, 149, 157, 170
 inclitus 2, 21, 37, 49, 121–124, 180
 incognitus 127
 incola 55
 incommoditas 3
 incrementum 30, 122, 167, 181
 inculpo 73, 88
 incurabilitas 119
 incurso 32–33
 indicium 124
 indigena 71, 180
 indignatio 65, 81
 inditium *v.* indicium
 indoles 123
 indulgeo 129
 induo 129
 industria 6, 30, 107, 167
 indutiae 4, 38
 inevitabilis 45
 inextricabilis 109
 infans 2, 116–117
 infelicitas 119
 infelix 119
 infestissimus 135
 infesto 16–17, 33, 35
 infidelis 1, 5, 7, 37–38, 66, 114, 160
 infinitus 147, 158, 172
 informativus 61
 informo 35, 58, 105, 110, 128
 infrango 7
 ingenium 18–19, 44, 72, 106–107, 122, 133, 169
 ingens 8, 22, 83, 134, 147
 ingenuus 91
 ingratus 102, 127, ingrattissimus 123
 ingredior 8, 17
 inhibitorius 98
 inhumanitas 103
 inimicus 125
 iniquus 87

initium 55, 126
 initor *v.* innitor
 iniungo 116, 138
 iniuria 7, 73, 75, 77, 89, 105, 106, 145, 171
 innitor 29, 47, 105, 113, 166
 innocentia 75–77, 88, 127–128
 innovo 1, 2, 12
 inopia 110
 inquiri 138
 insanus 141
 insatiabilis 138
 inscribo 41, 43, 51, 103–104, 155
 inscriptio 1, 2, 37, 40–41, 43, 54, 62, 70, 78, 105, 108, 127
 inseguritas 22
 inservio 4, 16, 138
 insidiae 125, 147, 160
 insignior 67, 83, 101, 109
 insignis 13, 15–16, 40, 52–53, 60–61, 69, 75–76, 99, 105, 108, 112, 117, 124, 136, 140
 insipiens 107
 insolens 108, 110
 insolentia 30, 109–110, 167
 insperate 66
 instantia 55, 113
 instituo 11–12, 21, 23, 31, 82, 104, 115, 128, 140, 157, 159
 instructio 3, 39, 56, 133, 138, 159, 173
 instruo 57, 75
 insula 61, 91
 integer 8, 145, 147–148, integerrimus 181, integerrime 144
 integerimus *v.* integer
 integritas 62–63, 66, 88, 114, 144, 149, 152, 153
 intellego 11, 17, 20, 23–24, 28, 48, 49, 57, 58, 65, 87–88, 90, 97–98, 102, 108, 114, 125, 128, 134, 144, 148, 152–153, 160, 164, 170, 181
 intelligentia 34, 79
 intemperies 144
 intempestive 48
 intendo 6, 20, 53, 119, 158
 intentio 152
 intercedo 75, 108, 111
 intercessio 134
 intercipio 7
 intermitto 61, 74, 76, 87
 interpono 41, 47, 116, 143
 interrogo 64, 67
 interteneo 31, 32
 intervenio 7, 118
 intestinus 6–7, 22, 83
 intextus 172
 intimatio 147
 intimo 70, 106, 108
 intrinsecus 66, 74–75
 intro 18, 27, 46, 71, 80, 104, 119, 163
 inultus 144
 inutilis 147
 invado 8, 14–17, 21, 44, 119, 150
 invasio 22, 66, 138, 148
 invectivus 143–144
 invenio 30–31, 34, 55, 83, 109, 135, 143, 159, 164, 167, 180
 invidus 30, 89, 167
 invigilo 137
 invisio 14–15
 invito 106
 invitus 106, 134
 involvo 5, 72, 104
 Ioannes 9, 87, 98, 113, 117, 129, 140, 157, 172, 179
 iocalia 20, 158
 iocor 18
 irrequisitus 64, 98, 101
 irreverenter 66
 irrumpo 44
 Italicus 14, 38, 59, 62
 Italus 42
 iter 31, 169
 iubeo 109
 iucundissimus 123
 Iudaeus 61
 iudex 77, 88, 143
 iudicium 57, 69, 72, 75–77, 81, 87, 114, 127, 135, 143
 iudico 72, 76, 125, 143–144
 iuramentum 85, 131, 153
 iuratus 56, 130, 145
 iuridicus 128
 iuro 141
 ius 5, 29, 64, 70, 72–79, 81, 87, 101, 106, 113, 115, 128–129, 131, 141, 165–166
 iusiurandum 102, 134
 iussus 118
 iustifico 128
 iustissimus 114, 168
 iustitia 8, 45, 58, 61, 72, 78, 81, 88–90, 114, 129, 134, 143
 iustus 13, 37, 57–58, 90, 135, iuste 158
 iuvenis 93, 113, 159
 iuvo 4, 7, 168

 Labacensis *v.* Laibacensis
 Labach *v.* Laibach
 labefacto 117, 125
 labes 157
 labor 29, 30, 43, 71, 103, 112, 132, 161, 165, 167, 169, 172, 181
 laboro 5, 35, 43, 47, 120, 132–133, 158, 171
 labyrinthus 109
 Ladislaus 172, 179
 laesus 74–76
 laetitia 121, 144
 laetor 137, 151
 lagoffeth 110
 Laibacensis 9, 63–64
 lanx 90
 largitio 109
 Latinus 11
 latro 87
 latrocinium 8
 laudabilis 15

laudo 151
 laudum 154
 laus 108, 125, 131
 Laybacensis *v.* Laibacensis
 legatio 1, 10–11, 13, 21, 66, 79, 92, 97–98, 117,
 121, 123, 128, 132, 135, 168–169, 181
 legatus 5, 11, 13, 15, 24, 31, 36, 37, 40, 47, 69, 85,
 86, 100–101, 106, 111, 114, 139–141, 150–151
 legitimus 9, 29, 37, 49, 78, 82, 128, 166
 legitimus *v.* legitimus
 lego 31, 26, 58, 87, 161–162
 Leo 36, 64, 71–75, 78, 82, 87–90, 92–93, 95, 97,
 127–129, 154
 lesus *v.* laesus
 letatus *v.* laetor
 letitia *v.* laetitia
 letor *v.* laetor
 Lev *v.* Leo
 levis 32, 34, 46, 115
 lex 133
 liber 108
 liber 29, 47, 51, 55, 104, 116, 132, 155, 165, libere
 124, liberius 57, 125
 liberalis 19, 61, 124, 179, 180
 liberalitas 124
 liberi 10, 63
 libero 19, 51, 72
 libertas 75
 licentia 8, 124, 136
 liga 31, 127
 lignum 148
 ligo 72
 limes 92
 limitatio 92
 litterae 2, 5, 7, 10, 17, 19, 29, 36–37, 50, 57–58,
 61, 87–88, 90, 98–99, 106, 111–112, 115–117,
 121, 135, 139, 147, 153, 157, 165–166, 180
 Lituania 1, 99, 180
 locumtenens 47, 116–117
 locus 4, 5, 11, 15–16, 21, 26, 28, 35, 40, 43, 45–46,
 49–50, 54–55, 69–70, 78, 86, 97, 101, 112, 119,
 129, 148, 150, 153, 164–165
 logoffet, 104
 longaevus 121
 longevus *v.* longaevus
 longinquus 14
 loquor 7, 42, 65, 88, 105, 124
 lucerna 154
 lucide 97
 lucratus 68
 lucrum 134, 155
 ludibrium 25, 81
 Ludovicus 1, 9, 111, 116, 117, 135, 172, 180–181
 Lusatia 8
 Luterianus *v.* Lutheranus
 Luterinius *v.* Lutheranus
 Luterus *v.* Lutherus
 Luterianus 98, 100, 140, 171
 Lutherus 141, 171
 Lva *v.* Leo
 magister 4, 9, 14, 27, 29, 35–41, 47, 50, 52–53,
 60, 62, 65, 68–70, 98, 111, 113, 157, 160,
 162–163, 166, 172, 179
 magnificentia 11–13, 16–17, 26, 41–43, 50–51,
 63, 65, 134, 168–169, 170–172
 magnificus 1–3, 8–10, 13–18, 31, 36, 38–39,
 41–43, 49–53, 56, 60–61, 64–65, 68–69, 74,
 76, 78–79, 83, 86, 89, 99, 110–111, 115–118,
 128, 130–132, 134–140, 142–143, 145–146,
 149–151, 156–157, 159–160, 168, 172,
 179–181
 magnitudo 15, 24, 31, 49, 55
 malevolentia 89
 malignitas 124
 malitiam 107
 malivolencia *v.* malevolentia
 mandatum 2, 11–13, 18, 38–39, 42, 48, 61, 69,
 75–76, 81–82, 84, 89, 98, 103, 110–112, 135,
 137, 148, 151, 157–158, 162, 171
 mando 56, 81–82, 144, 154
 maneo 20, 35, 101, 113, 122, 142, 161
 manifestus 1, manifeste 12, 147, 152
 manus 2, 12, 15–16, 18–19, 28–30, 37, 46, 55, 72,
 87, 102, 164, 166–167, 172, 180–181
 manuteneo 29
 marchio 27, 36, 38–40, 52, 64–65, 68–69, 79,
 86–87, 91, 98, 100, 111–113, 116–117, 120,
 129–130, 142, 144, 156–157, 160, 162, 179
 marchionatus 79, 92
 Maria 41–42, 46, 137, 152, 154, 156–157
 maritus 131, 179
 materia 112, 114, 133
 matrimonialis 113
 matrimonium 8, 42
 maturus 2, 18, 24, 140, mature 37, 49, 54, 70,
 111, 140, maturius 3, 79, 181
 Maximilianus 1, 2, 12–13, 37, 41, 50, 52–53, 55,
 57–58, 138
 mediator 115, 136
 medietas 103
 mediocris 17, 45
 Mediolanum 119
 meminī 6, 48, 104
 memor 100
 memoria 1, 6–7, 37, 41, 50, 53, 62, 74, 88, 108,
 125
 mens 34, 42, 60, 89, 105, 112, 114, 123
 mensa 18, 85, 101
 mensualis 156
 mensura 27, 125, 163, 180
 mentio 4, 7, 97
 mereo 6, 45, 49, 61, 75, 77–78, 91, 100, 103, 114,
 121–122, 125, 128, 158, 181
 merx 45
 metuo 125
 michi *v.* mihi
 miles 32, 171, 179
 miliare 8–9, 63, 179
 militaris 68, 124
 minae 19
 ministro 8, 61, 90

minor 71
 minuo 35, 153
 minuta 70
 miror 91
 miser 147
 miserabilis 146, 148
 misereor 150
 missa 19, 20, 86, 91, 101, 150, 153, 155
 mitigo 75
 mitis 95, 107, 162
 moderatio 28, 162, 165
 modernus 16, 57, 103, 107, 131, 138, 148, 150
 moderor 4, 6, 7
 modeste 25, 51
 modestia 81
 Moldavia 7, 22, 67, 102, 104–107, 109, 170
 Moldavicus 65, 98, 102, 106, 110
 Moldavus 109
 moles 5, 18, 132
 molestatio 57
 molestia 123
 molesto 57–58, 61
 molestus 123
 molimen 108, 127
 momentum 3, 97, 102
 moneo 28, 124, 165
 moneta 8, 34, 45, 101–102, 114–115, 130–131, 171
 monimentum *v.* monumentum
 monumentum 106
 mora 8, 11, 33, 53, 55–56, 150, 153, 171, 181
 Moravia 24, 34, 43, 46, 47, 49, 79, 90, 92, 116–117, 153
 Moravicus 92
 Moravus 33
 mors 21, 51, 57
 mortalis 118
 mortuus 66, 74
 mos 12, 18, 20, 24–26, 33, 102, 122, 156, 158
 Moscho *v.* Moscus
 Moscovia 35, 116–117, 138
 Moscus 4, 106, 116, 133–136, 138
 Moskovia *v.* Moscovia
 motus 69–70, 76
 mulcto *v.* multo
 mulier 20
 multitudo 30, 166
 multo 34
 mundus 26
 munificus 124
 munitio 32, 148
 munus 121, 123, 169, 172
 murmuro 160
 murus 47
 mutatio 25
 muto 25–26, 45, 61, 103, 166
 mutuus 1, 4, 18, 34, 36, 45, 54, 57, 65–66, 79, 87, 108, 126

 Nandoralba 16, 35, 46, 119
 narro 51, 170
 natio 145

 natura 33, 124
 naturaliter 26
 natus 126
 naves 47
 nazadista 156
 necessarius 1, 7, 12, 14, 16, 23, 28–29, 45–48, 52, 59–60, 71, 108, 110, 118, 120, 140, 156, 163–167, 171
 necesse 28, 44, 164
 necessitas 1, 13, 24, 27–29, 31–32, 34, 37, 45, 47, 50–51, 65, 76, 114, 164, 166, 168–169, 173, 180
 negligentia 78
 negligens 8, 28–29, 69, 74, 81, 86, 88, 141, 150, 163, 166
 nego 181
 negotium 4, 6, 8, 10–12, 14, 20, 24, 29, 31, 38–39, 47–48, 52, 54, 56, 58–59, 61–63, 65, 69–70, 85, 88–89, 98, 100, 110–111, 113, 118, 123, 127, 138, 146, 150, 152–153, 160, 163, 165–166, 168–169, 171, 179, 181
 nepos 3, 5, 7, 17, 21, 38, 134, 138, 158, 180
 neptis 42, 62
 nescio 39, 48, 68, 82, 108, 136, 148
 neuter 89
 nichil *v.* nihil
 Nicolaus 98
 nobilis 8, 102–103, 145, nobilior 125
 nobilitas 101–102
 noceo 90, 103, 152
 nocivus 53, 165
 nomen 2–4, 10, 15–16, 18, 31, 35, 42–44, 51, 57, 60, 63, 71, 75, 77, 79, 83–90, 97–101, 109, 116–124, 132, 135, 138, 146, 149–150, 158–159, 168, 179, 181
 nomino 20–21, 23, 51, 59, 69, 88, 90
 Noremburga *v.* Norimberga
 Noremburgensis *v.* Norimberga
 Norimberga 56 Norimbergensis 14–15, 49, 58–60, 111, 170, 173
 nosco 36, 85, 159
 nota 144, 89
 notabilis 76
 notarius 26, 122, 127
 notitia 62
 noto 6, 27, 162
 notus 24, 61, 68, 89, 144, 169, 181, notissimus 170
 Nova Civitas 9, 118, 161
 Nova *v.* Nova Civitas
 novus 4–5, 31, 38, 40, 61, 65, 72, 102, 107, 118–119, 141, 148, novissimus 4, 47–48, 50, 140, 161
 nox 8, 10, 23, 51, 83, 91, 98, 113, 129, 139, 142, 146, 152, 154, 162
 noxia 27, 163
 nubilis 8
 nudatus 85
 nudus 18
 numerus 118
 nuntius 7, 9, 31, 39, 46–47, 68, 74, 76–77, 79, 98, 102–106, 108, 116, 128, 146–148, 170

nuptiae 113
 Nurembergensis *v.* Norimberga
 Nurembergensis *v.* Norimberga
 Nurinnbergensis *v.* Norimberga
 Nurumbergensis *v.* Norimberga
 nutricius 160

obaudio 110, 141
 obediencia *v.* oboedientia
 obediens *v.* oboediens
 obedio *v.* oboedio
 oboeo 5–6, 169
 oblatus 36, 39, 86, 169, 170
 obligatio 45
 obligatus 43, 55–56, 71
 obliquo 41, 43, 53, 57, 141
 oblitio 61
 obliviscor 42, 180
 obmitto *v.* omitto
 oboediens 65
 oboedientia 30, 131, 167
 oboedio 82, 99, 159
 obsequentissimus 84
 obsequium 10
 obsequor 125
 observantia 2, 121, 125, 169
 observatio 39, 136
 observo 1, 16, 37, 42, 54, 61, 66, 72, 75, 98, 102,
 118, 123, 137, 147, 160
 obsidio 71
 obsido 8, 17, 21, 46, 119
 obstinatio 14
 obstinatus 25, 99, 157
 obtineo 116
 obvio 67
 occasio 7, 37, 45, 61, 112, 134, 164, 169
 occasus 61, 161
 occido 147
 occisus 141
 occultus 147
 occumbo 22
 occupatio 111, 168, 181
 occupatus 32, 38, 140
 occupo 59, 72, 150
 occulta 71
 occultus *v.* occultus
 oculus 56, 108, 125
 odiosus 151
 odium 45, 75, 85, 145, 151
 offendo 76, 105, 124, 152, 167
 offensivus 16, 20, 23–24, 107, 134
 offerens 4–7, 13, 23, 44, 50, 53, 61, 106, 147, 159,
 172, 179
 offero 10, 25, 44, 54, 61, 75, 78, 85, 115, 117, 121,
 180
 officialis 19, 27–30, 41, 55, 64, 70, 72, 75, 78–82,
 87, 89, 139, 145, 150, 153, 164, 166, 167
 officium 3, 29, 39, 71–73, 75, 78, 85, 102, 118,
 122–124, 126, 143–144, 147, 153, 162–163,
 166, 169, 180
 offitium *v.* officium

omitto 1, 14, 16, 51, 82, 90, 108
 ommitto *v.* omitto
 oneratus 31
 onerosus 171
 onus 5, 27, 162
 opidum *v.* oppidum
 opinio 3, 123
 opitulus 7
 oportunus *v.* opportunus
 oppidum 8, 55
 oppignoratus 31, 55
 oppono 137
 oportunitas 7
 oportunus 4–5, 22, 44–45, 48, 60, 136, 148, 170
 oppositus 86, 132
 oppressio 72
 opprimo 30, 32, 73, 100, 137, 167, oppressus 32
 optabilis 40
 optio 55
 opto 5, 12, 36–38, 56, 62–63, 69, 71, 74, 79, 84,
 106, 112, 125, 128, 130–131, 134, 136–137,
 146–147, 149, 168–169, 181, optans 74, 137,
 optatus 36, 105, optatius 119, 131, 133

oratio 10, 100, 122–123, 125
 orbis 1, 105, 133
 ordinarius 77, 143, 155
 ordinatio 7, 47, 81–82, 160
 ordino 27, 34–35, 37, 72, 74, 82, 163
 ordo 9, 12, 18–20, 28, 37, 39, 50, 65, 71–73, 102,
 105, 111–112, 123, 143, 146–147, 153,
 156–158, 160, 162, 164
 orior 30, 67, 126, 151, 167
 ornatus 140, 172
 orno 169
 oro 19, 20
 orthodoxus 1
 os 76, 114
 ostendo 18–19, 25, 37, 57, 61, 76–78, 88, 106,
 108, 124, 129, 145, 148

paccatus *v.* paco
 paciscor 26, 29, 72, 81, 102, 104, 107, 144, 151,
 157, 165
 paco 1, 6, 59, 73
 Padua 115–116, 135, 138
 paenitet 22, 66
 paganus 106–108
 palatinus 1–3, 9, 22, 31, 64, 66, 68–69, 98, 103,
 105, 106–109, 111, 136
 palatium 15, 36, 71
 palpo 108
 papa 36, 113, 121, 150
 par 118, 121, 124, 136, 150, 169
 paratus 28–29, 33–34, 39–40, 42, 44, 61, 68–69,
 75–76, 89, 100, 107, 112, 131, 135, 147, 156,
 160, 164–165, 167, 180, paratissimus 13, 172
 parcius 118
 parco 124, 169
 parens 12, 74, 82, 125
 pareo 106, 125
 pario 167

paro 148
 parochialis 85, 101, 113, 140–141
 pars 3, 7, 9, 14, 24, 33–35, 39–40, 44, 47, 52, 55,
 59, 63, 67, 69, 77, 79–80, 86–87, 89, 104–105,
 109–110, 116, 119, 147–149, 151–152, 170–171
 participo 67
 particularis 116
 partitus 106
 parvus 8, 19, 67, 72, 75, 83, 146, 165
 pasco 19
 passa 31
 passim 18, 98, 145
 patens 37
 pateo 162
 pater 11–12, 14–15, 22, 26, 40, 43, 56, 61–62, 76,
 78, 97, 107, 110, 127–128, 133, 140, 169
 paternitas 141–142, 144
 paternus 63–64, 66, 71, 82, 124, 141, 165, 168, 169
 patior 6, 8, 26, 30, 33, 36, 110, 143, 150, 167
 patria 121, 123, 125
 patronus 91
 patruus 41, 63, 110–112, 128, 133, 136, 140, 168,
 169, 172, 180, 181
 paucus 10, 12, 22, 27, 28, 35, 36, 49, 77, 80, 91, 98,
 130, 141, 149–150, 155, 158, 160–161, 163–164
 Paulus 172, 179
 pauper 72, 89, 114, 141
 paupertas 114
 pax 15, 35, 37–40, 47, 52–53, 60, 68–70, 74, 76,
 111–112, 116–117, 119, 133–138, 149, 171
 pecunia 8, 13, 17, 19, 21, 35, 45–46, 59, 138, 147,
 156, 171
 pecus 45
 pedes 31–32, 34, 46, 156, 170
 pedester 34, 129
 pello 107
 pena *v.* poena
 pendeo 4, 38, 41–42, 45, 80–81, 100, 127, 132
 pendo 47
 penitet *v.* paenitet
 pensio 5, 113–114
 peplum 85
 percipio 28, 82, 154, 164
 percutio 71
 perduco 86, 113, 179
 peremptorie 92
 pereo 143
 perfectus 60–61, 67
 perfero 109, 153
 perfidus 89
 periclitor 6
 periculosus 170, periculosior 76
 periculum 21, 26, 49, 60, 82, 99–100, 104, 106,
 110, 120, 131–133, 138, 148, 170–171, 173
 peritior 7
 permaneo 21
 permaneo 74, 114, 131, 149, 151
 permitto 6, 102, 110, 127, 144, 166
 permuto 45
 perniciēs 171
 pernocto 8
 perpetuus 2, 15, 20, 37–39, 52–53, 57, 60, 66,
 69–70, 90, 92, 107, 111, 117, 121–122,
 133–134, 137, 146–147, 152, 160, 168, 179
 perquiro 42, 105, 109
 perscribo 6, 108
 persolvo 72
 persona 19, 27–28, 40, 44, 48, 52, 56, 84, 87–88,
 90, 103, 109, 119, 128, 143, 162, 164, 180
 personalis 9–10, 157, personaliter 11, 15, 21, 40,
 69, 153
 perspicaciter 179, 180
 persuadeo 3, 19, 47, 49, 108, 149, 135, 162
 persuasio 67
 pertracto 18, 24, 64, 97
 pertranseo 127, 140, 142
 perturbatio 8
 perturbo 7, 73
 perversus 19
 pessimus 26, 102
 petiae 32, 172
 petitio 67, 71, 140
 petitus 67, 136
 peto 8, 11, 13, 16, 19, 35–36, 41–43, 47, 48–50,
 53–54, 57, 61–64, 74–76, 79, 82–83, 87,
 89–91, 99, 105, 113, 116, 125, 127, 133, 138,
 140, 143–144, 146–148, 150, 157, 159,
 170–171, 180
 Petrus 67–68, 113, 129, 156
 phas *v.* fas
 Philippus 9, 64
 Philipus *v.* Philippus
 Phol 98
 picarius 172
 pietas 124, 141
 placeo 14, 42, 46, 49–50, 62–63, 66, 72, 82–83,
 106, 112, 160–161, 163
 placo 105
 plebanus 140–141
 plebs 12, 19
 plene 58, 128
 plenissimus 111
 plenus 38, 56, 58–59, 69, 112, 136, 152
 Plocensis 5, 11, 58, 113
 Podolia 21
 poena 7, 34, 81–82
 pofugus 104
 politus 11
 polliceor 25, 48, 63, 109–110, 122, 125, 132, 138,
 170, 179
 pollicitatio 33
 pollitus *v.* politus
 Polonia 1, 3, 8–26, 31, 35–43, 47, 49–54, 56–58,
 60–65, 69–70, 73–74, 76, 78–79, 85–86,
 89–90, 92, 97, 104–106, 110–114, 116–117,
 120, 127–130, 133–136, 138–140, 142,
 144–145, 150–151, 156–157, 159, 161–162,
 168, 170–171, 179–181
 Polonicus 11
 Polonus 42
 Pomerania 111
 ponderosus 115

pondus 166
 ponievad 93
 pontifex 5, 33, 35, 47, 113, 150
 populatio 66
 populatus 66
 populus 125
 porcus 19
 porta 145
 portitor 19
 porto 34, 39
 posco 4
 Posoniensis 74, 150, 155, 157
 Posonium 8, 53–54, 56–57, 64, 77, 92, 96, 112,
 129, 135, 146, 179, 181
 possideo 51
 posteritas 126
 postulans 90
 postulatio 5, 69, 102, 111, 115, 143
 postulo 6, 78, 81, 84, 89, 106, 181
 potens 16, 49, 60–61, 75, 83, 133, 137, potentior
 67, potentissimus 107, 135
 potentia 15, 21, 24, 31, 35, 49, 72, 83, 105
 potestas 2, 30, 69, 167
 potior 8, 17, 150
 practicus 34
 praeavus 99
 praecedo 129, 139, 150
 praecipio 27, 162
 praecipitanter 77, 128
 praecipitatus 30, 167
 praecipuus 169, praecipue 7, 32–33, 104, 170
 praeclarus 148, praeclarissime 1
 pracludo 76–77, 142, 145, 159
 praeconciplio 22
 praeconsul 87
 praeda 106, 134, 150
 praedecessor 1, 4, 13, 37–38, 142
 praeditus 133, 168
 praeficio 7
 praefigō 81
 praeiudicium 131
 praeiudico 131
 praelatus 22, 156
 praeparo 14, 60, 119, 133, 167
 praescio 13
 praesens 1, 2, 10, 16, 20–21, 31–32, 43, 46–47,
 50–51, 53, 57–59, 61, 78, 80–81, 84, 99, 110,
 117, 129, 131, 134, 136, 140, 146, 150–152, 162
 praesentia 10–12, 31, 56, 77, 81, 117, 123, 144,
 150–151, 157, 166, 181
 praesentio 105
 praesentio 65, 99, 109
 praesento 118, 166
 praeservo 140
 praesideo 76
 praesidium 22, 35, 49–50, 59–61, 65, 83, 105, 108
 praestantia 123
 Praga 76, 141
 Pragensis 78, 87, 153
 prandium 9, 20, 64, 79–80, 85–86, 91, 113, 130,
 139–140, 142–143, 146, 152, 179
 pre- v. etiam prae-
 praeavus v. praeavus
 preces 25, 75, 85, 87, 102, 134, 137
 precor 125
 prelium v. proelium
 presentatio 137
 Prešpurg v. Posonium
 Prešpurtz v. Posonium
 pretium 85
 primarius 7, 27, 107, 168
 primas 159
 primor 71, 67, 83, 101, 107, 118, 129
 primordium 124
 privatio 99
 privatus 11–13, 16, 19, 48, 52, 61, 79, 85, 88, 101,
 106, 123, 139, 141–142, 144, 152–154, 158,
 160–161, 172, 180, private 48, privatim 25, 39,
 153, 161, 181
 privilegium 7, 75, 78
 privo 73
 probitas 153
 probus 27, 30, 88–89, 153, 162
 procedo. 22, 25, 30–31, 73–77, 81, 84, 86, 89, 91,
 99, 118, 128, 141, 148, 158, 167
 proceres 5, 7, 22, 107, 123, 141, 179
 procerus 56
 procurator 75
 procuro 35
 Proczek 75
 prodigus 19
 produco 4, 87
 proelium 22, 141
 profectio 31
 profecto 26, 144, 146, 159
 profero 152
 proficio 157
 proficiscor 5, 35, 46, 56, 116, 118
 proficius 162
 profitens 140
 profiteor 98
 profligo 46, 104, 141
 profugo 103
 profugus 67, 102–105, 107–110
 progressus 8, 17, 45
 proicio 19
 prolabor 158
 promereo 124
 promeritus 125
 promitto 2, 22, 33, 41–42, 44, 48, 67, 99, 109, 170
 promoveo 141, 179
 promptus 33, promptior 29, 166
 pronuntiatio 113
 pronuntio 152
 propaginis primordia 124
 propago 125
 propensus 1, 50, 112, 117, 150
 propero 65
 propheta 100
 propono 18, 24, 50, 53–54, 70, 74, 78–79, 81, 84,
 101–102, 104, 115, 124, 141, 145–146, 170,
 180

propulsivus 107
 propulso 1, 32
 prorogo 4, 81
 prosequor 32, 38, 110, 118, 120–121, 123, 169, 180
 prosper 181, prospere 119
 prosperitas 10
 prospero 23
 prospicio 3, 7, 11, 14, 21, 51, 85, 99, 142, 149
 protestor 99, 108
 proventus 27–29, 51, 55, 64, 71–72, 103, 155, 158,
 163–164, 166
 provide 6
 provideo 2, 21, 28, 34–35, 44–47, 70, 110, 131,
 140, 159, 164, 170–171
 provincia 15, 17, 20, 23, 29, 31, 33–34, 36, 44, 46,
 49, 55, 59, 61, 110, 128, 135, 171
 provisio 4, 8, 28, 34, 42, 141, 150, 164
 prudens 16, 22, 27, 83, 108, 113, 133, 140, 156,
 159, 163, prudenter 11, 18, 49, 51, 90, 103, 111,
 144, 152, 172, 179–180, prudentissimus 11,
 114, 181
 prudentia 6, 56, 122, 169
 Prussia 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 47, 50, 52, 53,
 60, 65, 68, 111, 114, 180
 Prutenicus 4, 7, 39, 51–52, 56, 61, 65, 68–70,
 111–112
 publico 16, 19, 71, 84–85, 88, 113, 123
 publicus 10–11, 13–14, 16, 25, 50, 61, 85, 92, 140,
 144, 152, 158, 160, 162, 172, 180, publice 1,
 5–6, 18–20, 22, 25, 73, 79, 106, 112–113,
 123–124, 132, 143, 145–146, 168, 181
 pudet 149
 pugna 22, 99, 141
 pugno 16, 22, 45, 104, 113, 119
 pulcer *v.* pulcher
 pulcher 121, 172
 pulsus 107
 punio 34, 45, 78
 pure 85, 120
 purus 124, 138
 puto 16, 22, 50, 60, 75, 80–81, 104, 108, 135, 142
 Pytrocoviensis 16

 quaero 52, 66, 68, 105, 108–110, 119, 149
 quantitas 28, 34, 164
 quantuluscunque 15
 querela 110, 141
 querimonia 124
 quero *v.* quaero
 queror 7
 querulor 73
 quies 116, 161
 quietantia 78, 82
 quietatio 71
 quiete 35, quietius 30, 35, 167
 quiettancia *v.* quietantia

 rabidus 121, rabidissimus 121
 radico 99
 Ragusiensis 146, 148–149, 155
 Ragusium 146, 148

 ratifico 138
 ratio 1, 6, 9, 19–20, 34, 46, 64, 70–71, 78–79, 82,
 108, 110, 136, 154, 158, 181
 rationabiliter 71
 recedo 78, 127
 recenseo 32
 receptaculum 8
 recessus 144
 recipio 10, 70, 119, 125
 recito 85
 recognosco 1, 89
 recordatio 37, 57
 recordor 88
 recreatus 29, 166
 rectificatio 70, 78, 81
 rectifico 28, 64, 70, 78–79, 81, 164
 reddeo *v.* redeo
 redditus 19, 72, 109, 114, 141
 reddo 3, 55, 89, 103, 109, 112, 158
 redemptio 138
 redeo 14, 24, 54, 63, 66, 73, 91, 103–104, 106,
 110, 113, 123, 131, 137, 139, 146, 152,
 154–155, 161, 179, 181
 redigo 162
 redimo 55
 reduco 4, 20, 36, 60, 66, 71, 86, 104–105,
 109–110, 139, 151, 171
 refero 4–5, 7, 25, 81, 100, 102, 105, 116, 121,
 123, 125, 132, 138, 146–147, 149, 159,
 164–165, 169
 reformatio 14, 25, 26, 70, 75, 78, 91, 143, 156,
 159
 reformo 14, 20, 25–26, 64, 100, 158–159, 162
 refundo 180
 regalis 72, 124, 144
 regens 58
 regimen 108
 regina 4, 10, 14, 19–20, 25, 41, 63, 85–86, 91–92,
 101–102, 113–115, 119, 130–131, 137, 139,
 142–145, 151–153, 156, 158–162, 166, 179
 reginalis 98, 101, 115, 130–132, 142, 144, 150,
 153, 159, 162, 171, 179
 regio 31
 regius 2–3, 12, 15, 19, 22, 28, 36–37, 42, 44–48,
 54, 55–56, 58–60, 62, 64–68, 70–74, 76–81,
 83–97, 100–102, 104–106, 108–111, 113–122,
 127–155, 157–162, 164, 168–173, 179
 regnicola 81, 158;
 regnum 1–3; 5–30; 33–37; 39; 44–46; 48–51; 54;
 57; 59–60; 62; 64–68; 70–89; 91–94; 96,
 99–102; 104–111; 113–115; 117; 119–125;
 128–137; 139–141; 143–144; 146; 150–153;
 155; 157–162; 164; 167–168; 170; 172–173;
 179–181;
 rego 130; 162; 165;
 reicio 12; 23, 146; 167, 170
 relatio 132
 relevo 21, 51, 172
 religio 98
 relinquo 45, 112
 reliquiae 15

reliquus 6, 15, 156
 reductor 115
 remaneo 11, 129, 157
 remedium 105
 remitto 137–138, remissior 133
 removeo 30, 167, remotior 40
 remuneror 66
 renovo 52, 138
 renuncio *v.* renuntio
 renuntio 3, 5
 Renus 9, 64
 reparo 150
 rependo 63
 repente 119, 140
 repentinus 3, 118
 reperio 33
 repeto 24, 49, 54, 56, 65, 87, 101, 105, 115, 169
 replica, 49
 repono 172
 repraesento 48
 reprimo 1, 137
 repudio 135
 repugno 90
 reputo 13, 91, 120, 123
 requiro 28, 164
 res 3–5, 7, 11, 13, 15–16, 27–28, 31–32, 36, 40, 43–44, 46–49, 51, 53, 56, 59–62, 64–68, 70, 79–80, 88, 90, 99, 101–102, 105, 107–109, 111, 117, 123–124, 129, 136, 138, 141, 144, 153, 156, 158, 162–163, 165, 169–171, 179, 181
 rescario 180
 rescio 158
 reservatio 5
 reservo 113
 resipisco 98
 resolvo 55, 59, 115
 respectus 115
 respicio 12, 123
 respondeo 11–13, 18, 25, 31, 38–40, 42, 44, 48–51, 53–54, 56, 58, 60, 62–64, 68, 70, 76, 79, 81, 83–84, 91, 97, 113–115, 117, 119–122, 134, 138, 141, 149–150, 180
 responsio 77, 113, 132, 168
 responsum 18, 23–25, 39, 43–44, 48–50, 58–59, 68, 77, 79, 83–85, 89–91, 109, 117, 119, 128, 130, 132, 136, 143, 149, 153, 156, 168, 170
 restauratio 159
 restituo 55, 103
 restitutio 4
 resto 38, 143
 retineo 106, 147, 181
 reus 123
 reverendissimus 9–10, 12, 15, 18–19, 23–24, 27, 31, 35–36, 38–39, 42, 47, 49, 51, 60, 63–64, 68–69, 71, 77, 80, 84–86, 88–89, 91, 97, 101–102, 105, 108–109, 111, 113, 117, 119–120, 122, 128, 130, 132, 136, 139–146, 149–153, 155, 157, 161, 172, 179
 reverenter 9, 66
 reverentia 18, 22, 124
 reversus 87, 91
 reverto 181
 revideo 165
 revoco 84, 86, 88, 119, 121
 revolvio 97
 rex 1–2, 5–7, 9–29, 31–33, 35–44, 46–54, 56–65; 67–70, 72–76, 78–79, 81–101, 104–107, 110–117, 119–120, 123, 127–131, 133–136, 138–145, 150–152, 156–163, 165–168, 170–172, 179–181
 Rhodos 148
 rigidius 87, 128
 rigor 81, 87
 rite 37, 82, 128
 ritte *v.* rite
 rixa 166
 robor 82, 114, 151
 roboro 50
 Rodos *v.* Rhodos
 rogo 7, 44, 135, 171, 181
 Rogosiensis 147
 Roma 5
 Romanus 2, 46, 98
 rorate 155
 Rugia 111
 ruina 32
 Russia 1, 116, 180
 sacer 12–13, 17, 22, 37, 42, 48, 50–51, 54, 57, 60–62, 65, 68, 71, 74, 78–79, 83–86, 89–90, 97–98, 105–107, 109–110, 114, 117–118, 120–122, 127–132, 134, 136–138, 141–144, 149–151, 153, 161, 172
 sacratissimus 79, 84
 saecularis 10
 saeculum 125
 saevio 66
 sagitto 151
 sal 103
 salarium 156
 saluber 106, salubrius 16, saluberrimus 51, 106, 108
 saluberimus *v.* saluber
 salus 10, 44, 106, 111, 116–117, 121, 127, 135, 181
 salutaris 3, 63
 salutatio 10
 salvator 148
 salvo 106, 108
 salvus 77, 89, 127–128, 157
 sanctifico 100
 sanctitas 36, 114
 sanctus 2–3, 9, 11, 15, 18, 23, 31, 37, 59, 64, 70, 74, 77, 79, 85, 91–92, 98–102, 109, 111, 113–114, 127, 129–130, 132, 139–142, 144–146, 149–153, 155, 161, 172, 181, sanctissimus 113, 121, 137, 152, 154, 156, 157
 sanguis 2, 19, 26, 110
 sanitas 10, 132, 137, 145
 sapiens 12, 114, 138, 140, sapienter 31, 90, 180, sapientissimus 111, 114, 121, 172, 181
 sapientia 122

satisfacio 34, 37–38, 42, 53, 61, 66, 83, 145
 Savus 46
 Saxo 155
 scandalum 156
 Scepusiensis 179
 schedula 160
 schismaticus 68, 142
 scintilla 83, 146
 scio 2, 4, 8, 11–13, 15, 17–19, 21, 28, 39, 41,
 48–49, 52, 57, 60, 62–63, 65, 69–70, 72, 74, 76,
 83–84, 88, 99, 104–108, 113–114, 128, 131,
 134, 148, 159–160, 163–165
 scismaticus *v.* schismaticus
 Sclavonia 46, 111, 155
 scribo 5, 19, 25–26, 28, 31, 39–40, 52, 57, 61, 68,
 81, 87, 89, 103, 108, 111, 130, 132–136, 150,
 153, 164, 180
 scutum 7, 108, 129
 secedo 24, 35–36, 77, 79, 87, 149
 Secoviensis 9
 secretarius 29, 70, 121–122, 136–137, 140, 165
 secretus 18, 26–27, 80, 85, 106, 148, 163, 165,
 secretior 30, 166, secretius 7, 19, 67, 139–140,
 145, secretissimus 65, 147–148, 160
 secta 98–99, 140, 171
 secularis *v.* saecularis
 seculum *v.* saeculum
 securitas 32, 34, 45, 109
 securus 27, 30, 51, 55, 163, 167
 sedeo 20, 75
 sedes 11, 22, 69, 111
 seditio 30, 74, 167
 seduco 25, 73
 seductus 26, 87
 sedulo 3
 Segedinensis 146
 Segniensis 156
 segrego 35
 semichristianus 133
 senatus 121–125, 136–137
 senior 62
 sententia 65–66, 78–79, 82–84, 99, 105, 107, 120,
 122, 136, 151
 sentio 21
 seorsum 2, 89, 163
 separatim 19, 87
 separatus 11, 38, 67, 107, 121, 142, 161
 sequor 1, 19, 31, 34, 44, 68, 77, 80, 82, 92, 100,
 111, 115, 141, 151, 155, 157, 159, 162, 173
 Seremicus 161
 serenissimus *v.* serenissimus
 serenissimus 1–27, 31–35, 35–44, 47–70, 73–78,
 82–91, 92, 97, 99–101, 104–105, 110–117,
 119–121, 123, 127–131, 133–136, 138–142,
 145, 149–152, 156, 158–159, 161–162,
 168–169, 171–172, 179–181
 serenitas 10–18, 23, 31–38, 40, 43–45, 47, 52, 55,
 57–63, 69, 90–91, 116–118, 150
 sericeus 19
 sermo 11, 15, 20, 41, 85
 sero 3
 serpo 142
 servitium 50, 66, 122, 137, 144, 147, 152, 163,
 180, 181
 servitor 13, 18–19, 71, 80, 89, 153
 servitus 103, 122
 servo 7–8, 12–13, 15–17, 27–28, 30, 48, 85, 88,
 102, 114, 119, 147, 152, 155, 160, 162–164,
 167, 180
 sessio 36, 72, 144, 160
 sevio *v.* saevio
 sigillo 19, 165
 sigillum 2, 18–19, 165
 Sigismundus 1, 2, 99, 135, 141, 180
 signatura 162
 significatio 80, 147, 150
 significo 15, 17, 20, 40, 52, 59, 68, 70, 105, 109,
 149–150, 171
 signum 124, 146
 sileo 70, 124
 simphonia 129
 simulo 146
 sinceritas 3–6, 8, 13, 124
 sincerus 138, 180, sincere 2, 116, sincerissimus 12
 sinister 15, 87
 Sirimium 46
 Sirimuo *v.* Sirimium
 Sixtus 111
 Slesia 34, 90, 171
 Slesita 33
 Slesitanus 171
 Slik 80, 85, 87, 98, 129, 140
 Sliko *v.* Slik
 Smolyenskum 138
 soboles *v.* suboles
 solatium 20, 29, 129, 158, 165–166
 solempnis *v.* sollennis
 solidus 4, 169, solidior 28, 164
 sollennis 20, 91, 98, 101, 130, 144, 150
 sollennitas 140
 sollers 30, 167
 sollicitator 49, 60
 sollicito 41–43, 58, 60, 99, 114, 116, 180
 sollicitudo 5, 7, 43, 151, 172
 solutio 35, 155
 solvo 8, 32, 44–45, 125, 155, 181
 Sompronium *v.* Sopronium
 sono 117
 Sophi 148
 sopio 36
 Sopronium 132, 135
 soror 41, 54–55, 62
 sororinus 111
 sororius 33, 116–118, 132, 137, 150, 181
 spatium 32, 123
 specialis 11–12, 17, 102, 115, 127, specialiter 154
 species 25, 55, 141
 specifico 21, 23, 143
 specifico 17, 24
 spectabilis 1, 9, 11, 13, 15–16, 26, 38, 50, 69, 76,
 97, 110–111, 117, 136, 142, 168, 179, 181,
 specto 162

spero 5, 19, 23, 35, 37, 39–40, 48, 52, 60, 68, 89,
 104, 134–135, 137, 170
 spes 22, 46, 106, 157, 172
 spiritualis 10
 spolio 15, 66, 158
 spolium 147
 spurcisimus *v.* spurcissimus
 spurcissimus 119, 121
 stabilio 4, 6, 8, 17, 61
 stabilis 151
 stallum 86
 statuo 3, 71
 statura 56
 status 3–6, 8, 12–14, 16–17, 20, 24–27, 30, 42,
 48–49, 51, 55, 64, 70–72, 74, 78, 82, 84, 91,
 108–110, 114, 132, 135, 153, 155–156,
 158–159, 163, 167, 170–171
 Stephanus 85, 87, 107, 140
 Stetinensis 111
 stilus 125
 stimulo 43
 stipendiarius 32–34
 stipendium 4, 46–47
 Stiria 46, 90
 strenue *v.* strenuus
 strenuus 89, 108, strenue 1, 129
 Strigoniensis 27, 68, 105
 stringo 29, 166
 stubella 141
 studeo 12, 15, 61, 63, 67, 74, 85, 106, 110, 124,
 133, 158, 169
 studiosus 17, studiosissime 108
 studium 3, 5–6, 13, 58, 61, 63, 85, 112, 117, 133,
 135, 137, 169, 180
 suadeo 100
 suasio 166
 subcamerarius 162–163
 subditus 5, 7, 19, 22, 44, 48, 72, 75, 82–84, 99,
 102–104, 106, 124, 150, 158, 167, 170
 subeo 14
 subeo 43, 63, 75, 163, 169, 172
 subiaceo 61, 131
 subicio 57, 107–108
 subiectio 146–147
 subiungo 65, 82
 sublatus *v.* tollo
 suboles 125
 subordino 147
 subscribo 2, 19, 37, 166, 180
 subscriptio 165
 subsequor 32, 84, 139
 subsidium 5, 13, 17, 20–22, 32–33, 35, 131, 171
 subsisto 5
 substantia 131
 subtiliter 73
 succedo 36, 59, 119–120, 131
 successive 140
 successor 1, 36, 79, 129
 successus 53, 132, 181
 succurro 156, 159
 sudor 19

Suevia 31
 sufficiens 17, 34, 43, 71
 sufficienter 8, 61, 90
 sufficio 2, 25, 28, 59, 114, 122, 158, 164
 suggero 84, 160
 summas 8
 summus 1, 5–6, 12, 15, 19, 24, 28, 33, 35, 55,
 103, 111, 124, 135, 137–138, 147, 152,
 155–156, 158, 164, 168
 sumptus 6, 74
 superbe 119
 superflue 28–29, 165–166
 superfluitas 114
 superintendo 102
 supleo *v.* suppleo
 suppetiae 8
 suppleo 51
 supremus *v.* supremus
 supprimo 100
 supraassignatus 32
 supremus 9, 111, 113, 136, 153, 157, 160, 168,
 179, 181
 suprimo *v.* supprimo
 surdus 78, 127, 142
 suscipio 9, 34, 40, 43, 104, 107, 112, 120–121,
 129, 134, 145
 suscito 8
 suspectus 34, 45, 77, 89, 160
 suspicio 145
 suspirium 147
 sustineo 5, 7, 72
 Swidnicensis 8, 171
 Swyebodziniensis 8
 Szórényiensis 155

 taceo 124
 tango 23
 tardius 141
 Tartarus 4–5, 8, 17, 21–22, 35, 47, 50, 66, 106,
 108, 134
 tavernicus 172
 taxa 155
 temerarius 59, 141–142, 157
 temere 78–79, 140
 temeritas 74, 77–78, 81
 tempestas 55, 118
 tempestive 15, 21, 40, 53, 60, 99, 159
 tempus 1–4, 6–7, 11, 13–14, 24, 26, 29, 32–37,
 44–46, 48, 51–52, 55, 57, 64–65, 67–72, 74,
 76, 78–79, 81–83, 88, 90, 92, 97–98, 100,
 112–123, 126–128, 131–132, 136, 138, 143,
 148–149, 151–152, 158, 162, 166–167, 181
 tendo 39, 65–66, 102, 143
 tenor 31, 44, 68, 92, 111, 115, 117, 135, 151, 162,
 173, 180
 tento 16, 38, 40, 46, 68, 99, 105, 110, 158
 termino 52
 terminus 81, 127
 terra 7, 21–22, 39, 65–67, 100, 103–110, 125,
 134, 150, 157
 terrestris 75, 76–77, 154

terribilis, 25, 159
 territorium 8
 testificatio 4
 testimonium 2, 124, 129, 153
 testis 39, 49, 60, 88
 testor 7, 61, 66, 120
 Thartarus *v.* Tartarus
 Themensiensis 156
 theologia 9
 thesaurarius 18–19, 24, 29, 101–102, 115, 131,
 155, 166, 172, 179
 Thorunensis 40, 69
 Thoronium 4
 Thurca *v.* Turcus
 Thurzo 9, 98, 101–102, 139, 172
 Tibiscus 46
 timeo 18, 26, 30, 67, 134, 149, 158, 167
 timor 30, 167
 tirannis *v.* tyrannis
 tirannus *v.* tyrannus
 Tirolis 55
 tolero 133, 159
 tollero *v.* tolero
 tollo 7, 12, 111, 145, 170–171
 tormentum 8, 17, 20–21, 23, 31–33, 44–45, 47,
 59–60, 170
 tractatus 2, 4, 15, 20, 23–24, 40, 42, 48, 51, 53, 61,
 64, 66, 69, 80, 91, 101, 109, 110, 114, 130,
 137–139, 145, 154, 156, 171
 tracto 6, 8, 13, 15, 18, 20, 22, 24, 30–31, 37, 40,
 48–49, 51–54, 56, 65–69, 86, 91–92, 98,
 100–103, 105, 108, 111, 119, 124, 130, 133,
 135, 139–140, 142, 146, 153–155, 157, 161,
 163, 166, 170
 trado 41, 65
 Traiskirchen 8
 Tranczin *v.* Trencinium
 tranquillitas *v.* tranquillitas
 tranquillitas 74–76, 84, 116, 128, 135
 tranquillus 7, 73
 Transalpina 67
 transeo 41, 43, 62–63, 86, 91, 130, 137, 142, 144,
 152–153
 transigo 83, 112, 136
 Transilvanensis 155
 Transilvania 64, 83, 86, 98, 101–102, 105,
 109–110, 139, 144, 170
 translatus 13
 transmitto 61
 Trencinium 179
 tributum 147
 trinitas 13–15, 52, 169
 trinus 126
 tripudium 129
 trucido 106
 truculentia 109
 truculentissimus 121
 tueor 28, 77, 88, 89, 108, 160, 164
 tumultuarius 12
 turba 28, 164
 turbatio 22, 65, 106, 121
 turbo 41, 58, 73, 82
 Turca *v.* Turcus
 Turcalis 172
 Turcia 8, 17
 Turcicus 11–12, 31, 43, 44, 48, 59, 170
 Turcus 4–5, 7–8, 11, 13, 15–17, 20–24, 31–32,
 34–36, 39, 44, 46, 50, 59–60, 65–67, 83,
 104–108, 119, 121, 137–138, 146–149, 167,
 171, 173
 turpis 146, turpiter 99, 105, 141
 turris 151
 tutor 33
 tyrannis 7, 103, 105–107
 tyrannus 26, 65, 67, 105, 107–108

 uberius 136, uberrimus 10
 unio 66, 104–105, 109
 unio unire 5, 44
 unitas 169
 universalis 114
 universus 21, 48, 102, 133, 168
 Urbs 113
 urbs, 150
 urgeo 14, 32, 43, 170, 173
 usura 103
 usurpo 19, 164
 usus 61, 115–117, 150, 159
 uterque 10–11, 15
 utilis 16, 18, 44, 49, 80, 134–135, 152, utiliter 13,
 90
 utilitas 5, 29, 45, 73, 79, 82, 108, 115, 135, 166,
 180
 utor 4–6, 27, 32, 45, 85, 113, 136, 163, 165, 169,
 180–181

 vacco *v.* vaco
 vaco 29, 113, 166, 170
 vado 19–20, 39, 43, 114, 138
 vaivoda 7, 27, 64, 67, 83, 86, 98, 101–105,
 107–110, 139, 144, 155, 170, 171
 Valachia 64–65, 67, 98, 106
 Valachicus 65, 70
 Valachus, 67, 68
 valedico 63, 137, 179
 valor 34, 103
 vanitas 25, 158
 Varadinum 156
 varietas 104
 varius 1, 38, 45, 57, 82, 101, 144
 vas 161
 vasto 134, 150
 vayvoda *v.* vaivoda
 vegetior 29, 166
 vehiculum 46
 velocius 15
 venatio 20, 29, 52, 61, 91, 137, 139, 152, 161
 vendo 103
 Venecianus *v.* Venetianus
 Venecie *v.* Venetiae
 venerabilis 9
 veneratio 121

Venetiae 121
 Venetianus 122
 Venetus 101, 121, 123–124, 136–137
 venor 61, 91
 veraciter 85
 verbalis 145, 151
 verbum 2, 15, 25, 31, 42, 66, 90, 99, 114, 151, 152
 vereor 124–125, 141, 171
 vergo 158
 verus 124, 146
 vesper 9, 20, 56, 101, 113, 150
 Vespermiensis *v.* Vesprimiensis
 Vesprimiensis 86, 98, 119–120, 155, 157, 172, 179
 vestigium 1, 21, 109
 vestis 94, 172
 vestitura 28, 163
 vetustas 125
 vexo 58
 via 14, 76–77, 83, 141–142, 145, 147, 159
 vicarius 47
 vices 27, 115, 131, 163
 vicinitas 1, 10, 138
 vicinus 6
 victoria 121, 148
 victrix 22
 victualia 34–35, 45–46, 61
 Vienna 8, 39, 41, 116 Viennensis 20, 37, 44, 50,
 137
 vigilia 64, 85, 100, 142, 154
 vigor 2
 Vilhelmus 86, 129
 villipendo 98
 vilis 19, 72
 villa 35, 66
 vinco 99, 123–124
 vinculum 37
 vindico 106, 171
 vinum 161
 violenter 73–74, 78
 violentia 71, 73
 violo 134
 vir 1, 7, 27, 89, 107–108, 111, 118, 162, 168, 181
 virgo 43, 54, 61, 137, 151–152, 154, 156–157
 virtus 2, 107, 114, 118, 122–123, 125, 133,
 141–142, 148, 168
 vis 1, 5–6, 8, 16–17, 21–22, 32, 35, 44, 63, 79,
 103, 106, 119, 132, 141, 172
 viso 4, 5
 vita 26–27, 51, 76, 99–100, 104, 107–108, 110,
 132, 147, 163
 Vitembergensis *v.* Württembergensis
 vituperatio 88
 vituperium 89
 vitupero 102
 vivo 89, 159
 vivus 66, 107
 Vladislaus 6, 9, 13, 21–22, 37, 53, 74
 Vnd *v.* Ungrad
 Vngaria *v.* Hungaria
 voco 9–12, 17–18, 20, 23, 27, 31, 37, 40–41, 43,
 48, 52, 54, 69, 78–81, 84–86, 91–92, 98, 100,
 109, 114, 119, 121, 124, 127, 130, 140–145,
 148–149, 152, 154, 157, 160, 162–163, 168, 173
 voluntas 27, 81, 104, 118, 162, 181
 voluptas 158
 votum 8, 17, 61, 102, 105, 109, 116, 120, 150
 vox 123
 voyewoda *v.* vaivoda
 vulgaris 6–7, vulgariter 2
 Walachia *v.* Valachia
 Walachicus *v.* Valachicus
 Waradinum *v.* Varadinum
 waywoda *v.* vaivoda
 Wespermiensis *v.* Vesprimiensis
 Wilelmus *v.* Wilhelmus
 Wilhelmus 79, 129
 Wirtembergensis *v.* Württembergensis
 Wirtennburgensis *v.* Württembergensis
 Witennburgensis *v.* Württembergensis
 Wladislaus *v.* Vladislaus
 Wolfangus *v.* Wolfgangus
 Wolfgangus 98
 woyewoda *v.* vaivoda
 Wratislaviensis 98, 100, 140–141, 156–157
 Württembergensis 32–33, 59
 ymo *v.* immo
 Zewreniensis *v.* Szörényiensis

SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ

A mutató tartalmazza a főszövegben és a jegyzetekben található hely- és személyneveket, kivéve a latin szöveget.

- Adorján, VI. pápa ld. Utrechti
Ákosházi ld. Sárkány Ambrus
Albert ld. Brandenburgi
Alcala de Henares (Spanyolország) 259
Amszterdam 247
András ld. Szent
Andrea ld. Burgo
Anglia 19
Ankwicz-Kleehoven 250–252, 265, 322
Anna osztrák főhercegné 34–35, 39–42, 46,
231–232, 265–266, 276, 278, 282, 285–288, 323
Antal ld. Szent
Antonio de ld. Conti
Apostoli szék ld. Szentszék
Apulia (Olaszország) 244
Aranygyapjas Rend 263
Arbure, Luca bojár 67, 296
Atlanti óceán 247
Augsburg 256
Ausztria Alsó, Felső 11, 16, 18–22, 24–26, 32–35,
37–41, 42–45, 49–0, 52, 54, 60–61, 72, 74–77,
81, 87, 92, 98, 103, 105, 219, 228, 233, 235,
238, 263–266, 269, 273, 278–279, 281, 286,
298, 305–306, 310, 314, 317, 324
- Baczkowszki 228, 242, 265
Bajorország, Alsó, Felső 16
Balassa Ferenc 16
Balázs Mihály 10
Balbi, Hyeronimus 230
Balkán 273
Balogh István 264, 272, 282
Balti-tenger 249
Bánffy Kata 312
Barcelona 301
Bari 244
Barlay Ö. Sz. 301
Báthory István 239–240, 327
- Batthyány Ferenc 89–90, 92–93, 105, 311–314
Bécs (*Wien, Ausztria*) 16, 34, 74, 227–229, 233,
243, 247, 251–252, 258, 268, 273, 278–279,
282, 284, 298, 320–322
Bécsújhely (*Wiener Neustadt, Ausztria*) 11, 16, 63,
76, 229, 231–234, 248, 270, 274, 276,
278–280, 282–284, 295, 297–298, 315,
317–318, 320–321
Belgrád ld. Nándorhefővár
Benda Kálmán 10, 254, 256
Bernhard ld. Cles
Bessenyei József 10
Biernaczki, Karol 10
Boëko, Kuna, Vilém apja 292
Bocsányi ld. Batthyány
Bocskó ld. Boëko
Bogdán moldvai fejedelem 255
Bon, Aluise velencei követ 257
Bona Sforza királyné 221–222, 243–244, 247
Bonomo, Pietro kancellár 277, 283
Borbála, Szapolyai 243
Borbála ld. Szent
Bornemissza János 47, 59, 96–98, 104, 313, 317
Boronkainé Bellus Ibolya 11
Borowska 242
Brabant 46
Brandenburgi Albert herceg 71, 249–252, 297,
299, 306
Brandenburgi Frigyes rajnai palotagróf 16, 47,
249, 267, 289
Brandenburgi György örgróf 40, 48, 50, 58–59,
61, 65, 72, 81, 89–90, 96–99, 105, 227, 240,
249, 251–252, 270–271, 278, 282, 284, 290,
297, 302–306, 310, 316–317
Brandenburgi Kázmér 249–250
Brandenburgi Vilmos örgróf 58, 81, 290, 310
Brassó (*Braşov, Románia*) 295–296
Bredan, Charles de 326

- Brewer 225
 Brodarics István 226, 257
Brüsszel 247, 262, 266
Buda 224–226, 234, 252, 255–258, 265–266, 268, 270, 292, 301
 Burgio, Giovanni Antonio de 257, 317
 Burgo, Andrea de 17–19, 22–23, 25, 32–34, 40, 75–76, 98, 230, 232, 235, 237, 251, 260, 269–271, 273–274, 277, 285, 309–310, 314–316, 320–321, 325–326
Burgos (Spanyolország) 325–326
Burgundia 29, 74–75
 Burian ld. Svätovský
- Cajetan, ld. Vio
Calabria (Olaszország) 224
 Calatrava rend 262
 Callimachus, Philippus 220
 Campeggio, Lorenzo legatus, bíboros 252, 257
 Cărăbat, Petre 49, 67, 69, 296
 Carabycz ld. Cărăbat
Cetnë (Csehország) 292
 Chaux, Poupet de la 261–262
 Chièvres, Guillaume de Croy, Sieur de 260, 264
 Christoph ld. Rauber
 Christophorus ld. Szyd^owiecki
Chocim (ma Hotin, Ukrajna) 69
 Cisneros, Francisco Jimenez de, bíboros 261, 267
 Cles, Bernhard von, trentói püspök, bíboros 28, 231, 251, 270, 277
 Conti, Antonio de 74, 84, 232–233, 272, 277, 279, 290, 298, 303
 Cozma ld. Sarpe
 Cricius ld. Krycki
 Croy, Antoine de ld. Sempí
 Croy, Guillaume de ld. Chièvres
 Croy, Guillermo de Chièvres, Chièvres bíboros unokaöccse 267
 Cuspinian, Johann 265–266
 Cziethunai ld. Procek
 Csaholi Ferenc csanádi püspök 91, 300
- Csáky M. 258
Csehország 11, 16, 20, 25, 30, 34–35, 38–39, 41, 47, 50–52, 55, 57, 59, 61–62, 65, 71, 74, 105, 228, 238, 276, 281, 285, 300, 304–306, 310, 326
Csepel sziget 239
- Dabrowski 241
Dacia ld. Dánia
Dánia 15, 69, 239, 250
 Dantiszek, Jan 244, 246–247
 David próféta 65
 Davies 247
 Decius, Justus Ludovicus 222, 226
- Dénes ld. Szent
 Divéky, A. 224, 241
 Doktorek, zsidó orvos(?) 278
Domažlice (Csehország) 292
Dráva 37
Duna 37, 61, 280
- Ebersdorf (Ausztria)* 45, 277, 280, 320
Edelény 313
 Eisenburg ld. Eisenhof
 Eisenhof, Wolfgang von 33, 298
 E. Kovács P. 244, 321
Elblinga ld. *Elblag*
Elblag (Lengyelország) 285
 Elliott 263
Elszász 265
 Engelmann 248
 Erasmus, Rotterdami 226, 305–306, 316
 Érdeki János gróf 64
Erdély 67, 70–71, 103, 235, 294–295, 304
 Erdődy Péter 322
 Erdődy Simon püspök 322
 Érszegi Géza 10, 85, 314
 Északi tenger 247
 Erzsébet ld. Szent
 Estei Hippolit 321
Esztergom 231, 313
Európa, Kelet, Közép-, Nyugat- 228, 240, 245, 251, 259, 269–270, 306, 309, 323
 Evangelium 33
 Eysemburg ld. Eisenhof
- Fábíán ld. Szent
 Fabri Dr. Johann 16, 277
 Fauth 301
 Fazekas István 10
Fekete tenger 257
 Ferdinánd, Aragóniai 259–260, 262–265, 267
 Ferdinánd főherceg 10–13, 16, 18–19, 23, 25, 28, 34–35, 49, 71, 74–76, 102–103, 106, 221–222, 225–226, 228–233, 235, 237–240, 250–252, 258–270, 271–274, 276–290, 297–298, 303, 305, 309, 312, 314, 316, 320–327
 Ferdinánd II. nápolyi király 244
 Ferenc ld. Csaholi
 Ferenc ld. Szent
 Ferenc, I. francia király 243–246, 325
 Fichtner 263, 265–266
 Filipec János 265
Flandria 264
 Fluk ld. Pflug
 Fodor Pál 234
 Fogel József 232, 258
 Fortunatus ld. Szerencsés
Földközi tenger 247, 257

- Fraknói Vilmos 225, 238, 250–251, 257, 265, 319
Franciaország 15, 19, 26, 76, 219, 245–247
 Frangepán Gergely érsek 225
 Frangepán Ferenc 226
Frankföld 298
 Frigyes III. császár 32
 Frigyes, Jagelló, bíboros 241
 Fugger 224, 247, 240, 244, 247–248, 257, 307
 Fülöp rajnai palotagróf 16, 47
 Fülöp, II. spanyol király 268
 Fülöp, Szép, I. Miksa császár fia 262
- Gabriel ld. Salamanca
 Gacharol 325
 Gáspár ld. Somi Gáspár
 Gayman ld. Geumann
Gdansk (Lengyelország) 43, 247, 279, 285
Genova (Olaszország) 244
Gent (Belgium) 259
 Gerendi Miklós 12, 50, 68, 231, 233, 237, 320
 Géresi Kálmán 9, 320
 Geumann, Johannes, a Szent György lovagrend nagymestere 16, 277
 Girej, Mehmed kán 250, 253–254
 Giron, Alonso Tellez 262
 Gosztonyi János győri püspök 105, 277, 322
 Grassis, Achilles de bíboros 245
 Gritti, Andrea dózse 79
 Guevara, Diego de 262
 Guidoto, Vincenzo velencei követ 257
 György ld. Szent
 György, szász herceg 250
- Habsburg 9, 221–223, 227–230, 236–237, 2470–246, 256–259, 261–270, 271–272, 277, 279, 282, 285, 298, 309, 312, 320, 323, 326
Hainburg 46, 227, 239, 279
 Hannart, Johann 325
 Harbura ld. Arbure
 Hardeck, Johann 230
 Hatvani M. 325
 Házi Jenő 232–233
Havasalföld 235, 254, 296
 Heckenast Gusztáv 10
 Hedvig ld. Szent
 Hedvig, Zsigmond király lánya 15
 Hegyi Klára 234
 Heiss 237–238, 240, 270
Henares ld. *Alcala*
 Henrik, VIII. angol király 221, 226
 Herberstein, Siegmund von 232, 243
 Herbura ld. Arbure
 Hermann Zsuzsanna 224, 228, 242, 249, 306–308, 324
Hispania 263, 301
- Hlawsha, Ján 59
 Holëik 301
 Hopp L. 293
Horvátország 29–30, 36, 92, 96, 235, 283–284, 301
 Hradeczky ld. Radecký
 Hurmuzaki 296
 Hutten, Ulrich von 29
- Ibéria*
 Ibrahim pasa 221
 Imre ld. Szent
 István Nagy (Stefanita), moldvai vajda 69, 255, 296–297
Izstambul 246
Itália 247
 Iván, III. cár 252
 Izabella, Aragóniai 244
 Izabella, Kasztíliai 259
- Jáchymov* 292
 Jagelló 224, 226–227, 240, 263, 261, 263, 265–266, 283, 309
Jajca (Jajce, Bosznia-Hercegovina) 95, 272
 Jakó Zsigmond 10, 297
 Jankula, Oláh, István vajda öccse 49, 296
 János király ld. Szapolyai
 János Albert király 219, 226, 241
Jeruzsálem (Izrael) 220
 Jeszenszky 299
 Johanna, (Örült), kasztíliai királynő 259, 262, 267
 Judás ld. Szent
- Kamenyec* (ma *Kamjanec, Ukrajna*) 15, 21, 23, 253
 Kammerer, Dietrich bécsújhelyi püspök 277
Kanizsa 301
 Karabietz ld. Cárábat
 Kardos T. 316
Karintia 37, 60, 272, 325
Karlstein ld. *Karlštejn*
Karlštejn 94
 Karol Münsterbersky ld. Károly
 Károly, Münsterbergi herceg 50–51, 53–55, 57–60, 94, 280, 310
 Károly, V. császár 10–12, 221–222, 229–230, 233, 235, 237, 239–240, 242–244, 246–247, 250–251, 253–254, 258–264, 266–269, 271, 272, 277, 284, 287, 290, 298, 320, 323–326
Kárpátok 49
 Kassai Antonius János 226
Kasztília 265
 Katalin ld. Szent
Kazany (Kazán, Oroszország) 254
 Kázmér herceg 12
 Kázmér, IV. lengyel király 79, 21–220, 241
 Kelemen ld. Szent

- Kelemen, VII. pápa 93, 251, 257, 312
 Keresztély, II. dán király 237, 239, 250, 295
 Kieszkowski 219, 221–223
Klissa (Klis, Horvátország) 272
Knin (Horvátország) 272
 Kolankowski 220, 250, 253, 322
 Koenigsberger 264
 Komorowski 15
 Korán 33
 Korbáviai János 240
 Korlatkővi Péter 47, 73, 96–97, 105, 313, 317
 Kosáry Domokos 228, 234, 255, 258
 Kovács Endre 227, 255
 Kovács József László 301
 Kozma Mihály 10
 Körmendy Adrienn 10
 Körmendy Kinga 10
Krajna 37, 235, 264–266, 272
Krakkó 12, 16, 223, 247, 252
Krím 253
 Kristóf ld. Rauber
Kronstadt 296
 Kropf L. 266
 Krupa T. 272
 Krzycki, Andrej 225–226
 Kubinyi András 10, 233–240, 270–271, 273, 284,
 301, 305–306, 310–311, 314, 316
 Kulcsár Péter 228, 256
 Kuna, Vilém 55, 292
Kunštát (Csehország) 292
 Kuthauer, Jindrih 94, 292
 Kuthaur ld. Kuthauer
Kynšperk (Csehország) 292
- Lagofet, Nagy 67, 69, 71, 296
Laibach
 Lajos, Nagy I. király 65
 Lajos, II. király 16, 24–26, 52, 71, 74–75, 84, 104,
 106, 225, 228–233, 236–239, 242–244,
 250–252, 256–257, 264–266, 270, 272, 279,
 280–287, 290–300, 305, 308, 313, 317, 319,
 322–324, 326–327
 Lajos, XII. francia király 265
 Lakatos Pál 10
 Lang Máté érsek 250
 Laski, Jan érsek 220, 222, 224, 242–244
 Laski, Hieronim 245–246
 László ld. Szalkai
Lausitz 15
 Lengyelország 11, 12, 15–26, 31–35, 39–40, 42–50,
 52–55, 57, 65, 68, 71–72, 74–75, 83–84, 97,
 102–106, 219–225, 227–228, 235, 240–256,
 272, 280, 283–284, 289, 293–294, 296–297,
 299, 304, 314, 323–324, 328
 Leó X. pápa 31, 244, 250, 264
- Leo úr 47, 50–54, 56, 59–60, 62–64, 80–81, 94
 Lev, Zdenek Rožmítali 237–238, 280, 292
 Lev, Henrik és Jindrich 292
 Lhotsky 267
 Lika 272
Linz (Ausztria) 230
Litvánia 15, 65, 106
 Lagoffet ld. Lagofet
London 247
Lőcse (Levoča, Szlovákia) 224, 226, 241
 Luca ld. Szent
 Lukaëka, Ján 292
 Lukács ld. Szent
 Lukinich Imre 327–328
 Luther Márton 238, 251, 305–306
- Madariaga 263
Magyarország 9, 11–12, 15–26, 29–35, 37, 39–41,
 43–44, 48–50, 58, 61, 66, 68, 71, 74–75,
 77–78, 81–87, 92–93, 97–98, 104–106, 219,
 224–225, 227–229, 231–236, 239–240, 245,
 251, 255–259, 266, 270, 273, 278–279,
 281–283, 285, 287, 289, 293–294, 296,
 299–300, 303–306, 308–309, 317, 320–321,
 323–326
 Mahmed ld. Girej
 Malý ld. Procek
 Margit főhercegnő 259, 262–264, 267
 Mária, Szűz 85, 94–96
 Mária királyné, II. Lajos felesége 34–35, 225, 230,
 236, 240, 251, 258, 265, 268–270, 273,
 276–277, 279, 285–286, 305–307, 313–314,
 316, 320
 Mária angol hercegnő 266
Maros 37
 Márton ld. Szent
 Massaro, Francesco velecei követ 271
 Mátyás I. király 219, 234, 236, 238, 255, 272–273,
 292, 306, 309, 316
Mediterráneum 301
 Medzileski püspök 293
 Mehmed ld. Girej
 Miksa I. császár 11–12, 18, 32, 34, 39–43, 86,
 222–223, 225, 227–228, 242–244, 249–250,
 253, 259, 261, 263–265, 268, 270, 272, 276,
 283, 285–286
 Miksa II. császár 301
Milánó 76, 244
Mohács 9, 256, 312
Moldva, fejedelemség 15, 24, 48–49, 68–70, 103,
 227, 235, 241, 254–255, 285, 293–296
Mori (Tolna vm.) 313
 Moro, Lodovico, II. Sforza herceg 244
Morva örgrófság 61

- Morvaország* 25, 30, 34–35, 37–39, 55, 60, 74–75, 94,
Moszkva 9, 74, 85–86, 243, 245–246, 251, 253–254, 256, 272, 298, 303, 327–328
 Münsterbergi ld. Károly herceg
 Münsterberský, Karol ld. Károly herceg
- N. bécsújhelyi püspök ld. Kammerer
 Nagy Ádám 299
 Nagy Iván 312
 Nagy Lagofet ld. Lagofet
Nagyolaszi 236
Nándorfehérvár (ma *Beograd, Szerbia*) 20, 31, 37, 76, 228, 235, 238, 257, 268, 273, 309
Nápoly 247, 264, 301
Németalföld 247, 259–264, 267, 278
 Német lovagrend 248
Németország 19, 23, 37, 43–44, 46, 247, 259–264, 267
Németújhely ld. Bécsújhely
Norvégia 239
Nürnberg 42, 324–325
- Och ld. Phol
Odrowaz 220
 Oláh (Valachus) Peter ld. Cărăbat
 Oláh ld. Jankula
 Oláh Miklós 254
Olaszország 270
Olmütz 225, 237
Opatów (*Magna Opatów, Velki Opatów, Lengyelország*) 11
 Orbán Imre 10
 Orío, Lorenzo d' veneczi követ 257–258, 264, 271, 300
Oroszország 9, 11, 74, 106, 328
Ostrovica (*Lengyelország*) 273
- Ötvös Péter 10
- Pajewski 235, 242, 244, 246, 257
 Pál ld. Várdai
 Palacky 292
 Pernštejn, Albert és Vojtech 54, 57, 59, 292
 Perstin, Albertus de ld. Pernštejn
 Perstin, Juraj 292
 Perstin, Vojtich 292
 Pescink, Wolfgang 64, 81, 292,
 Péter ld. Cărăbat
 Petneki Áron 10
 Pflug, Ján (Pluh) 55, 59, 64, 81, 87, 292,
 Phol, Och I, 64, 277
Piotrkow
 Piso Jakab, humanista 237, 306
 Plakmer ld. Plaknar
- Plaknar, Ján és Wolfart 62, 80, 292
 Pocięcha 221, 272
Podolia 23–24
 Pogyebrád György cseh király 292
Pomeránia 71
Poroszország 11, 31–34, 39, 40–41, 47, 49, 84, 222, 297
Pozsony 16, 40–43, 47, 54, 62–64, 72, 81, 88, 90, 105–106, 227, 232–233, 252, 257, 270–272, 277–280, 285, 295, 297–298, 300–301, 304–305, 316–317, 320, 323–324
Prága 53, 87, 230, 237, 251, 306
 Probst 299
 Procek, Malý 53, 292
 Püspöki Nagy Péter 10
- Rabštejn* 292
Radča (*Radcsa, Csehország*) 292
 Radecký, Adam 59, 292
 Radetzky ld. Radecký
Ragúza, (*Dubrovnik, Horvátország*) 91, 92, 300, 313
 Rákos 305
 Rassow 264–265
 Rauber, Christoph laibachi püspök 16, 47, 277, 290
 Rázso Gy. 272
Rednek (*Vrdnik, Szerbia*) 236
 Reicherstorff, Georg 254
 Rensing 314, 319
 Ress Imre 275
 Rill, Gerhard 2323, 270–271, 276–277, 283, 298, 317
 Rincon, Antonio 244–245, 326
Rodosz 91, 235, 301
 Rodriguez Villa 260, 262–263, 325
Róma 93, 247
 Rosis, Petrus de ld. Rožmberk
Rossano (*Olaszország*) 244
 Rosunbergk, Henrik ld. Lev, Henrik
 Rotterdami ld. Erasmus
 Rožmberk, Petr 51, 63, 81
 Rožmítal 291
Rügen (*Németország*) 71
- Salamanca, Gabriel 18, 22, 25–26, 40, 42, 98, 231–232, 264, 271, 277, 283, 287–288, 315–316, 322
 Salazar y Castro 323
 Salinas, Martin de 266, 325
 Sampi ld. Sempy
 Sanchez, Alonso 230
 Sándor litván fejedelem 224, 241
 Sandoval 263–264

- Sárkány Ambrus, Ákosházi 16, 47, 58, 64, 82,
86–87, 105, 303, 313
- Sárkány rend 224
- Sarpa ld. Sarpe
- Sarpe, Cozma 49, 67, 69, 294, 296–297
- Schneitpöck, Johann von Schönkirchen 75, 81, 92,
271, 277, 279, 290, 305, 316–317, 322, 325
- Schönberg, Nicolas kapuai érsek 256
- Schönkirchen ld. Schneitpöck
- Schwednitz* ld. *Świdnica*
- Schwob 237, 305–306
- Sebestyén ld. Szent
- Sempi N. ld. Sempy
- Sempy, Antoine de Croy, Sieur de 47, 277, 290
- Sessa herceg 325
- Seuermann, Conrad 299
- Sforza ld. Bona
- Siarpano ld. Sarpe
- Sickingen, Franz von 29
- Simon ld. Szent
- Siroczinski János ld. Ján Žerotín
- Sixtus, Szent bíboros 72
- Skardin 272
- Slik ld. Šlika
- Šlika, Andržik, Jindřich és Stefan 55, 57, 59, 64,
81, 87
- Solčany* ld. Szolcsány
- Solymosi László 10
- Somi Gáspár 48, 70, 296
- Somogy* 313
- Somorjai Ádám 10
- Sopron* 82, 84, 229, 231–232, 233, 277, 282,
320–322
- Spányolország* 12, 74–75, 242, 246–247, 259–260,
262–264, 267–268, 271, 278, 301
- Spekner Enikő 10
- Spielman-Thomas 260, 262–264
- Stájerország* 37, 60, 265, 272, 325
- Statileo János 252
- Stefanita ld. István vajda
- Stern 271
- Stoegmann 230
- Stoicescu 296–297
- Supala Ferenc 9, 225–226, 327–328
- Švamberk, Jindřich 63, 292
- Svédország 239
- Svetkovics Kata 312
- Svìtlovský, Burian 55, 292
- Świdnica* (*Lengyelország*) 299
- Swietlowsky ld. Svìtlovský
- Suyebodzini* (*Świebodzin, Lengyelország*) 15
- Szabó Dezső 225
- Szakály Ferenc 273, 305
- Szalánkemén* (*Slankamen, Szerbia*) 37, 235
- Szalkai László egri püspök, kancellár 16, 104, 105,
236, 238, 277, 280, 282, 287–288, 302–303,
309–317, 322, 327
- Szamota István 238, 255
- Szántó István 273
- Szapolyai János 105, 225–227, 236, 239–240, 268
- Szapolyai Borbála 224
- Szarka László 10
- Szatmári György esztergomi érsek 250, 322
- Száva* 37
- Szávaszentdemeter* 231, 236
- Szeged* 300
- Székesfehérvár* 225
- Szent András 88–89, 92, 104, 317, 322
- Szent Borbála 93–94
- Szent Dénes 52, 54
- Szent Erzsébet 72–73, 81–82
- Szent Fábán 63
- Szent Ferenc 91, 94
- Szent György lovagrend 232, 277
- Szent Hedvig 12
- Szent István király 269
- Szent Júdás 47, 50, 54, 281
- Szent Katalin 87, 265
- Szent Kelemen 86,
- Szent Luca 98–99, 102, 104, 106
- Szent Lukács 17, 22, 25, 28, 281
- Szent Márton 61, 64–67, 70, 72, 80–81, 279, 281
- Szent Sebestyén 63
- Szent Simon 47, 50, 54 281
- Szent Szaniszló 222
- Szentföld* 220
- Szentpétervár* (*Sankt-Petyerburg, Oroszország*) 9,
327–328
- Szentszék* 18, 24, 49, 72, 244–245, 251
- Szerémség* 37, 235
- Szerencsés (Fortunatus) Imre 302
- Szicília* 264, 325
- Szilézia* 30, 60, 299
- Szlavónia* 37, 95
- Szmolenszk* (*Oroszország*) 254
- Szofi, Izmail sah 31, 37, 92
- Szolcsány* 45, 50, 80, 292
- Szulejmán I. Szultán 227, 234
- Sztydlowiec* 220
- Szyd^owiecki, Jakób 219
- Szyd^owiecki, Jan 219
- Szyd^owiecki, Krzysztof 9, 11, 49, 72, 84, 102,
106, 219–228, 231–234, 242–243, 246–248,
252, 254, 257–258, 272–291, 293–300,
302–304, 306–312, 314–319, 321–324,
327–328
- Szyd^owiecki, Mikolaj 219, 222
- Szyd^owiecki, Pawel 219
- Szyd^owiecki, Piotr 219

Szydłowiecki, Stanisław 219

Tarczy Miklós 64

Tardy Lajos 232

Thurzó Elek 16, 64, 66, 86, 103, 224, 240, 307–308

Thurzó János 224

Tirol 265, 320

Tisza 37

Tizenegyezer Szűz 35, 41

Tolna 313

Tomicki, Piotr püspök, alkancellár 220–222, 224, 243, 252

Tomori Pál 235

Tordesillas (Spanyolország) 263

Toruń (Lengyelország) 13, 248

Tóth István 10

Törökország 15, 21, 246

Török Pál 229, 238

Traiskirchen 16

Trencsényi-Waldapfel Imre 226

Trento (Olaszország) 270

Trepka András 64, 105, 292

Ujhely ld. Bécsujhely

Ulászló I. magyar király 24, 245, 283

Ulászló II. magyar király 14, 18, 23–24, 32, 41, 52, 220, 222–27, 234, 236, 241–242, 249, 255–256, 265, 301, 309, 316

Ulászló III. lengyel király 24

Ungnád, Johannes 81, 87

Utrechti Adorján VI. pápa 31, 73, 244–245, 250–251, 257, 259–262, 267, 299

Vág 37

Valachus Péter ld. Cărăbat

Valladolid (Spanyolország) 263

Várdai Pál püspök 104–105, 232, 303, 308, 313, 324

Várna, (Bulgária) 245

Varsó 223, 328

Vaszilij III. cár 252–253

Velence 10, 227, 247, 256–258, 271, 282, 289, 300

Vilmos ld. Brandenburgi

Vilno (Vilnius, Litvánia) 247

Vio, Tommaso de, Cajetan bíboros 245, 250, 257, 279, 299, 303

Visegrád 313

Voralberg (Ausztria) 265

Vratyszláv báró 238

Wolsey bíboros 221

Worms (Németország) 265–266

Wytviensky, Jan plocki várnagy 225, 275

Zaragoza (Spanyolország) 263

Zdeník ld. Lev

Zengg (Senj, Horvátország) 272

Žerotín, Ján 75, 292

Zieglers, Niklas 261–262

Zombori István 219, 224, 248

Zophy ld. Szofi

Zserotyń 292

Zsigmond I. (Öreg) lengyel király 11–12, 24, 52, 84, 106, 220–231, 234, 237, 239, 241–246, 248–257, 273–276, 278, 280, 282–287, 290–291, 293–296, 298, 304–305, 319, 323–324

Zsigmond császár, magyar király 65, 87, 224

Zsigmond-Ágost 245

DZIENNIK KRZYSZTOFA SZYDŁOWIECKIEGO Z 1523 ROKU

Książka niniejsza omawia wydarzenia jakie miały miejsce podczas zjazdu w 1523 roku w **Wienerneustadt** (Austria) i **Pozsony** (obecnie Bratysława, Słowacja), w którym wzięli udział król **Czech i Węgier**, wysłannik **króla polskiego** kanclerz Szydłowiecki, arcyksiążę **Ausonii** Ferdynand oraz nuncjusz **stolicy Apostolskiej**. Tematem obrad była wspólna walka przeciw Turkom. Książka oparta jest na dotychczas nie publikowanym sprawozdaniu z konferencji.

Książka zawiera wiele ważnych, teraz po raz pierwszy publikowanych, informacji dla badaczy i historyków. Oryginalny materiał źródłowy jeszcze w latach 20. ubiegłego wieku przechowywany był w Petersburgu, obecnie znajduje się w Warszawie. Sprawozdanie pisane po łacinie publikowane jest więc w obecnej książce wydawnictwie po raz pierwszy po łacinie i w tłumaczeniu na węgierski, co ułatwi korzystanie z niego naukowcom z Polski, Czech, Austrii i Słowacji. Uczestnicy konferencji – królówie Węgier, Czech i Polski, *bracia*, starali się o pomoc Habsburgów do wystąpienia przeciw zagrożeniu tureckiemu, w czym posiadali poparcie papieża.

W węgierskich badaniach historiograficznych już pod koniec XIX-go wieku brano pod uwagę pamiętniki kanclerza Szydłowieckiego. Naukowcy zajmujący się badaniem epoki kanclerza – aż do czasów obecnych – starannie wykorzystywali rękopis i cytowali z niego, ale każdy koncentrował się tylko na tych danych, które niezbędne były dla tematu właśnie go interesującego, w pierwszym rzędzie w celu rozstrzygnięcia spornych kwestii z zakresu historiografii politycznej czy społecznej. Pod koniec XIX-go wieku i w okresie do końca I. wojny światowej nie tylko badacze austriaccy ale również i polscy używali budapesztańską kopię dziennika.

Rękopis, o którym jest mowa, to nie polsko – węgierskie „rodzinne” notatki lecz dokument, który wywołał poważny oddźwięk w Europie Środkowej. Właściwie nie znamy tak bardzo szczegółowej relacji z Węgier sprzed Mohacza, której tematem byłoby wydarzenie o wymiarze nie tylko węgierskim, ale również europejskim. Wartość źródłową dziennika jeszcze bardziej podnosi ta część informacyjna o zakresie międzynarodowym, o której do tej pory nie padło ani jedno słowo. Część sprawozdania obejmująca okres między połową października a połową grudnia 1523 roku dostarcza nam ważne dane odnośnie stosunków panujących w Europie Wschodniej w pierwszych 30-u latach XVI-go wieku i podkreśla wagę i potrzebę wzajemnego wspomagania się państw tutaj leżących.

Dla upadających Węgier – zarówno pod względem polityki wewnętrznej jak i zagranicznej – była to ostatnia widowiskowa akcja polityczna przed katastrofą pod

Mohaczem, a zarazem ostatnie tego typu spotkanie na szczycie państw **Europy Środkowo-Wschodniej** w tym okresie. Dokładne studiowanie pamiętników wykazuje, że na zjeździe chodziło głównie o próbę zwrócenia uwagi i zapewnienie pomocy ze strony potęg europejskich podzielonych konfliktem habsbursko – francuskim. Inicjatywa **węgiersko-polsko-czeska**, przy poparciu **papieża**, starała się osiągnąć tę pomoc za sprawą arcyksięcia Ferdynanda od cesarza Karola V.

Nie ulega wątpliwości, że innym faktycznym powodem spotkania w Wienerneustadt i Pozsony była chęć naprawy sytuacji wewnętrznej Węgier jak również unormowanie stosunków panujących wokół pary królewskiej i na węgierskim dworze. Stanowi to nadzwyczajny przypadek, skoro siły zewnętrzne w porozumieniu z garstką wewnętrznych sojuszników tak pragną zreformować wewnętrzne stosunki panujące w państwie i polityczną strukturę tegoż państwa – i wpłynąć na panującego już i pełnoletniego władcę – aby zamiary te jak najszybciej przyniosły efekt, a przy tym nie odbiły się ujemnie na poplecznikach, a w szczególności na parze królewskiej. Całe przedsięwzięcie, obrady i proponowane rozwiązania należało tak przeprowadzić, aby w miarę możliwości pozostały w tajemnicy przed światem zewnętrznym. Właśnie to było powodem, że obrady prowadzone w obydwu miastach przy udziale dwóch – trzech osób (i dotyczące powyższych kwestii) w zasadzie były tajne. Jak wynika z rekonstrukcji dziennika Szydłowieckiego, uczestnikami rozmów z reguły były te same osoby.

Materiał źródłowy oraz komentarz szczegółowo i chronologicznie śledzi los propozycji reformatorskich z Wienerneustadt na zjeździe w Pozsony. Podczas obrad w Pozsony temat zreformowania dworu królewskiego znajdował się już na porządku dziennym, ale tylko w czasie tajnych obrad. Właśnie w Pozsony wykształciła się specyficzna forma prowadzenia tajnych obrad, które przeważnie odbywały się w zamku przy udziale króla lub królowej. W rozmowach, gdzie omawiano zachowanie pary królewskiej, z reguły brał udział tylko Szydłowiecki, Jerzy Branderburgi i ewentualnie kanclerz Szalkai. 30 listopada, w dniu św. Andrzeja odbyło się jedno ze spotkań, na którym obecny był poseł cesarski baron Schneidpöck. Głównym tematem tajnych obrad była sprawa osobistego bezpieczeństwa pary królewskiej, ponieważ ujawniono wiele pogroźek związanych z zamachem na ich życie. Kwestia ta łączyła się z innym problemem, a mianowicie z niesnaskami i nienawiścią panującą pomiędzy Węgrami a dworzanami obcego pochodzenia, co miało zły wpływ na otoczenie. Dwie propozycje służące uzdrowieniu sytuacji złożył Szydłowiecki.

Dziennik Szydłowieckiego jest ciekawy nie tylko z powodu fragmentów bezpośrednich relacji z konferencji, lecz również z powodu tych informacji, dzięki którym lepiej możemy poznać ówczesne stosunki w Europie Wschodniej i wśród panującej klasy węgierskiej, oraz kontakty między Ferdynandem a Ludwikiem. Zarazem otrzymujemy wierny obraz o borykających się z własnymi problemami państwach europejskich, co tylko wzmacnia przekonanie o braku nadziei na stworzenie koalicji przeciwko Turkom.

Wyznaczone konkretne założenia i cele w końcu nie zostały zrealizowane podczas trwania konferencji, ponieważ planowana wyprawa przeciwko Turkom nie doszła do skutku. Rozmowy dotyczące Zakonu Krzyżackiego zostały przełożone tak samo jak podjęcie decyzji w sprawie czeskiej i mołdawskiej. Właściwie nie podjęto

konkretnych działań, które stanowiłyby faktyczne rozwiązanie tej ciężkiej sytuacji. Nie dokonano reformy stosunków panujących na dworze królewskim i wokół pary królewskiej, bowiem realizację konkretnych postanowień również przesunięto w czasie. Pomimo tego konferencja ta zajmuje ważne miejsce w życiu dyplomacji wschodnio – europejskiej, a materiały źródłowe opisujące jej przebieg mają podstawowe znaczenie.

Niniejsza praca poprzez analizę dziennika pragnie zwrócić uwagę na znaczenie tego ważnego materiału źródłowego odnośnie historii Węgier i krajów Europy Środkowej przed Mohaczem, jednocześnie inspirowanie podjęcie dalszych badań dotyczących bardziej szczegółowych kwestii.

Książka dobrze wskazuje – przy pomocy załączonej rozprawy i adnotacji, tekstów źródłowych i ilustracji (zdjęć i mapek) – w jak ciężkiej sytuacji były państwa, których dotyczyła konferencja (**Węgry, Czechy i Polska**), oraz jaką pomoc otrzymały te państwa od papieża i **stolicy Apostolskiej**.

Problemy sprzed 470 lat i próby zjednoczenia działań państw wyżej wymienionych w celu zażegnania grożącego im niebezpieczeństwa wskazuje na takie paralele, które również ludzie współcześni, inteligencja i politycy z powodzeniem mogą przemyśleć i ewentualnie z nich skorzystać.

Edytor jest węgierskim Wydawnictwem Kościelnym, które zajmuje się badaniem i publikowaniem historii Kościołów.

DENÍK KRYŠTOFA SZYDLOWIECKÉHO Z ROKU 1523

Tato kniha popisuje události konference, konané v roce 1523 ve Wienerneustadtu (Rakousko) a v Bratislavě (Slovensko) a které se zúčastnil český a maďarský král, kancléř Szydlowiecki jako posel polského krále, Ferdinand Habsburský, arcibévoda Rakouska a nuncius Svaté Stolice. Tématem knihy byl společný boj proti Turkům. Základ materiálu představuje doposud nepublikovaný deník, který je uveřejněn poprvé v této knize.

Pro vědce dotyčných zemí svazek poskytuje velmi vzácné informace o této důležité mezinárodní události, o které jsme měli doposud minimální informace. Originál momentálně poprvé publikovaného deníku se nachází ve Varšavě, ale po staletí byl v Petrohradě. Až v roce 1920 se dostal nazpět do Polska. Příspěvek v latinském jazyku bude publikován poprvé v tomto svazku zároveň s maďarským překladem. Proto doposud dostupný materiál jen v těžkém latinském jazyku budou moci využívat zároveň čeští, polští, slovenští a rokouští vědci.

Na rokovaní se zúčastnil uherský, český a polský král, kteří byli úrodenci z rodu Jagellovců. Ich cílem bilo získat podporu Habsburské dynastii v protitureckých bojech, v čem ich podporil i pápež.

Maďarský historický výzkum držel v evidenci deník kancléře Szydlowieckeho již od poslední třetiny devatenáctého století. Rukopis doposud využívali výzkumníci, zabývající se daným obdobím, ale každý vyzdvihl jen části potřebné ke své práci, převážně při rozhodování sporných otázek v oblasti politicko-historických, resp. společensko-historických. V 19. století, resp. do konce první světové války používali budapešťskou kopii a to i rakouští a polští badatelé.

Jedná se o rukopis, který vyvolal vážnou středoevropskou reakci, není to jen maďarsko-polský „rodinný“ záznam. O Maďarsku v období před bitvou u Moháče takovýto podrobný popis o základě maďarsko-mezinárodní záležitosti ani neznáme. O to je zajímavější informační část zdroje, která se týká více národů a doposud jsme o ní prakticky nehovořili. Tato část, která popisuje období od října do prosince roku 1523 poskytuje důležité údaje o vztazích východo-evropských států a jejich vzájemné závislosti v první třetině 16. století.

Středo-východní evropská vrcholná schůzka je poslední efektivní zahraničně-politickou činností chátrajícího Maďarského království před bitvou u Moháče. Studie deníku jednoznačně ukáže, že tato schůzka je pokusem o pomoc evropských mocí, které jsou rozdělené bojem o moc /Habsbursko-francouzský spor/. Maďarsko-čeko-polská strana se pokoušela získat pomoc od císaře Karla V. přes arcibiskupa Fredinanda, a vtom je podporoval i pápež.

Je jednoznačné, že předmětem jak wienerneustadtské, tak bratislavské schůzky, i druhým důvodem svolání schůzek byla náprava maďarské vnitřní politiky, a zajištění pozice královského páru a dvoru. Velmi neobvyklé je, aby vnější síly se pokoušeli pomocí vnitřní spolupráce napravit politickou strukturu, přičemž král je již plnoletý, a to tak, aby to přineslo co nejdříve výsledky a aby přitom neurazili dotyčné osoby, především královský pár. A navíc mělo vše proběhnout tak, aby jednání a možné řešení zůstaly utajeny před okolním světem. To je jeden z důvodů, proč tato jednání na obou místech byla tajná a zvali jen dva-tři lidé, kteří byli obvykle těmi samými, jak se můžeme rekonstruovat z Szydlowieckého deníku.

Zdroj a studie podrobně popisuje podle data osud wienerneustadtského návrhu reformy na bratislavském jednání. Na denním pořádku bratislavského jednání bylo zreformování královského dvoru, ale jen na tajných jednáních, resp. se tady vyvinula jistá důvěrná jednací forma, která se obvykle konala v paláci za účasti krále, případně královny. Na těchto poradách projednávali chování královského páru a zúčastňovali se jich jen Szydlowiecki, György Brandenburský, případně kancléř Szalkai. 30. listopadu, na den Svatého Ondřeje, bylo taktéž podobné jednání v úzkém kruhu, kterého se zúčastnil kromě jmenovaných i baron Scheneidpöck, posel císaře. Předmětem tajného jednání byla ochrana královského páru. To proto bylo aktuální, protože se tehdy objevili nebezpečné hrozby, které ohrožovali život královského páru. Tato otázka se pojila k druhé, týkala se nenávisti mezi dvořany maďarské a jiné národnosti, což byly špatné zkušenosti. Nakonec Szydlowiecki navrhl řešení těchto problémů.

Deník Szydlowieckého je zajímavý nejen kvůli podrobnostem o konferencích, ale i pro informace o východo-evropských vztazích, o maďarské vládoucí třídě a dvou vládciích, Lajoše a Ferdinanda. Současně nám výborně podává obraz o jednotlivých evropských státech, které bojovali se svými problémy a jednoznačně ukazuje, jak je protiturecké spojení daleko od uskutečnění.

Konkrétně stanovené a výše vyjmenované cíle se nakonec během konference neuskutečnili, protože v turecké otázce naplánovaná válečná výprava se neudála. V otázce německého rytířského řádu podstatná jednání byla odložena. Taktéž záležitost Čech a Moravy se protáhlo. Na konkrétní opatření, které by řešilo krizi, nedošlo. Nakonec se neuskutečnili ani reformy maďarského dvoru, a života královského páru, velmi konkrétní body reformy odložili. Význam konference je přece jen důležitý v životě východo-evropské diplomacie a stal se tak základním zdrojem, který tuto událost zachoval.

Knihou prostřednictvím analýzy deníku chce upozornit na důležitý zdroj dějin Maďarska před bitvou u Moháče a ostatních států východní Evropy, aby podnítila další průzkumy v této oblasti.

Knihou dobře ukazuje – pomocí zde uvedeného zdroje, resp. příložené studie, poznámek a velkého množství ilustrací (fotky, mapy) – že v jaké těžké situaci byly dotyčné státy (Maďarsko, Čechy a Polsko), i to, že tyto křesťanské státy jakou dostali značnou pomoc od papeže a Svaté Stolice.

Problémy, které se objevili před 470-ti lety, spolupráce zmíněných států nabízejí takové souvislosti, které mohou využít i dnešní občané, intelligence a politici.

Vydavatelem je Maďarské vydavatelství církevních dějin, které zkoumá a publikuje dějiny církve.

DENNÍK KRYSZTOFA SZYDLOWIECKEHO Z ROKA 1523

Tento zväzok sleduje udalosti konferencie usporiadanej v roku 1523 vo **Wiener-neustadte** Rakúsko a v **Prešporku** v roku 1523 Uhorsko, dnes Bratislava, Slovensko, na ktorej sa zúčastnil **uhorský** a **český** kráľ, posol **poľského** kráľa kancelár Szydlowiewcki, arciknieťa **Rakúska** Ferdinand Habsburgský a nuncius **Svätej stolice**. Predmetom rokovania bol spoločný boj proti Turkom. Východiskom materiálu je doteraz nepublikovaná správa, ktorú v tomto zväzku prvýkrát uverejňujeme.

Zväzok odkrýva dôležité poznatky pre vedcov dotyčných štátov o významnej medzinárodnej udalosti, o ktorej sme mali doteraz málo vedomosti. Originál prameňa v súčasnosti sa nachádza vo Varšave, ale stáročia bol vo Svätom Petrohrade. Do Poľska sa dostal až v 20-ych rokoch XX. storočia. Táto po latinsky písaná správa je publikovaná prvý raz v tomto zväzku v latinčine a maďarčine. Tým *žazký* latinský text môžeme rovnako zúžitkovať poľskí, českí, rakúski a slovenskí vedci.

Na rokovaní sa zúčastnil uhorský, český a poľský kráľ, ktorí boli *súrodenci* z rodu Jagellovcov. Ich cieľom bolo získať podporu Habsburgskej dynastie za pomoci pápeža. Maďarská historiografia už od poslednej tretiny 19. storočia vedela o denníku kancelára Szydlowieckého. Rukopis až po súčasnosť usilovne a často obracali a citovali z neho výskumníci zaoberajúci sa týmto obdobím. Každý však vybral z neho len údaje týkajúce sa vlastnej témy, ktoré boli potrebné k vyjasneniu predovšetkým diskutabilných politicko-historických, respektíve spoločensko-historických otázok. V 19. storočí, respektíve do konca prvej svetovej vojny rakúski, ba aj poľskí výskumníci používali budapeštiansku kópiu.

Ide o rukopis, ktorý vyvolal vášny ohlas v Strednej-Európe, nie o maďarsko-poľský rodinný záznam. O predmoháčskom Uhorsku takú podrobnú a dôkladnú správu majúcej v podstate domáce a medzinárodné súvislosti, nepoznáme. O to je zaujímavejší prameň, keď obsahuje informácie medzinárodného charakteru, o čom sa doteraz takmer nič nehovorilo. Správa od polovice októbra do polovice decembra roku 1523 uvádza dôležité údaje o východo-európskych pomeroch prvej tretiny 16. stor. a podáva svedectvo o vzájomnej závislosti medzi tunajšími štátmi.

Zo strany uhorského kráľovstva, upadajúceho tak v oblasti zahraničnej, ako aj vnútornej politiky, toto stretnutie je poslednou okázalou udalosťou zahraničnej diplomacie predmoháčskeho obdobia. Zároveň je aj posledným **východo-stredo-európskym** stretnutím na najvyššej úrovni, ktorá je jeho posledným vzpalnutím pred vyhasnutím. Zo skúmania denníka jasne vysvitá, že na stretnutí ide o pokus vzbudiť záujem o seba habsburgsko-francúzskym protikladom rozdelených

eurpóskych mocností a súčasne získať aj ich podporu. Na zasadnutí uhorsko-česko-poľská snaha bola za pomoci pápeža zacielená na získanie západno-európskej podpory cez arciknieža Ferdinanda.

Bezpochyby je hlavnou témou a skutočnou príčinou stretnutia vo Wienerneustadte a v Prešporku bola snaha zlepšiť vnútornú politiku Uhorska a dať do poriadku postavenie kráľovského dvora a kráľovského páru. Ide o celkom mimoriadnu vec, nakoľko sa vynára otázka postavenia panovníka, ktorý je na tróne, a ktorého už možno pokladať za plnoletého. Súčasne by mala prebiehať aj vnútorná, politická a štruktúrna reorganizácia štátu, ktorú by mali realizovať pomocou niekoľkých vnútorných podporovateľov vonkajšie sily tak, aby čo najskôr sa ukázal výsledok, a pritom sa dotýčným osobám, predovšetkým kráľovskému páru neublížilo. Malo sa to uskutočniť tak, aby rokovania a plány na riešenie otázok zostali pred verejnosťou skryté. Preto boli rokovania na oboch miestach tajné, a vždy sa na nich zúčastnili tí istí, dvaja traja ľudia. Tieto okolnosti sa dajú rekonštruovať z denníka Szydlowieckiego.

Pramene a štúdie podľa dát podrobne sledujú osudy wienerneustadských návrhov na prešporskom stretnutí. Na prešporskom rokovaní už bola na programe otázka potreby zreformovania kráľovského dvora. Tu vznikla svojrázna dôverná rokovacia forma, ktorá sa odohrávala v paláci za účasti kráľa, prípadne kráľovnej. Na rokovaníach, kde sa hovorilo o správaní kráľovského páru, najčastejšie bol prítomný len Szydlowiecki, Juraj Brandenburský a prípadne kancelár Szalkai. 30. novembra, na Svätého Ondreja sa uskutočnilo tajné rokovanie v úzkom kruhu, na ktorom okrem hore spomenutých bol prítomný aj barón Schneidpck, cisársky posol. Hlavnou témou tajného rokovania bola problematika osobnej bezpečnosti a telesného zdravia kráľa a kráľovnej. Bolo to aktuálne najmä preto, lebo viackrát ich verejne ohrozili na tívote. Táto otázka súvisela s druhou, ktorá sa dotýkala nenávisťného vzťahu medzi maďarskými dvoranmi a dvoranmi iných národností. Nakoniec Szydlowiecki vyšiel s dvomi návrhmi na vyriešenie tohto problému.

Denník Szydlowieckiego je zaujímavý nielen preto, že obsahuje hodnoverné a podrobné údaje o konferencii, ale aj kvôli informáciám o súvekých východo-európskych pomeroch, o uhorskej panujúcej triede a o dvoch panovníkoch, o Ľudovítovi a Ferdinandovi. Zároveň podáva skvelý obraz o európskych štátoch zápasiacich s individuálnymi ťažkosťami a poukazuje na to, že spoločné vystúpenie proti Turkom ako ďaleko je od realizácie.

Vytýčené konkrétne ciele sa však počas konferencie neuskutočnili, lebo nedošlo k plánovanej protitureckej výprave. V otázke nemeckého rytierskeho rádu odročili rokovania. Tieť sa odkladalo rozhodnutie v českej a moldavskej záležitosti. Konkrétne opatrenia na riešenie problémov sa sotva uskutočnili. Nakoniec sa neuskutočnilo ani zreformovanie uhorského dvora a ani tívota kráľovského páru, lebo realizácia konkrétnych krokov sa odkladala. Význam konferencie je však nesporný vo východo-európskej diplomácii a slúži aj ako základný prameň pre výskumníkov.

Knihou prostredníctvom analýzy prameňa chce upozorniť na jeho význam v súvislosti s dejinami predmoháčskeho Uhorska a súvekých štátov Strednej-Európy. Týmto chce napomáhať ďalším výskumom.

Zväzok prostredníctvom tu publikovaného prameňa, respektíve štúdie a poznámok o ňom, ako aj bohatého ilustračného materiálu fotky, mapy výstižne de-

monštruje v akej ťažkej situácii boli dotyčné štáty **Uhorsko, Čechy, Poľsko**. Poukazuje aj na to, akú významnú pomoc dostali od pápeža a **Svätej stolice** tieto kresťanské krajiny.

Problémy spred 470 rokov, spoločné vystúpenia spomenutých krajín na odstránenie veľkého nebezpečenstva ponúkajú pre dnešných ľudí, pre inteligenciu, pre politikov také paralely, nad ktorými sa môžeme zamyslieť a z ktorých sa môžeme poučiť.

Zväzok uverejňuje vydavateľstvo, ktoré skúma a publikuje dejiny cirkvi.

THE DIARY OF KRYSZTOF SZYDLOWIECKI FROM 1523

The present volume surveys the events of the international conference held in 1523 in **Wiener-Neustadt** (Austria) and **Pozsony** (today Bratislava, Slovakia). The Hungarian and Bohemian king, chancellor Szydłowiecki, the delegate of the Polish king and Ferdinand of Habsburg, the Archduke of **Austria**, as well as the **papal** nuncio, attended the meeting. The main purpose of the meeting was to negotiate concerted fight against Turkish invasion. The volume encloses a report so far unpublished serving as basis for the material.

The volume reveals remarkably new information about this significant international event this far not known for the scholars of the countries involved. The original copy of the source to be published for the first time can be found in Warsaw. Nonetheless, for centuries it had been preserved in St Petersburg and was returned to Poland not earlier than in the 1920s. The report written in Latin is to be published for the first time in this volume both in its original language and in Hungarian translation. In this way Polish, Czech, Austrian and Slovak scholars could use the Latin text so difficult to read as well.

The participants of the meeting, namely the Hungarian, the Bohemian and the Polish king were brothers, each being the member of the Jagello family. They hoped to win the help of the Habsburg family being supported also by the Pope.

Chancellor Szydłowiecki's diary has been known to Hungarian historiography since as early as the last third of the 19th century. Since then the manuscript has been read and studied thoroughly, as well as quoted widely by scholars dealing with the historical period in question. Nonetheless, only data and information concerning a particular topic have been referred to in the manuscript. Data revealed in the manuscript have been used in the first place to decide about debated problems of political and social history. In due course of the previous century, namely until the end of World War I, the copy of the manuscript preserved in Budapest was used by Austrian and even by Polish scholars as well.

Szydłowiecki's diary is a manuscript attracting considerable attention in Central Europe. It can be regarded by no means as a Hungarian-Polish "family" report. Until now such a detailed and thorough report has not been known on an event of both national and international importance held in Hungary in the period before the battle of Mohács. The diary is considered as remarkable source also for its part revealing information of international significance. This particular part so far has not been discussed by historiography. The report written from mid October until mid December 1523 can provide us with important data on the relations in Eastern Europe. At the

same time it reveals to what extent the states of Eastern Europe were dependent on each other in the third of the 16th century.

The organization of the **Eastern Central European** summit meeting can be regarded as the last really remarkable act of foreign policy before the battle of Mohács in a declining Hungarian Kingdom both in its inner and foreign affairs. The diary clearly shows that this meeting also intended to drive the attention and win the help of European powers divided by the Habsburg–French conflict. At the negotiation the **Hungarian–Bohemian–Polish** interest together with papal assistance was to obtain Western European support from Charles V with the help of Archduke Ferdinand.

The other obvious aim of the meeting both in Wiener-Neustadt and Pozsony was to improve the internal situation of Hungary, also to strengthen the position of the position of the royal court and the royal couple. This intention can be considered as extraordinary as far as external forces tried to improve and influence the position of an already reigning adult king as well as the inner political structure of a state with the help of some inner contributors. This intention was to be realized in a way not to offend those who are involved — in first place the royal couple — but to achieve results as soon as possible. Moreover, the talks and the conceived solutions had to be kept back from the outside world. Therefore the negotiations in this question were carried on secretly in both locations involving usually the same two or three people according to Szydłowiecki's diary.

Both the source and the study looks over chronologically in details the fate of the reform proposals offered in Wiener-Neustadt at the meeting in Pozsony. The issue aiming at reforming the royal court was included in the agenda already in Pozsony, but only in course of secret and rather private meetings taking place in the royal palace in the presence of the King and occasionally of the Queen. During these meetings, in course of which the behavior of the royal couple was discussed, Szydłowiecki, George Brandenburi and occasionally chancellor Szalkai were present. On 30 November, on Saint Andrew's day, a private meeting of the same kind was held, in which beside the above-mentioned baron Schneidpöck, the delegate of the emperor participated. The main topic of this secret meeting was to discuss the personal defense of the royal couple. This seemed to be urgent at the time, since the royal couple had previously been threatened publicly on several occasions. This question was at the same time related to another problem, namely the conflict between the Hungarian courtiers and those of other nationalities, which caused numerous problems. Finally it was Szydłowiecki himself who suggested concrete solutions in order to settle these conflicts.

Szydłowiecki's diary is of remarkable importance not only for the direct details it reveals about the conference, but also for the information it provides about the Eastern European relations of the time, alongside with the Hungarian ruling class and the two monarchs, Louis and Ferdinand. At the same time it gives an excellent description of European countries being up against difficulties, which made the union against the Turkish invasion obviously impossible.

The aims previously set and declared were not realized during the conference as the crusade against the Turkish invasion was failed to realize. Talks on the questions about the German order of knighthood were postponed. In the Bohemian and Moldavian cases an evasive decision was made. There were hardly any concrete

steps taken which could have, in fact, overcome the difficulties foreseen. Finally, the aim to reform the life of the Hungarian royal court and that of the royal couple was not realized either. The execution of concrete points was also put off. Nevertheless, the significance of the conference is considered as remarkable regarding Eastern European diplomacy and the source recording an event like this is of basic importance.

The present volume through analysing the diary intends to direct attention to the significance of the source concerning the history of Hungary in the period before the battle of Mohács and also that of the countries in Central Europe, at the same time encouraging further studies of the period.

The volume reveals with the help of the source enclosed, as well as through the study and notes subjoined, together with the plenteous illustrations (photographs, maps, tables) how responsible situation the countries involved (**Hungary, Bohemia and Poland**) were to face and how remarkable support these Christian countries gained from the Pope, respectively from **The Holy See**.

Man of today, as well as present day intellectuals and politicians should also reflect on both the questions arisen at the meeting and the idea of a union between the above-mentioned countries aiming to ward off a great danger 470 years ago.

The publishing company presenting this volume is one studying history of churches and issuing church-historical works in Hungary.

KÉPEK

1. Az 1515-ös bécsi kongresszusra érkező három uralkodó, II. Ulászló, II. Lajos, Zsigmond és velük szemben Miksa császár

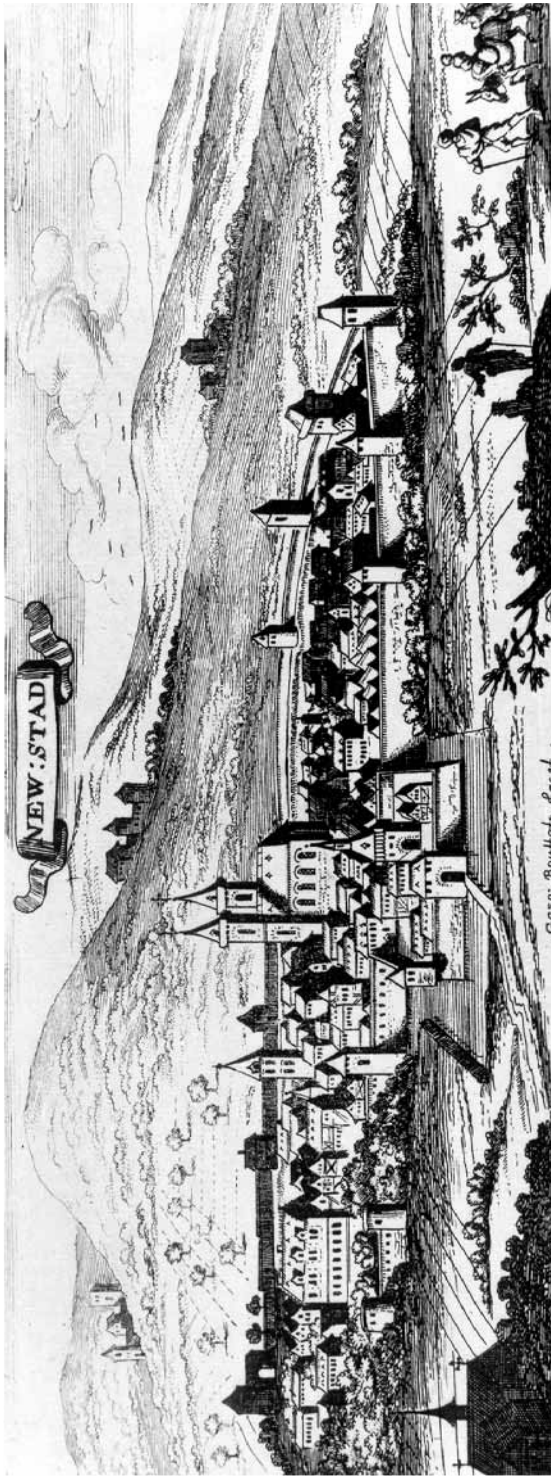
2. A bécsi kongresszus résztvevői: a hátsó sorban Miksa, II. Ulászló, Zsigmond. Előttük: Mária, Lajos, Anna

3. V. Károly császár

4. Dombormű a Habsburg fivérékkel.
 Balról V. Károly és felesége Izabella. Jobbról Anna és Ferdinánd

5. Bécstijhely látképe

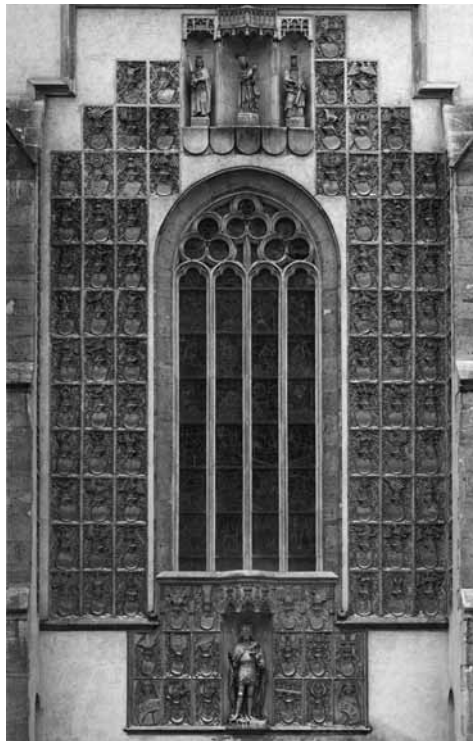
6. A bécsújhelyi vár bejárata és tornya.
Ma Katonai Akadémia

7. A vár bejárata

8. A vár udvara és a Szent György kápolna

9. A Szent György kápolna udvari homlokzata a címerfallal (1453)

FERDINAND · D · G · ROMAN · IMP · SEMPER AVG ·

10. Ferdinánd király

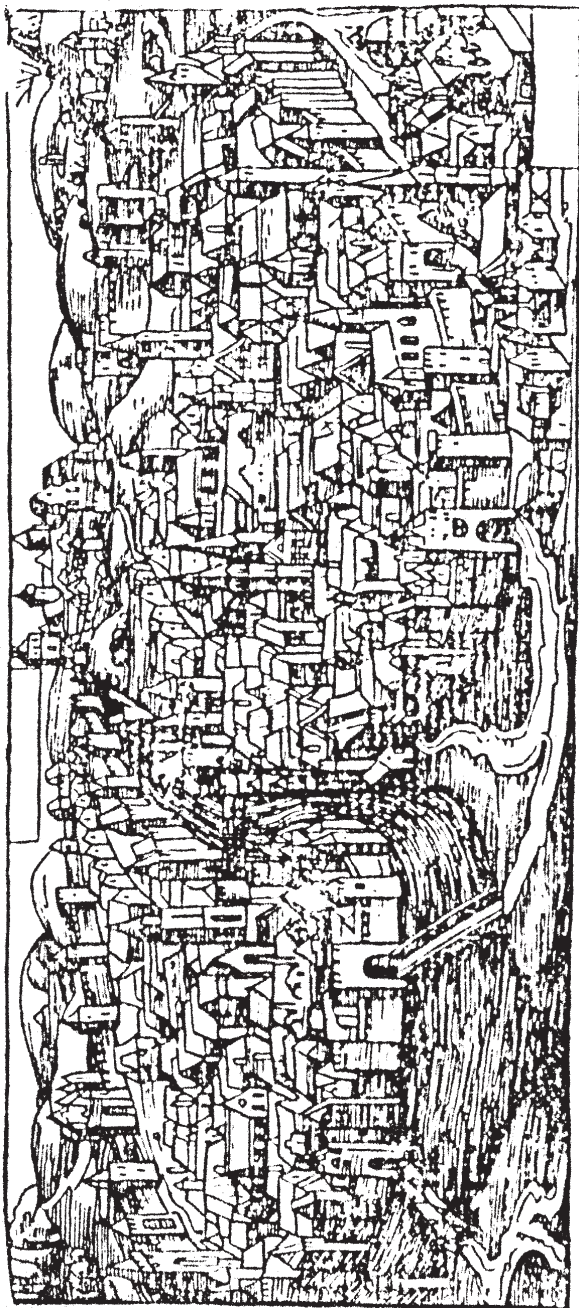
11. Anna királynő

12. Zsigmond király

13. Bona Sforza királyné

14. Krakko látképe

15. A király nemesi címert adományoz a Szyd³owiecki családnak. A címer újra fektetett nyilvesszöt ábrázol.

16. Kr. Szyd³owiecki apja, Stanislaw (1405–1493)

17. Kr. Szyd³owiecki bátyja, Jakób (...–1509)

18. Kr. Szyd³owiecki öccse Mikolaj (1480–1532)

19. Krzysztof Szydłowiecki kancellár (1467–1532)

20. A Kr. Szyd^owiecki által Miksától kapott sárkányos címer

21. Szent Szaniszló Lengyelország védőszentje. A miniatúra fő alakja előtt balra Piotr Tomicki püspök térdel, jobbra Zsigmond király. Mögötte térdel Kr. Szyd^owiecki.

22. II. Ulászló és gyermekei az 1507-ben készült címerlevélen.

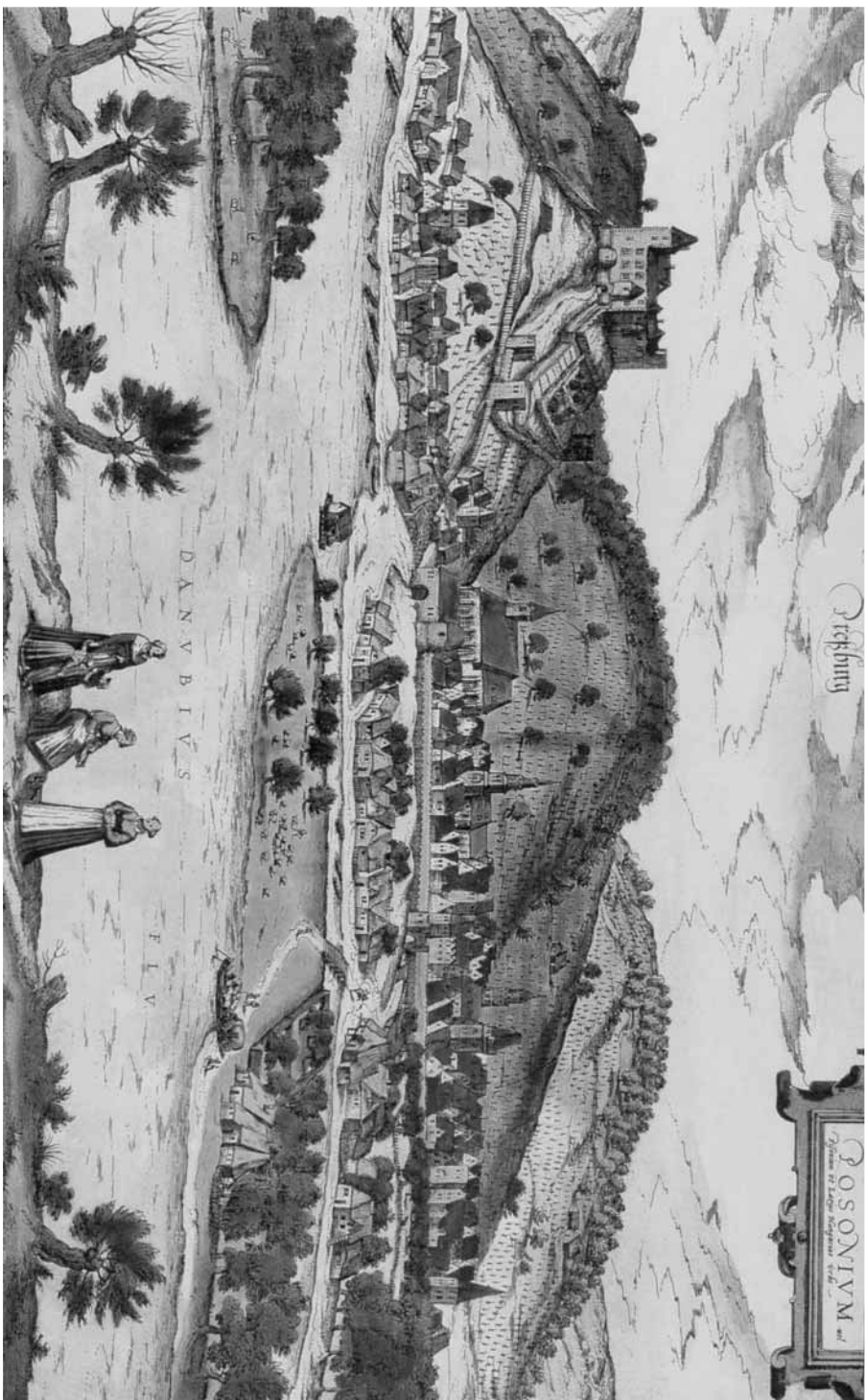
23. Az előbbi címerlevél jelenleg.

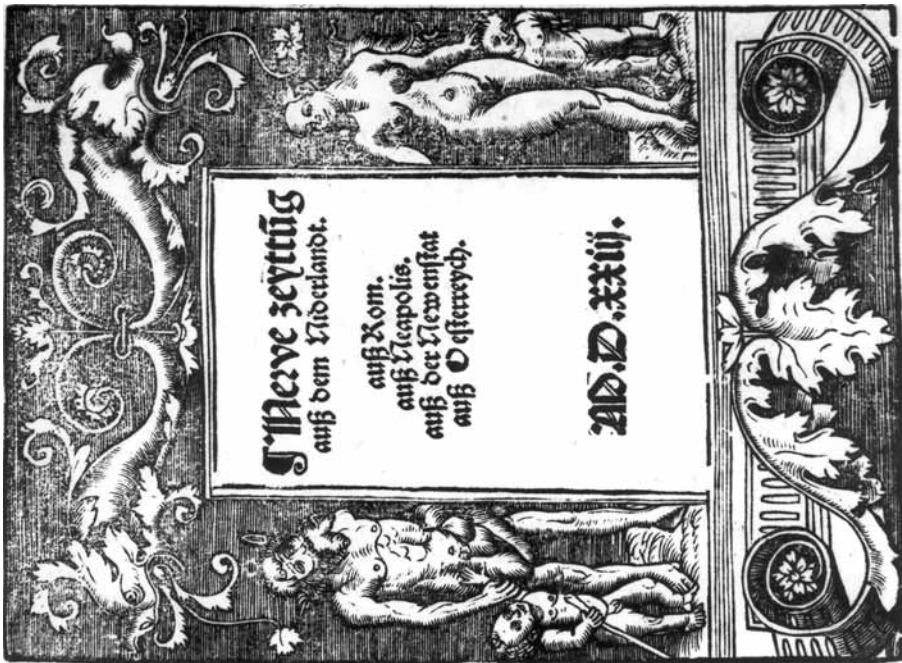
24. II. Lajos király

25. Mária királyné

26. Pozsony látkepe

sterten vast verdeckt yn der stat Neapolis/ was yn 8
 ebn: ligt/ ist als vol wassers gewesen/ auch etlich ge-
 pew umbgeworffen/ das Pallacū daryn ich byn/ so
 kōnig Alfonsous gepart/ w3 vnter mir wol ein mā
 hōhe vol wassers. Der fürstin stal ligt hōhe am berg/
 was zu den pferden dz wasser gangen. Es hatt auch
 die gemach yn der erde zugessen/ vnd bey mir die lust-
 parliche sel/ gar mit wasser gesült/ ist solch schaden
 bey mensche gedechtenuß nye geschēhe/ mag wol ein
 vortpot/ oder die sindfluß selber geheissen werde/ vnd
 regirt noch fort vnd fort auff heut Dato. Die lewt
 kōnent künem sage/ was groß schadē das wasser ge-
 than/ wen Neapolis mit so nach am mer gelege/ das
 das wasser so bald verschauß/ ich glaube es hette die
 halben stat versenckē. vt su. Jobi Ludwig.

Zuß der Nerwenstat

auff Oesterreich.

Der kōnig von hungern/ vnd seyn gemahel/ Fer-
 dinandus vñ sein gemahel/ mit vbi yedes trefflichen
 herrn / vnd schönen rüstungen/ seint am zwōiffen
 tag Octobus/ auff ein halbe meyl vō Odeburck ym
 feld zusamen kommen/ haben einander entsfangē vñ
 angesprochē. Dñ seint nachmals zu Odenburg nach
 vollgelder ordnung eingezogen/ erslich Ferdinadus
 hoffgesindt vñ landhern/ die die Dngern vñ Behes
 mit der meng/ vñ Kleidung/ auch rüstung ander vber
 troffen habē/ darnach Ferdinandus/ auff der rechte/

Thomartanus Cardinalis als ein legat von der mitte /
 von der köning von Dingen / vnd vñr bey der frauw z
 zimner / nachmaln seyut Dingen vñnd Bechem ym
 nachziehen gewesen / vñnd beyde herten also byß auff den
 funffschenden tag zu Dornburg beyinander blieben /
 mit einander gehandelt / handlet vñnd furtzweyl ge-
 trieben / die des legates halben / wol etwas sich schon genüg
 gewesen ist.

Am funffschenden tag sint beyde herten hieher zu
 Nemenstat eingezogen / neben einander / auff sie beyde
 süßin von darnach Key. Maria. Vater / hert Zimas
 leus de Burgis von die hochschaff / so yn wiffen Zewer-
 sen geordnet ist / lörede comitibus / auff die dz fraw
 zimner von Ferdinandus hoffgehandt vñnd / ander-
 herten / von solken zung ist der Cardinal außgesun-
 dert / vñnd eyn stund vor den ewngewalt ge weß / selb
 sybert ganz vñndachtbar / die benediction mit etwas
 schen geyon / das macht das niemands sonderlich
 darauff acht. Aber er hat die Dingen als vil als die
 Tauschen.

Am sechscheden tag ist des Königs von Polen
 Botschafft her Christoffel von Schullengeren / mit
 vil trefflichen herten vñnd Adel (der was Wien her
 über gezogen ist) durch des Königs von Dingen vñnd
 Ferdinandus messen von Bischoffen vñnd herten hie
 angeluytet worden / vñnd sint also beyde herten vñnd
 Botschaffen die tag her vor effens / ym trefflichen
 handlung gewesen / vñnd haben nach sich gewölich
 Auferspyl getrieben / vñnd gaub vñnd sonderlich an

eytem abert eyn Thunier mit sechschen personen zu
 Ross / ym eynem sal gehalten bey der nacht / ist salt
 schon vñnd Königlich zu sehen gewesen.

Am Neunschenden tag zum Etogemal hat der
 König von Dingen eyn Dantze vñnd syndt an 8
 kasseln an eynem ort gestessen obenan Ferdinandus
 Nach vñnd die Königin / nachmal man genügliche
 fraw Ferdinandus gemahel von an anson or 8 König
 von dem sich der kassell gegen Ferdinandus vber /
 die Polnisch Botschafft / hert Gabriel vom Sala-
 mando Salmasser / vñnd hertzog Philips / sonst
 niemants ic. Weiter ist hertzog Lad von Stamm-
 redburg oberster Hauptman der Kayn Bechem mit
 dem herten vom Besingstein hieher kommen / by
 Ferdinandus vom wegen der verbindung so sich hie
 gwichen vñnen / vñnd vñnem anhang / auch den al-
 ten entsetzten auß der regierung zu handlen.

Zuff morgen zucht der König weg / vñnd Ferdi-
 nandus wart leynen Königlich vñnd beyde vñnd be-
 leitet vñnd byß gen Eberstoff zuo meyl von Wien /
 do selb sein Königlich vñnd auff die Eboms zu ge-
 lassen geyen Zerpurgt gefaren vñnd Ferdinandus
 vñnd hieher weisen etlich sachen fernals richten vñnd
 nachmals nach Mümbberg verflyhen. Datum Le-
 wensacht am. xxi. tag Octobris. M. D. xxiij. yaren.

A magyar történeti kutatás már a korai időszakról, azaz a 19. század utolsó harmadától kezdve számoltatta Szydłowiecki kancellár naplóját. Teljesen érthetetlen, hogy az 1870-es évek óta ismert kézirat és a Magyarországon hozzáférhető teljes szöveg birtokában a gyakori idézgetés közepette senki nem szánta rá magát akár a latin szöveg közlésére, akár egy teljes magyar fordítás elkészítésére. Sajnálatos ez magyar vonatkozásban annál is inkább, mert a Mohács előtti Magyarországról ilyen részletes, alapos beszámolót egy alapvetően hazai-nemzetközi vonatkozású eseményről nem ismerünk. Még inkább érdekessé teszi a forrást az a nemzetközi vonatkozású információs része, amiről szinte egyetlen szó sem esett. A napló tanulmányozása azt is világosan megmutatja, hogy az európai hatalmi harc fő iránya –, a Habsburg-francia viszály – által megosztott európai hatalmak figyelméért és segítségéért mindent elkövetni akaró kísérletről van szó ezen összejövétel esetében, ahol pápai támogatással a magyar-lengyel igyekezet nyugat-európai támogatást szeretett volna elérni Ferdinánd főhercegen át V. Károly császártól.

De a térség gondjai a fenyegető török veszéllyel együtt nem igazán bírtak döntő súllyal a nyugat-európai hatalmi harcban, így az itteni érdekek – a komplex lengyel–orosz–török–tatár–moldvai–magyar–cseh–osztrák–velencei stb. relációval együtt – helyi problémának számítottak. Ez a mai napig megszívleendő tanulság. Hiába hivatkozik minden fél arra, hogy itt az egész kereszténység érdekeiről van szó, az egyes országok, uralkodók saját érdekeiket helyezték előtérbe. Ezt nem is nagyon lehet felróni nekik, mert ez az időszak az önálló nemzetek kialakulásának kezdete és az egyéni sajátosságok meghatározó szerepe ekkor kezd lassan érvényre jutni.

A naplóban olvasható nemzetközi konferencia résztvevői európai szintű külpolitikai, illetve konkrét katonai tervekről tárgyalnak. Hogy az ott vázoltakból és eltervezettekéből nem lett semmi, az nemcsak a résztvevők akaratán, vagy gyengeségén múlt, hanem azokon is, akik nem voltak ott – és akik nélkül az európai ügyekben nem lehetett dönteni (pl. a franciák, Velence, a német rendek stb.). Másrészt az egész európai politikai, gazdasági helyzet egy ilyen egyeztetésnek nem kedvezett, az objektív adottságok pedig eleve kizárták katonai szempontból is az itt tervezett óriási hadjárat megindítását a török ellen. A forrás különleges értékét jelenti az, hogy nemcsak a mintegy két hónapon át tartó nyilvános tárgyalássorozat pontos, részletes dokumentumát őrzi, hanem a háttérben folyó két, vagy többoldalú, különleges titkos megbeszéléseket is.

International
Visegrad Fund